https://doi.org/10.26114/khp.iung.2025.05.01


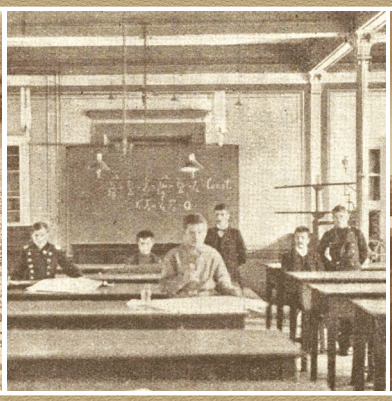


HISTORIA PUŁAWSKIEGO OŚRODKA NAUK ROLNICZYCH




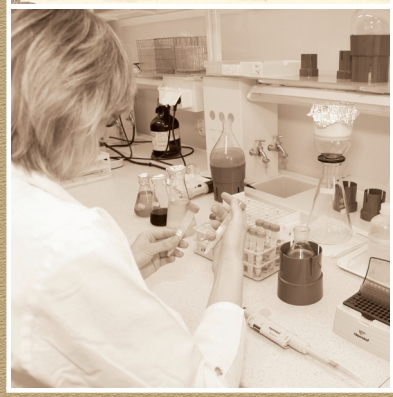



Grażyna Hołubowicz-Kliza, Robert Stochmal, Katarzyna Mikulska

Historia puławskiego ośrodka nauk rolniczych

Puławy 2024

INSTYTUT UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY
24-100 Puławy, ul. Czartoryskich 8, tel. 81 4786700
e-mail: iung@iung.pulawy.pl; www.iung.pl
Dyrektor: prof. dr hab. Mariusz Matyka

Projekt graficzny: *dr Grażyna Hołubowicz-Kliza*

Korekta: *mgr Katarzyna Mikulska*

Recenzja: *prof. dr hab. Stanisław Krasowicz*

Materiał zdjęciowy: ***Archiwum Centralnej Biblioteki Rolniczej w Puławach, zasoby IUNG-PIB, zbiory z projektu historycznego – „Dawne Puławy" opracowanego przez Roberta Stochmala, zbiory Grażyny Hołubowicz-Klizy, Józefa Roli, Krzysztofa Domaradzkiego, Marka Badowskiego, Mariusza Kucharskiego, archiwum Zakładów Doświadczalnych IUNG, archiwum Julii Iwanownej Budrinowej, Sergieja Skorwida, Jana Leopolda, Inka Dregera i Muzeum Szkoły Chemicznej w Kazaniu.***

Wydanie II uzupełnione

© Copyright by Wydawnictwo IUNG, Puławy 2024

ISBN 978-83-7562-427-4 (wersja elektroniczna – pdf)

Pierwszy obowiązek, główna mądrość narodu jest pracować nad sobą, poznać swoje siły i zasoby, zaufać rzeczywistym, przygotować brakujące – doczekać sposobności pory i umieć ją schwycić.

Adam Jerzy Czartoryski

(z mowy na posiedzeniu Towarzystwa Literackiego, Paryż 1838)

Wydawało się nam słuszne, aby w czasach zbytniego, a nie zawsze uzasadnionego pośpiechu, zatrzymać się przez chwilę i rzucić spojrzenie wstecz, nie tylko na własny dorobek IUNG, aby osądzić samego siebie, ale cofnąć się dalej, aby zanotować niektóre osiągnięcia i ocalić je bodaj częściowo od zbyt szybkiego zapomnienia.

Anatol Listowski

Słowa te podyktowane uznaniem potrzeby zachowania i utrwalenia w pamięci ludzi związanych z Instytutem, dziejów i osiągnięć placówki puławskiej, napisane zostały sześćdziesiąt lat temu w okresie nazywanym w Polsce „małą stabilizacją", który skończył się wraz z pierwszym po październiku 1956 r. poważnym kryzysem wewnętrznym PRL, na wiosnę 1968 r. Później co kilka lat, na fali rosnącej aktywności obywatelskiej społeczeństwa, pojawiały się następne kryzysy. W 1980 r. powstała „Solidarność" i zaprowadzony w Polsce w 1944 r. porządek społeczno-polityczny i ustrojowy powoli zmierzał ku upadkowi, co nastąpiło w 1989 r. Fakt ten był jednocześnie zamknięciem kilkudziesięcioletniego, trudnego, dramatycznego okresu w historii Polski i otwarciem w naszym kraju drogi do zmian i procesów społeczno-ekonomicznych, które potocznie nazywamy dzisiaj transformacją ustrojową.

Owa transformacja zmieniła i nadal zmienia wszystko i wszystkich w Polsce – ludzi, instytucje, prawo, państwo, systemy wartości, a także nasze obyczaje. Wszyscy oczywiście byliśmy i wciąż jesteśmy świadkami i uczestnikami tego historycznego przełomu. Tak indywidualnie, jak i w skali zbiorowej doświadczamy życia w nowych warunkach politycznych, materialnych i cywilizacyjnych, będących konsekwencją naszego powrotu do demokracji, wolnego rynku i procesu integracji z innymi krajami Europy Zachodniej.

W kręgu osób zainteresowanych historią i tradycjami Instytutu powstała publikacja dotycząca historii nauk rolniczych w Puławach na przestrzeni XIX–XXI w. Żywiono bowiem przekonanie, że osobiste doświadczenia, spostrzeżenia, obserwacje i refleksje pracowników Instytutu dotyczące ich pracy zawodowej oraz społecznej, czasy „Solidarności", współżycia w środowisku, kontaktów z innymi ośrodkami naukowymi oraz z instytucjami rolniczymi i rolnikami, mogą mieć dużą wartość poznawczą, emocjonalną, informacyjną i historyczną, nie tylko dla obec-

nych i byłych pracowników Instytutu, ale również dla szerszej zbiorowości ludzi interesujących się nauką, rolnictwem i zmianami zachodzącymi w tych dziedzinach. W dobie przeobrażeń, reform, kształtowania się nowych koncepcji i projektów adekwatnych do obecnej sytuacji rolnictwa, instytuty rolnicze zabiegają o korzystną pozycję w krajowym i europejskim systemie instytutów naukowo-badawczych i ośrodków upowszechnieniowo-aplikacyjnych, a publikacje pamiętnikarskie i wspomnieniowe dotyczące znaczenia i roli naszego Instytutu mogą być dla różnych krajowych i zagranicznych decydentów, ekspertów, menadżerów, działających na całym rozległym obszarze rolnictwa i nauk rolniczych, czymś potrzebnym, niekiedy nawet poszukiwanym.

Żyjemy w czasach wszechobecności reklamy, która penetrując wszystkie dziedziny życia, stała się ważnym czynnikiem działalności gospodarczej i kulturalnej. Instytut nasz w swoisty sposób również musi się reklamować, czyli we właściwych formach (m.in. przez publikację wspomnień i pamiętników) eksponować swoje wartości i osiągnięcia, nie pomijając wiedzy o chlubnej przeszłości.

Instytut Puławski od początku swojego istnienia cieszył się dużym rozgłosem. W opinii społeczeństwa polskiego, ale również za granicą był postrzegany jako ważny, renomowany ośrodek naukowy, który wyraźnie zaznaczył swoją obecność w dziejach narodu i życiu kulturalnym kraju w XIX, XX i XXI w.

Szczęśliwą premią dla Instytutu była jego lokalizacja w Puławach, miejscowości, która w świadomości historycznej kilku pokoleń Polaków była co najmniej od połowy XVIII w. jednym z głównych polskich ośrodków kultury, tradycji narodowej, myśli politycznej i dążeń niepodległościowych. Przytoczmy jeden z przykładów funkcjonowania do dzisiaj tej świadomości. Profesor Józef Chałasiński, współtwórca pionierskiej w skali międzynarodowej polskiej szkoły wykorzystywania w socjologii pamiętników, wspomnień i innych dokumentów autobiograficznych, autor m.in. wydanego przed wojną monumentalnego, opartego na wspomnieniach i pamiętnikach, czterotomowego Młodego pokolenia chłopów, przypominał w latach 70. XX w. w jednej ze swoich rozpraw w kwartalniku Kultura i Społeczeństwo, że na przełomie XVIII i XIX w. Puławy rywalizowały z Warszawą o zaszczytną nazwę kulturalnej stolicy Polski.

Powołany w 1862 r. w ramach reform oświatowych Aleksandra Wielopolskiego Instytut Puławski (pierwsza nazwa: Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny w Puławach) od początku kojarzył się społeczeństwu polskiemu z historyczną siedzibą książąt Czartoryskich i ukształtowanym przez nich centrum życia kulturalnego i politycznego, z którego wychodziły impulsy i inicjatywy intelektualne i patriotyczne na cały kraj. Społeczność tworząca Instytut (kierownictwo, pracownicy naukowi i administracyjni, studenci), tak w krótkim przedpowstaniowym okresie, jak i w długim okresie „rosyjskim", miała świadomość historycznej rangi miejsca, w którym mieścił się Instytut.

Studenci puławscy w 1863 r. poszli gremialnie do powstania styczniowego. Po otwarciu na nowo Instytutu w 1869 r., już jako uczelni rosyjskiej, jej władze mimo

usilnych starań trwających przez całe dziesięciolecia nie potrafiły do końca placówki puławskiej zrusyfikować. Jak wiadomo, studenci puławscy spiskowali i zasilali szeregi polskiego ruchu rewolucyjnego i niepodległościowego już od lat 70. XIX w.

Instytut Puławski, jeden z nielicznych ośrodków badań rolniczych w Europie Środkowo-Wschodniej, funkcjonujący pod władzą wschodniego samodzierżawia, był postrzegany w kraju i Europie, dzięki swoim osiągnięciom naukowym i aspiracjom intelektualnym, jako cieszący się szerokim uznaniem ośrodek naukowy na europejskim poziomie.

W czasie powstania styczniowego w 1863 r. podróż po Polsce odbył William Clark, profesor słynnego od wielu wieków Trinity College w Cambridge. Ciekawą relację z tej podróży opublikował on w Londynie w 1864 r. Clark, udając się dyliżansem z Warszawy do Lwowa, przejeżdżając przez Garwolin (gdzie zjadł obiad) i Żyrzyn, o którym wspomina, iż tutaj niedawno powstańcy odnieśli nad Rosjanami świetne zwycięstwo, wstąpił do Puław i zwiedził nowo powstały Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny. Nie było w nim studentów, bo, jak się dowiedział, wszyscy „poszli do lasu". Nie było też w tym czasie dyrektora Instytutu. Dżentelmenów angielskich (profesor podróżował w towarzystwie kilku Anglików) podejmowała z wielką gościnnością żona dyrektora. Profesor z Cambridge był oczarowany polską gościnnością. Podczas zwiedzania mieszczącego się w kilku salach laboratorium chemicznego objaśnieniami służył miejscowy profesor chemii. William Clark relacjonował, że mimo iż pracownia powstała niedawno, to była bardzo dobrze wyposażona, lepiej niż laboratoria, które oglądał dotychczas gdzie indziej. Było to interesujące świadectwo cudzoziemca z Zachodu o placówce, którego uderzyła nowoczesność i wysoki standard techniczny.

Instytut Puławski przez wszystkie lata swojej historii pozostawał w orbicie oddziaływania europejskich ośrodków badań rolniczych i zawsze utrzymywał łączność z zachodnią myślą naukową i innowacjami technologicznymi. Znano tu i ceniono zachodnie wzory i metody pracy badawczej oraz organizacji placówek naukowych.

W okresie odbudowy Instytutu po dewastacjach wojennych, po 1917 r. inicjatorzy uruchomienia placówki rolniczej w Puławach wydelegowali przedstawicieli placówki do renomowanych, czołowych ośrodków badań rolniczych w Europie Zachodniej celem zapoznania się z ich strukturą organizacyjną, warunkami i modelami pracy naukowej oraz więzią z praktyką rolniczą. Instytut, prowadząc badania rolnicze, przyrodnicze, a także organizacyjno-ekonomiczne, dążył do poprawy ówczesnego stanu polskiego rolnictwa, zniwelowania zróżnicowania rolnictwa jako dziedzictwa zaborów, zniwelowania dysproporcji w poziomie kultury rolnej i warunków życia ludności wiejskiej. Dwudziestoletnia praca puławskich naukowców na rzecz rozwoju kraju została przerwana wybuchem drugiej wojny światowej. Jednak w warunkach krwawego terroru hitlerowskiego pracownicy Instytutu oraz przyłączonych do Instytutu Puławskiego bratnich placówek wiedzy rolniczej nie zmarnowali czasu. W czasie okupacji niemieckiej powstało sporo cennych prac naukowych, wyników których nie ujawniano okupantowi, często z narażeniem

życia. Pracownicy Instytutu wykazywali się także wielką odwagą, przechowując w czasie okupacji wielu starszych i młodszych przedstawicieli polskich nauk rolniczych z różnych placówek, ludzi pochodzenia żydowskiego, a także młodych ludzi przed wywózką na roboty do Niemiec. Sami działali w strukturach polskiego podziemia.

Po II wojnie światowej Instytut jako całość odegrał doniosłą rolę w powstaniu szkolnictwa wyższego i w ogóle nauk rolniczych w Lublinie i Wrocławiu oraz dał początek nowym dyscyplinom nauk rolniczych. Osiągnięcia Instytutu wdrażane przez siedemdziesiąt lat do praktyki rolniczej, wspierające rozwój polskiego rolnictwa, były efektem badań środowiskowych i technologicznych oraz współpracy z doradztwem prowadzonym w całym kraju.

Niewątpliwie nasz Instytut ze swoją tradycją, ścisłymi związkami z losami narodu, jego dążeniami i kulturą, jak też z osiągnięciami naukowymi i sukcesami w podnoszeniu poziomu rolnictwa polskiego, zawsze zasługiwał na opinię poważnego ośrodka badań i wdrożeń rolniczych w kraju i cenionego za granicą.

Instytut Puławski od dziesięcioleci ugruntował sobie miano placówki szacownej, z piękną tradycją, o wysokim standardzie intelektualnym i profesjonalnym oraz znaczącym miejscu na mapie kulturalnej naszego kraju. Opinia ta funkcjonowała przed wojną i utrzymuje się do dzisiaj, ciągle wzmacniana wybitnymi efektami badań naukowców z PINGW i IUNG oraz postawami politycznymi i światopoglądowymi ludzi utożsamianych z Instytutem i jego środowiskiem pracowniczym.

Renoma i prestiżowe miejsce wśród ośrodków badawczych w dziedzinie rolnictwa jest cennym dorobkiem i kapitałem społecznym oraz moralnym IUNG, dzisiaj bardzo potrzebnym w dobie rosnącej konkurencji, reorganizacji i zmian paradygmatów w naszej nauce, która ponadto musi coraz szerszym frontem wchodzić w związki i współpracę z całą nauką europejską, zwłaszcza z krajami Unii Europejskiej.

Natłok przemian i różnorodnych wydarzeń, duża mobilność przestrzenna i zawodowa ludzi sprzyja dzisiaj szybszemu niż dawniej zacieraniu się w ludzkiej pamięci przeszłości, często nawet nieodległej, czy takiej, która była ważnym lub nawet głównym doświadczeniem życiowym. Przemiany polityczne, ustrojowe i instytucjonalne spychają często w pamięci i świadomości ludzi w historyczny niebyt fakty i dokonania poprzednich generacji, które jeszcze stosunkowo niedawno miały dla społeczeństwa, jego kultury i życia zbiorowego ważne znaczenie. Pamięć i wiedza o przeszłości Instytutu podlega również temu umacniającemu się procesowi zapominania.

Uzasadniona była myśl wzbogacenia źródeł do poznania przeszłości Instytutu o świadectwa wspomnieniowe ludzi w nim niedawno lub jeszcze dotąd pracujących, mających własny sąd i spojrzenie na instytutową rzeczywistość, związanych ze swoim środowiskiem pracy i jego ludźmi.

W Instytucie od wielu lat wytwarza się mnóstwo dokumentów o charakterze sprawozdawczym, statystycznym i jubileuszowym, ale nie ma kompletu źródeł do poznania naszej instytutowej przeszłości.

Wreszcie trzeba też zauważyć, że ruchliwość i nerwowość naszego obecnego stylu życia oraz wszechobecny Internet nie sprzyjają czytaniu książek, tym bardziej historycznych, co wymaga czasu i spokoju oraz trochę oderwanej od codzienności refleksji nad przeszłością. Zamieszczone w tej publikacji wiadomości są niewątpliwie ciekawe i wartościowe, tak ze względu na ich reprezentatywność, jak i zawartą w nich treść. W opracowaniu tym zawarliśmy dzieje placówek naukowych w Puławach, życie kadry pracowniczej i studentów na tle przemian dziejowych, a także ciekawostki, wspomnienia i anegdoty.

Z zamieszczonych w publikacji informacji wyłonił się obraz Instytutu jako placówki, mimo trudności i zawiłości historyczno-politycznych, wiernej swojej chlubnej przeszłości i ciągle niezbędnej rolnictwu, nauce rolniczej i krajowi, wciąż legitymującej się znacznymi osiągnięciami badawczo-rozwojowymi i zespołami twórczych ludzi nauki, którym Instytut zapewniał warunki pracy i rozwój intelektualny. Jest to więc obraz bardzo pozytywny i krzepiący.

Publikacja ta będzie z pewnością zajmującą lekturą dla każdego czytelnika zainteresowanego Instytutem, jego działalnością, panującą w nim atmosferą i warunkami pracy. Historia spisana w tej książce zawiera sprawy zarówno istotne, jak i doniosłe dla środowiska Instytutu, a także sprawy międzyludzkie, koleżeńskie.

Wspominając o historii Instytutu, warto w tym miejscu złożyć hołd pracownikom, którzy opisywali dzieje placówek naukowych w Puławach i ludzi z nimi związanych.

W 1933 r. ukazała się w Warszawie książka pod redakcją Tadeusza Chwaliboga pt. „Wspomnienia puławskie", zawierająca wspomnienia osób studiujących w czasach zaboru rosyjskiego w puławskim Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Publikacja ta, jako rzadki przekaz relacji autobiograficznych o Instytucie, jest do dzisiaj cytowana i wykorzystywana w publikacjach dotyczących Instytutu Puławskiego, nauk rolniczych i historii politycznej tamtej epoki.

Profesor Michał Strzemski dał miłośnikom historii i tradycji naszej „małej ojczyzny" oraz ludziom związanym z Instytutem ogromny przekaz wspomnieniowy i historiograficzny wiedzy i refleksji o Instytucie i Puławach w różnych okresach ich dziejów. Jest przykładem człowieka, który pokazał, jak można i trzeba cenić oraz wzbogacać miejsce i środowisko, w którym się żyło i pracowało, utrwalając i przekazując w opracowaniach i wspomnieniach wiedzę o nim przyszłym pokoleniom.

Człowiekiem zasługującym na szczególne nasze uznanie za wytrwałą pracę i wieloletnie starania o zachowanie pamięci o Instytucie, jego znaczeniu i historii był profesor Zdzisław Gonet. Dzięki jego upartym zabiegom i mrówczej pracy na 50-lecie IUNG wydana została Księga pamiątkowa IUNG, publikacja niezwykle cenna i fundamentalna, jeśli idzie o bogactwo i zakres zawartej w niej dokumentacji per-sonalnej i rzeczowej.

dr Grażyna Hołubowicz-Kliza

Szanowni Państwo

W bogatej, obfitującej w doniosłe dla Polski wydarzenia, historii Puław – są dwa okresy, które łączy wspólne przesłanie „ocalić od zapomnienia".

Pierwszy z tych okresów wiąże się z działalnością książęcej rodziny Czartoryskich, przypadającą na lata 1731–1832. Okresowi temu poświęcono wiele opracowań i analiz. Zwraca się w nich uwagę na różne aspekty działalności rodziny książąt Czartoryskich takie jak: wspieranie dążeń niepodległościowych, aktywność w sferze polityki i wspierania reform, kształtowanie postaw patriotycznych społeczeństwa, wspieranie artystów reprezentujących różne dziedziny sztuki, tworzenie i wzbogacanie zbiorów muzealnych, budowa nowych obiektów w Osadzie Pałacowej, zakładanie parku i ogrodów, wspieranie nowoczesnego rolnictwa, oświaty i kultury ludności rolniczej. Ten okres chlubnie zapisał się w historii i pamięci polskiego społeczeństwa.

Znacznie mniej uwagi poświęcono dotychczas II okresowi w historii Puław, zwanych też przez szereg lat Nową Aleksandrią. Ten okres rozpoczynający się w 1862 r. trwa do chwili obecnej. Jego wyznacznikiem jest utworzenie i funkcjonowanie ośrodka nauk rolniczych. Tym problemom na tle historii Puław poświęcano dotychczas relatywnie mniej miejsca w opracowaniach naukowych. Część z nich miała charakter fragmentaryczny i dotyczyła działalności placówek naukowych funkcjonujących w ciągu ponad 160-letniego okresu.

Powstałe dotychczas różnego rodzaju opracowania (prezentacje i publikacje) wiązały się z reguły z jubileuszami. Są one niewątpliwie ważnymi źródłami informacji, przydatnymi do opracowania całej niezwykle bogatej historii Puławskiego Ośrodka Nauk Rolniczych. Dał się jednak zauważyć brak opracowania o charakterze szerszym. Istniejącą lukę w piśmiennictwie wypełnia opracowanie poświęcone dziejom Puławskiego Ośrodka Nauk Rolniczych, przygotowane przez Zespół pod kierunkiem Pani dr inż. Grażyny Hołubowicz-Klizy. Autorzy zgromadzili i opracowali bogaty materiał źródłowy. W sposób szeroki przedstawili dokonania naukowe, upowszechnieniowe i wdrożeniowe wspierające polskie rolnictwo. Pokazali również wpływ powstania i funkcjonowania Ośrodka Nauk Rolniczych na codzienne życie i atmosferę Puław.

Efektem pracy i osobistego zaangażowania całego Zespołu jest niniejsze opracowanie, do lektury którego gorąco Państwa zachęcam. Jest to praca, którą warto i należy przeczytać. Przemawiają za tym słowa z wiersza C.K. Norwida: „Żeby widzieć drogę przyszłą trzeba wiedzieć skąd się przyszło".

Uprzejmie składam wyrazy uznania całemu Zespołowi Autorskiemu za zaangażowanie i podjęcie pracy nad przydatnym dla różnych grup zainteresowanych opracowaniem. Opracowanie to jest cenną formą promocji osiągnięć nauk rolniczych w Polsce, a jednocześnie pokazuje wkład nauki do rozwoju rolnictwa.

prof. dr hab. Stanisław Krasowicz

Instytut Agronomiczny w Marymoncie (1816–1833)

Uczelnia rolnicza pod zaborem rosyjskim powstała z inicjatywy Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego i początkowo występowała pod nazwą Szkoły Agronomicznej.

Inicjatorami jej założenia byli: Ludwik Gutakowski, Alojzy Biernacki, Antoni Trębicki, Tadeusz Mostowski, Ignacy Sobolewski i Stanisław Potocki. Pośrednio do powstania Instytutu Agronomicznego przyczynili się również: Stanisław Staszic, generał Józef Zajączek, Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki oraz Franciszek Grabowski, a nawet Samuel Bogumił Linde.

Przygotowali oni projekt naukowego zakładu rolniczego, pozyskując konieczną do ustanowienia szkoły aprobatę cara Aleksandra I, pełniącego wówczas funkcję króla polskiego, który dekretem z 23 września (5 października) 1816 r. powołał do życia nowy Instytut.

Instytut był pierwszą wyższą szkołą rolniczą na terenie ziem polskich i jedną z pierwszych w Europie.

Na siedzibę Instytutu przeznaczono dobra rządowe na północ od Warszawy: majątki Marymont z Bielanami, z folwarkami Rudą i Wawrzyszewem, a następnie także wieś Buraków z cegielnią, służące za źródło dochodów, ale i za pola doświadczalne. Nazwa „Marymont" pochodzi od francuskiego *Marie Mont*, czyli Góra Marii, bo-



Pałac Marii Kazimiery Sobieskiej w Marymoncie



Pałac Marii Kazimiery Sobieskiej w Marymoncie – siedziba Instytutu Agronomicznego

wiem wcześniej stanowił on letnią rezydencję królowej Marii Kazimiery z pawilonem myśliwskim Jana III Sobieskiego. W czasach panowania Sasów te tereny były ulubionym miejscem polowań królów, a w lasku marymonckim miało miejsce wiele słynnych pojedynków szlachty i magnatów.

Julian Wieniawski, brat sławnego skrzypka Henryka Wieniawskiego, tak oto opisał tę okolicę we wspomnieniach ze swoich szkolnych lat spędzonych w Instytucie Agronomicznym: *Marymont, sięgający jeszcze czasów króla Sobieskiego, był jakby jednym wielkim ogrodem. Okalały go całe kępy drzew starych: klonów, jaworów, topól i brzóz, których długie warkocze kąpały się w przeźroczu stawów jak kryształ czystych.*

Na parterze budynku zlokalizowano kaplicę, a na piętrze – gabinety. Plan przebudowy i przystosowania budynku do potrzeb Instytutu przygotował architekt Antonio Corazzi, który zaprojektował też gmach główny szkoły. W 1819 r. w Marymoncie przebudowano istniejące budynki i postawiono nowe.

Pierwszym dyrektorem Instytutu Agronomicznego został Jerzy Beniamin Flatt, potomek holenderskich osadników. Rząd Królestwa Polskiego wysłał go za granicę, by odwiedził najważniejsze istniejące wówczas szkoły rolnicze w Szwajcarii (Hofwyl) i Niemczech (Möglin), by w ten sposób przygotować się do objęcia funkcji dyrektora. W 1819 r. rozpoczęto wykłady. Z braku kadry część zajęć prowadził sam dyrektor Jerzy Beniamin Flatt.



Jerzy Beniamin Flatt urodził się w 1768 r. w Skokach w woj. poznańskim. Szkołę średnią ukończył w Poznaniu. Początkowo zajmował się gospodarstwem, następnie pracował jako nauczyciel w założonym przez rząd pruskim Korpusie Kadetów w Kaliszu.

Gdy w 1816 r., głównie za sprawą Stanisława Staszica, powołano do życia Instytut Agronomiczny w Marymoncie, na jego dyrektora wytypowano właśnie Jerzego Beniamina Flatta. W celu przygotowania się do pełnienia tej funkcji w latach 1816–1818 przebywał na praktykach zagranicznych w Szwajcarii u Fellenberga i w Niemczech u Thaera. Tam zapoznał się z wzorowymi gospodarstwami rolnymi, a także organizacją i metodami nauczania w tamtejszych szkołach rolniczych.

Po powrocie do kraju w 1818 r., zajął się pracami organizacyjnymi związanymi z otwarciem Instytutu Agronomicznego, którego był dyrektorem do 1833 r. Zdaniem Flatta Instytut miał się zajmować przekazywaniem wiadomości opartych na teoretycznych podstawach, szerzeniem praktycznych wskazań z zakresu rolnictwa, rozpowszechnianiem ulepszonych narzędzi, prowadzeniem wzorowego i doświadczalnego gospodarstwa.

Flatt większość swoich pomysłów omówił dokładniej w artykule pt.: „Rolnictwo" w *Gazecie Wiejskiej* z 1819 r. Chodziło mu m.in. o założenie przy Instytucie fabryki narzędzi rolniczych, utworzenie ośrodka informacji o nowym sprzęcie rolniczym oraz zorganizowanie biblioteki fachowej służącej tak profesorom, jak i studentom. Pisał także prace naukowe i artykuły, był redaktorem czasopisma naukowego *Ceres* poświęconego wszystkim gałęziom gospodarstwa wiejskiego (w jednym z wydań zawarta została mapa folwarku Ruda).

Wybuch powstania listopadowego przerwał na jakiś czas pracę Instytutu. Marymont został poważnie zniszczony, ale dzięki staraniom swojego dyrektora, nie został zlikwidowany. Flatt włożył dużo wysiłku w odbudowę szkoły, jednak w 1833 r. został przez nowe władze zwolniony, a kontrakt dzierżawy dóbr nie został z nim odnowiony. Zachowany oryginalny rękopis Flatta z pobytu w szwajcarskim Instytucie w Hofwyl znajduje się w Muzeum SGGW.

Zmarł w Radzyminie pod Warszawą w 1860 r. i spoczywa na cmentarzu ewangelicko-augsburskim.

W Instytucie gromadzono jednocześnie odpowiedni księgozbiór oraz prenumerowano czasopisma rolnicze i techniczne.

Uczelnia miała kształcić specjalistów na dwóch poziomach: elementarnym dla robotników wykwalifikowanych i wyższym dla ekonomów i zarządców dóbr oraz synów właścicieli ziemskich. Był więc jakby ośrodkiem szkolenia zawodowego, szkołą rolniczą, z ograniczeniem przedmiotów teoretycznych.

Szkoła zaczęła funkcjonować dopiero w 1820 r. Początkowo istniał jedynie kurs dla „klasy wyższej ekonomów i rządców dóbr" oraz „wolnych synów majętnych obywateli". W zakresie kursu niższego prowadzono tylko jednoroczne praktyki.

Regularny wieloletni kurs niższy, tzw. Szkołę Wiejską dla klasy parobków, owczarzy, gorzelanych itp., uruchomiono w 1824 r.

Do 1821 r. Instytut Agronomiczny w Marymoncie podlegał Ministerstwu Oświecenia. Od 1821 r. przydzielony został do Resortu Spraw Wewnętrznych i Policji. Zgodnie z opinią tego resortu Jerzy Beniamin Flatt nie dążył do stworzenia w Marymoncie uczelni typu akademii rolniczej, lecz organizował raczej instytucję, którą nazwalibyśmy dzisiaj ośrodkiem szkolenia fachowego. Przejawiało się to zarówno w programach nauczania, jak też w tym, że długość trwania kursu nie była określona. Kurs wyższy mógł trwać dwa lata, ale dla kandydatów o większych kwalifikacjach mógł być ograniczony do jednego roku.

W 1822 r. nastąpiła reorganizacja Instytutu. Od tej pory uczelnia prowadziła kształcenie na dwóch poziomach nauczania: wyższym dla przyszłych ekonomów,



Budynek Instytutu Agronomicznego

zarządców dóbr i synów właścicieli ziemskich oraz elementarnym dla przyszłych kwalifikowanych robotników – parobków, owczarzy, gorzelnianych. Nauka w klasie wyższej do 1825 r. trwała jeden rok, a potem przez dwa lata. Do klasy wyższej przyjmowano tylko kandydatów, którzy ukończyli szkoły wydziałowe lub cztery klasy szkoły wojewódzkiej. Nauka w klasie niższej odbywała się wyłącznie w sposób praktyczny i trwała jeden rok.

W 1824 r. nastąpiła kolejna reorganizacja Instytutu, w wyniku której zniesiono klasę niższą, otwierając w jej miejsce tzw. Szkołę Wiejską przeznaczoną dla ubogich dzieci oraz przyłączono do Instytutu nowo otwartą Szkołę Weterynarii. Do Szkoły Wiejskiej przyjmowano chłopców w wieku od 12 do 20 lat. Nauka trwała od 6 do 8 lat. Uczniowie musieli zapracować na swoje utrzymanie. Natomiast do Szkoły Weterynarii przyjmowano uczniów znających zaledwie sztukę czytania, pisania i cztery działania arytmetyczne. Nauka trwała dwa lata i ograniczała się w zasadzie do leczenia i kucia koni. W latach 1826–1830 ukończyło w niej naukę 12 słuchaczy.

Początkowo większość przedmiotów dla kursu wyższego wykładał sam Jerzy Beniamin Flatt. Pomagali mu Tadeusz Wernik i niejaki Schwob (leśnik), którzy niebawem zmarli. Szkoła Wiejska nie miała w pierwszych latach żadnego nauczyciela, a tylko instruktorów w postaci włodarza, owczarza, ogrodnika, gorzelanego itp. Dopiero od 1824 r. został zaangażowany Piotr Zaremba, który nauczał różnych przedmiotów: czytania, pisania, rachowania, higieny, historii, religii, przyrody i części przedmiotów fachowych.

Po śmierci Tadeusza Wernika i Schwoba przybyli nowi wykładowcy kursu wyższego. Nauczanie matematyki, geometrii, miernictwa, mechaniki, budownictwa i kreślarstwa objął w 1821 r. Anicet Czaki. W ostatnich latach przed wybuchem powstania listopadowego wykładowcą większości wymienionych przedmiotów był profesor Uniwersytetu Warszawskiego Juliusz Kolberg, a po nim Jan Ziemięcki. Przez krótki czas funkcje nauczyciela matematyki pełnił Jakub Malinowski. Fizykę i chemię z technologią oraz mineralogią i botanikę wykładał w latach 1822–1831 Teodor Heinrich. Dobrze była postawiona w Marymoncie weterynaria. Początkowo wykładał ją wprawdzie tylko skromny weterynarz Karol Fuhrmeister (od 1820 r.) przy pomocy Fryderyka Jacoba (w latach 1822–1824), ale już w 1824 r. otwarto w ośrodku burakowskim Szkołę Weterynaryjną pod kierownictwem Adama Rudnickiego. Fuhrmeister ograniczył się wtedy do roli nauczyciela leczenia bydła (do 1831 r.), a pozostałe dyscypliny weterynarii objął sam Adam Rudnicki (też do 1831 r.). Zatrudniono wówczas specjalnego nauczyciela kucia koni w osobie Józefa Sandeka.

W ciągu kilkunastu lat istnienia szkoły zdołano zgromadzić w Marymoncie sporą bibliotekę i dużo pomocy naukowych. Unowocześniono też gospodarstwo, wyposażono je w maszyny rolnicze, wybudowano gorzelnię, założono sad, chmielnik i pasiekę.

W latach 1822–1830 kształciło się w niej 122 uczniów. Kurs nauki w Instytucie ukończyły 72 osoby. Byli to przeważnie synowie drobnej szlachty zagonowej.

Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (1836–1861)

W wyniku upadku powstania listopadowego władze rosyjskie zamknęły wszystkie szkoły wyższe i zawodowe w Królestwie Polskim, w tym Instytut Agronomiczny, który został przywrócony do życia dopiero w 1836 r.

Po upadku powstania nie odnowiono umowy z Jerzym Benjaminem Flattem. Nowym dyrektorem Instytutu i zarządcą całego klucza marymonckiego został emerytowany profesor Uniwersytetu Wileńskiego Michał Oczapowski. Nadzór nad szkołą powierzono Komisji Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego.

Powołany do życia został również Komitet Nadzorczy Instytutu Agronomicznego pod przewodnictwem Jakuba Łaszczyńskiego.

Stare przepisy organizacyjne dla Marymontu uznano za całkowicie nieodpowiednie i krępujące rozwój Instytutu. Według nowych przepisów kierunek praktyczny miał być nadal utrzymany, ale zdecydowano o poszerzeniu teoretycznych podstaw nauczania. Żadnej górnej granicy poziomu nauczania nie określono, dzięki czemu powstały możliwości przekształcenia szkoły marymonckiej w uczelnię typu akademickiego. Dużą nowością było połączenie na terenie Marymontu placówki dydaktycznej z naukowo-badawczą. Postanowiono, że do obowiązków Instytutu będzie należało nie tylko *ukształcenie zdolnych, wyższego i niższego rzędu gospodarzy,* ale także *robienie spostrzeżeń i doświadczeń w praktyce gospodarskiej do kraju i miejscowości zastosowanych*. Program nauczania bardzo rozszerzono.

Wszystkie przedmioty podzielono na zasadnicze, główne i pomocnicze, grupując je według następującego systemu:

A. Przedmioty zasadnicze: fizyka, chemia, arytmetyka, geometria, mechanika, botanika z fizjologią roślin, zoologia, geologia i mineralogia, przyrodoznawstwo ogólne, buchalteria i rachunkowość.
B. Przedmioty główne: nauka o uprawie roślin gospodarskich, nauka o chowie zwierząt domowych, ogólny zarząd gospodarski.
C. Przedmioty pomocnicze: technologia, leśnictwo, weterynaria, budownictwo, kreślarstwo, prawo i administracja, język rosyjski, język niemiecki, religia.

Program ten był realizowany w ciągu dwuletniego kursu. Obowiązywał do 1840 r., kiedy to przeprowadzono ponowną reformę Instytutu. Do chwili jej wprowadzenia w skład zespołu profesorskiego wchodzili: dyrektor Michał Oczapowski (wszystkie przedmioty główne), Wojciech Jastrzębowski (fizyka, przyrodoznawstwo ogólne, botanika, zoologia, geologia, mineralogia), Józef Bełza (chemia, technologia), Paweł

Kaczyński (arytmetyka, geometria, miernictwo, mechanika, budownictwo, kreślarstwo), Kazimierz Glinka-Janczewski (leśnictwo), Józef Jędrzejewicz (prawo, administracja), Antoni Barciński (buchalteria, rachunkowość), Fryderyk Jacob (weterynaria), dwóch nauczycieli języków obcych i miejscowy proboszcz (religia). Inspektorem gospodarstwa był Karol Detkens, a inspektorem szkoły znany kompozytor Franciszek Lessel.



Michał Oczapowski urodził się 11 maja 1788 r. we wsi Pociejki, w powiecie słuckim, wchodzącej w skład dóbr radziwiłłowskich. Jego ojcem był pochodzący prawdopodobnie z drobnej szlachty proboszcz obrządku greckokatolickiego. Częścią jego uposażenia jako proboszcza były 4 włóki bardzo urodzajnej ziemi, którą z zamiłowaniem uprawiał. Umiłowanie pracy na roli przekazał synowi, którego marzeniem od najmłodszych lat był zawód rolnika. Dochody z bogatej parafii pozwoliły ojcu na sfinansowanie swoim synom wyższego wykształcenia.

Michał Oczapowski średnią szkołę ukończył w Słucku. W tym czasie udzielał korepetycji uczniom z rodzin ziemiańskich, m.in. synom barona Roenne ze Żmudzi. Przyjaźń, którą z nim zawarł miała wpływ na jego późniejsze losy.

Po ukończeniu szkoły średniej wstąpił na Uniwersytet Wileński na Wydział Nauk Fizyko-Matematycznych. Uczył się u wielu wybitnych naukowców, tj.: Jędrzeja Śniadeckiego, Stanisława Jundziła, Ludwika Bojanusa. Studia ukończył po 6 latach, uzyskując stopień doktora filozofii.

W 1812 r. jego dawny uczeń Antoni Roenne, który w międzyczasie odziedziczył majątek po zmarłym ojcu, powierzył mu zarząd swoich dóbr. Funkcję tę Oczapowski pełnił przez 8 lat. Umiejętności, jakie wyniósł ze studiów i lektury zagranicznych prac poświęconych rolnictwu (opanował język niemiecki, angielski i francuski), pozwoliły mu znacznie zwiększyć dochodowość powierzonych mu dóbr. Znajomość zagranicznych osiągnięć łączył z umiejętnością oceny ich pod kątem przydatności w warunkach krajowych.

Szczególnie silny wpływ na Oczapowskiego wywarły prace Albrechta Thaera. Stał się gorącym zwolennikiem jego teorii na temat humusu. Zainspirowany literaturą zagraniczną, na podstawie własnych doświadczeń w 1818 r. ogłosił drukiem Zasady chemii rolnej, a następnie w 1819 r. Zasady agronomii. Był to pierwszy i do 1891 r. jedyny polski podręcznik gleboznawstwa. Oczapowski był autorem funkcjonującego do dziś terminu „próchnica".

Oczapowski był też zwolennikiem innego poglądu Thaera, który sformułował następująco: *...nie jest i nie powinno być zamiarem gospodarza... wydobycie największej masy roślin w pewnym, danym miejscu lub hodowanie największych i najpiękniejszych zwierząt, ale raczej usiłowanie, jakim sposobem z kapitału w uprawę roślin i hodowlę bydląt włożonego najlepiej korzystać, to jest największy z niego procent ciągnąć można.* W nauce rolnictwa uważał za konieczne stosowanie matematyki.

Zarządzając dobrami barona Roenne, przeprowadził oczynszowanie chłopów. Zdecydowanie wypowiadał się za wyższością pracy najemnej nad pańszczyźnianą. Poglądy w tym zakresie przedstawił w artykule wydrukowanym w 1818 r. w *Dzienniku Wileńskim*.

W tym okresie życia prowadził ożywione życie towarzyskie. Zaprzyjaźnił się z Joachimem Lelewelem i Ignacym Onacewiczem, nawiązał kontakty z filomatami, filaretami i promienistymi. W tym też czasie ożenił się. Nazwisko jego żony było niestety nieznane. Małżeństwo nie trwało długo. Wkrótce nastąpiła separacja, a potem rozwód. Drugą jego żoną była Michalina Stubielewiczówna, córka profesora wykładającego fizykę na Uniwersytecie Wileńskim.

W 1819 r., przy poparciu księcia Adama Czartoryskiego i dzięki pomocy finansowej barona Roenne, wyjechał na studia rolnicze za granicę. W Królestwie Polskim zwiedził Łomną Antoniego Trębickiego i Instytut Agronomiczny w Marymoncie, a pod Poznaniem owczarnię Hipolita Treskowa. W Niemczech odwiedził Uniwersytet Berliński, po czym rok spędził w Akademii Rolniczej w Moglinie u Thaera. Po zwiedzeniu szeregu wzorowych gospodarstw i ośrodków naukowych w Niemczech udał się zdobywać dalsze wykształcenie do Holandii, Francji i Anglii.

Dzięki poparciu Czartoryskiego został wybrany na profesora Uniwersytetu Wileńskiego. Objął Katedrę Gospodarstwa Wiejskiego. Wykłady prowadził tam przez 10 lat. Usilnie starał się o założenie szkolnego gospodarstwa rolniczego, koniecznego, jak twierdził, do demonstrowania praktycznego zastosowania teorii naukowych. W majątkach uniwersyteckich przeprowadzał różne doświadczenia, prezentując korzyści z uprawy dobrych odmian zbóż i ziemniaków.

W okresie pracy w Wilnie napisał w 1825 r. podręcznik dla szkół powiatowych z zakresu rolnictwa. W 1830 r. wydał dwutomowe dzieło Rzut oka na teraźniejszy stan gospodarstw w klimacie północnym. Wyraźnie wskazywał w nim powiązanie wytwarzania płodów z ich zbytem. Zachęcał do przestawiania produkcji z żyta, za które uzyskiwano niskie ceny, na inne, bardziej opłacalne rośliny. Propagował system płodozmianowy. W II tomie przedstawił zasady szczegółowej uprawy roślin, ponieważ dotychczas rolnicy mogli korzystać w tym zakresie jedynie z przetłumaczonej książki Hermana z Nidbergu z 1662 r. Ogłosił też rozprawę na temat klasyfikacji gruntów oraz w 1832 r. przetłumaczył publikację J. Burgera Początki gospodarstwa wiejskiego.

Po powstaniu listopadowym Uniwersytet Wileński został zamknięty, a Oczapowski przeszedł na emeryturę.

Jego doświadczenie i ogromna wiedza zostały jednak docenione. W 1833 r. powierzono mu zarząd dóbr Instytutu Agronomicznego w Marymoncie. Początkowo kierował pracami związanymi z jego reorganizacją. Zasady, które przy tym stosował wyłożył w 1834 r. w opracowaniu O nauce gospodarstwa wiejskiego w ogólności.

Oczapowski wykładał także przedmioty związane z produkcją roślinną i ilustrował je przykładami praktycznymi na zajęciach prowadzonych w polu i ogrodzie.

Dzięki jego staraniu w dobrach należących do Instytutu powstało wzorcowe gospodarstwo rolne, pole doświadczalne, pokazowe parcele leśne, ogród botaniczno-rolniczy, gabinet modeli narzędzi rolniczych, gabinet przyrodniczy, laboratorium chemiczne, techniczne i biblioteka.

W 1840 r. Instytut Agronomiczny zmienił nazwę na Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Oczapowski kierował nim do 1853 r. Dzięki niemu i jego współpracownikom w kraju powstało przekonanie o konieczności kształcenia się w zawodzie rolnika i leśnika. Rolnictwo i leśnictwo zyskało status nauki. Ożywiono piśmiennictwo fachowe, z którego zaczęli korzystać praktycy.

Oczapowski, pracując w Instytucie, przygotował 12-tomowe dzieło Gospodarstwo wiejskie. Było to kompendium współczesnej mu wiedzy z zakresu nauk rolniczych. Ostatnie dwa tomy wydano po jego śmierci.

Oczapowski zmarł 9 stycznia 1854 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Wawrzyszewie koło Marymontu.

Ze wszystkich pomocy w naukach bez wątpienia najpotrzebniejsze są książki.

Michał Oczapowski

Powody przeprowadzonej w 1840 r. reformy Instytutu były różne, ale chyba najważniejszą przyczynę reorganizacji Marymontu stanowiła potrzeba uruchomienia studiów w zakresie nauk leśnych, gdyż od chwili zamknięcia w 1832 r. Szczególnej Szkoły Leśnictwa przy Uniwersytecie Warszawskim nie istniała w Królestwie Polskim żadna wyższa uczelnia leśna. Dlatego też w Marymoncie powołano do życia Oddział Leśny i nadano dotychczasowemu Instytutowi Agronomicznemu nazwę Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa.

Zreorganizowany Instytut podlegał Kuratorowi Okręgu Naukowego Warszawskiego.

Kurs szkolny był w dalszym ciągu dwuletni, ale absolwenci szkoły nie dostawali od razu dyplomów, a jedynie prowizoryczne zaświadczenia o ukończeniu szkoły, które upoważniały ich do odbycia praktyki pod kontrolą państwową. Praktyka musiała trwać co najmniej jeden rok, ale chętniej widziano dwu- i trzyletnią. Dopiero po odbyciu zatwierdzonej praktyki odbywał się egzamin końcowy w obecności Rady Nadzorczej, dyrektora Instytutu, właściwych nauczycieli, grona zaproszonych właścicieli ziemskich i innych fachowców, zaproszonych przez Radę lub dyrektora.

Program nauczania zmienił się trochę po reformie. Zastosowano również inną klasyfikację całości wykładanych przedmiotów, które dzieliły się odtąd nie na trzy, lecz na dwie grupy.

A. Przedmioty zasadnicze:

1. Nauka gospodarstwa wiejskiego: agronomia, czyli nauka o gruntach, nawozach, uprawie mechanicznej i narzędziach rolniczych, uprawa roślin gospodarskich, hodowanie zwierząt domowych, ogólny zarząd gospodarstwa.



Profesorowie Instytutu w Marymoncie

2. Nauka leśnictwa: uprawa lasów, ochrona policyjna lasów, użytkowanie lasów, urządzanie lasów, szacowanie i ocenianie lasów, administracja leśna, rządowe instrukcje leśne, łowiectwo.

B. Przedmioty pomocnicze: matematyka, fizyka, chemia, historia naturalna (przyrodoznawstwo), rachunkowość gospodarska, miernictwo, kreślarstwo, budownictwo wiejskie, technologia, weterynaria, ogrodnictwo, prawoznawstwo i administracja ogólna, statystyka rolnicza i leśna, język rosyjski, język niemiecki, religia.

Michał Oczapowski funkcję dyrektora pełnił do 1853 r. Prowadzenie wykładów i najważniejszych ćwiczeń z dziedziny gospodarstwa wiejskiego należało tradycyjnie do dyrektora. Ponieważ przedmiot był bardzo obszerny, dlatego dyrektorowi pomagali adiunkci. W okresie pracy Michała Oczapowskiego stanowisko adiunkta zajmowali kolejno: Maksymilian Chełmiński, Aleksy Hempel i Adam Bar. Nauczycielem większości przedmiotów wchodzących w zakres leśnictwa był Kazimierz Glinka-Janczewski. Obok niego wykładali tak wybitni leśnicy, jak Gustaw Henke (1840–1848) i Michał Adamski (1848–1856). Zajmująca pierwsze miejsce w wykazie nauk pomocniczych matematyka została sprowadzona do pozycji podrzędnej w porównaniu z innymi przedmiotami, gdyż wykładano ją tylko marginesowo.

Fizyki, botaniki z ogrodnictwem, zoologii i geologii z mineralogią nauczał w dalszym ciągu Józef Jastrzębowski. Również Józef Bełza, wykładowca chemii i technologii, pozostał na swoim stanowisku, tylko że w 1850 r. przydzielono mu pomocnika w osobie laboranta (asystenta) Teofila Cichockiego, który prowadził ze studentami zajęcia praktyczne. Weterynarii nauczał bardzo znany patolog Edward Ostrowski. Na wysokim poziomie była geodezja z geometrią, w zakresie której uczniowie uczyli się pod kierunkiem Wincentego Józefowicza, a następnie Józefa Woyzbuna. Paweł Kaczyński uczył budownictwa wiejskiego i kreślarstwa.

Do poważniejszych dydaktyków należało zaliczyć także wykładowcę rachunkowości i buchalterii Augusta Fryderyka Bernhardta i znanego nam z poprzedniego okresu nauczyciela prawa i administracji Józefa Jędrzejewicza. Zaniedbana była tylko statystyka, której nauczania podejmowali się kolejno inspektorowie szkoły – Paweł Strachowicz i Aleksander Sawin.

W 1853 r. Michał Oczapowski odszedł na emeryturę, a stanowisko dyrektora Instytutu objął Seweryn Zdzitowiecki, uczeń Justusa von Liebiga, zwolennik nowych prądów w rolnictwie i organizacji szkolnictwa rolniczego.

Do pracy zabrał się z ogromną energią i wielkim zapałem reformatorskim. Jego ambicją było uczynienie z Marymontu wyłącznie rolniczej uczelni akademickiej, szybciej podążającej za rozwojem wiedzy.

Ponieważ dawna ustawa hamowała rozmach dyrektora, zaczął dążyć do zatwierdzenia przez władze nowego, własnego projektu ustawy.

Starania Zdzitowieckiego się powiodły. W 1857 r. wprowadzona została w życie nowa ustawa Instytutu Marymonckiego, na mocy której skasowano Oddział Le-

śny. Konsekwentnie też skreślono jeden z etatów nauczycieli leśnictwa i całość tego przedmiotu powierzono jednemu wykładowcy. W ten sposób Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa przeobraził się z powrotem w Instytut Agronomiczny.

Po reformie działalności Instytutu program obejmował: chemię praktyczną i techniczną, klasyfikację i skład różnych rodzajów gruntów, rośliny i ich zastosowanie do wyrobu spirytusu, octu, piwa, oleju, mydła, nawozów. W zakresie fizyki uczono o działaniu ciepła, światła, elektryczności, powietrza i wody. Nauczano meteorologii oraz mechaniki, botaniki i fizjologii roślin. Mineralogia obejmowała dodatnie i ujemne cechy różnych soli i rud kruszcowych dla rolnictwa. Uczono teoretycznego i praktycznego miernictwa, niwelacji i budownictwa wiejskiego. Nauka rolnictwa obejmowała znajomość gruntów, ich uprawę, następstwo plonów i uprawę łąk. Chów zwierząt domowych dotyczył koni, bydła, owiec, świń, drobiu, rybactwa i pszczelnictwa. Studenci poznawali budowę ciała zwierząt, sposoby niesienia pomocy w najczęstszych chorobach zwierząt, pobierali naukę kucia koni i puszczania krwi. Uczono wykonywania rysunków machin, budynków i map gospodarskich, a także w ogólnym zarysie leśnictwa.

Ponieważ kurs został przedłużony do trzech lat, a program nauczania uległ dość daleko idącym zmianom, to w 1858 r. opuścili mury Instytutu ostatni absolwenci uczelni starego typu, a następna edycja absolwentów została zaplanowana dopiero na 1860 r.

Liczba absolwentów po kursie teoretycznym w latach 1841–1858 wynosiła 1213 osób. Dyplomantów (po egzaminie praktycznym odbywanym po zakończeniu praktyki) było jednak zaledwie 697. Według nowej ustawy uczniowie odbywali praktyki w gospodarstwach Instytutu (latem), a tzw. patenta, czyli dyplomy były wydawane na podstawie egzaminu końcowego, który zdawano bezpośrednio po ukończeniu kursu trzyletniego.

Już w 1859 r., a więc w dwa lata po dokonanej reformie studiów, Seweryna Zdzitowieckiego przymusowo przeniesiono na emeryturę. Dlaczego tak się stało, trudno dziś powiedzieć. Opuścił Marymont w pełni sił. Jego wiek nie był wystarczającym motywem takiej decyzji władz.

Dyrektorem został Stanisław Przystański. Był to nieinteresujący się zupełnie rolnictwem matematyk, typowy nauczyciel szkół rządowych, ale dobry organizator. Ciesząc się poparciem kuratora, administrował dość sprawnie Instytutem. Poza tym niczego nie wnosił w zakresie działalności praktycznej, która pielęgnowała obcą mu dziedzinę wiedzy. Interesował się prawie wyłącznie dydaktyką, a funkcjonowaniu samego gospodarstwa poświęcał bardzo mało uwagi.

Wykłady z zakresu gospodarstwa wiejskiego kontynuował początkowo (po reformie) Seweryn Zdzitowiecki przy pomocy Ludwika Boguckiego. Po odejściu Zdzitowieckiego na emeryturę, przejęli je Franciszek Miłosz i Otton Kubicki. Leśnictwo wykładał Edward Pohlens. Sędziwy nauczyciel przyrody profesor Wojciech Jastrzębowski opuścił Marymont w 1858 r., a całość wykładanych przez niego przedmiotów przejął Ludwik Bogucki. Profesor chemii i technologii Józef Bełza ustąpił miejsca

laborantowi (asystentowi) Teofilowi Cichockiemu, który wykładał tylko jeden rok (1858/1859). Następcami Teofila Cichockiego byli kolejno: wybitny technolog Józef Bohdan Rogojski wspólnie z Konradem Brandlem, profesor Uniwersytetu Warszawskiego Karol Jurkiewicz, a także zdolny chemik Władysław Dudrewicz. Wykładowcą weterynarii w 1859 r. został po śmierci Edwarda Ostrowskiego Otton Eichler. Z innych nauczycieli tego okresu trzeba również wymienić: Antoniego Zielińskiego (geometria, miernictwo, mechanika), Karola Martina (budownictwo wiejskie, kreślarstwo), Franciszka Rutowskiego i Ludwika Wolskiego (statystyka) oraz trzech kolejnych wykładowców prawa i administracji – Stanisława Budzińskiego, Karola Thieme i Wincentego Propokowicza.

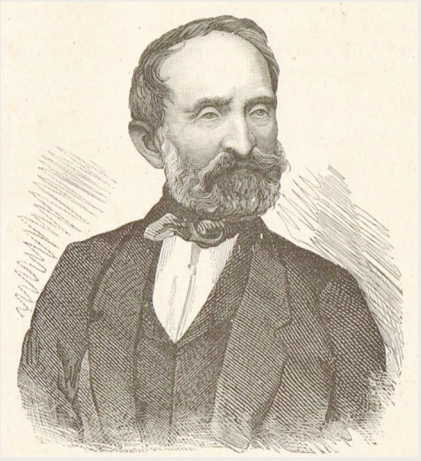

Seweryn Zdzitowiecki urodził się 4 stycznia 1802 r. w Kodniu, w rodzinie ziemiańskiej Stanisława i Julianny z domu Polkowskiej. Początkowo uczył się w Szkole Księży Pijarów w Chełmie, następnie w Szkole Wydziałowej w Białej Podlaskiej. Dalszą naukę kontynuował od 1813 r. w Szkole Wojewódzkiej w Lublinie. Od najmłodszych lat zdradzał zdolności do przedmiotów ścisłych. Oznaką jego uzdolnień było wydanie, jeszcze jako ucznia szkoły średniej, pracy „Zasady ryktognozji i geognozji podług najnowszego układu Wernera". Zgodnie z zainteresowaniami w 1818 r. wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego. Studiował z dużym powodzeniem nauki przyrodnicze, należąc do tzw. Gospody Akademickiej powstałej celem zabawy i czytania pism przyrodniczych. W maju 1822 r. obronił pracę magisterską napisaną pod kierunkiem profesora Adama Maksymiliana Kitajewskiego.

Pierwszą pracę zawodową podjął jako nauczyciel przedmiotów przyrodniczych w macierzystej Szkole Wojewódzkiej w Lublinie. Pracował w niej do czerwca 1825 r. Wytypowany w drodze konkursu przez Radę Politechniczną Królestwa Polskiego został skierowany jako stypendysta rządowy na dalsze studia w dziedzinie metalurgii i hutnictwa do Instytutu Politechnicznego w Wiedniu. Studiował następnie na takich uczelniach Europy, jak Akademia Górnicza w Schemnitz i Akademia Górnicza w Paryżu. Słuchał wykładów na paryskiej Sorbonie, uczelni Jardin des Plantem i paryskim Konserwatorium Sztuk i Rzemiosł. Na przełomie 1828 i 1829 r. odbył praktykę w słynnym laboratorium analiz chemicznych Friedricha Strohmayera na Uniwersytecie w Getyndze. Uczestniczył w doświadczeniach w laboratoriach Josepha Gay-Lussaca i Louisa Thenarda. Zwiedził wiele zakładów hutniczych na terenie Francji, Belgii, Niemiec, Węgier i Czech. Z tych podróży pozostawił znakomite dzienniki.

Po powrocie, w 1829 r. został mianowany przez polskie zwierzchnie władze oświatowe profesorem chemii ogólnej i objął kierownictwo Katedry Technologii Ogólnej w Szkole Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego w Warszawie. Od roku akademickiego 1830/1831 objął też kierownictwo Katedry Hutnictwa na Uniwersytecie Warszawskim. Prowadził wykłady z chemii organicznej, hutnictwa metali i szkła oraz mineralogii. W sposób zasadniczy zreorganizował w owej uczelni laboratorium i wzbogacił wyposażenie. Zainicjował nowatorskie badania chemiczne nad bogactwami naturalnymi Królestwa Polskiego, w tym żelaza, ogłaszając studium „Rozbiór wodnianu żelaza z Miedzinej Góry". Dokonał analizy chemicznej złóż odkrytych koło Korzyc i określił ich właściwości oraz możliwości wykorzystania na skalę przemysłową gliny ogniotrwałej, ogłaszając odrębne studium „Rozbiór gliny z Korzyc". Równolegle podjął badania nad terminologią chemiczną, kontynuując dzieło m.in. Jędrzeja Śniadeckiego. Opowiedział się za rozwinięciem i udoskonaleniem słownictwa, podniesieniem jakości języka chemicznego poprzez odejście od upowszechniania wyrazów obcych, jak chloryna czy fluorany. Poparł pomysły Jana Kantego Krzyżanowskiego co do rozróżniania kwasów i soli złożonych z tych samych pierwiastków za pośrednictwem odpowiednich końcówek. Wskazał na niepotrzebne odróżnianie tzw. wodosolanów i wodojodanów od chlorków i jodków. Rozważania nad ówczesnym słownictwem chemicznym ogłosił w obszernym studium „Uwagi nad nomenklaturą chemiczną polską".

W czasie powstania listopadowego 1830 i 1831 r. otrzymał polecenie Komisji Rządowej Wojny dokonania objazdu zakładów hutniczych Królestwa Polskiego w celu rozpoznania i wskazania środków powiększenia i polepszenia produkcji. Po klęsce powstania, we wrześniu 1833 r. objął posadę nauczyciela chemii w lubelskim gimnazjum, gdzie pracował do połowy 1837 r. Przeniesiony służbowo do pracy w Warszawie, objął posadę profesora Chemii w Gimnazjum Wojewódzkim i na Kursach Dodatkowych. Równocześnie został mianowany, jako znany pedagog, członkiem Komitetu Egzaminacyjnego. W 1840 r. za zgodą władz zwierzchnich odbył drugą podróż naukową. Przebywał m.in. na Uniwersytecie w Giessen, odbywając staż u prof. Justusa Liebiga – twórcy i propagatora teorii mineralnej. Przeniesiony po raz kolejny, od marca 1841 r. był profesorem chemii i hutnictwa w nowo uruchomionym Gimnazjum Realnym w Warszawie. Prowadził tam zajęcia z chemii nieorganicznej, metalurgii i mineralogii oraz zorganizował nowoczesne laboratorium chemiczne.

Decyzją władz oświatowych od 1853 r. został mianowany dyrektorem Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie. Sprawując tę funkcję w latach 1853–1860, zreformował szkołę w kierunku uczelni typu akademickiego, przedłużając naukę do 3 lat i modyfikując program, co znalazło odbicie w ustawie dla tego Instytutu z 1857 r. jego autorstwa.

Przez cały okres międzypowstaniowy pracę pedagogiczno-organizatorską łączył z badaniami naukowymi i upowszechnianiem wiedzy, publikując dziesiątki artykułów, recenzji na łamach specjalistycznych czasopism, jak i prasy. Kontynuując badania nad problematyką bogactw naturalnych od strony składu chemicznego, właściwości i zastosowania, ogłosił m.in. artykuły: Rozbiór gliny z Wielkiej Woli i Rozbiór rudy żelaza z Łychowa pod Iłżą. Starał się też upowszechnić swoje dalsze ustalenia w kwestii słownictwa chemicznego. Szereg nowych przemyśleń co do wzbogacenia polskiego

słownictwa chemicznego zaproponował w pracy z 1852 r. Projekt nomenklatury chemicznej. Opowiedział się za przywróceniem wielu metalom i niemetalom w nazwach końcówki łacińskiej *-ium*, w tym glinowi nazwę aluminium, wapniowi – calcium. Użył po raz pierwszy nazwy wodór zamiast wodoród, nazwy beryl zamiast glucyn oraz nazwy wolfram zamiast tungsten.

Po otrzymaniu dymisji ze stanowiska dyrektora IGWiL, na przełomie 1859 i 1860 r., w związku z planowaną kolejną reformą tej uczelni, oddał się całkowicie pracy publicystycznej i naukowej, obejmując stanowisko redaktora naczelnego czasopisma *Roczniki Gospodarstwa Krajowego*, z którym wcześniej współpracował. Uczynił z niego forum do upowszechniania wiedzy o nowoczesnym rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym. Wybuch powstania styczniowego (1863–1864), jak też sprawy rodzinne spowodowały kilkuletnią przerwę w jego pracy.

Powrócił do swoich ulubionych zajęć w II poł. lat 60. XIX w., wiążąc się współpracą na kilkanaście następnych lat z redakcją *Tygodnika Rolniczego* i Encyklopedii rolniczej. Ogłosił ponad 20 rozpraw i artykułów odnoszących się do różnych aspektów rolnictwa, w tym stosowania nawozów fosforowych, uprawiania roślin paszowych, tj.: łubinu, koniczyny, gorczycy czy wyki. Zapisał się trwale jako autor obszernej rozprawy o uprawie i wykorzystaniu ziemniaka. Opracował szereg haseł do Encyklopedii rolniczej. W bogatym dorobku piśmienniczym pozostawił 3 opracowania książkowe: w 1840 r. Rys chemii organicznej i jej zastosowania, w 1850 r. dwutomowe opracowanie Wykład początkowy chemii – cz. I, O metaloidach i ich związkach, cz. II,

O metalach i ich związkach i w 1851 r. Projekt nomenklatury chemicznej. Był autorem ponad 200 rozpraw, studiów, artykułów i recenzji na łamach wielu czasopism. Dokonał przekładu kilkunastu książek z fachowej literatury Europy Zachodniej.

Odznaczony był rosyjskim Orderem Świętego Stanisława II klasy i Orderem Świętej Anny II klasy. Uhonorowany został Odznaką 25-letniej służby, a także pochwałą w 1853 r. Od 1854 r. posiadał rangę radcy stanu. W latach 1947–1860 był członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego oraz Rady Przemysłowej Królestwa Polskiego.

Zmarł 13 grudnia 1879 r. w Warszawie.

Po reformie wprowadzono jeszcze trzy nowe przedmioty, mianowicie rybactwo, higienę i gimnastykę z tańcem salonowym. Co się tyczy higieny, to fakt ten zasługiwał na podkreślenie, że Marymont był jedną z pierwszych niemedycznych uczelni w Europie, która wprowadziła ten przedmiot do programu nauczania. Wykładowcą higieny mianowano wieloletniego lekarza zakładowego, zasłużonego internistę dr. Dawida Rosenthala. Rybactwo objął zdolny specjalista w dziedzinie zoologii stosowanej Emil Hignet. Gimnastykę prowadzili instruktorzy, a tańca salonowego nauczał artysta scen warszawskich Antoni Kwiatkowski.

W czasach Stanisława Przystańskiego mury uczelni marymonckiej opuściły tylko dwie edycje dyplomowanych absolwentów. Pierwsza z nich liczyła 46 osób (1860 r.), a druga – 28 (1861 r.).



Stanisław Przystański urodził się 20 września 1820 r. w Warszawie. Jego ojciec, lekarz wojskowy (chirurg) początkowo 10. Pułku Piechoty Księstwa Warszawskiego za kampanię, a zwłaszcza męstwo w bitwie pod Wrzawami w styczniu 1810 r. otrzymał złoty krzyż Virtuti Militari.

Stanisław Przystański po studiach matematyczno-fizycznych, uzyskując w 1842 r. stopień kandydata na Uniwersytecie w Petersburgu, został nauczycielem gimnazjalnym, a później uniwersyteckim. Był także popularyzatorem fizyki. Na łamach *Biblioteki Warszawskiej* opracowywał podręczniki szkolne.

W latach 1848–1860 wykładał fizykę i chemię dla słuchaczy architektury w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych. W tym samym czasie w latach 1849–1860 r. uczył w Instytucie Szlacheckim w Warszawie. W latach 1857–1860 wykładał fizykę w Akademii Medyko-Chirurgicznej. W ostatnim roku pracy w Akademii otrzymał od Rady Lekarskiej tytuł magistra farmacji.

W czerwcu 1860 r. Stanisław Przystański objął dość nieoczekiwanie stanowisko dyrektora Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie. Był nim do czasu przeniesienia tego Instytutu do Puław w latach 1861–1862.

Od wiosny 1861 r. współpracował z margrabią Aleksandrem Wielopolskim. Wraz z Józefem Korzeniowskim był twórcą projektu organizacji szkolnictwa w Królestwie Polskim. Wiele na tym polu dokonał.

W latach 1861–1863 został jednym z dyrektorów Wyścigów Konnych i Wystaw Zwierząt Gospodarskich w Warszawie.

Stanisław Przystański współpracował z Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, co zaowocowało przygotowaniem pierwszej polskiej Encyklopedii rolnictwa i nauk z nią związek mających. Wydana została pod redakcją Jana Tadeusza księcia Lubomirskiego, Edmunda Stawiskiego i Stanisława Przystańskiego, przy współudziale Ludwika Krasińskiego, Leopolda Kronenberga i Jana Zamoyskiego. Stanisław Przystański opracował dla niej wiele haseł z zakresu fizyki.

To nie jedyna encyklopedia, do powstania której Stanisław Przystański się przyczynił. W latach 1873–1874 współpracował przy wydaniu wydawanej przez *Przegląd Tygodniowy* trzytomowej Encyklopedii podręcznej powszechnej. Natomiast od 1881 r. był jednym z redaktorów, a wcześniej współzałożycielem z Janem Tadeuszem Lubomirskim, Józefem Kazimierzem Plebańskim i Edmundem Stawiskim Encyklopedii wychowawczej. Dla jej potrzeb opracował wiele haseł z zakresu fizyki.

W latach 1874–1876 był redaktorem tygodnika *Zorza*. Od 1873 r. do śmierci pełnił funkcję wiceprezesa Wydziału Opieki Sierot i Ubogich Dzieci Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. Na dwa lata przed śmiercią został wiceprezesem Towarzystwa Opieki nad Ubogimi Matkami oraz ich Dziećmi w Warszawie. Do jego zasług na polu nauki należy zaliczyć zaangażowanie w utworzenie w 1881 r. Kasy im. Mianowskiego. Ponadto od 1884 r. do śmierci był prezesem Sekcji IV Rzemieślniczej w Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu.

Stanisław Przystański zmarł 30 listopada 1887 r. w Wiedniu, w drodze na kurację do Maranu.

Ogromne znaczenie dydaktyczne i wychowawcze miały piesze wycieczki wakacyjne uczniów Instytutu Marymonckiego, organizowane zwykle przez wykładowców przyrody. Najwięcej wycieczek odbyło się w czasach Michała Oczapowskiego. Prowadził je zwykle Wojciech Jastrzębowski. Bardzo interesująca była m.in. wycieczka odbyta w 1847 r. Rozpoczęła się ona 2 lipca. Uczniowie obejrzeli przede wszystkim Puszczę Kampinoską, a następnie przez Kromnowo, Czerwińsk, Wyszogród i Małą Wieś dotarli do Płocka. Przed przybyciem do Płocka zapoznawali się z zabytkami historycznymi i robili obserwacje przyrodnicze. Później głównym obiektem ich zainteresowania były gospodarstwa wzorowe ziemi płockiej i dobrzyńskiej, okolic Lipna i Rypina, Kujaw, ziemi kaliskiej, Jury Krakowsko-Wieluńskiej, Zagłębia Dąbrowskiego, okolic Miechowa i Skalbmierza, Ponidzia, Radomszczyzny, Powiśla, Wyżyny Lubelskiej, wreszcie Podlasia. Wędrówka zakończyła się 25 sierpnia.

Wycieczkę odbytą latem 1853 r. (również pod przewodnictwem Wojciecha Jastrzębowskiego) opisał uczeń Instytutu Marymonckiego, kuzyn przewodnika wycieczki Ludomił Jastrzębowski. Trasa wyprawy prowadziła przez: Zegrze, Serock, Popowo n. Bugiem, Pułtusk, Jadów, Liw, Węgrów, Łosice, Konstantynów, Janów Podlaski, Kodeń, Włodawę, Chełm, Rejowiec, Krasnystaw, Piaski, Lublin, Bełżyce, Opole Lubelskie, Kazimierz Dolny, Janowiec, Zwoleń, Iłżę, Ćmielów, Opatów, Sandomierz, Klimontów, Iwaniska, Nową Słupię, Święty Krzyż, Łysicę, Kielce, Chęciny, Pińczów, Ojców, Olkusz i Pilicę.

Podróż trwała około dwa miesiące. W czasie wycieczki uczniowie wspólnie prowadzili dziennik, do którego wpisywali najrozmaitsze dane dotyczące zwiedzanych miejscowości. W dzienniku opisywano budowę geologiczną i rzeźbę terenu, sieć hydrograficzną i stosunki wodne, strukturę użytków i zasiewów w różnych gospodarstwach oraz obserwowane płodozmiany.

Warto wiedzieć, że Wojciech Jastrzębowski starał się zainteresować swych wychowanków erozją gleb, co w notatkach znajdowało swój wyraz. Sporo miejsca w dzienniku poświęcono także zabytkom historycznym. Wycieczki letnie młodych Marymontczyków miały ogromny wpływ nie tylko na podniesienie ich kwalifikacji, ale również na ogólny rozwój umysłowy.

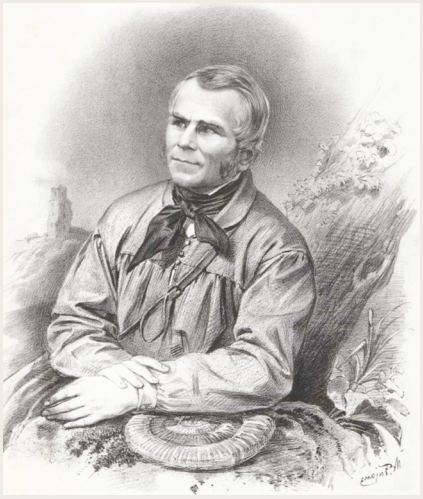

Wojciech Bogumił Jastrzębowski urodził się 15 lub 19 kwietnia 1799 r. w Szczepkowie-Giewartach koło Mławy. Pochodził ze starej szlachty herbu Pobóg, której gniazdem była wieś Janowiec-Jastrząbki. Wojciech Jastrzębowski uczył się w szkole elementarnej w Janowie, a następnie w Szkole Wojewódzkiej w Płocku. Od 1816 r. uczęszczał do Liceum Warszawskiego, gdzie zdał maturę. Następnie studiował na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego. Utrzymywał się głównie z korepetycji. Dopiero pod koniec nauki został laborantem w gabinecie fizycznym. Studia ukończył w 1825 r. z odznaczeniem. Od 1828 r. był adiunktem-naturalistą na Uniwersytecie Warszawskim. Wojciech Jastrzębowski był przyrodnikiem, pedagogiem i krajoznawcą, profesorem botaniki, fizyki, zoologii i ogrodnictwa w Marymoncie koło Warszawy, a także jednym z głównych twórców ergonomii.

Brał udział w powstaniu listopadowym jako artylerzysta. Uniknął zsyłki, jednak przez dłuższy czas nie mógł znaleźć pracy. Dopiero w 1836 r. został profesorem w Instytucie Agronomicznym, w którym zdobył sobie poważanie kolejnych roczników studentów – za ogromną wiedzę praktyczną i zaangażowanie w proces dydaktyczny, ale również za bezpośredniość i gorący patriotyzm. W procesie dydaktycznym stosował metody poglądowe, prowadząc ze studentami badania terenowe i angażując ich do gromadzenia zbiorów botanicznych i mineralogicznych. W czasie wakacji odbywał ze studentami wędrówki po wzorowo prowadzonych majątkach ziemskich, w których zapoznawał ich z nowoczesnymi metodami upraw rolnych, hodowlą i przemysłem spożywczym. W 1858 r. został członkiem honorowym Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim.

Na skutek wzmagającej się krytyki władz uczelni w 1858 r. podał się do dymisji. Początkowo przyjął stanowisko inspektora szkoły powszechnej przy ul. Rymarskiej w Warszawie, później został komisarzem leśnym w powiecie łomżyńskim. Następnie w Feliksowie w okolicach Broku utworzył Zakład Praktyki Leśnej będący pierwszą instytucją doskonalenia zawodowego dla leśników oraz wzorcową szkółkę leśną. Zajmował się również propagowaniem nasadzeń ochronnych wzdłuż linii kolejowych. W 1874 r. przeszedł na emeryturę. W tym czasie założył w Warszawie na Czystem plantację rzadkich w Polsce gatunków drzew. Wojciech Jastrzębowski był m.in. autorem zegara słonecznego w warszawskich Łazienkach oraz twórcą urządzenia do określania kompasów na jakiejkolwiek przestrzeni i w każdym położeniu.

W 1828 r. został członkiem Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, w 1849 r. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Kieleckiego Towarzystwa Rolniczego oraz Towarzystwa Rolniczego we Lwowie, w latach 1857–1882 członkiem ko-

respondentem Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. Był także członkiem honorowym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wojciech Jastrzębowski był encyklopedystą. Wymieniony został jako redaktor Encyklopedii obrazowej systematycznej wydanej w Warszawie w latach 1835–1838. Był także autorem szeregu artykułów oraz książek, m.in.: Kompas polski (1843), Historia naturalna w 2 tomach (1848, 1849), Mineralogia (1851), Rośliny polskie (1873) oraz pionierskiej rozprawy ergonomicznej Rys ergonomji, czyli nauki o pracy opartej na prawdach poczerpniętych z Nauki Przyrody (1857). Napisał również Traktat o wiecznym przymierzu między narodami ucywilizowanymi – Konstytucja dla Europy (1831). Wojciech Jastrzębowski podczas przerw w walkach o obronę Warszawy w bitwie o Olszynkę Grochowską (25 lutego 1831 r.) sformułował tekst, który można było określić jako projekt pierwszej w historii konstytucji zjednoczonej Europy jako jednej republiki bez wewnętrznych granic, z jednolitym prawodawstwem oraz organami władzy złożonej z przedstawicieli wszystkich narodów. Projekt ten O wiecznym pokoju między narodami – Wolne chwile żołnierza polskiego, czyli myśli o wiecznym pokoju między narodami cywilizowanymi (w skrócie zwany O wiecznym pokoju między narodami) składał się z 77 artykułów i został opublikowany 3 maja 1831 r. w rocznicę majowej Konstytucji. Jastrzębowski napisał, m.in.: *wszystkie narody europejskie mają się wyrzec swojej wolności i zostać niewolnikami praw, wszyscy monarchowie mają być odtąd tylko stróżami i wykonawcami tychże praw i nie tytułować się inaczej tylko ojcami narodów*.

Wojciech Jastrzębowski zmarł 30 grudnia 1882 r. w Warszawie.

W tym czasie Instytut Marymoncki prowadził prace z zakresu doświadczalnictwa rolniczego. Pracownicy zajmowali się badaniem wpływu, jaki wywierały na rośliny gospodarskie różne rodzaje stosowanych do uprawy nawozów, a także jak długo działały. Naukowcy badali, jaki wpływ na plon miała głębokość uprawy, rodzaj siewu (rzutowy, rzędowy, gniazdowy), mieszanie różnych roślin ze sobą na polu, a także jakie następstwo roślin po sobie było najodpowiedniejsze, żeby nie doszło do zbytniego wyjałowienia gleby. Prowadzono pierwsze prace hodowlane w zakresie gatunków i odmian zbóż.

W tym czasie pole doświadczalne Marymontu obejmowało 12 morgów 300-prętowych i było podzielone na poletka wielkości 37,5 pręta kwadratowego (300 prętów, to 56,017 ara; pręt = 1/300 część morgi, ok. 18,66 m^2).

Gleba na polu doświadczalnym była bardzo silnie zróżnicowana. Występowało tam *8 gatunków roli*. Doświadczenia odmianowe przeprowadzano z żytem i krzycą (żyto: hiszpańskie dubeltowe, świętojańskie, pirnauskie, eldeńskie i krzyca: probsztejska, olbrzymia, archangielska, kanadyjska), pszenicą siewną (telawera, binkel, spalding, prolifie, fonton, angielska kosmata czerwona, frankensztajnska z wyspy św. Heleny, banatka, sandomierska), pszenicą orkiszem (*Triticum spelta*, 9 odmian), jęczmieniem ozimym (6-rzędowy, saski granatowy, 4-rzędowy pospolity), jęczmieniem jarym (wielki 2-rzędowy, pawi, nagi orkisz), wieloma roślinami strączkowymi

(groch, peluszka, wyka, soczewica, bób), owsem (7 odmian), kukurydzą, ziemniakiem (30 odmian), marchwią, burakiem pastewnym (12 odmian) i kilkoma innymi roślinami. Jeśli chodzi o takie rośliny, jak koński ząb, sorgo, rzepak, rzepik, łubiny, to uwzględniano je tylko w doświadczeniach uprawowych.

W doświadczeniach nawozowych stosowano, poza obornikiem i guanem, fosforan kwaśny wapnia (4/5 kości i 1/5 kwasu siarkowego), kości mielone, siarczan amonowy, saletrę potasową, saletrę sodową, krzemian potasu, węglan amonu, mocznik oraz tzw. szlam ciechociński. Sporo doświadczeń dotyczyło porównania skuteczności nawozów organicznych: nawozu stajennego, nawozu bydlęcego, tzw. pudrety praskiej, guana i tzw. pognoju sztucznego Biokesa. Prowadzono wiele doświadczeń uprawowych, np.: sianie pszenicy i jęczmienia jarego pod skibę i na wierzch z zabronowaniem, głębokość sadzenia ziemniaków, sadzenie ziemniaków w redlonki i w szachownicę, regulówkę pod marchew i buraki, wałowanie zasiewów różnymi walcami, pory siewu zbóż, systemy siewu rzepaku ozimego i rzepiku, porównanie uprawy płaskiej i zagonowej pod rozmaite rośliny itp.

Dużo uwagi poświęcano testowaniu narzędzi rolniczych, przede wszystkim pługów i siewników. Jedna z takich publicznych prób odbyła się na terenie folwarku Ruda 7 czerwca 1855 r. z udziałem władz oświatowych, całego personelu nauczycielskiego, studiującej młodzieży i licznego grona zaproszonych gości składającego się z właścicieli ziemskich i administratorów majątków. W czasie demonstracji, którą kierował osobiście Seweryn Zdzitowiecki, zapoznano się z czterema typami pługów. Wchodziły w grę następujące pługi: pług wykonany według projektu Gótkego, ad-

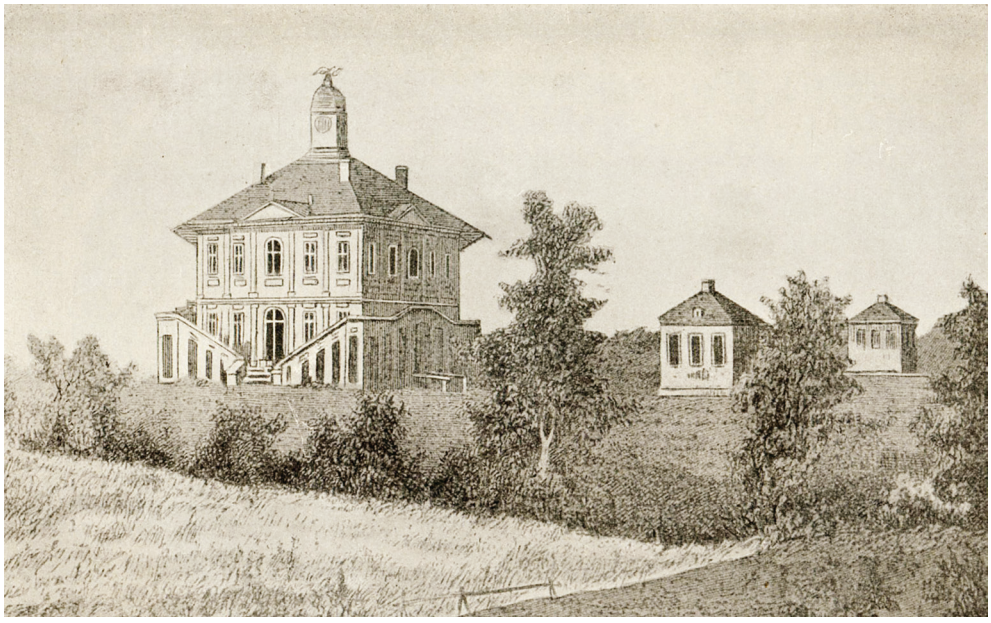

Marymont pod koniec XIX w.

ministratora dóbr Tursko (Sandomierszczyzna), pług Siewierskiej Fabryki Narzędzi Rolniczych Wacława Wyderko, pług Falkowskich Zakładów Żelaznych (Koneckie) braci Jakubowskich oraz pług Gliwickiej Fabryki Narzędzi Rolniczych. Pierwsze miejsce zajął pług siewierski, drugie – falkowski, trzecie – gliwicki, czwarte – Gótkego. Wynik próby był bardzo znamienny, gdyż dobrze świadczył o postępie polskiej myśli technicznej. Pługi siewierskie i falkowskie konstruowane były bowiem przez Polaków, a pozostałe przez Niemców.



Siedziba Instytutu w Marymoncie

Znacznie obszerniejsza była próba, która odbyła się 25 czerwca 1858 r. na terenie folwarku Wawrzyszew. Zademonstrowano tam wówczas młynek tzw. amerykańsko-drezdeński z fabryki Cegielskiego (Poznań), sieczkarnię trójskokową Cegielskiego, „siekacz" Gardenera i Samuelsona do ziemniaków, „wypełacze" (Howarda i angielski), „obsypywacze" (tzw. amerykańskie Cegielskiego, hohenheimski, Romana Cichowskiego z Linowej w Sandomierszczyźnie), liczne typy pługów i bron oraz grabie konne Howarda (Cegielski). Z krajowych narzędzi rolniczych wyróżniono m.in.: pług Wyderki z Siewierza, pług marymoncki, pług trzyskibowy Cegielskiego, pług czteroskibowy Cichowskiego, wreszcie radło Cichowskiego oraz bronę tegoż konstruktora. Uczestnicy pokazu doszli do wniosku, że narzędzia polskich konstruktorów nie ustępowały w większości narzędziom zagranicznym, a w niektórych przypadkach nawet je przewyższały. Pochwalono szczególnie pomysły wytrawnego maszynoznawcy Cichowskiego i zwrócono uwagę na wysoką jakość wyrobów Wacława Wyderki, kowala z zawodu, który pomimo braku wykształcenia zdobył się na wielkie osiągnięcia techniczne. Wiele obserwacji dotyczyło chorób i szkodników roślin, ale w tym zakresie zajmowano raczej pozycję bierną.

W okresie marymonckim Instytut nie przeszedł jeszcze do doświadczeń z zakresu aktywnej ochrony roślin. Trochę lepiej przedstawiała się sprawa chwastów, których zwalczanie metodami uprawowymi zostało objęte przez doświadczenia ścisłe; oczywiście ta ścisłość była bardzo względna. Część doświadczeń przeprowadzano bez powtórzeń, w innych przypadkach liczba powtórzeń była za mała.

W latach 1841–1861 Oddział Rolny ukończyło 1287 uczniów, a leśny – 288. W Instytucie kształciła się młodzież ze sfer urzędniczych, środowisk szlachty zagrodowej oraz inteligencji miejskiej.

W 1861 r. w wyniku reorganizacji szkolnictwa Instytut ostatecznie zamknięto, przenosząc jego zasoby i wyposażenie do nowo utworzonego Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Nowej Aleksandrii). Ostatnim dyrektorem uczelni był Stanisław Przystański.

Po Instytucie Agronomicznym pozostało niewiele. W 1945 r. budynki strawił pożar. Pozostała jedynie pamięć w słowach i pieśniach.

Zachował się także tekst „Marszu uczniów Instytutu Rolniczego w Marymoncie" spisany w 1840 r. przez Oskara Kolberga.

Marsz, marsz, Agronomia,
marsz dzielni chłopacy,
zachęcajcie naszych ziomków
do znoju, do pracy. /…/

Instytut Wychowania Panien (1843–1861)

W 1838 r. car Mikołaj I nakazał przeprowadzenie lustracji skonfiskowanej rezydencji puławskiej Czartoryskich za udział Adama Jerzego ks. Czartoryskiego w powstaniu listopadowym. W latach 1840–1843, przystosowano pałac do potrzeb Instytutu Wychowania Panien. Budynek służący niegdyś na użytek jednej rodziny i licznych domowników, gruntownie przebudowano i rozbudowano, tak aby pomieścić ok. 200 uczennic oraz kilkadziesiąt osób personelu nauczającego i obsługę.

W wyniku przebudowy powstał olbrzymi gmach ułożony w podkowę, który zdominował dawny korpus pałacu. Elewacje budynku uzyskały charakter późnoklasycystyczny.

W 1845 r. nakaz wydany przez cara zmienił nazwę Puławy na Nową Aleksandrię. Miało to być uhonorowaniem Aleksandry, żony Mikołaja I sprawującej patronat nad Instytutem.

Instytut Wychowania Panien był prestiżową uczelnią dla dziewcząt szlachetnie urodzonych z Rosji i zaboru rosyjskiego. Wiele polskich panien uczących się w tej uczelni prowadziło działalność patriotyczną, nie tylko na terenie uczelni, ale także guberni.



Pałac w czasach działalności Instytutu Wychowania Panien w Nowej Aleksandrii (litografia B. Czernow)

Polskie dziewczęta uczące się w Instytucie porwał do wiecowania pod Świątynią Sybilli i w Lublinie patriotyczny duch dzieła Izabeli Czartoryskiej. Jedną z uczennic była wielka patriotka Anna Henryka Pustowójtówna.



Dom Gotycki w czasach działalności Instytutu Wychowania Panien w Nowej Aleksandrii (litogr. B. Czernow)

— Z Lublina donoszą, że przed parą tygodniami obcięto tam jednemu z urzędowych orłów rosyjskich łby i skrzydła, pozostawiając tylko część kadłuba, na którym polski orzeł się znajduje. Śpiewy i żałoba nie ustawały.

W Puławach uczennice instytutu aleksandryjskiego oświadczyły, iż w czasie popisu w końcu roku szkólnego, śpiewać nie będą nakazanego hymnu „Boże cesarza chroń", jakkolwiek kara za to spotkać by je miała. Gdy prócz tego przełożona instytutu, pani Groten, dowiedziała się, że w razie nacisku, zamiast: „Boże cesarza chroń" zaśpiewają panny: „Boże coś Polskę" postanowiła bez podpisu rozpuścić uczennice do domów, a sama podać się do dymisyi. Podobne zajęcia powtórzyły się we wszystkich publicznych zakładach panien.

Notatka prasowa w Gazecie Lubelskiej, 1861 r.

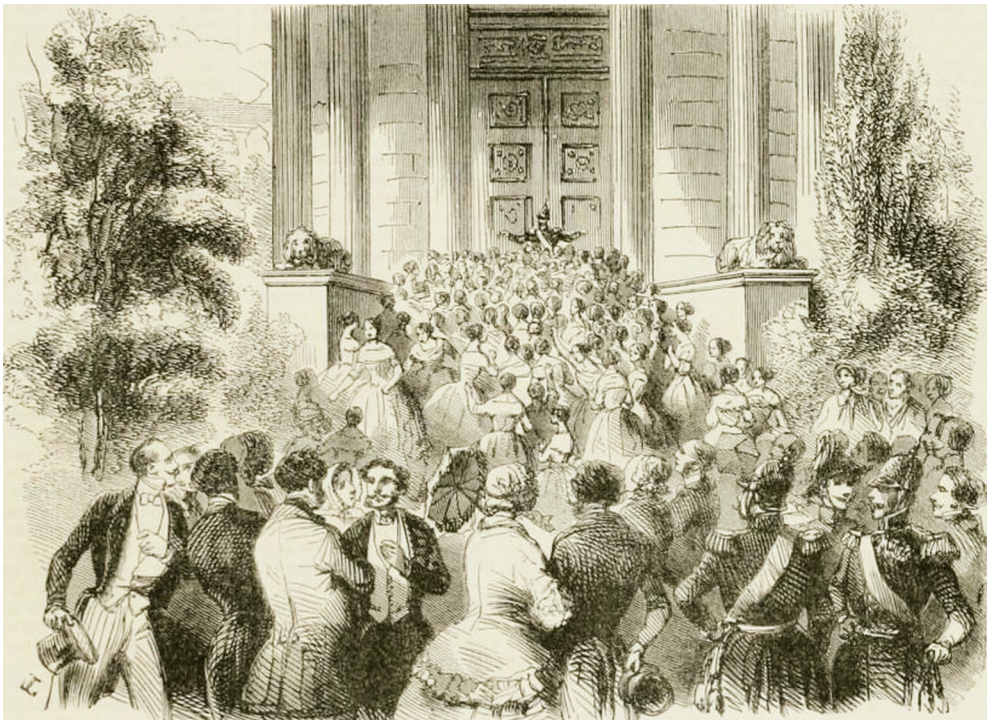

Wizyta cara Mikołaja I w Instytucie Wychowania Panien,
drzeworyt ilustracyjny – L'Illustration Journal Universel, 1850 r.



Altana Chińska w czasach działalności Instytutu Wychowania Panien w Nowej Aleksandrii (litogr. B. Czernow)



Anna Henryka Pustowójtówna urodziła się w Wierzchowiskach koło Lublina, w rodzinie Trofima Pawłowicza Pustowojtowa, węgierskiego oficera w służbie rosyjskiej. Jej matka Marianna Kossakowska była polską szlachcianką. W przeciwieństwie do starszego rodzeństwa (brata i siostry) młoda Anna pozostawała pod wpływem babki Brygidy Kossakowskiej, zagorzałej patriotki. Uczyła się początkowo w Lublinie, w Szkole Wyższej Płci Żeńskiej Zgromadzenia Panien Wizytek, a następnie w Instytucie Wychowania Panien, jednej z najlepszych szkół dla kobiet na terenie zaboru rosyjskiego.

Gdy w 1861 r. zabór rosyjski ogarnęła fala demonstracji patriotycznych, mieszkająca w Lublinie Anna Pustowójtówna (która zaczęła wówczas używać imienia Henryka) brała w nich czynny udział. Po masakrze, jaka miała miejsce 8 kwietnia 1861 r. w Warszawie, gdy wojsko carskie otworzyło ogień do tłumu, manifestacje w Lublinie przybrały na sile. Henryka Pustowójtówna organizowała zebrania patriotyczne, a także msze i procesje kościelne o wydźwięku niepodległościowym.

Dwunastego sierpnia 1861 r., z okazji rocznicy zawarcia Unii Lubelskiej, odbyła się wielotysięczna demonstracja na placu Litewskim. Wojsko carskie zagrodziło drogę manifestantom, nie pozwalając na złożenie kwiatów pod pomnikiem. Mimo groźby użycia broni przez żołnierzy i obecności samego generała Chruszczowa Henryka na czele grupy kobiet przedarła się przez kordon. Czyn ten zjednał jej powszechny podziw, ale też naraził na represje ze strony władz carskich. Jako córka rosyjskiego oficera mogła liczyć na pobłażliwość władz, dzięki czemu uniknęła zesłania. Musiała jednak opuścić miasto. Gdy wyjeżdżała z Lublina, towarzyszył jej tłum mieszkańców miasta rzucających kwiaty na jej eskortowany przez żandarmów powóz.

W 1862 r. w Petersburgu zapadła decyzja o wysłaniu Henryki Pustowójtówny do prawosławnego monastyru w guberni kostromskiej. Była to niemal kara więzienia. Klasztor miał surową regułę, dodatkowo prowadzono tam przymusowe nawracanie na religię panującego. Pustowójtówna nie godziła się na tę karę i szukała sposobu na ucieczkę. Dzięki pomocy babki udało się jej nawiązać kontakt z grupą studentów kijowskich, którzy postanowili jej pomóc. W czasie pobytu Henryki w Żytomierzu grupie konspiratorów udało się odwrócić uwagę żandarmów, dzięki czemu uciekła władzom carskim. W przebraniu podróżowała w stronę granicy austriackiej, którą przekroczyła w lutym 1862 r., skąd udała się do Rumunii. Tam wzięła udział w przygotowaniach do mającego wkrótce wybuchnąć powstania styczniowego.

W czasie pobytu w Rumunii Henryka Pustowójtówna przebywała w domu płk. Miłkowskiego, któremu Rząd Narodowy polecił werbowanie oddziału ochotników. Ćwiczyła się we władaniu bronią i jeździe konno, mając zamiar wyruszyć do walki, gdy tylko wybuchnie powstanie. Po „nocy styczniowej", nie czekając na sformowanie się oddziałów na terenie Rumunii, Henryka Pustowójtówna przedarła się na własną rękę do zaboru rosyjskiego. Dołączyła do oddziału Dionizego Czachowskiego, a następnie Mariana Langiewicza. Wkrótce została mianowana adiutantem generała i przyszłego dyktatora powstania. Wyróżniała się poświęceniem i talentami dyplomatycznymi. Udało się jej przekonać Antoniego Jeziorańskiego rywalizującego z Langiewiczem do poddania się jego komendzie.

W czasie krwawej bitwy pod Małogoszczą 24 lutego 1863 r. dała przykład niezwykłej odwagi, przekazując rozkazy na pierwszą linię, ratując rannych powstańców i osobiście walcząc z atakującymi miasto Rosjanami. Zdobyła ogromny szacunek powstańców połączony ze znaczną popularnością wśród młodszych żołnierzy. Choć uważano ją za dziewczynę przeciętnej urody, wielu pamiętnikarzy opisywało ją jako bardzo piękną. Gdy pod koniec marca 1863 r. oddział Mariana Langiewicza został osaczony na mokradłach przez cztery kolumny wojsk rosyjskich, Pustowójtówna ponownie wzięła udział w krwawej bitwie. Mimo niezwykle ciężkiego położenia taktycznego generał Langiewicz zdołał wydostać się z matni, zadając klęskę siłom carskim. Położenie oddziału stało się jednak tak trudne, że dyktator zdecydował się rozdzielić korpus na mniejsze grupy, a samemu przenieść się do Krakowa. Zabrał ze sobą Pustowójtównę jako adiutanta. Niestety, zostali wkrótce aresztowani przez władze austriackie, co przyczyniło się do powstania plotki, że: *uciekł z kasą i dziewczyną do interny austriackiej*.



Domek Żółty w czasach działalności Instytutu Wychowania Panien w Nowej Aleksandrii (litogr. B. Czernow)

Plotki o romansie generała i jego adiutantki, choć całkowicie bezpodstawne, utrzymywały się jeszcze przez lata.

Choć Anna Pustowójtówna została po kilku tygodniach zwolniona z austriackiego więzienia, nie udało się jej wrócić do walki (również na skutek ciężkiej choroby).

Anna zamieszkała w Pradze, potem przeniosła się do Szwajcarii i w końcu do Paryża. Utrzymywała się tam z układania kompozycji kwiatowych. Zajmowała się także dobroczynnością, m.in. zbierała fundusze dla byłych powstańców, trzymała się jednak z daleka od głównych postaci polityki. Często chorowała, co zmusiło ją do wyjazdów do uzdrowisk. Gdy w 1870 r. wybuchła wojna francusko-pruska, Pustowójtówna wzięła w niej udział jako sanitariuszka.

W szpitalu polowym odnowiła znajomość z lekarzem Stanisławem Loewenhardtem, byłym kolegą z oddziałów Langiewicza, którego poślubiła w 1873 r. Małżeństwo doczekało się czwórki dzieci. Niestety, zdrowie Henryki ciągle się pogarszało. Zmarła na atak serca w nocy z 1 na 2 maja 1881 r., w wieku zaledwie 43 lat. Pochowano ją na cmentarzu Montparnasse.

Henryka Pustowójtówna zyskała szerszą sławę dopiero po śmierci. Była wielokrotnie wspominana przez pamiętnikarzy i historyków opisujących powstanie styczniowe. Została upamiętniona także w sztuce. Lubelska poetka Franciszka Arnsztajnowa tak opisywała czyn Pustowójtówny w czasie demonstracji na placu Litewskim:

Przeciw gwałtowi rozbiorów protestem
Był kwiat, rzucony nieraz dziecka dłonią,
Na wstędze Orzeł złączony z Pogonią
Za nieme usta głosił swoje „Jestem".



Dom Gotycki w czasach działalności Instytutu Wychowania Panien,
drzeworyt ilustracyjny – L'Illustration Journal Universel, 1850 r.

Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny (1862-1869)

Dzięki protekcji prokuratora generalnego neofity Juliusza Enocha 27 marca 1861 r. dyrektorem głównym prezydującym w Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego został mianowany Aleksander Wielopolski. W tym czasie margrabia zdecydowany był rozwiązać Towarzystwo Rolnicze i Delegację Miejską oraz podjąć represje wobec konspiracji narodowej przy jednoczesnym równouprawnieniu ludności żydowskiej. W nocy z 7 na 8 kwietnia Aleksander Wielopolski przedłożył do podpisu namiestnikowi księciu generałowi Michaiłowi Gorczakowowi opracowaną przez siebie „ustawę o zbiegowiskach" dopuszczającą użycie siły zbrojnej wobec ludności cywilnej. Decyzja ta utorowała drogę do masakry bezbronnej ludności Warszawy na placu Zamkowym przez wojsko rosyjskie, do której doszło 8 kwietnia 1861 r.

Aleksander Wielopolski, piastując to stanowisko, ukrócił samowolę urzędników carskich, zastępował ich Polakami, a także opracował plan zwiększenia liczby szkół elementarnych i średnich. Przywrócił on również Radę Stanu Królestwa Polskiego, wprowadził reformujące i porządkujące system administracji ustawy o samorządzie gmin miejskich i wiejskich, powiatów i guberni. Zasługą Aleksandra Wielopolskiego było także wprowadzenie oczynszowania chłopów i równouprawnienia Żydów. Żądania uznania przez Polaków *status quo* i wyrzeczenia się dążeń niepodległościowych spowodowały jego poróżnienie się z wieloma działaczami polskimi. Natomiast śmiałe reformy zniechęciły do niego carską administrację.



Aleksander Wielopolski

Aleksander Wielopolski, pokłócony z agresywnymi wobec Polaków władzami rosyjskimi w Warszawie, w 1861 r. złożył dymisję i wyjechał do Petersburga. Tam zdobył przychylność dworu dla swoich

poglądów. Przekonywał, że tylko poważne ustępstwa wobec Polaków mogą uspokoić wrzącą sytuację w Królestwie. W czerwcu 1862 r. wrócił do Warszawy jako naczelnik rządu cywilnego Królestwa Polskiego.

W 1862 r. w wyniku reformy szkolnictwa w Królestwie Polskim utworzył w Warszawie, na bazie Akademii Medyko-Chirurgicznej, Szkołę Główną.

W toku przeprowadzonej przez Aleksandra Wielopolskiego reorganizacji szkolnictwa Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie zamknął swoje podwoje dla młodzieży w 1861 r., a rok później został przeniesiony do Puław jako Oddział Rolniczy w powstającym wówczas Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym. Młodzież, która nie zdążyła ukończyć studiów w Marymoncie, uzyskała prawo kontynuowania ich w Nowej Aleksandrii (Puławach).

Wielopolski, przenosząc uczelnię rolniczą na prowincję, miał nadzieję, że powstrzyma młodzież od wszczynania demonstracji antycarskich i osłabi ducha patriotycznego studentów, odciągając część młodzieży warszawskiej od centrum ruchu spiskowego w Warszawie. Realizację dalszych reform oświaty powierzył Kazimierzowi Krzywickiemu. Niekoniecznie tak się stało. Do Puław trafiły dwa kursy zaprawionych w boju Marymontczyków. Część z nich była silnie związana z warszawskim ruchem konspiracyjnym (Władysław Pańkowski, Karol Świdziński i in.).

Nowo utworzony Instytut Politechniczny i Rolniczo-Leśny został ulokowany w Pałacu, po uprzednim przeniesieniu w głąb Rosji Instytutu Wychowania Panien.



Pałac Marynki w XIX w.

Podczas otwarcia Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Nowej Aleksandrii, w dniu 30 września 1862 r. (12 października wg kalendarza juliańskiego) przemówienie wygłosił Kazimierz Krzywicki, p.o. dyrektora głównego Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Chwila obecna zostanie dla wszystkich na zawsze pamiętną. Nowy przybytek nauk powstaje na ziemi naszej. Pośpieszyłem stanąć wśród was panowie, aby wspólnie uczcić dzień tak uroczysty. Ustawa o wychowaniu publicznem, nadając krajowi Instytut Politechniczny, czyni zadosyć jednej z najważniejszych jego potrzeb; będą się tu przysposabiać umiejętni, zawód swój miłujący specjaliści, którzy zrozumieją, że w powołaniu ich leżą piękne cele: przyczynianie się do zamożności kraju i dobrego bytu ogólnego. Z prawdziwą pociechą dowiaduję się, że kraj pojmując ważność Instytucyi za łaską Monarchy dziś powstającej, tak licznie wysłał tu młodzież, by co rychlej sposobić się poczęła do tyle pożytecznego i ważnego zawodu. Nie wątpię, że panowie, którzy od dzisiaj ciało nauczycielskie tej szkoły składacie, potraficie godnie odpowiedzieć i zaufaniu, które w was Rząd położył i oczekiwaniom, jakie do nowej Instytucyi sprawiedliwie kraj przywiązuje. Rozwinąć ją i poprowadzić umiejętnie, zaszczepić w niej tradycyę sumiennej i gruntownej nauki, oto wasze zadanie panowie. Nie mylę się pewno jeśli mniemam, iż młodzież ułatwi wam mozolną pracę nauczania, oddając się gorliwie i wyłącznie nabywaniu wiadomości, za podstawę przyszłego ich zawodu służyć mających. Wyłącznie, powiadam, gdyż młodzież do tego zakładu przybywająca, dla nauki i po naukę przybywa, jej też zupełnie oddać się powinna. Pragnąc sposobić się do usług publicznych, nie zapomni ani na chwilę, że pierwszym warunkiem na tej drodze jest ścisłe pełnienie przyjętych na się obowiązków. Oby łaska Najwyższego, o którą przed chwilą u stóp ołtarzy błagaliśmy, pozostała na zawsze z tym nowo powstającym zakładem. Instytut Politechniczny jako otwarty ogłaszam.

Gazeta Warszawska nr 239, 18 października 1862 r.

Po tej przemowie odebrana została przysięga od nowo wstępujących do służby rządowej profesorów. Zaproszeni na uroczystości księża Reformaci z Kazimierza Dolnego dopełnili następnie obrzędu poświęcenia całego gmachu, po czym dyrektor główny udał się na zwiedzanie muzeów, gabinetów i lokali Instytutu. Następnego dnia wezwał do auli Instytutu zebraną w Nowej Aleksandrii (Puławach) młodzież i zapoznał ją z obowiązkami: *jak szkodliwe mogłoby być błędne pojmowanie takowych, jak niezbędną jest rzeczą, aby pracowicie i gorliwie oddała się naukom, czem jedynie zakwitnie nowo powstający zakład i zadość uczyni najważniejszej potrzebie kraju. Wieczorem dyrektor Krzywicki wezwał do siebie całe grono nauczycielskie i szczegółowo naradzał się z nim nad wszystkimi potrzebami Instytutu, nieodzownemi do postawienia go na stopie wyższego zakładu naukowego.*

W Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym były dwa Oddziały. Na Oddziale Politechnicznym powstały Działy: Inżynierii Cywilnej, Mechaniczny i Górniczo-Chemiczny. Oddziały Rolniczy i Leśny otrzymały laboratoria i pracownie: chemiczną, mineralogiczną, zoologiczną, botaniczną i leśną.

Puławy oddalone od wszelkich ośrodków przemysłowych i górniczych nie miały odpowiednich warunków do właściwego rozwoju całości politechniki.

Jedynie Oddziały Rolniczy i Leśny znalazły tutaj idealne warunki do pracy. Tło przyrodnicze ziemi puławskiej przewyższało Marymont pod względem dydaktycz-

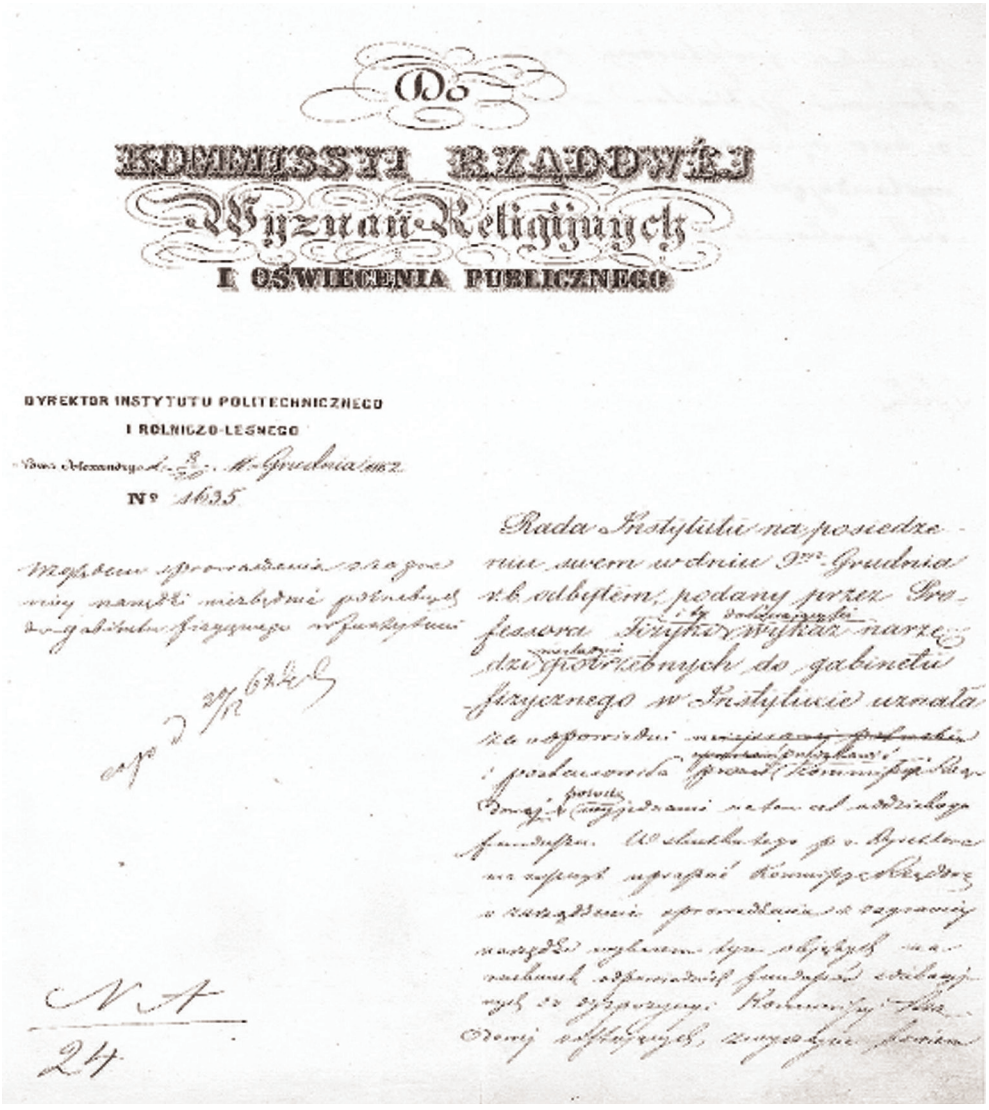
Do
KOMISSYI RZĄDOWEJ
Wyznań Religijnych
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

DYREKTOR INSTYTUTU POLITECHNICZNEGO
I ROLNICZO-LEŚNEGO

Nº 1635

Rada Instytutu na posiedze-
niu swem w dniu 9go Grudnia
r.b. odbytem, podany przez Pro-
fessora Fizyki Wykaz narzę-
dzi potrzebnych do gabinetu
fizycznego w Instytucie uznała

Dokument dotyczący Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego z lat 1862–1863

nym. Okolice Puław wyróżniały się bardzo dużą rozmaitością form ukształtowania powierzchni, co nie było dla rolnictwa rzeczą bez znaczenia.

Zarówno rolnicy, jak i leśnicy mieli tu dobre warunki do pracy i nauki. Jednolite bory sosnowe porastające jałowe piaski okolic Warszawy zostały tutaj zastąpione przez wspaniałe lasy o bardzo urozmaiconym drzewostanie. Do najpospolitszych komponentów tych lasów należały: dąb, wiąz, brzoza, osika, grab, lipa i topola. Dendrolodzy i ogół botaników znaleźli na terenie ziemi puławskiej wdzięczne pole do pracy dzięki ogromnemu bogactwu i zróżnicowaniu szaty roślinnej.

Uczelnia otrzymała obiekty rolnicze: Kępę (Mokradki), Końskowolę i Pożóg. Z Marymontu przewieziono do Puław większość ruchomości zakładowych, a przede wszystkim bibliotekę, całkowite urządzenie pracowni chemicznej oraz bogate zbiory mineralogiczne, zoologiczne, botaniczne i leśne. Po Gimnazjum Realnym Warszawskim Instytut otrzymał również bibliotekę i wiele pomocy szkolnych do gabinetu chemicznego, mineralogicznego, geologicznego i fizyczno-matematycznego. Z innych zlikwidowanych placówek naukowych do pomnożenia bogactwa uczelni puławskiej przyczyniły się: Szkoła Farmaceutyczna Warszawska (zbiory mineralogiczne), Instytut Szlachecki (gabinet przyrodniczy i sprzęt demonstracyjny do wykładów matematyki) oraz Wyższa Szkoła Techniczna w Łodzi. Ponadto Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu oraz Spraw Wewnętrznych obdarzyła Instytut wspaniałą kolekcją modeli maszyn, budowli, mostów itp., a także nieomal kompletną kolekcją rud krajowych. Wszystkie potrzebne, a brakujące jeszcze pomoce naukowe zakupiono za specjalnie na ten cel przyznane fundusze.

Ze względu na istnienie Oddziałów – Rolniczego i Leśnego potrzebne były, tak jak i w swoim czasie uczelni marymonckiej, odpowiednie folwarki. W zamian za utracony na rzecz skarbu państwa klucz marymoncki władze przekazały Instytutowi część gruntów po dawnym folwarku Włostowice (tzw. Kępa lub Mokradki) oraz nieźle zagospodarowane dobra Końskowola i Góra Puławska.

Położone na żyznych nadwiślańskich madach i w bezpośredniej bliskości samego Instytutu pola włostowickie przeznaczono na zakład doświadczalny. Budynki gospodarskie zostały w szybkim czasie doprowadzone do stanu użyteczności, a położony na terenie nowego obiektu ziemskiego pałac Marii z Czartoryskich ks. Wirtemberskiej, czyli tzw. Marynki wyremontowano, urządzając tam mieszkania dla kierownictwa i personelu zakładowego oraz pracownię. Odległy o 7 km od Puław (w kierunku Lublina) folwark Końskowola miał mieć charakter wzorcowego gospodarstwa dochodowego, gdzie studenci mogli odbywać praktyki. W Końskowoli posiadającej również bardzo dobre ziemie (głównie lessy) i do pewnego stopnia uprzemysłowionej (młyn wodny, cegielnia, browar) istniały idealne warunki intensyfikacji produkcji rolnej. Było to niezmiernie ważne ze względów dydaktycznych, bowiem młodzież stykała się w kraju najczęściej z gospodarstwami ekstensywnymi. Wartościowymi obiektami majątku były także dwa stawy (Końskowolski i Witowicki) słynące niegdyś z dużego przyrostu ryb.

Położona na glebach wykształconych z glin i piasków Góra Puławska miała być prowadzona identycznie jak Końskowola. Niestety dobra te leżały po drugiej stronie Wisły, a przeprawienie się promem przez rzekę zabierało dużo czasu i natrafiało nieraz na różne trudności. Dlatego też wszczęto starania o zamianę Góry Puławskiej na inny folwark. Przy poparciu Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, doprowadziły one w 1868 r. do pomyślnego rezultatu i Instytut w zamian za Górę Puławską uzyskał graniczący z Końskowolą Pożóg.

Mimo pewnych braków Instytut Politechniczny był od chwili powstania placówką bardzo bogatą i posiadał naprawdę szerokie możliwości, szczególnie w zakresie Oddziałów Rolniczego i Leśnego, dzięki którym mógł się stać równie prestiżową uczelnią, jak Szkoła Główna Warszawska. W związku z tym ustalono, że warunkiem przyjęcia na studia do Instytutu będzie ukończenie pełnego kursu gimnazjalnego, łącznie z uzyskaniem świadectwa dojrzałości.

Czas trwania studiów wynosił według ustawy 3 lata na Oddziałach Politechnicznych Inżynieryjnych i 2 lata na Rolniczym i Leśniczym. Rok szkolny miał trwać 10 miesięcy i dzielić się na semestry.

Przymus praktyk wakacyjnych w gospodarstwach i przedsiębiorstwach Instytutu nie obowiązywał, natomiast wszyscy studiujący powinni byli odbyć dłuższą praktykę po uzyskaniu absolutorium i dopiero potem dopuszczano ich do egzaminu dyplomowego. Dyplomowani otrzymywali tytuł: agronomów, leśniczych, inżynierów cywilnych. W dyplomach, w razie wykazania doskonałych postępów, umieszczano dopisek: *ze szczególnym dla kraju pożytkiem*.

Na ogół przepisy dotyczące wykładowców i studiujących w Instytucie były takie same jak w Szkole Głównej Warszawskiej. Program nauczania ustaliła Rada Administracyjna Królestwa na wniosek Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Rada Instytutu mogła go zmienić jedynie w drobnych szczegółach. Według tego programu na poszczególnych latach miały być wykładane przedmioty wspól-

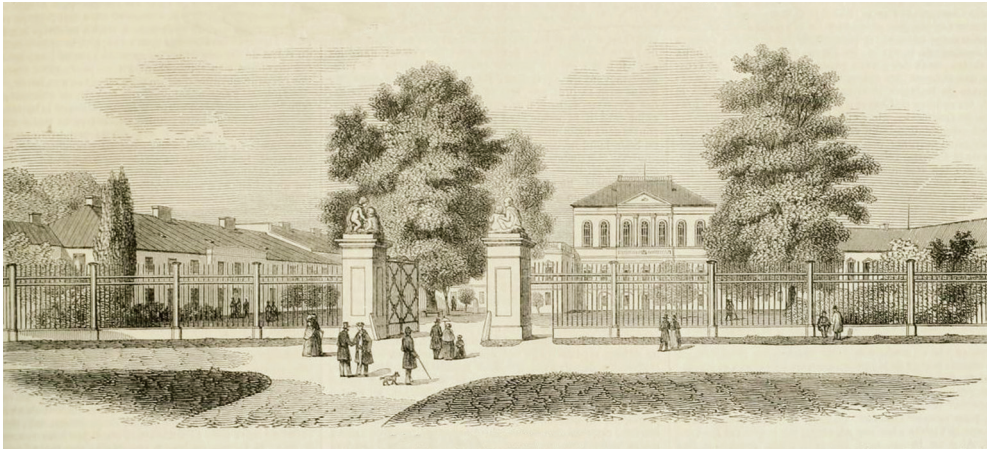

Pałac Czartoryskich – L'Illustration Journal Universel, 1850 r.

ne dla wszystkich 5 oddziałów, wspólne dla Oddziałów Rolniczego i Leśnego i specjalne dla każdego z dwóch ostatnio wymienionych.

Wskutek dużej liczby kandydatów zdających egzaminy, normalne zajęcia w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym rozpoczęły się późną jesienią 1862 r. Na Oddziały Politechniczne: Inżynierii Cywilnej, Mechaniczny i Górniczo-Chemiczny przyjęto łącznie 188 osób. Oddział Rolniczy liczył 105 słuchaczy, w tym 34 przybyłych z Marymontu. Spośród 50 zapisanych na Oddział Leśny naukę rozpoczętą w Marymoncie kontynuowało 15 studentów. Dane te wskazywały, że istniała bezpośrednia ciągłość między uczelnią utworzoną w 1816 r. w Marymoncie a Instytutem w Puławach.

Profesorowie, wybierani przez wszystkich wykładowców spośród najznamienitszych nauczycieli, wchodzili w skład Rady Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego, w której funkcję prezesa pełnił z urzędu dyrektor. Poza tym zasiadali w Radzie obaj inspektorzy, a także inne osoby dołączone z różnych względów przez dyrektora. W ten sposób tworzyło się pewne gremium, które w ramach istniejących przepisów ogólnych nadawało uczelni kierunek działalności naukowej i pedagogicznej. Skład Rady musiał być zatwierdzony przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Poza Radą istniało specjalne kolegium do spraw administracyjnych i finansowych. Był to tzw. Zarząd Instytutu, złożony z dyrektora, 2 inspektorów i sekretarza będącego stałym protokolantem Zarządu.

Pracę w Instytucie w Puławach podjęli profesorowie z Marymontu, m.in.: Antoni Zieliński, Władysław Dudrewicz, Karol Martin, Teofil Cichocki i Otton Kubicki.

Funkcję dyrektora Instytutu pełnił początkowo inspektor Dominik Okniński (1862–1863), a później profesor Antoni Zieliński (1863–1869).

W charakterze inspektorów zatrudnieni byli Franciszek Miłosz i Julian Łubieński. Sekretarzem Rady i Zarządu mianowano Feliksa Erlickiego. Spośród sił pomocniczych biorących bezpośredni udział w pracy pedagogicznej na wymienienie zasługują: kierownik warsztatów Instytutu Władysław Korzeniowski, laborant gabinetu fizycznego Józef Niedzielski, ogrodnicy Ignacy Hanusz i jego następca Franciszek Pelda oraz administrator dóbr należących do uczelni Wilhelm Timm.

Mówiąc o wykładowcach, należy zwrócić specjalną uwagę na dwóch wybitnych profesorów, a mianowicie: Jana Trejdosiewicza i Feliksa Berdaua. Nazwiska tych uczonych były i do dziś są znane nie tylko u nas, ale i za granicą. Pierwszy z nich wsławił się jako niezrównany badacz i znawca stosunków geologicznych Królestwa Polskiego, a drugi jako jeden z najsumienniejszych i najpracowitszych polskich florystów.

WYKAZ PRZEDMIOTÓW I WYKŁADOWCÓW INSTYTUTU POLITECHNICZNEGO I ROLNICZO-LEŚNEGO (1862/1863)

WYKŁADY WSPÓLNE DLA WSZYSTKICH PIĘCIU ODDZIAŁÓW
Fizyka ogólna: Feliks Wermiński;
Specjalna nauka o statyce i dynamice: Feliks Wermiński;
Chemia analityczna: Antoni Orłowski;
Chemia ogólna i organiczna: Władysław Dudrewicz i Antoni Orłowski;
Botanika: Feliks Berdau;
Zoologia: Feliks Berdau;
Rybactwo, jedwabnictwo i pszczelarstwo: Feliks Berdau;
Kreślarstwo: Aleksander Zieliński;
Matematyka: Antoni Zieliński i Michał Brzostowski;
Miernictwo i niwelacja: Antoni Zieliński;
Rachunkowość i buchalteria: Antoni Zieliński i Otton Kubicki;
Język niemiecki: Otton Kubicki;
Gospodarstwo wiejskie (gleboznawstwo, nawożenie i uprawa mechaniczna): Otton Kubicki i Tadeusz Kowalski;
Materiałoznawstwo budowlane i maszynowe: Karol Martin;
Mineralogia i geognozja: Jan Trejdosiewicz;
Prawo i administracja krajowa: vacat;
Język francuski i angielski: vacat;
Ekonomia polityczna i statystyka: vacat;
Higiena z anatomią i fizjologią człowieka: Ksawery Pasiutewicz;
Anatomia i fizjologia zwierząt domowych z weterynarią: Piotr Seifman;
Technologia rolnicza: Teofil Cichocki;
Leśnictwo ogólne: Antoni Hollak.

WYKŁADY WSPÓLNE DLA ODDZIAŁÓW ROLNICZEGO I LEŚNEGO
Gospodarstwo wiejskie (uprawa szczegółowa i łąkarstwo): Tadeusz Kowalski i Otton Kubicki;
Rybactwo, jedwabnictwo i pszczelarstwo: Kazimierz Kopytowski, Feliks Berdau i Tadeusz Kowalski;
Leśnictwo: Antoni Hollak i Zdzisław Niedabylski;
Weterynaria: Piotr Seifman;
Technologia rolnicza: Teofil Cichocki;
Budownictwo wiejskie: Karol Martin;
Ogrodnictwo: Feliks Berdau i Ignacy Hanusz.

WYKŁADY SPECJALNE DLA ODDZIAŁU ROLNICZEGO
Administracja gospodarstw wiejskich: Franciszek Miłosz;
Szczegółowy chów zwierząt domowych: Tadeusz Kowalski i Otton Kubicki;

Chemia rolnicza: Tadeusz Kowalski, Otton Kubicki i Antoni Orłowski;
Maszynoznawstwo rolnicze: Antoni Zieliński;
Hydrologia: Kazimierz Kopytowski;
Przepisy dotyczące posiadaczy ziemskich: Otton Kubicki.

WYKŁADY SPECJALNE DLA ODDZIAŁU LEŚNEGO
Szacowanie i ocena lasów: Zdzisław Niedabylski;
Botanika leśna: Feliks Berdau i Antoni Hollak;
Entomologia leśna: Feliks Berdau i Zdzisław Niedabylski;
Technologia leśna i użytkowa lasów: Teofil Cichocki i Zdzisław Niedabylski;
Przepisy krajowe dotyczące leśnictwa: Zdzisław Niedabylski.

Feliks Wermiński urodził się w 1818 r. w Krasiłówce koło Dubna na Wołyniu. Był absolwentem gimnazjum rówieńskiego. W latach 1841–1845 studiował na Uniwersytecie Petersburskim. W latach 1845–1862 pracował jako wykładowca matematyki i fizyki w Wyższej Uczelni Realnej w Kielcach. W 1862 r. przyjechał do Puław i rozpoczął pracę w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Katedrze Fizyki i Meteorologii. Feliks Wermiński w 1871 r. założył w Puławach stację meteorologiczną wyższego rzędu. Ponadto przygotował w Dolnym Ogrodzie Instytutu pomieszczenia na stację sejsmologiczną, której niestety nie zdążył już uruchomić.
Zmarł w 1878 r. w Puławach.



Władysław Dudrewicz urodził się 17 listopada 1835 r. w Warszawie jako syn Jana (lekarza) i Matyldy Carre. Studia odbył w Warszawie. Po dwuletnim kursie nauki w Warszawskiej Szkole Farmaceutycznej, otrzymał w 1858 r. od Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego stopień prowizora farmacji. Wiedzę pogłębiał we Francji.

W sierpniu 1860 r. został nauczycielem chemii ogólnej i rolniczej w Instytucie Agronomicznym w Marymoncie. Po przeniesieniu Instytutu do Puław w 1862 r. objął profesurę chemii ogólnej i rolniczej w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym. Po wybuchu powstania styczniowego, gdy działalność dydaktyczna Instytutu została zawieszona, od 16 marca 1864 r. podjął pracę w charakterze wykładowcy w Szkole Głównej Warszawskiej jako profesor nadzwyczajny. W 1869 r. powrócił do Puław i objął Katedrę Chemii w IGWiL.

Zmarł 17 marca 1872 r. w Puławach.



Feliks Berdau urodził się w 1826 r. w Krakowie jako syn Jana i Rozalii. Ukończył Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, który ukończył w 1846 r., uzyskując stopień magistra farmacji. W 1847 r. został adiunktem na tej uczelni, gdzie pracował pod kierunkiem profesora Rafała Czerwiakowskiego do 1855 r. W latach 1856–1958 był nauczycielem historii naturalnej w Gimnazjum św. Anny. W latach 1858–1859 przebywał za granicą, w Rzymie, Wiedniu i Berlinie, gdzie pogłębiał studia botaniczne.

W 1860 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie został nauczycielem nauk przyrodniczych w Gimnazjum Realnym. W 1862 r. objął Katedrę Botaniki i Zoologii w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach. Powierzono mu również zorganizowanie ogrodu botanicznego. Na skutek masowego udziału studentów w powstaniu styczniowym w Instytucie zaprzestano zajęć dydaktycznych. Berdau wyjechał do Krakowa, gdzie obronił pracę doktorską poświęconą zagadnieniom geograficznym, geologicznym i botanicznym Karpat, ze szczególnym uwzględnieniem Tatr.

Po reaktywowaniu w 1869 r. Instytutu w Puławach jako Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa Berdau wrócił do Puław. Tam został kierownikiem Katedry Botaniki. Stanowisko to piastował do 1886 r., kiedy to z powodu złego stanu zdrowia musiał zakończyć pracę w Instytucie. Prace Feliksa Berdau'a dotyczące flory okolic Krakowa, Pienin, Tatr i Beskidów przyniosły mu wielką sławę. W 1867 r. rozpoczął publikację swej drugiej ważnej pracy: Flora Tatr, Pienin i Beskidu Zachodniego. Edycja została przerwana na skutek kradzieży rękopisu i Berdau musiał ponownie napisać tekst. Ostateczny druk zakończono w 1890 r. Publikował artykuły na łamach następujących czasopism: *Tygodnika Ilustrowanego, Wszechświata* oraz w *Encyklopedyi powszechnej Orgelbranda* i *Encyklopedii rolniczej*.

Feliks Bardau zmarł w Warszawie 24 listopada 1895 r.



Teofil Cichocki urodził się 15 lutego 1829 r. w Warszawie jako syn Andrzeja i Małgorzaty z Raciborskich. W 1849 r. ukończył Oddział Chemiczny w Gimnazjum Realnym w Warszawie.

W 1850 r. został asystentem w pracowni chemicznej w Instytucie Agronomicznym w Marymoncie. Ze względu na reorganizację Instytutu wyjechał do Proskau (Pruszkowa koło Opola).

W 1853 r. powrócił do Marymontu. W 1858 r. został młodszym nauczycielem chemii i technologii w zreorganizowanym Instytucie Marymonckim. Wykładał też chemię i nauki przyrodnicze w szkole rzemieślniczej (niedzielnej) w Warszawie. W tym też okresie był członkiem komitetu opracowującego jednolitą polską technologię chemiczną. W 1859 r. na własną prośbę odszedł z Instytutu w Marymoncie i został kierownikiem pracowni chemicznej Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim. Wykłady w szkole rzemieślniczej niedzielnej prowadził do 1862 r. Był autorem pokaźnej liczby artykułów o treści przyrodniczej, które publikował w czasopismach: *Gazeta Codzienna, Gazeta Rolnicza, Gazeta Warszawska, Korespondent Rolny, Dziennik Warszawski, Biblioteka Warszawska, Biblioteka Nauk Przyrodniczych, Biblioteka Rzemieślnika Polskiego oraz Rocznik Gospodarstwa Krajowego*.

W 1862 r. został powołany na stanowisko profesora technologii chemicznej rolniczej i leśnej w nowo utworzonym Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach, gdzie również objął opiekę nad biblioteką Instytutu. Na skutek wybuchu powstania styczniowego zawieszono zajęcia w Instytucie. Cichocki wówczas wyjechał na stypendium rządowe do Niemiec i Francji w celu zapoznania się z organizacją rolniczych zakładów naukowych. Po powrocie do Puław, przy współudziale Władysława Dudrewicza i laboranta Antoniego Orłowskiego, udoskonalił założoną w 1862 r. Centralną Pracownię Chemiczną, nadając jej charakter zbliżony do obecnych stacji chemiczno-rolniczych. Pracownia, którą kierował Teofil Cichocki oficjalnie istniała dwa lata (1868–1869), ale w dużym stopniu przyczyniła się do popularyzacji wśród społeczeństwa polskiego znajomości agrochemii i gleboznawstwa. W 1869 r. uczelnia puławska została reaktywowana i przekształcona w Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa z językiem wykładowym rosyjskim. Teofil Cichocki został profesorem nadzwyczajnym technologii chemicznej rolniczej i leśnej i pracował tu do momentu przejścia na emeryturę w 1881 r. Teofil Cichocki zasłużył się dla Puław w pracy społecznej, m.in.: był członkiem rady opiekuńczej szpitala im. Karola Boromeusza, od 1869 r. członkiem Rady Głównej Zakładów Dobroczynnych w Królestwie Polskim, a od 1875 r. kuratorem puławskiego szpitala. Zmarł 10 września 1902 r. w Januszówce k. Sławuty na Wołyniu, gdzie mieszkała jego córka.



Ksawery Pasiutewicz urodził się w 1832 r. w Szczebrzeszynie. Gimnazjum ukończył w rodzinnym miasteczku, a studia lekarskie na Uniwersytecie w Kijowie. W 1863 r. doktoryzował się w Szkole Głównej Warszawskiej. Od 1855 r. pełnił obowiązki lekarza – ordynatora w puławskim szpitalu Karola Boromeusza. W latach 1862–1869 związany był z Instytutem Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym, następnie po reorganizacji tego Instytutu w latach 1869–1887 z Instytutem Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach, gdzie wykładał higienę z anatomią i fizjologią człowieka oraz pełnił obowiązki etatowego lekarza.

Ksawery Pasiutewicz był wielkim społecznikiem i działaczem niepodległościowym oraz członkiem honorowym Towarzystwa Osad Rolnych i Przytułków Rzemieślniczych. Miał ogromny wkład w walkę z epidemią czarnej ospy, która nawiedziła Puławy w 1863 r. i był inicjatorem szczepień przeciwko tej chorobie. Propagował higieniczny tryb życia. Dzięki jego staraniom wybudowano w pałacu łazienki z bieżącą wodą. Był autorem wielu artykułów dla warszawskiego *Tygodnika Lekarskiego*.

Zmarł w 1887 r. w Puławach. Pogrzeb Ksawerego Pasiutewicza przerodził się w parotysięczny wiec okolicznej ludności oraz przybyłych z Warszawy i Lublina ludzi różnych warstw społecznych i wyznań. Trumnę okrytą wieńcami: „Od Współpracow-



Dom Pasiutewicza przy ul. Szpitalnej (Czartoryskich), z ok. 1912 r.,
zniszczony w trakcie działań wojennych w 1944 r.

ników", „Byli studenci Szlachetnemu", „Studenci Człowiekowi", „Lekarzowi i Obywatelowi Izraelici" itp. na miejsce wiecznego spoczynku ponieśli na swych barkach obywatele pracujący w Instytucie, profesorowie, studenci i koledzy zmarłego. Jednocześnie odprawiono nabożeństwa żałobne w kościele, cerkwi i synagodze.



Antoni Zieliński urodził się w 1823 r. W 1854 r. ukończył Uniwersytet Petersburski, gdzie w 1874 r. uzyskał także doktorat. Od 1854 r. był wykładowcą w marymonckim Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego (geodezja i maszynoznawstwo rolnicze). W latach 1862–1869 prowadził Katedrę Maszynoznawstwa Rolniczego w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach, następnie po reorganizacji tego Instytutu w latach 1869–1882 w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Nowej Aleksandrii. Antoni Zieliński uważany był za najwybitniejszego polskiego fachowca w dziedzinie maszynoznawstwa rolniczego w XIX w. Zmarł w 1904 r.

Otton Kubicki. Pochodził ze spolonizowanej rodziny niemieckiej osiadłej w poł. XIX w. na terenie Królestwa Polskiego. W 1859 r. ukończył Akademię Rolniczą w Hohenheim. W latach 1859–1862 był nauczycielem gospodarstwa wiejskiego w Instytucie Agronomicznym w Marymoncie. Od 1862 r. w Puławach, w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym wykładał kilka przedmiotów, m.in. język niemiecki. Pełnił też funkcję administratora Zakładu Doświadczalnego na Kępie oraz folwarku instytuckiego w Końskowoli. Puławski Instytut zawdzięcza Ottonowi Kubickiemu powstanie pierwszej żywej kolekcji roślin lekarskich i perfumeryjnych oraz różnorodnych odmian machorki. Był założycie-



lem pierwszego chmielnika (na Kępie), arboretum wierzbowego (przeniesionego później do Sadłowic, a następnie zlikwidowanego). Interesował się szczególnie gatunkami wierzby koszykarskiej i rozpowszechniał wśród włościan koszykarstwo. W 1881 r. został zdymisjonowany w toku akcji rusyfikacyjnej w Instytucie. Po opuszczeniu Puław pracował jako administrator w Ordynacji Zamojskiej. Zmarł w 1908 r.



Tadeusz Kowalski urodził się w 1842 r. w Warszawie jako syn lekarza Mateusza Kowalskiego. Był absolwentem Gimnazjum Realnego w Warszawie. W 1858 r. rozpoczął studia w Instytucie w Marymoncie. W 1860 r. wyjechał do Getyngi, gdzie kontynuował naukę. W 1862 r. uzyskał tytuł doktora i rozpoczął pracę w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach, gdzie objął Katedrę Rolnictwa, jednak w 1870 r. wyjechał. Tadeusz Kowalski był współredaktorem *Gazety Rolniczej* i krzewicielem nowoczesnego rolnictwa w Królestwie Polskim oraz Radcą Komitetu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w guberni lubelskiej i właścicielem majątku Olbęcin w guberni lubelskiej. Zmarł 21 lutego 1904 r.



Karol Martin urodził się 8 lipca 1817 r. w Luxuil (Francja) jako syn Jana Szczepana i Barbary Martin de Pout. Gimnazjum ukończył w 1835 r. w Vesoul. W latach 1836–1839 studiował architekturę w Paryżu (Ecole des Beaux Arts). Do Polski przybył w 1840 r. w celu załatwienia rodzinnych spraw majątkowych w dobrach Krężak (pow. warszawski), które były własnością jego stryja Jana Martina. Został w Polsce na stałe. W latach 1843–1845 był mechanikiem w warszawskich teatrach. W 1847 r. otrzymał stopień budowniczego klasy II. Od 1849 r. na zlecenie kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego zajmował się bu-

dową gmachu laboratorium chemicznego Instytutu w Marymoncie. W 1851 r. został w nim wykładowcą budownictwa wiejskiego. W 1862 r. wraz z Instytutem przeniósł się do Puław, gdzie dalej prowadził wykłady ze swojej specjalności. W Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa pracował do przejścia na emeryturę w 1880 r. Martin był autorem wielu publikacji z zakresu budownictwa wiejskiego.

Zmarł 24 września 1898 r. w Sandomierzu.



Jan Trejdosiewicz urodził się w 1842 r. W 1853 r. ukończył wydział mechaniczny w Warszawskim Gimnazjum Realnym. W 1855 r. uzyskał dyplom i tytuł wykształconego gospodarza w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie. Następnie zapisał się na sekcję przyrodniczą na Wydziale Fizyczno-Matematycznym Uniwersytetu w Petersburgu, gdzie w 1859 r. przyznano mu tytuł kandydata nauk przyrodniczych. W latach 1859–1862 przebywał we Fryburgu, pogłębiając swoją wiedzę. Dzięki wysokim kwalifikacjom, został uznany za godnego Katedry Mineralogii Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. W okresie po wybuchu powstania styczniowego w 1863 r., gdy ustały w Instytucie zajęcia dydaktyczne, Jan Trejdosiewicz odbył wiele podróży po kraju (głównie po Lubelszczyźnie), a następnie udał się do Heidelbergu, gdzie w 1864 r. uzyskał stopień doktora filozofii. Później odwiedził Francję, Wielką Brytanię, gdzie nawiązał kontakty ze wszystkimi wybitniejszymi geologami ówczesnej Europy. W 1867 r. wrócił do Puław. Z racji tego, że dalej los uczelni był niepewny, przeniósł się do Warszawy, gdzie objął Katedrę Petrografii (później geologii i paleontologii) w Warszawskiej Szkole Głównej. Do końca życia utrzymywał kontakty z profesorem Instytutu Puławskiego Konstantym Malewskim. Twierdził, iż w Puławach zrodziło się jego zainteresowanie agrogeologią i Lubelszczyzną. Trejdosiewicz za stworzenie mapy geologicznej Lubelszczyzny otrzymał tytuł szlachecki i herb. Zmarł w 1900 r. w Warszawie.



Antoni Jan Hollak urodził się w Sejnach. W 1842 r. ukończył Wydział Leśny Instytutu Agronomicznego w Marymoncie, po czym wstąpił do państwowej służby leśnej.

W 1851 r. zdał egzamin na nadleśniczego. Od tego czasu do 1857 r. zajmował się lasami w Broku będącymi szkoleniowym gospodarstwem leśnym Instytutu w Marymoncie. Prowadził prace badawcze i dydaktyczne. W 1862 r. został powołany na stanowisko wykładowcy w Katedrze Leśnictwa w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach, o czym donosił *Kurier Warszawski* z 15 grudnia 1862 r.: *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, mianowała Hollaka Antoniego, Komisarza Leśnego, Profesorem Radnym do wykładu leśnictwa w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Nowej Aleksandrji, obok tego poruczone mu zostają przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu obowiązki Nadleśniczego Leśnictwa Puławy*. Po wybuchu powstania styczniowego zawieszono zajęcia dydaktyczne i do 1868 r. Hollak prowadził wyłącznie prace badawcze. W 1869 r., gdy reaktywowano Instytut, Hollak objął wykłady z zakresu gospodarki leśnej, taksowania i oceniania lasów w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, które prowadził do 1874 r. Jednocześnie w latach 1869–1876 zajmował się hodowlą lasów oraz ich urządzaniem. W 1876 r. odszedł na emeryturę i zmarł tego samego roku.

Kazimierz Kopytkowski urodził się w 5 marca 1841 r. w Warszawie. W 1858 r. ukończył Gimnazjum Realne w Warszawie ze złotym medalem. Studiował jako stypendysta na Wydziale Inżynierii Cywilnej Politechniki w Karlsruhe, gdzie w 1861 r. uzyskał tytuł inżyniera. W 1862 r. został delegowany przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do odbycia podróży do Anglii, Francji i Niemiec celem zapoznania się z metodami wykładania mechaniki praktycznej i inżynierii cywilnej. Jesienią 1862 r. przybył do Puław jako wykładowca mechaniki w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym, którą wykładał do końca stycznia 1863 r. Wybuch powstania styczniowego i masowy w nim udział studentów puławskich spowodowały zawieszenie zajęć dydaktycznych w Instytucie. Kazimierz Kopytkowski, oczekując na otwarcie Instytutu, zorganizował w „Karczmie pod Pielgrzymem" doświadczalny zakład mechaniczny, gdzie w 1864 r. wniósł obszerną wiedzę o materiałach, napisał kurs teorii konstrukcji inżynierskich i sporządził tablice przedstawiające maszyny i przyrządy używane do robót inżynierskich. Z początkiem 1865 r. udał się ponownie do Niemiec, gdzie zapoznał się z organizacją wyższych zakładów naukowych i zakupił pomoce naukowe dla organizującego się w Łodzi Instytutu Politechnicznego. W sierpniu

1865 r. uzyskał w Getyndze stopień doktora filozofii. W 1866 r. po powrocie do kraju podjął wykłady w Warszawskiej Szkole Głównej, a następnie w 1869 r. w Puławach w świeżo zreformowanym Instytucie, który przyjął wówczas nazwę Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Po pewnym czasie Kopytkowski zrezygnował z pracy dydaktycznej. Wówczas poświęcił się pracy w kolejnictwie przy budowie dróg i mostów na zlecenie Jana Gottlieba Blocha. W 1908 r. zajmował stanowisko naczelnika zarządu kolei w Łodzi Fabrycznej, które opuścił z powodu ciężkiej choroby oczu. Zmarł 8 sierpnia 1910 r. w Warszawie.

Ignacy Hanusz urodził się w 1805 r. w Wiedniu jako syn Ignacego i Anny. Około 1836 r. założył Park Zdrojowy w Busku. W latach 1846–1862 pełnił funkcję dyrektora Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1862–1866 pracował jako ogrodnik w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach. Zmarł 10 czerwca 1866 r. w Puławach.

Duży napływ studentów spowodował przeludnienie w Puławach, które w tamtym okresie nie mogły łatwo się przystosować do wchłonięcia tak dużej liczby dodatkowych mieszkańców. W tym okresie Puławy nie były miasteczkiem, lecz raczej osadą przypałacową nastawioną od dawna na ciągłą symbiozę gospodarczą z pałacem i wyraźnie podupadającą od chwili emigracji jego poprzednich właścicieli. Na całość osady składała się w pierwszym rzędzie nieduża liczba rozrzuconych na znacznej przestrzeni domków pseudomieszczan puławskich rekrutujących się głównie z byłych oficjalistów, funkcjonariuszy i służby dworu książąt Czartoryskich oraz rzemieślników przeważnie cudzoziemskiego pochodzenia. Pewną rolę odgrywały bardzo nieliczne i skromne drewniane dworki pobliskich ziemian, ciągnących tradycyjnie ku Puławom – ongiś „Atenom" ziem polskich. Udział kupiectwa, prawie wyłącznie wówczas żydowskiego, słabo się jeszcze zaznaczał, gdyż ta warstwa ludności przeżyła w Puławach po powstaniu listopadowym okres wyjątkowo niepomyślnej koniunktury. Wobec takiego stanu rzeczy spora liczba studentów musiała się rozlokować u pobliskich chłopów, szczególnie we wsi Włostowice. Niektórzy z bogatszych studentów, przybyłych nieco później do Puław, wynajmowali mieszkania w odległej aż o 7 km Końskowoli, skąd codziennie dojeżdżali na wykłady końmi.

Jednym słowem nie było świeżo upieczonym studentom specjalnie wygodnie w tej nowo powstałej siedzibie uczelni, ale młodzież nie przejmowała się tym i ochoczo przystępowała do pracy. Z chwilą rozpoczęcia wykładów wróżono Instytutowi wielką przyszłość, jednak stało się inaczej. Gdy uczniowie powrócili w styczniu 1863 r. z ferii świątecznych, wyczuwało się już zupełnie wyraźne napięcie w stosunkach polsko-rosyjskich i możliwość wybuchu powstania, którego nie mógł odwrócić niepopularny rząd Aleksandra Wielopolskiego.

Pracę dydaktyczną w nowo powstałej placówce przerwało powstanie styczniowe. Mimo że początkowo studenci wolny czas poświęcali wiecowaniu i naradom wraz z Karolem Świdzińskim, kuzynem Jarosława Dąbrowskiego, to jednak nie zrezygnowali z walki. Po złożeniu przysięgi przed Świątynią Sybilli pospieszyli do powstania. Źródła archiwalne skąpią danych dotyczących organizowania się młodzieży w Puławach. Władysław Pańkowski wspominał w swoich pamiętnikach: *Organizacja narodowa przygotowująca powstanie znalazła w Puławach silne poparcie. (…) Utworzyliśmy komitet korporacyi studenckiej. Organizując się między sobą oddziaływaliśmy na zewnątrz. Z dziesiątek formowały się setki, których liczbę powiększali ochotnicy z okolicznych wsi i miasteczek, co z zapałem chcieli nieść życie na ołtarz Ojczyzny*. Inny naoczny świadek tamtych wydarzeń Eugeniusz Salutryński rzucił nieco inne światło na tamte wydarzenia: *Młodzież zaledwie 3 miesiące przebywająca w Puławach nie była bynajmniej ujętą w stowarzyszenie, czyli korporację. Zebrana z rozmaitych stron Polski grupowała się ona pod hasłem naukowych zakładów, gimnazjów, z jakich pochodziła. Widzieliśmy tam grupy, albo raczej knajpy: Lubelską, Kielecką, Piotrowską, Radomską, Warszawską, Marymont itd. W ostatnich czasach starano się zarządzać dla ogólnego poznania się i porozumienia wspólne uczty między knajpami, uczty na podstawie białego barszczu i kartofli ze słoniną, przez wiejskie gospodynie przygotowane. Bywaliśmy na takich ucztach między knajpą Lubelską a Kielecką i Radomską, ale czasu już nam nie stało do porozumienia się z innymi knajpami i zarządzenia ogólnych zebrań szkoły dla jej ujęcia w jakąś organiczną całość.* Salutryński konkludował: *ale korporacji żadnej ujętej nie posiadaliśmy*.

Źródła nie były zgodne co do liczby studentów przyjętych do Instytutu. Gazeta Warszawska z 18 października 1862 r. pisała o 360, ale jednocześnie zastrzegała, że nie była to liczba ostateczna: *z racji na wielką liczbę garnącej się do nauki młodzieży, na przykładne jej sprawowanie i niemożność poddania wszystkich pod egzamin do dnia 15 października, p.o. dyrektora głównego termin zakończenia egzaminów do 1 listopada przedłużył.* Tak więc studentów zapewne przybyło. Michał Strzemski podał, że na Politechnikę przyjęto 423 studentów, zaś Walerian Przyborowski, wybitny znawca wydarzeń z 1863 r. twierdził, że z Puław do powstania wyruszyło 560 akademików.

Zajęcia na uczelni trwały niespełna trzy miesiące. Studenci pragnęli powstania, ale żaden z nich nie przewidział, że nadejdzie ono tak szybko. Kiedy nadszedł rozkaz z terminem wybuchu powstania ustalonym na 22 stycznia, młodzież, nie będąc gotowa do rozpoczęcia walki, nie otrzymawszy z Lublina uprzednio obiecanej broni, postanowiła wysłać do Warszawy delegację, która miała wymóc zmianę decyzji i cofnięcie rozkazu. Akademicy nic nie wskórali. Zapewnili jedynie Komitet, że wszyscy studenci 22 stycznia stawią się w punkcie zbornym. Plan powstania w województwie lubelskim był taki sam, jak w innych częściach kraju. W nocy z 22 na 23 stycznia miano uderzyć na uśpione garnizony rosyjskie, unieszkodliwić żołnierzy, zabrać broń i dalej kontynuować walkę. Zadaniem Puławiaków było rozbicie garnizonu końskowolskiego i marsz na Lublin. W garnizonie powstańcy mieli swojego człowieka, wtajemniczonego w całą sprawę. Był nim Polak, porucznik artylerii Feliks Szukiewicz.

22 stycznia o godzinie jedenastej w nocy w wyznaczonym miejscu zebrała się grupa około 600 osób (głównie studentów i zaprzysiężonych chłopów z okolicznych wiosek). Na czele partii stanął komisarz wojewódzki dwudziestoletni Leon Frankowski. Młodzieniec ambitny, bezgranicznie oddany sprawie powstańczej, lecz bez doświadczenia w kwestii wojskowej. Pełni nadziei i wiary w zwycięstwo powstańcy ruszyli w stronę Końskowoli. Niestety, na skutek denuncjacji plan został udaremniony.

Z relacji Szukiewicza wynikało, że dowódca garnizonu pułkownik Bury, uczestnik kampanii węgierskiej, miał w Puławach zaufanych informatorów. Ostrzeżony o planowanej akcji rozkazał wytoczyć działa na drogę puławską. Chałupy od strony Puław obsadził kompanią wojska, zaś kozackiemu esaułowi polecił rozpuścić podjazdy po okolicznych drogach i wszystkich napotkanych aresztować. Tak przygotowany czekał na gości z Puław. Nie trudno przewidzieć, jaki byłby finał tej eskapady, gdyby nie poświęcenie młodej końskowolanki Elżbiety Müllerówny wtajemniczonej w sprawy rozpoczynającego się powstania. Ta osiemnastoletnia dziewczyna, dowiedziawszy się o zdradzie i gotowości bojowej Rosjan, nie bacząc na przenikliwe zimno i rzęsiście padający deszcz, blada z przerażenia wybiegła z domu tak jak stała, bez odpowiedniego ubrania i pędem udała się w stronę Puław. W ostatniej chwili zdołała ostrzec powstańców, ratując ich od niechybnej śmierci. Czyn swój przypłaciła ciężką chorobą, a w konsekwencji śmiercią. Inna wersja wydarzeń mówiła, że powstańcy zaalarmowani racami świetlnymi błyskającymi nad Końskowolą, zawrócili z drogi. Po nieudanym ataku na Końskowolę, oddział ruszył do Kazimierza. Tam uroczyście proklamowano Rząd Narodowy i dekret o uwłaszczenie chłopów. W Kazimierzu liczebność oddziału wzrosła do 700 osób. Przyłączyli się mieszczanie z Opola, Końskowoli, Kurowa oraz Kazimierza, a także trochę okolicznych chłopów, nieco Żydów, klerycy z seminarium lubelskiego, a nawet aktorzy z trupy Okońskiego, którzy gościli w tamtych stronach. W dniu 23 stycznia Frankowski pojawił się w Kurowie, gdzie przejął ludzi, którzy dzień wcześniej uczestniczyli w ataku na Lubartów. Dowodził nimi ekswojskowy Maksymilian Malukiewicz. W dniu 24 stycznia jego oddział rozbroił kilku żołnierzy rosyjskich i aresztował Gauerta, znienawidzonego kapitana żandarmerii z Lublina. Największym sukcesem było przejęcie pod Kurowem furgonu pocztowego i zarekwirowanie 48 tysięcy rubli. W Kurowie Leon Frankowski wygłosił słynną mowę, która obiegła Europę (drukowana w różnych zagranicznych dziennikach): *Na co wam broń? Z kijami dobędziecie na Rosjanach karabiny, z karabinami armaty, a z tymi Modlin i Warszawę.* Rosyjski historyk Nikołaj Berg wydarzenie to umiejscowił w Kazimierzu. Przez pewien czas Frankowski sprawował równocześnie dwie funkcje – komisarza wojewódzkiego i naczelnika sił zbrojnych województwa lubelskiego.

Po przybyciu do obozu kazimierskiego Antoniego Zdanowicza (burmistrza miasta Markuszów), byłego porucznika armii rosyjskiej, powierzył mu, zapewne ze względu na jego przeszłość wojskową, stanowisko naczelnika sił zbrojnych województwa lubelskiego oraz dowodzenie nad oddziałem lubelskim.

Nie był to szczęśliwy wybór. Nominacja nowego naczelnika nie zyskała aprobaty większości studentów. Antoniemu Zdanowiczowi brakowało charakteru. Choć walczył

pod Sewastopolem, to dowódcą był miernym i nie potrafił zdyscyplinować oddziału. Między nowym dowódcą a akademikami z Puław dochodziło do ciągłych scysji. Sprawa była na tyle poważna, że podczas chwilowej nieobecności Leona Frankowskiego wybuchła rewolta Puławiaków, którzy grozili rozstrzelaniem Antoniego Zdanowicza. Po powrocie Leon Frankowski całą sprawę załagodził. Z racji tego, że komisarz wojewódzki przebywał głównie w Kazimierzu, miasteczko stało się centralnym punktem dowodzenia województwa lubelskiego. Zjeżdżali tu kurierzy z powiatów, przekazując raporty i odbierając rozkazy. Takim emisariuszem był Feliks Valezy-Piasecki, który opisał obóz kazimierski w ostatnich dniach stycznia: *W samym już mieście Kazimierzu zjechawszy z bardzo spadzistego wąwozu, długiego na pół wiorsty, spotkaliśmy dopiero placówkę, która butnie i hałaśliwie zatrzymuje i pyta. Od komendanta żądamy aby nas odprowadzono do głównej kwatery. Przybyliśmy do magistratu w rynku, na odwachu kosynier przechodzi się. Konwojujący wprowadza do oświetlonej łojówką izby, tu śpi pokotem wiara trzymająca wartę, dyżurnego odszukać nie mogę, jeden z eskortujących idzie na pierwsze piętro, nie wraca czas dłuższy, nareszcie zjawia się, oznajmiając, abyśmy sami poszli. Zastajemy dwóch czerstwych młodzieńców, dobrze ubranych, uzbrojonych pistoletami na sznurku. W stancji tej, jak i z innych, rozlega się na na różne tony chrapanie strudzonych młodych żołnierzy, leżących pokotem na gołej podłodze. Dyżurni zapytują, czego żądamy? Pokazuję rozkaz; poszeptawszy z sobą, oświadczają: komisarz wprawdzie bardzo strudzony, lecz skoro interes pilny, prosimy poszukać go samym, on śpi w drugiej stancji. Dobrze, że koledzy, rzeknę, w kwaterze jesteście ostrożni, znajdziemy komisarza, lecz radzilibyśmy, aby placówka od Wąwolnicy była do lasku na górę wysunięta, gdyż kilkunastu kozaków z tamtej strony wpadłszy, cały obóz wśród ciemnej nocy mogliby wyparować na wszystkie strony miasta.[…] Znaleźliśmy Frankowskiego śpiącego na gołej podłodze, nie budziliśmy biedaka znużonego. Dwie godziny gawędziliśmy przy obozowej zakąsce […] Około szóstej zbudził się Leon; […] doręczył mnie list Padlewskiego datowany w Warszawie 17 stycznia, z pieczęcią Komitetu Centralnego […] Na pertraktacji zeszło do wschodu słońca. Co chwila przychodzili z różnymi interesami. Leon odsyłał do naczelnika, z tego powodu utyskiwał: »nieszczęście od oddziału oddalić się nie mogę. Zdanowicz dobry patriota, lecz pije; wystaw sobie, obudzić się dotąd nie może, baby – rzecz nieznośna, odstąpić nie chcą, żeby raz stąd wyjść, może by zostały«. Przy śniadaniu wcale nieobozowym, z kilku starszyzny i nieodstępnymi kobietami, zaraportowano o pomyślnym rezultacie w Kamieniu (magazyn solny). Przyszedł i Zdanowicz, zaczął »dobry trunek na frasunek«; narzekał na brak broni; kobiety i młodzież dowcipkowali; w ogóle było wesołe usposobienie. Po strzemiennym prosiłem Leona na chwilę rozmowy, zażądałem, aby dał mi upoważnienie pod pseudonimem, które będzie tymczasowym, dopóki nie znajdę czasu do ubezpieczenia majątku […] Atramentu po nocnym nieporządku odnaleźć nie można było, więc Leon ołówkiem napisał. Poszliśmy do ks. Proboszcza Serwińskiego, gdyż tam były konie, do odwiezienia zamówione. Konie mają za pół godziny nadejść, ma być msza dla oddziału, więc wracamy. Przed odwachem, w rynku, stoją sekcje wiary, młodego żołnierza może ze 300. Na przodzie Zdanowicz z dobytym pałaszem, wybierali się do kościoła. Wtem za zbliżeniem się komendanta: »Baczność! Prezentuj broń! Oczy w prawo!«*

Zdziwiony spojrzałem na Frankowskiego; uśmiechnął się mówiąc półgłosem: »witają nowego naczelnika«. Podszedł Zdanowicz, zaraportował; zdetonowanemu, nie wiedzącemu jak mam postąpić (chociaż miałem w kieszeni regulamin przed chwilą dany), Leon szepnął: »Przejdźmy przed frontem« – ochłodłem. Przedefilowały sekcje dość składnie czwórkami, wszystka młodzież, wesoła, butna, odziana i uzbrojona różnie, a wielu bez broni, jednak miny dobre, z nadzieją zdobycia jej na wrogu. Zdanowicz trochę po wojskowemu. Cały oddział w Kazimierzu około 700 ludzi.

Powstańcza Rzeczypospolita Kazimierska trwała siedem dni. Sielanka obozowa zakończyła się 1 lutego, kiedy to w okolicach Kazimierza pojawiły się patrole kozackie. Na rozkaz generała Chruszczowa, głównodowodzącego wojskami rosyjskimi w guberni lubelskiej, 31 grudnia wyruszyła z Lublina kolumna złożona z 4 kompani piechoty i 50 kozaków, łącznie około 700 dobrze uzbrojonych żołnierzy. Wojskiem dowodził podpułkownik Jerzy Miednikow. Na wieść o nadchodzącym nieprzyjacielu w obozie zapanowała nerwowość. Leon Frankowski zwołał radę wojenną (Zdanowicz, Frankowski i czterech Puławiaków). Studenci uparcie domagali się obrony Kazimierza, zgromadzenia promów i w razie przegranej przeprawienia się przez Wisłę i połączenia z Marianem Langiewiczem. Leon Frankowski wybrał inne rozwiązanie, postanowił wycofać się z miasta.

W dniu 1 lutego o godzinie 11.00 setka Puławiaków, mając ze sobą część kasy zdobytej pod Kurowem, samowolnie przeprawiła się przez Wisłę. Część z nich następnego dnia dotarła do Mariana Langiewicza, przekazując mu 15 tysięcy rubli. Leon Frankow-



Oddział powstańczy w Kazimierzu

ski z resztą oddziału pośpiesznie wyruszył w górę Wisły. Gdy we wsi Męćmierz rozpoczęto przeprawę, pokazali się kozacy, wywiązała się strzelanina, powstańcy w nieładzie pod osłoną nocy opuścili wieś, kierując się w stronę lasów polanowskich. W ogólnym zamieszaniu oddział stracił dwóch powstańców. Jednym z nich był student Instytutu Politechnicznego zdjęty z pikiety, który zapewne trafił do niewoli, drugiego powstańca Rosjanie zabili. Wobec zaistniałej sytuacji Leon Frankowski czym prędzej chciał przeprawić się przez Wisłę i tym sposobem rzeką odgrodzić się od Rosjan. Po całonocnym, niezmiernie uciążliwym marszu oddział dotarł do wsi Kamień, gdzie znaleziono kilka promów, na których z powodzeniem przeprawiono się na drugi brzeg Wisły. Część oddziału dokonała przeprawy w sąsiednim Piotrawinie, inni zaś w Kaliszanach i Józefowie. Punktem zbornym rozproszonej partii powstańczej był Solec. Tu po kilkugodzinnym odpoczynku na błoniach nadwiślańskich, z rozwiniętymi sztandarami wkroczono do miasta. Mieszkańcy Solca z nieukrywaną radością przyjęli powstańców. Wieczorem tego samego dnia pomaszerowano do pobliskiego Lipska. Na rynku odczytano manifest Komitetu Centralnego o powstaniu, z budynków urzędowych zdarto carskie orły, po czym do białego rana hucznie się bawiono. Nazajutrz dokonano reorganizacji oddziału, do którego na skutek ostatnich wydarzeń wkradł się nieład. Utworzono jedną kompanię strzelców złożoną z 70 ludzi, dwie kompanie kosynierów i dwie pikinierów oraz kawalerię złożoną z 12 koni. Stan liczebny oddziału wynosił 560 ludzi. W Lipsku na Puławiaków natknął się jadący do Mariana Langiewicza sekretarz Rządu Narodowego Józef Kajetan Janowski, który tak relacjonował spotkanie z Leonem Frankowskim: *Boczne, polne, piaszczyste drożyny przez lasy, którymi jechałem nie dozwalały pośpieszyć, więc coś dopiero około godziny 10 zajechałem do Lipska. Wjechałem do miasteczka nie zatrzymywany zupełnie, gdy wjeżdżając spostrzegłem niespodzianie na rynku ogromne zbiegowisko ludzi i mnóstwo zbrojnych między nimi, widocznie powstańców. Dowiedziałem się zaraz od pierwszego lepszego, że to jest oddział z Lubelskiego […] Kazałem się prowadzić do kwatery naczelnika. Wszedłszy zobaczyłem znanego mi Leona Frankowskiego, […] na miejscu zgromiłem go za nieostrożność nieosłonięcie oddziału czatami. Tłumaczył się, że uważał to za zupełnie niepotrzebne […] Przedstawił mi też zaraz p. Zdanowicza […] Fizjonomia tego człowieka nadzwyczaj przykre zrobiła na mnie wrażenie; podłość i zdrada napiętnowane były na jego twarzy wprost wstrętnej, noszącej wyraźne oznaki nadużywania trunków. […] Pytałem się Frankowskiego, co mogło go skłonić do przejścia w Sandomierskie […] Radziłem mu, skoro już przeszedł Wisłę, sam nie jest wojskowym, a powierzenie prowadzenia oddziału, liczącego – jak mi sam mówił – do 600 ludzi, jakiemuś porucznikowi jest nieodpowiednim i niebezpiecznym, żeby dążył w Góry Świętokrzyskie i tam połączył się z Langiewiczem. […] Frankowski tej rady usłuchać nie chciał, mówiąc, że musi wrócić w Lubelskie, żeby tam powstanie wzmocnić. Gdy perswazje moje nie odniosły skutku, wtedy na mocy mego pełnomocnictwa rozkazałem mu to bezzwłocznie uczynić. Frankowski odmówił mi posłuszeństwa. […] Wszystko to co w Lipsku widziałem, […] głęboko i przykro wzburzyło mnie i zasmuciło.*

Józef Janowski raz jeszcze próbował doprowadzić do połączenia Puławiaków z Marianem Langiewiczem, wysyłając specjalnych gońców z rozkazem opatrzonym

pieczęcią Rządu Narodowego, niestety Leon Frankowski trwał przy swoim. Po opuszczeniu Lipska oddział udał się na Zawichost, w kierunku Sandomierza. Miednikow był coraz bliżej. Zastając w Kaliszanach spalone łodzie, udał się na Annopol i Rachów, gdzie, zostawiając na straży promów 60 ludzi, 8 lutego o godzinie 10.00 stanął na lewym brzegu Wisły. Antoni Zdanowicz tego samego dnia dotarł do Zawichostu, gdzie po krótkim odpoczynku, wiedząc już o przeprawie Miednikowa, bitym gościńcem ruszył do Sandomierza w celu połączenia się z oddziałem Jana Rayskiego. Marsz odbywał się w niezwykle trudnych warunkach, od rana padał deszcz ze śniegiem, grząskie błoto powodowało, że kolumna rozciągnęła się na znacznej przestrzeni. Skrajnie wyczerpani powstańcy dotarli do wsi Słupcza. Tu postanowiono zebrać siły do dalszej drogi. Obóz rozbito w ogrodzie dworskim. Puławiacy przekonani, że Rosjan nie ma w pobliżu zaczęli spokojnie przygotowywać posiłek. Po godzinie na wzgórzach okalających wieś pojawiło się kilku kozaków, którzy zaraz zniknęli. Taki obrót sprawy wywołał panikę w szeregach powstańczych. Pośpiesznie zaczęto organizować się do bitwy. Wobec przeważającej siły ogniowej przeciwnika akademicy stali na z góry straconej pozycji. Jako że Moskale początkowo nie naciskali, jedynym rozsądnym rozwiązaniem była natychmiastowa ewakuacja do pobliskiego Sandomierza, gdzie stała partia Jana Rayskiego. Miednikow, nie posiadając artylerii, miałby nie lada problem ze zdobyciem miasta. Materiały pamiętnikarskie przedstawiły przebieg bitwy w kilku zbliżonych do siebie wersjach. Co do dwóch elementów wszyscy byli zgodni – bohaterstwo Leona Frankowskiego i tchórzostwo Antoniego Zdanowicza, który po pierwszych salwach wraz z kilkoma przybocznymi uciekł konno w stronę Sandomierza. Wobec zaistniałej sytuacji komendę nad oddziałem przejął Leon Frankowski. Powstańcy jakiś czas trzymali wroga na dystans, kilkakrotnie uderzając na Rosjan z kosami, ale bez większego efektu. Kosy i dubeltówki nie sprostały karabinom. Frankowski podczas kolejnego ataku został ciężko ranny, towarzysze pod gradem kul wynieśli go z pola bitwy. Sytuacja stawała się beznadziejna. Strzelcy rekrutujący się wyłącznie z Puławiaków zajęli silną pozycję, osłaniając odwrót reszty oddziału. Trwali tak kilka godzin, niczym żuawi śmierci, aż nie padli co do jednego. Heroizm tej grupki młodych ludzi ocalił oddział od całkowitej zagłady.

W Sandomierzu rozbity oddział połączył się z Janem Rayskim. Na prośbę oburzonych Puławiaków aresztowano Antoniego Zdanowicza i osadzono w więzieniu. Po wyjściu powstańców z miasta Antoni Zdanowicz uciekł z aresztu. Po kilku dniach pojawił się w Lublinie, gdzie dobrowolnie oddał się w ręce Rosjan, zapewne licząc na łaskę. Wyrokiem sądu wojennego w Lublinie został skazany na karę śmierci, którą zamieniono na karę dożywotnich ciężkich robót. Po pięciu latach został zwolniony na mocy jednej z amnestii i zesłany do guberni irkuckiej na stałe osiedlenie. Antoni Zdanowicz zmarł na suchoty w 1875 r. Ciężko rannego Leona Frankowskiego umieszczono w szpitalu Świętego Ducha. Los nie był dla niego łaskawy, rozpoznany i zadenuncjowany przez żandarma o nazwisku Kaszirin (jeszcze w Kazimierzu Leon Frankowski darował owemu żandarmowi życie) został zabrany do Lublina, tam wyleczony i postawiony przed sądem wojskowym. Wielokrotnie przesłuchiwany, wykazał ogromny hart ducha, nie wydając



Generał Aleksandr Chruszczow

nikogo. Generał Aleksandr Chruszczow, stary wiarus, bohater wojen krymskich, ujęty niezłomną postawą dwudziestoletniego młodzieńca namawiał skazanego, aby prosił cara o łaskę. Leon Frankowski odmówił. 16 czerwca o godzinie 5.00 rano Leon Frankowski, komisarz powstańczy województwa lubelskiego został powieszony.

Wśród historyków nie było całkowitej zgody co do strat poniesionych przez Polaków w bitwie pod Słupczą. Wspominany już rosyjski historyk Nikołaj Berg w Zapiskach o powstaniu polskiem 1863 i 1864 r. podawał liczbę 100, inne źródła mówiły o 75 zabitych, zaś metryki kościelne parafii Góry Wysokie wspominały o 66 poległych – 28 w Słupczy (pochowani we wspólnej mogile w Górach Wysokich) i 38 w Dwikozach. Byli to przeważnie ranni powstańcy, którzy próbowali schronić się w budynkach dworskich, a dokonali żywota zakłuci rosyjskimi bagnetami. Co do jednego większość historyków była zgodna, że wszyscy albo prawie wszyscy polegli byli studentami Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Klęska pod Słupczą była epilogiem siedemnastodniowej działalności oddziału partyzanckiego, którego rdzeń stanowili akademicy z Puław. Nikt już nie myślał o powrocie na teren Lubelszczyzny. Oddział rozwiązał się. Z rozbitego oddziału duża część studentów przeszła do Mariana Langiewicza, wielu trafiło do oddziałów: Józefa Oxińskiego, Józefa Hauke-Bosaka, Marcina Borelowskiego „Lelewela", Apolinarego Kurowskiego, Michała Kruka-Heydenreicha, Józefa Grekowicza, Teodora Cieszkowskiego, dalej kontynuując walkę z zaborcą.

Leon Frankowski urodził się 25 marca 1843 r. na Podlasiu w Liwkach Szlacheckich. Był synem podlaskiego ziemianina Feliksa i Julii z Marcinkiewiczów. Od 1857 r. uczęszczał do Instytutu Szlacheckiego w Warszawie. W 1860 r. przeniósł się do Gimnazjum Realnego w Warszawie. Od początku pobytu w nowej szkole stał się w niej przywódcą patriotycznej młodzieży. Przyłączył się wkrótce do starszych braci Jana Józefa i Stanisława, działających w konspiracyjnej organizacji tzw. Kół Janowskiego. Uczestniczył w manifestacji na pogrzebie wdowy po generale Sowińskim. Był więziony za demonstracyjne zniszczenie ogrodzenia ogrodu, który wydzielił sobie z terenu gimnazjum naczelnik książę Aleksander Wielopolski. Po uwolnieniu wyjechał na prowincję, gdzie kontynuował działania brata Jana aresztowanego w 1862 r. na terenie województwa lubelskiego. Najaktywniej szerzył idee Ludwika Mierosławskiego

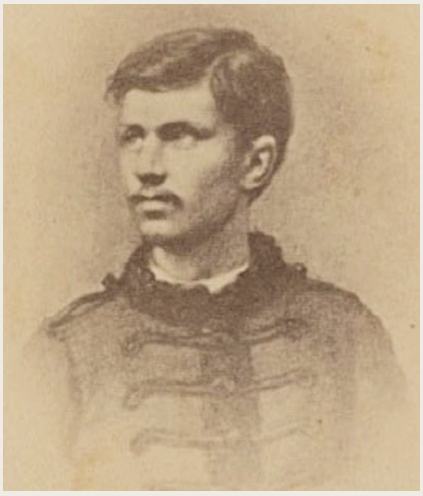

w środowisku młodzieży uczącej się i rzemieślników. Z ramienia Komitetu Centralnego Narodowego został komisarzem lubelskim jesienią 1862 r. Na początku stycznia 1863 r. zainicjował prawdopodobnie zjazd komisarzy wojewódzkich, gdzie samodzielnie postanowiono o terminie wybuchu powstania. Frankowski przedstawił tę decyzję Komitetowi Centralnemu, za co został na krótko aresztowany przez tenże organ. Zwolniony dzięki poręczeniom, m.in. Zygmunta Padlewskiego, zorganizował oddział złożony ze studentów Instytutu Politechnicznego w Puławach. Na czele tego oddziału zdobył Kazimierz Dolny i stoczył zwycięską potyczkę pod Kurowem, przejmując furgon pocztowy ze znaczną sumą pieniędzy. Wkrótce przekazał dowództwo wojskowe, ale pozostał przy oddziale. W dniu 8 lutego w czasie chaotycznego wycofywania się przed większym oddziałem rosyjskim powstańcy zostali rozbici w potyczce pod Słupczą (Dwikozami) niedaleko Sandomierza. Ranny Frankowski schronił się w Sandomierzu, ale został tam ujęty i po wyleczeniu poniesionych w walce ran postawiony przed sądem wojskowym w Lublinie. Nie zgodził się na współpracę z Rosjanami. Mimo starań rodziny otrzymał wyrok śmierci i został powieszony 16 czerwca 1863 r. w Lublinie. Pochowano go na lubelskim cmentarzu przy ul. Lipowej.

Jednymi z wielu Puławiaków walczących w powstaniu styczniowym byli:

Babski Franciszek student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Leśny), żołnierz powstania narodowego. Internowany w Igławie. W końcu 1864 r. wstąpił do Legionu Meksykańskiego (utworzonego przez Austriaków). Rozstrzelany za próbę przejścia na stronę wroga w mieście Napolucan w Meksyku.

Basiński Klemens urodzony w 1842 r. we wsi Golice. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Brak pieniędzy zmusił Basińskiego do opuszczenia Instytutu i szukania pracy w Warszawie. Tam podjął naukę w Szkole Głównej. Służył jako kosynier pod Jankowskim, potem pod Józefem Oxińskim. W jednej z potyczek został ciężko ranny

w rękę. W pierwszej połowie 1864 r. jako inwalida przybył do Paryża, gdzie studiował prawo. Choroba psychiczna nie pozwoliła mu ukończyć studiów. Zmarł w 1866 r. w domu dla obłąkanych pod Paryżem.

Bilewicz (Bielewicz) Ignacy rodem z Jędrzejowa, student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Służył w oddziale Apolinarego Kurowskiego i Władysława Sokołowskiego „Iskry". Walczył pod Miechowem i Przedborzem. Poległ pod Małogoszczą w wieku 20 lat.

Braun Józef były instruktor szkoły w Broku, student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Leśny). W powstaniu był oficerem sztabu w oddziale Antoniego Zdanowicza, potem Aleksandra Krukowieckiego. Siedmiokrotnie ranny pod Ibramowicami. Zmarł w grudniu 1863 r.

Bulewski Tytus syn urzędnika Rządu Gubernialnego w Płocku. Kształcił się w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach (Wydział Górniczy). Służył w oddziale majora Lenczszo. Poległ pod Gołyminem w powiecie mławskim w wieku 20 lat.

Chmielewski Gracjan urodzony w 1840 r. w Kraśniku, akademik z Instytutu Politechnicznego w Puławach (Wydział Rolniczy). Służył pod Antonim Zdanowiczem, Marianem Langiewiczem i Tomaszem Wierzbickim (Wagnerem). Walczył pod Kaniwolą, Żyrzynem i Chruśliną. Aresztowany i więziony przez dłuższy czas przebywał pod nadzorem policyjnym. Po powstaniu został pedagogiem, botanikiem i działaczem społecznym. Zmarł 17 maja 1930 r.

Chmielowski Adam, św. Brat Albert (franciszkanin, założyciel Zgromadzenia Braci Albertynów i Albertynek, malarz, święty kościoła katolickiego) urodzony 20 sierpnia 1845 r. w Igołomii. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Mechaniczny). Walczył pod Antonim Zdanowiczem, Leonem Frankowskim i Marianem Langiewiczem. W marcu 1863 r. przeszedł z Langiewiczem do Galicji. Internowany w Ołomuńcu. Wykorzystując okazję, w maju 1863 r. uciekł z aresztu i przedostał się do kraju, gdzie



ponownie wstąpił w szeregi powstańcze. Służył w oddziale Zygmunta Chmieleńskiego. W bitwie pod Mełchowem został ciężko ranny w nogę (amputacja). Trafił do niewoli. Staraniem rodziny został zwolniony z odbywania kary. Od maja 1864 r. przebywał na emigracji w Paryżu. Po ogłoszeniu amnestii w 1865 r. powrócił do kraju.

Czyżewski Antoni student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (klasa przygotowawcza). Za udział w powstaniu został skazany na 10 lat ciężkich robót. Drogę na Syberię odbywał razem z Benedyktem Dybowskim. Został zesłany do kopalń nerczyńskich, gdzie osiedlono go przymusowo w Irkucku. Tam założył browar i stał się znanym piwowarem. Po powrocie do kraju kilkakrotnie wracał na Syberię. Pochowany na Powązkach w Warszawie.

Drewnowski Ignacy urodzony w 1846 r. w Niezabitowie. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Służył jako szeregowiec w oddziale Karola Świdzińskiego, Marcina Borelowskiego „Lelewela" i Antoniego Jeziorańskiego. Później był inspektorem kolejowym.

Gaszyński Leon student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył pod Marianem Langiewiczem.



Gierymski Maksymilian wybitny polski malarz, współtwórca polskiego realistycznego malarstwa pejzażowego XIX w., urodził się 9 października 1846 r. w Warszawie, syn Józefa, administratora Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie i Julii z Kielichowskich.

Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Mechaniczny). Do tragicznej bitwy pod Słupczą służył w oddziale Antoniego Zdanowicza, Leona Frankowskiego. Późniejsze losy powstańcze Gierymskiego są nieznane.

Gniazdowski Stefan syn właściciela Warpalic, student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Rolniczy). Według oskarżyciela płockiego sądu polowego z 28 kwietnia 1864 r. był on majorem żandarmów na

powiat rypiński, brał udział w ataku na Rypin. Został skazany na Sybir, gdzie przebywał przez lat 17.

Gorzkowski Kazimierz syn ubogich rodziców z Lublina. Gimnazjum ukończył w rodzinnym mieście. Studia rozpoczął w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Marymoncie. Po przeniesieniu Instytutu do Puław kontynuował naukę w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Przed powstaniem był członkiem organizacji patriotycznej, brał udział we wszystkich manifestacjach patriotycznych. W powstaniu służył pod Leonem Frankowskim, później pod Mikołajem Neczajem, w końcu pod Leszkiem Wiśniewskim. Odznaczając się odwagą, poległ pod Dubnowem 27 lipca 1863 r. w wieku 21 lat przeszyty trzema kulami.

Grabowski Władysław pochodził z Radomia. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Mechaniczny). Służył w oddziale Antoniego Zdanowicza. Zginął pod Słupczą w wieku 22 lat.

Jerzmanowski Erazm urodzony 2 czerwca 1844 r. w Tomisławicach, syn Franciszka i Kamili z Kossowskich. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Walczył pod Antonim Zdanowiczem, Leonem Frankowskim i Marianem Langiewiczem. Po przejściu do Galicji został internowany w Ołomuńcu. Następnie wyemigrował do Francji, gdzie podjął studia w Szkole Wyższej Polskiej w Montparnasse i Szkole Inżynierii i Artylerii Wojskowej w Metz. Walczył jako oficer w wojnie francusko-pruskiej. Od 1873 r. przebywał w Stanach Zjednoczonych (posiadacz trzeciej co do wielkości fortuny w Ameryce). W 1896 r. powrócił do kraju i osiedlił się w Galicji (Prokocim).

Jędrzejowski Karol urodzony w 1842 r. w Miechowie. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył w oddziale Mariana Langiewicza jako instruktor, następnie porucznik strzelców w pułku Bronisława Dąbrowskiego. Walczył pod Suchedniowem, Staszowem, na Świętym Krzyżu, pod Małogoszczą, Skałą, Chrobrzą, Grochowiskami. W końcowej fazie powstania służył przy żandarmerii w powiatach krasnostawskim i hrubieszowskim do 4 marca 1864 r. Po powstaniu był urzędnikiem w kopalni nafty w Jaśle.

Kinel Ignacy urodzony w 1844 r. w Piotrkowie. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył w oddziałach Antoniego Zdanowicza i Teodora Cieszkowskiego, jako porucznik w oddziale Józefa Oxińskiego, następnie był dowódcą małego oddziału w kaliskim. Walczył pod Łazami, Ko-

niecpolem, Przedborzem, Trzebnicą i pod Dłutowem. Po powstaniu pracował jako starszy inżynier dróg krajowych we Lwowie.

Kokular Hilary Aureliusz syn Aleksandra, profesora w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie i Balbiny z Kwaśniewskich. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej). Zginął w bitwie pod Słupczą.

Marcinkowski Ksawery Jan z okręgu lubelskiego, syn obywatela ziemskiego, student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył pod dowództwem Mariana Langiewicza, Dionizego Czachowskiego i Władysława Eminowicza. Jeden z dzielniejszych oficerów. Zdolnościami i odwagą zjednał sobie ogólną sympatię i uznanie. Zginął w potyczce pod Kowalą w okręgu radomskim 21 sierpnia 1863 r. w wieku 19 lat.

Niwiński (Nowiński) N.N z okręgu radomskiego. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył w oddziale Antoniego Zdanowicza. Poległ w bitwie pod Słupczą w wieku 19 lat.

Ostrowski Bolesław ze wsi Łęgawice w okręgu radomskim. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Rolniczy). Podporucznik w oddziale Józefa Grekowicza. W bitwie pod Szklarami został śmiertelnie ranny. Zmarł 7 kwietnia 1863 r. w wieku 17 lat we wsi Krzeszowice, gdzie został pochowany.

Pankowski (Pańkowski) Władysław urodzony w 1841 r. w Nowym Świecie. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Mechaniczny). Służył w oddziale Antoniego Zdanowicza. Pod Kazimierzem z bronią w ręku został wzięty do niewoli i osądzony na 12 lat służby w sołdatach. Za niezłożenie przysięgi na wierność carowi został skazany w Kazaniu na 16 lat kopalń nerczyńskich. Dostawszy się nad Bajkał, brał udział w powstaniu zabajkalskim jako jeden z dowódców. Ujęty przez Moskali został skazany na rozstrzelanie. Jednak zmieniono mu wyrok na katorgę w kopalni do końca życia. Dzięki staraniom rodziny reklamował go rząd pruski i tym sposobem powrócił do kraju, gdzie założył we Lwowie Towarzystwo Wzajemnej Opieki Sybiraków i był jakiś czas jego prezesem. Wskutek zniszczonego zdrowia zmarł w Markowej pod Łańcutem w 1886 r.

Rubach Bolesław urodzony w 1841 r. w Rzędzinach. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach (Wydział Leśny). Służył w oddziałach Mariana Langiewicza, Józefa Grekowicza, Józefa Miniewskiego i Edmunda Ślaskiego. Po powstaniu został profesorem w Szkole Narodowej Polskiej w Batignolles.

Ruszczyc Stanisław urodził się w 1842 r. w Borszczu. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Służył w oddziałach Antoniego Zdanowicza, Kazimierza Błaszczyńskiego „Bończy", Edwarda Dunajewskiego, Zygmunta Chmielińskiego i Józefa Hauke-Bosaka. Walczył pod Kazimierzem, Świętym Krzyżem, Pieskową Skałą, Skałą, Chrobrzą i Grochowiskami. Aresztowany w Tarnowie. Internowany do Königgrätzu. Po powstaniu był urzędnikiem magistratu w Krakowie.



Rzewuski Napoleon urodził się 18 lutego 1843 r. w Kozłowie.

W 1860 r. został bez egzaminów przyjęty do Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie pod Warszawą, a po jego likwidacji dwa lata później trafił do Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach na Wydział Rolniczy. Gdy 22 stycznia 1863 r. wybuchło powstanie, stawił się wraz z większością studentów do oddziału Leona Frankowskiego. Zajęli Kazimierz Dolny i przeprawili się przez Wisłę z zamiarem połączenia z głównymi siłami powstańczymi Mariana Langiewicza. Pod Słupczą i Dwikozami oddział Puławiaków został jednak rozbity, wielu powstańców zginęło. Potem służył w kawalerii Pułku Krakowskiego pod Antonim Zdanowiczem, Kazimierzem Błaszczyńskim „Bończą", Zygmuntem Chmielińskim i Józefem Hauke-Bosakiem. W listopadzie, po bitwie pod Strojnowem dostał awans na oficera, dowodził plutonem w bojach pod Drugnią, Ociesękami i Sprową. W bitwie pod Bodzechowem 16 grudnia oddziały powstańcze poniosły klęskę. Ciężko ranny pułkownik Chmieleński został pojmany przez Rosjan i wkrótce został rozstrzelany. Dowodzący siłami powstańczymi generał Józef Hauke-Bosak zdecydował się podzielić je na mniejsze oddziały i rozlokować w różnych miejscach, aby łatwiej

było przetrwać zimę. Napoleon Zygmunt Rzewuski objął dowództwo Szwadronu Kieleckiego im. Chmieleńskiego w Pułku Kieleckim. Walczył pod Górami, Nieznanowicami, Rudnikami, Białą, Przedborzem, Cierniem, Warzynem, Stawami, Oksą, Kwilinem, Strójnowem, Ociesękami, Szczekocinami, Słupią, Bodzechowem, Czartoszową, Złotnikami, Krasocinem, Małogoszczą. Oddział ten Moskale rozbili kilka dni później. Rzewuski przedostał się w rejon Ojcowa. 3 maja 1864 r. przeszedł granicę i znalazł się w zaborze austriackim. Dalsze jego tułacze losy wiodły przez Śląsk, Pragę, Węgry, Niemcy i Szwajcarię. W Zurychu spotkał innych powstańczych emigrantów, m.in. Józefa Hauke-Bosaka i Edwarda Anderliniego. Latem dotarł do Paryża, gdzie zapisał się do polskiej szkoły, która nauczała na poziomie francuskiego liceum. Po jej ukończeniu studiował w belgijskiej Gandawie, zdobywając patent inżyniera przemysłowego. Pod koniec 1868 r. wrócił na ziemie polskie, ale nie w rodzinne strony, gdzie groziłoby mu aresztowanie, tylko do Wielkopolski. Pracował w fabryce Cegielskiego w Poznaniu. Po pięciu latach rozstania spotkał się ze swoją ukochaną Leokadią Troczewską, kurierką z powstania. W 1869 r. przeniósł się do Krakowa, pracował przy budowie drogi, następnie przy budowie linii kolejowej w Siedmiogrodzie. W 1873 r. osiedlił się w Stryju we wschodniej Galicji, gdzie był zatrudniony przy budowie kolei, a potem jako inżynier powiatowy. Działał również w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół" i Towarzystwie Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego 1863–1864. Rzewuski zmarł w Stryju 15 maja 1897 r.

Saxe (Saksa) Karol urodzony 23 października 1845 r. w Warszawie jako syn Feliksa i Julii ze Skarbków-Kozietulskich. Studiował razem z braćmi ciotecznymi Karolem i Zdzisławem Skarbkami-Kozietulskimi w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach (Wydział Inżynierii Cywilnej), skąd poszedł razem z innymi studentami do powstania.

Skarbek-Kozietulski Karol urodzony 5 lipca 1846 r. w Warszawie, syn Władysława pisarza X Departamentu Rządzącego Stanu, właściciela majątku Porady koło Białej Rawskiej i Honoraty z Wierzejskich. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach. Walczył pod Marianem Langiewiczem. Po powstaniu pracował na Kolei Warszawsko-Terespolskiej.

Skarbek-Kozietulski Zdzisław urodzony 3 marca 1843 r. w Radzyniu na Podlasiu, brat Karola Skarbka-Kozietulskiego. Student Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego (Wydział Mechaniczny) w Puławach. Uczestnik powstania.

Smoleński Marceli urodzony w 1843 r. Student Politechniki w Puławach. Służył u Mariana Langiewicza i Zygmunta Padlewskiego. Po powstaniu pracował jako inżynier.

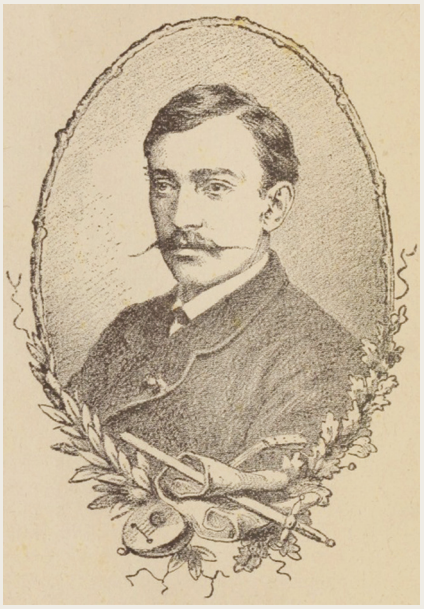

Świdziński Karol urodził się 5 lipca 1841 r. w Skomorochach. Studiował agronomię w Instytucie Politechnicznym i Rolniczo-Leśnym w Puławach. Przed wybuchem powstania w latach 1863–1864 działał w konspiracji razem z Jarosławem Dąbrowskim, który był spokrewniony ze Świdzińskim. W okresie powstania styczniowego walczył jako naczelnik oddziału żandarmerii w bitwach pod: Skomorochami, Mołoduszynem, Ciotuszą i Krasnobrodem na Lubelszczyźnie. Po upadku zrywu powstańczego udał się na emigrację najpierw do Galicji, następnie do Belgii, gdzie podjął studia w Gandawie.

W 1866 r. przeniósł się do Francji, gdzie pracował najpierw jako rysownik, a później jako agent handlowy. Został profesorem literatury i języka polskiego w batignolskiej szkole w Paryżu. Był członkiem Zjednoczenia Emigracji Polskiej. W latach wojny francusko-pruskiej (1870–1871) walczył w szeregach 223 Batalionu Gwardii Narodowej w randze sierżanta, a w okresie Komuny Paryskiej został awansowany na stopień kapitana w tym samym oddziale. Uczestniczył w walkach w Neuilly i Asnieres. Należał do sztabu gen. Jarosława Dąbrowskiego. Przydzielono mu zadanie organizacji oddziału gwardii konnej. Został dowódcą uformowanego szwadronu zwiadowców konnych XI dzielnicy Paryża. W dniu 1 maja 1871 r. awansowano Świdzińskiego do stopnia podpułkownika. 13 maja podał się do dymisji, gdyż żołnierze oraz oficerowie jego oddziału przeszli pod zwierzchnictwo gen. Bergereta. Wtedy prawdopodobnie w wyniku nieporozumienia został aresztowany, ale zainterweniował Jarosław Dąbrowski, uznając sankcję aresztu za bezzasadną. Potem Świdziński stale towarzyszył Dąbrowskiemu i był przy generale 23 maja, w chwili, gdy ten został śmiertelnie ranny na barykadzie w dzielnicy Montmartre. Po upadku Komuny Paryskiej Świdziński uciekł do Londynu, gdzie utrzymywał kontakty z I Międzynarodówką i korzystał z pomocy Karola Marksa. Kiedy wyjeżdżał do Galicji, otrzymał od Marksa środki pieniężne, prawdopodobnie przezna-

czone na cele propagandowe. Po powrocie do kraju Świdziński przez pewien okres pracował przy budowie linii kolejowej w zaborze austriackim. Zamieszkał w Krakowie, gdzie podjął pracę w redakcji pisma *Na dziś* (w tym piśmie ukazał się jego znany wiersz, pozytywistyczny *Naprzód pracą*). Zmarł 6 lat po powrocie do Polski 4 czerwca 1877 r. w Stanisławowie. W 1878 r. wydano jego Poezje.

Wydarzenia 1863 r. zakończyły dydaktyczną działalność uczelni puławskiej. Instytut przeobrażono w placówkę naukową, a w 1869 r. ukazem cara zlikwidowano, powołując w jego miejsce nowo otwarty dla studentów Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, z językiem wykładowym rosyjskim.



Instytut po powstaniu styczniowym

Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (1869–1893)

Po upadku powstania styczniowego władze carskie zaczęły sukcesywną rusyfikację Królestwa Polskiego. W Nowej Aleksandrii (Puławach) Aleksander II ustawą z 8 czerwca 1869 r. powołał Новыоалександрийский Институт Сельского Хозяйства и Лесоводства (Nowoaleksandrijskij Institut Sielskowo Choziajstwa i Liesowodstwa). Miał on być wyższym zakładem naukowym przygotowującym wykształconych gospodarzy wiejskich i leśników.

Instytut jednak nie uzyskał początkowo wszystkich praw, które przysługiwały uczelniom akademickim (prawo ubiegania się dyplomantów Instytutu o tytuł magistra i związane z tym tytułem przywileje w służbie publicznej) i w ciągu pierwszego okresu, trwającego blisko ćwierć wieku, stanowił formę przejściową między średnimi a wyższymi zakładami nauczania.

Zgodnie z nazwą Instytut składał się z dwóch Wydziałów – Rolniczego i Leśnego. Warunkiem przyjęcia na każdy z tych Wydziałów było ukończenie 17 roku życia i posiadanie świadectwa dojrzałości. Od 1875 r. na podstawie rozporządzenia carskiego z 21 czerwca 1875 r. zezwolono na przyjmowanie kandydatów mogących się wykazać tylko sześcioma klasami szkoły realnej lub świadectwem ukończenia 8 klas gimnazjum bez egzaminu maturalnego.

Zgodnie z ustawą okres studiów na obu wydziałach trwał 3 lata. Właściwy rok szkolny trwał dziesięć miesięcy. Podczas wakacji studenci musieli odbywać praktyki w dobrach Instytutu. Po zakończeniu pełnego, trzyletniego kursu przystępowali do egzaminu końcowego, który nie był jednak egzaminem dyplomowym. Na jego podstawie studenci uzyskiwali tylko zaświadczenie o ukończeniu zasadniczych studiów, tzw. absolutorium. Dyplom uprawniający do użycia tytułu agronoma lub leśnika można było otrzymać dopiero rok po studiach, pod warunkiem, że student odbył roczną praktykę uznaną i skontrolowaną przez władze Instytutu, przedłożył Radzie Instytutu samodzielnie opracowaną rozprawę i złożył specjalny egzamin teoretyczno-praktyczny.

Językiem wykładowym na nowej uczelni był język rosyjski, a wiele szczegółów ograniczających było tak przemyślanych, aby rusyfikacja tej ważnej placówki mogła nadal postępować.

W 1870 r. wśród 17 pracowników dydaktycznych Polakami było 15, w tym wszyscy profesorowie. W 1880 r. wśród 20 pracowników dydaktycznych było 12 Polaków, a w 1892 r. wśród 18-osobowego personelu dydaktycznego było już tylko dwóch. Podobnie działo się w gronie studentów, gdzie w początkowym okresie dominowa-

li słuchacze wyznania rzymskokatolickiego (Polacy). W 1878 r. stanowili oni około 80% ogólnej liczby studentów. W 1892 r. słuchacze wyznania rzymskokatolickiego stanowili już tylko 41%. Reszta to prawosławni i studenci innych wyznań.

W początkowym okresie popowstańczej działalności Instytutu dominował żywioł polski. Wykładowcy w przeważającej części byli Polakami, ale dyrektorem został Rosjanin – Iwan Tiutczew.

Dyrektor Instytutu, mianowany bezpośrednio przez rosyjskiego ministra oświaty i zatwierdzony przez cara, podlegał kuratorowi Okręgu Naukowego Warszawskiego, który kierował całą polityką szkolną na terenie Królestwa. Od dyrektora ustawowo wymagano posiadania stopnia naukowego z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych lub rolniczo-leśnych i wykładania na uczelni przynajmniej jednego przedmiotu.

Najważniejszą osobą po dyrektorze był inspektor wyznaczony przez kuratora i zatwierdzany przez ministra. Stanowiło to innowację znamionującą wprowadzenie do szkolnictwa systemu policyjnego. Głównym zadaniem inspektora miało być, według niepodanych do publicznej wiadomości, ale powszechnie znanych okólników, czuwanie nad „prawomyślnością" młodzieży. Oficjalnie określano w ustawie, że inspektor jest pełnomocnikiem dyrektora w zarządzaniu Instytutem, zwłaszcza zaś czuwa nad odpowiednim sprawowaniem studentów i regularnym uczęszczaniem przez nich na prelekcje, jak również pilnuje porządku w zakładzie tak podczas prelekcji, jak i zajęć praktycznych. Wprawdzie inspektor nie był obowiązany wykładać, ale musiał mieć wyższe wykształcenie. Pomocnikami inspektora byli tzw. pedele, czyli dozorcy, odgrywający jednocześnie rolę organu wywiadu na rzecz władz uczelnianych i żandarmerii. Podobnie jak w poprzednio istniejących polskich uczelniach rolniczo-leśnych została powołana, mocą ustawy, Rada Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa mająca na celu rozstrzyganie kwestii dotyczących zwłaszcza działalności dydaktycznej i naukowej Instytutu. W skład tego kolegium wchodzili: dyrektor jako przewodniczący, inspektor oraz wszyscy profesorowie, spośród których wybierano kolejno płatnego sekretarza Rady z dwuletnią kadencją.

Do Rady należało wysuwanie kandydatów na stanowiska naukowo-pedagogiczne w Instytucie, przyjmowanie i promowanie studentów, a także przyznawanie im dyplomów po ukończeniu studiów i praktyki, rozdział funduszy stypendialnych między studiujących i sum budżetowych między poszczególne katedry, uzgadnianie niektórych prac badawczych, opracowanie przepisów egzaminacyjnych i regulaminów dla młodzieży oraz schematów organizacyjnych dla własnych placówek, rozpatrywanie sprawozdań dyrekcji z działalności Instytutu itp.

Oprócz Rady istniał jeszcze tzw. Zarząd Instytutu składający się z dyrektora, inspektora i dwóch profesorów wybieranych przez Radę, a zatwierdzanych w swych funkcjach przez kuratora (kadencja dwuletnia). W kompetencji Zarządu leżało rozpatrywanie spraw finansowo-gospodarczych Instytutu, jego majątków oraz sądzenie i ewentualne karanie studentów dopuszczających się poważniejszych wykroczeń. W sprawach mniejszej wagi orzekał inspektor lub dyrektor.



Mleczarnia na Mokradkach

Ustawowy skład głównego personelu uczelni przedstawiał się następująco: dyrektor, inspektor, pięciu profesorów, ośmiu docentów, trzech nauczycieli języka rosyjskiego, niemieckiego i rysunków, laborant, mechanik, administrator majątków, uczony ogrodnik, pomocnik ogrodnika, lekarz, sekretarz Instytutu, buchalter, rządca gmachów, trzej pedele.

Docentów Instytutu można byłoby porównać z obecnymi profesorami, a nauczycieli z lektorami uczelni. Oprócz dyrektora, profesorów, docentów i nauczycieli udział w pracy dydaktycznej brali także inni członkowie wyżej wymienionego personelu, np. laborant, mechanik, administrator, obaj ogrodnicy i lekarz.

W praktyce nie zawsze można było trzymać się podanego wykazu etatów, dlatego powiększano liczbę zatrudnionych, stwarzając stanowiska nadetatowe, dzięki czemu rzeczywista liczba docentów dochodziła w ciągu szeregu lat do 10, a laborantów – do 3. Jedynie nauczycieli i profesorów bywało zazwyczaj mniej niż to przewidywała ustawa.

Wyposażenie Instytutu było wyjątkowo dobre. We znaki dawał się jedynie brak własnego lasu, w którym studenci mogliby odbywać ćwiczenia praktyczne. Niestety Zarząd Lasów Państwowych nie mógł się zdecydować na pozytywne załatwienie sprawy przydzielenia Instytutowi odpowiedniego obiektu w okolicy Puław. Według ustawy Instytut powinien był posiadać i rzeczywiście od początku swego istnienia posiadał następujące zakłady, tzn. gabinety i urządzenia naukowo-dydaktyczne: bibliotekę, zakład fizyczny, zakład maszyn i narzędzi rolniczych oraz modeli i urządzeń z zakresu gospodarstwa wiejskiego, zakład technologiczny, klinikę weterynaryjną z wzorową kuźnią, laboratorium chemiczne, laboratorium technologiczne, warsztaty mechaniczne, folwark doświadczalny, sad i szkółkę drzew, ogród warzywny, ogród botaniczny z cieplarniami. Ponadto ustawa zalecała kompletowanie przynajmniej do celów pokazowych sprzętu mierniczego i narzędzi weterynaryjnych oraz tworzenia kolekcji przyrodniczych. Rzeczywistość sięgała daleko poza ramy wymagań ustawy, bowiem w Instytucie powstały nadprogramowo oddzielne Zakłady: Botaniczny, Geognostyczno-Mineralogiczny, Zoologiczny, Geodezyjny, Ogólno-Rolniczy, Leśny,

Budownictwa Wiejskiego i Zootechniczny oraz specjalne laboratorium folwarku doświadczalnego.

W sierpniu 1871 r. założono wzorowe obserwatorium meteorologiczne, które dziś nosiłoby nazwę stacji I stopnia. Pierwszym obserwatorem był laborant mgr farmacji Antoni Orłowski.

Przy Zakładzie Zoologii powstała również doskonale zagospodarowana pasieka oraz punkt demonstracyjny hodowli jedwabników. Dużym sukcesem było urządzenie w 1876 r. obszernej, widnej i dobrze zaopatrzonej kreślarni. Cennym obiektem doświadczalnym była tzw. Kępa lub raczej Mokradki – (właściwie Kępa była częścią Mokradek), folwark o powierzchni 120 ha (w tym 38 ha lasu, 26 ha łąk i 56 ha pól ornych) znajdujący się w bezpośredniej bliskości Instytutu, położony na żyznych madach w dolinie Wisły. Urządzono tam m.in. okazały chmielnik i mnóstwo poletek pokazowych. Do Mokradek należał także spory obszar ziemi (52 ha) koło szosy lubelskiej, tzw. Górna Niwa, wyróżniający się dość dużą rozmaitością gleb średniej i gorszej jakości (żwirowiska, piaski i szczerki na utworach dyluwialnych).

Na Mokradkach zorganizowano również małą Stację Zootechniczną. Powstała wzorowa obora doświadczalna, której zadaniem było, m.in. uszlachetnianie bydła miejscowego przez stosowanie dopływu krwi wysokomlecznych ras nizinnych pochodzenia holenderskiego. Stan pogłowia obory na stałe wynosił kilkadziesiąt sztuk. Dla celów pociągowych utrzymywano 5-6 par koni roboczych.

Dużą pomocą w nauczaniu botaniki ogólnej i rolniczej był mały, ale urządzony z wielkim poczuciem estetyki i możliwością dalszego rozwoju ogród botaniczny. Pokaźna liczba pomysłowo i efektownie rozmieszczonych okazów stanowiła ogromnej wartości materiał demonstracyjny, który w porze letniej pozwalał na bezpośrednie ilustrowanie wykładów.

Świetnym terenem ćwiczeń dendrologicznych był dawny ogród książąt Czartoryskich o powierzchni ponad 30 ha, zawierający ok. 400 gatunków drzew i krzewów zarówno krajowych, jak i obcych. Założony i prowadzony przez Czartoryskich ogród nie uległ zniszczeniu, gdyż zawsze znajdował troskliwych opiekunów. Nowe władze poświęciły ogrodowi dużo uwagi. Na mocy zarządzenia ministra oświaty z ogrodu usunięto jedynie umieszczone w nim pamiątki narodowe.

Już w pierwszym dziesięcioleciu istnienia nowej uczelni powiększono szkółki drzew na Kępie i w Dolnym Ogrodzie. Produkowano w nich sadzonki różnych drzew leśnych oraz drzewka owocowe i ozdobne, zwiększając w ten sposób samowystarczalność gospodarczą Instytutu i jego dochody oraz wykorzystując je do demonstracji i zajęć praktycznych. Szkółki sadownicze należały do Zakładu Ogrodniczego, a inne pozostawały pod opieką profesorów Wydziału Leśnego.

W Ogrodzie Górnym znajdował się starannie utrzymywany sad zawierający ok. 300 sztuk karłowych grusz i jabłoni (180 odmian), ok. 20 drzewek brzoskwiniowych (12 odmian), ok. 20 krzaków winorośli (4 odmiany), ok. 50 drzew wiśniowych (6 odmian), ok. 60 czereśni (14 odmian), ok. 50 grusz wysokopiennych (15 odmian), ok. 350 jabłoni (25 odmian), ok. 400 śliw (ok. 20 odmian), ok. 650 krzewów porzeczek

(18 odmian), ok. 200 krzewów agrestu (10 odmian), przeciętnie w każdym roku 4000 krzewów malin (ok. 10 odmian) i średnio od 16000 do 22000 roślin truskawek i poziomek (zmienna liczba odmian). Na terenie Ogrodu Górnego prowadzono również nieduży warzywnik oraz szkółki drzew owocowych i ozdobnych. Poza tym znajdowały się w nim: dochodowa cieplarnia przeznaczona dla mniejszych roślin doniczkowych, doskonale urządzona oranżeria zawierająca sporo drzewek pomarańczowych, cytrynowych, figowych i granatów, wreszcie kilkadziesiąt skrzyń inspektowych, w których uprawiano rozsadę i wczesne warzywa oraz arbuzy i melony.

Podręczne pole doświadczalne założone przez Konstantego Malewskiego, składające się z parceli z różnymi typami gleb, zostało uzupełnione przez Nikołaja Sibircewa. Dużym sukcesem nowych władz uczelni było wybudowanie sporej hali wegetacyjnej. Poza tym ogromną wartość z dydaktycznego i badawczego punktu widzenia przedstawiały zainstalowane znacznym nakładem finansowym 24 lizymetry (za obecnymi warsztatami). Ziemia pochodząca z wykopów wykonanych celem uzupełnienia poletek Konstantego Malewskiego i lizymetrów została zużyta na uzyskanie kopca wysokości od 2 do 3 m. Kopiec ten był przez długie lata obiektem obserwacji ekologicznych.

Wspomniane parcele doświadczalne założone przez Konstantego Malewskiego w latach 1880–1881 powstały w ten sposób, że w doły o powierzchni ok. 12 m^2 i głębokości 1 m wsypano, zgodnie z naturalnymi układami profilów, substancję glebową pochodzącą z różnych typów lub rodzajów gleb, czy też zwietrzelin skalnych. Poletka otoczono ściankami betonowymi, ale tylko po bokach, tak że sztucznie przeniesiona gleba spoczywała na naturalnym podłożu lokalnym (nieco żelazisty piasek słabo gliniasty). W okresie pracy Konstantego Malewskiego wykonano 7 poletek, wypełniając doły kolejno: lekką ziemią ogrodową z dodatkiem specjalnie spreparowanego miału skalnego, madą z doliny Wisły, luźnym piaskiem kwarcowym, próchniczną glebą pochodzenia bagiennego, glinką lessową, gliną zwałową i marglem kredowym. Nikołaj Sibircew dodał jeszcze poletka z typowym lessem oraz dobrze wykształconą bielicą.

Ze względu na to, że plac znajdował się w bezpośredniej bliskości Instytutu, urządzono tam pokazowe serie poletek obrazujące różne płodozmiany. Najważniejsza parcela zajęta była pod płodozmian typu norfolskiego i tam przeprowadzano doświadczenia nad metodyką gospodarowania w warunkach całkowitego braku nawozów organicznych. Nikołaj Barakow, który w nauczaniu uprawy ogólnej kładł specjalny nacisk na zagadnienia płodozmianowe, wymagał od studentów ciągłego współudziału w prowadzeniu obserwacji na terenie tej parceli. Ponadto słuchacze otrzymali tam działki, na których musieli prowadzić własne doświadczenia. W celu ustalenia współmierności wyników doświadczeń z poszczególnych lat urządzono w tym miejscu także małą, lokalną stację meteorologiczną wyposażoną w psychrometr aspiracyjny, heliograf, aktynometr, ewaporyzator i liczne termometry, zainstalowane nad ziemią, na powierzchni ziemi oraz w samej ziemi na różnych głębokościach. Oprócz tego wyposażenia znajdowały się w niej przyrządy do określania stopnia wilgotności gleby.

Ogród warzywny we Włostowicach o powierzchni 3,8 ha od 1893 r. pozostawał w zarządzie Instytutu. Prowadzono w nim uprawę wczesnych warzyw, nasiennictwo warzywne, wprowadzano do uprawy nowe gatunki i odmiany roślin ogrodowych. Prowadzono także doświadczenia aklimatyzacyjne i zakładano liczne parcele pokazowe.

Folwark doświadczalny – Kępa z Górną Niwą po reformie w 1893 r. przeznaczony był wyłącznie na doświadczenia i plantacje demonstracyjne, doświadczenia płodozmianowe, uprawowe, nawozowe, aklimatyzacyjne, hodowlane, odmianowe i inne. Do Instytutu należała dobrze urządzona hala wegetacyjna przy tzw. Choinkach, małym lasku graniczącym z gruntami folwarcznymi, a także mała, lecz cenna obora doświadczalna (bydło fryzyjskie i Algau), nieduża dochodowa chlewnia (trzoda miejscowego pochodzenia) oraz stajnia koni roboczych (ok. 14 koni).

Zaopatrzenie folwarku w zakresie wyposażenia było bardzo dobre. Każdy student dostawał corocznie drukowany przewodnik po Kępie i mógł się jak najdokładniej zapoznać ze wszystkimi uprawami i doświadczeniami tam prowadzonymi.

Ze względu na brak lasu przyszli leśnicy musieli zadowalać się rozrzuconymi po całym prawie terytorium Instytutu szkółkami oraz małymi zagajnikami i bardzo nietypowymi dla przeciętnej szaty leśnej naszego kraju laskami na Kępie i na Górnej Niwie Puławskiej, a później także w Końskowoli i na Górnej Niwie Końskowolskiej. Oddalony od Puław o 7 km folwark Końskowola z tzw. Górną Niwą Końskowolską (łącznie 497 ha) oraz przylegający do niego folwark Pożóg (222 ha) miały być według pierwotnych koncepcji Instytutu Politechnicznego dochodowymi gospodarstwami wzorcowymi i stosownie do tych założeń zostały faktycznie zorganizowane.

W folwarkach Końskowola i Pożóg o powierzchni ok. 705 ha dysponowano glebami przeważnie bardzo dobrymi (żyzne lessy były tylko na Górnej Niwie, a Końskowola miała gorsze grunty – dyluwium), pozwalającymi na wprowadzanie intensywnego płodozmianu. Po reformie 1893 r. radykalnie zreorganizowana gospodarka w tych folwarkach wykazywała stały wzrost plonowania wszystkich uprawianych roślin. Zapoczątkowano w dość dużej skali produkcję wartościowego materiału siewnego na potrzeby własne i okolicznych gospodarstw. Zagospodarowano znaczne obszary łąk nad Kurówką. Doprowadzono do zupełnego uporządkowania stawów folwarcznych, które przynosiły odtąd Instytutowi znaczny dochód. Prowadzono wzorcową oborę (50 sztuk bydła rasy nizinnej), sporą owczarnię (ok. 300 szt. owiec rasy Rambouillet-Negretti), chlewnię o zmiennej liczbie pogłowia trzody miejscowej oraz bardzo dobrą stajnię roboczą. Zgromadzono ogromne zapasy wszelkiego rodzaju narzędzi i maszyn rolniczych umożliwiających zapoznanie się z postępem techniki rolniczej na poziomie nie tylko zachodnioeuropejskim, ale nawet amerykańskim. Dzięki tak dobremu zapleczu udoskonalono nowoczesny system praktyk, którymi osobiście kierował prof. Barakow. Studenci byli obowiązani brać udział w każdej pracy i byli chętnie wtajemniczani przez niego w całość spraw dotyczących gospodarstwa.



Leśniczówka w lesie Ruda, pocz. XX w.

Po wieloletnich staraniach w 1895 r. uzyskano leśnictwo Ruda (obszar 825 ha) znajdujące się w bezpośredniej bliskości Puław. Leśnictwo to, położone na piaskach, szczerkach i bielicach, wykazywało dość duże zróżnicowanie warunków rozwoju szaty roślinnej. Głównym składnikiem drzewostanu była sosna pospolita, na drugim miejscu dęby szypułkowy i bezszypułkowy. Mniej licznie rosły: grab, lipa, brzoza, osika, olcha biała i czarna. Drzewostan w przeważającej części był iglasty, w mniejszej części mieszany, a w najmniejszej liściasty. W tym okresie studenci nadal posiadali do celów dydaktycznych pozostałe z poprzedniego okresu parcele i szkółki leśne w pobliżu zabudowań samej uczelni, a także na Kępie i Górnej Niwie Końskowolskiej.

Obiekty przemysłowe należące do majątków: młyn, cegielnię, browar, wydzierżawiano z reguły prywatnym przedsiębiorcom, co przynosiło Instytutowi stały dochód roczny, którym przy ówczesnych stosunkach prawnych swobodnie można było dysponować.

W zakresie gospodarstwa rybnego Instytut rozporządzał dwoma stawami położonymi w Końskowoli i w sąsiednich Witowicach oraz odnogą wiślaną, tzw. łachą, oddzielającą dawny ogród Czartoryskich od Kępy. Wszystkie tereny rybackie również pozostawały w dzierżawie.

Podana charakterystyka stanu posiadania Instytutu przedstawiała wyraźnie wielkie możliwości uczelni, której zapewniono w Puławach bardzo dobre warunki rozwoju.

Zespół pedagogiczny nie zawsze stał na odpowiednim poziomie, gdyż doborem wykładowców kierowały często względy polityczne lub osobiste kalkulacje dygnitarzy oświatowych. Niemniej, nawet w tym pierwszym okresie istnienia puławskiej uczelni, pracowało w niej sporo wybitnych ludzi nauki i dobrych pedagogów.

WYKAZ PRZEDMIOTÓW I WYKŁADOWCÓW INSTYTUTU GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA (1869–1893)

PRZEDMIOTY WSPÓLNE DLA WYDZIAŁÓW ROLNICZEGO I LEŚNEGO

Fizyka z meteorologią i klimatologią: Feliks Wermiński, Władimir Zajonczewski, Fiłaret Rostowcew;
Chemia: Władysław Dudrewicz, Antoni Orłowski, Wiktor Richter, Nikołaj Lej, Aleksiej Potylicyn, Grigorij Wagner, Iwan Bewad, Dmitrij Pawłow;
Botanika: Feliks Berdau, Władimir Pałładin, Wikientij Chmielewskij;
Fizjologia roślin: Feliks Berdau, Władysław Skrobiszewski, Feliks Berdau, Władimir Pałładin, Wikientyij Chmielewskij;
Ogrodnictwo: Władysław Skrobiszewski, Piotr Majewski, Franciszek Korzynek;
Zoologia: Aleksander Karpiński, Jewgienij Wasilcew, Nikołaj Pokrowskij;
Mineralogia z geognozją i gleboznawstwem: Konstanty Malewski;
Geometria wykreślna i mechanika praktyczna: Feliks Wermiński, Antoni Zieliński, Nikołaj Zinin, Fryderyk v. Berg, Nikołaj Pokrowskij;
Miernictwo: Antoni Zieliński, Michaił Bykow;
Technologia rolnicza i leśna: Teofil Cichocki, Aleksandr Pawlinow, Dmitrij Pawłow, Władimir v. Berg;
Ogólna uprawa roli i roślin: Tadeusz Kowalski, Grigorij Rudińskij, Nikołaj Gudkow, Aleksandr Szyszkin, Piotr Budrin;
Hodowla i urządzenie lasów: Antoni Hollak, Józef Krasuski, Klimientij Jewtuszewski, Władimir v. Berg;
Budownictwo wiejskie i melioracje: Karol Martin, Otton Kubicki, Wiktor Chludzińskij, Paweł Ejmont Wikientiewicz;
Ekonomia polityczna, ekonomia statystyczna i prawodawstwo: Fiedosij Omelanskij, Nikołaj Jasnopolski, Afinogen Antonowicz, Aleksandr Skworcow, Jakow Popowiczenko;
Kreślarstwo: Aleksander Zieliński, Antoni Zieliński, Michaił Bykow.

PRZEDMIOTY SPECJALNE DLA WYDZIAŁU ROLNICZEGO

Chemia rolna: Iwan Tiutczew, Wasilij Dobrowolskij, Iwan Bewad;
Ekonomia rolnicza: Aleksander Armfeld, Aleksandr Szyszkin, Wiktor Chludzinskij, Aleksandr Skworcow;
Szczegółowa uprawa roli i roślin: Tadeusz Kowalski, Grigorij Rudinskij, Nikołaj Gudkow, Aleksandr Szyszkin, Otton Kubicki, Piotr Budrin;
Zootechnika: Tadeusz Kowalski, Wiktor Chudzinskij, Michaił Pridorogin;
Pszczelarstwo, rybactwo, jedwabnictwo: wykładowcy zoologii lub zootechniki;
Weterynaria z anatomią i fizjologią zwierząt: Józef Kratowski, Wiktor Chludzinskij, Iwan Popow;
Maszynoznawstwo rolnicze: wykładowcy mechaniki.

PRZEDMIOTY SPECJALNE DLA WYDZIAŁU LEŚNEGO
Botanika leśna: wykładowcy botaniki ogólnej;
Entomologia leśna: wykładowcy zoologii;
Gospodarka leśna, taksowanie i ocenienie lasów: Antoni Hollak, Aleksander Krauze.

Nauczyciele-lektorzy wykładali język rosyjski i niemiecki. Pierwszy z tych języków powierzano z reguły duchownym prawosławnym, którzy zgodnie z programem rozszerzali zakres wykładów do całości historii literatury rosyjskiej. Wprawdzie studenci ustosunkowywali się wówczas zdecydowanie negatywnie do wszystkiego, co miało jakikolwiek związek z rosyjskością, mimo to jeden z duchownych prawosławnych Jurij Tatarow, wykładający od 1872 r., zaskarbił sobie sympatię całej młodzieży. Wyraźnie sprzyjał Polakom, czym narażał się miejscowym władzom uczelnianym i administracyjnym. Spośród wykładowców Instytutu niektórzy zasługiwali na specjalne wzmianki ze względu na zasługi dla nauki lub na szczególne zdolności dydaktyczne. Wśród polskich naukowców pierwsze miejsce należało przyznać profesorowi Feliksowi Berdauowi, wybitnemu floryście, ponieważ cały szereg prac tego uczonego miał wartość nieprzemijającą. Prawdopodobnie nie był nadzwyczajnym wykładowcą. Świetnym natomiast wykładowcą zoologii był anatom i fizjolog profesor Aleksander Karpiński. Również bardzo starannie opracowane wykłady pierwszego polskiego gleboznawcy teoretyka profesora Konstantego Malewskiego z zakresu geologii, mineralogii i gleboznawstwa cieszyły się wielkim uznaniem wśród studentów. Duży wpływ na młodzież wywierał zasłużony propagator mechanizacji rolnictwa profesor Antoni Zieliński. Dał się on poznać głównie jako twórca teorii zastosowania śrubowej odkładnicy pługa. Inni polscy wykładowcy ustępowali wprawdzie jako naukowcy wymienionym profesorom, ale według opinii słuchaczy Instytutu nie było między nimi ani jednego złego dydaktyka. Wielu Rosjan wykładających w Instytucie zajmowało w świecie naukowym wybitne pozycje.

Z puławskiego personelu naukowego do najwybitniejszych specjalistów rosyjskich należeli w pierwszym okresie ekonomiści Antonowicz i Skworcow, hodowcy – Chludzinskij i Pridorogin (znany hippolog), botanicy – Pałładin i Chmielewskij, chemicy – Wagner i Bewad, weterynarz – Popow, fizjolog – Majewskij, uprawowiec – Budrin i leśnik – Krauze. Oczywiście w ówczesnych warunkach Polacy nie mogli entuzjazmować się napływem choćby najwybitniejszych profesorów obcej narodowości. Profesorowie ci mieli być w intencji rządu carskiego narzędziem polityki rusyfikacyjnej stosowanej w szkolnictwie i odgrywali tę rolę nieraz bez złej woli lub nawet nieświadomie. Wypierali jednak polskie siły naukowe, których szeregi przerzedzały się w Instytucie z każdym rokiem.

Najdłużej utrzymali się Polacy na stanowiskach profesorskich. Jednym z nich był Konstanty Malewski. Najwcześniej opuścili uczelnię polscy nauczyciele. Już od 1882 r. wszystkie lektoraty były obsadzone wyłącznie przez Rosjan. Ten sam los spotkał niebawem laborantów (ostatni laborant Polak zmarł w 1884 r.) i docentów (ostatni docent Polak wyjechał z Puław w 1886 r.). Ostatnim polskim profesorem, który pozostał

w Instytucie, aż do chwili jego zreformowania, był kierownik Zakładu Ogrodnictwa, który nauczał jednocześnie tego przedmiotu Franciszek Korzynek.



Konstanty Malewski urodził się w 1840 r. w guberni kijowskiej. Był on jednym z twórców polskiego gleboznawstwa naukowego i wychowankiem Sekcji Przyrodniczej Wydziału Fizyczno-Matematycznego Uniwersytetu Świętego Włodzimierza w Kijowie, gdzie studiował w latach 1858–1862. W 1866 r. uzyskał dyplom i tytuł magistra mineralogii. Już we wczesnym okresie swej działalności naukowej dał się poznać jako zdolny i sumienny badacz. Jego praca o sylurze naddniestrzańskim zdobyła nawet pewien rozgłos. W 1869 r. został powołany do Katedry Mineralogii i Geognozji nowo utworzonego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. W zakres zadań tej katedry wchodziło m.in. teoretyczne przygotowanie słuchaczy do tzw. nauki o gruntach, jak to nazywano podówczas gleboznawstwo. Sama nauka o gruntach miała być wykładana przez profesorów Instytutu. Malewski zorientował się szybko, że udzielanie studentom wiedzy o glebie za pośrednictwem wykładowców techniki produkcji rolniczej nie może stanąć na odpowiednim poziomie. Dlatego też w swoich wykładach i prowadzonych przez siebie ćwiczeniach zaczął powoli obejmować podstawowe dziedziny samego gleboznawstwa. Czynił to stopniowo, gdyż jako klasyczny geolog musiał się sam bliżej zapoznać z tym nowym dla siebie przedmiotem.

Nie przyszło mu to trudno, gdyż już wówczas istniała dość obszerna literatura gleboznawcza, m.in. słynny podręcznik Fryderyka Alberta Fallou Pedologie oder allgemeine und besondere Bodenkunde Dresde z 1862 r. Posiadając rozległe wiadomości w dziedzinie mineralogii i petrografii, zajął się Malewski, m.in. problemem wietrzenia skał, przy czym szczególną uwagę poświęcił rozpowszechnionym w Polsce Środkowej i Południowej skałom wapiennym. Malewskiego interesowały również mady, nad którymi wiele pracował. Duże zasługi położył także na polu badania właściwości fizycznych i składu mechanicznego gleb. Poza tym zajmował się samą metodyką badań oraz nomenklaturą gleboznawczą.

Większość używanych dzisiaj powszechnie polskich nazw gleb zawdzięczamy właśnie Malewskiemu, który oparł się na słownictwie ludowym i doskonale je wykorzystał. Jeden z jego terminów (rędzina) tak się spopularyzował, że przekroczył ramy języka polskiego i przyjął się w analogicznym brzmieniu we wszystkich prawie językach świata. Związanie wykładów gleboznawstwa z katedrami Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa było tak nieżyciowe, że w 1878 r. Rada Instytutu Puławskiego postanowiła sprawę tę rozstrzygnąć w sposób radykalny i wyodrębniła gleboznawstwo

jako osobny przedmiot, powierzając jego wykładanie Malewskiemu. Malewski był jednym z pierwszych w Polsce wykładowców gleboznawstwa naukowego. Zaznaczyć trzeba, że z wyodrębnieniem przedmiotu gleboznawstwo nie łączyło się jeszcze powołanie osobnej katedry tego przedmiotu. Katedra taka powstała z inicjatywy Dokuczajewa dopiero 17 lat później, w 1895 r.

Niemniej jednak gleboznawstwo odniosło w 1878 r. wielki triumf na terenie puławskiej uczelni. Droga do dalszego awansu wiedzy o glebie została przygotowana. Wybitni gleboznawcy rosyjscy, którzy przybyli do Puław w ostatnim dziesięcioleciu XIX w. zastali już odpowiednio przygotowany grunt dla swego wielkiego dzieła. Zgodnie z opinią Dokuczajewa, Sibircewa i Glinki Malewski był w Puławach pionierem nauki gleboznawczej, który w olbrzymim stopniu ułatwił zadanie swoim następcom.

Połączenie w 1878 r. nauki o glebie z Katedrą Mineralogii i Geologii było podyktowane nie tylko względami personalnymi, lecz stało się również wyrazem panującego wówczas kierunku geologiczno-petrograficznego w samym gleboznawstwie. Katedra Malewskiego określana była odtąd jako Katedra Mineralogii, Geologii i Gleboznawstwa. Z chwilą ustanowienia osobnych wykładów obejmujących gleboznawstwo wszedł w życie opracowany przez Malewskiego program tego przedmiotu, który zawierał: pojęcia zasadnicze (gleba, warstwa orna, podglebie itd.); wietrzenie fizyczne i chemiczne skał i minerałów; systematykę gleb wg fr. A. Falloua; wpływ czynników geologicznych na kształtowanie się gleb (translokacja zwietrzelin, denudacja i akumulacja itd.); udział roślin i zwierząt w procesie kształtowania się gleby oraz wpływ produktów rozkładu substancji organicznej na właściwości gleby i przebieg zachodzących w niej procesów chemicznych; skład mineralogiczny, chemiczny i mechaniczny gleb; metodykę analizy mechanicznej gleby (aparaty Schulzego, Bennigsena-Fördera, Nebela Schönego, Müllera i Dietricha); podstawowe właściwości fizyczne gleby; funkcyjne, czyli następcze właściwości gleb (stosunki wodne, powietrzne i cieplne).

Program ten sprzyjał działalności dydaktycznej Malewskiego. Biorąc pod uwagę, że narodził się on kiedy gleboznawstwo było jeszcze w powijakach, należałoby się odnieść w stosunku do nich z największym uznaniem. W 1888 r. ukazał się tom I podręcznika gleboznawstwa Malewskiego napisany w języku rosyjskim. Podręcznik ten mógłby niewątpliwie zdobyć sobie ogromny rozgłos, gdyby nie to, że w tych latach odbywał się olbrzymi przewrót w gleboznawstwie dokonywany przez Wasilija Dokuczajewa. Malewski należał mimo wszystko do starej szkoły gleboznawców i nawet częściowe jego przestawienie się na nowe kierunki nie było już wystarczające. W każdym razie podręcznik ów przewyższał poziomem i stosunkową nowoczesnością poglądów prawie całą ówczesną zachodnioeuropejską literaturę gleboznawczą. Stanowił on ukoronowanie pewnego okresu w życiu puławskiego Zakładu Gleboznawstwa, a poniekąd w ogóle w rozwoju nauki o glebie.

Profesor Konstanty Malewski wykładał gleboznawstwo do 1894 r., w którym to roku przekazał ów przedmiot Nikołajowi Sibircewowi, pierwszemu na świecie kierownikowi samodzielnej Katedry Gleboznawstwa przy wyższej uczelni. Katedrę Geologii i Mineralogii pozostawiono Malewskiemu do 1896 r., tj. do momentu przejścia na emeryturę.

Po przejściu na emeryturę Malewski nie porzucił pracy naukowej, lecz starał się zebrać bogate materiały z prac badawczych prowadzonych przez trzydzieści kilka lat. Niestety stan zdrowia pozwolił mu tylko na częściową realizację swych zamiarów. U schyłku życia nie mógł się już zdobyć na tak olbrzymi wysiłek, jakiego wymagało ogromne bogactwo materiałów. Zmarł przedwcześnie 29 września 1903 r. w Warszawie, w wieku 64 lat. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

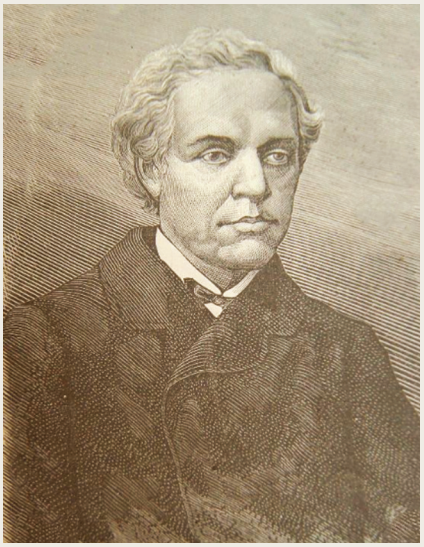

Iwan Artamonowicz Tiutczew urodził się w 1834 r. W 1856 r. został absolwentem Uniwersytetu Petersburskiego i specjalistą w kilku dziedzinach chemii oraz krystalografii. W latach 1862–1869 był profesorem na Uniwersytecie Świętego Włodzimierza w Kijowie. W 1869 r. został mianowany dyrektorem Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach, gdzie wykładał jednocześnie chemię rolną. Wśród Polaków, mieszkańców Puław, cieszył się ogromną sympatią. Brał udział w życiu rolnictwa polskiego, był autorem licznych artykułów do polskich wydawnictw fachowych, starał się o stworzenie w Puławach takiego ośrodka nauk rolniczych, który Polacy mogliby uważać za swój. Taka postawa nie spodobała się władzom carskim w Warszawie i Petersburgu. W 1876 r. Tiutczew został zdymisjonowany. Po wyjeździe z Puław nie miał już tak sprzyjających warunków do kontynuowania pracy naukowej. Tiutczew wspominał wielokrotnie, że okres puławski był jedynym złotym okresem jego życia i działalności. Zmarł w 1893 r.

Wasilij Michajłowicz Dobrowolski. W latach 1876–1882 był dyrektorem i wykładowcą chemii rolnej w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Do 1881 r. prowadził w Puławach wieloletnie doświadczenia nad wpływem nawozów na właściwości gleby i skład substancji glebowej. Po przejściu na emeryturę pracował w Inspektoracie Warszawskiego Okręgu Szkolnego.

Paweł Ejmont (Eymand) Wikientiewicz w latach 1883–1892 był dyrektorem Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Tam też wykładał niwelację i melioracje wodne. Zmarł w Puławach 12 października 1892 r. Pochowano go na cmentarzu we Włostowicach.

Aleksiej Michajłowicz Bażanow urodził się w 1824 r. Był rosyjskim agronomem, zootechnikiem i ekonomistą. W 1851 r. ukończył Gory Goriecki Instytut Rolniczy i został w nim wykładowcą. Następnie był profesorem Instytutu Leśnego w Petersburgu. Bażanow był prekursorem badań dotyczących regionalnych odmian pszenic w całym Imperium Rosyjskim. Był autorem pracy dotyczącej chowu i hodowli bydła w Rosji na tle warunków środowiskowych. W latach 1882–1893 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Prowadził też wykłady z encyklopedii rolnictwa. Upowszechniał uprawę polową traw. Zmarł 6 sierpnia 1889 r., piastując stanowisko Kuratora Okręgu Wileńskiego.



Wasilij Wasiljewicz Dokuczajew urodził się 17 lutego 1846 r. w Milukowie w guberni smoleńskiej.

W 1867 r. ukończył seminarium duchowne w Smoleńsku i wstąpił na Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu Petersburskiego, który ukończył w 1870 r. Tam też pracował jako kierownik Zakładu Geologii. Po kilku latach został mianowany docentem, a następnie profesorem. Od 1871 r. prowadził zakrojone na szeroką skalę badania geologiczne dolin rzecznych w Rosji. Od 1873 r. był członkiem Towarzystwa Mineralogicznego. Od 1877 r. organizował i prowadził wiele ekspedycji naukowych mających na celu badanie gleb Rosji (głównie gleb stepowych). W 1879 r. miał opracowane całkowicie nowe koncepcje gleboznawcze, które zapewniły mu światowy rozgłos.

14 kwietnia 1879 r. ogłosił je na posiedzeniu Petersburskiego Towarzystwa Przyrodników. W latach 1874–1877 wykładał na Wydziale Budowlanym Instytutu Inżynierów Cywilnych.



W 1886 r. ogłosił pierwszą na świecie klasyfikację gleb. W latach 1889–1890 pełnił funkcję sekretarza Komitetu Organizacyjnego VIII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników w Petersburgu. W 1891 r. przyjechał do Puław w celu przeprowadzenia inspekcji w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, a w 1892 r. objął stanowisko dyrektora puławskiej uczelni. Z chwilą objęcia przez Dokuczajewa stanowiska dyrektora rozpoczęła się daleko idąca reforma Instytutu, która została zakończona w 1893 r.

Na mocy ustawy z 17 kwietnia tegoż roku została utworzona w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa pierwsza na terenie Imperium Rosyjskiego Katedra Gleboznawstwa. W 1894 r. przybył do Puław jeden z najzdolniejszych uczniów Dokuczajewa – Nikołaj Sibircew. Po powrocie do Petersburga Dokuczajew pracował na tamtejszym uniwersytecie. W 1899 r. opublikował pracę na temat naturalnych stref glebowych kształtujących się pod wpływem współoddziaływania czynników klimatycznych, geologicznych, roślinności i innych. Zmarł 26 października 1903 r. w Petersburgu.



Nikołaj Michajłowicz Sibircew urodził się 13 lutego 1860 r. w Archangielsku, gdzie ukończył seminarium. W latach 1878–1882 studiował na Uniwersytecie Petersburskim. Był wybitnym gleboznawcą i bliskim współpracownikiem Wasilija Dokuczajewa, a także autorem pierwszego w świecie podręcznika gleboznawstwa genetycznego.

W 1882 r. brał udział w ekspedycji kierowanej przez Wasilija Dokuczajewa do Niżnego Nowgorodu. Badał gleby Rosji. Stworzył własną klasyfikację gleb. Sibircew był współautorem mapy gleb europejskiej części Rosji. W 1899 r. opublikował m.in. Poczwowiedienije.

W latach 1894–1900 kierował pierwszą w świecie samodzielną Katedrą Gleboznawstwa w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego

i Leśnictwa w Puławach, gdzie również wykładał. Był autorem wielu prac naukowych. Informacje o Sibircewie można znaleźć w większości encyklopedii świata. Zmarł 2 sierpnia w 1900 r. w Ufie.



Jegor Jegorowicz Wagner urodził się 9 grudnia 1849 r. w Kazaniu. Początkowo uczęszczał do prywatnego pensjonatu w pobliżu miasta Venden w prowincji inflanckiej. Nigdy jednak nie udało mu się w pełni przyzwyczaić do surowych warunków panujących w internacie i zimą 1865 r., na rok przed końcem kursu, szesnastoletni Jegor Wagner uciekł z internatu. W czerwcu 1867 r. zdał egzaminy wstępne na Wydział Prawa. Na trzecim roku studiów stracił zainteresowanie naukami prawnymi i złożył wniosek o przeniesienie na pierwszy rok nauk przyrodniczych na Wydziale Fizyki i Matematyki. Ze wszystkich nauk przyrodniczych najbardziej pociągała go chemia. Uniwersytet w Kazaniu słynął z wysokiej jakości nauczania chemii i miał światowe uznanie. Łącząc studia akademickie i produktywną pracę w dziedzinie syntezy organicznej pod kierunkiem Zajcewa, Wagner ukończył studia w maju 1874 r. **Zgodnie z wynikami egzaminów został rekomendowany przez kierownictwo Wydziału do uzyskania stopnia doktora, po złożeniu pracy dyplomowej, którą obronił jesienią 1874 r.** Po uzyskaniu stopnia kandydata nauk przyrodniczych tej samej jesieni dwudziestopięcioletni Jegor Jegorowicz otrzymał propozycję pracy na Uniwersytecie Kazańskim w celu przygotowania się do profesury.

Pod koniec 1874 r. ukazał się jego i Zajcewa artykuł o nowej metodzie syntezy otrzymywania alkoholi drugorzędowych na przykładzie dietylokarbinolu, która polegała na działaniu jodku etylu i metalicznego cynku na ester etylowy kwasu mrówkowego. Odkrycie to spotkało się z odpowiednią oceną społeczności chemicznej i przeszło do historii jako reakcja Wagnera-Zajcewa.

W sierpniu 1875 r. z polecenia Zajcewa Wagner został wysłany na uniwersytet w Petersburgu, aby kontynuować prace nad syntezą drugorzędowych alkoholi. Rozpoczął pracę jako asystent laboratoryjny w swoim laboratorium chemii analitycznej. W 1881 r. opuścił uniwersytet w Petersburgu i udał się do Puław na stanowisko adiunkta w Katedrze Leśnictwa i Techniki Rolniczej Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Mimo niskiego poziomu nauczania i dość napiętej atmosfery na

uniwersytecie Jegor Jegorowicz nie tracił ducha, nawet jeśli miał wykładać w prawie pustej auli. Tam po raz pierwszy miał własne laboratorium naukowe, po raz pierwszy miał własnych studentów, którzy pod jego kierownictwem prowadzili badania.

W 1886 r. zwolniło się miejsce na Wydziale Chemii Technicznej Uniwersytetu Warszawskiego i za radą przyjaciół Wagner złożył wniosek o przeniesienie do Warszawy. W efekcie został mianowany profesorem w Katedrze Chemii Ogólnej na Wydziale Fizyki i Matematyki UW i musiał prowadzić dwa kursy wykładów – z chemii organicznej i technicznej, co robił znakomicie. Jesienią 1888 r. opublikowano jego monografię O utlenianiu nienasyconych związków węgla, która była jego rozprawą doktorską, a 28 listopada Rada Uniwersytetu Petersburskiego zatwierdziła Wagnera na stopień doktora chemii. W latach 90. XIX w. w laboratoriach Uniwersytetu Warszawskiego rozpoczęto szeroko zakrojone badania nad terpenami, aby rzucić światło na ich złożoną budowę.

Jesienią 1903 r. Wagner zaczął gwałtownie podupadać na zdrowiu. Rozpoznano u niego guz nowotworowy wymagający natychmiastowej interwencji chirurgicznej. 12 listopada Wagner był operowany, ale guza nie dało się usunąć.

Jegor Wagner zmarł 14 listopada 1903 r.

Rusyfikacja uczelni znajdowała swój wyraz nie tylko w składzie personelu naukowo-dydaktycznego, ale także w proporcjach narodowościowych zespołu studiującej młodzieży. Studiujący katolicy byli prawie wyłącznie Polakami, a prawosławni niemal wyłącznie Rosjanami. Studenci chrześcijanie, nienależący do tych dwóch wyznań, składali się głównie z ewangelików pochodzenia niemieckiego (lub wręcz Niemców) i unitów obrządku greckiego z zachodnich obszarów Ukrainy oraz nielicznych przedstawicieli kościoła ormiańskiego lub ormiańsko-katolickiego. Cyfry wyrażające liczebność przedstawicieli różnych wyznań w poszczególnych latach miały swoją wymowę. Odsetek katolików, a tym samym Polaków, malał z biegiem czasu, wykazując nieduże tylko wahania, podczas gdy liczba prawosławnych, a zatem Rosjan, wzrastała w tym samym stosunku. Jedynie proporcje dotyczące innych wyznań były na ogół kwestią przypadku. Oprócz stosunków narodowościowych interesujące było również zagadnienie socjalnego pochodzenia studentów. Charakteryzowało ono zarówno całość pewnej epoki, jak też poszczególne jej fragmenty.

Najbardziej rzucała się w oczy bezkonkurencyjna przewaga sfer szlacheckich (łącznie z nielicznymi obywatelami honorowymi) i minimalna reprezentacja stanu chłopskiego. Sfery szlacheckie, w większej części ziemiańskie, miały zarówno możliwości materialne kształcenia młodzieży, jak też praktycznego wykorzystywania nabytych wiadomości fachowych. Chłopi byli pod obydwoma względami upośledzeni. Poza tym kwestia praw, jakie dawała uczelnia w służbie publicznej, nie była istotna dla większości członków stanu szlacheckiego, a szczególnie dla ziemian, podczas gdy dla chłopów sprawa uzyskania określonych przywilejów była niesłychanie ważna. Ponieważ Instytut Puławski nie mógł ich zapewnić, gdyż nie był zrównany z innymi

wyższymi zakładami nauczania, dlatego jego ukończenie dawało chłopom minimalne tylko szanse życiowe. Niezbyt jeszcze duży, ale wyraźny napływ mieszczan i synów kupieckich do uczelni rolniczo-leśnych należał w tym czasie do zjawisk powszech-



Grupa studentów Polaków Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, 1881 r.



Grupa studentów Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa

nych. Bogacące się w okresie koniunktury aleksandryjskiej za Aleksandra III sfery mieszczańsko-kupieckie lokowały często kapitał w posiadłościach ziemskich. Poza tym mieszczanie interesowali się w coraz większym stopniu przemysłem drzewnym, który wykładany był z reguły na leśnictwie. Pewną osobliwość, czysto rosyjską, stanowił nieznany całkowicie w wielu krajach tzw. stan duchowny, do którego zaliczało się potomstwo kleru prawosławnego. Studenci pochodzący z tych sfer nabywali zwykle średnie wykształcenie w seminariach duchownych, co jednak w rzadkich tylko przypadkach decydowało o charakterze ich przyszłej kariery. Liczne zastępy popów rosyjskich obarczone były z reguły rekordowo liczną progeniturą, dlatego ich dzieci nie brakowało na wszystkich uczelniach.

Jak wspomniano, świadectwo ukończenia pełnego, trzyletniego kursu na uczelni nie było jeszcze właściwym dyplomem. W początkach istnienia uczelni zdawało się, że przynajmniej większość młodzieży będzie zdawała wymagane egzaminy dla uzyskania tytułu, ale praktyka wykazała całkowite fiasko wprowadzonego systemu. Młodzieży ziemiańskiej na tych tytułach nie zależało, prywatni pracodawcy też o tytuły nie pytali, a w służbie publicznej nie dawały one żadnych praw ani przywilejów, dlatego w omawianym okresie zaledwie 4,3% słuchaczy uzyskało dyplomy, większość zaś poprzestawała na uzyskanych absolutoriach. Niektórzy puławianie uzupełniali swoje studia na innych, wyższych uczelniach, które dawały im wszelkie prawa i przywileje.

Jedni robili to z chęci doskonalenia się w swoim zawodzie, inni z racji zmiany zainteresowań, a jeszcze inni dla zdobycia konkretnych możliwości życiowych. Największa liczba byłych wychowanków Instytutu wstępowała do Akademii Piotrowsko-Razumowskiej w Moskwie lub Instytutu Leśnego w Petersburgu, gdzie można było kontynuować studia w zakresie nabytej specjalności. Dla zamiłowanych w zootechnice instytuty weterynaryjne nie stanowiły poważniejszego odchylenia od uprzednio obranego kierunku studiów. Zresztą, nawet niektóre wydziały uniwersytetów stwarzały możliwości pogłębiania wiedzy w zakresie zawodu wyuczonego w Puławach.

Po przekształceniu Instytutu Puławskiego w uczelnię akademicką, dawał on te same szanse co uczelnie w Moskwie i Petersburgu, dlatego niektórzy puławianie z lat 1869–1893 wracali do macierzystej uczelni celem zdobycia odpowiednich dyplomów i uzupełnienia kwalifikacji. Ogólna liczba absolwentów Instytutu z dyplomami innych uczelni wynosiła 77 osób, w tym 32 Polaków (ok. 10% wszystkich absolwentów puławskich z czasów poprzedzających reformę uczelni). Znamienny był fakt, że procent ten przekraczał więcej niż dwukrotną liczbę właściwych dyplomantów Instytutu Puławskiego. Była to jedna z najwymowniejszych ilustracji prawnego upośledzenia Puław w ciągu całego niemal ćwierćwiecza. To zmarginalizowanie Instytutu w systemie wyższego szkolnictwa krajów podległych carowi było ciągłym przedmiotem trosk zespołu profesorskiego oraz pozostałego personelu i studentów. Wszczęte jeszcze w latach 70. XIX w. starania o nadanie Puławom praw akademickich długo nie dawały żadnych rezultatów, co było przejawem zarówno polityki Petersburga, jak



Gabinet zoologiczny

i wolnego tempa załatwiania spraw przez biurokratyzm reżimu carskiego, który uniemożliwiał wprost ich załatwienie. Dlatego dopiero w 1892 r. władze zdecydowały się na zadośćuczynienie słusznym prośbom puławskiego zespołu naukowego. Pomimo różnych trudności Instytut rozwijał się w ciągu omawianego okresu dosyć dobrze. Szczególnie dobre wyniki pracy dydaktycznej dały się zauważyć w pierwszych latach jego istnienia, kiedy to nie posługiwano się jeszcze na uczelniach metodami policyjnymi w takim stopniu, jak to miało miejsce w późniejszym okresie.

Niezależnie od wysokiego poziomu wiedzy profesorów narodowości rosyjskiej ujemną stroną ich nauczania była nieznajomość warunków rozwoju rolnictwa polskiego i niedostosowanie wykładów do potrzeb kraju. Za szczęśliwy pomysł władz Instytutu należy uważać jeden ze sposobów udzielania zapomóg pieniężnych niezamożnym studentom polegający na tym, że Rada Instytutu przeznaczała w każdym roku pewien fundusz na premiowanie samodzielnie przez słuchaczy opracowywanych referatów o ustalonej z góry tematyce. Opracowywanie tych referatów pogłębiało wiadomości studentów, wyrabiało krytycyzm w ocenie autorów i potęgowało zdolność wysławiania się językiem wykładowym. Obok samodzielnych opracowań wynagradzano także przekłady z obcej literatury podręcznikowej, nakłaniając tą drogą młodzież do studiowania najniezbędniejszych języków obcych, a przede wszystkim języka niemieckiego. Poza tym niezamożnej młodzieży pomagano materialnie



Pałac książąt Czartoryskich w Puławach – siedziba Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa

przez: całkowite lub częściowe zwalnianie od różnych opłat, wypłacanie zapomóg pieniężnych zwrotnych i bezzwrotnych, pokrywanie kosztów leczenia domowego lub klinicznego, przyznawanie bezpłatnych mieszkań (w Pałacu, w Domu Gotyckim, w domach mieszkalnych folwarku Mokradki i Pałacu Marynki), subsydiowanie stołówki studenckiej i udzielanie normalnych stypendiów (od 50 do 360 rubli rocznie). Niektórzy studenci dorabiali sobie przez wykonywanie pewnych dorywczych prac zleconych przez władze Instytutu lub też przez pełnienie stałych funkcji na terenie poszczególnych placówek uczelni. Pomoc była na ogół sprawna, a korzystający z niej stanowili zawsze dość liczne grono. Niestety, brakowało ścisłych danych z tego zakresu, ale wiadome było, że ubóstwo części młodzieży studenckiej było na terenie Puław zjawiskiem rzucającym się w oczy. Biorąc pod uwagę pochodzenie socjalne niektórych biednych studentów i zasoby materialne ich rodziców, zjawisko to można tylko tłumaczyć kryzysem rolniczym i wstrząsami politycznymi, jakie przeżywała Polska porozbiorowa.

W tym stanie Instytut przetrwał do 1890 r., kiedy to władze najwyższe, mając na uwadze przekształcenie uczelni, poleciły zawiesić przyjmowanie nowych słuchaczy. W następnym roku przybył z Petersburga profesor Wasilij Dokuczajew, któremu nakazano dokonanie reformy Instytutu. Rok później uzyskano aprobatę w sprawie ponownego otwarcia Instytutu i uruchomienia pierwszego kursu na nowych warunkach. W 1893 r. została definitywnie zatwierdzona nowa ustawa IGWiL, na mocy której Instytut stał się pełnoprawną uczelnią akademicką z czteroletnim kursem nauczania.

Funkcję dyrektorów Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa pełnili wówczas: Iwan Tiutczew (1869–1876), Wasilij Dobrowolski (1876–1882), Alieksiej Bażanow (1882–1883), Paweł Ejmont Wikientiewicz (1883–1892) i Wasilij Dokuczajew (od 1892 r.).

Puławy przekazywały swoim wychowankom nie tylko wiadomości fachowe, lecz także duże wyrobienie społeczne, zawdzięczając to w części pewnemu odosobnieniu całego środowiska. Warunki puławskie stwarzały korzystną atmosferę dla wzajemnego zbliżania młodzieży i rozwoju życia koleżeńskiego. Wprawdzie nie było to współżycie powszechne, tylko grupowe, ale też nie mogło być ono w owych czasach inne. Były wprawdzie i ujemne strony tego współżycia, które wyrażały się m.in. w niefrasobliwej swawoli, jednak ogólny jego bilans należałoby określić jako dodatni. Niemałe zasługi niektórych Puławiaków dla narodu, a później i państwa stanowiły według ich własnej opinii owoc kilkuletniego pobytu w Puławach. Dawni Puławiacy podkreślali również znaczenie romantycznego otoczenia pałacu, w którym mieściła się uczelnia i całego tła przyrodniczego Puław na kształtowanie się charakterów.

Kiedy Utgof prowadził sprawę kielecką, to w Kielcach wówczas był młody oficer żandarmerski Bielskij, który mu się przyznał, że chciałby się nauczyć prowadzenia spraw politycznych. Utgof poradził mu, aby się starał o przeniesienie do Lublina do Biełonowskiego, a tam się nauczy z pewnością. Bielskij posłuchał tej rady i został adiutantem przy zarządzie gubernialnym, poczem dostał się do naczelnika powiatowego żandarmerii w Puławach. Po przybyciu na miejsce złożył on wizytę różnym dygnitarzom, między innymi i Dokuczajewowi, ale ten ostatni wcale go nie rewizytował, dopiero gdy Bielskij, wziąwszy się do roboty, porobił rewizyę u studentów i kilku z nich aresztował. Śledząc dalej, domacał się, że sam Dokuczajew, który miał urządzać instytut (agronomiczny przyp. wyd.) jest bardzo liberalny, socyalista (!! Przyp. wyd.), że różne miewa mowy do studentów w duchu wcale nie rządowym, zwłaszcza, gdy jest sam z nimi, że skutkiem tego jest przez nich lubiany. Bielskij zdał o tem raport; Dokuczajewa uwolniono. Obecnie siedzi w Petersburgu, gdzie na niego wielkie oburzenie i nie chcą mu dać innego miejsca. Dla Bielskiego sprawa z Dokuczajewem miała ten skutek, że wszyscy teraz w guberni wrą na niego, że z nim pozrywali stosunki.

„Dziennik szpiega Antoniego Wiśniewskiego z 2 portretami szpiega".
Londyn, Nakładem Księgarni PPS, 1901 r.

Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa (1893–1915)

Po reorganizacji, na mocy rozporządzenia carskiego z 17 kwietnia 1893 r., Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa został uczelnią typu całkowicie akademickiego. Nowa ustawa Instytutu zatwierdzona 24 czerwca 1894 r. określiła, że dyplomantom uczelni puławskiej przysługiwać będą w służbie publicznej te same prawa, które uzyskują posiadacze dyplomów wszystkich uniwersytetów Imperium Rosyjskiego na podstawie orzeczeń państwowych komisji egzaminacyjnych. W ten sposób otwarto puławianom drogę do kariery naukowej i urzędniczej, wiążąc jednocześnie z posiadaniem dyplomu kwestię przynależności stanowej. Odtąd wychowankowie Instytutu, którym nie przysługiwały „prawa stanu wyższego" automatycznie po zdaniu egzaminu dyplomowego stawali się „osobistymi obywatelami honorowymi".

Wzorem większości wyższych uczelni zaczął obowiązywać w Instytucie w Puławach kurs czteroletni. Wykłady miały trwać corocznie od 1 września do 1 kwietnia z jednomiesięczną przerwą w okresie Bożego Narodzenia (od 6 grudnia do 6 stycznia). Czas od 1 kwietnia do 15 maja przeznaczony był na egzaminy, po czym do 1 sierpnia studenci powinni byli odbywać praktyki. Na wakacje ustawa przewidywała



Kadra naukowa Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, 1909 r.

okres od 1 sierpnia do 1 września. Bezpośrednim kierownikiem całego Instytutu był w dalszym ciągu dyrektor, mianowany przez cara na wniosek ministra oświaty, podlegający kuratorowi Okręgu Naukowego Warszawskiego. Nowością było stanowisko pomocnika dyrektora i sekretarza Rady, powoływanych każdorazowo przez ministra oświaty spośród grona profesorskiego na wniosek dyrektora, na okres dwuletni. Stanowiska pedeli zostały zniesione, a ich funkcje miał pełnić pomocnik inspektora. Rada Instytutu obejmowała cały zespół profesorski i pozostawała pod stałym przewodnictwem dyrektora. Obok Rady istniał po dawnemu Zarząd IGWiL, w którego skład wchodzili: dyrektor jako przewodniczący, wicedyrektor, inspektor oraz dwaj profesorowie wyznaczeni przez kuratora na wniosek dyrektora. Do Zarządu należały wszystkie sprawy finansowo-gospodarcze Instytutu. W celu postawienia dóbr ziemskich będących własnością uczelni na właściwym poziomie został dodatkowo ustawowo powołany tzw. Komitet do spraw Gospodarstwa Wiejskiego. Był to organ planowania, który ustalał kierunek i sposób prowadzenia gospodarki w majątkach, a następnie opracowywał instrukcje dla zarządzających poszczególnymi obiektami. Poza tym komitet kontrolował wszelkie sprawozdania placówek rolniczych i leśnych Instytutu.

Wykładowcy Instytutu na stanowiskach profesorskich byli powoływani przez ministra oświaty. Od profesora wymagano posiadania tytułu lub stopnia naukowego (magistra lub doktora). Wszyscy profesorowie dzielili się oficjalnie na dwie kategorie. Do jednej z nich należeli przeważnie starsi wykładowcy, których określano profesorami. Do drugiej zaliczano ludzi najczęściej nieco młodszych lub nieposiadających jeszcze większego dorobku naukowego i określanych mianem profesorów adiunktów (adiunkt-profiessor) albo krótko adiunktów. Pierwsza kategoria była odpowiednikiem dzisiejszych profesorów tytularnych, a druga stanowiła coś pośredniego między profesorami uczelnianymi a profesorami tytularnymi.

Wykłady z niektórych przedmiotów (literatura rosyjska, języki obce, weterynaria) powierzono tzw. nauczycielom, od których nie wymagano stopni naukowych ani tytułu profesora, a jedynie wyższego wykształcenia z odpowiadającą danemu przedmiotowi specjalizacją. Nauczycieli mianował kurator na wniosek dyrektora. Wzorem wszystkich innych uczelni akademickich stworzone zostały w Instytucie etaty asystenckie. Asystenci musieli posiadać te same kwalifikacje co nauczyciele i tak samo byli powoływani, z tym tylko zastrzeżeniem, że wyboru ich dokonywali kierownicy poszczególnych katedr. W ten sposób puławscy profesorowie uzyskali możliwość angażowania właściwych pomocniczych sił naukowych. Pozwoliło to na poważne rozszerzenie zakresu prac badawczych.

Ogólny stan etatów Instytutu w Puławach po reformie z 1893 r. był następujący: 1 dyrektor, 11 profesorów, 11 adiunktów, 4 nauczycieli, 1 rządca folwarku doświadczalnego, 1 administrator, 1 pomocnik administratora, 1 bibliotekarz, 1 inspektor, 1 pomocnik inspektora, 1 kierownik kancelarii, 1 kasjer i zarazem buchalter, zarządca gmachu i egzekutor, 1 lekarz. Poza tym utrzymywano częściowo z zasadniczego budżetu, a częściowo z dochodów uczelni – leśniczego, kierownika warsztatów



Aleksandr Arbuzow w sali wykładowej

mechanicznych, weterynarza, architekta, kierownika ogrodów, laborantów, woźnych i stróży. Wielu puławskich wykładowców należało do znanych w świecie nauki ekspertów, co wskazywało wyraźnie, że Instytut stał się po reformie wysoko postawioną uczelnią akademicką. Na uwagę zasługiwało to, że właśnie w Puławach powstała pierwsza w świecie Katedra Gleboznawstwa Naukowego. Powstanie swoje zawdzięczała ona ówczesnemu dyrektorowi Instytutu Wasilijowi Dokuczajewowi, który, jak powszechnie wiadomo, dokonał wielkiego przewrotu w tej dziedzinie i stał się twórcą nauki o glebie w dzisiejszym jej rozumieniu. Kierownictwo nowo utworzonego zakładu powierzono najzdolniejszemu z uczniów Dokuczajewa – Nikołajowi Sibircewowi, na którego podręcznikach kształciły się całe pokolenia polskich specjalistów. Po Sibircewie tę katedrę objął światowej sławy uczony Konstanin Glinka.

Dzięki wybitnej kadrze nauczycieli Puławy zasłynęły jako kolebka nowych prądów i do Instytutu zaczęli ściągać gleboznawcy z obcych krajów, aby zapoznać się na miejscu z koncepcjami czołowych przedstawicieli gleboznawstwa rosyjskiego. Między innymi przebywał tutaj jakiś czas (w okresie prowadzenia zakładu przez Glinkę) znany przyrodnik węgierski Piotr Treitz oraz wybitny geolog rumuński Gheorghe Munteanu-Murgoci. Jednocześnie Puławy kształciły nowych specjalistów spośród studentów i grona asystenckiego. Do byłych wychowanków Instytutu Puławskiego zaliczali się bardzo cenieni gleboznawcy rosyjscy, jak np. Aleksandr Nabokich (ok. 1896 r.), Grigorij Tumin (ok. 1905 r.), Aleksandr Liebiediew (ok. 1906 r.) oraz jeden z najwybitniejszych gleboznawców polskich Jan Tomaszewski. Wartościowe postacie znajdowały się również wśród asystentów, którzy nie prowadzili wykładów. Tak na przykład Siergiejowi Ganieszynowi – asystentowi katedry botaniki zawdzięczamy cenne opracowanie florystyczne obszaru świętokrzyskiego. Najbardziej znanym w Polsce, a jednocześnie najbardziej zasłużonym dla Polski geologiem puławskim nie był żaden z profesorów mineralogii i geologii, poza Konstantinem Glinką, którego zresztą uważano za gleboznawcę, lecz bibliotekarz Instytutu Nikołaj Krisztafowicz pracujący w Puławach w latach 1893–1914. Nikołaj Krisztafowicz nie posiadał żadnego dyplomu naukowego. Będąc samoukiem, położył jednak wielkie zasługi na polu geologii regionalnej i hydrogeologii, zdobywając powszechne uznanie w środowiskach naukowych zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Do szczególnych zasług Krisztafowicza należało założenie i redagowanie przez prawie 20 lat cennego wydawnictwa naukowego pod tytułem *Rocznik po geologii*

i mineralogii Rosji. Czasopismo to było wydawane w Puławach od 1896 r. Kres jego istnieniu położyła dopiero pierwsza wojna światowa. Rocznik ten odegrał dużą rolę w dziejach nauk ziemioznawstwa. Referaty zbiorowe, streszczenia prac autorów całego świata, przeglądy piśmiennictwa naukowego oraz dane bibliograficzne otworzyły szeroko okno na świat licznym uczonym słowiańskim. Czasopismo umieszczało wzmianki bibliograficzne prawie o każdej pracy z zakresu dyscyplin geologicznych i gleboznawczych. To cenne wydawnictwo puławskie cieszyło się rosnącym uznaniem we wszystkich ogniskach nauki światowej. Zawarte w nich były oprócz oryginalnych prac ich tytuły i streszczenia w języku zachodnioeuropejskim, a czasem nawet pełne ich przekłady. Szkoda tylko, że problematyka, ważna dla Królestwa Polskiego, była słabo w nim uwzględniana.

Nikołaj Krisztafowicz przyczynił się ogromnie do spopularyzowania puławskiego ośrodka naukowego na całym świecie. Opuścił Puławy w 1914 r., ale pisma różnych ziemioznawców, adresowane na jego nazwisko, przychodziły do Puław aż do 1925 r.



Nikołaj Josifowicz Krisztafowicz urodził się 23 października 1866 r. we wsi Frolowo na Duchowszczyźnie w guberni smoleńskiej, w rodzinie szlacheckiej. W wieku 11 lat został skierowany na ścieżkę kariery wojskowej w Moskwie. W latach 1877–1884 najpierw uczył się w I Korpusie Kadetów, a później w szkole junkierskiej. W latach 1884–1893 był w czynnej służbie wojskowej w Moskwie. Od 1888 r. do 1892 r. za zgodą swoich przełożonych, będąc już oficerem, uczestniczył w zajęciach na Wydziale Fizyczno-Matematycznym Uniwersytetu Moskiewskiego. Pracował również w muzeach: zoologicznym i geologicznym uniwersytetu.

W tym czasie, pod kierownictwem profesora A.P. Pawłowa, rozpoczął badania naukowe nad osadami czwartorzędowymi centralnych regionów Rosji. Równolegle badał skały mezozoiczne. Wyróżniony przez niego poziom z *Hoplites rjasanensis* nadal jest aktualny. W latach 1892–1893 opublikował 4 artykuły. W 1893 r. Krisztafowicz został przeniesiony do rezerwy i na zaproszenie profesora Wasilija Dokuczajewa, ówczesnego dyrektora Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach, objął stanowisko kierownika biblioteki.

W ciągu kilku lat Krisztafowicz zinwentaryzował i skatalogował zasobną, największą na ziemiach polskich bibliotekę rolniczą, która w 1898 r. liczyła ponad 40 tys. woluminów. Pod jego kierunkiem liczba książek szybko wzrosła, osiągając w 1912 r.

79 tys. woluminów książek i czasopism. Niezależnie od pracy w bibliotece Krisztafowicz prowadził własne badania geologiczne. Już w latach 1895–1898 opublikował 5 rozpraw naukowych, w tym studium osadów czwatorzędowych okolic Puław, które do dzisiaj były cytowane z uwagi na odkryte w Górze Puławskiej artefakty paleolityczne. S.J. Czarnowski w 1911 r. we wstępie do polskiego przekładu rozprawy Krisztafowicza z 1896 r., opublikowanej w mało znanych sprawozdaniach *Nowo-Aleksandryjskiego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego* pisał: *Obok dawniej znanych siedzib paleolitycznych porzecza Wisły ... na szersze poznajomienie zasługuje ze wszech miar wielce ważna siedziba paleolityczna na Górze Puławskiej, zbadana znakomicie przez N. Krisztafowicza, redaktora „Jeżegodnika po geologii i mineralogii" wydanego w Puławach. Pomiędzy licznymi kośćmi zwierząt plejstoceńskich znalezione zostały narzędzia krzemienne: noże, skrobacze i szydła. Narzędzia te należały do kultury oryniackiej, datowanej na 36–34 tys. lat.* W 1894 r. Krisztafowicz wystąpił z inicjatywą organizacji czasopisma, w którym mogłyby się znaleźć dane bibliograficzne wraz z krótkimi referatami, dotyczące najważniejszych publikacji wydanych w tym czasie oraz sprawozdania z badań terenowych i konferencji. Już w 1896 r. ukazał się pierwszy numer *Rocznika Geologii i Mineralogii Rosji* („Jeżegodnik po Geologii i Mineralogii Rossii"). W latach 1896–1914 *Rocznik* Nikołaja Krisztafowicza ukazał się w 16 tomach, które Krisztafowicz redagował i publikował prawie własnym kosztem. Był wydawany w językach rosyjskim, francuskim lub niemieckim.

Jak pisał Michał Strzemski, korespondencja adresowana na nazwisko Krisztafowicza napływała do Instytutu w Puławach aż do 1925 r. W tym okresie w *Roczniku*, który był pismem o znaczeniu międzynarodowym, ukazały się 24 jego rozprawy i artykuły. Dzięki olbrzymiej pracy i kontaktom międzynarodowym był on znany wśród geologów europejskich. Już po ukazaniu się pierwszych 4 tomów *Rocznika* otrzymał tytuł *doctora honoris causa* i stopień doktora filozofii Uniwersytetu w Erlangen. W 1895 r. Petersburskie Towarzystwo Mineralogiczne zwróciło się do Krisztafowicza z prośbą o zbadanie wychodni kredowych wzdłuż budowanej w tym czasie linii kolejowej Łuków–Lublin. Badając skały kredowe w okolicach Lublina i Radomia, zwrócił uwagę na obecność w okolicach Łukowa wychodni jurajskich, o których nie było żadnej wzmianki ani w literaturze ani na mapach geologicznych. Krisztafowicz poprowadził badania latem 1896 r. w wyrobiskach czterech cegielni. Bogaty materiał paleontologiczny, zebrany i oznaczony przez Krisztafowicza, liczył kilka tysięcy okazów i pochodził zarówno ze ścian wyrobisk, jak i spod wody w brzeżnej ich części. W zebranym materiale Krisztafowicz oznaczył: belemnity, łodziki, amonity, ślimaki, małże oraz ramienionogi. Warto zaznaczyć, że Krisztafowicz zaliczał do utworów pochodzenia lodowcowego i polodowcowego osady czwartorzędowe (posletretyczne) zalegające na iłach jurajskich. Prace Krisztafowicza z 1897 i 1899 r., dotyczące badań kredy górnej w przełomowym odcinku doliny Wisły, zasługiwały na szczególną uwagę. Wyróżnił on w okolicach Kazimierza i Puław 4 kompleksy skał kredowych i jako pierwszy przedstawił prawidłową budowę geologiczną tych okolic, przyjmując występowanie coraz młodszych warstw kredy od południa ku północy. W 1898 r. do Krisztafowicza zwrócono się ze zleceniem wykonania dokumentacji geologicznej na potrzeby wodociągów

miejskich w Lublinie. Wyniki badań opublikował w XV tomie (zeszyt 3) Zapisków Nowo-Aleksandrijskiego Instytuta Sielskogo Choziajstwa i Liesawodstwa. Część nakładu tego wydawnictwa wydał w 1902 r. jako książkę, która została określona mianem pierwszej monografii hydrogeologicznej z terenu Polski. Wyniki badań zaprezentował z uwzględnieniem sąsiednich obszarów Wyżyny Lubelskiej oraz Niemiec. Omawianą książkę można traktować jako monografię geologiczną Wyżyny Lubelskiej. Krisztafowicz dokładnie przeanalizował wcześniejsze prace dotyczące tego terenu. Spośród 52 pozycji bibliograficznych 30 było opublikowanych po polsku. Przedstawił informacje dotyczące 198 punktów badawczych, w tym 129 z badań własnych, zilustrowanych 14 rycinami. Znaczna część tej dokumentacji faktograficznej ma trwałą wartość naukową, szczególnie w przypadku tych obiektów geologicznych, które dzisiaj już nie istniały. W rozdziale o rozwoju geologicznym terenu dominującą część zajmował przegląd utworów czwartorzędowych ilustrowany tabelą stratygraficzną, w której wyróżnił 5 epok lodowcowych i 4 międzylodowcowe. Znaczna część tekstu (40%) poświęcona została lessom, co do których autor przedstawił nowatorskie ujęcie ich zmienności facjalnych.

Okres działalności naukowej Krisztafowicza w Polsce zamknęła pospieszna ewakuacja w 1914 r., związana z wydarzeniami wojennymi. W latach 1915–1917 Krisztafowicz bezskutecznie usiłował kontynuować swoją działalność wydawniczą, przebywając w Charkowie ze względu na ewakuację Instytutu. W 1917 r. został wydany ostatni – 17 tom *Rocznika*. W 1919 r. Krisztafowicz otrzymał tytuł *doctora honoris causa* Dońskiego Uniwersytetu w Rostowie i został mianowany docentem, a później profesorem geologii Uniwersytetu Charkowskiego. Do 1917 r. wykładał również w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Charkowie. Do 1923 r. był kierownikiem biblioteki, a od 1924 r. profesorem Katedry Geologii i Hydrogeologii w Instytucie w Charkowie. W latach 1914–1930 opublikował 95 prac, głównie z geologii czwartorzędu i hydrogeologii. Zmarł w 1941 r.

Konstantin Glinka urodził się 23 czerwca 1867 r. we wsi Koptiewo. Jego ojciec Dmitrij był wzorowym rolnikiem. Już od 14 roku życia wprowadzał syna w szczegóły rolnictwa, łącznie z księgowością. Działalność naukową Glinki można podzielić na 4 okresy: petersburski, puławski, woroneski i leningradzki.

W 1885 r. ukończył gimnazjum w Smoleńsku, następnie Wydział Nauk Przyrodniczych na Uniwersytecie w Petersburgu, gdzie poznał młodego jeszcze wtedy profesora mineralogii i geologii Wasilija Dokuczajewa.

Podobnie jak inni współpracownicy Dokuczajewa Konstantin Glinka na początku zajmował się mineralogią, chociaż jednocześnie pracował jako gleboznawca. Katedr gleboznawstwa w tamtych czasach jeszcze nigdzie nie było.

W 1889 r. Glinka ukończył studia na kierunkach fizyki i matematyki na Uniwersytecie w Petersburgu z dyplomem pierwszego stopnia. W tym samym roku ukazała się

jego pierwsza praca naukowa Problem leśnych gleb. W dniu 1 kwietnia 1890 r. został tam zatrudniony na dwa lata żeby przygotować się pod kierownictwem Wasilija Dokuczajewa do samodzielnej pracy naukowej. W dniu 1 listopada 1890 r. przyjęto go na stanowisko opiekuna Gabinetu Mineralogii Uniwersytetu Petersburskiego. Po ukończeniu uniwersytetu Glinka odbył obowiązkową ośmiomiesięczną służbę wojskową.



Do 1895 r. uczestniczył w pracach połtawskich, w specjalnej wyprawie Departamentu Leśnego w stepowe strefy Rosji. Pracował jako młodszy asystent przy katedrze Wasilija Dokuczajewa w uniwersyteckiej pracowni Gabinetu Mineralogii. Latem 1892 r. uczestniczył w pracach nad glebami guberni połtawskiej. W 1891 r. W. Dokuczajew został oddelegowany do zreorganizowania Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnego w Puławach, gdzie był jego dyrektorem w latach 1891–1895. W 1894 r. zaprosił do współpracy Glinkę na stanowisko asystenta w Katedrze Geologii i Mineralogii prowadzonej przez Konstantego Malewskiego. W 1895 r. Glinka otrzymał stopień adiunkta-profesora z obowiązkiem uzyskania tytułu magistra. W wieku 28 lat został samodzielnym wykładowcą. Przejął Katedrę Mineralogii po Konstantym Malewskim, który przeszedł na emeryturę. Pracował równocześnie z Nikołajem Sibircewem, który kierował pierwszą w świecie Katedrą Gleboznawstwa na wyższej uczelni założoną w 1894 r. w Puławach. W Puławach Glinka skupił całą swoją uwagę na mineralogii i w 1897 r. otrzymał tytuł magistra mineralogii i geologii na Uniwersytecie Moskiewskim. W 1896 r. został wybrany asesorem szkoły. Do końca tego stulecia Glinka wykonywał swoje obowiązki profesorskie w Puławach. Prowadził prace terenowe oraz badania nad glebami doświadczalnych działek założonych jeszcze przez Konstantego Malewskiego.

W 1898 r. Glinka wspólnie z Nikołajem Sibircewem odbył podróż naukową po Niemczech, Szwajcarii, Austro-Węgrzech i Włoszech.

W 1899 r. rozpoczął prowadzenie wykładów z gleboznawstwa i został członkiem instytuckiej komisji bibliotecznej. Co roku organizował ze swoim studentami długie wycieczki po miastach i okolicach Lublina, Grodna i Warszawy. Podczas tych wycieczek kształtowało się nowe pokolenie gleboznawców. Przełom XIX i XX w. nie sprzyjał nauce o glebach. Śmierć zabrała najpierw Nikołaja Sibircewa, a niedługo po nim Wasilija Dokuczajewa. Kontynuowanie wielu badań przypadło Glince. Działalnością, która trwała ponad ćwierć wieku, zasłużył sobie na miano najwybitniejszego specjalisty-gleboznawcy.

33-letni profesor puławskiego Instytutu nie wahał się w wyborze swojej drogi życiowej. Pozostawił swoją, już uporządkowaną, Katedrę Mineralogii i Geologii i objął zwolnioną Katedrę Gleboznawstwa. W latach 1867–1927 Konstantin Glinka zajmował się pracami nad oceną gleb w guberniach nowogrodzkiej, pskowskiej i smoleńskiej, a następnie na Syberii, Turkiestanie i na Dalekim Wschodzie. Według Glinki zadaniem gleboznawstwa rolniczego było wyjaśnienie warunków, przy których gleba, będąc używana w charakterze podstawy dla uprawy roślin, mogła być wykorzystywana w najlepszy sposób.

W 1906 r. Glinka obronił pracę doktorską nt.: „Badanie procesów wietrzenia". Po dwóch latach wytężonej pracy w 1908 r. Glinka wydał podręcznik Gleboznawstwo (1908). Ważną i nowatorską częścią podręcznika Glinki była opracowana przez niego mapa gleb kuli ziemskiej, na której zostało wyodrębnione 13 stref glebowych. Była to pierwsza mapa gleb świata w historii nauki.

W 1904 r. został wybrany do Rady Wydziału, a w 1905 r. został sekretarzem Instytutu. Kontynuował swoje terenowe badania gleb w północnej Rosji, zapoczątkowane przez Nikołaja Sibircewa, i rozpoczął pracę nad nowym podręcznikiem gleboznawstwa. Równocześnie utrzymywał ciągłe kontakty z praktykami gleboznawcami ziemstw, którzy przeprowadzali badania terenowe w różnych guberniach europejskiej części Rosji. W tym czasie interesowały Glinkę zagadnienia agronomii i relacje pomiędzy gleboznawstwem i agronomią. Zastanawiając się nad metodami bonitacji i analizy żyzności gleb, Glinka prowadził wegetacyjne badania glebowe.

W latach 1905–1910 prowadził badania pokrywy glebowej europejskiej części Rosji. W ciągu ośmiu lat (1908–1915) pod kierownictwem Glinki przeprowadzono około 100 wypraw glebowo-botanicznych do wszystkich stref glebowych terenów azjatyckich, aż do dalekiej Północy w delcie Jeniseju. Owocem tych badań było około 10 publikacji.

Jedną z głównych zasług naukowych Glinki było nawiązanie dobrych kontaktów z uczonymi z całego świata. Pracując cały ten czas jako profesor Instytutu w Puławach, Glinka zdobył ogromne uznanie nie tylko studentów, ale także mieszkańców miasta.

W 1911 r. Glinka opuścił Puławy i wrócił do Petersburga. Była to zwykła rezygnacja. Dwa lata później bez zastanowienia przeniósł się do Woroneża. W 1913 r. powierzono mu stanowisko organizatora i dyrektora Instytutu Rolniczego w Woroneżu. W tym czasie prowadził badania glebowe, kierując wyprawami naukowymi na Syberii i prowadząc badania gleb guberni woroneskiej.

Mimo wojennych czasów, w 1916 r. nadal kontynuował prace w nowym Instytucie. Późniejsze walki rewolucyjne dosięgły także Woroneż. W tym czasie Glinka osiedlił się nad Donem i rozpoczął pracę w Persianowskiej Szkole Rolnej, gdzie brał aktywny udział w organizowaniu wykładów z gleboznawstwa. Rezultatem tej pracy była pierwsza popularnonaukowa książka z gleboznawstwa Gleba, jej właściwości i zasady rozmieszczenia wydana w 1922 r.

W 1922 r. Glinka rozpoczął ostatni, leningradzki, bardzo owocny, a zarazem najkrótszy okres życia i twórczości. Po rewolucji październikowej gleboznawstwo zaczęło otrzymywać dotacje państwowe. W tym czasie połączono trzy uczelnie wyższe w Pietrogradzki Instytut Rolniczy.

Dyrektorem tego Instytutu został Glinka, który objął Katedrę Gleboznawstwa na Wydziale Uprawy Roślin. W Instytucie tym prowadził równolegle działalność administracyjną i pedagogiczną, a także organizował badania naukowe. W tym samym czasie Glinka utworzył nową stację naukowo-badawczą przy Instytucie Rolniczym i opracowywał program kompleksowych badań laboratoryjnych dynamicznych właściwości gleby. Jako pionier badań dynamiki procesów glebotwórczych traktował równorzędnie geograficzne i stacjonarne metody badania gleb. Jeszcze w 1913 r. Glinka stworzył przy Katedrze Gleboznawstwa dwie pracownie i specjalne seminarium dla studentów chcących specjalizować się w dziedzinie gleboznawstwa.

W 1927 r. został dyrektorem Instytutu Gleboznawstwa im. Wasilija Dokuczajewa, który otrzymał prawa niezależnej naukowo-badawczej instytucji przy Akademii Nauk ZSRR. Tam była zorganizowana Katedra Gleboznawstwa, do której został powołany.

Konstantin Glinka zmarł 2 listopada 1927 r. i został pochowany w Leningradzie.



Profesor A.I. Skworcow i jego współpracownicy z Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa

(siedzą na trawie od lewej): W.K. Niemiro, M.I. Czagowiec, W.I. Podtiagin; (siedzą na ławkach): M.M. Pankow, A.A. Ałow, P.J. Barakow, A.I. Skworcow, I.I. Kaługin, I.S. Tieletow, I. Jakimow, A.N. Czelincew; (stoją od lewej): M.P. Sołonienko, W.M. Tichwinskij, N.J. Krisztofowicz, W.N. Andrejew, N. Aleksandrow, R.A. Boetner (fotografia wykonana w parku IGWiL w lipcu 1913 r.)



Profesorowie i studenci IGWiL na wycieczce w Nowym Atonie (Abchazja), pocz. XX w.

Ówczesny dyrektor Instytutu Wasilij Dokuczajew zyskał sobie sympatię całego społeczeństwa polskiego, gdyż lekceważąc kuratora warszawskiego okręgu szkolnego Aleksandra Apuchtina, starał się uzdrowić stosunki puławskie drogą przeobrażenia całego aparatu uczelnianego w duchu wybitnie liberalnym. Okazywał wiele sympatii Polakom i wypleniał w zespole profesorskim antypolskie uprzedzenia. W 1892 r. opuścił Instytut ostatni rocznik absolwentów dawnego typu. Dokuczajew zainicjował wtedy urządzenie balu pożegnalnego, ale za namową kilku studentów zamiast balu zorganizował wycieczkę do Bochotnicy. Wzięli w niej udział prawie wszyscy profesorowie i absolwenci. Na wycieczce tej zawarte zostało, przy obficie zakropionym podwieczorku, serdeczne, choć bardzo spóźnione przymierze pomiędzy zespołem dydaktycznym a młodzieżą. Stosunek młodzieży puławskiej do zagadnień narodowych i politycznych zmienił się po reformie dość radykalnie. Nie bez znaczenia był tu oczywiście fakt, że nowi Puławicy różnili się trochę dojrzalszym wiekiem od swoich dawnych kolegów. Ale nie tylko to wywarło wpływ na przyspieszenie dojrzewania politycznego studentów puławskich. Dzieje Puław nie toczyły się przecież w oderwaniu od epoki i nie mogły stanowić jakiegoś zjawiska izolowanego. Były one jak najściślej powiązane z życiem politycznym i rozwojem ruchów wolnościowych na świecie, przede wszystkim zaś na terenie wszystkich krajów należących do Korony Rosyjskiej. Dlatego też warto przypomnieć, że w ostatnim dziesięcioleciu XIX w. następował proces przyspieszonej krystalizacji całej lewicy społecznej. Ruch robotniczy potężniał wtedy z każdym rokiem i coraz konkretniej określał swoją ideologię. Znajdowało to swój wyraz w powstawaniu partii politycznych, także tych zagrażających carowi. Tak na przykład w 1892 r. powstała Polska Partia Socjalistyczna, a w 1893 r. – Socjaldemokracja

Królestwa Polskiego. W 1895 r. zjednoczyły się rewolucyjne kółka robotnicze Rosji w Związek Walki o Wyzwolenie Klasy Robotniczej. W 1897 r. został zorganizowany Powszechny Żydowski Związek Socjaldemokratyczny – Bund. W 1898 r. ukonstytuowała się Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza Rosji. Wreszcie w 1900 r. rozwinęła szeroką działalność Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy. Wpływ świeżo powstających partii proletariackich (a właściwie inteligencko-robotniczych) na młodzież akademicką okazał się niemały. Aktywiści studenccy zaczęli rozumieć, że burdy na uczelniach i bezpłodne, komediancki wiece we własnym kółku do niczego nie prowadzą. Zrozumieli, że nie powinno się ryzykować własnego bezpieczeństwa przy jednoczesnej stracie czasu i energii dla demonstrowania w sprawach jakichś lokalnych, uczelnianych błahostek, podczas gdy na świecie toczyła się walka o przyszłość całej ludzkości. W ciągu stosunkowo krótkiego czasu wszystkie nielegalne organizacje studenckie wyszły ze stadium niemowlęcego i przekształciły się w ekspozytury potężnych organizmów konspiracji politycznej. Nic więc dziwnego, że aparat administracyjno-polityczny zaczął stosować wobec nieprawomyślnych studentów znacznie poważniejsze represje i bez porównania srożej karał winnych przestępstw skierowanych przeciwko panującemu reżimowi. Znalazło to w Puławach swój szczególnie bolesny wyraz w 1895 r. Wtedy to właśnie żandarmeria puławska wpadła po raz pierwszy na trop Związku Młodzieży Polskiej. W wykryciu organizacji dopomógł żandarmerii były faktor studencki Hamełe zwany Teofilem. Wszystko się zaczęło od aresztowania na stacji kolejowej studenta Józefa Skowronka (w Puławach od 1895 r.), który powracał z Warszawy ze sporym zapasem „bibuły". Trzeba przy sposobności podkreślić, że Józef Skowronek wykazał się ogromną lekkomyślnością. Przed wyjazdem do Warszawy był uprzedzony o roli Hamełe przez faktora Jojnego i bankierkę Wadziową z ulicy Piaskowej. Powinien był wysiąść dopiero w Klementowicach, które nie były już obstawione. Przy tym Skowronek miał w kieszeni (zupełnie nie wiadomo dlaczego) niezaszyfrowany spis członków Związku Młodzieży Polskiej. Spis ten dostał się oczywiście w ręce policji, która na jego podstawie przeprowadziła aresztowania nie tylko w Puławach i Warszawie, ale nawet w Dorpacie. W Puławach aresztowano: Józefa i Konstantego Duczymińskich z pierwszego roku studiów, Tadeusza Gałeckiego (Andrzeja Struga), Stanisława Hempla (zesłanego następnie na Syberię), Henryka Hryniewieckiego (zamęczonego później w cytadeli warszawskiej), Wacława Mączyńskiego (ukończył Instytut w 1900 r.), Tadeusza Prószyńskiego (syna słynnego „Promyka"), Stanisława Ruszczykowskiego, Gustawa Szabłowskiego, Stefana Śniechowskiego oraz Stefana Świerzawskiego, a także jedenastu okolicznych chłopów współpracujących ze studentami oraz dwie osoby spośród drobnego mieszczaństwa.

Los ogółu wymienionych okazał się – mimo okropności samego śledztwa – niezbyt okrutny, gdyż ich banicja nie trwała długo (rok lub dwa lata). Zupełnie inaczej natomiast obeszły się władze carskie z prezesem Związku Henrykiem Hryniewieckim, któremu zarzucono, że jako unita jest zdrajcą nie tylko Rosji, ale i prawosławia. Wobec nieprzejednanej postawy młodego działacza, zamęczono go w cytadeli war-

szawskiej i pochowano o świcie na Powązkach w obecności ojca, kilku znajomych i kilkunastu agentów tajnej policji. Tragedia Hryniewieckiego zrobiła ogromne wrażenie w Puławach. Do zakłócenia pracy uczelni jednak nie doszło, gdyż ówczesne władze Instytutu były bardzo taktowne i nie zabierały głosu w sprawach niedotyczących studiów. Traktowały przy tym jednakowo wszystkich studentów, bez względu na ich narodowość i oblicze ideologiczne. Udział studentów w akcji rewolucyjnej i w demonstracjach tego pamiętnego okresu zaznaczył się najsilniej w styczniu, lutym, marcu i kwietniu, a następnie w październiku i listopadzie 1905 r. oraz w kwietniu 1906 r. 9 kwietnia 1905 r. odbył się wiec, w którym wzięli udział delegaci żołnierzy garnizonu puławskiego (71. Bielewski Pułk Piechoty, 72. Tulski Pułk Piechoty, 18. Brygada Artylerii). Wieczorem odbyła się nieudana próba wszczęcia akcji rewolucyjnej wśród mas żołnierskich. Podczas tej próby, przeprowadzonej przez przedstawicieli Komitetu Południowego SDKPiL oraz SDPRR, poległ jeden z przedstawicieli SDPRR. Wprawdzie nikt ze studentów nie wchodził na teren koszar, ale związek pomiędzy rewolucyjną organizacją wojskową a studentami został wykryty. Pociągnęło to za sobą aresztowania, które objęły także studentów; zdaje się, że wyłącznie Rosjan. Udział studentów w demonstracjach zaznaczył się najsilniej w dniach od 16 października do 5 listopada. Po wiecu w dniu 5 listopada Instytut został zamknięty do odwołania. Aresztowano wtedy profesora Instytutu Jurija Langego i kilku studentów, członków SDPRR. Ruch rewolucyjny został zahamowany w początku 1906 r. W okresie wiosennym zniesiono stan wojenny. Wzmożony po rewolucji 1905 r. bojkot uczelni rosyjskich w obrębie ziem polskich zredukował liczbę studentów Polaków w Puławach do minimum. Oprócz samej akcji bojkotowej odegrało tutaj niemałą rolę także powstanie Wydziału Rolniczego Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie. W Puławach pozostała tylko stosunkowo nieliczna grupa Puławiaków, która w szczupłym, ale na ogół zgodnym gronie starała się podtrzymać dawne tradycje puławskie. Do poważniejszych zaburzeń po rewolucji 1905 r. doszło w Puławach w 1907 r., kiedy to podczas manifestacji ulicznej w Warszawie został zabity jeden ze studentów puławskich narodowości rosyjskiej. Wśród Polaków był to bardzo popularny działacz socjalistyczny i świetny agitator. Ciało jego zostało sprowadzone do Puław, a młodzież puławska wystąpiła na pogrzebie z czerwonymi sztandarami i ze śpiewem pieśni rewolucyjnych. W manifestacji tej wzięła udział także ludność miejscowa zarówno z Puław, jak i okolic. Żandarmeria wezwała na pomoc kozaków, którzy nahajkami rozproszyli uczestników pogrzebu i uroczystego pochodu.

Po 1907 r. walka rewolucyjna w Puławach i okolicy rozwijała się nadal, ale zeszła raczej w głębokie podziemie. Powszechnie wiadomo, że różne instytuty rolnicze bardzo słabo wpływały na swoje najbliższe otoczenie. Zjawisko to było obserwowane w różnych krajach o odmiennych ustrojach. Niezmiernie jednak rzadko zdarzały się chlubne wyjątki. Otóż z takimi wyjątkami mieliśmy do czynienia na terenie okolic Puław. W 1893 r. dyrektor Instytutu Wasilij Dokuczajew zaproponował Piotrowi Barakowowi objęcie Katedry Uprawy Roli i Roślin oraz zarządu majątkiem Końskowola. Piotr Barakow przyjął propozycję i mieszkał początkowo (1901 r.) w Końsko-

woli. Od pierwszych dni pobytu na tym terenie starał się nawiązać bliższe stosunki z miejscową ludnością. W szybkim czasie opanował język polski i rozpoczął działalność w zakresie, który określilibyśmy dzisiaj mianem doradztwa rolniczego. Często odwiedzał miejscowość Pożóg, ale najczęściej bywał w Rudach, gdyż tamtędy prowadziła droga na łąki końskowolskie położone nad Kurówką. Chłopi ustosunkowywali się początkowo bardzo nieufnie do jego porad. Uważali, że jego zalecenia mogą być zastosowane tylko w obrębie wielkiej własności ziemskiej. Zresztą mieli nawet dalej idące wątpliwości na temat tych wskazówek i nie wszyscy byli przekonani, czy były one w ogóle słuszne. Trzeba bowiem wiedzieć, że Końskowola była dotychczas ogromnie nieudolnie prowadzona i nawet Piotrowi Barakowowi nie udało się w pełni naprawić skutków różnego rodzaju wieloletnich zaniedbań i nadużyć. Jednak pomału zaczął odnosić pewne sukcesy. Zastosował bowiem metodę upowszechniania wiedzy rolniczej, którą my dzisiaj nazywamy doświadczalnictwem terenowym. Były to jednak nie jakieś ścisłe doświadczenia z wieloma powtórzeniami, tylko po prostu tzw. doświadczenia łanowe. Propagując naukę czytania i pisania oraz szkolenia rolnicze, Piotr Barakow współdziałał z polską akcją oświaty ludowej. Niemała była jego zasługa w tym, że Rudy stały się stosunkowo bardzo wcześnie przodującym źródłem inteligencji wiejskiej. Możliwe, że ten zasłużony profesor stałby się wybitnym pionierem spółdzielczości, ale jego szeroko zakrojona działalność została częściowo przygaszona przez władze już w samym zarodku. Poproszono go w kuratorium i urzędach policyjnych wyższego szczebla, żeby pod najdalej idącymi rygorami zrezygnował ze swoich projektów organizowania życia gospodarczego na wsi. Tym „prośbom" Piotr Barakow podporządkował się tylko pozornie i w swojej działalności zachowywał po prostu więcej dyskrecji. Wraz z żoną, rodziną i przyjaciółmi organizował coś w rodzaju kół gospodyń wiejskich. Pracą społeczną zajmował się przez cały czas swojego pobytu w Puławach, tj. do 1915 r. Dzięki inicjatywie Piotra Barakowa i Wasilija Dokuczajewa oraz kilku innych profesorów w Instytucie ożywiło się życie towarzyskie. Od 1895 r. istniał tu dobrze prosperujący klub pracowników Instytutu, do którego zaczęto wciągać Polaków. Wzrosła też działalność Samopomocy Koleżeńskiej, która na terenie IGWiL istniała wprawdzie już od 1884 r., ale nie zawsze odgrywała w pełni właściwą rolę.

Funkcję dyrektora Instytutu pełnili w ciągu omawianego okresu następujący profesorowie: Wasilij Dokuczajew (1892–1895), Aleksiej Potylicyn (1895–1899), Władimir Bielajew (1901–1902), Piotr Budrin (1902–1905), Aleksandr Skworcow (1905–1907), Anton Sanockij (1907–1911), Iwan Kaługin (1911–1914).

WYKAZ PRZEDMIOTÓW I WYKŁADOWCÓW INSTYTUTU GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA (1893–1914)

PRZEDMIOTY WSPÓLNE

Fizyka z meteorologią: Nikołaj Kołomijcew (1893–1896), Nikołaj Myszkin (od 1896 r.);
Chemia ogólna, nieorganiczna i analityczna: Dmitrij Pawłow (1886–1901), Wasilij Siemienow (1910–1911);
Chemia organiczna: Iwan Bewad (1884–1896), Fiodor Seliwanow (1896–1905), Aleksandr Arbuzow (1906–1911);
Geologia i mineralogia: Konstantin Glinka (1895–1902), Jakow Samojłow (1902–1906 r.), Siergiej Popow (od 1907 r.);
Botanika z fitopatologią: Wikientij Chmielewskiji (1889–1902), Władimir Bielajew (1902 r.), Władimir Arnoldi (1902–1903), Nikołaj Cyngier (od 1903 r.).;
Fizjologia roślin z mikrobiologią: Jewgienij Wotczał (1893–1898), Wikientij Chmielewskij (1898–1899), Wiaczesław Zaleskij (1899–1903), Nikołaj Morkowin (1904 r.), Władimir Butkiewicz (od 1905 r.);
Zoologia: Jewgienij Wasiliew (1887–1903), Iwan Tarnani (od 1903 r.);
Entomologia: Iwan Tarnani;
Gleboznawstwo: Nikołaj Sibircew (1894 –1900), Konstantin Glinka (1900–1911), Władimir Smirnow (od 1911 r.);
Ogólna uprawa: Piotr Barakow (od 1894 r.);
Technologia ogólna: Władimir Szkatiełow (od 1894 r.);
Budownictwo Wiejskie i Inżynieria: Wiktor Dejcz (1893–1899), Aleksandr Kuguszew (1899–1901), L. Wasiliew (1902–1903), Aleksandr Ałow (1902–1905), Gieorgij Lange (1905–1911);
Geodezja: Wiktor Dejcz (1893–1899), Aleksandr Kuguszew (1899–1901), Dmitrij Saczuk (od 1903 r.);
Ekonomia polityczna: Aleksandr Skworcow (1893–1994), Piotr Szejmin (1900–1909), Michaił Nazarewskij (od 1909 r.);
Statystyka ogólna: Aleksiej Fortunatow (1894–1899), Piotr Szejmin (1900–1909), Michaił Nazarewskij (od 1909 r.);
Prawoznawstwo: Michaił Reisner (1893–1897), Aleksiej Fortunatow (1897–1898), Michaił Orłow (1897–1901), Aleksandr Skworcow (1898–1900), Piotr Szejmin (od 1900 r.).

PRZEDMIOTY SPECJALNE DLA WYDZIAŁU ROLNICZEGO

Analiza chemiczna produktów rolnych: wykładowcy chemii organicznej;
Szczegółowa uprawa: Piotr Budrin (1893–1895), Timofiej Łokot (1905–1906), Władimir Kołkunow (1909–1010);
Zootechnika ogólna: Michaił Pridorogin (1888–1894), Iwan Kaługin (od 1894 r.);

Zootechnika szczegółowa: Michaił Pridorogin (1888–1905), Iwan Kaługin (1895–1897), Iwan Szirokich (od 1897 r.);
Fizjologia i anatomia zwierząt domowych: Antonij Sanockij (od 1893 r.);
Weterynaria: Iwan Jakimow (od 1896 r.);
Technologia rolnicza: Władimir Szkatiełow (od 1894 r.);
Maszynoznawstwo rolnicze: Nikołaj Delone (1895–1899), Piotr Barakow (1899–1900), Aleksandr Ałow (od 1900);
Ekonomia rolna: Aleksandr Skworcow (od 1883 r.);
Ogrodnictwo: Leonid Miller (1894–1900), Michaił Sofronow (1898–1903), Iwan Żabykin (1903–1906), Aleksandr Czelincew (od 1908 r.);
Łąkarstwo: Marek Sołonienko (od 1903 r.);
Encyklopedia Leśnictwa: wykładowcy Leśnictwa Ogólnego.

PRZEDMIOTY SPECJALNE DLA WYDZIAŁU LEŚNEGO
Hodowla lasu: Władimir v. Branke (1844–1905), Nikołaj Scholz v. Aschersleben (od 1906 r.);
Urządzenie, taksacja i administracja lasów: Michaił Orłow (1894–1901), Nikołaj Buryj (1901–1902), Michaił Dmitriew (1902–1903), Aleksandr Maroczenko (od 1903 r.);
Użytkowanie lasów: Nikołaj Buryj (1894–1903), Josif Suroż (1903 r.);
Dendrologia: wykładowcy botaniki do 1903 r. (Sałomon Kurdiani od 1903 r.);
Zoologia stosowana, Łowiectwo i Entomologia leśna: wykładowcy zoologii ogólnej.
Technologia leśna: Władimir Szkatiełow (od 1894 r.);
Encyklopedia rolnictwa: wykładowcy ogólnej uprawy.

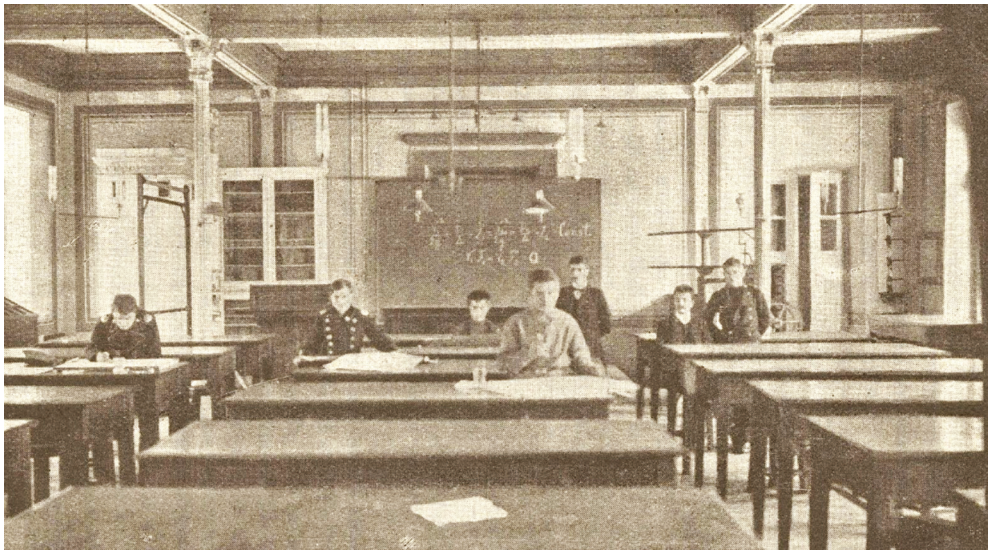

Studenci IGWiL w Sali Rysunku, ok. 1900 r.

Wielu wychowanków uczelni puławskiej z drugiego okresu jej egzystencji zajęło z czasem znaczącą pozycję w życiu zawodowym i społecznym oraz naukowym. Z Polaków szczególnie wyróżnili się: Rudolf Boettner (profesor Uniwersytetu w Poznaniu), Stefan Biedrzycki (profesor SGGW), Antoni Byszewski (działacz społeczny i wybitny rolnik), Józef Jaxa Chamiec (działacz oświatowy), Jan Chomicz (działacz społeczny i pedagog), Józef Duczymiński (działacz oświatowy), Andrzej Strug (Tadeusz Gałecki) (wybitny działacz socjalistyczny i znakomity literat), Stanisław Hempel (działacz narodowy), Tadeusz Hryniewiecki (działacz narodowy), Włodzimierz Jastrzębski (wybitny rolnik), Zygmunt Kokczyński (wybitny rolnik), Aleksander Kościelecki (wybitny rolnik), Józef Lec-Zapartowicz (wybitny doświadczalnik), Stanisław Leśniowski (dyrektor Muzeum



Grupa studentów Instytutu



Grupa studentów I kursu IGWiL w 1884 r.

Przemysłu i Rolnictwa, wybitny działacz społeczny, rolnik, publicysta i doświadczalnik), Władysław Leszczyński (wybitny rolnik i doświadczalnik), Wacław Łastowski (profesor uniwersytetu), Jan Makowski (wybitny rolnik i agronom społeczny), Jan Ma-

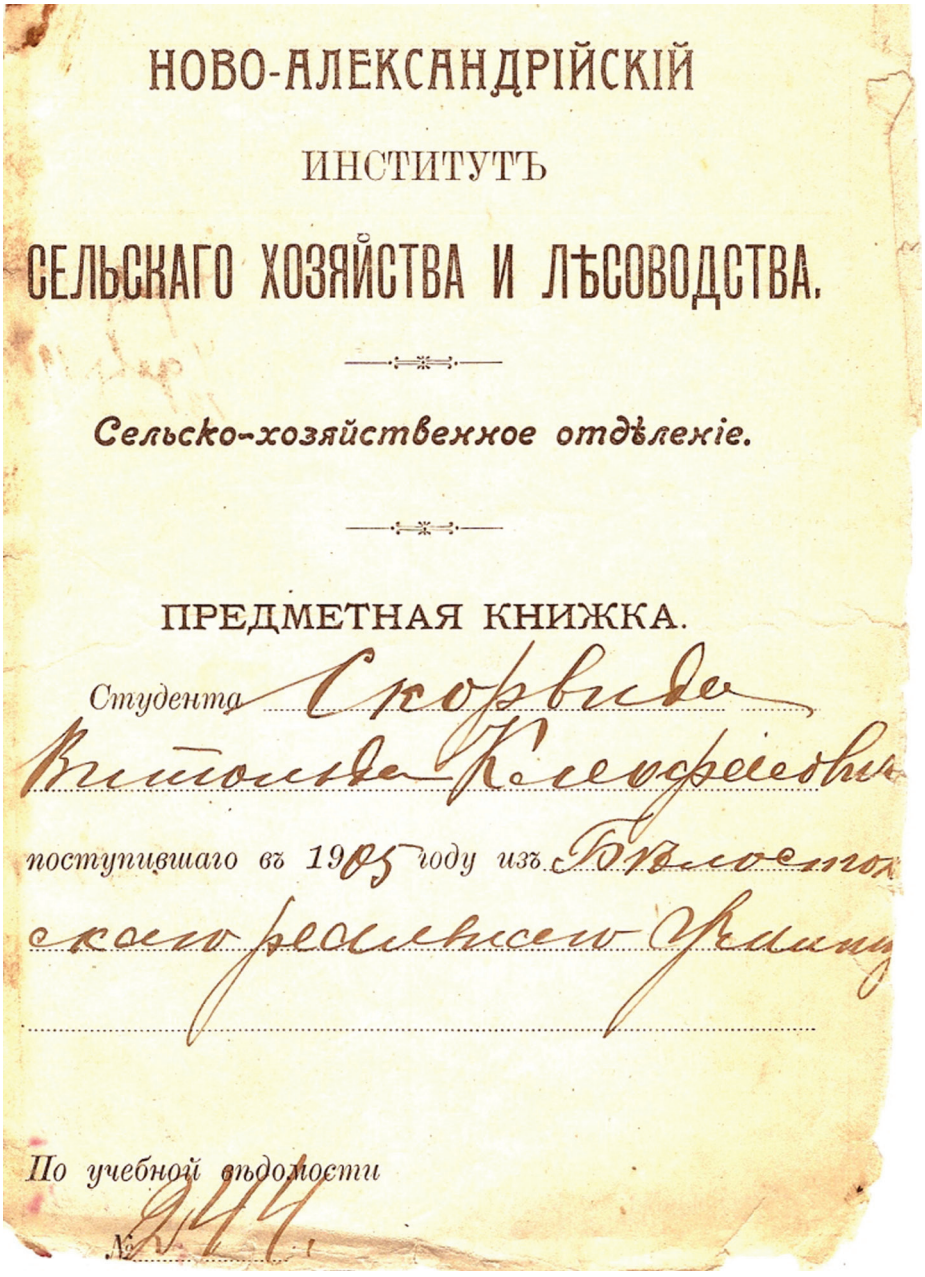

НОВО-АЛЕКСАНДРІЙСКІЙ

ИНСТИТУТЪ

СЕЛЬСКАГО ХОЗЯЙСТВА И ЛѢСОВОДСТВА.

Сельско-хозяйственное отдѣленіе.

ПРЕДМЕТНАЯ КНИЖКА.

Студента Скорвиде

Витольда Казимировича

поступившаго въ 1905 *году изъ* Бывшаго

сельскохозяйственнаго Института

По учебной отдѣлости

№ 944



АТТЕСТАТЪ.

Предъявитель сего, Густавъ Эмиль (2-го сынъ) Ничко, изъ иностранцевъ, вѣроисповѣданія Евангелическо-Лютеранскаго, имѣющій отъ роду 23 года по окончаніи основ. отд. съ дополнительн. классомъ въ Виленскомъ реальномъ училищѣ поступилъ въ студенты Ново-Александрійскаго Института Сельскаго Хозяйства и Лѣсоводства, гдѣ состоялъ съ 15 Сентября 1879 г. по Іюня 1882 г. на сельско-хозяйственномъ отдѣленіи и при отличномъ поведеніи оказалъ въ теченіе курса слѣдующіе успѣхи:

Въ общемъ земледѣліи	хорошіе	Въ химіи общей неорганической	удовлетворительные
„ частномъ растеньеводствѣ	отличные	„ „ „ органической	хорошіе
„ лѣсоводствѣ	хорошіе	„ „ „ аналитической	удовлетворительные
„ лѣсной таксаціи	удовлетворительные	„ зоологіи	удовлетворительные
„ сельскохозяйственной экономіи и хозяйственномъ счетоводствѣ	отличные	„ физіологіи животныхъ	удовлетворительные
„ общемъ скотоводствѣ	хорошіе	„ лѣсной энтомологіи	
„ частномъ скотоводствѣ	отличные	„ ботаникѣ	хорошіе
„ пчеловодствѣ, шелководствѣ и рыбоводствѣ	хорошіе	„ физіологіи растеній	хорошіе
„ ветеринарныхъ наукахъ	хорошіе	„ лѣсной ботаникѣ	
„ лѣсныхъ законахъ		„ минералогіи	удовлетворительные
„ лѣсной статистикѣ		„ геогнозіи	хорошіе
„ сельскохозяйственной технологіи	отличные	„ политической экономіи	хорошіе
„ лѣсной технологіи		„ статистикѣ	хорошіе
„ земледѣльческой механикѣ	удовлетворительные	„ законахъ по сельскому хозяйству и лѣсоводству	отличные
„ земледѣльческой химіи	хорошіе	„ строительномъ искусствѣ и проектированіи хозяйственныхъ построекъ	хорошіе
„ геодезіи и нивеллировкѣ	удовлетворительные	„ русскомъ языкѣ и словесности	хорошіе
„ практической механикѣ и начертательной геометріи	удовлетворительные	„ нѣмецкомъ языкѣ	отличные
„ физикѣ, метеорологіи и климатологіи	удовлетворительные	„ рисованіи и черченіи	хорошіе
		„ садоводствѣ	хорошіе

№ 2795.

На основаніи сихъ успѣховъ ему, Густаву Эмилю Ничко, выданъ Совѣтомъ Института сей АТТЕСТАТЪ съ предоставленіемъ ему, Густаву Эмилю Ничко, права получить въ установленный срокъ и при соблюденіи § 80 Уст. Института званія Агронома.

По воинской повинности онъ, Густавъ Эмиль Ничко, пользуется правами перваго разряда по образованію.

Новая Александрія, 19 Іюня 1882 года.

Директоръ Института

Дѣйствительный Статскій Совѣтникъ и Кавалеръ А. Бажановъ

Секретарь Совѣта Проф. А. Потебнянскій

Въ Типографіи Варшавскаго Учебнаго Округа.

Dyplom ukończenia Instytutu

siulis (b. minister rolnictwa i reform na Litwie), Wacław Mączyński (działacz oświatowy), Józef Miłobędzki (wybitny leśnik, publicysta i działacz społeczny), Piotr Mirkowicz (znany producent nasion), Tadeusz Prószyński (wybitny publicysta, działacz społeczny i oświatowy), Stanisław Ruszczykowski (działacz oświatowy), Aleksander Sądag (pedagog), Gustaw Szabłowski (wybitny leśnik, publicysta, działacz oświatowy), Józef Sypniewski (dyrektor PINGW, profesor uniwersytetu), Władysław Ślizień (publicysta), Stefan Śniechowski (działacz oświatowy), Stefan Świerzawski (działacz oświatowy), Maurycy Trybulski (wybitny specjalista w dziedzinie drobiarstwa), Jan Tomaszewski (gleboznawca, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego), Leon Waściszakowski-Waściszewski (ekonomista i statystyk, profesor Uniwersytetu Lubelskiego), Bronisław Willand (wybitny rolnik), Wacław Waker (docent SGGW), Feliks Wojewódzki (działacz na polu gospodarki narodowej), Józef Zawadzki (doskonały pedagog), Ludwik Żuławski (wybitny rolnik).

Uznanie zdobyło również wielu Puławiaków narodowości rosyjskiej, m.in. do byłych słuchaczy Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach zali-



Roman Jankowski – jeden ze studentów w 1913 r.

czali się liczni ludzie nauki, jak: Iwan Belgowskij (wykładowca weterynarii na Politechnice Kijowskiej), Aleksandr Czernyj (gleboznawca), Aleksandr Czelincew (specjalista w zakresie ogrodnictwa), Nikołaj Dimo (wybitny gleboznawca), Grigorij Dolenko (gleboznawca), Jan Freyberg (gleboznawca), Taras Gordiejew (gleboznawca), Ilia Jachontow (leśnik), Michaił Jegunow (bakteriolog), Klimientij Jewtuszewskij (leśnik), Władimir Kronsztadt (wykładowca fizjologii zwierząt i weterynarii), Sałomon Kurdiani (dendrolog), Iwan Krasiuk (gleboznawca), Aleksandr Liebiediew (hydrolog), Piotr Piszczymuka (wykładowca chemii organicznej), Iwan Popow (wykładowca weterynarii na Uniwersytecie Kazańskim), Michaił Pankow (agronom), Michaił Pryk (technolog), Dymitr Saczuk (geodeta), Nikołaj Scholz v. Aschersleben (leśnik, profesor wyższych uczelni), Mark Sołonienko (agronom), Jan Szulga (wybitny geolog), Grigorij Tumin (wybitny gleboznawca), Wasilij Ustjancew (zootechnik), Nikołaj Urałow (leśnik), Diomid Wichman (gleboznawca) i wielu innych.

Rok 1914 był ostatnim rokiem istnienia Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa na terenie Puław. Z chwilą wybuchu pierwszej wojny światowej uczelnia została przeniesiona do Charkowa. Pracowników ewakuowano. W Puławach pozostał tylko profesor Piotr Barakow z garstką niższych funkcjonariuszy.

Front bardzo szybko przybliżał się do Wisły, na brzegu której wojska rosyjskie stawiały opór, toteż niebawem Puławy znalazły się w zasięgu ognia artylerii niemieckiej. Miasteczko zostało spalone, ale gmach Instytutu i wszystkie budynki pamiątkowe, stanowiące niejako treść Puław, szczęśliwie ocalały. Dzięki temu Puławy nie straciły swojego znaczenia turystycznego, a jednocześnie utrzymały swoje stanowisko jako



Absolwenci IGWiL w Puławach, rocznik 1910 r.
Drugi od lewej w drugim rzędzie od góry Jan Tomaszewski – przyszły wicedyrektor PINGW

główny ośrodek wiedzy rolniczej w kraju, gdyż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości miał powrócić tutaj główny ośrodek rolniczo-badawczy, dawny Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa.

Latem 1915 r. Puławy zostały zajęte przez wojska austriackie.

NIEZREALIZOWANY PROJEKT PROFESORA DOKUCZAJEWA

Na bazie reformy Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach rozpoczętej przez Rosjan w 1891 r. ówczesny dyrektor Instytutu i główny reformator, wybitny gleboznawca profesor Wasilij Dokuczajew powziął decyzję o budowie nowego gmachu i przeniesieniu Instytutu z szacownych murów Pałacu Czartoryskich.

W 1894 r. ówczesna prasa tak komentowała tę decyzję: *Opinia władzy, wydana w kwestii dotychczasowego gmachu, mieszczącego Instytut ma być utrzymaną całkowicie. Według opinii tej, stary gmach pałacowy, jakkolwiek obszerny, nie może być dostatecznym na pomieszczenie tego wszystkiego, co dla tak naukowego zakładu jest niezbędne, a przeróbka gmachu byłaby zbyt kosztowną, dostosowanie zaś do niego nowych budynków, zepsułoby całość dotychczasową i stałoby się niedogodnem. Z tych względów, zaprojektowano wzniesienie nowych zupełnie budynków na aule, gabinety, pracownie itp., podług najnowszych zasad nauki, co kosztować może razem z poprawkami danego gmachu pół miliona rubli. Wtedy dopiero, gdy taki gmach będzie wystawiony, można się spodziewać, że ilość studentów, dotychczas bardzo jeszcze ograniczona, powiększy się, na czem zyska prawdopodobnie i miasto, jakkolwiek zapewniają, że w nowym gmachu znajdzie się konwikt dla studentów, a przynajmniej coś w tym rodzaju.*

W archiwum Puławskiego Ośrodka Nauk Rolniczych znajdował się projekt budynku z miejscem jego lokalizacji. Nowe laboratoria miały powstać pomiędzy alejami Królewską i Małą, czyli w miejscu, gdzie obecnie znajduje się Skwer Niepodległości. Co ciekawe, w sąsiedztwie nowego gmachu zaznaczono plac pod budowę cerkwi.

Nie wiadomo dlaczego plan nie został zrealizowany, być może przyczyna tkwiła w tym, że pod koniec XIX i na początku XX w. coraz mocniej akcentowano potrzebę przeniesienia Instytutu w głąb Rosji (Saratów, Kursk, Niżny Nowogród, Kiszyniów).

Z całego projektu zrealizowano jedynie budowę internatu studenckiego (obecnie budynek Starostwa Powiatowego).



Wasilij Dokuczajew

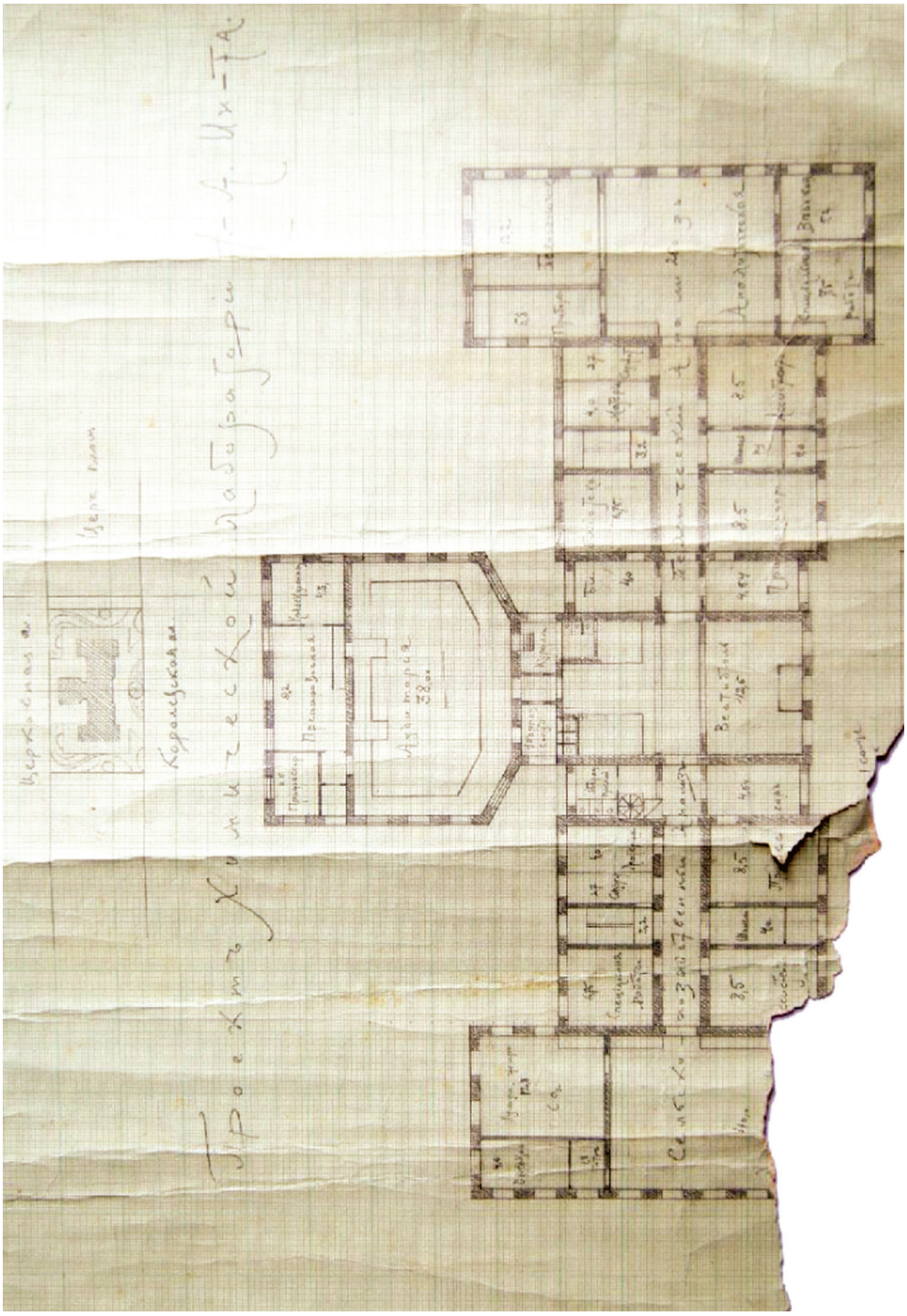

Projekt nowego budynku

ŻYCIE STUDENTÓW I PRACOWNIKÓW INSTYTUTÓW W PUŁAWACH W LATACH 1864–1914

Ucichły odgłosy tragicznego powstania styczniowego. W końcu lat 60. i w pierwszych latach 70. XIX w. w Puławach żyło się bardzo spokojnie i cicho. Iwangorodzkie (dęblińskie) i nowoaleksandryjskie (puławskie) garnizony wojsk rosyjskich reprezentowały wprawdzie grozę sił imperialnych, ale na ogół nie wtrącały się do życia ludności cywilnej. Miejscowa żandarmeria odznaczała się dziwną łagodnością i puławianie nie mogli się na nią uskarżać. Zdarzały się wprawdzie drobne konflikty, ale przysłowiowe kwaterki wódki uciszały je w zarodku.

Sytuacja ekonomiczna ludności była wówczas osobliwa. Ziemia dawała plony, więc nikomu żywności nie brakowało. Chleb nie znikał nawet na tzw. przednówku. Jeśli komuś nie starczało na mięso, to ratowała go obfitująca w ryby Wisła. Tanie były także jaja.

W tych czasach mówiono, że pieniądz był drogi i mało go było na rynku. Rubel rosyjski stanowił wówczas osobliwą walutę. Wysoko ceniono srebrne monety, a papierowymi gardzono. O złotych rublach nie było mowy, bo w Puławach spotykano je rzadko. Zdarzało się, że coś kosztowało jednego rubla w srebrze, a powyżej dwóch rubli w papierkach. Przy tym samo srebro wcale nie było drogie. Nie trzeba było być wielkim bogaczem żeby kupić sobie srebrną papierośnicę albo laskę z tekowego drzewa ze srebrną gałką lub rączką. A na jarmarku ubogi chłopak bez problemu mógł kupić swojej dziewczynie srebrny wisiorek lub prawdziwe korale.



Studenci I kursu, lata 80. XIX w.

W dawnej rezydencji Czartoryskich mieścił się Instytut. Osada Przypałacowa składała się z domków i dworków służby, oficjalistów i żyjących jeszcze przyjaciół rodziny książęcej.

Tam gdzie były rynki, odbywały się jarmarki. W Puławach przypadały one na każdą środę. Były mniej okazałe niż jarmarki

wąwolnickie, kurowskie czy markuszowskie. O świetności życia jarmarcznego Puław decydowały jednak piątkowe targi rybne, na których poza „rybią hołotą" łatwo było o najwspanialsze sumy i łososie, a w latach 70. XIX w. nawet jesiotry z pobliskiej Wisły.

Były to miejsca, gdzie nie tylko puławianie się zaopatrywali, ale przede wszystkim studenci puławskiej uczelni. Oprócz świeżych ryb sprzedawano tam bardzo tanio ryby wędzone będące przedmiotem zainteresowania biedoty studenckiej, której nie stać było na knajpę i która musiała poprzestawać „na własnym garnuszku". Biedotę studencką stanowili synowie niezamożnych rodziców. Marny szlachcic (chudopachołek) żyły z siebie wypruwał, żeby synowi zapewnić przyzwoite utrzymanie na studiach, a liczni zamożni właściciele ziemscy także skąpili wszystkiego własnym dzieciom w czasie ich studiów. Być może nie było to typowe skąpstwo, a jedynie zabieg wychowawczy.

W Puławach przebywało trochę synów ubogiej szlachty, chłopów i rzemieślników, ale nie przymierali oni głodem i nie umierali na tzw. głodowe suchoty. Dzieciom arystokracji, względnie szlachty pozującej na arystokrację, działo się dobrze, a nawet za dobrze. Ci studenci jednak wspomagali głodujących kolegów, nie pytając ich o przyczynę nędzy.

Studenci zawsze wzbogacali swój język narodowy. Studenci puławscy nie stanowili pod tym względem wyjątku. Używali słowa gagatek, ale w powszechnym jego znaczeniu, a zastosowanym do młodego pokolenia, posługiwali się także słowem „gagat", określając nim skąpego z zasady, nie z potrzeby rodzica. Nie wiadomo, czy w początkach IGWiL używano tego określenia, ale w końcowym okresie istnienia Instytutu „gagatów" było podobno mało, a ten zaszczytny tytuł przeszedł na niektórych profesorów. Materialne krzywdzenie „gagatków" przez „gagatów" było w pierwszych latach istnienia IGWiL szczególnie dotkliwe.



Gagaci z Gagatkami

W latach 60. XIX w. nie było jeszcze Kolei Nadwiślańskiej. Powstała dopiero w 1877 r. Do Puław można było dopływać Wisłą (od strony Sandomierza i Warszawy) albo dojeżdżać konno.

Na temat konnej łączności Puław ze światem dawni studenci IGWiL Leon Łaguna, Jan

Turski i Jan Wolski tak pisali we Wspomnieniach puławskich z 1933 r.: *Do 1877 r., zanim kolej Nadwiślańska została zbudowana, podróż do Puław była bardzo męcząca. Jechało się albo koleją do stacji Radzynia, albo kurierką pocztową traktem lubelskim do Żyrzyna, stamtąd zaś ekstrapocztą do samych Puław. Kurierki pocztowe, pamiętne zielone budy, miały po 4 miejsca naprzeciwko siebie i 2 obok pocztyliona. Jechało się długo w niewygodnej pozycji, czasem zaś musiano wysiadać, gdy konie były słabsze, a droga szła pod górę. Gdy trąbka zagrała przed samym miastem, oczywiście robił się ruch i po chwili studenci wychodzili na szosę popatrzeć, czy czasem nie przybywa nowy kolega.*

Ograniczanie się do jazdy kurierkami pocztowymi było oczywiście niemożliwe. Starzy Puławiacy zapomnieli o prywatnych, przeważnie żydowskich środkach komunikacji i transportu. Żydowscy wozacy wozili »gorsze« towarzystwo furmankami, a »lepsze« pojazdami naśladującymi omnibusy. Te omnibusy spotykało się często na traktach: Warszawa–Lublin, Radom–Lublin, Puławy–Żyrzyn–Baranów, Puławy–Kazimierz czy Puławy–Nałęczów i innych.

Opisywali oni również, w jaki sposób zajmowano się nowo przybyłym kolegą-studentem: *Zawsze takiego przybysza zaciągano na jakąś kwaterę, gdzie w krótkim czasie prawie wszyscy się schodzili. Wieczór, a czasem i noc całą spędzali na wspólnym zaznajamianiu się, wypiciu kilku bruderszaftów, udzieleniu nowo przybyłemu rad i wyjaśnień, a wreszcie na chóralnych śpiewach.*

Życie koleżeńskie było bardzo rozwinięte; studentów było mało, wszyscy się znali doskonale, więc stosunki panowały szczere i serdeczne. Mieszkało się w różnych miejscach, przeważnie w samym mieście, zwykle po dwóch, nawet trzech razem. Wille przy szosie (ul. Lubelskiej – dziś Piłsudskiego) *dopiero w późniejszych czasach zostały pobudowane. Te skupienie, niewielka liczba kolegów i serdeczne stosunki z profesorami, wywierały niezwykle dodatni wpływ na naukę i urabianie charakterów naszych w tej czysto polskiej, oddalonej od świata, kolonii naukowej, jaką wówczas były Puławy. Stosunek nasz do profesorów był nie tylko serdeczny, ale i przyjacielski.*

Trzeba przypomnieć, że Puławy były placówką prawie polską z rosyjskim językiem wykładowym. Były to czasy Aleksandra II, którego relatywnego liberalizmu nie odczuwano, bo akurat na te czasy przypadało powstanie styczniowe. Wprawdzie kilka lat przed zamachem na niego polityka uległa usztywnieniu, ale nawet wtedy rozumiano, że Instytut w Puławach jest przeznaczony przede wszystkim dla Polaków.

Powszedni dzień studenta puławskiego był szczelnie wypełniony. Przed obiadem chodzono na wykłady. Podręczniki, które posiadała biblioteka były przestarzałe w stosunku do treści wykładów, a skryptów nie było, bo technika powielania pozostawała jeszcze w zarodku i Puławy nie stwarzały w tym zakresie żadnych możliwości.

Tylko studenci znający język niemiecki byli w doskonałej sytuacji. Biblioteka Instytutu była świetnie zaopatrzona w podręczniki niemieckie ze wszystkich dziedzin rolnictwa i leśnictwa oraz dyscyplin podstawowych, pokrewnych i pomocniczych. Większość jednak studentów poza językiem polskim znała francuski, a podręczników w tym języku było w Puławach mało. Rosyjska literatura podręcznikowa również prezentowała się bardzo skromnie, a polska działalność wydawnicza została za-

hamowana po powstaniu styczniowym. Studenci musieli nastawić się na słuchanie wykładów i robienie notatek.

Bardziej zapobiegliwi i pracowici studenci robili odpisy notatek kolegów z lat poprzednich. Mozolna to była praca, ale o powielaniu skryptów jeszcze nie mogło być mowy.

W tym czasie czytano czasopisma. Rekord bił *Kurier Warszawski*, prenumerowany lub kupowany przez studentów IGWiL, jak i ogół społeczeństwa puławskiego. Ponadto czytywano *Gazetę Polską* i *Słowo*. W czasie drukowania Trylogii Henryka Sienkiewicza *Słowo* uzyskało nawet przewagę nad *Kurierem Warszawskim*. Tygodniki polskie były prenumerowane przez Bibliotekę IGWiL, klub pracowników Instytutu oraz kółka studenckie.

Prenumerowano również inne gazety i liczne roczniki: *Tygodnik Ilustrowany, Wędrowiec, Niwa, Biesiada Literacka* i *Kłosy*.

Wiadomo było, że młodzież czytywała wiele pism socjalistycznych wydawanych nielegalnie w kraju lub przywożonych spoza granic Królestwa Polskiego.

Samym uczeniem się programowych przedmiotów trudno było żyć. Potrzebna była nie tylko rozrywka, ale i pozaprogramowe poznawanie rozmaitych spraw tego świata. Ogromną rolę odgrywały zebrania referatowe odbywane w wąskim gronie, a poświęcone sprawom historycznym, literackim, filozoficznym i politycznym. Każde zebranie rozpalało serca i umysły, bowiem zawsze mówiono o rzeczach interesujących. Przy tym nigdy nie było wiadomo, co kto powie, także w tych przypadkach, kiedy wszyscy wiedzieli jaką ktoś grupę światopoglądową reprezentuje. Bardzo silnie uwypuklały się indywidualne cechy uczestników spotkań. Ludzie nie myśleli schematami czy kompleksami. Każdy tworzył swój własny porządek świata pojęć i po swojemu konstruował ich hierarchię. Jeśli dochodzono do wniosku, że koledzy X i Y mają całkowicie jednakowe poglądy na wszystko, to stawali się pośmiewiskiem. Uważano, że nawet bracia syjamscy mają prawo do odmiennego spojrzenia na świat. Nie wykluczało to dążenia do pełnej solidarności, która miała się jednak opierać na poszczególnych, określonych kryteriach, a nie na ogólnym bliźniactwie. Stąd właśnie wynikała m.in. zupełna niemożność wzajemnego porozumienia między młodymi Polakami a ich rosyjskimi kolegami związanymi z kołami kształtującej się wówczas „Ziemli i Woli". Wprawdzie powstanie styczniowe nie stanowiło świadectwa realizmu myślenia młodych Polaków, ale zdaniem puławskich studentów Polacy wykazywali większe zdolności do realistycznego myślenia o świecie niż ich rosyjscy koledzy, którzy uważali za realne to wszystko, co się da logicznie wytłumaczyć.

W repertuarze arcydzieł sztuki cukierniczej właścicielki restauracji (na rogu ulic Szpitalnej i Szosowej) starej Engelsowej pokaźną pozycję zajmowały doskonałe polsko-niemieckie baumkucheny, czyli sękacze. Kiedyś profesorostwo Malewscy zaprosili do siebie na podwieczorek kilku studentów Polaków oraz jednego Rosjanina – Klimientija Stiepanowicza Jewtuszewskiego. Podano kawę i sękacz, którego zjedzenia odmówił Jewtuszewski, twierdząc, że jest to bardzo pracowity wyrób, z którego wycieka pot i krew czeladników Engelsowej.

Po paru latach Jewtuszewskij został tzw. rządcą Końskowoli. Tam bez żadnego skrępowania wyciskał pot i krew z robotników rolnych, utrzymując, że jest usprawiedliwiony, ponieważ w grę wchodzi majątek nieprywatny.

W trochę późniejszym czasie dla produktów rozkładu „Ziemli i Woli", a więc dla rozmaitych „Narodowolców" i „Czarnoprzedziałowców"(w polskiej gwarze studenckiej „Czarnopierdzielców") dyskusyjnym pępkiem świata stał się poczciwy Żyd Matys „Garbaty", reperujący studentom buty. Otóż miewał on zwykle kilku terminatorów. Oczywiście to Matys był ich „łaskawcą", a nie oni jego dobroczyńcami, ponieważ Matys nie miał z nich wiele pociechy, a oni uczyli się zawodu. Tymczasem „narodnicy" puławscy doszli do wniosku, że Matys eksploatuje siły ludzkie.

Według profesora Piotra Barakowa rozmowa na tematy fachowe była łatwiejsza i bardziej realistyczna z Polakami niż z Rosjanami. W praktyce także Polacy okazywali się lepsi, bo nie byli za bardzo pryncypialni i recepturalni, ani za bardzo relatywistyczni. Uwagi Barakowa odnosiły się do inteligencji rolniczej. Natomiast między chłopami polskimi i rosyjskimi nie zauważał żadnych różnic.

Od 1893 r. w obrębie Instytutu rozwinęły się studenckie kółka naukowe poświęcone zgłębianiu poszczególnych dyscyplin nauk rolniczych i leśnych. Szczególną aktywność w obrębie tych kółek wykazywali studenci pochodzenia żydowskiego.

Na zebraniach kółek omawiano nie tylko zagadnienia specjalistyczne, ale i ustrojowe. W związku z tym ujawniały się w dyskusjach kółkowych różnice światopoglądowe. Zwłaszcza referaty i dyskusje dotyczące spraw urządzeniowo-rolnych prowadziły uczestników do wielkiej polityki.

U studentów o poglądach lewicowych można było zaobserwować najbardziej jaskrawe rozbieżności pomiędzy lewicowymi obozami polskimi i rosyjskimi.

Lewicowi Polacy i Żydzi z Polski wyobrażali sobie produkcyjną przestrzeń rolniczą w postaci mozaiki gruntów podzielonych pomiędzy chłopów lub w postaci „kooperatyw" rolnych o wielkości nieprzekraczającej sumy gruntów jednej, średniej wsi. Według Rosjan i Żydów rosyjskich polskie koncepcje były tylko przejściowe w urządzaniu świata. Ich zdaniem w przyszłości powinny powstać kierowane odgórnie i centralnie specjalistyczne gospodarstwa rolne obejmujące całe obszary geograficzne w skali makroregionów. W towarzystwie te poglądy traktowano żartobliwie. Wśród pozostałych studentów Polaków rozpowszechniła się najbardziej demokracja szlachecka. Wśród uciskanych przez cara Rosjan wizja była zgoła odmienna.

Osobno odbywały się zebrania kadry naukowej. Dyskusjom przewodził profesor Władimir Wiktorowicz Szkatiełow, a ostro dyskutowali z nim profesorowie Konstantin Glinka (demokrata) oraz Jurij Lange (eser socjalrewolucjonista).

Wracając do spraw bardziej przyziemnych, żeby upodobnić się zewnętrznie do kolegów, należało odpowiednio się ubrać. Wprawdzie w Instytucie obowiązywały ciemne uniformy z naramiennikami i złotymi galonami (takie same jak na Uniwersytecie Warszawskim), ale w pierwszych latach nikt się do tych mundurowych przepisów nie stosował.



Ubiór studentów puławskiego Instytutu

Polacy nosili tzw. huzarki i ułanki. Huzarki noszono brązowe, z niebieskim podszyciem, ze srebrnym lub złotym szamerunkiem. Ułanki robiono z białego sukna samodziałowego. Wyłogi były niebieskie („Litwini") albo purpurowe (amarantowe) (dla „Koroniarzy" i „Podolaków"). Podszewka była czerwona lub niebieska. Stary Benek Fałenbojgen, który jeszcze Politechnikę przed powstaniem obszywał, lubił szczególnie ułanki i każdemu je polecał, powołując się na lokalne tradycje. Huzarki, jako stroje mniej brudzące się, zwyciężały okresowo wśród niezamożnej młodzieży, ale z biegiem czasu musiały ustąpić placu efektowniejszym i zgrabniejszym ułankom, które zmieniły kolor ze względów praktycznych. Następca starego Berka Chil Altman (mieszkał przy obecnej ulicy Piłsudskiego) robił je najczęściej z siwego lub burego samodziału wyrabianego (podobnie jak sukno na huzarki) w okolicach Końskowoli. Szamerunki u ułanek zawsze były złociste. Czapki przypominały chłopskie maciejówki i były w kolorze huzarek lub ułanek.

Buty noszono długie, kawalerskie, a spodnie szyto różnie, często typu „bryczesy" z lampasami szaserskimi: purpurowymi, amarantowymi, niebieskimi lub biało-czerwonymi, względnie biało-niebieskimi.

Każdy szanujący się student musiał mieć laskę „Puławiankę" produkcji Chaima Goldmana. Była to laska wi-



Puławiak w ułance

śniowa z naturalną, choć obtoczoną gałką, ze zrakowaciałej nasady korzeniowej. Takie laski wyrabiano w Puławach jeszcze za czasów Czartoryskich. Dostawali je w prezencie goście zaprzyjaźnieni z rodziną książęcą. Oprócz „Puławianek" były jeszcze „Kazimierki", zwane „Kaczkami". Były to kije zakrzywione jednostronnie i ułatwiające wspinanie się po zakrzewionych zboczach, natomiast ich rączki były poziomo spłaszczone, przypominające kacze dzioby, stąd ich nazwa.

Po załatwieniu formalności w Instytucie przez przybyłych studentów, przychodził czas na wynajęcie kwatery (wynajmowanej na krótko) lub stancji (na dłużej) na Włostowicach, Mokradkach bądź w „mieście". Rozwiązanie sprawy lokalowej zapewniał usłużny faktor, pośrednik mieszkaniowy, którymi najczęściej byli miejscowi Żydzi. Wśród studentów w latach 70. XIX w. sławą cieszył się niejaki Lejzor. W latach 80. XIX w. zastąpił go znany z ogromnej solidności Suchar Szabason, którego konkurentem był sprytny Haskiel, przed którym nic w mieście się nie ukryło i który był w stanie dosłownie wszystko załatwić. Na przełomie stuleci w tej branży działał głównie Jojne słynący z uczciwości i dobrej woli.

Stancji było w Puławach mało, więc były one drogie. W tym czasie nie było jeszcze w mieście stołówki, która powstała dopiero w późnych latach 70. XIX w. Warunki mieszkaniowe studentów różnie się przedstawiały. Było trochę stancji umeblowanych, obliczonych na jedną osobę lub dwie. Jeśli przyjmowano więcej osób do jednego pokoju, to z reguły wchodziła tu w grę izba, w której były tylko drewniane wyra, kulawy stół i kilka stołków. We włostowickich dwójniakach trudno było nawet o stołki, zastępowały je ławy. Większość jednak młodych ludzi miała małe wymagania. Wystarczyło wyro, pod które wrzucało się walizkę, torbę lub skrzynię i nad którym wieszało się ryngraf. Zapasowy przyodziewek, otulony w prześcieradło, wieszało się gdzieś na gwoździach. I to było wszystko. Bardzo rzadko oferowano studentom szafę lub kącik w szafie.

Jeden ze studentów puławskich wspominał, że miał w swoim drogim umeblowanym pokoju serwantkę, komodę, sofę, dwa skórą obite wygodne fotele, ale o dostępie do szafy nie było mowy. Gdy zamówił sobie szafę u miejscowego stolarza, gospodyni była bardzo niezadowolona, do momentu, gdy ją zapewnił, że opuszczając Puławy, zostawi jej tę szafę nieodpłatnie.

W 1877 r. uruchomiono Kolej Nadwiślańską. Wówczas wiele się zmieniło. Przy szosie radomsko-lubelskiej (obecnie ul. Piłsudskiego) powstały liczne domki, w których przewidziano lokale sklepowe i kwatery dla studentów. Dzięki temu nastąpiło połączenie osad wokół rynku z terenem Instytutu.

Nowa sytuacja mieszkaniowa pociągnęła za sobą upadek tradycyjnej demokracji marymonckiej i rozwarstwienie polskiej młodzieży studenckiej. Ubożsi i bardziej demokratyczni studenci puławscy mieszkali na starych, tańszych kwaterach (Mokradki i Włostowice). Młodzież zasobniejsza i w większości mniej demokratyczna przeniosła się do wygodniejszych, ale dużo droższych kwater w tzw. „willach na szosie". Odległość między tymi kwaterami malała w suche lata i mroźne zimy, ale rosła wiosną i jesienią oraz w lata mokre. Była stosunkowo niewielka w dzień, ponieważ łatwiej

było mijać największe kałuże, ale spora nocą, bo po ciemku wpadało się w kałuże po pas. Kluczową rolę odgrywało tu słynne puławskie błoto. Zabezpieczano się przed nim drewnianymi chodnikami, ale te źle utrzymane chodniki ze sterczącymi gwoździami ułatwiały nie tylko chodzenie suchą nogą, ale także wpadanie do bardzo głębokich kałuż tworzących się w przychodnikowych rowach. Chodniki te były ważne w czasie powrotów ze spotkań studenckich.

Wszyscy przybywający do Puław studenci Polacy musieli się zameldować u doktora Ksawerego Pasiutewicza, który ich badał i zaopatrywał w dobre i bardzo potrzebne rady. Należy nadmienić, że od 1862 r. do lat 20. XX w. w regionie puławskim (Puławy, Kazimierz, Nałęczów, Kurów, Markuszów, Baranów i okoliczne wioski) ludzie chorowali na czarną ospę. Puławy leżały na szlakach: Warszawa–Lublin, a także Lublin–Radom i dalej. W Puławach stacjonował spory garnizon. Przez miasto wędrowali ludzie związani z przemysłem chałupniczym Końskowoli (powroźnictwo i sukiennictwo), Kurowa (futrzarstwo) i Radomia (obuwnictwo). Wreszcie Instytut zaczął ściągać amatorów wiedzy z całego Imperium. Ciągle jacyś ludzie wędrowali przez Puławy, wlokąc za sobą nie tylko ospę, ale i tyfus, czerwonkę oraz inne choroby. W Puławach na stałe zadomowił się tyfus brzuszny. Natomiast tyfus plamisty dość



Polscy studenci IGWiL Instytutu przy jednej z kwater w 1905 r.

często przybywał ze wschodu. Etiologia tyfusu plamistego nie była jeszcze znana, ale Ksawery Pasiutewicz na temat tej choroby miał swoją teorię. Przenoszenie zarazków tego duru przypisywał wszom, ale i pchłom oraz pluskwom. Bardzo interesujące były poglądy Ksawerego Pasiutewicza na temat rozpowszechniania się pluskiew. Jego zdaniem ich występowanie wiązało się z gniazdami jaskółczymi. Co prawda naukowcy nie potwierdzili tego, ale starzy puławianie uważali, że miało to odzwierciedlenie w praktyce.

Czerwonka nosiła wśród studentów nazwę „śliwowica". Wprawdzie pojawiała się o różnych porach roku, ale znacznie nasilała się w okresach dojrzewania śliwek. Ksawery Pasiutewicz zalecał mycie tych owoców w przegotowanej wodzie.

W związku z czerwonką i tyfusem brzusznym warto zaznaczyć, że ścieki z koszar tworzyły strumień spływający do łachy wiślanej, w której w pobliżu ujścia wojskowego strumienia, przy moście prowadzącym z „fermy" na Kępę, kąpała się młodzież i dzieciarnia. Ospę, tyfus brzuszny oraz czerwonkę można było śmiało zaliczyć do stałych chorób mieszkańców Puław, natomiast tyfus plamisty i cholera pojawiały się tak często, jak często przybywali goście.

Wśród chorób dróg oddechowych Ksawery Pasiutewicz wyróżnił grypę i tzw. zakatarzenia. Twierdził, że przed mrozami mamy do czynienia tylko z zakatarzeniami, a występowanie grypy wiąże się z mrozami. Częstym następstwem grypy oskrzelowej były zapalenia płuc oraz suchoty (gruźlica).

Biorąc pod uwagę społeczne zróżnicowanie śmiertelności chorych, Ksawery Pasiutewicz stwierdził, że śmiertelność wśród ludności uboższej stanowiła procentowo wielokrotność w stosunku do śmiertelności wśród warstw lepiej usytuowanych. Inaczej rzecz się miała wśród suchotników, wśród których nie było różnic społecznych. Puławscy kuracjusze Meranu umierali tak samo, równie szybko i skutecznie, jak mieszkańcy wilgotnych nor na Mokradkach, którzy nigdy nie wyjeżdżali na kuracje.

Wprawdzie dziecięce choroby powodowały śmiertelność wśród dzieci, niemniej kilkunastu studentów zmarło z powodu szkarlatyny, odry czy dyfterytu.

Puławskie centrum syfilisu mieściło się na tzw. Pieprznych Górkach koło koszar. W środowisku studenckim Puław choroby weneryczne były mało rozpowszechnione.

Oprócz powyższych chorób pojawiały się także zatrucia jadem kiełbasianym, tzw. skręty kiszek, a wśród kurowskich garbarzy, skórników i futrzarzy szerzyły się oprócz karbunkułu (wąglika) rozmaite choroby skórne.

W pierwszych latach istnienia IGWiL można było się kąpać tylko w korycie albo w Wiśle, ale dzięki energii Ksawerego Pasiutewicza w Osadzie Pałacowej powstały łazienki.

Puławska służba zdrowia składała się w pierwszych latach istnienia IGWiL z dwóch lekarzy – Ksawerego Pasiutowicza i Wolfa (Wilka-Wilczyńskiego) oraz jednego felczera. Oprócz tego występowali także znachorzy oraz baby zielarki zwane przez studentów ze wschodu gadałkami lub worożychami. Ziołowe okłady na rany i czyraki worożychy „Gościńczykowej" spotkały się z pochlebną opinią samego Pasiutewicza, aczkolwiek do tego typu praktyk był z zasady nastawiony sceptycznie.

Jeśli chodzi o dentystykę, to parodontozę leczono u młodych bardzo skutecznie zakazem jedzenia jasnego pieczywa. Razowiec zabezpieczał zaś przed tym schorzeniem albo nawet je leczył. Gorzej było z próchnicą, którą podobno próbowano leczyć w Radomiu i Lublinie. Puławy miały natomiast doskonałych „rwaczy", którzy do usuwania zębów nie potrzebowali nawet szczypiec.

Jak już wspomniano, z biegiem lat poprawiły się warunki higieny. Dzięki dr. Ksaweremu Pasiutewiczowi, a następnie dr. Emilowi Miedźwiedzkiemu w Instytucie udoskonalono łazienki (zlokalizowane w miejscu niedawnej stołówki IUNG). Jednak dyrekcja IGWiL często miewała nieprzemyślane pomysły. Pewnego razu ustaliła spore opłaty za kąpiele. Wówczas studenci zorganizowali demonstrację, na której śpiewano bliźniaczo podobną do parodii pewnej, później powstałej pieśni studenta IGWiL Romana Jankowskiego.

Ot rieczomsia ot sierogo myła
I nie budiem my w baniu chodit,
Budiem mytsia my doma w korytie,
Ach zaczenże nam dieńgi tratit.

Z tym mydłem z piosenki to się zgadzało. Dyrektor administracyjny zaopatrywał łazienki wyłącznie w szare mydło, które było koloru brązowego.

W sprawach wyżywienia studenci mieli wiele możliwości. W II poł. lat 70. XIX w. powstała na Mokradkach (przy folwarku) stołówka studencka. W latach późniejszych odegrała ona poważną rolę w egzystencji młodzieży studenckiej. Ponieważ źle funkcjonowała, często była wizytowana przez dyrektora Wasilija Dobrowolskiego, który odnosił się do studentów przyjaźnie i kilkakrotnie zamykał stołówkę.

Stosunkowo tanie posiłki były w znanej kawiarni-jadłodajni Engelsowej (róg dawnej ul. Szpitalnej, dziś Czartoryskich i dawnej Szosowej, później Lubelskiej, dziś Piłsudskiego). Nie były one jednak tanie dla tych, co otrzymywali z domu połowę kwot potrzebnych na minimum egzystencji.

Stara Engelsowa umiała zatroszczyć się o podniebienia Polaków, ale Rosjanie na nią narzekali. Byli np. przyzwyczajeni do picia ogromnych ilości kiepskiej, taniej i słabej herbaty, a Engelsowa przyrządzała dobrą, mocną herbatę, która była ich zdaniem za droga. Niemcy mieszkający w Puławach chwalili Engelsową za doskonałą kawę, a dzieci wszystkich narodowości za wyborne ciastka.

Po wykładach następował obiad u Engelsowej lub „własny garnuszek" w jakimś cichym zakątku. Na „własny garnuszek" składały się: pieczywo, jaja na twardo, kiełbasy, ryby wędzone albo śledzie.

Łosoś wędzony prawie nic nie kosztował, a śledzie, twarogi i jaja – jeszcze mniej. Trochę droższe były wędliny.

U Engelsowej można było zamówić samą zupę i dojeść chlebem. Przedsiębiorstwo Engelsowej stanowiło jednocześnie jadłodajnię, kawiarnię i niejako garmażerkę. Właścicielka słynęła ze smażenia na wynos kotletów, którymi studenci przekładali sobie

bułki. „Zraziki Engelsowej", „befsztyczki Engelsowej" czy „kotleciki Engelsowej" (takie były ich rozpowszechnione nazwy) produkowały później inne knajpy puławskie, aż do wybuchu pierwszej wojny światowej. Osobliwością „kombinatu gastronomicznego" Engelsowej był także „bigos w donicach". Zastaw za donice kwartowe był mały, natomiast za drutowane donice garncowe – spory. W donicach kwartowych można było nabyć „na wynos" także zrazy napoleońskie.

Oprócz droższej kawiarnio-restauracji Engelsowej od 1878 r. istniała jadłodajnia wielkiej przyjaciółki studentów cioci Rosołowskiej (przy szosie), gdzie za niewielką opłatą studenci dostawali zdrowe, pożywne i obfite obiady. W późniejszych latach była sławna stołówka u Nizińskich na ulicy Kościelnej.

Po wyjeździe Wasilija Dobrowolskiego z Puław sytuacja stołówki urzędowej się poprawiła. Podawano tam barszcz małoruski, kapuśniak, kartoflankę, krupnik, zupę rybną, zacierki na wodzie lub mleku. Te zacierki były przez brać studencką znienawidzone. Drugie danie stanowiły na ogół pieczenie: wieprzowe, wołowe lub baranie, a w piątki śledzie. Mięso studentom dozowano, a tolerowano dolewki zupy oraz dokładki ziemniaków, kaszy i piątkowych śledzi. Na te urzędowe obiady studenci nie mogli narzekać, gdyby nie to, że nie było wówczas chłodziarek. Wprawdzie Instytut robił olbrzymie zapasy lodu i stołówka miała komory chłodnicze, ale narzekania studentów na nieświeżość mięsa często się powtarzały.

W latach 80. i 90. XIX w. sytuacja studentów pozostających na wikcie własnym znacznie się poprawiła. Studenci mogli z łatwością kupować wyroby wędliniarskie u Stadnickich i Wieczorkiewiczów, a także pieczywo u Drewienów i Wilczyńskich.

Sytuacja ubogich studentów w Puławach była dużo lepsza niż w ośrodkach miejskich. Na prawie nieograniczony kredyt szyli ubrania Berek i Chil Altman, obuwie robił Matys „Garbaty", a potem Janaczek i Mazurkiewicz. Na kredyt karmiła ciotka Rosołowska, a także gościnny Tobiasz, który sprowokował także do udzielania kredytu Patersa i Zegarmistrza. Kredytu udzielały także sklepy i właściciele kwater. Jednym z nich był Buciek I, który był czołowym dostawcą kredytowym studentów Politechniki Puławskiej. Interesu na nich nie zrobił. Gdy w 1863 r. młodzież puławska wyruszyła do powstania, nie zdążyła spłacić poczciwego Żyda, który okazał się jej dobroczyńcą także w czasie walk.

Niedobitki oddziałów puławskich pod Dwikozami były zaopatrywane w znaczną liczbę leków i środków opatrunkowych przesłanych im bezinteresownie przez Bućka I. W 1869 r. Buciek I ponownie wznowił kontakty ze studentami.

Były student Władysław Płoski tak pisał o nim w swoich notatkach: W południe przychodził Buciek, rzadkiej poczciwości żydowina z dwiema blaszankami nafty – amerykańską i kaukaską, jak kto woli, choć przyznawał się szczerze, że to jedna i ta sama. Oglądał butelkę miejscową i gdy była próżna, nalewał całą kwaterkę i robił kreskę na drzwiach; tych kresek dużo się z czasem zebrało, on jednak czekał, nigdy nie upominając się o zapłatę. Po południu chodził z koszami owoców, czekolady i cukierków; ten luksus brano przeważnie za gotówkę.

W latach 70. i 80. XIX w. nie zdarzało się na ogół żeby studenci zawiedli swoich wierzycieli. Bywało, że dług zaciągnięty w pierwszym roku studiów zwracano dopiero po ich ukończeniu, na co wierzyciele milcząco się zgadzali. Nawet Berek „Bankier", który cały swój dochód ciągnął z procentów od pożyczek i często ryzykował większe sumy, nie użalał się na swoich, często lekkomyślnych dłużników. Czasem trzeba było ścigać jakiego lekkoducha aż do miejsca jego stałego zamieszkania, np. pod Mińsk lub Kijów, ale i w tych przypadkach sprawa kończyła się z reguły pomyślnie.

Berek „Bankier" odegrał bardzo ważną rolę w pierwszych latach istnienia IGWiL. Zdarzało się, że rodzice przekazywali pieniądze dzieciom z opóźnieniem. Wiadomo było, że „jak bieda, to do Żyda". W latach późniejszych, kiedy Berek się zestarzał, jego miejsce zajęła grupa Wadziowa z ulicy Piaskowej. Na nią także dłużnicy nie narzekali.

Po obiedzie studenci pracowali bardzo intensywnie, ponieważ po południu odbywały się rozmaite zajęcia laboratoryjne, warsztatowe, poletkowe (na Kępie) itp. i trwały do wczesnego wieczora.

Wszystkie wieczory były „wieczorami dyskusyjnymi". Poza sobotami i niedzielami studenci zbierali się w większych kwaterach i dyskutowali na przeróżne tematy. Niekiedy odbywały się zbiorowe czytania trudno dostępnych, nie zawsze legalnych dzieł treści socjologicznej, gospodarczej, politycznej itd. Te wieczorne spotkania wznosiły na wysoki poziom ogólne wykształcenie ich uczestników, dawały możliwość swobodnej, wzajemnej wymiany myśli. Nierzadko popijano także „gorzałkę", która powodowała bardziej ożywione dyskusje kończące się najczęściej chóralnymi śpiewami.



Studenci IGWiL w 1904 r. (czwarty od lewej stoi Bolesław Roszczewski)

Inaczej spędzano czas w sobotnie popołudnia i w niedziele. Wtedy kwitło życie towarzyskie w pełnym znaczeniu tego słowa. Przede wszystkim bywano w domach: profesorów Konstantego Malewskiego, Aleksandra Karpińskiego, Antoniego Zielińskiego, dr. Ksawerego Pasiutowicza, Romana Święcickiego, Antoniego Orłowskiego, Rolbieckich (Wieś Puławska), Wernerów (na Mokradkach), Łucji Rautenstrauchowej w Willi „Samotnia", a także u właścicieli ziemskich w okolicach Puław.

Obiad, podwieczorek lub kolacja połączone były z ożywioną dyskusją na wszelkie tematy, głównie literackie. Czasem trochę grano, śpiewano, tańczono. Zawsze wśród gospodarzy przyjęć bądź wśród gości znalazła się osoba grająca na fortepianie czy z ładnym głosem.

Rozpowszechniło się recytowanie poezji, m.in. poetów, którzy kiedyś byli związani z Puławami (Franciszka Dionizego Kniaźnina, Kajetana Koźmiana, Kajetana Jaxa-Marcinowskiego, Juliana Ursyna Niemcewicza, Jana Pawła Woronicza). Powodzeniem cieszyły się także utwory Seweryna Goszczyńskiego i Bohdana Zaleskiego.

Studenci zamiłowani w historii bywali chętnie u generałowej Łucji z Gedroyciów Rautenstrauchowej, powieściopisarki i polskiej prekursorki opisów podróży. Generałowa bardzo ceniła sobie młode towarzystwo i bardzo lubiła opowiadać o dawnych czasach. Mówiła interesująco, a jej opowieści można było słuchać całymi godzinami.

Podobno do najbardziej lubianych przez studentów gawędziarzy puławskich zaliczał się wnuk Henryka Sienkiewicza Adam Cieciszowski, który po opuszczeniu rodzinnej Okrzei osiedlił się na stare lata w Puławach.

W pierwszym puławskim okresie istnienia IGWiL żyło jeszcze w Puławach sporo dawnych dworzan Czartoryskich, którzy znali wiele interesujących szczegółów sprzed powstania listopadowego.

W zapisanych wspomnieniach puławian była wzmianka o pewnej rodzinie piekarzy, która pomagała instytutowym „zbożowcom" w pracach badawczych nad jakością wypiekową różnych odmian pszenicy. Otrzymywali oni z Instytutu określone ilości mąki z badanego ziarna i wypiekali z niej bułki, które przekazywali do degustacji. Starzy puławianie twierdzili, że badania tego typu były wszczęte z inicjatywy Ottona Kubickiego i prowadzone pod jego kierunkiem w latach 70. XIX w.

Studenci bywali w domu owych zasłużonych piekarzy, a jedna z ich córek wyszła nawet za mąż za puławskiego studenta, o którym wiadomo tylko tyle, że odziedziczył po rodzicach wielki młyn wodny.

Do osób o szczególnych walorach towarzyskich studenci zaliczali Feliksa Erlickiego, sekretarza i księgowego Instytutu. Jego dowcipy obiegły cały kraj.

Latem, jeśli była ładna pogoda, najczęściej wyprawiano się wozami drabiniastymi do Janowca, Kazimierza, Nałęczowa albo Wąwolnicy. Celem takich wycieczek nie była tylko chęć zaczerpnięcia świeżego powietrza i przebywania na łonie natury. Niektóre wyprawy, np. do Kazimierza, łączono z lekcjami historii Polski, do których należało się odpowiednio przygotować.

Studenci z „Szosy" organizowali się w Koło Polskie typu korporacyjnego. W latach 1877–1883 zaczęli urządzać nawet tzw. fuksówki dla świeżo przyjętych studen-

tów. Do zebrań wieczornych wprowadzano więcej elementów o charakterze czysto zabawowym. Pito mało „gorzałki", a więcej trunków szlachetnych.

W kołach mokradecko-włostowickich działo się odwrotnie. Zebrania stawały się coraz poważniejsze. Przy tym pito więcej „siwuchy", a mniej wina. Natomiast w domach inteligencji puławskiej zmieniło się niewiele. Bywali w nich zarówno ci z „Szosy", jaki i ci z terenów mokradecko-włostowickich. Tylko same domy powoli się zmieniały; jedne zanikały, a inne się pojawiały. Rusyfikacja uczelni wypędziła polskich profesorów. Wiekowi także wymierali. Do rangi inteligencji awansowały natomiast rodziny niektórych przedsiębiorców.

Rusyfikacji towarzyszyła polonizacja. Rusyfikacja polegała głównie na wymianie osób. Polonizacja natomiast następowała w procesie zmiany narodowości przez te same osoby. Głównie polonizowali się Niemcy. Coś jednak musiało być atrakcyjnego w kulturze polskiej, że w 1880 r., a zwłaszcza 1890 r. w Puławach było wiele rodzin niemieckich: Albrychtowie, Wernerowie, Knoblauchowie, Strumpfowie i in. Stopniowo zanikały domy Malewskich, Karpińskich, Zielińskich, generałowej Rautenstrauchowej, a rozkwitały Bogenhardtów, Wernerów i Albrychtów.

Niewielkie domy otwarte prowadziły coraz liczniejsze wdowy: Antonina Orłowska, Kamieńska i Łabęcka. Najtrwalszy okazał się dom Pasiutewiczów i Hollaków. Przetrwały one do drugiej wojny światowej (zniszczone w czasie działań wojennych). U tzw. obywateli ziemskich bywano rzadziej. Stale otwarty był tylko dom Kruszewskich w Osinach. Był to jednak nietypowy dom, w którym nie przyjmowano paniczów z „Szosy", a jedynie samych radykałów. Panny Kruszewskie natomiast produkowały bomby i rzucały je na carskich dygnitarzy.

Bardzo ceniono salony Albrychtów, Bogenhardtów i Wernerów. Były one obszerne i mogły pomieścić wiele osób. Stwarzały wspaniałe warunki dla tancerzy, umożliwiając nawet wykonywanie ognistego mazura.

W latach 90. XIX w. przybyły domy Pietruszczyńskich, lekarza urzędowego Instytutu Horodyskiego, Żulińskich (zawiadowca stacji kolejowej Puławy) i Broniewiczów.

Po otwarciu Kolei Nadwiślańskiej pojawiali się w Puławach coraz częściej interesujący goście, a wśród nich Aleksander Głowacki publikujący pod pseudonimem Bolesław Prus. Poza nim do stałych bywalców zaliczali się: znany powieściopisarz Marian Gawalewicz (1852–1910), literat i publicysta Włodzimierz Spasowicz (1829––1910), krytyk teatralny i recenzent muzyczny Władysław Bogusławski (1836–1909), sędziwy literat i dziennikarz Wacław Szymanowski (1821–1886), redaktor wielu czasopism Tadeusz Czapelski (1853-1930), światowej sławy malarz Michał Andriolli (1836–1895), kompozytor Władysław Żeleński (1837–1921), kompozytor i producent fortepianów Ludwik Grossman (1835–1915) i wielu innych. Wszyscy oni bardzo interesowali się życiem umysłowym polskiego środowiska studenckiego w Puławach. Przychodzili chętnie na wieczorne zebrania organizowane przez studentów, zabierali często głos, a nawet wygłaszali improwizowane referaty.

Małe zebrania z udziałem warszawskich gości odbywały się u Pasiutewiczów i Hollaków (zburzony we wrześniu 1939 r. dworek przy ul. Czartoryskich), Pietruszczyń-

skich (w gmachu Pałacu), u kuzynów Bolesława Prusa Cymanów (3 domki sąsiadujące z dworkiem Pasiutewiczów i Hollaków), a także na stancjach przy „Szosie": „Berkówce" Berka Flajszmana (okolice dzisiejszego domu handlowego), w „Bogenhardówce" naczelnika powiatu Bogenhardta (w miejscu obecnego RKU), w „Langówce" urzędnika powiatowego Langego (przy obecnej ulicy Piłsudskiego) oraz tzw. Małej Albrychtówce, czyli willi „Pod lipami" inżyniera architekta i właściciela betoniarni Jana Albrychta (przy Alei Małej).

Miejscem większych zebrań była willa Albrychtów „Mikado", tzw. Wielka Albrychtówka (przy ulicy Japońskiej). Obszerne pomieszczenia „Wernerówki" przedsiębiorcy Wernera (róg Kazimierskiej i Gościńczyka) służyły raczej dla urządzania imprez rozrywkowych, ale i tam zdarzały się, tzw. wieczory literackie przy fortepianie. Puławy dźwięczały fortepianami, ponieważ mieszkało tu dużo inteligencji. Pod tym względem Puławy biły rekord w całym Imperium Rosyjskim. W XIX w. każdy dom inteligencji musiał mieć pianino lub fortepian. W tym mieście było ich kilkadziesiąt.

Kamieniem milowym w dziejach Instytutu była dokonana w 1893 r. przez Wasilija Dokuczajewa radykalna reforma uczelni, która od tej pory zmieniła oblicze. Wzrosły wymagania zarówno w stosunku do kandydatów na studia, jak i samych studiujących. Uczelnia pozbyła się najgorszych studentów przyjmowanych ze względów rusyfikacyjnych.

W tym okresie studenci częściej zaczęli odwiedzać, tzw. domy otwarte: Albrychtów, marszałkowej Boguckiej, Broniewiczów, Cymanów, Hollaków, Kruszewskich (Osiny), Pietruszczyńskich, Żulińskich. Później był to także dom doktorostwa Horodyskich. Studenci Rosjanie bywali nie we wszystkich domach polskich i do tego rzadko. U Pietruszczyńskich zbierała się głównie młodzież odważniejsza, bo ta bardziej lękliwa bała się pana domu. Przyjmował on także Rosjan, ponieważ lubił z nimi dyskutować.



Kwartet smyczkowy złożony z wykładowców puławskiego Instytutu (od prawej: Aleksander Arbuzow, obok jego żona Jekaterina Pietrowna)

Na jednym z takich spotkań Pietruszczyński pokłócił się z profesorem Jurijem Lange, a rzecz dotyczyła marksizmu, ateizmu i pryncypialistów. Pietruszczyński uważał, że pryncypialiści są złymi rolnikami. Rolnik musi być elastyczny i ciągle się dostosowywać, zależnie od okoliczności. Pryncypialiści natomiast uwielbiali sztywne stosowanie recept

i poszukiwali uproszczeń, które godziły w samą istotę zawiłego z natury rolnictwa. Młodą polską inteligencję oceniał równie surowo jak Rosjan. Zarzucał im bezmyślność i łatwe uleganie emocjom. Jego zdaniem Rosjanie robili coś głupiego po głębokim namyśle, a Polacy bez namysłu, pod wpływem emocji.

Wieczorne dyskusje polsko-rosyjskie zawsze były irytujące. Studenci Polacy dzielili rosyjskich dyskutantów na dwie kategorie „komediantów" i „uparciuchów". Komedianci lubili podsycać dyskusję, zajmując opozycyjne stanowisko wobec wszystkich głoszonych poglądów. Jeśli już osiągnięto zgodność w dyskusji, to zmieniali front na przeciwny, aby zapobiec gorącej dyskusji. Uparciuchy natomiast trzymali się określonych założeń, bez możliwości udowodnienia ich słuszności. Studenci Rosjanie zarzucali polskim studentom, że prowadzili jałowe dyskusje, wprowadzając akcenty emocjonalne.

W latach 1877–1883 młodzież z „Szosy" urządzała tzw. fuksówki. Od 1878 r. odbywały się także u ciotuni Rosołowskiej. Ich przebieg był mało skomplikowany i nie przypominał orgii sadyzmu. Wszystko polegało na wygłoszeniu humorystycznego przemówienia przez jednego ze starszych studentów skierowanego do nowicjuszy, przedstawieniu się fuksów całej grupie studentów i zbiorowe wypicie przynajmniej jednej potężnej beczki piwa przy akompaniamencie chóralnych śpiewów. Do bardzo pożądanych, chociaż nie zawsze stosowanych obrzędów fuksowskich, zaliczano uroczyste nadania fuksom przezwisk.

W skromnym, trzypokojowym lokaliku Rosołowskiej odbywały się różnorodne spotkania studentów polskich (jeśli nie można było ich zorganizować w domach prywatnych). Unikano tylko urządzania tam wieców lub narad o charakterze wyraźnie politycznym, które mogłyby ciotunię narazić na podejrzenie władz. Ciotunia zasługiwała na specjalne względy studentów. W życiu uboższej części studentów odegrała ona ważną rolę. Wielu studentom Instytutu udało się zakończyć pomyślnie studia i w dobrym zdrowiu tylko dzięki jej opiece i nieustającemu kredytowi, którego nie odmawiała potrzebującym. Ponadto nie czyniła ona różnic narodowościowych lub wyznaniowych. Pomagała uboższym Rosjanom, Ukraińcom, a nawet takim Żydom, którzy nie bronili się przed niby koszerną kuchnią ciotuni. Flaki cioci Rosołowskiej cieszyły się wspaniałą opinią studentów.

W miarę zwiększania się napływu studentów, a także ludności powstawały nowe i powiększały się stare knajpki, głównie żydowskie. Niejaki Honigsfeld I słynął w całej okolicy z niskich cen, pysznych chałek, smalcu, gęsiny i mocnej wódki. Do Tobiasza, bo tak go nazywano, można było zapukać o każdej porze dnia i nocy. Jego konkurentem był Peters, który na różne sposoby przygotowywał śledzie, do których podawał starkę o piorunującej mocy. Od jego starki ciało studentów, i nie tylko, stawało się wiotkie, ale rozjaśniał się umysł i ożywiał język. Peters nie przyjmował klientów w nocy, ale sprzedawał na wynos. Jednak najlepszego szczupaka studenci mogli zjeść u Honigsfelda II zwanego zegarmistrzem. Jego zakład mieścił się także przy „Szosie". Na ryby studenci chodzili do Góry Puławskiej, gdzie w maleńkiej karczmie podawano podobno najlepsze na świecie karasie w śmietanie. W Puławach istniała także

knajpka Dobrowolskiego z bilardem i możliwością napicia się świetnego piwa polskiego, czeskiego, niemieckiego i angielskiego. Wszystkie te lokale nie były obojętne studentom. Ciocia Rosołowska robiła lepsze flaki, ale Dobrowolski dawał większe porcje. Przy podlewanych biesiadach studenci śpiewali hymn swojej braci, skomponowany i ułożony przez studenta Wincentego Łoskowskiego.

Niech nam żyją te Puławy,
Gdzie młodości wiek spędzamy!
Hejże bracia do zabawy!
I wesoło zaśpiewajmy!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Zdrowi mogli być,
O Puławach pamiętali
Póki będziem żyć!

Mahomet choć wino ganił,
Nie omieszkał spić się czasem,
Wtedy z swymi prorokami
Ochrypniętym ryczał basem:

Byśmy zawsze tak śpiewali, zdrowi mogli być,
By dziewczyny nas kochały
Póki będziem żyć!

Niech nam żyją te Puławy,
Gdzie wesoło czas spędzamy!
Chociaż nas tu żandarm dręczy,
Ale my go w d… mamy!

Byśmy zawsze tęgo pili,
Razem mogli być –
I żandarma w d… bili,
Póki będziem żyć!

A gdy car nas tutaj dręczy,
Prześladuje i uciska,
Młódź puławska niem mu ryczy,
Że odwetu chwila bliska!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Wolni mogli być,
O Ojczyźnie pamiętali –
Póki będziem żyć!

A kto wina nie skosztował,
lub kto wstręt do niewiast czuje,
Jeśli jeszcze nie zwariował,
To na pewno wnet zwariuje.

Byśmy zawsze tak śpiewali,
zdrowi mogli być,
Pomyślności doznawali,
Póki będziem żyć!

A gdy tutaj zgromadzeni,
Agronomi i leśnicy,
Niechaj nam się wino pieni
W pozłacanej tej szklanicy!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Zdrowi mogli być,
I swobody doznawali –
Póki będziem żyć!

Hejże bracia Puławiacy,
Czy Litwini, czy Polacy,
Zgodni wszędzie, dobrze będzie
Dobrze będzie nam!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Zdrowi mogli być,
O Ojczyźnie pamiętali –
Póki będziem żyć!

Dzisiaj bracia Puławiacy!
Z wiarą bierzmy się do pracy!
Ziemi naszej by zagony
Dały pożądane plony!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Wolni mogli być,
I dla Polski pracowali –
Póki będziem żyć!

Żyjmy wierzmy i pracujmy
Dla Ojczyzny i dla kraju!
By rezultat naszej pracy
Był zadatkiem przyszłej chwały!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Miast w więzieniach gnić,
Polsce sławy przysparzali –
Póki będziem żyć!

Hejże bracia po mozołach,
Wesołości przykład dajmy!
Niech na naszych świeci czołach!
Więc wesoło zaśpiewajmy!

Byśmy zawsze tak śpiewali,
Zdrowi mogli być,
Puławianki wspominali –
Póki będziem żyć!



Wincenty Łoskowski urodził się w 1850 r. w Żdżarach na ziemi rawskiej. Był on człowiekiem prawym i zacnym, obdarzonym światłym umysłem, pełnym patriotyzmu i idei pracy. Pół wieku poświęcił ziemi rawskiej i w niej spoczął po trudach pracowitego życia. Początkowo uczył się w Warszawie jako student Wydziału Matematyczno-Fizycznego Szkoły Głównej. Był świadkiem jej zamknięcia. Następnie wstąpił na Uniwersytet w Warszawie, a potem przeniósł się do Instytutu w Puławach, gdzie ukończył Wydział Rolniczy. Wkrótce osiadł na roli, rozpoczynając okres swej twórczej pracy, którą podnosił Żdżary do wysokiego stopnia kultury i uprzemysłowienia. Wybudował gorzelnię, krochmalnię, młyn i maślarnię, oświetlane elektrycznością, oborę zarodową czerwonego bydła polskiego, rasową chlewnię, zdobywając na wystawach złote medale i dyplomy uznania. Swoją wiedzą i doświadczeniem dzielił się chętnie z młodszą bracią rolniczą. Spod jego ręki wyszedł cały szereg praktykantów rolnych. Sama praca na roli jednak nie zadowalała go. Z dużym zaangażowaniem zajmował się pracą społeczną, której był prawdziwym przodownikiem w okolicy. Zakładał kółka rolnicze. W 1903 r. utworzył kółko w Żdżarach prowadzone wzorowo, służące za przykład dla innych. Z jego inicjatywy i starań powstawały kasa pożyczkowo-oszczędnościowa i sklep udziałowy. Założył także straż ogniową i orkiestrę z miejscowej młodzieży, a dla dzieci powołał ochronkę. Był założycielem Towarzystwa Rolnicze-

go Rawskiego i wieloletnim jego prezesem. W ciągu 27 lat pełnił trudny obowiązek sędziego gminnego. Przez kilkanaście lat był delegatem taksowym Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, później Radcą Komitetu oraz wiceprezesem Rady Banku Ziemiańskiego. Pierwsza wojna światowa doprowadziła gospodarstwo do ruiny. Na rozpoczęcie nowej pracy nie miał już siły i gospodarstwo przekazał w ręce syna Władysława i córki Chełmońskiej. Złożony chorobą ostatnie lata poświęcił spisywaniu pamiętników i historii ziemi rawskiej. Wincenty Łoskowski zmarł 27 lutego 1926 r.

W latach 80. XIX w. powstała inna pieśń, druga „Puławianka". Jednak nie są znane ani jej autor, ani melodia. Brzmiała ona tak:

Gdy nas się zgromadzi kompanija cała,
Co tęgo wsiąkała, piła, strajkowała,
To sobie wsiąkniemy i pieśń zanucimy:
Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg!
To wino kochane!
Oj pij, Oj pij, Oj pij, Oj pij!
Zawsze ze dzbana!

Kto wdepnął w kompanię, ten niech się pilnuje!
Ten fuszer, kto z nami w wypitce bastuje!
Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg!
To wino kochane!
Oj pij, Oj pij, Oj pij, Oj pij!

Węgrzynek to trunek godny Puławiaka!
A piwko i sznapsik – to dla Warszawiaka!
Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg!
To wino kochane!
Oj pij, Oj pij, Oj pij, Oj pij!
W tym roku urodzaj kartofli niewielki,
Jednakże nasz dziedzic ciągnie do butelki!
Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg, Oj ciąg!
To wino kochane!
Oj pij, Oj pij, Oj pij, Oj pij!

Nie zrobiła ona wielkiej konkurencji „Puławiance", która wyparła nawet „Gaudeamus". W latach 90. XIX w. powstała jeszcze trzecia „Puławianka" (autor nieznany), częściowo śpiewana na podobną melodię jak znana piosenka kawaleryjska „Hej, hej ułani".

Hej, hej Puławy! Sławny kącik w kraju!
Kto tu rok przepędził, to tak jakby w raju!
Sława Puławiaków nigdy nie zagaśnie,
Bo tu studenteria ze śmiałości słynie!
Hej, hej Puławy! Sławny kącik w kraju!
Kto tu rok przepędził, to tak jakby w raju!

Nasi Puławiacy gnili w cytadeli
Za to, że lud prosty ku światłu ciągnęli!
Hej, hej Puławy! Sławny kącik w kraju!
Kto tu rok przepędził, to tak jakby w raju!

A nasz Hryniewiecki zdobył sobie sławę,
Zginął w carskiej trumnie za najświętszą sprawę!
Hej, hej Puławy! Sławny kącik w kraju!
Kto tu rok przepędził, to tak jakby w raju!

Puławskim studentom nigdy nie brakowało inicjatywy, i to w różnych, często niemłodzieżowych sprawach. W 1880 r. powołali oni do życia Towarzystwo Wydawnicze im. J.I. Kraszewskiego. W 1887 r. wydano w języku polskim książki: Organizacja gospodarstwa wiejskiego G. Krafta, Hodowla świń Heuzego, Leśnictwo Tucewicza, Politykę ekonomiczną Iwaniukowa, Botanikę leśną Feliksa Berdaua i kilka innych pozycji. Ze względów finansowych i innych było to trudne przedsięwzięcie, ale przetrwało osiem lat. Niektóre inicjatywy wydawnicze były w Imperium źle widziane.

W latach 90. XIX w. młodym studentom z Instytutu udało się nakłonić starszych obywateli miasteczka do założenia Towarzystwa Opieki nad Sierotami, których w tym czasie nie brakowało. Przeważały sieroty pochodzenia cygańskiego. Akcję na rzecz sierot prowadzili studenci pod kierownictwem Antoniny Peldy, córki ogrodnika IGWiL Franciszka Peldy zmarłego w 1876 r. (Czecha z pochodzenia), nauczycielki ludowej, zwanej powszechnie Antoszką.

W skład komitetu studenckiego opiekującego się sierotami wchodzili: Józef Duczymiński, Konstanty Duczymiński, Stanisław Hempel, Henryk Hryniewiecki, Stanisław Ruszczykowski, Józef Skowronek, Stefan Śmiechowski, Stefan Świeżarowski i in. Wszyscy ci studenci zostali w 1895 r. aresztowani i relegowani z IGWiL. Był to wielki wstrząs dla społeczności studenckiej.

Natomiast Antoszka kontynuowała swoją działalność przy wsparciu Andrzeja Struga (Tadeusz Gałecki), Władysława Leszczyńskiego oraz Żyda Icka Koguta. Ze starszego pokolenia w działalność tę włączyli się także Wernerowie i Albrychtowie. Szczególną rolę odegrał lekarz IGWiL Emilian Miedźwiedzki, a po jego śmierci w 1903 r. dr Apolinary Horodyski, który znaczną część swoich dochodów przeznaczał na leczenie i dożywianie sierot.

Profesorowie nie tylko organizowali życie poza uczelnią, zapraszając studentów do swoich domów, ale także sami korzystali z różnorodnych ofert kulturalnych.

Od lat 90. XIX w. rozpowszechnił się zwyczaj krótkotrwałych wyjazdów pracowników IGWiL do Warszawy na większe koncerty, na opery i przedstawienia teatralne. Pociągi jeździły bardzo punktualnie przez cały rok. Wyjeżdżano przeważnie w soboty i niedziele, ale nie tylko. Można było wyjechać po południu i wrócić rano dowolnego dnia. Parogodzinną nieobecność w pracy traktowano liberalnie, jeżeli dyrekcja była powiadomiona. Oficjalnie zapowiedziana absencja nie wymagała podań lub usprawiedliwień, oczywiście jeśli nie wchodziły w grę jakieś terminowe zajęcia. Polacy jeździli z reguły na polskie imprezy. Czasem trzeba było pojechać na rosyjskie. Wypadało, ponieważ puławscy Rosjanie nie bojkotowali polskich wydarzeń kulturalnych, zwłaszcza koncertów, oper i operetek.

Profesorowie założyli także klub, który obejmował pomieszczenia obecnych Sal Seminaryjnej, Recepcyjnej, Gotyckiej i Kamiennej oraz pokoiki w tzw. zakrystiach. Klub był bardzo dobrze urządzony. Na ścianach powieszono obrazy o dużej wartości artystycznej. Cztery pokoje umeblowano. Zakupiono fortepian dobrej marki. Świetnie wyposażono bufet w sztućce i naczynia stołowe. Trudno określić, jakie klub spełniał zadanie i czy służył wyłącznie swoim członkom.

Najbardziej towarzyską osobą w Instytucie była żona profesora Władimira Szkatiełowa, ale ona lubiła domy prywatne. Do klubu przychodzono głównie dla posłuchania muzyki oraz na preferansa. Poza Instytutem był jeszcze klub garnizonowy, w którym bywał profesor Nikołaj Krisztafowicz.

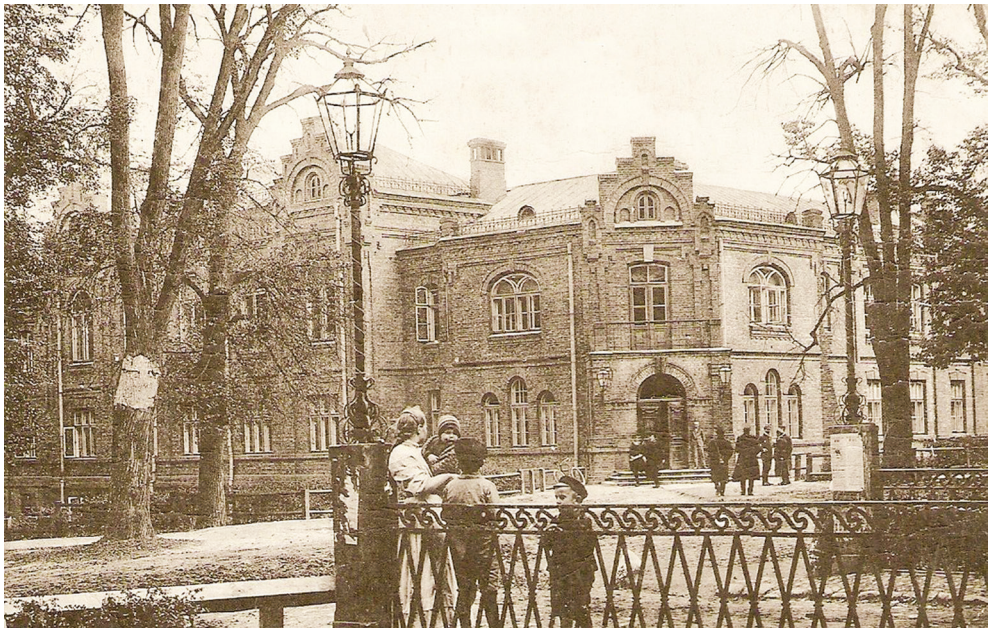

Internat studencki (obecnie Starostwo Powiatowe), przed 1914 r.

W historii Instytutu ogromną rolę odegrała reforma Wasilija Dokuczajewa w 1893 r., ale bardzo ważny okazał się w niej także rok 1905. To od niego rozpoczęło się bojkotowanie przez Polaków rosyjskiego szkolnictwa w Królestwie Polskim. W sprawie tego bojkotu opinia publiczna była podzielona. Sprawa szkół średnich miała inny charakter niż szkół wyższych.

Negatywne stanowisko w stosunku do bojkotu szkół średnich zajęli ludzie z warstw uboższych, których nie było stać na polskie szkoły prywatne i na skomplikowane uzyskiwanie dla dzieci świadectw dających przywileje w służbie publicznej. Ta opozycja była zresztą nieliczna, bo w zaborze rosyjskim, w przeciwieństwie do austriackiego, tylko dobrze sytuowani ludzie kształcili dzieci w gimnazjach i średnich szkołach zawodowych.

Zagadnienie bojkotu szkół wyższych przedstawiało się zupełnie inaczej. Względy materialne mogły odgrywać tu rolę tylko dla obywateli miast czy miasteczek akademickich, jeśli ktoś chciał wysłać syna lub córkę na studia poza miejsce zamieszkania i przeznaczał na to określoną kwotę pieniężną. Mocna waluta w Królestwie Polskim wystarczała na studia w głębi Rosji, Niemczech, Belgii, Szwajcarii lub we Francji. Wydatki zwiększały jedynie bilety kolejowe, ale wyjazdy do domu można było ograniczyć.

Celem ludzi organizujących bojkot szkolnictwa wyższego było powstrzymanie zamykania tych placówek w Królestwie Polskim i przenoszenie ich w głąb Rosji.

Na przykład teza przeniesienia Instytutu Puławskiego na tereny etniczne rosyjskie, białoruskie czy ukraińskie wysuwana była wielokrotnie. Jedynie szaleńcowi Apuchtinowi udało się zapobiec realizacji tych inicjatyw, co należy poczytywać mu za dużą zasługę. Całkowite oczyszczenie terenów polskich z państwowych uczelni akademickich nie było pożądane.

Przewaga liczebna zwolenników bojkotu spowodowała, że liczba studentów Polaków w IGWiL bardzo zmalała. Przyczyniło się to do wzajemnego zbliżenia Polaków bez względu na różnice społeczne.

Tak wspomina to absolwent Instytutu z 1910 r. Witold Jakutowicz: *Studentów Polaków w tych czasach było niewielu i przeważnie z Kresów. Wychowankowie bowiem szkół polskich musieli teraz szukać dalszej nauki poza granicami Królestwa w Krakowie, Lwowie, Dublanach lub Taborze (tam gdzie uznawano świadectwa dojrzałości prywatnych gimnazjów polskich) w ostatnich latach, a najwyżej czterech Polaków kończyło Puławy… By się nie rozpłynąć w morzu obcego żywiołu, tem więcej zmuszeni byli skupić się razem.*

W tym czasie studentów w Instytucie Puławskim było sporo. O tym także pisał Witold Jakutowicz: *Nie można było się dziwić, że taki napływ młodzieży z Rosji przybywał teraz do Puław. Wszak był to jedyny w całym państwie Instytut, który łączył w sobie wydział Agronomiczny i Leśny. Puławy były już niedaleko Europy i Warszawy. Klimat dobry, położenie ładne, stypendia liczne i taniość przy tym bajeczna. Już w 1904 r. wystawiony tu został gmach obszerny, przeznaczony na internat, w którym na piętrze mogło się pomieścić 72 studentów, płacących po 5 rubli miesięcznie. Na dole były*

sale restauracyjne, gdzie za 25 rubli, a nawet za 15 kopiejek można było dostać obiad z trzech lub dwóch dań złożony. Zwykła porcja mleka lub herbaty kosztowała 3 kopiejki. Żyć oni mogli w Puławach tanio i przy tym wesoło, bo oficerów było wielu, a bilardy w restauracji Janowskiej były na zawołanie o każdym czasie. Prócz tego założone zostało „Towarzystwo pomocy dla studentów" w celu zdobywania środków na zasiłki pieniężne dla niezamożnych studentów, które – jak również i stypendia – były teraz przez Towarzystwo Pomocy udzielane. A tych stypendiów było sporo, nawet dla Polaków było ich dziesięć, na ogólną sumę 2360 rubli rocznie. Był też na etacie instytuckim lekarz, który bezpłatnie porad udzielał; w razie zaś choroby jakiegoś studenta szpital miejscowy zawsze był dla niego otwarty. Lekarzem tym, przez czas dłuższy, był Polak dr Horodyski, bardzo sympatyczny człowiek i miły towarzysz.

Jakutowicz wypowiedział się także na temat wzajemnych stosunków pomiędzy Polakami w tamtych czasach, czyli po 1905 r.: *żyliśmy ze sobą w serdecznych i przyjaznych stosunkach, które utrzymane zostały w dalszym życiu naszym i poza Puławami. W samych początkach tego okresu mieszkało w Puławach dwóch kolegów żonatych, O. Korzun i A. Buxhoswden. W gościnnych progach ich domów zawsze znaleźć było można prócz wymiany myśli i trochę ciepła rodzinnego. Przy tym kolega Korzun, człowiek zamożny, odznaczał się uczynnością względem biedniejszych kolegów. Z osób, które poza kolegami przyjmowały żywy udział w życiu studentów polskich należy wymienić panie Grabowską i Wagnerównę oraz doktora Horodyskiego.*

Intersujące były także wypowiedzi Jakutowicza o stosunkach, jakie charakteryzowały w ostatnim czasie istnienia IGWiL współżycie studentów Rosjan i Polaków: *Było zupełnie rzeczą naturalną, że wobec siedzenia przez całe miesiące przy tych zajęciach obok kolegów Rosjan, nieraz przychodziło do zbliżenia z nimi, zwłaszcza że było wśród nich sporo ludzi inteligentnych, kulturalnych i szczerych, którzy starali się mówić po polsku, a nawet chodzili w naszych ułankach z błękitnym podszyciem, jak przystawało dla Kresów. Lubo koledzy Rosjanie traktowali nas zawsze z pewnym respektem, to obecnie odnosili się do nas z szacunkiem, a niejednokrotnie i z sympatią. Dążenie społeczeństwa polskiego do samodzielności i solidarna akcja w sprawie szkolnictwa polskiego musiały przekonać tych Rosjan i nie-Rosjan, jacy byli wówczas w Puławach, że naród polski żyje, ma swoją przeszłość i dąży świadomie i z wiarą do jej odrodzenia.*

W ogóle zdaniem Jakutowicza cała atmosfera w samym Instytucie i wokół niego uległa dużemu polepszeniu po akcjach rewolucyjnych 1905 r.: *Profesorowie mieli teraz większą swobodę w prowadzeniu wykładów i jeszcze większy nacisk kładli na praktyczne zajęcia z przedmiotów specjalistycznych. Nikt już nie mógł krępować ich woli i postanowień w sprawach nauczania… Kurdiani wykładał i słuchał egzaminów w parku, mając tam pod ręką ciekawsze okazy flory. Pracy było bardzo wiele, ale i wolności było teraz znacznie więcej. Wszak konstytucja nadawała pewne swobody, a więc i studenci w Puławach mieli ich znacznie więcej. Mogli dowolnie zbierać się i wygłaszać płomienne przemówienia, ale ostrze tego rodzaju już się stępiło.*

Po 1905 r. zepsuły się stosunki między Polakami a inteligencją żydowską, wśród której przeważali Żydzi pochodzący z terenów Litwy i Białorusi, osiedleni w Królestwie Polskim oraz przybysze z Ukrainy Besarabii. Ci niepolscy Żydzi tworzyli swoje grupy lewicową, prorosyjską i tę obojętną do sprawy polskiej.

Nie psuło to jednak stosunków jakie utrzymywali studenci z kupcami żydowskimi. W krawiectwie królował nadal Rudy Jankiel ubierający studentów w uniformy i odrodzone ułanki.

Bardzo zmienił się także świat knajperski. Na bezalkoholowe posiłki chodziło się po prostu do stale czynnej stołówki w internacie. Alkoholowe libacje odbywały się w restauracji Jankowskiego. Żydowskie mikroknajpki nie wytrzymały konkurencji z nieżydowskimi knajpami dorożkarskimi, które przyciągały pijącą klientelę wieprzowymi potrawami.

Wśród większości studentów utarł się zwyczaj jadania zakrapianych posiłków w domach prywatnych. Rozpowszechniły się składkowe kolacje, które nie musiały się jednak odbywać u inteligencji puławskiej. Nie gardzono towarzystwem chłopów z Włostowic lub Wsi Puławskiej (obecna ulica 6 Sierpnia i jej okolice) czy drobnych mieszczan z okolic Gościńczyka. Ci mieszczanie stali się autentycznymi mieszczanami po przyznaniu Puławom w 1905 r. praw miejskich.



Puławy w 1915 r.

RELEGOWANIE BOLESŁAWA PRUSA Z INSTYTUTU

W pierwszym roku istnienia Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach w 1869 r. na Wydział Leśny zapisał się Aleksander Głowacki (Bolesław Prus).



Bolesław Prus ok. 1870 r.
na fotografii autorstwa Konrada Brandla

Aleksander Głowacki urodził się 20 sierpnia 1847 r. w Hrubieszowie w rodzinie dworskiego ekonoma o szlacheckich korzeniach. Swój późniejszy pseudonim literacki Aleksander Głowacki zaczerpnął z nazwy rodowego herbu Prus I. W tym czasie rodzina Głowackich mieszkała w majątku Żabcze. Osierocony w wieku 3 lat przez matkę, a w wieku lat 9 przez ojca, przeszedł pod opiekę babki Marcjanny Trembińskiej mieszkającej w Puławach. Po jej śmierci zamieszkał u ciotki Domiceli z Trembińskich Olszewskiej w Lublinie, gdzie uczęszczał do Powiatowej Szkoły Realnej. W 1861 r. znalazł się w Siedlcach pod opieką starszego o 13 lat brata Leona Głowackiego pracującego jako nauczyciel historii. W 1862 r. wraz z bratem przeprowadził się do Kielc, gdzie rozpoczął naukę w gimnazjum. Pod wpływem swego brata Leona, działacza frakcji „Czerwonych", Aleksander Głowacki w 1863 r. wziął udział w powstaniu styczniowym. Walczył w oddziale Ludwika Żychlińskiego w bitwie pod Żelazną. Następnie walczył w oddziale Adama Andrzeja Zielińskiego i 1 września został ranny podczas potyczki we wsi Białka. Dostał się do rosyjskiej niewoli, jednak ze względu na młody wiek oraz dzięki wstawiennictwu ciotki, po wyjściu ze szpitala pozwolono mu wrócić do Lublina i zamieszkać z rodziną. Jednak 20 stycznia 1864 r. został aresztowany za udział w powstaniu. Od stycznia do kwietnia przebywał w więzieniu na Zamku Lubelskim oraz w budynku koszar. Sąd wojskowy pozbawił go szlachectwa. Po zwolnieniu z więzienia Aleksander ukończył w 1866 r. gimnazjum i w październiku wstąpił do Szkoły Głównej w Warszawie na Wydział Matematyczno-Fizyczny. Ze względów finansowych w 1869 r. przeniósł się do Puław, gdzie podjął naukę na Wydziale Leśnym Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, jednak już we wrześniu 1870 r. wrócił do Warszawy.

Próbował różnych zawodów, dzięki którym mógłby zarobić na życie. Był fotografem, ulicznym mówcą, ślusarzem w fabryce Lilpopa i Raua. Próbował też sił jako dziennikarz. W 1873 r. Aleksander Głowacki rozpoczął współpracę z satyrycznymi pismami *Mucha,* w 1874 r. *Kolce*, dla których pisał prześmiewcze „Szkice społeczne i humoreski". Wszystkie publikacje o charakterze rozrywkowym podpisywał nazwiskiem Prus.

W 1874 r. związał się z Kurierem Warszawskim. Publikowanie swoich felietonów przyniosło mu znaczne dochody i stabilizację finansową. Pozwoliło mu to na poślubienie 14 stycznia 1875 r. Oktawi Trembińskiej. Para nigdy nie doczekała się własnego potomstwa, natomiast ich przybrany syn Emil w wieku 18 lat popełnił samobójstwo z powodu nieszczęśliwej miłości.

W 1876 r. Aleksander Głowacki rozpoczął współpracę z czasopismem *Ateneu*m, a w 1877 r. z tygodnikiem *Nowiny*. W 1882 r. objął redakcję tej gazety. W 1879 r. wkroczył w dojrzały okres swojej twórczości nowelistycznej, który trwał aż do 1885 r. Nigdy nie porzucił dziennikarstwa. W 1883 r. związał się z *Tygodnikiem Illustrowanym*, a w 1887 z *Kurierem Codziennym*. Gdy w 1883 r. prowadzone przez Prusa czasopismo *Nowiny* upadło, pisarza znowu dotknęły problemy finansowe. Poświęcił się on wówczas głównie pracy nad powieściami. Prus nawiązał również stałą współpracę z wydawanym w Petersburgu polskim tygodnikiem *Kraj*, dla którego pisał „Korespondencję z Warszawy". W 1885 r. Aleksander Głowacki poznał znanego malarza Stanisława Witkiewicza, który był wówczas współredaktorem czasopisma *Wędrowiec*. Dzięki znajomości z Witkiewiczem przez krótki czas związany był z tym wydawnictwem, na łamach którego opublikował kilka nowel i opowiadań.

W 1882 r. wyjechał na wczasy do uzdrowiskowej miejscowości Nałęczów. Od tamtej pory miasteczko to stało się jego ulubionym miejscem wypoczynku, które odwiedzał przez kolejne 28 lat. Ostatni raz przyjechał do uzdrowiska w 1910 r. Z Nałęczowa często podróżował do pobliskiej Bochotnicy, gdzie umieścił akcję swojej noweli Antek. 3 września 1892 r. był świadkiem na ślubie Stefana Żeromskiego z Oktawią Rodkiewiczową. Prus był z nimi zaprzyjaźniony. Oktawia prawdopodobnie była pierwowzorem Madzi Brzeskiej z Emancypantek.

W 1895 r. Prus odbył jedyną podróż zagraniczną do Niemiec, Czech, Szwajcarii i Francji, odwiedził Berlin, Drezno, Karlsbad, Rapperswil i Paryż.

Do końca życia pisarz chętnie brał udział w akcjach społecznych i obejmował patronat wielu inicjatyw oraz przedsięwzięć. Był opiekunem sierot z Towarzystwa Dobroczynności, brał udział w spółce zakładającej Seminarium dla Nauczycieli Ludowych na Ursynowie, był prezesem Stowarzyszenia Kursów dla Analfabetów Dorosłych. W swoim testamencie ufundował stypendia dla utalentowanych dzieci pochodzących z ubogich wiejskich rodzin. W ostatnim okresie życia przyjeżdżał na wypoczynek do Milanówka.

Aleksander Głowacki zmarł na atak serca 19 maja 1912 r. w Warszawie w wieku 64 lat.

Przygoda późniejszego pisarza z puławską uczelnią nie trwała zbyt długo, za sprawą incydentu, który 43 lata później opisał kolega Prusa z instytuckiej ławy Roman Święcicki: *W roku 1869, kiedy otworzono w Puławach Instytut Agronomiczno-Leśny, Prus zapisał się na Wydział Leśny. Nie długo jednak w Instytucie przebywał, wskutek następującego epizodu: w roku pierwszym zapisało się do instytutu na wydział gospodarczy i leśny około dwudziestu kilku studentów, przeważnie przybyłych ze Szkoły Głównej. Potrzeba było zdawać egzaminy po rosyjsku. Studenci zaś Szkoły Głównej wolni byli od egzaminów. Pomimo więc, że nie znali rosyjskiego języka, zapisano nas na odpowiednie do zadania wydziały. Wykłady odbywały się w rosyjskim języku. Chociaż nie znaliśmy tego języka, po paru miesiącach doskonale już rozumieliśmy, a nawet pisaliśmy już kursy za wykładami. W parę miesięcy po otworzeniu Instytutu przyjechał do Puław niejaki pan Omeljanienko – naznaczony do wykładu rosyjskiego języka. Zaraz na pierwszej lekcji oznajmił nam, że »budiet dyktowka hospoda, imiejete tetradki?«*

Odpowiedzieliśmy, że nie imiejem. Togda wozmite listy. Wzięliśmy po arkuszu papieru i napisaliśmy kilkanaście wierszy za dyktandem p. profesora. Po chwili oznajmił profesor, że »budiet dowolno«. Spojrzał po auli – siedziało nas 24 w dwóch ławkach. I ukazał palcem mówiąc: »Wy wtoroj w pierwoj skamiejkie – czytajte budiet razbor systiematyczeskij«. Trafił na Głowackiego. Ten ostatni podniósł się, ukłonił i usiadłszy, zaczął czytać podyktowane wiersze. Wtedy p. profesor krzyknął głośno »stantie! Ja że wam prikazał wstat«. Głowacki znowu wstał, ukłonił się i usiadłszy zaczął dalej czytać. Naraz p. Omeljanienko zrywa się, jeszcze raz nakazuje Głowackiemu wstać i czytać stojąc. Na to Głowacki odpowiedział, że »eto nie I klas. U nas dierżytsia egzamin sidia«. Profesor oburzony tą odpowiedzią wyleciał z auli i po chwili wrócił z Dyrektorem Tiutczewem i inspektorem p. Popowem. P. Omeljanienko przedstawił Prusa jako buntowszczyka. Dyrektor nie wiedząc, co z tym fantem zrobić, zadepeszował do Kuratora Okr. Nauk w Warszawie p. Witte. Wieczór już był w Puławach. Zwołano nas wszystkich do auli na śledztwo. P. kurator wywołał Głowackiego, który nie znając dobrze języka rosyjskiego, prosił Gejsztora – Litwina, znającego dobrze język rosyjski, aby całe zajście wytłumaczył. Kiedy kolega Gejsztor zaczął mówić, p. kurator odezwał się, że »dowolna eto bunt« i Głowackiego i Gejsztora »wsiej czas udalit won z Instytuta«. I o godzinie 12 w nocy, pod dozorem policji, Głowacki i Gejsztor opuścili Puławy.

STOSUNKI MIĘDZYLUDZKIE POMIĘDZY POLAKAMI I ROSJANAMI W INSTYTUCIE GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA

Instytut w Puławach był klasycznym przykładem tego, że o przyjaźń i szacunek pomiędzy Rosjanami i Polakami było najłatwiej, gdy stosunki międzyludzkie nie były determinowane przez politykę. Sytuacja zdecydowanie się pogarszała, gdy kolejna władza wymagała realizacji swojej polityki, godzącej w dumę i interesy narodowe poszczególnych nacji.

Stosunki międzyludzkie pomiędzy polskimi i rosyjskimi wykładowcami czy studentami były raczej dobre, szczególnie w początkowym okresie funkcjonowania Instytutu. Przedstawiciele obu narodowości razem uczestniczyli w miejscowym życiu towarzyskim.

Puławy w tym czasie były małą osadą, tworzącą dopiero swoją miejską infrastrukturę, przez to otwartą, tolerancyjną i przyjazną dla obcych. W mieście zgodnie żyły 3 narodowości: Polacy, Rosjanie i Żydzi. Ceniono uczciwość, wiedzę i wykształcenie, niezależnie od tego skąd kto pochodził i jakim językiem mówił. Niewielka liczba mieszkańców powodowała, że wiedziano wszystko o wszystkich, w tym, kto jest szpiclem, kto zachowuje się niewłaściwie i z takimi ludźmi nie utrzymywano kontaktów towarzyskich, niezależnie od ich narodowości.

Nie ulegało wątpliwości, że atmosfera miasta przekładała się na stosunki w Instytucie. Sytuacja pogorszyła się, kiedy stanowisko kuratora warszawskiego w 1879 r. objął osławiony Aleksandr Apuchtin, który w sposób bezwzględny rozpoczął rusyfikację. Kurator szczególną opieką otoczył Puławy, gdzie częste były kontrole i przesłuchania oparte na donosach miejscowych szpiegów, którzy informowali go o wszelkich realnych i potencjalnych wykroczeniach studentów oraz pracowników w stosunku do władzy. Wielu pracujących w Puławach Rosjan bało się Aleksandra Apuchtina. Jeszcze większa ich liczba nim pogardzała, a niektórzy, w tym dyrektorzy Instytutu podejmowali z nim walkę.

Do tych ostatnich należeli przede wszystkim Wasilij Dokuczajew i Piotr Budrin. Według lokalnych puławskich przekazów Wasilij Dokuczajew częściej bywał w polskich domach niż w rosyjskich. W towarzystwie Polaków był przyjmowany z należytym szacunkiem i uznaniem dla jego pracy. Mając dość silną pozycję w administracji Cesarstwa, wiele robił dla Instytutu, miasta i mieszkańców Puław. Chciał nawet przeforsować możliwość obejmowania katedr i stanowisk profesorów lub przynajmniej asystentów przez Polaków. Niestety władze rosyjskie stanowczo się temu przeciwstawiły.

Wasilij Dokuczajew po 3 lata kierowania Instytutem, w tym po jego zreformowaniu, co doprowadziło do uzyskania przez niego europejskiego prestiżu naukowego, został zmuszony do opuszczenia Puław.

Działalność Aleksandra Apuchtina powodowała, że wielu Rosjan zmuszonych było do wyjazdu z Puław. Do takich należeli Włodzimierz Pałładin, wykładowca botaniki i fizjologii roślin i Piotr Budrin, dyrektor Instytutu w latach 1902–1905.



Władimir Iwanowicz Pałładin urodzony w 1859 r. był absolwentem Uniwersytetu w Moskwie. Od 1886 r. był wykładowcą botaniki i fizjologii roślin w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach.

Władimir Pałładin był jednym z największych ówczesnych fizjologów roślin. Jego podręcznik z zakresu fizjologii roślin został przetłumaczony na język angielski w latach 30. XX w.

W 1889 r. zmuszony został przez władze carskie do opuszczenia Puław. Powodem takiej decyzji było zbyt małe zaangażowanie Pałładina w realizację rusyfikacyjnej polityki władz rosyjskich. Został przeniesiony do Charkowa, gdzie prowadził wykłady z fizjologii roślin. W 1897 r. ponownie wrócił do Królestwa i podjął pracę na Uniwersytecie Warszawskim. Czynił starania, by podjąć współpracę z Instytutem Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w kwestii założenia w Puławach laboratorium badawczego. Niestety starania spełzły na niczym, ponieważ ponownie naraził się władzom carskim i w 1901 r. został zmuszony do wyjazdu do Petersburga, gdzie podjął pracę na tamtejszym uniwersytecie. Władimir Pałładin był autorem wielu prac naukowych. Publikował m.in. w Zapiskach Novo-Aleksandryjskogo Instituta Selskogo Chozjajstva i Lesovodstva. Był jednym z najwybitniejszych fitofizjologów naszych czasów. Zmarł 3 lutego 1922 r.

Piotr Wasiljewicz Budrin urodził się 6 czerwca 1857 r. w Nerdwie w guberni permskiej, w rodzinie miejscowego proboszcza cerkwi prawosławnej. Ukończył seminarium w Permie, a następnie Wydział Fizyczno-Matematyczny Uniwersytetu Petersburskiego (1875–1879). W 1882 r. przybył do Puław i rozpoczął pracę w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. W 1883 r. został kierownikiem gospodarstw doświadczalnych Górna Niwa i Kępa. Gospodarstwo Kępa, którym Budrin zarządzał w latach 1883–1902 stanowiło wzór dla wszystkich polskich i rosyjskich zakładów doświadczalnych. W 1886 r. odbył siedmiomiesięczną podróż służbową do Niemiec, Szwajcarii, Austrii i Francji. W 1888 r. wstąpił w związek małżeński. Jego wybranką była Julia, córka generała rosyjskiego Iwana Iwanowicza Pawłowa.

W 1889 r. uzyskał tytuł profesora. W 1891 r. objął pierwszą w Rosji i jedną z pierwszych w świecie Katedrę Uprawy Roślin w IGWiL. W tym też czasie wiele publikował. Jego praca *Dane o kulturze uprawy roślin w doświadczalnej fermie Nowo-Aleksandryjskiego Instytutu w Górnej Niwie i Kępie w latach 1881–1899* została wyróżniona przez



Komitet Muzeum Wiedzy Przyrodniczej w Moskwie złotym medalem, a zaopatrzona we francuskojęzyczne streszczenie – zaprezentowana w 1900 r. na światowej wystawie w Paryżu.

W 1902 r. objął stanowisko dyrektora Instytutu. Wcześniej, przez pięć lat pełnił funkcję pomocnikiem dyrektora. Za jego dyrekcji Instytut rozkwitł, wzrosło zainteresowanie studentów uczelnią. O jedno miejsce ubiegało się trzech kandydatów. Wówczas, oprócz zajęć w roku akademickim, także podczas wakacji studenci wraz z opiekunami wyjeżdżali na tzw. wycieczki do majątków ziemian – Kleniewskiego i Marcinkiewicza w guberni lubelskiej, Cichowskiego i Piotrowskiego w radomskiej, Potockiego w kieleckiej oraz do Puszczy Białowieskiej. Nadszedł jednak burzliwy 1905 r. Kraj ogarnęły rozruchy, które nie ominęły również Puław. Władze zwierzchnie przysłały rozporządzenie, w którym była mowa o relegowaniu studentów wichrzycieli.

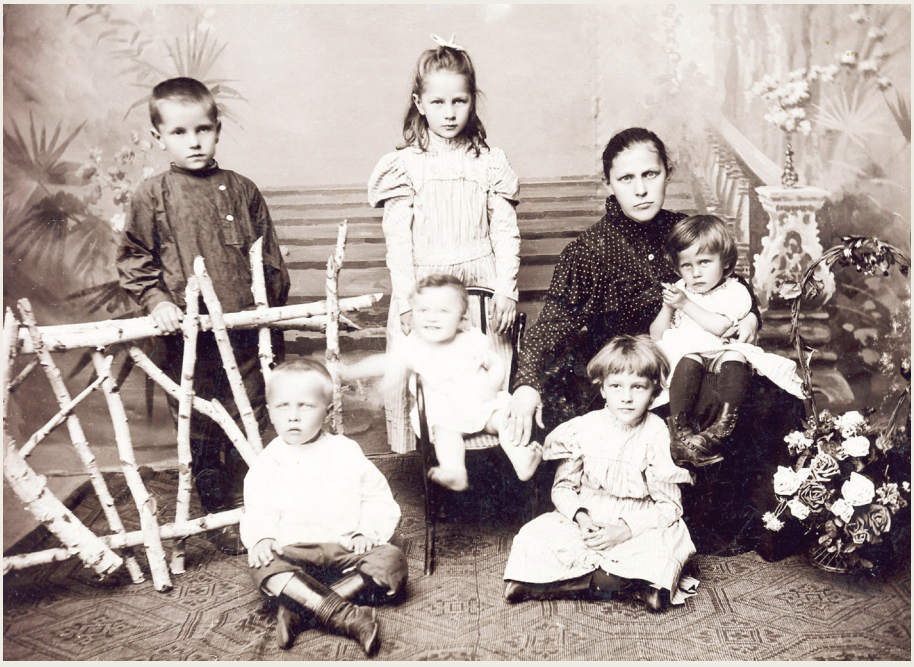

Julia Iwanowna Budrin z dziećmi (po lewej stronie stoi adoptowany syn Kostia Pawłow, a poniżej Dymitr)



Córki Piotra Budrina z puławskimi studentami

Profesor Budrin nie chciał się na to zgodzić. Reakcja władz była natychmiastowa – musiał napisać podanie o zwolnienie. Wyjechał wraz z rodziną do majątku Spaskoje na Smoleńszczyźnie (niegdyś darowanego przez cara), gdzie zajął się pracą w gospodarstwie. Po przeczytaniu w prasie ogłoszenia o konkursie na dyrektora pierwszej krajowej stacji selekcyjnej, otwieranej przez Charkowskie Towarzystwo Rolnicze, nie zastanawiał się długo. Wyjechał do Charkowa, gdzie nową funkcję połączył z wykładami na Charkowskim Uniwersytecie. Na Ukrainie spędził pięć lat. W 1913 r. przeniósł się do Petersburga, gdzie kontynuował pracę naukową na tamtejszych wyższych uczelniach. Badania naukowe prowadzone w Puławach stanowiły podstawę do opracowania cennych publikacji, które do dnia dzisiejszego nie straciły na aktualności. Piotr Wasiljewicz Budrin został odznaczony w 1895 r. Orderem św. Stanisława i w 1901 r. Orderem św. Włodzimierza IV stopnia. Nigdy nie zapisał się do partii bolszewickiej.

Był ojcem dziesięciorga dzieci, w tym adoptowanego Kosti Pawłowa, syna zmarłego wdowca, dozorcy z Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Budrin do końca życia marzył o powrocie do Puław. Zmarł 27 marca 1939 r. Na cmentarz odprowadzał go wielotysięczny kondukt żałobny. Żona profesora Julia przeżyła go o trzy lata. Zmarła z głodu podczas oblężenia Leningradu w 1942 r.



Dymitr Budrin, syn Piotra Budrina, podczas pierwszej wojny światowej był oficerem armii rosyjskiej, a po wybuchu rewolucji w szeregach Białej Armii Wrangla. Kiedy sytuacja stała się beznadziejna, a wojsko Wrangla zostało zepchnięte na Krym, wydano rozkaz do ewakuacji. Dymitr znalazł się w Rumunii, skąd przedostał się do Francji, gdzie formowała się Błękitna Armia Hallera. Po przybyciu do kraju Hallerczycy wysłani zostali na południe do walki z bolszewikami. Tam Dymitr Budrin dostał świadectwo odwagi, m.in. za atak na Sokal. Wojna 1920 r. zakończyła się traktatem ryskim. Dymitr przyjął polskie obywatelstwo. W czasie służby odczuł negatywny stosunek Polaków do Rosjan i do wyznawców prawosławia, dlatego zrezygnował ze służby w wojsku i zaczął pracę w Łodzi, w przemyśle włókienniczym. Tam w 1924 r. ożenił się z Anną Krzyżanowską. W 1939 r. jako oficer wojska polskiego wyruszył na front i dostał się do niewoli sowieckiej. Został zamordowany w Katyniu 3 kwietnia 1940 r.

W Księdze Cmentarnej Cmentarza w Katyniu znajdował się krótki biogram Dymitra Budrina: *(Ppor. rez. Dymitr Budryn s. Piotra i Julii Pawłowej, ur. 24 XII 1892 w Warszawie, uczestnik wojny 1918–1921 w formacjach gen. Żeligowskiego i gen. Hallera. Następnie w 10. Pac., 1. Panc., 8, 7 i 4 panc. Inżynier, absolwent Konstantynowskiej Szkoły Art. i SPRArt. we Włodzimierzu Woł. Pełnomocnik Zrzeszenia Przedsiębiorstw Bawełny w Łodzi. Przydział: OK IV. Żonaty z Anną z Krzyżanowskich, miał synów Włodzimierza i Juliusza.*

Koleje życia ojca i syna Budrinów były dowodem, jak dziwnie splątane przez historię, mogą być polsko-rosyjskie losy poszczególnych ludzi.

O polsko-rosyjskich stosunkach świadczył również poniższy fakt. Gdy w 1905 r. polska młodzież zaczęła bojkotować szkoły rosyjskie i dążyć do uzyskania polskiej szkoły, na wiecu w Puławach studenci Rosjanie opowiedzieli się za przekazaniem Instytutu w polskie ręce. Podchwycili to profesorowie, którzy wystąpili do Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie z apelem przejęcia Instytutu na rzecz szkolnictwa polskiego. Niestety wraz z upadkiem rewolucji w 1905 r. sprawa stała się nieaktualna.

Można stwierdzić, że nie było większych niesnasek na tle narodowościowym pomiędzy Polakami a studentami i wykładowcami rosyjskimi. Stosunek Rosjan do Polaków w większym stopniu zależał od moralności i kultury osobistej poszczególnych osób niż od oficjalnej polityki carskich władz. Polaków i Rosjan studentów często jednoczyła wspólna walka z dyrekcją Instytutu i miejscową władzą administracyjną czy policyjną, jednakowo uciążliwą dla obu nacji.

Nieuzasadnione było twierdzenie, że czas funkcjonowania IGWiL to okres zastoju, a nawet upadku kształcenia rolniczego w Polsce. IGWIL to czas niewykorzystanych w pełni możliwości wyższego kształcenia rolniczego na ziemiach polskich. Wynikało to z rosyjskiego charakteru Uczelni i kadry dydaktycznej nieznającej potrzeb polskiego rolnictwa i społeczeństwa. Instytut w niektórych okresach swojego istnienia reprezentował bardzo wysoki poziom naukowy, kształcąc wielu absolwentów rolnictwa i leśnictwa, którzy dobrze przysłużyli się ojczyźnie na polu społecznym, ekonomicznym, naukowym czy politycznym.

Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1915–1921)

Latem 1915 r., kiedy Puławy zostały zajęte przez wojska austriackie, zabezpieczeniem majątku Instytutu zajęli się dwaj pełnomocnicy okupacyjnych władz austriackich: komisarz Gałuszka i szambelan Gniewosz. Jesienią 1915 r. zainteresował się Puławami rzeczoznawca rolniczy przy naczelnej komendzie armii austriackiej profesor Kazimierz Rogoyski. Na jego wniosek kustoszem Instytutu mianowano Zygmunta Jaworskiego, nauczyciela szkoły rolniczej w Czernichowie. Wówczas zrodziły się trzy koncepcje na temat przyszłości Puław. Zwolennicy wskrzeszenia w Puławach uczelni rolniczej podzielili się na dwa wyraźne obozy. Większość społeczeństwa popierała projekt założenia szkoły wyższej. Jednak bardziej wpływowi byli w tym czasie wykładowcy Wyższych Kursów Rolniczych w Warszawie, których znaczna część uważała, że Puławy powinny stać się głównym, krajowym ośrodkiem śred-



Usuwanie godła i szyldów austro-węgierskich z gmachu głównego Instytutu, 2 listopada 1918 r.

niego szkolnictwa rolniczego, pozostawiając wyższe szkolnictwo stolicy. Trzeci obóz stanowili propagatorzy idei rozbudowy doświadczalnictwa, którzy chcieli widzieć w Puławach albo olbrzymi zakład doświadczalny, albo nawet wielki instytut naukowo-badawczy poświęcony wszystkim dziedzinom rolnictwa i opierający się na szeroko rozbudowanej sieci stacji doświadczalnych. Początkowo najpopularniejsza była idea wskrzeszenia akademii rolniczej. Do opinii tych czynników przychyliło się Wiedeńskie Ministerstwo Oświaty, które w maju 1916 r. powierzyło sprawę zorganizowania takiej akademii profesorowi Stefanowi Surzyckiemu. W pierwszych dniach czerwca przybył on do Puław, a następnie udał się do Lublina i Warszawy, żeby w sprawie przyszłości Instytutu porozumieć się z czołowymi przedstawicielami orga-



Usuwanie godła i szyldów austro-węgierskich z gmachu głównego Instytutu, 2 listopada 1918 r.

nizacji rolniczych. Zarząd Towarzystwa Rolniczego w Lublinie stanął na stanowisku, że Puławy powinny stać się siedzibą głównej wyższej uczelni rolniczej w kraju.

Zupełnie inne stanowisko zajęła specjalna komisja (pod przewodnictwem dr. Ignacego Kosińskiego) wyłoniona przez Centralne Towarzystwo Rolnicze w Warszawie i obejmująca m.in. szereg osób związanych z wyższymi kursami rolniczymi przekształcającymi się stopniowo w akademię. Członkowie tej komisji byli zdania, że kształcenie młodzieży na prowincji obniży jej poziom kulturalny i intelektualny. Wysuwano również argumenty, że tylko stolica zapewni studentowi właściwą ogładę towarzyską, której należy wymagać zarówno od młodych ziemian, jak też od wszystkich funkcjonariuszy prywatnej i państwowej administracji rolniczej i leśnej. Oczywiście nie brakowało także poważniejszych argumentów. Między innymi obawiano się, że Puławy nie będą mogły obsadzić należycie wszystkich katedr, choćby z uwagi na fatalne warunki mieszkaniowe. W związku z tym komisja popierała koncepcję utworzenia na terenie Puław głównego ośrodka badań rolniczych i doświadczalnictwa rolniczego.

Samo Centralne Towarzystwo Rolnicze w mniejszym stopniu interesowało się sprawą lokalizacji wyższej uczelni rolniczej, jednak kładło szczególny nacisk na palącą potrzebę właściwego ustawienia rolniczych prac naukowo-doświadczalnych. Dlatego też nie tylko nie popierało idei wskrzeszenia uczelni puławskiej, ale sprzeciwiało się też koncepcji kompromisowej wysuniętej przez zwolenników złączenia akademii z instytutem badawczym. Przypuszczano bowiem, że takie złączenie mogłoby pociągnąć za sobą uprzywilejowanie systematycznie prowadzonej dydaktyki nad pracami naukowo-badawczymi, które nie dawały się ująć w tak ścisłe ramy, jak zajęcia dydaktyczne. Niektórzy działacze Centralnego Towarzystwa Rolniczego przewidywali zresztą możliwość uruchomienia w Puławach wyższej uczelni, ale sądzili, że najpierw trzeba ugruntować podwaliny instytucji badawczej, a później dopiero przystąpić do organizowania szkoły wyższej jako placówki odrębnej, korzystającej tylko przy sposobności z wyposażenia dawnego Instytutu i zatrudniającej dodatkowo jego wybitniejszych pracowników. Trzeba podkreślić, że po przyjeździe Surzyckiego do Warszawy pomnożyli się gwałtownie przeciwnicy koncepcji wskrzeszenia uczelni puławskiej.

Rządowy projekt polsko-austriacki przewidywał utworzenie w ramach planowanej uczelni puławskiej czterech Wydziałów, mianowicie: Rolniczego, Melioracyjnego, Leśnego, Przemysłu Rolnego. Tymczasem Politechnika Warszawska organizowała u siebie Wydział Inżynierii Rolnej (maszynoznawstwo rolnicze, melioracja) i nosiła się z zamiarem takiego uzupełnienia katedr na innych wydziałach, żeby móc obsłużyć pod względem dydaktycznym i badawczym potrzeby przemysłu rolnego. W związku z tym profesorowie Politechniki przyłączyli się do nieprzejednanych przeciwników podtrzymywania uczelnianych tradycji puławskich. Warto nadmienić, że były także czynione próby stworzenia w Puławach samej tylko uczelni leśnej. Jednak wysiłki te nie były traktowane poważnie przez większość organizacji polskich. Projekt zlokalizowania w Puławach średniej szkoły rolniczej także nie spotkał się z aprobatą

wybitniejszych działaczy społecznych. Puławy były zbyt bogato wyposażone i zbyt wielkie miały możliwości rozwojowe, żeby mogły być w pełni wykorzystane przez tak skromnie wtedy zakrojone średnie szkolnictwo rolnicze. Bezwzględna większość warszawskich działaczy społecznych opowiadała się w rezultacie za powołaniem do życia w Puławach rolniczego instytutu badawczego. Konkretny projekt organizacji takiego instytutu opracował z ramienia Centralnego Towarzystwa Rolniczego Ignacy Kosiński. W uzasadnieniach projektu podano, m.in.:

1. *Przede wszystkiem Instytut stałby się ośrodkiem naukowej pracy, podjętej w celu stworzenia poważnych podstaw postępu rolniczego w poszczególnych gałęziach jego produkcji.*
2. *Dzięki przeprowadzonej specjalizacji w pracy naukowej, wyposażonej w odpowiednie środki, instytut dawałby możność kończącym wyższe uczelnie, pogłębiania swej wiedzy w wybranych kierunkach i nie tylko przygotowałby zastęp świeżych sił już to do samodzielnej pracy naukowej, już to do szkolnictwa rolniczego, ale także kształciłyby fachowców specjalistów niezbędnych wobec coraz dalej idącego zróżnicowania współczesnych gospodarstw rolnych.*
3. *Instytut skupiając w swem gronie zastęp badawczy specjalistów, dawałby najlepszą możność i łatwość, peryodycznego uzupełniania wiedzy szerokim warstwom rolniczym, przez organizowanie kursów z poszczególnych działów produkcji, a przez taką popularyzację nowych wyników badań naukowych, zaszczepiałby je w owocniejszy sposób na gruncie praktyki rolniczej, aniżeli jest w możności dokonać tego słowo drukowane; wreszcie:*
4. *Dzięki lokalnym warunkom, jakie Instytut taki w Puławach mógłby znaleźć, stworzyłaby się możność świadczenia codziennych usług gospodarstwom w Kraju, przez zorganizowanie pod kierunkiem tamtejszych sił naukowych praktycznych działów pracy, jako to: hodowli nasion i zwierząt domowych, produkcji szczepionek ochronnych dla zwierząt, środków do zwalczania chorób roślinnych.*

Jednak od projektu do jego realizacji droga okazała się dosyć daleka. Na ten temat w jednym z artykułów sprawozdawczych Stefana Surzyckiego czytamy: *Te stadya organizacji, które po zasadniczej zgodzie wyższych władz wydały się łatwemi do spełnienia, niestety, nastręczały cały szereg trudności, wynikających właśnie z wojennych specyalnie warunków: szereg instacyi, orzekających w tych sprawach, instacyi pomieszczonych nie w jednym miejscu, jak to było przy organizacji warszawskiego Uniwersytetu i Politechniki, trudności komunikacyjne i porozumiewawcze, nowość samej sprawy dla samych instacyi orzekających, gdyż charakter Instytutu wychodził poza szablon dotychczasowych wyższych uczelni, trudności prawne w zharmonizowaniu poglądów przy opracowaniu statutu, braki pomieszczenia, wynikające z faktu, że gmachy Instytutu zajęte były i są przez miejscową c. i k. komendę powiatową, dla której pomieszczenia wskutek spalenia miasta bardzo trudno było znaleźć – wszystko to trzeba było cierpliwie rozwiązać i pokonać.*

Zatwierdzenie schematu organizacyjnego i statutu Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach nastąpiło 26 września 1917 r. Zgodnie z nim powołano do życia Kuratorium, którego zadaniem było opiekowanie się Instytutem i kontrolowanie jego działalności, zwłaszcza w zakresie administracyjnym i gospodarczym.

Pierwszym dyrektorem Instytutu został światowej sławy biochemik Leon Marchlewski (brat Juliana – współzałożyciela SDKPiL). Stanowiska kierowników wydziałów i działów objęli liczni wybitni uczeni, m.in.: Antoni Sempołowski (znany hodowca roślin), Feliks Jaroszyński (doskonały serolog), Zygmunt Weyberg (wybitny mineralog), Kazimierz Bassalik (mikrobiolog), Józef Trzebiński (bardzo znany botanik), Emil Godlewski (jeden z najwybitniejszych fitofizjologów), Stefan Kopeć (bardzo zasłużony biolog), Tadeusz Mieczyński (zasłużony gleboznawca kartograf), Stanisław Minkiewicz (entomolog), Józef Sypniewski (świetny specjalista w zakresie podstaw szczegółowej uprawy roli i roślin), Roman Prawocheński (znakomity zootechnik), Henryk Malarski (doskonały specjalista w zakresie żywienia zwierząt) i inni specjaliści.



Kazimierz Rogoyski urodził się 12 marca 1870 r. w Bidzinach (obecne woj. świętokrzyskie) w rodzinie ziemiańskiej. Studia ukończył na Wydziale Chemicznym Uniwersytetu w Dorpacie i na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu w Lipsku. W latach 1911–1914 sprawował funkcję kierownika Stacji Doświadczalnej w Chojnowie. Od 1902 r. kierował Katedrą Uprawy Roli i Roślin na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W 1924 r. objął Katedrę Uprawy Roli i Roślin na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu w Wilnie, gdzie założył Studium Rolnicze. W swojej pracy naukowo-doświadczalnej zwieńczonej wyhodowaniem nowych odmian pszenicy skupiał się głównie nad badaniem fizjologii, uprawy i hodowli roślin.

Nie ograniczał się tylko do działalności naukowej. W latach 1914–1917 badał stan zniszczeń wojennych na ziemiach polskich, przyczyniając się do obsiewu opuszczonych ziem i inicjował przedsięwzięcia gospodarcze, np. uruchamiając stare cukrownie. Poruszając się wraz z Wojskiem Polskim na wschód, wygłaszał wykłady i analizował skalę zniszczeń dokonanych przez wroga, które to materiały stały się podstawą do wy-

sunięcia roszczeń odszkodowawczych strony polskiej od Niemiec na Kongresie Wersalskim w 1919 r. W czasie działań wojennych dotarł do opuszczonych przez Rosjan Puław, gdzie podjął natychmiastowe starania o sprowadzenie tam profesorów krakowskich, przez co przyczynił się do rozpoczęcia działania Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego.

W czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. minister spraw wewnętrznych RP Leopold Skulski powierzył mu opiekę nad ludnością ewakuowaną z terenów objętych zawieruchą wojenną. W tym czasie brał aktywny udział w pracach Centralnej Komisji Ewakuacyjnej.

Potrafił połączyć działalność naukową i społeczną z pracą publicystyczną. Od 1900 r. współpracował z *Gazetą Rolniczą*, której łamy stały się jego kolejną katedrą. W wolnej Polsce był prezesem Wydziału Rolniczo-Melioracyjnego Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie, przewodniczył Komisji Uprawy Łąk i Pastwisk Rady Wydziału Melioracyjnego CTR. W 1933 r. został mianowany radcą w Białostockiej Izbie Rolniczej.

Kazimierz Rogoyski w czasie pracy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie współpracował z Rozgłośnią Wileńską Polskiego Radia, pełniąc funkcję kierownika redakcji gospodarczej.

W 1920 r. osiadł z rodziną w majątku Szepietowo Podleśne. To właśnie na dobrach szepietowskich wdrażał najnowsze osiągnięcia agrarne. Był inicjatorem licznych spółek wodnych, propagując korzyści z prowadzenia melioracji pól. Od 1936 r. gospodarował również w majątku Szepietowo-Wawrzyńce. W swym majątku corocznie organizował pokazy i wystawy rolnicze, na które licznie przybywali nie tylko rolnicy z okolicznych miejscowości, ale i mieszkańcy odległych zakątków Grodzieńszczyzny i Wileńszczyzny. Pola szepietowskie podziwiali wówczas także inni naukowcy, wyżsi urzędnicy wojewódzcy i powiatowi ciekawi wyników doświadczeń polowych. Podczas takich imprez prezentował działania maszyn rolniczych w polu, pokazywał sposoby drenowania, zachęcając do zakładania spółek wodnych i spółdzielni rolniczych. Odbywały się także pokazy hodowlane bydła polskiego czerwonego, z którego Szepietowo było przed wojną powszechnie znane.

Kazimierz Rogoyski prowadził rozległą działalność społeczno-gospodarczą, aktywizując społeczność lokalną. Wystąpił z projektem budowy kolejki wąskotorowej Siemiatycze – Ciechanowiec – Szepietowo – Zambrów – Łomża, do której w 1929 r. namawiał osobistości Rzeczypospolitej, w tym prezydenta Ignacego Mościckiego. Kryzys gospodarczy lat 30. XX w. uniemożliwił realizację tych planów. Niezrażony tym niepowodzeniem wyszedł z inicjatywą budowy cukrowni w Szepietowie. Jego plany przekreśliła wojna w 1939 r.

W 1940 r., po odmowie podjęcia wykładów na moskiewskiej uczelni, został aresztowany przez sowieckie organy bezpieczeństwa i na kilka miesięcy uwięziony w Białymstoku w więziennej celi, w której stłoczono ponad 60 osób. Dnia 8 maja 1940 r. wywieziono go z więzienia białostockiego do Mińska, dwa dni później 10 maja 1940 r. został rozstrzelany w Kuropatach. Dokładne miejsce jego pochówku jest nieznane.



Stefan Jan Joachim Surzycki urodził się 30 sierpnia 1864 r. w Różance, w ówczesnej guberni siedleckiej. Był synem Tomasza i Marianny z Ciepielowskich. Uczęszczał do gimnazjum klasycznego w Lublinie. Po zdaniu matury w 1885 r. wstąpił na Wydział Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1886 r. brał czynny udział w ruchu narodowym jako jeden z twórców Związku Młodzieży Polskiej „Zet".

W 1887 r. za działalność polityczną został relegowany z uczelni. Na krótko został przyjęty do majątku Szymona Konarskiego na praktyki rolnicze. Później studiował w Halle. W 1891 r. po powrocie do kraju został aresztowany i osadzony w cytadeli na okres 3 miesięcy. Po zwolnieniu za kaucją przebywał pod nadzorem policyjnym. Po ogłoszeniu wyroku więzienia i zsyłki na 3 lata, uciekł do Krakowa. Z powodu wilczego biletu z Uniwersytetu Warszawskiego Stefan Surzycki nie został przyjęty na studia rolnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1893 r. został członkiem Ligi Narodowej. Wkrótce wyjechał na studia do Lipska i tam w 1896 r. ukończył studia z tytułem doktora. Po powrocie do Galicji przez prawie 10 lat, do 1905 r. pracował w majątkach Władysława Leona księcia Sapiehy (majątek w Oleszycach) i Andrzeja Kazimierza hrabiego Potockiego (majątki Grójec i Zalas koło Krzeszowic). Stefan Surzycki był członkiem Towarzystwa Kółek Rolniczych we Lwowie i w 1914 r. prezesem jego zarządu powiatowego w Krakowie.

W 1905 r. Stefan Surzycki przyjął propozycję prowadzenia wykładów w Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego w zastępstwie profesora Władysława Lubomęskiego. W 1909 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). W 1919 r. Stefan Surzycki został mianowany profesorem zwyczajnym ekonomii rolniczej w UJ. W latach 1921–1923 pełnił funkcję dyrektora Studium Rolniczego. W 1923 r. dzięki jego staraniom utworzono na uniwersytecie samodzielny Wydział Rolniczy, którego został pierwszym dziekanem.

Surzycki był czynnym działaczem Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego. Od 16 sierpnia do 20 października 1914 r. był członkiem i zastępcą szefa Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego. Jako przedstawiciel Konserwatywnego Centrum był członkiem sekcji zachodniej Naczelnego Komitetu Narodowego.

W maju 1931 r. został wyróżniony godnością członka honorowego Towarzystwa Szkoły Ludowej. W styczniu 1936 r. przeszedł na emeryturę. Stefan Surzycki zmarł 27 lipca 1936 r. w Krakowie.



Ignacy Kosiński urodził się 28 lipca 1874 r. w Jaśle. Był synem Karola i Antoniny. Po ukończeniu szkoły średniej w Krakowie, w 1892 r. zapisał się do Wyższej Szkoły Techniczno-Przemysłowej, którą ukończył w 1894 r. ze stopniem chemika technologa. Po odbyciu kilkumiesięcznej praktyki w pracowni chemiczno-analitycznej magistratu miasta Krakowa pracował jako asystent w Stacji Doświadczalnej Chemiczno-Rolniczej w Dublanach, równocześnie studiując w tamtejszej Wyższej Szkole Rolniczej, którą ukończył z odznaczeniem w 1898 r. W tym samym roku jako stypendysta Wydziału Krajowego wyjechał na dalsze studia przyrodnicze i rolnicze do Jeny, a następnie do Lipska, gdzie w 1901 r. uzyskał doktorat *Summa cum laude* (Z najwyższą pochwałą) na podstawie pracy „Die Atmung bei Hungerzustanden und undter Einwirkung von mechanischen und chemischen Reizmitteln bei Aspergillus niger" (Oddychanie podczas głodu i pod wpływem mechanicznych i chemicznych czynników drażniących u *Aspergillus niger*) wykonanej w pracowni wybitnego botanika Wilhelma Pfeffera.

Po powrocie do Polski w latach 1901–1902 był asystentem przy Katedrze Chemii i Fizjologii Roślin Studium Rolniczego w Krakowie, kierowanej przez Emila Godlewskiego. Zajmował się wówczas badaniami nad uprawą roślin, których wyniki opublikował w 1907 r. w pracy „Wpływ związków azotu na wzrost roślin kiełkujących".

W 1902 r. zainicjował i przy pomocy profesorów ze Studium Rolniczego oraz prezesa Centralnego Towarzystwa Rolniczego Stanisława Chełchowskiego zorganizował Towarzystwo Popierania Polskiej Nauki Rolnictwa, pierwsze tego rodzaju stowarzyszenie na ziemiach polskich, które zajęło się także wydawaniem czasopisma *Roczniki Nauk Rolniczych*.

1 lipca 1902 r. Ignacy Kosiński zrezygnował ze stanowiska asystenta i udał się w podróż naukową do Niemiec, Rosji, Holandii, Szwecji i Finlandii w celu zapoznania się z metodami pracy i organizacją doświadczalnictwa rolniczego za granicą. Po powrocie do kraju objął po Kazimierzu Rogowskim kierownictwo stacji doświadczalnej w Chojnowie, przeniesionej w 1904 r. do Chruszczewa koła Ciechanowa. Badania prowadzone przez niego w tej placówce dotyczyły szczegółowych zagadnień hodowli i uprawy roślin oraz metodyki doświadczalnictwa. Założył tam pracownię selekcyjną oraz obok hodowli zbóż uruchomił selekcję nasion buraków cukrowych, w uprawie których widział najpewniejszą dźwignię w postępie rolnictwa.

W 1907 r. kierował również Stacją Rolniczo-Cukrowniczą w Jeżówce koło Sochaczewa, a po utworzeniu Wydziału Rolniczego Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie przeniósł się do Warszawy i tam wykładał nawożenie.

W tym okresie ogłosił wiele sprawozdań ze swoich doświadczeń, opublikował także Metodykę doświadczeń rolniczych z burakiem (1905), często wygłaszał odczyty, które służyły popularyzacji kierowanej przez niego placówki. Ignacy Kosiński był przewodniczącym Wydziału Doświadczalno-Naukowego i równocześnie kierownikiem Sekcji Stacji Doświadczalnych Centralnego Towarzystwa Rolniczego. Z ramienia tej instytucji brał czynny udział w reorganizacji doświadczalnictwa w Królestwie Polskim. Utworzył 20 placówek doświadczalnych, które miały za zadanie popularyzację wiedzy rolniczej i utrzymanie żywego kontaktu z drobnymi rolnikami. Brał udział w tworzeniu wielu innych placówek doświadczalnych: zootechnicznej i ochrony roślin oraz 212 stacji opadowych w gospodarstwach rolnych, w różnych rejonach kraju. Działalność zakładów, przeważnie pól doświadczalnych, skierowana była wyłącznie na zaspokojenie gospodarczych potrzeb praktyki rolniczej i obracała się przeważnie wokół zagadnień stosowania nawozów sztucznych, wyboru odmian czy innych prostych doświadczeń uprawowych. W związku z brakiem środków materialnych, pomocy naukowych oraz odpowiednio przeszkolonego personelu, zakłady te nie prowadziły poważniejszych prac naukowych, nad czym bardzo ubolewał sam ich organizator Ignacy Kosiński. W 1913 r. podjął on starania o utworzenie Centralnej Stacji Rolniczej, która miała stanowić ośrodek szerszych badań naukowych, lecz projekt ten przerwał wybuch pierwszej wojny światowej i nigdy nie został on zrealizowany. Dzięki jego staraniom pierwszą wojnę światową w zaborze rosyjskim przetrwało 12 zakładów doświadczalnych. Gdy w 1915 r. zupełnie już niemal zrusyfikowanym Instytutem Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach zaopiekowali się przedstawiciele polskiego rolnictwa, Ignacy Kosiński wziął udział w pracach mających ustalić przyszłe losy tej placówki. Wbrew istniejącym koncepcjom utrzymania w Puławach uczelni rolniczej, z jego inicjatywy utworzono tam instytucję naukową zajmującą się zagadnieniami teorii i praktyki rolniczej, dla której opracował projekt organizacyjny.

W celu ułatwienia współpracy pomiędzy zakładami doświadczalnymi a przedstawicielami nauki rolniczej całego kraju, na zjeździe w Bydgoszczy w 1923 r., dzięki staraniom Ignacego Kosińskiego, postanowiono utworzyć Związek Rolniczych Zakładów Doświadczalnych, który zjednoczył wszystkie polskie instytucje prowadzące działalność doświadczalną na polu gospodarstwa wiejskiego. Związek ten prowadził prace i badania naukowe rozdzielone pomiędzy 6 sekcji: botaniczno-rolniczą, chemiczno-rolniczą, fenologiczną, gleboznawczą, ochrony roślin i ogrodniczą oraz 3 komisje: doświadczeń fosforytowych, maszynoznawczą i badań nad pszenicą. Wydawał także własne czasopismo *Doświadczalnictwo rolnicze*. Ignacy Kosiński kierował pracą tej instytucji od chwili jej powstania do 1929 r. i jemu także należy przypisać inicjatywę utworzenia Międzynarodowej Federacji Rolniczych Zakładów Doświadczalnych.

W latach 1929–1933 pełnił funkcję kierownika Wydziału Rolniczego Państwowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Publikował wiele artykułów w czasopismach fachowych, głównie w *Gazecie Rolniczej, Gazecie Cukrowniczej, Rolniku Ekonomiście*, zajmując się głównie zagadnieniami stosowania nawozów sztucznych i gospodarką nimi, teorią doświadczalnictwa i uprawą buraków cukrowych. Należał do komitetu redakcyjnego *Gazety Rolniczej* i *Doświadczalnictwa Rolniczego*. W 1923 r. wybrano go członkiem korespondentem Akademii Nauk Technicznych,

a w 1930 r. członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Był odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

W 1939 r. został aresztowany przez hitlerowców w swoim majątku w Witkowie koło Chełmży. Zmarł prawdopodobnie w więzieniu w Toruniu na początku 1940 r. Był on uważany za twórcę nowoczesnego polskiego doświadczalnictwa rolniczego, które dzięki jego działalności już przed pierwszą wojną światową należało do najlepiej zorganizowanych w Europie.



Kazimierz Marian Bassalik urodził się 12 czerwca 1879 r. w Brzeziu w powiecie pleszewskim. Był synem Juliana – nauczyciela i Wandy z Piotrowiczów. Ukończył Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu. Następnie studiował w Akademii Leśnictwa w Tharandt pod Dreznem i na uniwersytetach w Berlinie i Bazylei, gdzie uzyskał doktorat i habilitację. Od 1912 r. pracował w Instytucie Botanicznym na Uniwersytecie w Bazylei jako asystent, a w latach 1914–1918 jako zastępca profesora. Po powrocie do Polski w 1918 r. pracował w Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach jako kierownik Oddziału Mikrobiologii. Od 1919 r. aż do śmierci był profesorem fizjologii roślin Uniwersytetu Warszawskiego.

W latach 1921–1924 był dyrektorem Państwowego Instytutu Nauko-Rolniczego w Bydgoszczy (później Oddziału PINGW). Z jego inicjatywy w lutym 1923 r. powstał bydgoski Oddział Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, którego był pierwszym prezesem. Był to pierwszy w II Rzeczypospolitej Oddział Polskiego Towarzystwa Przyrodników w mieście nieuniwersyteckim, skupiający 58 miejscowych członków.

Był działaczem i organizatorem, sekretarzem oraz późniejszym prezesem Akademii Nauk Technicznych oraz członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk: od 1952 r. członkiem tytularnym, a od 1957 r. członkiem rzeczywistym. Był także honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Kazimierz Bassalik był jednym z twórców polskiej mikrobiologii. Owocem jego badań były liczne prace, artykuły i referaty, publikowane m.in. w *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, których był redaktorem.

W 1938 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim i w 1951 r. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą, Orderem Odrodzenia Polski oraz laureatem Nagrody Państwowej I stopnia.

W latach okupacji hitlerowskiej uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim w Warszawie. Zmarł 27 czerwca 1960 r. w Warszawie.



Józef Trzebiński urodził się 1 marca 1867 r. w Kozubach Wielkich k. Turku. Był synem Mikołaja – zubożałego ziemianina i Teofili z Kruszyńskich, bratem Mariana malarza i Emilii Komarnickiej. W 1888 r. ukończył gimnazjum filologiczne (od III klasy) w Siedlcach. W latach 1888–1890 studiował na Wydziale Medycznym Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, a w latach 1890–1894 na Oddziale Przyrodniczym Wydziału Fizyko-Matematycznego Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1894 r. zdał egzamin na stopień kandydata nauk, a w kwietniu 1897 r. uzyskał stopień kandydata nauk przyrodniczych na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1900–1904 był asystentem w Katedrze Anatomii i Fizjologii Roślin u profesora Edwarda Janczewskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w latach 1904–1912 kierownikiem Działu Mykologicznego Stacji Entomologicznej Wszechrosyjskiego Związku Cukrowników w Śmile na Ukrainie. Pracował tam nad chorobami buraka cukrowego i innych roślin uprawnych. W latach 1912–1916 w Stacji Ochrony Roślin przy Towarzystwie Ogrodniczym Warszawskim, a w latach 1916–1918 był inspektorem Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1914–1918 wykładał botanikę na Wydziale Przyrodniczym Towarzystwa Kursów Naukowych w Warszawie.

Od 1916 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a od 1930 r. członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności.

Od 1901 r. był współpracownikiem (od 1930 r. członkiem) Komisji Fizjograficznej PAU. W latach 1918–1924 był wykładowcą na SGGW i Uniwersytecie Warszawskim oraz kierownikiem Wydziału Ochrony Roślin PINGW w Puławach. W latach 1924–1937 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Jako emerytowany profesor został mianowany profesorem honorowym na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 27 września 1938 r., a 30 kwietnia 1937 r. otrzymał tytuł *doctora honoris causa* Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Uważany był za twórcę nowoczesnej fitopatologii polskiej i najwybitniejszego ówczesnego polskiego znawcę grzybów pasożytniczych. Tworzył prace

z zakresu fitopatologii, mykologii, fizjologii roślin i florystyki oraz podręczniki, m.in. Choroby roślin uprawnych (1912), Choroby roślin (1930).

W 1915 r. otrzymał srebrny medal Krakowskiego Towarzystwa Ogrodniczego za pracę „Chwasty okolic Śmiły". W 1936 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1937 r. Złotą Odznaką Stacji Ochrony Roślin w Krakowie.

Zmarł 30 sierpnia 1941 r. w Wilnie.



Stefan Kopeć urodził się 21 stycznia 1888 r. w Warszawie. Studia wyższe ukończył w Krakowie w 1912 r., otrzymując stopień naukowy doktora filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po dyplomie przez dwa lata pracował w Zakładzie Zoologii UJ pod kierownictwem profesora Tadeusza Garbowskiego. W pierwszym roku pierwszej wojny światowej wyjechał do Pragi, gdzie w pracowni profesora Vejdowskiego prowadził doświadczenia w celu wyjaśnienia roli pęcherza pławnego ryb oraz badał rozwój ich ubarwienia godowego. W latach 1915–1918 pracował w Zakładzie Biologii i Embriologii na Uniwersytecie Jagiellońskim u profesora Emila Godlewskiego jr. Wówczas habilitował się z zakresu zagadnień zoologii doświadczalnej.

W 1918 r. rozpoczął pracę na stanowisku kierownika Zakładu Genetyki Zwierząt, a potem Zakładu Morfologii Doświadczalnej w Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, który zorganizował od podstaw i wyznaczył kierunek badań.

W 1929 r., już po reorganizacji placówki został mianowany dyrektorem Państwowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego.

W Puławach Stefan Kopeć zorganizował w nowo powstałym Instytucie Dział Genetyki Zwierząt, który w 1921 r. został przemianowany na Dział Morfologii Doświadczalnej. W pracowni na Marynkach praca badawcza była bardzo utrudniona z powodu braku prądu i gazu oraz podstawowej aparatury. Profesor pokonał trudności, wytyczył nowoczesny i nowatorski kierunek badań naukowych, mając na uwadze nie tylko czystą wiedzę poznawczą, lecz także potrzeby praktyki hodowlanej w biednej, odbudowującej się po wojnie niepodległej Polsce. W 1927 r. był stypendystą Fundacji Rockefellera w Edynburgu u profesora Crewa i w Cambridge u profesora Hammonda. Po powrocie do kraju starał się wdrażać zaobserwowane u innych i własne osiągnięcia naukowe, wciągać do współpracy hodowców w celu uzyskania wzorcowych ras rodzimych. Z pa-

sją rozpowszechniał rozległą wiedzę nabytą w wyniku wieloletniej pracy i kontaktów z przodującymi placówkami zoologicznymi, wygłaszał liczne odczyty, wykłady z zakresu genetyki i biologii ogólnej, aktywnie działając w Towarzystwach Rolniczych Lubelskim i Zamojskim. Wykładał na Wydziale Filozoficznym oraz miał wykłady zlecone na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Przez cztery lata był bardzo sumiennym i bez reszty zaangażowanym redaktorem „Pamiętnika PINGW" w Puławach, co postawiło wydawnictwo na wysokim poziomie zarówno pod względem treści, jak i formy graficznej. W 1932 r. zakończył pracę w Instytucie w Puławach i przeprowadził się do Warszawy, gdzie został powołany na stanowisko profesora biologii na Wydziale Lekarskim UW. W 1939 r. zamknięto wszystkie polskie wyższe uczelnie. W maju 1940 r. okupant zgodził się nie likwidować części zakładów naukowych, które mogłyby być przydatne, ale tylko w znaczeniu praktycznym, usługowym, dla celów wojennych lub gospodarczych. Zastrzeżono jednak, że nie będą prowadziły działalności naukowej i dydaktycznej. W tej grupie zakładów znalazły się Państwowy Zakład Higieny oraz pięć pracowni uniwersyteckich. Stefanowi Kopciowi zabroniono wstępu, gdy stwierdzono, że nie zastosował się do zakazów okupanta. Zaangażował się w działalność konspiracyjną w tajnym nauczaniu medycyny i farmacji w okupowanej Warszawie. W tym czasie Stefan Kopeć odmówił powrotu na stanowisko kierownicze w Instytucie w Puławach. Włączył się w prace tajnej Rady Wydziału Lekarskiego i przyjął propozycję Jana Zaorskiego, aby zostać pierwszym dyrektorem naukowym tej szczególnej, zawodowej szkoły dla personelu sanitarnego, która pozwalała dyskryminowanej i prześladowanej młodzieży polskiej zaliczyć program trzech lat studiów lekarskich. Stefan Kopeć został aresztowany i rozstrzelany 11 marca 1941 r. w Palmirach. Profesor pozostawił dorobek w postaci 67 opublikowanych prac naukowych.



Roman Prawocheński urodził się 11 września 1877 r. w Liwience, w guberni woroneskiej, jako syn Romana i Marii z Majewskich. Po ukończeniu szkoły średniej w Taganrogu rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu w Petersburgu. W latach 1910–1917 pełnił funkcję starszego specjalisty do spraw hodowli w Departamencie Rolnictwa Głównego Zarządu Dóbr Państwowych. Jednocześnie kierował Stacją Doświadczalną Hodowli Koni w Petersburgu i Moskwie.

Od 1919 r. wykładał hodowlę zwierząt na kursach dla agronomów i lekarzy weterynarii przy Politechnice w Kijowie. W okresie działalności w Rosji ogłosił ponad 30 prac

i artykułów z zakresu hodowli koni, owiec i żywienia zwierząt. W 1919 r. przyjechał do Polski i rozpoczął pracę jako starszy referent na Wydziale Hodowli Koni Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Następnie został kierownikiem Wydziału Hodowli Zwierząt w Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W 1925 r. został mianowany profesorem zwyczajnym hodowli zwierząt na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od tego momentu, aż do wybuchu drugiej wojny światowej, prowadził ożywioną działalność naukową. Był również encyklopedystą, edytorem Praktycznej encyklopedii gospodarstwa wiejskiego. Specjalizował się w hodowli koni. Dnia 6 listopada 1939 r. został aresztowany w ramach Sonderaktion Krakau i do lutego 1940 r. był więźniem obozu koncentracyjnego Sachsenhausen. Po uwolnieniu w 1940 r. rozpoczął pracę w Izbie Rolniczej w Krakowie, a rok później w Instytucie w Puławach. Zorganizował tam doświadczalną stadninę koników polskich. W 1945 r. w reaktywowanym PINGW w Puławach stworzył Dział Hodowli Koni, natomiast na Wydziale Rolniczym UMCS powołał do życia Katedrę Ogólnej Hodowli Zwierząt. Kierował nią przez 2 lata. W 1954 r., na skutek złego stanu zdrowia został zmuszony do rezygnacji z udziału w aktywnym życiu zawodowym. W 1924 r. otrzymał francuski Krzyż Oficerski Orderu Zasługi Rolniczej. W 1946 r. został odznaczony Krzyżem Oficerskim, a w 1951 r. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarł 6 sierpnia 1965 r. w Krakowie.

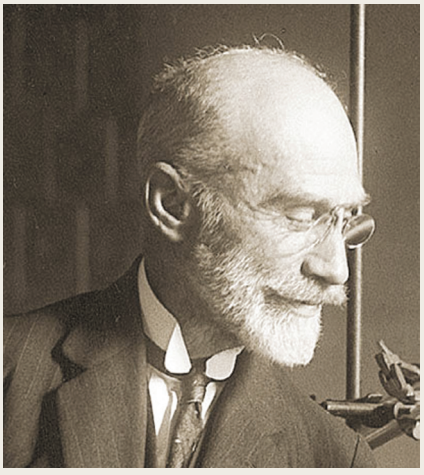

Leon Paweł Teodor Marchlewski urodził się 15 grudnia 1869 r. we Włocławku jako syn kupca zbożowego Józefa Marchlewskiego i Emilii Augusty Rückersfeld, niemieckiej guwernantki. Szkołę podstawową ukończył w rodzinnym Włocławku, a gimnazjum w Warszawie.

Już w szkole interesował się chemią. Swoją wiedzę zgłębiał przy pomocy Napoleona Milicera, w przyszłości przyjaciela, wybitnego chemika kierującego pracownią chemiczną Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, w której młody Leon Marchlewski został zatrudniony.

Pod wpływem Milicera Marchlewski wyjechał w 1888 r. do Zurychu na studia na tamtejszej politechnice. Tam w 1890 r. otrzymał tytuł chemika technicznego.

W 1890 r., bezpośrednio po studiach, został asystentem Jerzego Lungego, profesora technologii chemicznej. Po dwóch latach otrzymał na Uniwersytecie w Zurychu stopień doktora na podstawie pracy „Krytyczne studia nad metodami oznaczenia siarki siarczkowej". Wkrótce po doktoracie wyjechał do Kersel pod Manchesterem, gdzie został asystentem Edwarda Schuncka, chemika-organika, właściciela prywatnego la-

boratorium. W latach 1896–1897 otrzymywał stypendium naukowe Akademii Umiejętności z zakresu chemii organicznej, a w latach od 1896 lub 1897 do 1899 kierował naukowym laboratorium z oddziałem produkcji barwników i farmaceutyków w fabryce „Claus and Ree" w Clayton (również w okolicy Manchesteru) i był wykładowcą chemii organicznej w Manchester Institute of Technology.

W 1900 r. wrócił do Polski. Nostryfikował doktorat uzyskany w Zurychu oraz otrzymał habilitację na podstawie pracy „Die Chemie des Chlorophylls" i wykładu nt. „Dzisiejszy stan teoryi tautomeryi". W latach 1900–1906 pracował jako starszy inspektor w Ogólnym Zakładzie Badań Środków Spożywczych w Krakowie, pod kierownictwem Odona Bujwida. Od 1901 r. był wykładowcą technologii chemicznej na Wydziale Lekarskim, w 1903 r. profesorem nadzwyczajnym, a także wykładowcą chemii organicznej lub ogólnej technologii chemicznej na ówczesnym Wydziale Filozoficznym, a w 1906 r. rzeczywistym profesorem zwyczajnym stosowanej chemii lekarskiej i kierownikiem Zakładu Chemii Lekarskiej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. Funkcję tę pełnił również w latach 1918–1939. W latach 1913–1914 i 1925–1926 pełnił funkcje dziekana Wydziału Lekarskiego, a w latach 1926–1927 i 1927–1928 rektora tej uczelni.

W latach 1917–1919 organizował Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach i reorganizował podobny instytut w Bydgoszczy. W tym okresie był w Puławach dyrektorem organizacyjnym i kierownikiem Działu Żywienia Zwierząt. W 1920 r., wraz z Feliksem Jaroszyńskim, uruchomił w krótkim czasie wielką wytwórnię surowicy przeciwksięgosuszowej. To pilne zadanie było realizowane na zlecenie Departamentu Weterynarii Ministerstwa Rolnictwa, który podjął trudną walkę z szerzącym się pomorem. Zarazę zlikwidowano w 1922 r., co uznano za wielki sukces już Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego i służb weterynaryjnych.

W latach 1931–1939 Leon Marchlewski był również konsultantem naukowym Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu International Horn Borer Investigation w Chicago. Przez 30 lat (1909–1939) nadzorował wykonywanie analiz wód mineralnych południowej Polski.

Zakres naukowych zainteresowań Leona Marchlewskiego obejmował zagadnienia z różnych obszarów chemii. Jego prace dotyczyły chemii nieorganicznej, analitycznej, organicznej, biochemii, a także technologii chemicznej. W czasie badań Leon Marchlewski korzystał z najnowszych wówczas metod pomiarów fizykochemicznych (zob. chemiczna analiza strukturalna), m.in. był pionierem w dziedzinie zastosowań spektrofotometrii w zakresie UV do ustalania struktury cząsteczek. W dziedzinie chemii analitycznej opracował metody wykonywania oznaczeń. Był autorem lub współautorem ponad 200 publikacji, artykułów naukowych, prac doświadczalnych, monografii i podręczników, artykułów popularnonaukowych. Był członkiem wielu stowarzyszeń naukowych, krajowych i zagranicznych. Za zasługi na polu naukowym otrzymał: w 1925 r. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, w 1936 r. Złoty Krzyż Zasługi oraz Krzyż Komandorski Orderu Danebroga (Dania), a także wyróżnienia: tytuł *doctora honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz kilka tytułów honorowego członka stowarzyszeń naukowych. Został również honorowym członkiem Związku

Młodzieży Wiejskiej i honorowym prezesem Zarządu Grodzkiego PSL w Krakowie (1945 r.).

Od 1922 r. parał się także działalnością społeczną i polityczną, m.in. w Centralnym Komitecie Związku Młodzieży Chrześcijańskiej – Polskim YMCA, którym kierował przez pierwsze dwa lata jego istnienia. Jako właściciel niewielkiego gospodarstwa wiejskiego w Konarach, zakupionego w 1910 r., Leon Marchlewski zainteresował się ruchem ludowym. Nawiązał kontakt z Wincentym Witosem, wstąpił do PSL „Piast" i w latach 1927–1931 został członkiem jego Rady Naczelnej.

W wyborach parlamentarnych w 1928 r. kandydował do senatu i został pierwszym zastępcą senatora, a w styczniu 1930 r. senatorem RP II kadencji (klub parlamentarny PSL „Piast"). W latach 1933–1938 był członkiem Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego. Leon Marchlewski wspierał również działalność Związku Młodzieży Wiejskiej od chwili jego powstania w 1930 r. W 1933 r. występował czynnie jako przeciwnik jędrzejewiczowskiej reformy szkolnictwa wyższego. 29 grudnia 1945 r. został posłem do Krajowej Rady Narodowej, reprezentując Polskie Stronnictwo Ludowe. Zmarł kilkanaście dni później 16 stycznia 1946 r. w Krakowie.

Trzeba podkreślić, że pracownicy INGW wykazali ogromny hart ducha i wielki zapał do pracy. Nie można zapominać, że Instytut ten powstał w okresie pierwszej wojny światowej, a kształtował się w trudnych warunkach powojennych, których specyficzny układ pogorszyła w dużym stopniu wojna 1920 r.

Baza materialna dla rozwoju doświadczalnictwa obszarowo przedstawiała się bardzo dobrze od samego początku. Już w 1917 r. zostały przejęte przez Instytut następujące obiekty:

Folwark Końskowola o ogólnej powierzchni 635,48 ha, w tym: 485,29 ha gruntów ornych, 107,38 ha łąk i pastwisk, 42,81 ha innych gruntów i nieużytków.

Folwark Mokradki z Górną Niwą Puławską o ogólnej powierzchni 178,99 ha, w tym: 111,78 ha gruntów ornych, 30,62 ha łąk i pastwisk, 36,59 ha innych gruntów i nieużytków. Był on głównym terenem działalności Wydziału Hodowli Roślin i Wydziału Ogrodniczego.

Folwark Sadłowice o ogólnej powierzchni 192,90 ha, w tym: 21,50 ha gruntów ornych, 16,30 ha łąk i pastwisk, 155,10 ha plantacji wierzby oraz innych gruntów i nieużytków. Sadłowice przeznaczone były prawie w całości pod plantację wierzby koszykarskiej i arboretum wierzby.

Gospodarstwo Michałówka o ogólnej powierzchnia 20 ha, w tym: 18 ha gruntów ornych, 2 ha różnych gruntów i nieużytków. Michałówkę oddano w użytkowanie Wydziałowi Serologicznemu (obecnie Biowet).

Gospodarstwo Leśne Ruda o ogólnej powierzchni 775 ha, w tym: 665 ha z przewagą sosny, 84 ha z przewagą dębu i 6 ha z przewagą olchy i buku.

Ogród Dolny, Ogród Górny i Gospodarstwo Włostowice. Były to trzy małe obiekty, na których gospodarował Wydział Ogrodniczy.

Ogródek, gdzie prowadzono ścisłe doświadczenia Wydziału Rolniczego i Wydziału Hodowli Roślin. Funkcjonowała tam założona w poprzednim okresie stacja meteorologiczna.

Administratorem INGW od chwili jego założenia do 30 września 1921 r. był Roman Stachowicz (były współpracownik Zygmunta Jaworskiego, kustosza Instytutu Puławskiego), który w najtrudniejszych chwilach, podczas wojen i okresów powojennych, oddał Instytutowi ogromne zasługi.

Pracownicy Instytutu oprócz pracy zawodowej poświęcali też uwagę sprawom kulturalnym. Otóż już w pierwszych miesiącach istnienia Instytutu został zorganizowany Klub Pracowników INGW. Była to placówka kulturalna w pełnym tego słowa znaczeniu. Wprawdzie uprawiano w klubie notorycznie grę w karty i bilard, co nie stanowiło wyrazu kultury najwyższej próby, ale rozwojowi gier towarzyszył od samego początku imponujący rozwój biblioteki oferującej mnóstwo nowości wydawniczych, prasę i liczne czasopisma literackie oraz artystyczne w kilku językach. Ponadto zarząd klubu przystąpił do organizowania różnorodnych imprez artystycznych (przede wszystkim koncertów) z udziałem wybitnych przedstawicieli scen i estrad warszawskich.



Pałac Czartoryskich, siedziba INGW w Puławach, początek lat 20. XX w.



Leon Marchlewski ze współpracownikami w początku lat 20. XX w.

Muzyki w Klubie nie brakowało także na co dzień. Za pianistów dość wysokiej klasy mogli uchodzić Stefan Kopeć i Walerian Grzywno-Dąbrowski. Obydwaj preferowali muzykę poważną. W Klubie często urządzano także zabawy dla dzieci, których nigdy w Instytucie nie brakowało. Te kinderbale bywały tak atrakcyjne, że i starsi bawili się nie gorzej niż dzieci.

Szeroko zasłynęły organizowane przez Klub bale puławskie, zwłaszcza maskowe. Nie były to jednak zwykłe, dowolne przebieranki połączone z wygłupami. Treścią balów maskowych była z reguły satyra obejmująca tematykę lokalną, regionalną i ogólnokrajową, m.in. polityczną. Ta maskowa satyra odznaczała się zupełnym nieskrępowaniem. Latem urządzano często drobne imprezy w przylegającym do pałacu ogródku klubowym.

Większymi imprezami, wychodzącymi poza ramy Klubu, objęty był cały park. W porze ciepłej grywała tu w niedzielę orkiestra batalionowa, później pułkowa (Saperów Kaniowskich). *Ach! co to była za orkiestra!* Mogła konkurować z orkiestrami Filharmonii i Teatru Wielkiego. Jakim cudem Puławy zdobyły się na tak dużą orkiestrę? Bardzo prostym, właśnie zdobycznym. Orkiestra ta stanowiła niegdyś chlubę któregoś: *Jego Impieratorskiego Wieliczestwa Lejb – Gwardii... Połka*, a w polskiej armii znalazła się w wyniku kampanii 1920 r. Orkiestrze tej zawdzięczano nie tylko puławskie letnie niedziele muzyczne. Przygrywała ona na kiermaszach i podczas parkowych zabaw z atrakcjami, popisami pirotechników, mistrzów w wystrzeliwaniu tzw. fajerwerków, czyli kombinowanych w różnorodny sposób ogni sztucznych. Muzyka poważna rozbrzmiewała głównie w pomieszczeniach zamkniętych sal pałacowych.

Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1921–1927)

Austriacki statut Instytutu Puławskiego obowiązywał do 20 października 1921 r., kiedy to przez polskie władze państwowe została zatwierdzona nowa ustawa statutowa dotycząca placówki puławskiej. Od chwili wydania tej ustawy oficjalna nazwa Instytutu brzmiała Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (PINGW). Statut z 1921 r. odegrał dużą rolę w formowaniu się PINGW i rozwoju wpływów Instytutu Puławskiego na rolnictwo polskie w pierwszych latach międzywojennego okresu polskiej niepodległości. Instytut został podporządkowany Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych, ale główną jego władzą programową była Rada Naukowa składająca się z kierowników wydziałów i działów. Podział Instytutu nie uległ istotnym zmianom od czasów austriackich. Poczyniono tylko stosunkowo drobne modyfikacje, które nie podważyły zasadniczej struktury organizacyjnej puławskich placówek naukowych.

W tym okresie funkcję dyrektorów sprawowali kolejno: Emil Godlewski (1921), Feliks Jaroszyński (1922–1925), Józef Sypniewski (p.o. 1925 r.), Tadeusz Mieczyński (1926–30 października 1928).

Wydział Rolniczy prowadził nadal Emil Godlewski, mając początkowo do pomocy te same osoby, co w okresie poprzednim (głównie W. Berezę i S. Lewoniewską), ale już bez Leopolda Zaleskiego, który przeniósł się do Bydgoszczy. Później przybyli: A. Cebulski (od 1 lutego 1923 r.), Zbigniew Główczyński (15 kwietnia 1923 r. –30 września 1925 r.) i Stefan Lewicki (od 1 października 1925 r.). J. Grabowski natomiast przeniósł się od 10 stycznia 1924 r. do Wydziału Gleboznawstwa, który wówczas przejął pieczę także nad pracami meteorologicznymi, którą powierzono J. Grabowskiemu jako doświadczonemu meteorologowi Instytutu z lat dawniejszych.



Praca w laboratorium analitycznym



Pracownica PINGW na poletku doświadczalnym z uprawą rumianku

Antoni Sempołowski kierował Wydziałem Hodowli Roślin tylko do 31 września 1924 r., tj. do chwili przejścia na emeryturę. Kierownictwo Wydziału przejął po nim J. Sypniewski. Na początku lat 20. XX w. Wydział Hodowli Roślin rozpadł się organizacyjnie na trzy działy kierowane przez Józefa Sypniewskiego (żyto, ziemniak i łubin), Stefana Lewickiego (pszenica, owies, jęczmień i proso) i Lucjana Kaznowskiego (rośliny pastewne). W tym czasie stanowiska asystenckie zajmowali na tym Wydziale: Barbara Dudkiewiczówna (od 1 stycznia 1922 r.), Jadwiga Czarnocka (od 1 stycznia 1923 r.), Janusz Kulczycki (od 1 kwietnia 1924 r.) i Stefan Barbacki (od 1 września 1925 r.).



Pracownice PINGW na tarasie Pałacu

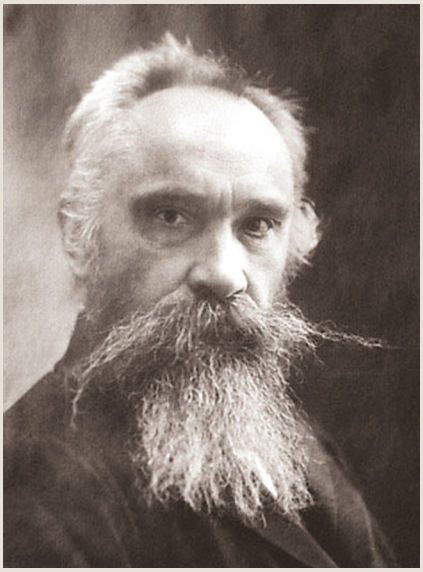

Emil Godlewski urodził się 30 czerwca 1847 r. w Krasocinie w woj. świętokrzyskim. Wywodził się ze starej rodziny szlacheckiej. Dzieciństwo spędził w majątku ziemiańskim ojca w Marchocicach w powiecie miechowskim. Do dnia dzisiejszego zachował się dworek, w którym wzrastał przyszły uczony. Pierwsze nauki szkolne Emil pobierał w gimnazjum w Kielcach, a kontynuował w Gimnazjum IV w Warszawie.

Studia rozpoczął w 1864 r. w Szkole Głównej w Warszawie. W tym właśnie czasie trwało powstanie styczniowe. W 1869 r. uzyskał tytuł magistra nauk przyrodniczych na podstawie rozprawy z zakresu chemii rolnej.

W tym samym roku, w wyniku zaostrzenia represji w stosunku do Polaków, Szkoła Główna została przekształcona w rosyjski Cesarski Uniwersytet Warszawski. Godlewski wyjechał do Niemiec. Przez dwa semestry zgłębiał tajniki pracy naukowej w Jenie, w laboratorium E. Strasburgera (cytologa, anatoma i embriologa roślin), utalentowanego młodego profesora urodzonego w Warszawie, z którym zetknął się już w Szkole Głównej Warszawskiej. Pierwsze samodzielne eksperymenty fizjologiczne Godlewski rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie w 1871 r. został asystentem profesora botaniki i dyrektora Ogrodu Botanicznego Ignacego Rafała Czerwiakowskiego. Dzięki pomocy tego uczonego uzyskał stypendium i przez pół roku prowadził badania w wiodącej w świecie pracowni fizjologicznej Juliusa Sachsa w Würzburgu.

Na podstawie uzyskanych wyników Godlewski obronił doktorat w Jenie w 1872 r. Habilitował się w 1873 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie następnie prowadził wykłady monograficzne oraz ćwiczenia z zakresu nowoczesnej fizjologii roślin. Młody uczony po roku pracy dydaktycznej w Krakowie, prawdopodobnie z powodów finansowych i licząc także na lepsze warunki do pracy naukowej, przeniósł się do Lwowa. Tam na Politechnice Lwowskiej i Uniwersytecie Lwowskim powierzono mu zajęcia z botaniki, zoologii, a później także z chemii rolnej. Po kilku latach został mianowany profesorem w Katedrze Botaniki w Krajowej Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach (pod Lwowem), gdzie założył dobrze wyposażoną pracownię botaniczną i laboratorium do badań fizjologicznych, a także kierował ogrodem botanicznym.

W 1891 r. powrócił do Krakowa na Katedrę Chemii Rolnej w Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, które dopiero rozpoczynało swoją działalność. W latach 1846–1918 wraz z Edwardem Janczewskim najintensywniej zaangażował się w organizację Studium, którego został także pierwszym dyrektorem, a stanowisko to piastował przez szesnaście lat. Godlewski utworzył tam dwa laboratoria: chemii rolnej i fizjologii

roślin. Z obu dziedzin prowadził również wykłady i ćwiczenia dla studentów. Dzięki długoletnim zabiegom, w których znaczący udział przypisywano uczonemu, Studium otrzymało własny gmach. Budynek został później nazwany na cześć profesora „Collegium Godlewskiego". Na początku pierwszej wojny światowej Kraków został przemieniony w twierdzę, a nauczanie na Uniwersytecie Jagiellońskim zawieszono. Godlewski został zmuszony do pozostania w Zakopanem, gdzie spędzał letni urlop, i przedłużenia swojego pobytu o kolejne jesienne i zimowe miesiące. Wykłady wznowiono dopiero w maju 1915 r. Godlewski stracił jednak swoich trzech asystentów.

Po długoletniej pracy w Krakowie Godlewski, mając siedemdziesiąt lat, zgodnie z austriackimi przepisami musiał przejść na emeryturę, ale nie zaprzestał aktywności w placówkach naukowych. Jeszcze kilka lat prowadził zajęcia w Studium Rolniczym, a w 1920 r. został kierownikiem Działu Rolnego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W jego dorobku w końcowym okresie życia powstawały prace głównie z zakresu chemii rolnej.

Działalność naukową Emila Godlewskiego cechował szeroki obszar zainteresowań badawczych z zakresu fizjologii roślin. Uczony prowadził badania nad aktualnymi problemami naukowymi. Interesował się wieloma procesami fizjologicznymi, tj.: fotosynteza, oddychanie, wzrost, etiolacja, przemiany metaboliczne związków białkowych, nitryfikacja, transport wody i ruchy tropiczne. Niejednokrotnie prowadził pionierskie badania (np. eksperymenty dotyczące oddychania roślin i porostów). Jego odkrycia wpisały się w dorobek nauki światowej. Profesor był cytowany w pracach naukowych i podręcznikach fizjologicznych, a także opracowaniach z historii botaniki.

W fizjologii roślin duże znaczenie miała metodyka prac eksperymentalnych. Godlewski niejednokrotnie sam obmyślał własne, nowe sposoby przeprowadzania eksperymentów. Metody jego badań charakteryzowały się niezwykłą prostotą, ale jednocześnie bardzo dużą pomysłowością. Uczony zapisał się w nauce jako autor oryginalnych metod, a także twórca specjalnej aparatury badawczej. Zastosowany przez niego nieskomplikowany, a zarazem genialny sposób oddzielenia bezpośredniego wpływu światła na roślinę od jego udziału w fotosyntezie, polegający na zahamowaniu tego procesu bez wyłączenia działania światła, później zaowocował rozwiązaniem jeszcze wielu problemów naukowych. Godlewski był autorem oryginalnego przyrządu do badań oddychania roślin, który był znany w nauce jako „aparat Godlewskiego". Wprowadził on nową jakość pozwalającą na jednoczesne określenie ilości pochłanianego tlenu i wydzielanego dwutlenku węgla.

Cała działalność naukowa Emila Godlewskiego zawierała się w okresie od 1870 r., kiedy wyszła jego pierwsza publikacja, aż do 1933 r., kiedy ukazała się druga część jego podręcznika Myśli przewodnie fizjologii roślin. Życie Godlewskiego jako uczonego charakteryzowała znacząca działalność w Akademii Umiejętności. Aktywnie pracował w ramach Wydziału III Matematyczno-Przyrodniczego.

Ostatnie dwa lata uczony spędził w Krakowie, gdzie zmarł 11 września 1930 r.



Antoni Sempołowski urodził się 17 maja 1847 r. w majątku ojca Siekierkach Małych w pow. średzkim. Był synem Ludwika i Pauliny z Brykczyńskich.

Początkowo uczył się w Trzemeszni i Poznaniu, a od 1866 r. przez cztery lata odbywał praktyki rolne w wielkich gospodarstwach w Wielkopolsce. W latach 1870–1873 studiował w Niemczech, na Wydziale Filozoficznym w Halle an der Saale. Następnie przeniósł się na Uniwersytet w Lipsku, gdzie studiował nauki przyrodnicze oraz pracował w laboratorium chemicznym i botanicznym pod kierunkiem A. Schenka i W. Knopa. W 1874 r., po napisaniu rozprawy pt. „Przyczynek do poznania budowy łupiny nasiennej", otrzymał dyplom i stopień doktora filozofii. W tym samym roku, w kwietniu, został powołany na profesora rolnictwa i fizjologii roślin oraz na kierownika pola doświadczalnego w Wyższej Szkole Rolniczej im. „Haliny" w Żabikowie koło Poznania.

Ta szkoła została założona przez Karola Marcinkowskiego i Augusta Cieszkowskiego, z fundacji tego ostatniego. Imię „Haliny" nadano jej dla upamiętnienia niedawno zmarłej żony Cieszkowskiego. Opiekę nad szkołą sprawowało Centralne Towarzystwo Gospodarcze w Wielkim Księstwie Poznańskim. Sempołowski zorganizował tam wzorowy na owe czasy Zakład Uprawy Roli i Roślin oraz Fizjologii z Działem Chorób Roślin, a także pole doświadczalne, któremu nadał charakter stacji badawczej.

Po zamknięciu szkoły przez władze pruskie w 1876 r. Sempołowski przekształcił swój zakład i pole doświadczalne w pierwszą na ziemiach polskich Stację Oceny Nasion. Prowadził ją jeszcze przez cztery lata po zamknięciu szkoły, szeroko rozpropagowując wśród rolników korzyści płynące z badania nasion.

Prace związane z oceną nasion kontynuował po opuszczeniu Żabikowa. W połowie 1880 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie korzystając z wcześniejszych doświadczeń, zaprojektował i zorganizował przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa pierwszą w Królestwie i jedną z pierwszych w Europie Stację Oceny Nasion. Kierował nią przez 14 lat. Działalność Stacji w znaczącym stopniu wpłynęła na ograniczenie strat w uprawie roślin spowodowanych zanieczyszczeniem materiału siewnego oraz zakłóceniami w kiełkowaniu. Pracownicy Stacji nie tylko prowadzili badania laboratoryjne materiału siewnego, ale również udzielali porad na temat produkcji nasion. Co roku publikował wyniki prac Stacji. W tym okresie wydał też swoje pierwsze podręczniki: Ogólna uprawa roli i Gospodarstwo łąkowe. Otrzymał kilka intratnych propozycji pracy w Rosji na kierowniczych stanowiskach, ale wszystkie odrzucił. Rosjan, których przysyłano mu do wyszkolenia, traktował bardzo życzliwie.

W 1892 r. objął stanowisko kierownika Stacji Doświadczalnej w Sobieszynie. Jednak w ciągu dwu kolejnych lat dojeżdżał do Warszawy, aby kierując równocześnie Stacją

Oceny Nasion, wyszkolić swojego następcę. Jako kierownik Stacji Doświadczalnej w Sobieszynie wprowadził tam nowoczesne metody badawcze, urządził halę wegetacyjną, zorganizował laboratorium chemiczne, opracował instrukcje do równoczesnego prowadzenia doświadczeń wazonowych i polowych. Z jego inicjatywy prowadzono doświadczenia porównawcze odmian zbóż i roślin okopowych, próby aklimatyzacji nowych roślin oraz uszlachetnianie odmian istniejących. Uzyskano tam cenne, szeroko później rozpowszechnione odmiany pszenicy Wysokolitewki, żyta Włościańskiego i Sobieszyńskiego, owsa Sobieszyńskiego oraz łubinu różowego. Zapoczątkował też prace nad hodowlą traw, w których materiałem wyjściowym były rośliny dziko rosnące.

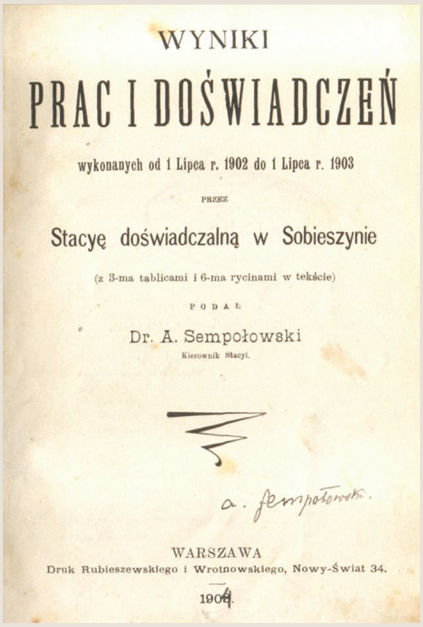
WYNIKI

PRAC I DOŚWIADCZEŃ

wykonanych od 1 Lipca r. 1902 do 1 Lipca r. 1903

PRZEZ

Stacyę doświadczalną w Sobieszynie

(z 3-ma tablicami i 6-ma rycinami w tekście)

PODAŁ

Dr. A. Sempołowski

Kierownik Stacyi.

WARSZAWA

Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, Nowy-Świat 34.

1904

Dzięki Sempołowskiemu Stacja Doświadczalna przekształciła się w czołową placówkę badawczą rolnictwa w Królestwie, na której wzorowały się później tworzone stacje. Był czynnie zaangażowany w różnego rodzaju działalność społeczną. Brał udział w organizowaniu wystaw rolniczych, wygłaszał odczyty, prowadził wykłady, przekonywał do celowości podnoszenia jakości materiału siewnego. W celu rozpowszechnienia stosowania najlepszych nasion stworzył Spółkę Nadwieprzańską Produkcji Nasion. Z jego inicjatywy powstał też szereg prywatnych hodowli zbóż, np. żyta Wierzbieńskiego i Kawęczyńskiego. Uczniami i współpracownikami Sempołowskiego byli późniejsi wybitni uczeni, tacy jak Zygmunt Pietruszczyński, Kazimierz Rogoyski, Wincenty Józef Karpiński. Wyniki prac Stacji publikowane były w sprawozdaniach „Wyniki doświadczeń wykonanych (...) przez Stację Doświadczalną w Sobieszynie". Co ciekawe, sprawozdania pisane były w ten sposób, że stanowiły dla rolników wskazówki gotowe do zastosowania w praktyce.

Od 1884 r. Sempołowski był członkiem komitetu redakcyjnego „Encyklopedii rolniczej" wydanej staraniem Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Opracował do niej 12 haseł, w tym kilka bardzo obszernych.

W 1904 r. Sempołowski opuścił Sobieszyn i osiadł na stałe w Warszawie. Brał udział w pracach Sekcji Rolnej oraz Sekcji Nasiennej, z której powstało później Centralne Towarzystwo Rolnicze. Prowadził wykłady z uprawy roli i roślin na Wydziale Rolniczym Wyższych Kursów Naukowych. Był członkiem Zarządu Centralnego Towarzystwa Rolniczego, a od 1913 r. jego członkiem honorowym.

Jako uznany autorytet w dziedzinie hodowli roślin i nasiennictwa opublikował około 500 artykułów w ponad 25 czasopismach polskich, niemieckich i rosyjskich. Wydał wiele podręczników dotyczących uprawy roślin, łąkarstwa i nasiennictwa. Pisał

językiem prostym, rzeczowym, łatwym do zrozumienia. Miał dar jasnego przedstawiania problemu.

Po utworzeniu Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (później Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego) został mianowany kierownikiem Wydziału Hodowli Roślin oraz Zakładu Reprodukcji Nasion (1 lutego 1918 r.). Zorganizował prace tej placówki i zainicjował prowadzone w niej badania nad hodowlą wielu wartościowych odmian roślin, m.in. żyta Puławskiego, pszenicy twardej Puławskiej, wczesnego łubinu Puławskiego. Pod jego kierunkiem pracowali przyszli profesorowie: Jan Olędzki, Stefan Lewicki, Lucjan Kaznowski.

W sierpniu 1924 r. odbyły się w Puławach uroczystości związane z jubileuszem 50-lecia pracy Sempołowskiego. Poświęcono mu specjalny tom Pamiętnika Puławskiego, a Towarzystwo Ogrodnicze Krakowskie wybiło medal ku jego czci. W 1925 r. został pierwszym profesorem honorowym SGGW.

Był odznaczony Orderem św. Anny i Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

Pod koniec 1924 r. przeszedł w stan spoczynku. Ponieważ w pierwszych latach niepodległości na skutek inflacji utracił wszelkie oszczędności, jego sytuacja materialna nie była łatwa. Ostatnie lata życia spędził w Milanówku koło Warszawy. Zmarł 25 stycznia 1936 r. w Warszawie.

Funkcję kierownika Wydziału Gleboznawstwa pełnił Tadeusz Mieczyński. Pod względem osobowym zaszły w tym Wydziale duże zmiany. Większość dawnych pracowników zmieniła miejsce pracy i zamieszkania. Nadal pozostawał w Puławach Z. Starzyński. Przybyli Marian Sokołowski (31 sierpnia 1921 r.–31 października 1922 r.), Walerian Grzywo-Dąbrowski (od 1 stycznia 1924 r.) i rutynowany specjalista z byłej rosyjskiej służby gleboznawczej Jan Tomaszewski (od 1 stycznia 1923 r.).

Puławy opuścił kierownik Wydziału Ogrodniczego Stanisław Goliński. Na jego miejsce zaproszono profesora Jana Dybowskiego z Paryża (od 1 kwietnia 1925 r.). Spośród pracowników tego Wydziału w omawianym okresie należy wymienić: Elżbietę Porębską (kierowała przez kilka lat ogrodem roślin ozdobnych, czyli tzw. Ogrodem Dolnym), Juliana Zaleskiego (od 1 marca 1922 r.), W. Borowską, Wiktorię Grodzieńską (do 30 września 1926 r., później przeniosła się do Wydziału Gleboznawczego), Irenę Lipską, Kazimierza Powiłańskiego i Stanisława Pileckiego (od 1 listopada 1926 r.). Poza Wydziałem Ogrodniczym istniały nadal dawniej już założone trzy zakłady praktyczne mające ścisłe powiązania z ogrodnictwem: Zakład Hodowli Drzew i Krzewów Owocowych, Zakład Wierzby Koszykarskiej, Zakład Pszczelnictwa. Wszystkimi tymi zakładami kierował Jan Białobok.

Wydział Ochrony Roślin (zwany także Wydziałem Chorób Roślin) prowadzony był do 30 kwietnia 1926 r. przez Józefa Trzebińskiego, który następnie przeniósł się do Wilna. Po wyjeździe Józefa Trzebińskiego kierownictwo Wydziału przejął Stanisław Minkiewicz, główny entomolog puławski. Odtąd Wydział Ochrony Roślin nazywano

przez pewien czas Wydziałem Szkodników Roślin. Główną współpracowniczką Stanisława Minkiewicza była Janina Woroniecka (późniejsza Siemaszkowa, pracująca w Puławach od 1 października 1921 r.).

Fitopatologią poza Józefem Trzebińskim zajmowała się głownie Wanda Konopacka. Wydział Hodowli Zwierząt rozwijał się normalnie przez cały czas pobytu w Puławach Romana Prawocheńskiego (1 maja 1920 r.–30 września 1924 r.). Po jego wyjeździe do Krakowa stanowisko kierownika tego Wydziału chciano powierzyć profesorowi Leopoldowi Adametzowi z Wiednia, który zgodził się zaopiekować pracami hodowlanymi w Puławach, ale stałego kierownictwa całości placówek nie przyjął, gdyż to utrudniałoby mu kierowanie dobrze postawionymi zakładami hodowlanymi w Austrii.

Administracją całości PINGW zajmował się w tym okresie Ludwik Ostromęcki. Sama osada pałacowa podlegała Stanisławowi Podwyszyńskiemu.

Tadeusz Mieczyński urodził się 17 sierpnia 1888 r. w Przeciszewie. Był synem Franciszka Dionizego Mieczyńskiego i Kazimiery ze Starczewskich. Studiował na Uniwersytecie we Fryburgu w Szwajcarii. W 1911 r. uzyskał stopień doktora filozofii.



Od 1912 r. przez rok był asystentem w Katedrze Fizyki. W 1913 r. został asystentem w Katedrze Chemii Ogólnej Akademii Rolniczej w Dublanach, a rok później wyjechał do Moskwy, gdzie studiował w Instytucie Rolniczym Akademii Piotrowsko-Razumowskiej. W latach 1914–1917 uczestniczył w ekspedycji naukowej prowadzącej badania gleby na Uralu, Kaukazie i w Turkmenistanie. W 1917 r. powołano go na stanowisko dyrektora Bałanowskiej Stacji Doświadczalnej w Saratowie, gdzie pracował przez dwa lata. W 1919 r. przyjechał do Puław, gdzie powierzono mu stanowisko kierownika Wydziału Gleboznawstwa w Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Rok później wyjechał do Stanów Zjednoczonych i Kanady, aby prowadzić badania gleboznawcze. Po powrocie w 1926 r. został mianowany dyrektorem już



Tablica na siedzibie IUNG, a dawnego PINGW w Puławach

Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W tym czasie pełnił także funkcję sekretarza Międzynarodowej Komisji Badań Własności Fizycznej Gleb. Po 1945 r. był profesorem Zakładu Gleboznawstwa na Politechnice Gdańskiej. Tadeusz Mieczyński 27 listopada 1929 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 20 stycznia 1947 r. w Puławach.



Stanisław Piotr Minkiewicz urodził się 5 lutego 1877 r. w Chełmie. Po ukończeniu gimnazjum w rodzinnym mieście wyjechał do Warszawy, gdzie w 1897 r. zapisał się na studia na Wydziale Fizyczno-Matematycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Na drugim roku studiów uczestniczył w strajku studenckim, za co został aresztowany i uwięziony w Cytadeli. W 1900 r. powrócił na uczelnię. Trzy lata później przedstawił pracę napisaną pod kierunkiem profesora Pawła Mitrofanowa i uzyskał stopień kandydata nauk przyrodniczych oraz uprawnienia do nauczania w szkołach średnich. Po strajku szkolnym uczył w ramach Koła Wychowawców na tajnych kompletach, a następnie przeniósł się do Galicji, gdzie został asystentem profesora Antoniego Wierzejskiego. Pod jego wpływem rozpoczął prace badawcze nad fauną jezior w Tatrach. Do 1917 r. ogłosił wiele prac dotyczących grup zwierzęcych stanowiących tatrzańską faunę wodną. Na podstawie prowadzonych badań ustalił obecność trzystu czterech gatunków, do których zaliczały się wirki, wrotki, parzydełkowce, gąbki, pierwotniaki, nicienie, brzuchorzęski, skorupiaki, pierścienice, pajęczaki oraz owady, ryby i płazy. Podczas pobytu w Warszawie w 1908 r. został aresztowany za prowadzenie wykładów dla kółek robotniczych PPS. Przez sześć tygodni przebywał w więzieniu, a następnie został zmuszony do opuszczenia zaboru rosyjskiego, w związku z czym wyjechał do Lwowa i otrzymał stanowisko asystenta w Katedrze Zoologii Akademii Rolniczej w Dublanach. W 1913 r. przedstawił na Uniwersytecie Lwowskim rozprawę o faunie jezior tatrzańskich i uzyskał stopień doktora nauk; jego promotorem był profesor Józef Nusbaum. Po wybuchu pierwszej wojny światowej wstąpił w szeregi Legionów Polskich i walczył do 1917 r., a następnie powrócił do Lwowa i pracy na uczelni. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wyjechał do Puław, gdzie należał do organizatorów Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, w którym otrzymał stanowisko kierownika Pododdziału Entomologicznego.

W 1920 r. powierzono mu kierownictwo Działu Entomologicznego, a od 1927 r. Wydziału Ochrony Roślin i Działu Entomologicznego w zreformowanym Instytucie pod nazwą Państwowy Instytut Gospodarstwa Wiejskiego. Od 1935 r. był docentem zoologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie.

Od 1930 r. należał do członków komitetu redakcyjnego wydawnictw PINGW. W 1936 r. awansowano go na stanowisko redaktora. Po śmierci profesora Zygmunta Mokrzeckiego w marcu 1936 r. Stanisław Minkiewicz został przewodniczącym sekcji entomologii stosowanej w Polskim Związku Entomologicznym. W ramach entomologii interesował się szkodnikami sadów. Był autorem prac dotyczących biologii miodówki jabłoniowej, wznosika doparka, namionika jabłoniowego, *blastodacna nigra* (nazwana przez niego drążelem) oraz owocówki jabłkóweczki. Należał do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Komisji Fizjograficznej PAU, był założycielem i przewodniczącym puławskiego oddziału Towarzystwa Ochrony Przyrody. Stanisław Minkiewicz wspólnie z Tytusem Jemielewskim założył w 1921 r. Uniwersytet Ludowy im. Adama Mickiewicza, a następnie Towarzystwo Krzewienia Oświaty, które prowadziło kursy krawieckie dla dziewcząt w Puławach, Kazimierzu Dolnym i Opolu Lubelskim. Stanisław Minkiewicz przyjaźnił się z Józefem Piłsudskim. Jego stan zdrowia załamał się po otrzymaniu informacji o śmierci jedynego syna, który był więźniem obozu Sachsenhausen-Oranienburg. Zmarł nagle w Puławach 2 lutego 1944 r. na atak serca.

***

Marszałek Józef Piłsudski przebywał w Puławach od 13 do 16 sierpnia 1920 r. Swój sztab ulokował w Sali Kolumnowej Pałacu Czartoryskich. Tam odbywały się narady i spotkania na temat ostatnich posunięć przed słynną kontrofensywą znad Wieprza podczas wojny z bolszewikami. To tam kumulowały się rozkazy i rozmowy między Piłsudskim i generałem Tadeuszem Rozwadowskim, szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Po wymianie tych informacji Józef Piłsudski po południu 15 sierpnia podjął decyzję o ruszeniu kontrofensywy znad Wieprza. Miała się ona rozpocząć 16 sierpnia 1920 r. Na kwaterę marszałka przeznaczono mieszkanie profesora Stanisława Golińskiego. Znajdowało się ono w lewym skrzydle Pałacu Czartoryskich. 16 sierpnia 1920 r. Piłsudski w godzinach porannych opuścił Puławy i udał się w kierunku Ryk, by uczestniczyć w działaniach wojennych.

Pomimo nawału obowiązków Piłsudski znalazł czas, żeby zostać ojcem chrzestnym Józefa Minkiewicza, syna Stanisława i Stefanii. Państwo Minkiewiczowie byli przyjaciółmi marszałka z czasu służby w I Brygadzie Legionów. Chrzest odbył się w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. W księgach parafialnych zachował się akt chrztu z oryginalnym podpisem Józefa Piłsudskiego.



Józef Sypniewski urodził się 29 lipca 1883 r. w Perepeczycach, w powiecie lidzkim, jako syn Marcina i Teofili z Bylińskich. Wykształcenie średnie otrzymał w Gimnazjum Realnym w Pińsku, a wyższe studia rolnicze odbył w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach, kończąc je ze stopniem uczonego agronoma. Od 1906 r. do października 1909 r., a więc prawie 4 lata, Sypniewski pracował w dziedzinie praktycznego rolnictwa, początkowo odbywając praktykę rolną na Wołyniu, a następnie zarządzając majątkiem Nałęczów w powiecie puławskim. Po studiach w 1908 r. był asystentem w Katedrze Botaniki w Instytucie Puławskim, specjalizując się u profesora N. Cyngiera w anatomii roślin. Po odbyciu szeregu wyjazdów naukowych do Austrii, Niemiec, Szwecji i Rosji, gdzie zapoznał się z organizacją zakładów doświadczalnych rolniczych i hodowli roślin, w 1914 r. został powołany przez radę fundacji Kajetana Kickiego na dyrektora Stacji Doświadczalno-Rolniczej i Hodowli w Sobieszynie.

W okresie studiów wyższych w Puławach oraz przed pierwszą wojną światową Sypniewski brał czynny udział w akcji oświatowej niepodległościowej, prowadził kursy dla analfabetów, wygłaszał odczyty, organizował spółdzielnie, współdziałał przy założeniu Koła Macierzy Szkolnej w Puławach, której był członkiem Zarządu, a w czasie pierwszej wojny światowej pracował w polskich komitetach obywatelskich. Działalność naukową rozpoczął jeszcze w Puławach, w czasie studiów, gdzie zachęcony przez profesora rolnictwa Kołkunowa wykonał swoją pierwszą pracę dotyczącą badań anatomicznych 12 odmian ziemniaków i na jej podstawie ogłosił w 1912 r. rozprawę pt. Badania anatomiczne odmian ziemniaków. Prace te następnie pogłębił i rozszerzył na inne rośliny, ogłaszając wyniki w 1913 r., w języku rosyjskim, w rozprawie Stosunek wielkości elementów anatomicznych u różnych odmian ziemniaka, pszenicy i buraków cukrowych. Po studiach nad ziemniakiem zainteresował się łubinami jako przedmiotem swoich badań. Wspomnieć należy przede wszystkim o dwóch jego bardzo ciekawych pracach wydrukowanych w Pamiętniku Puławskim, a mianowicie: „Wpływ wilgotności gleby i insolacji na rozwój łubinu (*Lupinus angustifilius* L.) i na zawartość alkaloidów w jego nasieniu" oraz „O odmianach i rasach *Lupinus angustifilius* L.". W pierwszej pracy wspólnie z profesorem Henrykiem Malarskim dali cenny materiał dla hodowców łubinu, a dla nauki wskazali nowe drogi, stwierdzając, że ilość alkaloidów zawartych w nasionach łubinu ulega dużym wahaniom pod wpływem czynników zewnętrznych, tj. klimat, gleba, uprawa i nawożenie oraz że czynniki te równocześnie wpływają na rozwój i plonowanie łubinu. W drugiej pracy nad łubinami przedmiotem badań były różne odmiany i rasy gatunku *Lupinus angustifilius* L. i ich charakterysty-

ka. Oprócz wyodrębnienia z badanych populacji szeregu nowych odmian, które dały bardzo obiecujący materiał pod względem jego wartości dla rolnictwa, Sypniewski przeprowadził szereg krzyżówek między wyodrębnionymi mieszańcami, uzyskując wartościowy materiał do dalszej hodowli. Zarówno tymi badaniami, jak i następnymi pracami hodowlanymi zapoczątkował hodowlę nowych odmian łubinu o dużej wartości dla rolnictwa, zwłaszcza odmian wcześniej dojrzewających, nadających się specjalnie na poplony. Po drugiej wojnie światowej w krajowym rejestrze można było znaleźć dwie odmiany łubinu wąskolistnego autorstwa Sypniewskiego: Puławski Wczesny (Różowy Puławski Wczesny) i Puławski Wysoki (Różowy Puławski Wysoki).

Józef Sypniewski za zasługi na polu podniesienia kultury rolnej i rolnictwa w 1929 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wybitną działalność Sypniewski przejawiał również w pracy kulturalnej i społecznej na wsi, biorąc udział i pracując w zarządach, m.in. Centralnego Związku Kółek Rolniczych w Warszawie, Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie, Centralnego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych, Zjednoczenia Związku Kółek i Organizacji Rolniczych Ziem Wschodnich, Wojewódzkiego Związku Spółek Rolniczych w Lublinie, Sobieszyńskiego Towarzystwa Rolniczego, Komisji Rolnej Sejmiku Puławskiego, w Kuratorium Stacji Doświadczalnej i Ogniska Kultury Rolnej w Zembrzycach, w Kuratorium Fundacji Zakłady Kórnickie oraz w Radzie Wielkopolskiej Izby Rolniczej. Był też profesorem szczegółowej uprawy roślin Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego. Wybitną i wszechstronną działalnością społeczną i rolniczą zwrócił na siebie uwagę i w listopadzie 1930 r. został wybrany senatorem.

Józef Sypniewski zmarł 6 lutego 1937 r. w Poznaniu.

FOLWARKI W ZARZĄDZIE PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO

Folwark Borowina położony był w odległości 16 km od Puław. W folwarku mieściła się Stacja Zootechniczna Wydziału Hodowli Zwierząt. Obiekt posiadał ogółem 401,6 ha, w tym 159,6 ha gruntów ornych, 164,0 ha łąk i pastwisk, 78,0 ha innych gruntów i nieużytków oraz będących w użytkowaniu drobnych dzierżawców. Resztę obszaru zajmowały nieużytki piaszczyste, częściowo zalesione, a częściowo przeznaczone na teren projektowanej stacji doświadczalnej na piaskach. Folwark przedzielony był wałem ochronnym na dwie części, z których zachodnia podlegała zalewom Wisły. Grunty położone były na madzie o zmiennej głębokości. Gospodarka polowa dostosowana była całkowicie do potrzeb Stacji Zootechnicznej. Stacja w 1937 r. posiadała 62 krowy, 145 sztuk świń, 371 owiec i 20 koni doświadczalnych.

W 1937 r. wydzielono z gruntów ornych Borowiny 80 ha na potrzeby Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W stosunkowo krótkim czasie stał się on obiektem znanym w całym kraju.

Folwark Końskowola położony był w odległości 7 km od Puław. Posiadał 485 ha ziemi ornej i 107 ha łąk i pastwisk. Z tego obszaru Wydział Rolniczy użytkował 30 ha, a Zakład Hodowli Drzew – 77 ha. Gleby folwarku stanowiły częściowo przeławicone glinki lessowe, a częściowo bielice naglinowe. Folwark był zmeliorowany. Reprodukowano tam nasiona oryginalnych pszenic, żyta i uszlachetnionych nasion traw. Według danych z 1937 r. posiadał 40 sztuk krów dojnych rasy nizinnej oraz około 100 sztuk świń, dostarczających materiału do produkcji surowic dla Działu Weterynaryjnego. Oprócz tego posiadał 60 koni surowiczych.



Pola Folwarku Mokradki

Folwark Mokradki położony był bezpośrednio pod Puławami. Posiadał obszar 105 ha, z tego 64 ha ziemi ornej i 13 ha łąk znajdowało się w użytkowaniu folwarku, a 19 ha w użytkowaniu Działu Hodowli Roślin Pastewnych i Przemysłowych Wydziału Ogrodniczego i Działu Ochrony Roślin. Folwark ten, położony w dolinie zalewowej Wisły, nie posiadał wałów ochronnych i podlegał zalewom w czasie większych powodzi. Wały przeciwpowodziowe wybudowano dopiero w 1936 r. Grunty położone były na madzie wiślanej, średnio głębokiej, na podłożu piaszczystym. Folwark przeznaczony był do reprodukcji traw łąkowych, pszenicy Twardej Puławskiej, nasion buraka pastewnego, bobiku i kilku odmian peluszki. Folwark utrzymywał większą liczbę siły pociągowej i roboczej służącej do obsługi Wydziałów Instytutu niż w latach poprzednich. Znajdowało się tam również 30 koni surowiczych Działu Weterynaryjnego.



Budynek połączonych pracowni Wydziału Hodowli Roślin na polu hodowlanym (Górna Niwa), lata 20. XX w.

Folwark Osiny przejęty został przez Instytut w 1937 r. Położony był w odległości 8 km od Puław. Warunki komunikacyjne z folwarkiem były bardzo utrudnione (brak szosy). Obszar

majątku wynosił 330 ha z glebą piaszczystą i bielicową. Około 80 ha stanowiły lotne i podmokłe piaski. W chwili przejęcia folwarku przez Instytut budynki folwarczne wymagały generalnego remontu. W pierwszym roku gospodarowania Instytut zaopatrzył Osiny w niezbędne maszyny, narzędzia rolnicze oraz siłę pociągową.



Spichlerz na polu hodowlanym (Górna Niwa), lata 20. XX w.

Folwark Pulki położony był w odległości 12 km od Puław. Posiadał ogółem 150,24 ha gruntu, w tym 104,44 ha gruntów ornych, 24,50 ha łąk i pastwisk, 21,30 ha innych gruntów i nieużytków (104 ha ziemi ornej to gleba piaszczysta i szczerkopowata, z trudno przepuszczalną w podłożu gliną). Folwark był zmeliorowany.Przeznaczono go do rozmnażania elit żyta Puławskiego Wczesnego, owsa Średnio Rychłego i łubinu wczesnego. Jednak odgrywał małą rolę w działalności PINGW. Prowadzone w nim doświadczenia były bardzo nieliczne.

Folwark Mochełek położony był w odległości 16 km od Bydgoszczy. Jego powierzchnia wynosiła 82 ha. Służył potrzebom Wydziału Instytutu Bydgoskiego.

Szczególnie dużą rolę w ramach Wydziału Hodowli Zwierząt odegrała Stacja Zootechniczna w Borowinie uruchomiona w 1926 r. Kierownikiem tej stacji został Zdzisław Zabielski pracujący w Puławach od 1924 r. Pełnił właściwie funkcję kierownika całego Wydziału i zajmował się wszystkimi pracami hodowlanymi. Z innych pracowników Wydziału Hodowli Zwierząt w latach 1921–1927 trzeba wymienić głównie Bolesława Kączkowskiego pracującego w Instytucie od 1 grudnia 1921 r., który zajmował się owczarstwem. Od uruchomienia Stacji w Borowinie więk-



Pracownicy PINGW na tarasie Pałacu w latach 20. XX w.



Pracownica PINGW w sadzie doświadczalnym PINGW w latach 20. XX w.



Emil Godlewski w gronie pracowników Instytutu



Emil Godlewski na tle poletka doświadczalnego PINGW w Końskowoli

szość prac Wydziału wykonywali pracownicy techniczni i praktykanci. Bardziej rozwinięty pod względem personalnym był Wydział Żywienia i Użytkowania Zwierząt kierowany przez Henryka Malarskiego przy współudziale biochemika Z. Wierz-



Emil Godlewski na poletku doświadczalnym PINGW w latach 20. XX w.

chowskiego. Funkcje asystenckie w tym Wydziale pełnili wówczas: Tadeusz Wyszyński zatrudniony w Instytucie od 1 maja 1922 r. i Jadwiga Szymkiewiczówna (od 1 lutego 1923 r. do 31 października 1926 r.).



Zdzisław Zabielski urodził się w 1885 r. w Kosinie w woj. rzeszowskim. Gimnazjum ukończył we Lwowie, a wyższe studia na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Do 1918 r. pracował na terenie Rosji, zajmując się zwierzętami zarodowymi ewakuowanymi w wyniku działań wojennych z terenów Polski.

Od 1919 r. podjął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim jako asystent, a później wykładowca w Katedrze Hodowli Zwierząt Domowych i Mleczarstwa.

Od 1925 r. kierował Stacją Zootechniczną w Borowinie (PINGW, Puławy), a od 1945 r. Zakładem Doświadczalnym w Końskowoli.

Po zakończeniu wojny włączył się w prace na powstającym w Lublinie Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, organizując Katedrę Szczegółowej Hodowli Zwierząt, działającą początkowo w ramach Wydziału Rolnego UMCS, a później w Wyższej Szkole Rolniczej. Kierował Katedrą oraz Zakładem Hodowli Bydła działającym w jej ramach do odejścia na emeryturę w 1960 r.

Zdzisław Zabielski całe swoje życie związał z hodowlą zwierząt, szczególnie z doskonaleniem ras krajowych, zwłaszcza polskiego bydła czerwonego i świni puławskiej.

W 1926 r. Zdzisław Zabielski wraz z Romanem Prawocheńskim zakupił we wsi Gołąb ok. 30 sztuk prosiąt typu „łaciatki", nad którymi prowadzono prace hodowlane w Zakładzie Doświadczalnym Stacji Zootechnicznej w Borowinie, będącym placówką PINGW w Puławach. Planowe działania pozwoliły na wytworzenie populacji o cechach charakterystycznych dla typu świń średniej wielkości (masa ciała 2–3-letnich loch – 180–200 kg), wcześnie dojrzewających, odpornych na choroby i niekorzystne warunki środowiskowe, dobrze wykorzystujących paszę (również tzw. odpady gospodarskie i pastwisko), dających w wieku 10–20 miesięcy tuczniki o dużym udziale tkanki tłuszczowej (słoniny i sadła) i mięsie przydatnym do wyrobu świeżych i trwałych wędlin. Tak ukierunkowaną produkcyjnie populację określono mianem świni gołębskiej.

W latach 30. XX w. świnie gołębskie uszlachetniali przez krzyżowanie z knurami rasy wielkiej białej angielskiej, pochodzącymi z wybitnych hodowli Antoniego Budnego z Bychawy i Kazimierza Piaszczyńskiego ze Snopkowa oraz rasy berkshire sprowadzonej do Borowiny z Anglii.

Do 1939 r. świnie gołębskie ceniono w wielu rejonach Polski, m.in. na Śląsku, ze względu na wysoką jakość mięsa i tłuszczu. W czasie drugiej wojny światowej świnie gołębskie hodowano w dwóch majątkach położonych na Lubelszczyźnie: Felin oraz Kopina. W okresie powojennym przekształcono tę rasę z typu tłuszczowo-mięsnego na typ mięsno-słoninowy, co odpowiadało wymogom ówczesnych konsumentów. W 1951 r. dokonano zmiany nazwy świni z gołębskiej na puławską.

Po wojnie Zabielski prowadził odbudowę hodowli bydła rasy polskiej czerwonej na Lubelszczyźnie, podkreślając że po procesie likwidacji i rozdrobnieniu większej własności ziemskiej praca hodowlana musi być przeniesiona na gospodarstwa chłopskie. W Stacji Doświadczalnej w Borowinie skompletował stado krów polskich czerwonych i opracował metodykę hodowli tej rasy. Po zniszczeniach wojennych prowadził od nowa kompletowanie oraz odbudowę stada w Końskowoli. Obora ta należała do czołowych stad zarówno w województwie lubelskim, jak i w kraju. Zdzisław Zabielski zmarł w 1974 r.

W ramach czuwających nad produkcją zwierzęcą wyodrębniono samodzielny Dział Morfologii Doświadczalnej kierowany przez Stefana Kopcia, którego asystentką była Laura Kaufman.



Pracownicy PINGW i ich rodziny w 1922 r.



Leon Marchlewski (w środku z laską) w grupie współpracowników, 1921 r.



Jan Dybowski, kierownik Wydziału Ogrodniczego PINGW w latach 1925–1928 w otoczeniu asystentek



Spotkanie pracowników naukowych PINGW z działaczami rolniczymi, ok. 1922 r.



Zjazd wychowanków IGWiL w 1925 r.

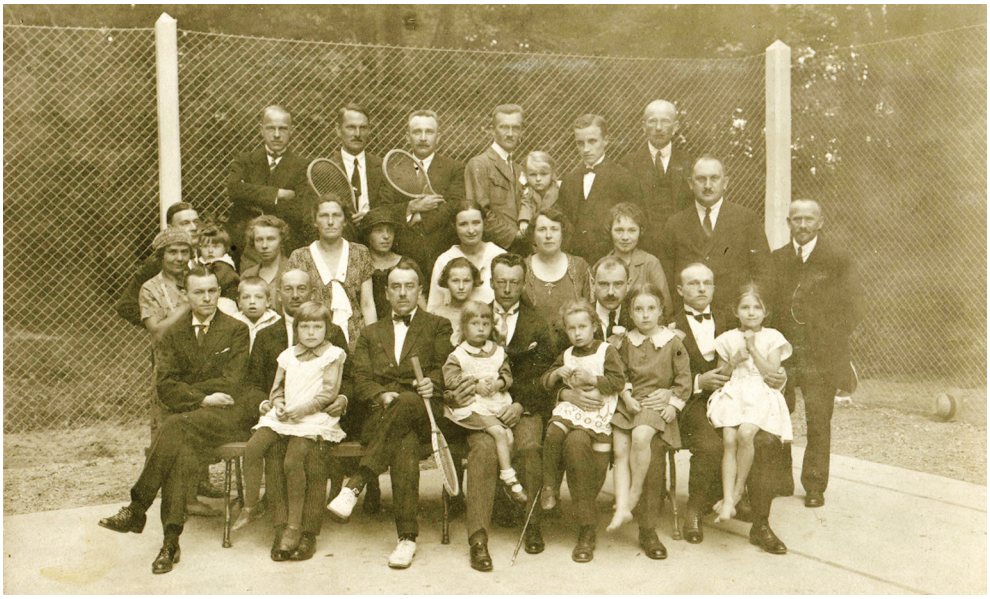

Członkowie klubu tenisowego przy PINGW w latach 20. XX w.



Wydziałem Serologicznym kierował nadal Feliks Jaroszyński, z którym współpracowali Kazimierz Markowicz i Piotr Żochowski. Spośród asystentów należy wspomnieć W. Sarnowca, Jana Ulanickiego (1 stycznia 1924 r.–31 lipca 1927 r.) i Mikołaja Zacharowa (od 1 marca 1922 r.). W 1926 r. powstał Wydział Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich i został zlokalizowany





Pracownicy PINGW podczas spotkań w wolnym czasie w latach 20. XX w.



Pracownicy PINGW podczas przerwy w pracy w latach 20. XX w.

w Warszawie. Uruchomienie tego Wydziału nastąpiło z inicjatywy posłów Juliusza Poniatowskiego i Mariana Malinowskiego (ps. Wojtek). Kierownikiem nowej placówki został profesor Uniwersytetu Lwowskiego Franciszek Bujak, a zastępcą Stanisław Antoniewski. Stan posiadania Instytutu powiększył się nieco w drugim okresie jego istnienia. Do klucza majątków PINGW włączono: Folwark Pulki przejęty w 1921 r. i Folwark Borowina przejęty w 1923 r. Ich ogólna powierzchnia wynosiła 401,60 ha.

Instytut to nie tylko praca naukowa, ale także wspólne życie towarzyskie pracowników podczas spacerów, wieczorków czy wycieczek. Społeczność pracownicza była ze sobą bardzo zżyta.



Pracownicy PINGW i ich rodziny podczas spotkań w wolnym czasie w latach 20. XX w.

Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1927–1936)

W połowie lipca 1927 r. Prezydent RP podpisał rozporządzenie o dołączeniu do puławskiego PINGW następujących placówek rolniczo-badawczych: Państwowego Instytutu Naukowo-Badawczego w Bydgoszczy, Stacji Botaniczno-Rolniczej we Lwowie, Krajowego Zakładu Sadowniczego w Zaleszczykach, Morskiego Laboratorium Rybackiego.

W załączniku do rozporządzenia podano do wiadomości publicznej nowy statut PINGW, który w sprawach najistotniejszych nie różnił się właściwie od statutu z 1921 r. Ponadto opublikowano Regulamin Rady Naukowej PINGW, zakres czynności dyrektora PINGW i zastępców dyrektora Instytutu oraz regulamin o sposobie stwierdzenia kwalifikacji naukowo-twórczych niezbędnych do objęcia stanowisk kierowników wydziałów, działów i poddziałów w PINGW. Regulaminy te były zgodne z duchem obu statutów, tego z 1921 r. i tego z 1927 r. Członkami organizacyjnego zebrania nowej Rady Naukowej zjednoczonego i powiększonego PINGW powołanymi na mocy pisma Ministra Rolnictwa z 13 września 1927 r. byli: Emil Godlewski, Tadeusz Mieczyński, Henryk Malarski, Stanisław Minkiewicz, Feliks Jaroszyński, Kazimierz Panek, Jan Dybowski, Ludwik Garbowski, Stefan Kopeć, Józef Borowik, Kazimierz Markowicz, Leopold Zaleski, Marian Krukowski, Jan Tomaszewski i Piotr Żochowski. Na zebraniu organizacyjnym, które rozpoczął podsekretarz stanu Józef Raczyński, powołano (w wyborach) na stanowisko dyrektora PINGW Tadeusza Mieczyńskiego.



Spotkanie naukowe pracowników PINGW

W kolejnych latach funkcję dyrektorów PINGW pełnili Stefan Kopeć (1928–1930), Tadeusz Mieczyński (1931–1934), Lucjan Kaznowski i Stanisław Minkiewicz (obydwaj p.o. na zmianę 1934–1935), Henryk Malarski (1935–1936).

W toku unifikacji Zakładów Rolniczo-Badawczych w 1927 r. przejęto na rzecz PINGW majątek

Mochołek o ogólnej powierzchni 82 ha. Majątek ten należał poprzednio do samodzielnie funkcjonującego Instytutu Bydgoskiego.

Zakład sadowniczy w Zaleszczykach, przejęty przez Instytut Puławski w 1926 r., został już w 1931 r. przekazany Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Tą drogą uszczupliła się ponownie przestrzeń doświadczalnictwa Wydziału Ogrodniczego, któremu pozostawiono tylko ogrody puławskie o łącznej powierzchni 15,1 ha, w tym: Ogród Kwiatowy, tzw. Dolny – 1,4 ha, Ogród Warzywny, tzw. Górny – 5,7 ha, szkółki – 1,4 ha, pole na Górnej Niwie – 6,1 ha oraz pole na Kępie – 0,5 ha. Inne majątki Instytutu administrowane początkowo przez Wacława Miklaszewskiego pozostały nadal w jego władaniu, nie ulegając żadnym poważniejszym zmianom. Organizacja samych zakładów naukowych PINGW wykazywała bardzo poważne braki prowadzące niekiedy do zupełnie absurdalnych sytuacji. Obowiązywała zwyczajowo zasada całkowitego wyodrębnienia się poszczególnych wydziałów w miarę uzyskiwania wyższych kwalifikacji ich kierowników i osiąganie przez nich wyższych stopni naukowych. Właściwie już od 1924 r. wytworzyła się sytuacja, w której większość z nich usamodzielniła się, tworząc faktycznie jednostki równorzędne z wydziałami macierzystymi. Przy tym tak się złożyło, że przy jednoczesnym rozwoju wielu samodzielnych wydziałów upadały przeważnie te, których nazwa stawała się z biegiem czasu pustym dźwiękiem w zetknięciu się z teraźniejszością. Oto konkret-



Grupa pracowników Instytutu w latach 20. XX w.



Pracownicy Instytutu w latach lat 30. XX w.

ne przykłady. W Wydziale Chemii Rolnej (Bydgoszcz) pozostało pod koniec okresu tylko dwóch pracowników naukowych. Wydział Rolniczy (Puławy) pozostawał przez dłuższy czas bez kierownika. W Wydziale Hodowli Roślin (Puławy) pracowała przez dłuższy czas tylko jedna osoba. Słaby rozwój wykazywał od 1928 r. także Wydział Ogrodniczy. Wydział Hodowli Zwierząt istniał tylko na papierze. Zastępowała go dobrze postawiona Stacja Zootechniczna, która miała podlegać temu Wydziałowi. W tych warunkach dojrzewała powoli konieczność ponownej reorganizacji Instytutu.



Henryk Kazimierz Malarski urodził się 4 marca 1887 r. w Racławicach, w powiecie miechowskim, w majątku, którym w owym czasie zarządzał jego ojciec Stanisław. Jego matką była Emilia z Klimków.

W 1905 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie. Niespokojne lata na przełomie wieków zaszczepiły mu poczucie patriotyzmu i poszanowanie dla demokracji. W dobie Młodej Polski bujne życie kulturalne Krakowa, miasta Wyspiańskiego, a jednocześnie „Zielonego Balonika", odbiło się silnie na jego światopoglądzie. W czasie nauki w gimnazjum przyjaźnił się z Osterwą, Węgrzynem i Wyrwiczem, zdradzając, podobnie jak oni, talent oraz zamiłowanie teatralne. Zdecydował się jednak na studia przyrodnicze. Podjął naukę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, obierając jako główne przedmioty fizykę i chemię.

Od 1908 r. pod kierunkiem znakomitego uczonego profesora Leona Marchlewskiego pracował w Katedrze Chemii Lekarskiej i specjalizował się w biochemii. W 1910 r. na podstawie wartościowej pracy nad chlorofilem uzyskał stopień doktorski. W tym samym roku został mianowany asystentem. Na tym stanowisku przepracował 7 lat, prowadząc jednocześnie wykłady dla studentów.

W 1917 r. Leon Marchlewski podjął się zorganizowania Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Pragnął zapewnić sobie współpracę z najzdolniejszymi młodymi uczonymi, dlatego zaprosił tam Malarskiego, który zajął się zorganizowaniem Działu Biochemii. W tym czasie zarysowały się jego zainteresowania, którym pozostał wierny całe życie – fizjologia i żywienie zwierząt. Zacofanie rolnictwa podtrzymywane przez zaborcę było ogromne. Malarski dostrzegł potrzebę zorganizowania badań i oparcia praktyki rolniczej na potwierdzonych eksperymentalnie faktach. PINGW stał się pierwszym w Polsce ośrodkiem prowadzącym na szeroką skalę badania naukowe we wszystkich dziedzinach rolnictwa. Malarski pozostał związany z Puławami do końca życia. Był wicedyrektorem Instytutu i zastępcą kierownika Wydziału Żywienia i Użytkowania Zwierząt (1920–1921), kierownikiem tego Wydziału (1923–1936), kierownikiem Wydziału Produkcji Zwierzęcej (1936–1939). W latach 1935–1936 był także dyrektorem Instytutu.

W 1922 r. wspólnie z Karolem Różyckim i innymi uczonymi założył Polskie Towarzystwo Zootechniczne, którego głównym celem było upowszechnianie postępu w celu unowocześnienia chowu zwierząt. Do 1948 r. Henryk Malarski pełnił w Towarzystwie funkcję wiceprezesa. W 1955 r. nadano mu godność prezesa honorowego. Od 1927 r. brał udział w pracach redakcyjnych *Przeglądu Hodowlanego* wydawanego

przez Polskie Towarzystwo Zootechniczne. Z ramienia tego Towarzystwa, wspólnie z Karolem Różyckim, organizował sieć zootechnicznych zakładów doświadczalnych w całym kraju. Ich zadaniem miało być przeprowadzanie praktycznych doświadczeń pozwalających na przeniesienie zdobyczy nauki do praktyki. Niektóre z prowadzonych doświadczeń miały wysoką wartość teoretyczną. W 1930 r., nadal pracując w Puławach, objął kierownictwo Katedry Fizjologii i Żywienia Zwierząt na Wydziale Rolniczo-Leśnym Politechniki Lwowskiej. W swoich pracach badawczych Malarski traktował paszę jako „całość", a nie mieszaninę niezależnych czynników. Dążył do udowodnienia ogromnej roli należytego zestawienia dawki pokarmowej oraz jej wpływu na efekty produkcyjne. Zaproponował wprowadzenie energii strawnej jako miernika wartości odżywczej pasz. Dzięki syntetycznemu sposobowi przedstawiania nauki o żywieniu, jego wykłady zyskiwały ogromną popularność. Tego rodzaju podejście do nauki o żywieniu zaprezentował też w wydanym w 1934 r. podręczniku Ogólne zasady żywienia, który mimo szybkiego postępu w tej dziedzinie nauki, przez długie lata zachował wielką wartość. Wkrótce wydał dwa kolejne podręczniki – dotyczące żywienia owiec (1936) i kur (1938).

Okupację spędził w Puławach. Dzięki jego staraniom, korzystając z przyjaznego stosunku niemieckiego dyrektora Instytutu, w Puławach skupiła się grupa naukowców zootechników, którzy utracili możliwość pracy w swoich dotychczasowych placówkach. Malarski zakończył w tym czasie badania nad wskaźnikowymi metodami oznaczania strawności i przeprowadził prace dotyczące pastwiskowego żywienia bydła. Duże praktyczne znaczenie miał jego eksperyment polegający na racjonalnym żywieniu wybrakowanych chłopskich krów, które dzięki temu osiągały wysoki poziom produkcji. Z chwilą ukończenia wojny Malarski z ogromną energią przystąpił do odbudowy i rozbudowy Wydziału Produkcji Zwierzęcej w PINGW (wcielonego następnie do nowo utworzonego Instytutu Zootechniki), którym ponownie kierował od 1944 r. Jednocześnie podjął pracę dydaktyczną na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie. W 1945 r. zorganizował tam Zakład Fizjologii i Żywienia Zwierząt, którym kierował aż do śmierci, początkowo jako profesor kontraktowy, a od 1955 r. jako profesor zwyczajny.

W 1946 r. opublikował Wskazówki układania dawek pasz, które zawierały pierwsze tablice wartości odżywczej pasz oparte wyłącznie na przeprowadzonych jeszcze w PINGW analizach pasz krajowych. W krótkich odstępach czasowych ukazywały się ich nowe, poszerzone wydania.

W 1949 r. został wydany jego podręcznik Podstawy fizjologiczne żywienia zwierząt gospodarskich, w którym przedstawił naukowe zasady żywienia, uwzględniając postępy wiedzy z ostatnich lat.

Rok później wydany został podręcznik żywienia świń będący kontynuacją rozpoczętego przed wojną cyklu podręczników żywienia szczegółowego. Łącznie wydał 12 podręczników oraz wiele artykułów i referatów.

Został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz otrzymał Nagrodę Państwową II stopnia.

Zmarł w pełni sił twórczych 11 listopada 1955 r. w Puławach.



Kazimierz Panek urodził się 15 lutego 1873 r. w Oświęcimiu. Ukończył Gimnazjum św. Anny w Krakowie, a następnie rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1897 r. uzyskał stopień doktora medycyny.
W 1903 r. rozpoczął studia weterynaryjne na Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. Ukończył je w 1906 r., uzyskując dyplom lekarza weterynarii i stanowisko profesora nadzwyczajnego. Siedem lat później został mianowany profesorem zwyczajnym w dziedzinie fizjologii.

W latach 1918–1920 pełnił funkcję rektora Akademii we Lwowie. Wykładał również na Uniwersytecie Lwowskim oraz na Politechnice Lwowskiej.

Podczas pierwszej wojny światowej pracował w armii austro-węgierskiej, kierując centralnym laboratorium bakteriologiczno-epidemiologicznym w Wiedniu i organizując szpitale zakaźne. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przeniósł się do Bydgoszczy, gdzie objął kierownictwo Wydziału Higieny Zwierząt Państwowego Instytutu Naukowo-Rolniczego, który od 1927 r. stał się Oddziałem Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Prowadził wówczas badania w zakresie chemii bakteriologicznej, związane m.in. z bakteriami gruźlicy i nosacizny.

Od początku XX w. aktywnie zaangażował się w działalność społeczną i turystyczną. Od około 1900 r. był członkiem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół", zaś od 1911 r. działaczem skautingu. W latach 1914–1918 był naczelnym komendantem skautowym.

W 1907 r. został współzałożycielem i pierwszym prezesem Karpackiego Towarzystwa Narciarzy we Lwowie, któremu przewodniczył do 1909 r. Był również działaczem politycznym i społecznym o narodowo-demokratycznych przekonaniach. W 1925 r. przewodził bydgoskim strukturom Związku Ludowo-Narodowego.

Zmarł 13 listopada 1935 r. w Bydgoszczy.

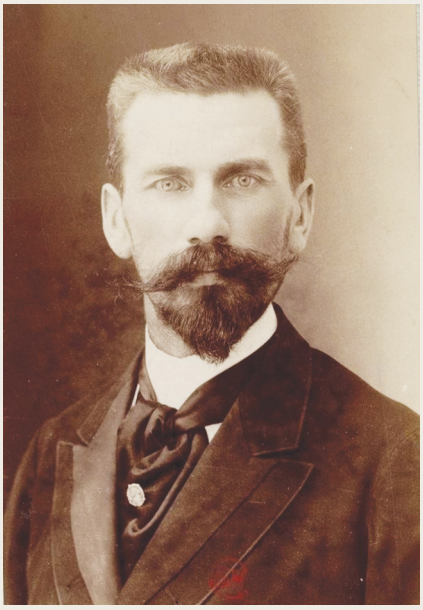

Jan Tadeusz Dybowski urodził się 18 kwietnia 1856 r. w Charonne (obecnie dzielnica Paryża). Był trzecim z szóstki dzieci polskiego emigranta, oficera powstania listopadowego Józefa Dybowskiego i bratankiem Aleksandra Dybowskiego, również powstańczego oficera, a we Francji profesora angielskiego i niemieckiego, najpierw w Poitiers, a później w Paryżu. Benedykt Dybowski, jeden z najwybitniejszych polskich zoologów XIX w., był kuzynem Jana.

Po ukończeniu liceum Charlemagne (Karola Wielkiego) w Paryżu, Jan Dybowski uczęszczał do prestiżowej Ecole Nationale d'Agriculture (Państwowej Szkoły Rolniczej) w Grignon, którą ukończył w 1877 r. Pogłębiał w niej wiedzę z dziedziny botaniki i odbył staż w Narodowym Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu. W 1879 r. rozpoczął pracę w swojej Alma Mater w Grignon. Jego nazwisko szybko stało się znane wśród specjalistów z dziedziny agronomii. W 1883 r. został sekretarzem Societe Nationale d'Horticulture (Narodowego Towarzystwa Ogrodnictwa).

W 1889 r. opublikował książkę Guide de jardinage oraz został sędzią na Wystawie Powszechnej.

Zafascynowany podróżami stał się jednym z najważniejszych francuskich badaczy Afryki i jednym z najwybitniejszych twórców agronomii tropikalnej na świecie. Kolejne misje badawcze odbył: w 1889 r. do południowej Algierii, w 1890 r. eksplorował Saharę, w 1895 r. do Gwinei Francuskiej, które przyniosły sławę młodemu podróżnikowi, odznaczonemu w uznaniu prac badawczych w Afryce Orderem Legii Honorowej. Już jego pierwsza wyprawa do Algierii obnażyła podróżnicze zdolności Dybowskiego. Podróżował jedynie z tłumaczem i kilkoma beduinami. Wykazał swoje umiejętności w tak różnorodnych dziedzinach, jak: geologia i mineralogia, hydrologia, paleontologia, botanika, zoologia, agronomia i etnografia. Największy rozgłos uzyskała jego wyprawa do Konga w 1891 r. Miała ona na celu wzmocnienie ekspedycji Paula Crampela, któremu w 1890 r. Komitet Afryki Francuskiej powierzył misję dotarcia do Jeziora Czad, łączącego Kongo z Saharą. Cel był nie tylko poznawczy nieznanej części Afryki, ale i kolonialno-polityczny. Chodziło o potwierdzenie obecności i praw Francji wobec niemieckich i angielskich roszczeń do terenów w Czadzie i Kongu. Dybowski dotarł do Brazzaville, gdzie czekała na niego wiadomość o masakrze uczestników ekspedycji Crampela i śmierci ich dowódcy. W stolicy Konga podjął decyzję o kontynuowaniu wyprawy w celu odszukania śladów i ewentualnego ratowania pozostałych przy życiu podróżników, a także ukarania winnych śmierci członków wyprawy Crampela. Po trzymiesięcznym przedzieraniu się przez dżunglę, odszukaniu śladów tragedii

i wycieńczonego lekarza, jedynego uczestnika ekspedycji Crampela, który przeżył starcie z tubylcami, Dybowski dotarł do rzeki Kemo i stamtąd powrócił do Francji.

Wyprawa zakończyła się dla niego wielomiesięczną chorobą, ale i dużym sukcesem. Wśród roślin przywiezionych przez Dybowskiego znajdowały się nowe gatunki drzewa kawowego, dzikiej palmy daktylowej oraz palmy oleistej, nazwanej na jego cześć „Elaeis Dybowskii". W trakcie ekspedycji udało się mu pozyskać także wiele okazów przyrodniczych oraz etnograficznych: instrumentów muzycznych, broni, ubrań, opisów obyczajów miejscowej ludności, praktyk rolniczych. Jedna tylko wysyłka do paryskiego muzeum zawierała ponad 200 skór, czaszek, szkieletów gadów, ptaków i ssaków, ryb w alkoholu lub suszonych, skorupiaków, owadów, zielnik, kolekcję grzybów i liczne obiekty etnograficzne. Na ich podstawie opisano dziesiątki nowych dla nauki gatunków roślin i zwierząt. Kolejne paczki były z entuzjazmem przyjmowane i opracowywane przez tak wybitnych zoologów, jak Alphonse Milne-Edwards i Jean Frederic Emile Oustalet. Dybowski położył szczególnie duże zasługi dla poznania fauny ptaków Afryki Północnej i Równikowej. Dwa nowe gatunki ptaków zostały mu zadedykowane przez Jeana Oustaleta: *Francolinus dybowskii* z rodziny bażantów i *Lagonosticta dybowskii (= Euschistospiza dybowskii)* Kroplik Dybowskiego oraz *Espostoopsis dybowskii* gatunek sukulenta z rodziny kaktusowatych. Podróż Dybowskiego odniosła również duży sukces medialny. Przywiezione okazy pokazano na specjalnej wystawie w Narodowym Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu. Były to niewątpliwie najważniejsze zbiory przyrodnicze, które dotarły do Francji z Afryki Równikowej. Opisy ekspedycji, wraz z mapami i ilustracjami, publikowała prasa, m.in. *Le Tour du Monde, Le Naturaliste, Revue coloniale, Le Petit Francais Illustre, Journal des ecoliers et des ecolieres*, a także polska prasa emigracyjna, m.in. Bulletin Polonais Litteraire, Scientifique et Artistique. Rysunki z portretami Dybowskiego i scenami z życia ekspedycji ozdabiały opakowania czekolady. Powodzeniem cieszyła się nawet Nyanga, samica koczkodana przywieziona do Paryża z Afryki Centralnej.

Po powrocie do Francji Dybowski został powołany na stanowisko profesora w Katedrze Upraw Kolonialnych w Institut National Agronomique. Z instytucją tą był związany przez następne 34 lata. W 1896 r. został dyrektorem rolnictwa i handlu w Tunezji. W Tunisie założył szkołę rolniczą Ecole coloniale d'agriculture de Tunis (Szkołę Rolnictwa Kolonialnego), pierwszą tego typu placówkę w Afryce. Pracował tam nad wprowadzeniem do rolnictwa północnoafrykańskiego nowych upraw i jednocześnie studiował przydatność wytworów gospodarki kolonialnej dla przemysłu francuskiego.

Po powrocie do Francji Dybowski ponownie nauczał w Institut National Agronomique.

Pod koniec XIX w. coraz popularniejsza stawała się we Francji idea powoływania do życia ogrodów aklimatyzacyjnych dla lepszego poznania i wykorzystania możliwości rolniczych terytoriów zamorskich i kolonii. Dybowski był aktywnym realizatorem tej polityki, głównym organizatorem i pierwszym dyrektorem założonego 28 czerwca 1899 r. w Paryżu Jardin Colonial de Nogent (ogrodu w typie kolonialnym w Nogent, obecnie Ogrodu Agronomii Tropikalnej imienia Rene Dumonta). Założona przez Dybowskiego placówka miała za zadanie badanie przydatności produktów kolonialnych dla przemysłu, możliwości różnorodnych upraw w koloniach, aklimatyzacji roślin

w Europie, a także próby uprawy w koloniach roślin obcego pochodzenia, np. azjatyckich czy afrykańskich na Martynice i na Gwadelupie. W 1902 r. zorganizował także Ecole nationale superieure d'agriculture coloniale (Wyższą Szkołę Rolnictwa Kolonialnego) przygotowującą inżynierów agronomów do potrzeb pozaeuopejskiego rolnictwa. W tym samym roku opublikował pierwszy tom „Traite pratique de cultures tropicales". W 1907 r. zorganizował w Nogent Exposition Internationale d'Agriculture Coloniale (Międzynarodową Wystawę Rolnictwa Kolonialnego).

Dybowski był także współpracownikiem *Wielkiej Encyklopedii*, autorem dziesiątek artykułów i książek. Najbardziej znane jego publikacje to podręczniki: Guide de jardinage, Jardin d'Essais Coloniaux, wielokrotnie wydawane Traité de Culture Potagère, Traité Pratique de Cultures Tropicales, jak i oparte na własnych badaniach i przeżyciach opisy podróżniczo-geograficzne: La route du Tchad, Le Congo méconnu i L'Afrique Occidentale Française.

Przez całe życie Jan Dybowski, choć urodzony na emigracji i pełniący funkcję wysokiej rangi urzędnika Republiki Francuskiej, był silnie związany ze sprawą polską. Przechowywana w Bibliotece Polskiej w Paryżu korespondencja pokazywała, że był długoletnim abonentem *Bulletin Polonais Littéraire, Scientifique et Artistique*, który przesyłano mu nawet do Tunezji. Otrzymywał wyrazy uznania od Szkoły Polskiej i był członkiem Stowarzyszenia Absolwentów Szkoły Polskiej w Batignolles. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został członkiem rady administracyjnej La Chambre de Commerce et d'Industrie Polonaise en France (Polskiej Izby Handlowo-Przemysłowej we Francji). W 1923 r., w uznaniu zasług, został członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie.

Jan Dybowski był bardzo aktywnym uczestnikiem francuskiej polityki kolonialnej. W okresie pierwszej wojny światowej wielokrotnie podkreślał znaczenie kolonialnego rolnictwa dla potencjału wojskowego.

Pragnął, aby niepodległa Polska także stała się krajem kolonialnym i była samowystarczalna w produkcji takich surowców, jak chociażby kauczuk czy bawełna. Postulował przekazanie Rzeczypospolitej poniemieckich kolonii afrykańskich, m.in. Kamerunu. Zabiegał o przyznanie Polsce przez Ligę Narodów mandatu kolonialnego. Jego starania, ani memoriał przedłożony w 1919 r. Komitetowi Narodowemu Polskiemu ani późniejsza interpelacja do ministra rolnictwa, nie spotkały się ze zrozumieniem ze strony władz polskich.

W 1921 r. Dybowski po raz pierwszy przyjechał do Polski jako przedstawiciel rządu francuskiego. Był to bardzo trudny okres w jego życiu, albowiem epidemia hiszpanki zabrała mu dwójkę dzieci, syna i córkę. Celem tej pierwszej w Polsce misji było zbadanie stanu rolnictwa. W kwietniu 1925 r. przybył do Puław, aby objąć stanowisko kierownika Wydziału Ogrodniczego w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego. Unowocześnił i rozbudował kierowany przez siebie Wydział. Publikował w polskiej prasie specjalistycznej, wprowadzał nowe odmiany warzyw i roślin oraz nowe metody uprawy. W Puławach zajmował się nawet stołówką Instytutu, w której propagował jedzenie chwastów w formie sałatek. Swój czas dzielił pomiędzy Francję i Polskę. Zmarł niespodziewanie 18 grudnia 1928 r., na atak serca, w Mandres-les-Roses.



Józef Borowik urodził się 19 marca 1891 r. w Kownie. W 1909 r. został absolwentem II Gimnazjum Klasycznego w Wilnie. Podjął studia na Wydziale Przyrodniczo-Matematycznym Uniwersytetu Petersburskiego, które ukończył w 1914 r. W czasie studiów, za udział w demonstracjach studenckich, został zesłany na rok do Kurska.

W latach 1914–1918 prowadził badania ichtiologiczne w naukowych stacjach doświadczalnych na terenie Rosji Środkowej. Z ramienia Komitetu Opieki nad Polskimi Uchodźcami zorganizował w Ufie nauczanie w języku polskim. Pod koniec 1918 r. wyjechał do Japonii, skąd w 1920 r. przybył drogą morską do Polski.

W czerwcu 1920 r. objął stanowisko inspektora rybackiego przy Urzędzie Wojewódzkim w Warszawie. We wrześniu został przeniesiony do ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej i zajął się sporną kwestią uprawnień rybaków Wolnego Miasta Gdańska do połowów na polskich wodach terytorialnych, a następnie w Poznaniu zorganizował Wydział Rybacki w Departamencie Rolnictwa tego ministerstwa, obejmując w styczniu 1921 r. stanowisko jego naczelnika. Jesienią 1923 r. Wydział ten przeniesiono do Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Warszawie, gdzie Borowik pozostawał jego naczelnikiem do lipca 1926 r.

W 1921 r. zainicjował utworzenie Morskiego Urzędu Rybackiego w Wejherowie, którego kontynuacją był Morski Instytut Rybacki. Józef Borowik był autorem wszystkich inicjatyw rządowych i decyzji w zakresie administracji i ustawodawstwa rybackiego oraz badań naukowych dotyczących tego zagadnienia w okresie od listopada 1920 r. do czerwca 1926 r.

Po zamachu majowym z administracji rządowej przeszedł do placówek naukowych. Oprócz prowadzenia prac badawczych w dziedzinie ichtiologii był najpierw wicedyrektorem Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach i kierownikiem Działu Ekonomiki i Organizacji Rybactwa w Bydgoszczy. W grudniu 1927 r. równocześnie objął kierownictwo Instytutu Bałtyckiego w Toruniu. Rozwinął tam jego działalność badawczą i wydawniczą w zakresie studiów nad polskością Pomorza Gdańskiego i historią regionu bałtyckiego oraz popularyzowania morskiej ekspansji gospodarczej.

Był redaktorem serii *Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego*. Pozyskał do współpracy 110 uczonych z całego kraju, a także polityków i publicystów. W 1935 r. nawiązał współpracę z uczonymi zagranicznymi, wśród których był Dag Hammarskjöld, wówczas docent Uniwersytetu w Sztokholmie, a PINGW zaczął wydawać anglojęzyczny kwartalnik *Baltic Countries*.

W 1936 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał stopień doktora w zakresie nauk przyrodniczych.

We wrześniu 1939 r. został aresztowany przez Gestapo i uwięziony w KL Stutthof, a potem w twierdzy w Królewcu, gdzie przymusowo pracował w fabryce.

Zwolniony w kwietniu 1942 r., zamieszkał w Warszawie i kontynuował działalność jako konspiracyjny dyrektor Instytutu Bałtyckiego. Z ramienia Delegatury Rządu na Kraj organizował i finansował prace naukowców w Warszawie, Krakowie, Lwowie i Puławach.

W 1945 r. zamieszkał w Bydgoszczy, gdzie pozostawał dyrektorem przeniesionego tam Instytutu Bałtyckiego. Utworzył jego agendy w Gdańsku, Gdyni i Szczecinie. W 1948 r. wznowił działalność naukową i wydawniczą, koncentrując ją w Gdańsku. Sam przeniósł się do Gdyni. Jego służba w tej dziedzinie zakończyła się w 1950 r., gdy Instytut Bałtycki został włączony do Instytutu Zachodniego w Poznaniu. W latach 1949–1950 był dyrektorem Biura I Kongresu Nauki Polskiej w Warszawie. W lipcu 1950 r. podjął pracę w Morskim Urzędzie Zdrowia, a we wrześniu w morskiej filii Państwowego Zakładu Higieny w Gdyni, później włączonej do Instytutu Medycyny Morskiej, gdzie był adiunktem do 1957 r., publikując liczne prace naukowe. W latach 1956–1961 wykładał w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie jako docent, a następnie profesor nadzwyczajny. W 1961 r. przeszedł na emeryturę, kontynuując jakiś czas pracę w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych w Warszawie. W latach 1961–1966 współpracował także z Komitetem Badań Morza PAN w Sopocie.

Był przewodniczącym Komisji do Opracowania Perspektywicznego Planu Rozwoju i Zagospodarowania Regionu Nadmorskiego, członkiem Rady Naukowej do Spraw Ziem Zachodnich przy Towarzystwie Rozwoju Ziem Zachodnich, Rady Naukowej Ekonomiczno-Technicznej przy Ministerstwie Żeglugi i Gospodarki Wodnej oraz Towarzystwa Morsko-Biologicznego w Plymouth.

Zmarł 8 maja 1968 r. w Gdyni.

Jan Tomaszewski urodził się 30 grudnia 1884 r. w Hancewiczach na Polesiu. Pochodził z kresowej szlachty. Jego rodzicami byli Jan pieczętujący się herbem Bończa i Michalina z Łobockich. Po uzyskaniu matury w Gimnazjum Realnym w Pińsku podjął studia na Wydziale Budowy Okrętów w Morskiej Szkole Inżynieryjnej w Kronsztadzie.

W 1905 r. ze względów zdrowotnych opuścił Kronsztad i rozpoczął studia na Wydziale Leśnym Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach, po ukończeniu których specjalizował się w Katedrze Gleboznawstwa pod kierunkiem profesora Konstantego Glinki.

W 1910 r. Jan Tomaszewski rozpoczął kilkunastoletnie badania gleboznawcze realizowane w ramach wypraw naukowych w różne regiony Rosji carskiej. Na Dalekim Wschodzie zajmował się kartowaniem pokrywy glebowej oraz genezą i ewolucją czarnoziemów amurskich na wododziale Zeja-Bureja.



W 1911 r. badał kompleksy gleb leśnych i gleby czarnoziemne w okolicach Charkowa. W latach 1915–1916 jako gleboznawca-hydrolog prowadził badania związane z nawadnianiem i zagospodarowaniem obszaru półpustynnego „Głodny Step" w Turkiestanie. W następnym roku stanął na czele kilkudziesięcioosobowej grupy badawczej złożonej z różnych specjalistów, mającej za zadanie przeprowadzenie badań kompleksowych, skartowania gleb i piasków lotnych na wododziale Wołga-Ural. Równocześnie od jesieni 1911 r. przez 10 lat był kierownikiem działu badań naukowych w Stacji Doświadczalnej „Choszeuty" położonej w strefie półpustynnej, 120 km od północno-zachodniego brzegu Morza Kaspijskiego. Był to bardzo płodny okres badawczy poświęcony badaniom gleboznawczym i hydrologicznym w strefie półpustyni oraz pobliskiej strefie suchych stepów. W zakresie hydrologii prowadził badania nad procesem kondensacji pary wodnej w glebach i piaskach oraz nad dynamiką wody gruntowej w piaskach wydmowych. Podjął i przeprowadził szeroko zakrojone badania nad istotą i dynamiką procesów eolicznych. W tym okresie Jan Tomaszewski uczestniczył w działalności organizacji i towarzystw naukowych. W 1911 r. został wybrany na członka Rosyjskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Petersburgu.

W 1912 r. został członkiem Rosyjskiego Towarzystwa Leśnego, w 1913 r. członkiem Komisji Hydrologicznej Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego, a w 1914 r. wybrano go na członka Komitetu Gleboznawczego im. Wasilija Dokuczajewa w Petersburgu. Od 1920 r. obok działalności naukowej pełnił również funkcje administracyjne jako krajowy specjalista oraz prowadził wykłady z gleboznawstwa w roku akademickim 1921/1922 na Wydziale Agronomicznym Państwowego Uniwersytetu w Astrachaniu, uzyskując nominację profesorską w tej uczelni.

Narastająca tęsknota za krajem przemogła zarysowujące się perspektywy życiowe na obczyźnie i w 1922 r. Jan Tomaszewski powrócił do Polski z poważnym dorobkiem naukowym obejmującym 3 monografie i 8 rozpraw z zakresu gleboznawstwa, hydrologii, melioracji oraz zagospodarowania obszarów piasków półpustyń i stepów.

Po powrocie do kraju Jan Tomaszewski podjął pracę naukowo-badawczą na Wydziale Gleboznawczym w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W 1926 r., po obronie rozprawy doktorskiej z zakresu gleboznawstwa na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki we Lwowie, uzyskał stopień naukowy doktora, a w 1936 r. habilitował się na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Bezpośrednio po habilitacji został powołany na stanowisko kierownika Działu Gleb Łąkowych i Błotnych w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Trwający 28 lat pobyt w Puławach był okresem

bardzo bogatej i różnorodnej działalności naukowej Jana Tomaszewskiego. Badaniami objął gleby powiatu puławskiego. Na podstawie wyników tych badań sporządził mapę gleb w skali 1:100000 powiatu i opublikował monografię Studia nad glebami leśnymi w okolicy Puław. Na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa prowadził badanie gleboznawcze na Wołyniu, a w ciągu ośmiu lat z ramienia Biura Melioracji Polesia badał gleby Polesia. Wyniki tych badań przedstawił w postaci map gleboznawczych, map kompleksów łąkowych i błotnych, mapy melioracyjnej oraz 5 rozpraw i monografii Gleby błotne Polesia stanowiącej cenne dzieło w literaturze gleboznawczej z zakresu opracowań gleb błotnych. Równocześnie zajmował się badaniem procesu aluwialnego i procesu błotnego oraz dynamiką tych procesów, jak również prowadził wszechstronne badania nad glebami łąkowymi, w wyniku których w 1947 r. opublikował monografię Gleby łąkowe, która była pierwszym i jednym z podstawowych opracowań monograficznych poruszających to zagadnienie.

Pozostając kierownikiem działu w Instytucie w Puławach aż do 1950 r., Jan Tomaszewski w 1945 r. został mianowany profesorem zwyczajnym i podjął działalność dydaktyczną na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, skąd po rocznym pobycie w lipcu 1946 r. przeniósł się do Wrocławia. Tam objął kierownictwo Katedry Gleboznawstwa na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki, włączonej po paru latach do Uniwersytetu, a w 1952 r. do Wyższej Szkoły Rolniczej oraz w latach 70. XX w. do Akademii Rolniczej. W ośrodku wrocławskim rozpoczął się najbardziej twórczy okres działalności naukowej Jana Tomaszewskiego. Jego zainteresowania naukowe w tym czasie koncentrowały się wokół ważnych zagadnień o znaczeniu poznawczym i praktycznym. Już w latach 1948–1950 zorganizował badania kartograficzno-gleboznawcze na całym obszarze Polski, prowadzone pod jego kierownictwem przez wszystkich gleboznawców polskich. Na podstawie uzyskanych wyników badań opracowano barwną mapę gleb Polski w skali 1:1000000 i wydano ją we Wrocławiu w 1950 r. pod redakcją Jana Tomaszewskiego.

Jako gleboznawca-hydrolog podjął problem regulacji stosunków wodnych na obszarach łąkowych i błotnych oraz opracował oryginalną koncepcję dotyczącą podstaw organizacji planowej i racjonalnej gospodarki wodnej w Polsce. W ciągu wielu lat prowadził badania obejmujące proces tworzenia się próchnicy w glebie i określił próchnicę jako *kompleks organiczno-mineralny, posiadający w dużej mierze właściwości koloidalne i dużą odporność na procesy rozkładowe*. Glebę zaliczał do tworu przyrodniczego odznaczającego się dynamicznymi zmianami, stąd też dużo czasu poświęcił badaniom dynamiki gleby, wyjaśnił mechanizm działania procesów glebotwórczych i typologicznych procesów glebowych, wyodrębnił w glebach łąkowych i glebach błotnych procesy odgórne i oddolne oraz powiązał ich przebieg z procesem eluwialnym oraz różnymi rodzajami anaerobiozy. Wprowadził pojęcie anaerobiozy względnej i bezwzględnej. Utworzył nowy dział w gleboznawstwie – dział dynamiki gleby. W powstawaniu i ewolucji gleby uwzględniał znaczenie czynnika bioekologicznego i opracował założenia nowego kierunku w nauce o glebie, który określił jako „bioekologiczny nurt w gleboznawstwie". Podstawowe zasady tego kierunku zastały przedstawione w publikacjach ogłoszonych w 1953 r. w języku rosyjskim i w 1960 r. w językach polskim oraz angielskim. Interesował się genezą utworów pyłowych,

a szczególnie lessami stanowiącymi skałę macierzystą do tworzenia się różnych typów gleb, przeważnie jednak odznaczających się korzystnymi właściwościami i zaliczanych do gleb dobrych i bardzo dobrych. Badając lessy w różnych regionach Polski, wypowiadał się za deluwialno-eolicznym pochodzeniem lessów polskich. W trosce o zwiększenie produkcji rolniczej na naszych glebach w latach 1952–1956 w kilku publikacjach poruszał sprawę zagospodarowania gleb lekkich oraz przedstawiał problem usprawnienia gleb Polski i podniesienia ich żyzności. Wśród sposobów usprawnienia gleb jako ważniejsze wymieniał: odkwaszanie gleb za pomocą wapnowania lub marglowania, zwiększanie w glebach zawartości próchnicy i substancji organicznej, umiejętną uprawę i nawożenie mineralne oraz planową walkę z erozją wodną gleb.

Jan Tomaszewski brał udział w kongresach, zjazdach i konferencjach naukowych, na których wygłaszał referaty. Uczestniczył w kongresach Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego w 1924 r. w Rzymie i w 1930 r. w Moskwie. Był członkiem i założycielem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego, członkiem honorowym Wszechzwiązkowego Towarzystwa Gleboznawczego ZSRR, członkiem honorowym Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego oraz innych towarzystw naukowych. Działalność i jego osiągnięcia naukowe zyskały autorytet nie tylko w świecie nauki, ale również znalazły wyraz w nagrodach i odznaczeniach. Był dwukrotnym laureatem Państwowej Nagrody Naukowej oraz został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta. W 1965 r. uzyskał najważniejszą godność akademicką *doctora honoris causa*, którą nadała mu Wyższa Szkoła Rolnicza w Olsztynie.

Jan Tomaszewski był zamiłowanym nauczycielem akademickim, utalentowanym i cenionym dydaktykiem, bardzo lubianym przez młodzież akademicką. Dla studentów uczelni rolniczych napisał oryginalny podręcznik Nauka o glebie. Wykształcił liczne grono gleboznawców, wśród których kilku uzyskało tytuł profesora. Był niestrudzonym badaczem i pracował twórczo do ostatnich dni swojego pracowitego życia. Zostawił po sobie bogaty i cenny dorobek naukowy w postaci 7 monografii oraz kilkudziesięciu rozpraw i artykułów naukowych, stanowiących istotny wkład w rozwój gleboznawstwa.

Zmarł 6 grudnia 1967 r. we Wrocławiu i został pochowany w Puławach.

Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1936–1939)

Nowy Statut PINGW zaczęto opracowywać już w 1934 r. W formie gotowego projektu został on przedłożony ministrowi rolnictwa w 1936 r. Zatwierdzenie zmodyfikowanego przez rząd statutu nastąpiło w drodze uchwały Rady Ministrów z 1937 r. Dostosowanie organizacji PINGW do przewidzianych, nowych form statutowych rozpoczęto już w czasie rozporządzenia przez Radę Naukową wspomnianego projektu z 1934 r. W 1936 r., a więc na rok przed uchwałą Rady Ministrów, Instytut był już właściwie zreorganizowany w duchu zgodnym z tym projektem. Początek tego okresu zbiegł się z ogólną sytuacją w rolnictwie polskim, które wówczas zaczęło się wyraźnie otrząsać się ze skutków wielkiego światowego kryzysu gospodarczego. Nowy Statut przewidywał to, że minister mógł mianować dyrektorem PINGW osobę spoza personelu naukowego, ale pod warunkiem jednoczesnego przyznania jej kierownictwa jednego z wydziałów lub działów (aktualnie istniejącego, zaplanowanego, względnie kreowanego *ad personam*). Prawa i obowiązki dyrektora nie uległy większym zmianom w porównaniu z tymi, które były przewidziane w poprzednich statutach, podobnie jak Rady Naukowej PINGW, która nadal została utrzymana. Zniesiono natomiast Kuratorium Instytutu. Bardzo poważną innowacją było powołanie do życia Rad Wydziałowych. Stworzenie tych Rad stanowiło rękojmię, że nie powtórzą się absurdalne wypadki całkowitego izolowania się poszczególnych działów, które w poprzedniej organizacji mogły egzystować niezależnie od wydziałów, zatracających niejednokrotnie nawet znaczenie symbolu.

Według nowych zasad każdy wydział obejmował pokrewne działy, rozpadające się z kolei (o ile konkretne potrzeby tego wymagały) na poddziały. Pozycja organizacyjna kierowników poddziałów nie została określona w statucie i trzeba ją było interpretować w sposób różny, zależnie od konkretnej potrzeby. W wielu przypadkach poddział odgrywał rolę działu. W innych stworzenie poddziału stanowiło tylko wyraz awansu asystenta, który taki poddział obejmował. Porównując organizację PINGW ze strukturą wyższych uczelni, można było powiedzieć, że wydziały były jakby zespołami katedr, działy katedrami, a poddziały pracowniami. Przy tym rola kierowników poddziałów ulegała skrajnym wahaniom. Jedni pełnili funkcje adiunktów, a stanowiska innych odpowiadały stanowiskom kierowników katedr. Struktura organizacyjna PINGW została usprawniona, przy tym powstał szereg działów i wydziałów naukowych o dużym znaczeniu praktycznym dla produkcji rolniczej. Uruchomiono również szereg placówek o charakterze usługowym dla różnych specjalistycznych działów rolnictwa, jak: Pracownia Chorób Ryb, Wydział Serologiczny z produkcją szczepionek przeciwchorobowych dla różnych zwierząt gospodarskich.



Zjazd Rady Wydziału Zootechnicznego PINGW w 1936 r.
W pierwszym rzędzie od lewej stoją m.in.: M. Borowska, R. Prawocheński, L. Kaufman, Z. Zabielski, E. Paird, A. Marszewski, K. Różycki, J. Sosnowski

Personel naukowy PINGW zwiększył się znacznie w okresie poprzedzającym wybuch drugiej wojny światowej. W tym samym czasie uległ zwiększeniu cały majątek PINGW. Polepszyło się wydatnie zaopatrzenie wszystkich pracowni. Ponadto dołączono do zespołu nieruchomości PINGW położone w odległości 8 km od Puław gospodarstwo Osiny (330 ha), gdzie projektowano założenie sadu pomologicznego i stacji doświadczalnej na piaskach. We wszystkich folwarkach wzrosła liczba narzędzi rolniczych i poprawiła się ich jakość. Powoli zaczynano wprowadzać mechanizację prac polowych i podwórzowych. Dyrektorem Instytutu był w tym okresie (1936–1939) Lucjan Kaznowski. Majątkiem administrował Wacław Miklaszewski. Osadą pałacową kierował nadal Stanisław Podwyszyński. W ciągu całego okresu międzywojennego Instytut współpracował bardzo intensywnie ze wszystkimi organizacjami rolniczymi. W Instytucie Puławskim znajdowały punkt wsparcia izby rolnicze, kółka rolnicze oraz różne związki plantatorów (np. Związek Plantatorów Buraka Cukrowego, Związek Plantatorów Chmielu, Związek Plantatorów Tytoniu) i hodowców (Związek Hodowców Bydła Rasowego, Związek Hodowców Trzody Chlewnej, Związek Hodowców Koni). Dorobek PINGW w okresie międzywojennym znalazł swój wyraz w bardzo licznych opracowaniach zbiorowych przeznaczonych nie tylko dla wąskich kręgów specjalistów. Znalazł się on w takich wydawnictwach ciągłych PINGW, jak: *Pamiętnik PINGW, Biblioteka Puławska* (seria ogólna i seria prac społeczno-gospodarczych), *Prace Wydziału Chorób Roślin w Bydgoszczy, Materiały do Poznania Gleb Polskich, Prace Zakładu Badania Jakościowej Wartości Ziarna,*

Przegląd Uprawy Tytoniu, Zeszyty Weterynaryjne, Wydawnictwa Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie. Oczywiście pracownicy PINGW nie ograniczali się do wydawnictw własnych, lecz publikowali swoje prace także w innych wydawnictwach, również zagranicznych.

PODZIAŁ PINGW NA WYDZIAŁY, DZIAŁY, PODDZIAŁY W LATACH 1927–1937 I ICH SKŁAD OSOBOWY W OBRĘBIE POSZCZEGÓLNYCH PLACÓWEK NAUKOWYCH INSTYTUTU

Wydział Gleboznawczy w Puławach. Kierownik Wydziału – Tadeusz Mieczyński, kierownik Poddziału – Jan Tomaszewski, asystenci: J. Grabowski (od 1 lutego 1918 r. do lutego 1936 r.), W. Grzywo-Dąbrowski, W. Grodzieńska, Szymon Kotar (od 1927 r. do maja 1936 r.), Jan Mieczyński (od 1928 r. do sierpnia 1935 r.), Stanisław Nida (od 1928 r. do listopada 1935 r.), Wiktor Zajączkowski (od 1 stycznia 1930 r.), Marian Antosz (od 1931 r. do grudnia 1935 r.).

Dział Melioracyjny w Bydgoszczy (istniał do 1932 r.). Kierownik – J. Koppens (do 1928 r.), zastępca kierownika – Tadeusz Mieczyński (od 1929 r.), asystent – Bohdan Romanowski, praktykant – Bolesław Wyrzykowski (w 1930 r.).

Wydział Chemii Rolnej w Bydgoszczy. Kierownik Wydziału – Leopold Zaleski (do 31 stycznia 1930 r. i następnie od 4 lutego 1930 r.), Stanisław Hołyński (do 31 stycznia 1930 r.). Kierownik Poddziału Chemii Analitycznej, starszy asystent, a następnie kierownik Poddziału Chemii Analitycznej – Ryszard Kwieciński (od 1936 r., w 1957 r. przeniósł się do Poddziału Biochemicznego w Puławach), asystenci: S. Lewoniewska (od 31 grudnia 1929 r.), Henryk Marchwicki (od 1930 r. do 31 października 1931 r.), Lucyna Przestępska (od 1930 r. do 30 lipca 1931 r.), Selma Żelazna (od 1935 r. do grudnia 1936 r.), Bolesław Rumiński (od 1936 r.).

Wydział Rolniczy w Puławach. Kolejni kierownicy Wydziału: Emil Godlewski (do 1928 r.), I. Kosiński (do marca 1933 r.), kierownicy Poddziałów: W. Bereza (od lutego 1932 r.), Stanisław Rosnowski (od 1 października 1932 r.), asystenci – adiunkci: Anna Nowotny (Mieczyńska), Jadwiga Marszewska-Ziemięcka (od 1 stycznia 1931 r.), Karol Szabunia (od 1 marca 1930 r. do 1 września 1931 r.), Aleksander Godek (od 1932 r. do 1933 r.).

Wydział Hodowli Roślin w Puławach z Poddziałem w Bydgoszczy. Kierownik Wydziału – Józef Sypniewski (od 1914 r. do końca 1931 r.), kierownik Poddziału Bydgoskiego – M. Krukowski. Asystenci w Puławach: Jadwiga Czarnocka, Bohdan Dzikowski (od 1 stycznia 1930 r.), praktykantka – Alina Korybut-Daszkiewiczówna (od 1929 r.).

Dział Hodowli i Genetyki Zbóż. Kierownik Działu – Stefan Lewicki, asystenci: Stefan Barbacki, J. Kulczycki, Andrzej Słaboński (od 1 stycznia 1936 r., poprzednio od 1933 r. praktykant i stypendysta), Adam Wiadrowski (od 1 marca 1936 r. do 28 lutego 1937 r.), pomocnik techniczny – Roman Siagło, praktykanci i stypendyści: L. Ronikier (w 1931 r.), J. Niedziółka (w 1933 r.).

Dział Roślin Pastewnych w Puławach od 1936 r. **Dział Roślin Pastewnych i Przemysłowych w Puławach.** Kierownik – Lucjan Kaznowski, asystenci: Sergiusz Bezradecki (od 1927 r.), Benzion Horowitz (na prawach praktykanta od 1928 r. do 1931 r.), B. Dzikowski (od 1836 r.), Jerzy Korohoda (od 1935 r.), Jadwiga Grońska (od 1 kwietnia 1936 r.), Aleksander Godek (od 1 kwietnia 1933 r.), Andrzej Rogoziński (od 1936 r.), Leonia Rożnowska (od 1936 r.), Jerzy Obarski (od 1936 r.), Irena Grzybowska-Kocyłowska (od 1936 r.). Praktykanci i stypendyści: F. Smoleńska (od 1929 r. do 1930 r.), W. Zambrzycki (od 1930 r.), Romuald Gałęzowski (w latach 1934–1937).

Stacja (Doświadczalna) Botaniczno-Rolnicza we Lwowie z Pracownią Ochrony Roślin – od końca 1935 r. **Dział Uprawy Łąk i Pastwisk** (we Lwowie) **Wydziału Rolniczego PINGW i Pracowni Entomologii Stosowanej Wydziału Chorób i Szkodników PINGW.** Kierownik Stacji (Działu) – Walery Swederski, adiunkci: Bronisław Szafran, Adam Krasucki (w 1935 r. przeszedł do Wydziału Ochrony Roślin),

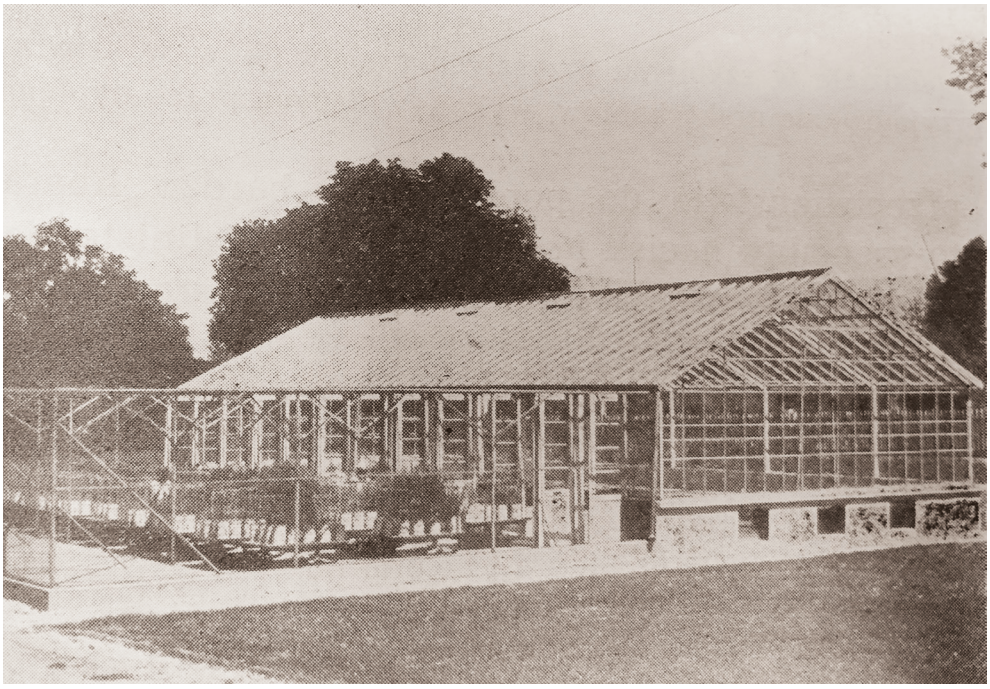

Hala Wegetacyjna Wydziału Gleboznawczego PINGW w 1937 r.

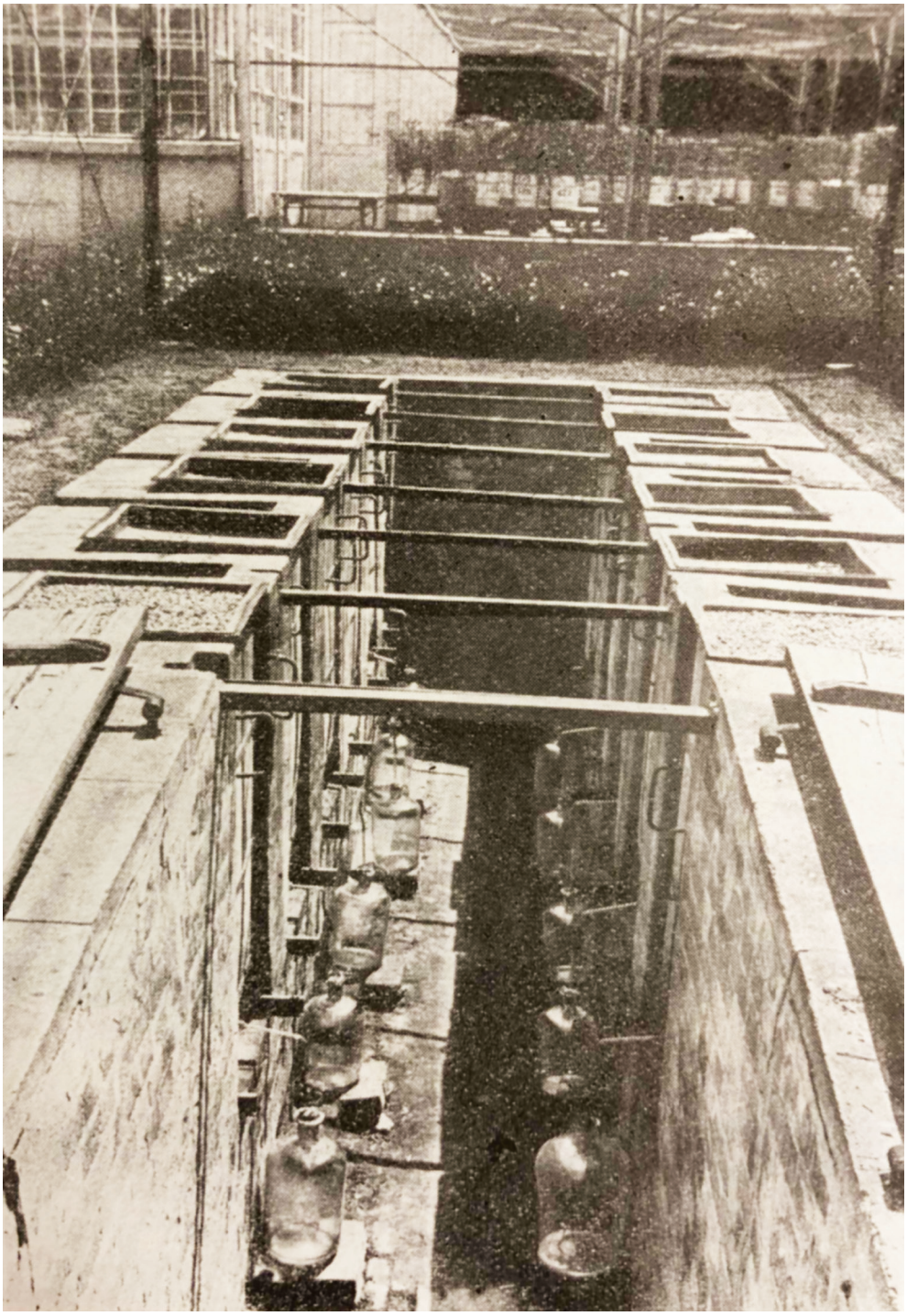

Lizymetry Wydziału Gleboznawczego w 1937 r.



Siedziba Działu Roślin Korzeniowych PINGW w Pożogu w 1936 r.



Pracownicy PINGW w szkółce drzew w Pożogu

asystenci: Leon Friczyk (do 15 listopada 1929 r.), M. Małaczyński (w 1928/1929 r.), S. Wacyk (czas pracy nieustalony), Grzegorz Kozij (od 1937 r.), Seweryn Muryn (do 1930 r.; później przeniósł się do Wydziału Ochrony Roślin w Puławach), M. Mikasiewicz (od 1930 r.). Okresowo pracowali jako praktykanci: M. Romanowski (do 31 stycznia 1931 r.), Z. Maleczyńska (czas pracy nieustalony), M. Tuligłowicz (do 1931 r.), Jerzy Zub i inni.

Wydział Ogrodniczy w Puławach z Zakładem Ogrodniczym w Zaleszczykach (związany z Instytutem Puławskim od 1932 r.). Kierownicy Zakładu: Jan Dybowski (do 18 grudnia 1928 r.), Lucjan Kaznowski (jako zastępca od 1929 r. do 31 października 1930 r.), Ludwik Falkowski (od 1 listopada 1930 r.). Kierownik Zakładu w Zaleszczykach – Ludgard Lachowicki-Czechowicz (do 30 czerwca 1931 r.), asystenci: K. Powiłański (do 30 listopada 1931 r.), Adam vel Jan Lewicki (od 1928 r. do 31 sierpnia 1931 r.), S. Białobok (od 1935 r.). Kierowniczki ogrodów: Helena Ostromęcka-Kulczycka (tzw. Ogród Górny) i Lucyna Pogorzelska (tzw. Ogród Dolny). Praktykanci: M. Szremowicz (od 1932 r. do 31 grudnia 1933 r.), L. Malinowski (1932 r.), B. Skwarek (do 31 grudnia 1933 r.).

Zakłady Hodowli Krzewów i Drzew Owocowych Wikliny oraz Pszczelnictwa w Puławach. Kierownik Zakładów – J. Białobok. Personelu naukowego nie było.



Spotkanie szkoleniowe dla plantatorów i hodowców buraka cukrowego w Pożogu w 1936 r.

Wydział Ochrony Roślin i Dział Entomologiczny w Puławach. Kierownik Wydziału i Działu – Stanisław Minkiewicz, asystenci: J. Woroniecka-Siemaszkowa (od 1 sierpnia 1930 r.), Krystyna Jankowska-Barbacka (od 1927 r.), Eugeniusz Judenko (od 1928 r.), Józef Kochman (od 1928 r. do 1931 r.), S. Muryn (od 1930 r. do 1934 r.), Klementyna Stępniewska (od 1934 r.).

Wydział Chorób Roślin w Bydgoszczy. Kierownik Wydziału – Ludwik Garbowski, asystenci, później adiunkci: Piotr Leszczenko (rolnik – fitopatolog), Stefan Keler (entomolog). Asystenci: Wacław Szymański (chemik, od 1 stycznia 1930 r.), Helena Juraszkówna (od 1 czerwca 1932 r.), praktykanci: P. Schulz (od 1 kwietnia 1930 r. do 31 marca 1931 r.), S. Toll (od 1 maja 1930 r. do 15 maja 1931 r.), W. Pęska (od 1 września 1930 r. do 30 września 1931 r.), Tadeusz Dominik (od 1 lipca do 30 września 1931 r.), J. Jemioła (od 1 października do 31 października 1931 r.).

Wydział Hodowli Zwierząt – od 1932 r. tylko **Stacja Zootechniczna w Borowinie.** Kierownik Wydziału – Zdzisław Zabielski, asystenci: Bohdan Daszkiewicz (od 1929 r.), S. Krawczyńska (od 1 czerwca 1929 r. do 30 września 1930 r.), M. Borowska (od 1 października 1930 r. do września 1936 r.), Franciszek Nawara (od 1936 r.). Praktykanci w latach 1930–1931: S. Andlauer, Maria Czarnocka, M. Daszewski, A. Domański, J. Lechnicki, J. Michalska, M. Nitrittówna, W. Weissówna, T. Leżnicki. Praktykanci w latach 1932–1933 (oprócz M. Czarnockiej i T. Leżnickiego): J. Szymski, Mieczysław Zakrzewski, Roman Siwicki, Zygmunt Miara, F. Nawara (późniejszy asystent), Maria Lippomanówna, S. Podobianka, Krystyna Januszewska, T. Kibort.

Dział Morfologii Doświadczalnej w Puławach. Kierownicy Działu: Stefan Kopeć (do 30 kwietnia 1932 r.), później Laura Kaufman (od 1 maja 1932 r., poprzednio asystent, adiunkt), asystent – Miron Latyszewski (od 1926 r.), praktykanci: Tadeusz Vetulani (od 1928 r.), Rania Horowitzowa (w latach 1929–1930), Michał Laskowski (w latach 1928–1930), Anna Bielińska (od 1938 r.), Władysław Dąbrowski (od 1928 r.), Tadeusz Markiewicz (od 1928 r.).

Wydział Żywienia (i Użytkowania) Zwierząt w Puławach. Kierownik Wydziału – Henryk Malarski, adiunkt, a od 1931 r. kierownik Poddziału Chemiczno-Fizjologicznego – Z. Wierzchowski i asystent – T. Wyszyński.

Dział Mleczarski w Bydgoszczy (istniał do 1932 r.). Kierownik Działu – Zygmunt Leyko, kierownik Poddziału Fermentacyjnego – I. Lipska, stypendysta – T. Łobodziński (w 1931 r.).

Wydział Zoohigieny w Bydgoszczy (istniał do 1935 r.). Kierownik Wydziału – K. Panek (do września 1935 r.), kierownik Poddziału – M. Zacharow (od 1931 r., w latach 1929–1931 r. kierownik Pracowni Rozpoznawczej). Asystenci: Marcin Wo-

łoszyński, Jan Wyrzykowski, Henryk Gołaszewski (od 1931 r. kierownik Weterynaryjnej Pracowni Rozpoznawczej), Adolf Frankenstein (od 1932 r.), B. Jaszczyński (kierownik Oddziału Tępienia Gruźlicy w latach 1929–1932).

Wydział Serologiczny w Puławach. Kierownicy Wydziału: Feliks Jaroszyński (do 31 grudnia 1930 r.), K. Markowicz (w latach 1931–1934), P. Żochowski (od 1934 r.). Kierownik Działu – K. Markowicz (kierownik Wydziału w latach 1931–1934), kierownik Poddziału – P. Żochowski (kierownik Wydziału od 1934 r.). Asystenci: W. Sarnowiec (do 1 lipca 1931 r.), Tadeusz Książkiewicz, S. Doroszewski (w 1931 r.).

Dział Ekonomii i Organizacji Rybactwa w Bydgoszczy (istniał do 1932 r.). Kierownik Działu – Józef Borowik, kierownik Poddziału – Borys Dixon, asystent – T. Szela (w 1929 r.). Stypendyści i praktykanci: B. Sotkowski (w 1929 r.), A.S. Markowski (1930 r.), W. Bugayski (1930 r.).

Pracownia Rybacka w Bydgoszczy. Kierownik Pracowni – Włodzimierz Kulmatycki, asystenci: Józef Gabański, W. Pęska (w 1931 r.), Wanda Kleniewiczowa (od 1 stycznia do 31 października 1932 r. i od 10 stycznia do 31 grudnia 1933 r.), Ryszard Halladin (od 4 października do 19 października 1932 r.), Karol Michalski (od 1 września do 31 grudnia 1933 r.), Antonina Kołaczkowska (od 1934 r.).



Klasyfikacja gleb wykonywana pod kierunkiem Jana Tomaszewskiego

Morskie Laboratorium Rybackie na Helu – Dział Biologiczno-Morski w Bydgoszczy z Laboratorium na Helu (istniał do 1932 r.). Kierownik Działu – Kazimierz Demel. Personelu naukowego nie było.

Wydział Ekonomiki Drobnych Gospodarstw Wiejskich w Warszawie. Kierownicy Wydziału: F. Bujak (do 31 października 1929 r.), Witold Staniewicz (od 15 stycznia 1930 r.). Asystenci, później adiunkci (od 1930 r.), następnie kierownicy Poddziałów: S. Antoniewski, Jan Curzytek, Mieczysław Sowiński, Franciszek Dziedzic. Adiunkci i asystenci: Tadeusz Janikowski (od 1 października 1930 r. do 31 stycznia 1932 r.), Wiktor Bronikowski (do 1934 r.), Władysław Nowicki, Jan Warężak (do 1932 r.), Stanisław Kwapień (do 31 października 1931 r.), Piotr Szewczyk (od 1935 r.), Antoni Stefan Broda (od 1931 r.), Felicja Markowska (od 1935 r.).



Lucjan Kaznowski, urodził się 11 lutego 1890 r. w Święcicy. W 1909 r. ukończył średnią Szkołę Edwarda Rontalera w Warszawie, zaś w 1919 r. Wydział Rolny Instytutu Politechnicznego w Kijowie.

Już w trakcie studiów pracował jako asystent-wolontariusz w Katedrze Botaniki pod kierunkiem S. Nawaszina, a następnie w Stacji Ochrony Roślin w Śmile i w Kijowie. Zajmował się tam głównie mykologią i chorobami roślin.

Od 1916 r. rozszerzył zakres swoich zainteresowań i prac w związku z przejściem na stanowiska kierownicze w takich placówkach, jak: Stacja Oceny Nasion w Kijowie, Stacja Selekcyjna Roślin Pastewnych i Ogrodowych w Kladiewie oraz Wydział Nasienniczy Kijowskiego Towarzystwa Rolniczego.

Od 1919 r. do ostatnich chwil swojego pracowitego życia głównym terenem jego działalności były Puławy, gdzie w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego zorganizował Dział Roślin Pastewnych oraz pełnił funkcję kierownika Wydziału Rolnego. Przez długie lata był także dyrektorem tej placówki, a po jej reorganizacji w 1951 r. objął stanowisko wicedyrektora Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, zatrzymując nadal kierownictwo nad Działem Roślin Pastewnych.

W 1925 r. Lucjan Kaznowski uzyskał stopień doktora nauk rolniczych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a rok później *veniam legendi* (pozwolenie na prowadzenie wykładów bez posiadania habilitacji) w tej samej uczelni. W latach 1926–1939 wykładał na Wydziale Rolniczym i Ogrodniczym SGGW uprawę roślin przemysłowych, a w 1945 r. został mianowany profesorem zwyczajnym i kierow-

nikiem Katedry Ogólnej Uprawy Roślin i Fitopatologii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Był znawcą roślin łączącym w sobie wiedzę z różnych dziedzin: botaniki, fitopatologii, hodowli, genetyki i aklimatyzacji. Nigdy nie upraszczał i nie schematyzował opisywanych zjawisk, lecz patrzył na nie z dużą dociekliwością, dostrzegając wielorakie komplikacje przejawów życia. Przyrodę postrzegał nie tylko jako źródło interesującej go wiedzy, ale także jako harmonijny obraz kształtów i barw. Podróżował po Polsce w poszukiwaniu roślin mogących mieć zastosowanie rolnicze i przystosowywał je do potrzeb produkcyjnych.
Lucjan Kaznowski sprowadzone z zagranicy gatunki roślin uprawnych dostosowywał do różnych rejonów i gleb naszego kraju.

Jedną z ciekawszych publikacji Lucjana Kaznowskiego była praca nad grochem. Poprzez krzyżowanie form dzikich i półdzikich z uprawnymi starał się prześledzić ewolucję odmian uprawnych. Na podstawie otrzymanych modeli pośrednich stworzył obraz przypuszczalnej filogenezy. Przeprowadził także szereg innych badań genetycznych, morfologicznych, anatomicznych oraz obserwacji rozwojowych nad tą rośliną, których fragmenty opublikował w pracy „Studia nad grochem" wydanej w *Pamiętniku PINGW* w Puławach w 1926 r. Podobne badania prowadził także nad bobikiem i wyką siewną.

Szczególnie wiele wysiłku poświęcił też zagadnieniom uprawy roślin przemysłowych. Wraz z gronem współpracowników prowadził hodowlę odmian tytoniu i machorki, dostosowanych do naszych warunków klimatycznych i odznaczających się wysokimi parametrami jakościowymi. Otrzymane przez niego nowe gatunki tytoniu zostały wprowadzone do szerokiej uprawy i przyczyniły się do poważnego ograniczenia importu. W pracach na ten temat uwzględnił szeroki zakres zagadnień, od uprawy poprzez ochronę aż do procesów suszenia i fermentacji. Można tu wymienić publikacje oparte na licznych obserwacjach i doświadczeniach, takie jak: „Uprawa tytoni papierosowych" (w latach 1928 i 1952), „Uprawa tytoni ciężkich" (w latach 1931 i 1952), „Obserwacje nad odmianami tytoni" (w 1935 r.) oraz monografię „Choroby tytoniu" (w latach 1939 i 1949).

Inną dziedziną zainteresowań profesora Lucjana Kaznowskiego były rośliny zupełnie nieznane polskim rolnikom lub nieznajdujące się w szerokiej uprawie. Wyhodował nową odmianę rącznika, zajmował się koksagizem, gorczycą, drapaczem lekarskim i szeregiem innych roślin leczniczych. Jego marzeniem było założenie dużego ogrodu botaniczno-rolniczego, w którym mógłby rozwijać swoje zainteresowania z zakresu systematyki, ekologii, genetyki i hodowli. Brak odpowiednich warunków zmusił go jednak do stworzenia mniejszego kompleksu ogrodowego, w którym uprawiał głównie trawy, rośliny pastewne i bobowate oraz lekarskie i przemysłowe. Jako zamiłowany kolekcjoner sprowadzał wiele gatunków z zagranicy, badał ich właściwości, klasyfikował i systematyzował. Ogród stanowił dla niego inspirację do dalszych prac badawczych. Korzystali z niego także inni naukowcy, którym profesor chętnie użyczał materiałów nasiennych.

Lucjana Kaznowskiego cechowała niezwykła pracowitość, rozwaga, sumienność, patriotyzm i szacunek dla innych. Profesor Marian Milczak pisał o nim: *Podczas prak-*

tyki dyplomowej w Puławach w 1953 r. miałem okazję przez sześć tygodni podglądać styl pracy Profesora. W harmonogram dnia wpisane były z reguły dwie codzienne wizyty – ranna i popołudniowa – na polu doświadczalnym „Kępa". Profesor sam, bądź ze współpracownikami, odwiedzał bogatą kolekcję gatunków uprawnych, od egzotycznej herbaty, bawełny i ryżu, do licznych ekotypów zbóż, traw, roślin strączkowych, oleistych, włóknistych, zielarskich i ozdobnych. Te codzienne odwiedziny swoich podopiecznych ze świata roślin, pozwalały na gruntowne poznanie tajników ich wzrostu i rozwoju, stopnia wrażliwości i odporności na choroby i szkodniki oraz reakcji na stresogenne czynniki środowiska. W tym rytuale systematycznych wizyt, zawierała się – obok wielkiego talentu - duża część jego niezwykłych sukcesów hodowlanych.

Cieszył się także wielkim uznaniem jako dydaktyk. Jego wykłady przyciągały rzesze studentów, którzy cenili sobie jego profesjonalizm i doświadczenie.

Lucjan Kaznowski był uznany za najwybitniejszego kontynuatora prac Antoniego Sempołowskiego, twórcy naukowej hodowli roślin w Polsce. Opierając się na jego osiągnięciach, pogłębił wiedzę rolniczą w tej dziedzinie, zwrócił uwagę na więź, jaka powinna łączyć nauki rolnicze z ich podstawami biologicznymi oraz znacznie powiększył dorobek naukowy naszego kraju, za co należy mu się miejsce w historii nauki polskiej.

Był członkiem Komisji Nauk Rolniczych i Leśnych Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Polskiej Akademii Nauk, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Został uhonorowany Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Lucjan Kaznowski zmarł 17 marca 1955 r. w Puławach.

Stefan Lewicki urodził się w 1890 r. w Szepietówce na Wołyniu. Studia matematyczno-przyrodnicze ukończył na Uniwersytecie Kijowskim, a biologiczne, ze specjalizacją w zakresie uprawy i hodowli roślin, na Wydziale Rolniczym Politechniki w Kijowie. Następnie zgłębiał zagadnienia uprawowo-hodowlane w Okręgowej Stacji Doświadczalnej Ministerstwa Rolnictwa w Bezeneczku w guberni samarskiej, zajmując równocześnie stanowisko kierownika Działu Hodowli Roślin. W latach 1917–1918 prowadził wykłady z hodowli roślin na Politechnice Kijowskiej, wykłady z botaniki na Wyższych Kursach Rolniczych i Polskim Uniwersytecie Powszechnym oraz wykłady z zakresu nauk przyrodniczych w Towarzystwie Popierania Średniej Szkoły Polskiej w Kijowie.

Po powrocie do kraju, od lutego 1919 r. objął stanowisko kierownika Działu Hodowli Zbóż w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. W 1925 r. Lewicki uzyskał stopień doktora rolnictwa, a w 1926 r. doktora habilitowanego na Uniwersytecie Jagiellońskim, na którym prowadził wykłady z zakresu wybranych działów szczegółowej uprawy roślin.

Jako stypendysta Fundacji Rockefellera odbył staże naukowe w Zakładzie Botaniki Rolniczej na Uniwersytecie w Reading i Tothamsted oraz w Svalof i Weibulsholm.

Po powrocie do kraju założył w PINGW w Puławach pierwsze w Polsce laboratorium badań jakości zbóż.



Działalność naukowo-badawcza Lewickiego obejmowała podstawy metodyczne hodowli roślin, biologię i fizjologię wzrostu i rozwoju roślin uprawnych, badania jakościowe oraz wpływ warunków siedliska na morfologiczne i fizjologiczne cechy zbóż oraz ich produktywność.

Szczególnie cenne były pionierskie prace Lewickiego nad rdzami zbożowymi, z których wysnuł hipotezę o potrzebie hodowli odmian i form wczesnych, bardziej tolerancyjnych na ten patogen. W wyniku tych prac wyprowadził wiele wczesnych form zbóż, m.in. odmianę żyta Puławskie Wczesne. Cenne były także jego badania w zakresie fizjologii wzrostu i rozwoju zbóż. Na podstawie wieloletnich prac nad zróżnicowaniem biologii zbóż ozimych i jarych przedstawił ich filogenezę i schemat odziedziczalności cech jarowości i zimowości oraz form przewódkowych.

Wyhodował i wprowadził do uprawy pszenicę twardą Puławska Twarda oraz proso Puławskie i grykę Puławska, która była uprawiana w kraju przez wiele lat.

W zorganizowanym laboratorium dla badań jakościowych zbóż wykonał pionierskie badania właściwości chemicznych i fizycznych ziarna różnych typów i odmian żyta, pszenicy, jęczmienia i owsa. Określił właściwości przemiałowe i wypiekowe zbóż chlebowych, browarowe jęczmienia i pokarmowe owsa.

W latach 1956–1962, po śmierci Lucjana Kaznowskiego, kierował równocześnie Zakładem Roślin Specjalnych.

Po wyzwoleniu wraz z grupą innych profesorów uczestniczył w tworzeniu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Zorganizował Zakład Szczegółowej Uprawy i Genetyki Roślin na Wydziale Rolniczym. Przez wiele lat pełnił funkcję dziekana tego Wydziału. Po zorganizowaniu Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie do emerytury był w niej kierownikiem Katedry Uprawy Roślin.

Obok pracy naukowej znajdował czas na pracę popularyzatorską i szkoleniową. W latach 1925–1939 oraz 1944–1946 był jednym z najbardziej aktywnych działaczy Lubelskiej Izby Rolniczej oraz prezesem Powiatowego Towarzystwa Organizacji Kółek Rolniczych w Puławach, a w okresie powojennym konsultantem resortu rolnictwa, urzędu wojewódzkiego, członkiem licznych komisji, rad i towarzystw naukowych.

Wyrazem uznania za jego zasługi były liczne odznaczenia i wyróżnienia, np. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Odznaka 1000-lecia Państwa Polskiego, odznaka Zasłużony Pracownik Rolnictwa, Medal Mikołaja Kopernika, tytuł *doctora honoris causa* WSR w Lublinie.

Zmarł 28 kwietnia 1975 r. w Puławach.



Laura Kaufman urodziła się 16 maja 1889 r. w Krakowie. Jej rodzicami byli Bernard, pracownik Banku Hipotecznego i Anna z domu Byk. Od dziecka interesowała się biologią. Ukończyła prywatne żeńskie gimnazjum klasyczne w Krakowie. Egzamin dojrzałości zdała w trybie eksternistycznym w męskim Gimnazjum św. Anny w Krakowie. W 1906 r. rozpoczęła studia biologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1910–1919 pracowała jako wolontariuszka, a następnie asystentka w prowadzonym przez Emila Godlewskiego Zakładzie Embriologiczno-Biologicznym. Podczas pierwszej wojny światowej pracowała jako pielęgniarka w szpitalu Legionów Polskich. Podczas tej wojny odwiedziła stacje morskie w Trieście i Neapolu. Stopień doktora uzyskała w 1919 r. na podstawie pracy na temat regeneracji podczas rozwoju śródmacicznego u salamandry plamistej.

Po wojnie, od 1919 r. pracowała w Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Habilitowała się w 1930 r. na podstawie pracy „Analiza czynników kształtujących przebieg wzrostu na podstawie badań nad wzrostem kur i gołębi" na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Była zwolniona z kolokwium habilitacyjnego z uwagi na uznanie dla jej dokonań. Od 1930 r. pracowała na stanowisku docenta na Uniwersytecie Jagiellońskim.

W 1932 r. została kierownikiem Działu Biologii Hodowlanej w PINGW w Puławach. Na tym stanowisku pozostała do 1960 r.

Podczas drugiej wojny światowej w Instytucie w Puławach pracowała do stycznia 1942 r. Potem ukrywała się pod zmienionym nazwiskiem. Pomagała w pracach gospodarskich osobom udzielającym jej schronienia oraz prowadziła tajne nauczanie dla dzieci i młodzieży.

Po wojnie, w kwietniu 1945 r. wróciła do Puław, gdzie zajęła się rekonstrukcją zniszczonej pracowni. W tym samym roku zatrudniono ją jako profesora genetyki i drobiarstwa na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pracowała także w Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie. 25 września 1954 r. jako pierwsza kobieta w Polsce otrzymała tytuł profesora zwyczajnego zootechniki. Prowadziła cenione przez studentów wykłady z genetyki. W 1955 r. przeprowadziła się do Lublina. W 1960 r. przeszła na emeryturę, ale jeszcze w wieku 80 lat pozostawała aktywna naukowo.

Zajmowała się, m.in. tematyką wzrostu zwierząt, ich hodowlą, genetyką (badania nad fenogenezą królików rosyjskich), a także drobiarstwem. Prowadziła badania nad wzrostem zarodków kur, zielononóżką kuropatwianą i wyhodowała nową rasę kur polbar. Odkryła czynnik sprzężony z płcią odpowiadający za występowanie karłowatości u kur. Jako jedna z pierwszych w 1917 r. przeprowadziła metamorfozę aksolotla w osobnika dorosłego dzięki karmieniu go tarczycami.

Napisała 35 artykułów naukowych, 67 rozpraw eksperymentalnych, wydała dwa podręczniki (w tym ważny podręcznik hodowli kur z 1934 r.) oraz dwa skrypty.

Była honorowym prezesem Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, pierwszym prezesem i honorowym członkiem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego oraz pierwszym honorowym doktorem Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie.

Zmarła 9 sierpnia 1972 r. w Lublinie.



Spotkanie rodzin pracowników w Sali Gotyckiej w Pałacu Czartoryskich w latach 30. XX w.

STOWARZYSZENIE BYŁYCH WYCHOWAŃCÓW INSTYTUTU GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA W PUŁAWACH

Pomysł powołania do życia organizacji zrzeszającej absolwentów Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach powstał jeszcze przed pierwszą wojną światową. Głównymi orędownikami tej idei byli absolwenci Instytutu działający w Centralnym Towarzystwie Rolniczym.

W dniach 12 i 13 lutego 1910 r. w Sali Towarzystwa Techników w Warszawie odbyło się spotkanie absolwentów Instytutu. Inicjatorami pierwszego zjazdu byli Aleksander Karszo-Siedlewski, Stanisław Leśniowski, Feliks Wojewódzki i Bronisław Komierowski. Na apel organizatorów stawiło się około 250 wychowanków puławskiej uczelni.



Uczestnicy pierwszego zjazdu absolwentów IGWiL w lutym 1910 r.

Nastrój, jaki panował podczas spotkania, był dowodem na to, że więzi koleżeńskie zawarte w Puławach przetrwały długie lata. Zjazd trwał dwa dni. Uroczystości rozpoczęły się nabożeństwem w kościele Świętej Trójcy celebrowanym przez ks. prałata Adolfa Jełowickiego, absolwenta Instytutu z 1883 r., w latach 1918–1937 biskupa pomocniczego lubelskiego. Do mszy służyli koledzy z uczelni: Tomorowicz, Lasocki i Sokołowski. Po nabożeństwie udano się na śniadanie przygotowane w Sali Towarzystwa Techników. Dalszą część dnia uczestnicy spędzili na wygłaszaniu odczytów i okolicznościowych przemówień. Wieczorem zaś wspólnie biesiadowano, wspominając czasy studenckie. Na zjeździe poddano pod głosowanie wniosek o utworzenie Stowarzyszenia, którego celem miała być integracja i zacieśnienie więzów koleżeńskich. Wniosek przyjęto jednogłośnie. Wybrano komisję organizacyjną, zebrano 1000 rubli w srebrze z dobrowolnych składek na fundusz organizacyjny, z czego 20%

przeznaczono na kasę zapomogową. Wybrana przez zjazd komisja opracowała projekt statutu Stowarzyszenia.

W czerwcu następnego roku zostało zwołane zebranie organizacyjne, na które przybyło 45 absolwentów. Uchwalono, że głównym celem Stowarzyszenia będzie stworzenie placówki, gdzie Puławiacy będą mogli się spotykać, odnawiać dawne przyjaźnie, jak również pomagać sobie wzajemnie (pomoc w znalezieniu pracy czy wspomaganie materialne kolegów, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej). Uchwalono roczną składkę członkowską w wysokości 10 rubli i 5 rubli wpisowego. Zgodnie z uchwałą zjazdu 20% kwoty przeznaczano na zapomogi bezzwrotne. W wynajętym lokalu w Warszawie odbywały się comiesięczne zebrania zarządu i raz w tygodniu koleżeńskie spotkania. Biuro informacyjne i pośrednictwa pracy było czynne codziennie w godzinach od 16.00 do 17.00. Dyżury pełnili członkowie zarządu Stowarzyszenia.

W skład pierwszego zarządu weszli: Stefan Biedrzycki, Jan Czaplicki, Aleksander Karszo-Siedlewski, Jan Kiełczewski, Bronisław Komierowski, Aleksander Kowalski, Michał Lasocki, Stanisław Leśniowski, Antoni Sokołowski, Kazimierz Strzeszewski, Jan Tomorowicz, Feliks Wojewódzki. Funkcję prezesa powierzono Aleksandrowi Karszo-Siedlewskiemu, którego prezesura trwała 13 lat (do 1924 r.). Biuro Stowarzyszenia początkowo mieściło się przy ulicy Świętokrzyskiej, później przeniesione



Członkowie Stowarzyszenia na wystawie rolniczej w Milanówku w 1913 r.

zostało do wynajętego mieszkania przy ulicy Traugutta 3 (dom Towarzystwa „Snop").

Liczba członków Stowarzyszenia rosła z każdym rokiem. W 1912 r. liczyło ono 138 osób, a w 1913 r. – 197. W każdą środę biuro przy Traugutta było miejscem spotkań koleżeńskich. Zapraszano też gości spoza grona członków. Stałymi bywalcami owych zebrań byli studenci Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, którzy chętnie odwiedzali starszych kolegów. Przy herbacie dyskutowano na tematy aktualne i zawodowe.

Z inicjatywy kilku Puławiaków w 1911 r. zawiązano Syndykat Ziemniaczany, na czele którego stanął Feliks Wojewódzki. Syndykat działał prężnie do 1914 r. Wybuch wojny zdestabilizował jego działalność. W trakcie pierwszej wojny światowej i po jej zakończeniu utrzymywana była łączność koleżeńska i opieka nad tymi, którzy jej potrzebowali, a tych przybywało coraz więcej. Nieocenioną pomoc Stowarzyszenie oddawało kolegom powracającym z głębokiej Rosji. Wydawane im były zaświadczenia o ukończeniu studiów w Puławach, na podstawie których Ministerstwo Rolnictwa przyjmowało ich jako swoich pracowników.

Gdy w 1917 r. powstał projekt utworzenia w Puławach Instytutu Naukowo-Doświadczalnego, Stowarzyszenie czyniło usilne starania o przywrócenie Wyższej Szkoły Rolniczej. Niestety, ku wielkiemu żalowi, usiłowania te nie osiągnęły pożądanych wyników. Puławiakom trudno było się pogodzić z myślą, że w niepodległej Polsce ich *Alma Mater* nie będzie istnieć.

W 1919 r. rozpoczął działalność Związek Rolników i Leśników z Wyższym Wykształceniem, z którym Stowarzyszenie poprzez swoich delegatów: S. Adamieckiego, A. Karszo-Siedlewskiego, B. Komierowskiego, M. Natansona i F. Wojewódzkiego ściśle współpracowało. W 1924 r. Związek opublikował badania, z których wynikało, że na 1541 rolników z wyższym wykształceniem 236 to absolwenci Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach (15%).

W 1924 r. nastąpiły zmiany w zarządzie Stowarzyszenia. Prezesem został Stanisław Leśniowski, pełniący wówczas funkcję dyrektora Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Zmieniły się również obyczaje Walnych Zjazdów. I tak w 1927 r. zjazd miał miejsce w Wilnie, gdzie po obradach, którym przewodniczył profesor Ruszczyc, wyruszono gremialnie na wycieczkę po Wilnie i po jego pięknych okolicach. Organizatorami zjazdu wileńskiego byli Jan Łastowski i Adam Bogdanowicz. W 1929 r. spotkanie odbyło się ponownie w Warszawie. Po jego zakończeniu kilkunastu uczestników wspólnie wybrało się na targi do Poznania. Jednak do najmilej wspominanych należał zjazd z 1925 r., który odbył się w Puławach. Tadeusz Chwalibóg we „Wspomnieniach Puławskich", tak opisywał to spotkanie: *Ten zjazd był najmilszy, bo sentyment do Puław wielu z nas pociągnął. Tyle wspomnień łączyło się z niemi, po tylu latach taki urok jeszcze na nas wywierały, żeśmy się tam czuli szczęśliwi i weseli, jak dawni studenci, zrzuciwszy z siebie troski życia powszedniego. Zwiedziliśmy każdy zakątek Puław, a każdy szczegół nasuwał jakieś wspomnienie z przeszłości. To też czy przy tem zwiedzaniu, czy na posiedzeniu, czy wreszcie na wspólnem obiedzie było wesoło i głośno – po dawnemu. Niektórzy koledzy dawali upust swej elokwencji w podniosłych i serdecznych*

przemówieniach, przy których niejeden z nas rozrzewnił się nad minioną bezpowrotnie przeszłością, krzepiąc się jedynie myślą, że może doczekamy się jeszcze, lepszej doli w odrodzonej Polsce.

W 1929 r. nastąpiła zmiana siedziby. Stowarzyszenie przeniosło się z ulicy Traugutta w Aleje Jerozolimskie, a następnie na ulicę Kopernika.

W 1932 r. odbył się kolejny zjazd wychowanków puławskiej uczelni. Wszechpanujący kryzys gospodarczy spowodował, że na spotkanie przybyło znacznie mniej gości niż w latach poprzednich. Sam przebieg zjazdu też był o wiele skromniejszy. Nabożeństwo w kościele bernardynów, zwiedzanie Muzeum Narodowego i skromny obiad, to cały program zjazdowy. W 1933 r. nakładem Stowarzyszenia ukazały się Wspomnienia Puławskie pod redakcją Tadeusza Chwaliboga. Publikacja zawierała relacje i wspomnienia absolwentów IGWiL. W 1938 r. Stowarzyszenie, pragnąc uczcić 75. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, ufundowało tablicę pamiątkową wmurowaną w gmach Pałacu Czartoryskich, ku czci swoich starszych kolegów – studentów Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego, którzy polegli w trakcie działań powstańczych. W uroczystościach odsłonięcia i poświęcenia tablicy, które odbyły się 29 czerwca, udział wzięli: władze i personel Instytutu z dyrektorem Lucjanem Kaznowskim, przedstawiciele 2. Batalionu Saperów Kaniowskich stacjonującego w Puławach, liczne grono byłych studentów Instytutu oraz mieszkańcy Puław.



Uczestnicy uroczystości z okazji 75. rocznicy wybuchu powstania styczniowego, czerwiec 1938 r.

Stowarzyszenie Byłych Wychowańców Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa przetrwało do 1939 r., kiedy to wybuch drugiej wojny światowej zakończył niemal trzydziestoletnią działalność Puławiaków. Wśród członków Stowarzyszenia było trzech posłów do Dumy Państwowej w Rosji, dwóch posłów na Sejm Rzeczypospolitej i jeden senator. Byli również luminarze nauki – dwóch profesorów, jeden docent wyższego szkolnictwa rolniczego, spora grupa społeczników, pracownicy sądownictwa, samorządowcy, a nawet biskup.

Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1939–1944)

Wybuch drugiej wojny światowej sparaliżował normalne funkcjonowanie Instytutu w Puławach już w pierwszych dniach września 1939 r. Większość pracowników naukowych ewakuowała się na okres walk do Ostrowa Lubelskiego. W okresie tym zostały splądrowane i okradzione nie tylko mieszkania prywatne osób zamieszkałych w Instytucie, ale również wszystkie pracownie. Działania wojsk niemieckich sparaliżowały komunikację, co spowodowało przerwanie ewakuacji na wschód. W ostatnich dniach września zdecydowana większość pracowników wróciła do Puław. Usiłowano podjąć prace naukowe, ale nie było na to warunków i środków materialnych. Władze okupacyjne początkowo nie interesowały się Instytutem, gdyż główną uwagę kierowano na likwidowane wyższe uczelnie. Pracownicy utrzymywali się z wypłaconych we wrześniu pensji oraz z rozdziału zapasów zgromadzonych przed wojną w magazynach gospodarstw pomocniczych.

Niemcy zajęli się Instytutem w Puławach w marcu 1940 r. Skierowano tam profesora Fritza Christiansen-Wenigera, uprzedniego wykładowcę niemieckiej Akademii



Niemiecki żołnierz na tle bramy wjazdowej, ok. 1942 r.

Rolniczej w Ankarze, który otrzymał z Berlina polecenie przejęcia Instytutu wraz z jednoczesnym podjęciem prac badawczych. Głównym zadaniem Instytutu miało być rozszerzenie programu badawczego prowadzonego w Rzeszy oraz rozwiązywanie zleconych problemów produkcyjnych miejscowego rolnictwa. Kierownictwo Instytutu, jak również programowanie badań prowadzonych przez polskich pracowników naukowych mogło być sprawowane wyłącznie przez Niemców.

Należy sądzić, że poważnym impulsem do wykorzystania wiedzy i doświadczeń polskich pracowników naukowych była dość trudna sytuacja w Rzeszy w zakresie produkcji nasion, sadzeniaków (ziemniaków), a także surowców pochodzenia roślinnego, które mogły być wykorzystane przez przemysł pracujący na potrzeby armii niemieckiej. Władze Generalnego Gubernatorstwa, lekceważąc początkowo polskie osiągnięcia w uprawie elit zboża siewnego, zamierzały zlikwidować jego lokalną produkcję. Potrzeby miały zostać zaspokojone dostawami z Rzeszy. Okazało się jednak, że zamówione ilości zbóż nie były wystarczające. Stąd też wbrew pierwotnym założeniom zdecydowano się kontynuować hodowlę nasion. Tego rodzaju działalność wymagała jednak poważnego zaplecza naukowego.

Korzystne położenie Puław w stosunku do całego Generalnego Gubernatorstwa, typowy klimat tej części Europy, posiadane gospodarstwa i pola doświadczalne o najważniejszych typach gleb (od lessów do piasków), dotychczasowe osiągnięcia, jak również zgromadzona wysokokwalifikowana kadra, były podstawą decyzji o urządzeniu tam ośrodka badawczego nauk rolniczych, które działało pod nazwą Rolniczego Zakładu Badawczego Generalnego Gubernatorstwa w Puławach (Landwirtschaftliche Forschungsanstalt des Generalgouvernements in Puławy).

Placówka została podzielona na Instytuty, a Instytuty na Działy według następującego schematu:

Instytut Gleboznawstwa
- Dział Kartografii Gleb
- Dział Hydrologiczny
- Dział Gleb Błotnych i Łąkowych
- Dział Gleb Mineralnych

Instytut Żywienia Roślin
- Dział Żyzności Gleb
- Dział Nawożenia Organicznego
- Dział Nawożenia Mineralnego
- Dział Mikrobiologii Rolnej
- Dział Badania Jakości Produktów

Agrometeorologiczna Placówka Badawcza
Instytut Uprawy Roli i Roślin (w Puławach) **ze Stacją Oceny Nasion** (w Warszawie)
Instytut Uprawy Roślin Ogrodniczych

Instytut Sadownictwa i Warzywnictwa
Instytut Hodowli Roślin
Instytut Żywienia Zwierząt
Instytut Hodowli Zwierząt (w Puławach) z Instytutem Wełnoznawczym (w Warszawie)
Instytut Rybactwa
Instytut Organizacji Pracy w Rolnictwie i Maszynoznawstwa Rolniczego
Instytut Organizacji Gospodarstw Wiejskich i Osadnictwa
Instytut Przemysłu Fermentacyjnego i Technologii Rolnej
Instytut Ochrony Roślin
Krajowy Zakład Weterynaryjny
Instytut Zwalczania Epizootii
Instytut Higieny Zwierząt
Państwowa Wytwórnia Surowic i Szczepionek

Ówczesny Instytut w Puławach objął organizacyjnie Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Studium Rolnicze Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Później włączono do Instytutu także szereg zakładów Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki Lwowskiej, zlokalizowanych na terenie Dublan i samego Lwowa. Personalnie Instytut rozrósł się w ogromnym stopniu, dając chwilowy punkt zaczepienia i przytułek dla wielu pracowników naukowych z całej Polski. Między

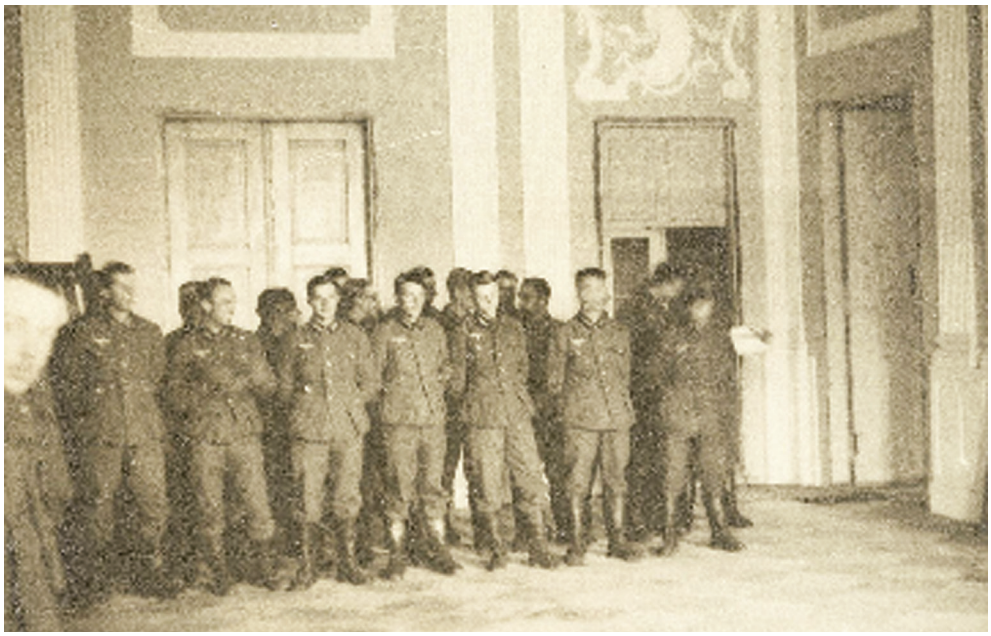

Niemcy w Sali Kamiennej w Pałacu w 1942 r.

innymi umożliwił przetrwanie okupacji wielu wybitnym siłom naukowym z Uniwersytetu Poznańskiego. Przydzielone wówczas Instytutowi nieruchomości ziemskie zajmowały sporą powierzchnię. Na dobra Instytutu składały się następujące obiekty: osada pałacowa (32 ha), folwark Mokradki (158 ha), gospodarstwo Włostowice (3,5 ha), folwark Końskowola (631 ha), folwark Pulki (150 ha), folwark Osiny (322 ha), Stacja Zootechniczna Borowina (320 ha), folwark Sadłowice (299 ha), folwark Kurów (590 ha), folwark Karczmiska (863 ha), Leśnictwo Ruda (799 ha), Osada Młyńska Ruda (6 ha), plac budowy Instytutu Weterynaryjnego (20 ha), folwark Trzebienice koło Miechowa (238 ha), folwark Mydlniki koło Krakowa (14 ha), majątek Skierniewice (290 ha), nowe place pod budowę Instytutu w Puławach, łącznie z polami Górnej Niwy Puławskiej (350 ha).

Ogólny obszar posiadłości Instytutu obejmował ok. 5085 ha. W tym przypadało na: pola orne – ok. 2022 ha, łąki – ok. 228 ha, pastwiska – ok. 176 ha, sady i ogrody – ok. 120 ha, parki – ok. 59 ha, tereny wykopów cegielnianych – 2 ha, lasy – ok. 1476 ha, wody – ok. 40 ha, tereny zabudowane i place budowlane – ok. 395 ha, nieużytki – ok. 556 ha.

Niemieckich pracowników naukowych było niewielu: od 16 do 20 osób. Byli to głównie dyrektorzy instytutów. Ich zastępcami, a często faktycznymi kierownikami prac naukowych byli Polacy. Niemcy zajmowali się ogólnym programowaniem prac, sprawozdawczością i nadzorem nad polskimi pracownikami, własnymi pracami badawczymi oraz utrzymywaniem kontaktów z władzami okupacyjnymi.

WYKAZ KIEROWNIKÓW WYDZIAŁÓW (INSTYTUTÓW) I ICH NIEMIECKICH OPIEKUNÓW

Instytut Gleboznawstwa – Tadeusz Mieczyński (V. Horn);
Instytut Żywienia Roślin – Feliks Terlikowski (V. Horn i B.W. Behrens);
Agrometeorologiczna Placówka Badawcza – Henryk Mitosek (P. Lehmann);
Instytut Uprawy Roli i Roślin – Zygmunt Pietruszczyński (E. Jacob);
Instytut Sadownictwa i Warzywnictwa – Stanisław Zaliwski (F. Christiansen-Weniger);
Instytut Hodowli Roślin – Lucjan Kaznowski (F. Christiansen-Weniger);
Instytut Żywienia Zwierząt – Henryk Malarski (V. Horn);
Instytut Hodowli Zwierząt – Zdzisław Zabielski (V. Horn);
Instytut Rybactwa – Teodor Spiczakow (E. Schaperclaus);
Instytut Organizacji Pracy w Rolnictwie i Maszynoznawstwa Rolniczego – Czesław Znamierowski (W. Ries);
Instytut Organizacji Gospodarstw Wiejskich i Osadnictwa – bez kierownictwa polskiego (W. Pfaff);
Instytut Przemysłu Fermentacyjnego i Technologii Rolnej – Wacław Dąbrowski;
Instytut Ochrony Roślin – Stanisław Minkiewicz (H. Hardtl, S. Keler);

Krajowy Zakład Weterynaryjny – Kazimierz Zagrodzki, później Witold Stefański (J. Schaaf);
Zarząd majątków PINGW sprawował Wacław Miklaszewski (E. Dessel i K. Pannwitz).

Podanie pełnego składu personalnego Instytutu w Puławach w okresie okupacji byłoby zadaniem niezwykle trudnym. Płynność kadr naukowych na stanowiskach asystenckich była bardzo duża. W Instytucie znajdowało schronienie wiele osób chcących uniknąć wywiezienia do Niemiec i traktujących swoje naukowe funkcje jako przejściową konieczność. Wielu innym osobom zależało tylko na uzyskaniu dokumentów urzędowych i legalizacji prawnej na dowolnym stanowisku, gdyż to ułatwiało prowadzenie walki podziemnej z okupantem przy utrzymaniu znośnych warunków mieszkaniowych.

W każdym razie bezwzględna większość pracowników niewchodzących w skład zespołu naukowego dawnego PINGW nie czuła się bliżej związana z tym Instytutem w latach okupacji. Przez Instytut przewinęła się olbrzymia liczba ludzi nieujętych w żadnych istniejących do dzisiejszego dnia rejestrach.

Stosunek Niemców do polskich pracowników naukowych był na ogół poprawny. Niemcy starali się zachować względnie spokojną atmosferę w Instytucie. Tolerowano nawet pracowników naukowych pochodzenia żydowskiego, czego przykładem była Laura Kaufmann, specjalistka w zakresie biologii eksperymentalnej, która pracowała w Instytucie do 1942 r.

Należy sadzić, że decydujący wpływ na ogólną atmosferę pracy w Instytucie miał jego dyrektor profesor Fritz Christiansen-Weniger, który od 1931 r. długo pracował w Ankarze jako pracownik tureckiego ministerstwa rolnictwa oraz wykładowca w Landwirtschaftlisch-Tierarzliche Hochschule, szkole prowadzonej przez Niemców i z niemieckim językiem wykładowym. Fritz Christiansen-Weniger, pracując przez wiele lat wśród Turków, nawiązał z nimi koleżeńskie stosunki i był wolny od uprzedzeń rasowych.

Razem z nim przybył do Puław jego dawny współpracownik z Ankary Valentin Horn, który wprawdzie należał do NSDAP, ale zarazem był bardzo religijnym i etycznym człowiekiem, co zapewne miało wpływ na jego poprawny stosunek do polskich współpracowników. Na życzliwy stosunek Christiansena-Wenigera do polskich współpracowników zapewne wpływał także fakt, że nie był faszystą. Z wcześniejszych lat znał Polaków i Polskę. W 1925 r. odbył dużą podróż naukową po Polsce, zaprzyjaźnił się z Franciszkiem Czapskim, właścicielem dużego majątku ziemskiego Obra w Wielkopolsce. Był także zaangażowany w działalność grupy opozycyjnej „Kreisauer Kreis" kierowanej przez Helmutha von Moltke oraz Petera York von Warthenberga. Była ona powiązana z grupą pułkownika Clausa von Stauffenberga, która dokonała zamachu na Hitlera 20 lipca 1944 r.

Horn czuł się niezbyt dobrze w swojej nowej roli i często podkreślał, że chętnie wróciłby na swoje dawne stanowisko. Nie narażał się nikomu i wyróżniał się dość

kulturalnym obejściem. Dążenie do zachowania możliwie spokojnej atmosfery cechowało zresztą ogół Niemców wchodzących w skład puławskiego zespołu naukowego. Oczywiście nie było w tym nic dziwnego. Spokój wzmagał autorytet Instytutu, a podważanie bytu placówki groziło obywatelom niemieckim przekazaniem ich do służby wojskowej, która wcale im się nie uśmiechała.

Taka sytuacja stworzyła w obrębie Instytutu pewien „krąg interesów", dzięki któremu przeżyły okupację nawet niektóre zatrudnione w Puławach osoby pochodzenia żydowskiego. Niemieckie władze puławskiego ośrodka naukowego wiedziały o pochodzeniu tych osób, ale nie chciały stwarzać żadnego szumu wokół placówki, która zabezpieczała je z jednej strony od niemieckiej służby wojskowej, a z drugiej od bezpośredniej akcji polskiego podziemia. Oczywiście nie obyło się bez łapanki w Instytucie, aresztowań i morderstw, ale terror okupanta dotknął pracowników Instytutu w mniejszym stopniu niż ogół obywateli polskich. Dużo ofiar pochłonął jedynie pierwszy okres okupacji, kiedy to władze okupacyjne Instytutu jeszcze się nie zagospodarowały na dobre w Puławach.

Należy wspomnieć także o niemieckich pracownikach naukowych instytutów puławskich. Musieli oni wiedzieć o zaangażowaniu swoich polskich współpracowników w ruchu oporu. Wiedziano też o powszechnym czytelnictwie prasy konspiracyjnej itp. Tolerowano organizację licznych imprez kulturalnych, mających często wydźwięk patriotyczny. Instytut został tylko jeden raz dotknięty rewizją przeprowadzoną przez policję niemiecką, która zakończyła się licznymi aresztowaniami. Większość aresztowanych została zwolniona dzięki staraniom niemieckiego kierownictwa Instytutu.

O pozytywnym stosunku do Polaków może świadczyć także fakt kilkakrotnego wypłacania w lipcu 1944 r. odpraw ewakuacyjnych w wysokości trzymiesięcznych pensji oraz wydania z tejże okazji zwiększonych przydziałów żywności. Księgowy Instytutu specjalnie gubił dokumenty, aby mieć podstawę do kolejnych wypłat.

W 1939 r. Instytut znalazł się na linii frontu i poniósł wielkie straty osobowe. Powstało więc zapotrzebowanie na nowych pracowników. Szanse miała młodzież, którą zatrudniano jako siłę pomocniczą albo w charakterze robotników technicznych, żeby uratować ją przed wywiezieniem na przymusowe roboty do Niemiec lub aresztowaniem. Około 80% pracowników działało w różnego rodzaju komórkach konspiracyjnych: służba radiowa, kolportaż prasy podziemnej, produkcja broni, produkcja map i ratowanie Żydów. Mimo licznych aresztowań wśród pracowników, które kończyły się śmiercią w katowni Zamku Lubelskiego, na Majdanku czy w innych obozach koncentracyjnych lub rozstrzeliwaniami za stacją kolejową – działalność konspiracyjna się nie załamała. Dlatego drugim osiągnięciem z punktu widzenia polskiej racji stanu było nie tylko przetrwanie samego Instytutu Puławskiego, ale i przechowanie w nim w czasie okupacji wielu starszych i młodszych przedstawicieli polskich nauk rolniczych z różnych placówek. Jako pracownicy Instytutu przetrwali okupację, m.in.: profesor Emil Chroboczek, Wacław Dąbrowski, Marian Górski, Aleksander Maksimow, Franciszek Majewski, Eugeniusz Pijanowski, Witold Stefański – wszyscy z Warszawy, Bronisław Niklewski, Zygmunt Pietruszczyński, Feliks Terlikowski, Cze-



Personel Wydziału Uprawy Roli i Roślin PINGW w czasach okupacji.
W środku, oparty o mur pałacu stoi kierownik Wydziału Zygmunt Pietruszczyński

sław Znamierowski – wszyscy z Poznania, Arkadiusz Musierowicz, Bolesław Świętochowski – obaj z Dublan, i wielu innych.

Praca Instytutu polegała głównie na kontynuacji przedwojennych prac nad wyhodowaniem nowych odmian zbóż, które dawałyby duże plony, były odporne na choroby roślin, a jednocześnie przystosowane do uprawy na glebach niskiej klasy bonitacyjnej, jakie przeważały w Europie. Wyprodukowane w Puławach w trudniejszych warunkach klimatycznych miały szansę dawać wyższe plony w innych krajach, o łagodniejszym klimacie. Władze Generalnego Gubernatorstwa zainteresowane wzrostem produkcji rolnej oczekiwały od Instytutu recept na realizację tego celu.

Prowadzono szeroko zakrojone badania nad chorobami i szkodnikami roślin, dając wskazówki służbom rolnym w sprawie metod ich zwalczania.

Zapotrzebowanie na mięso i tłuszcz powodowało, że dużą uwagę zwracano na hodowlę zwierząt i ptactwa domowego. W Puławach pracowano nad doborem ras najbardziej odpowiednich do chowu, racjonalnym sposobem żywienia zwierząt i ochroną ich przed chorobami. Szczepionki i surowice, jakie produkowano w Instytucie z powodzeniem stosowane były w Rzeszy.

Prowadzone były badania z zakresu meteorologii, agronomii, zootechniki, ogrodnictwa i sadownictwa oraz ekonomiki rolnej. Instytut Puławski powiązany był personalnie z sekcją rolnictwa Institut für Deusche Ostarbeit w Krakowie, którego kierow-

nikiem był Fritz Christiansen-Weniger. Pracownicy Instytutu Puławskiego służyli krakowskim uczonym swoimi polami doświadczalnymi oraz siecią gospodarstw prowadzących od wielu lat rachunkowość rolniczą.

Na polecenie władz berlińskich w Puławach były prowadzone badania nad bardzo pracochłonną rośliną kauczukodajną kok-sagizu. Pracami tymi kierował bezpośrednio Heinrich Himmler. Pracownicy naukowi zatrudnieni w Instytucie zarówno Polacy, jak i Niemcy, zdawali sobie sprawę, że jest to zadanie nieosiągalne nawet w ciągu kilkunastu lat, ale skrupulatnie wykonywano polecenia władz. Jednak praca przy tej roślinie chroniła od deportacji na roboty przymusowe do Rzeszy. Kok-sagiz uprawiano we wszystkich majątkach i gospodarstwach doświadczalnych, stąd zatrudniano przy niej bardzo wielu robotników.

Wyniki prac naukowych, poza normalnymi urzędowymi sprawozdaniami z badań, które były przesyłane do Krakowa i Berlina, wydawali we własnym wydawnictwie *Berichte der Landwirtschaftlischen Forschungsanstalt des Generalgouvernements*. W tych zeszytach publikowali swoje prace zarówno pracownicy niemieccy, jak i polscy. Nie było wspólnych publikacji, chociaż realizowano wspólne tematy badawcze. Nie wszystkie jednak wyniki prac polskich pracowników były ujawniane przed okupantem. Stosowano w tej sprawie określone reguły uzgodnione z organizacjami ruchu oporu. Zatajano mianowicie wszystkie te wyniki, których praktyczne wykorzystanie mogłoby przydać się okupantowi w ciągu najbliższych lat. Starano się również nie ujawniać poważniejszych fragmentów osiągnięć teoretycznych, które nauka



Niemieccy oficerowie na dziedzińcu przed Pałacem Czatoryskich, ok. 1942 r.

niemiecka mogłaby sobie przywłaszczyć. Dużo prac wykonanych w czasie okupacji ogłoszono dopiero po wyzwoleniu.

W lipcu 1944 r. Instytut został ewakuowany częściowo do Skierniewic. Ogromna liczba cennej aparatury i mnóstwo książek wywieziono do Niemiec. Front zatrzymał się na linii Wisły. Garstka pracowników PINGW pozostała w Puławach, broniąc resztek majątku przed konsekwencjami wygasającej wojny. Większość osób zatrudnionych w Instytucie rozproszyła się po okolicznych wioskach i miasteczkach. Budynek Instytutu ocalał, ale nie w całości. W ostatnim momencie przed opuszczeniem Puław Niemcy podpalili lewe skrzydło pałacu. Uległo ono spaleniu, aż do ściany ogniowej.



Ewakuacja Niemców z Instytutu przed zbliżającym się frontem wyzwoleńczym

W czasie walk zostały uszkodzone zabytkowe sale centralne i główne mury od strony Wisły. Duże ubytki stwierdzono w bibliotece, która wskutek zainstalowania w głównym gmachu lazaretu polowego i gestapo została przeniesiona częściowo do pałacu Marynki, a częściowo do niewykończonego budynku Zakładu Weterynarii. Ochrona książek umieszczonych w Zakładzie Weterynarii przekroczyła niestety siły bardzo ofiarnego zespołu obywateli, którzy stanęli na straży mienia społecznego. Pomimo wielkich start i wstrząsów Instytut nie przestawał istnieć. Dyrekcja i Rada Naukowa PINGW pozostawała w czasie najgroźniejszych rozgrywek wojennych w pełnej gotowości. Łączność między rozproszonymi pracownikami była z drobnymi przerwami utrzymywana. Już jesienią 1944 r. uregulowano stosunki służbowe. W początkach 1945 r. Instytut przystąpił do pracy we własnych pomieszczeniach.

Stanisław Bac w swoim dzienniku tak zanotował pożar pałacu: *O godz. 3.30 dn. 26 lipca 1944 r., po odkopaniu nas z ruin zburzonego domu przy ul. Izabeli Czartoryskiej, udałem się do płonącego Instytutu. Spłonęła stacja serologiczna i paliło się lewe skrzydło Instytutu podpalone przez Niemców. Wspólnie z moim synem Stanisławem /14 lat/, asystentem K. Wyszyńskim i mechanikiem F. Galińskim udało nam się zatrzymać wdziera-*



Podpalenie skrzydła pałacu przez wycofujących się Niemców w lipcu 1944 r.

jące się płomienie z pracowni prof. Pietruszczyńskiego na korytarz obok klatki schodowej. W dalszym gaszeniu ognia okazały nam szczególną pomoc panie doc. dr J. Ziemięcka i p. I. Ruszkowska, szczególnie przy gaszeniu ognia przenikającego przez strych. W ten sposób pożar został zlokalizowany na lewym skrzydle i nie przeniósł się na cały Instytut. Gaszenie ognia już umiejscowionego i wynoszenie pomocy naukowych z zagrożonych miejsc trwało jeszcze tydzień – przy czym byliśmy ostrzeliwani przez samoloty i artylerię z Góry Puławskiej. Do dn. 14 stycznia 1945 Puławy były przyczółkiem mostowym i leżały na linii frontu nad Wisłą. Od 8.IX.1944 wskutek mego starania u premiera PKWN Osóbki-Morawskiego i Gen. Bułganina, mimo ewakuacji pasa przyfrontowego wzdłuż lewego brzegu Wisły – udało mi się wyjednać pozwolenie na pobyt w pałacu Instytutu dla 3 rodzin i 6 osób pojedynczych, którzy stanowili ochronę biblioteki i całości Instytutu przed rabunkami i pożarami.

Wrocław, 11 września 1969 r.

PRACOWNICY PAŃSTWOWEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO UCZESTNICY WALK I OFIARY DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

Bronikowski Wiktor (1899–1940). Wykształcenie wyższe rolnicze. W latach 1927––1934 r. był asystentem Wydziału Ekonomiki Drobnych Gospodarstw Wiejskich PINGW w Warszawie, następnie pracownikiem naukowym SGGW. W 1939 r. stypendysta Fundacji Rockefellera w USA. Na wieść o wybuchu wojny wrócił do kraju i wziął czynny udział w konspiracji. Został aresztowany 19 września 1940 r. przez gestapo i zginął w Oświęcimiu 27 grudnia 1940 r.

Chiszczyński Zygmunt (1923–1943). Pracownik budowlany PINGW. W czasie okupacji był żołnierzem AK. Zginął na Majdanku 8 lipca 1943 r.

Czerwińska Krystyna Maria (1914–1944). Biolog z wykształcenia. Od 1938 r. była asystentką Działu Mikrobiologi Rolniczej PINGW w Puławach. Brała udział w powstaniu warszawskim, w którym zginęła. Została pochowana na Powązkach w Warszawie.

Doczyński Bolesław (1912–1940). Wykształcenie średnie techniczne. Od 14 lipca 1936 r. był pracownikiem administracyjnym PINGW w Puławach. Zginął w Katyniu w 1940 r.

Dzikowski Bohdan (1904–1939). Wykształcenie wyższe rolnicze. Od 1936 r. był asystentem w Dziale Roślin Pastewnych i Przemysłowych na Wydziale Rolniczym PINGW (pole doświadczalne w Pożogu). Prowadził prace nad soją Puławską Żółtą.

Od 1938 r. pełnił funkcję kierownika Działu Hodowli Ziemniaka PINGW w Bydgoszczy. Zmobilizowany w 1939 r., zginął na froncie w nieustalonych okolicznościach.

Goździelski Ignacy (1907–1939). Od 1 lipca 1936 r. był pracownikiem technicznym (ogrodnikiem) Działu Warzywnictwa i Kwiaciarstwa PINGW w Puławach, w Dolnym Ogrodzie. Brał udział w kampanii wrześniowej jako żołnierz piechoty. Zginął 3 września 1939 r. w miejscowości Słotwiny koło Koluszek podczas obrony stacji kolejowej.

Grabowski Stanisław (1922–1945). Syn Józefata, pracownik Sekcji budowlano-remontowej PINGW. Zmobilizowany w 1944 r. do Wojska Polskiego jako szeregowy 5. Pułku Piechoty. Zginął 2 marca 1945 r. na Wale Pomorskim w Borujsku.

Jemielewski Tytus (1884–1939). Ukończył studia rolnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1918–1920 był asystentem na Wydziale Gleboznawczym PINGW w Puławach. Do 1924 r. pracował w samorządzie miasta Puławy, a następnie w Bydgoszczy. Aresztowany przez gestapo 14 października 1939 r., został stracony pod Fordonem 1 listopada 1939 r.

Kędra Franciszek (1913–1943). Przed 1939 r. był technikiem budowlanym w PINGW w Puławach. W 1942 lub 1943 r. został aresztowany za działalność w AK. Zginął prawdopodobnie na Majdanku.

Kleczyński Zygmunt (?–1944). Urodzony w Skierniewicach. W czasie wojny był asystentem profesora Stanisława Zaliwskiego w Dziale Sadowniczym Wydziału Ogrodniczego PINGW w Górnej Niwie. Zginął w powstaniu warszawskim w 1944 r.

Kopeć Stefan (1888–1941). Biolog z wykształcenia, prof. dr habilitowany, wybitny badacz w zakresie zoologii doświadczalnej i genetyki. W PINGW w Puławach pracował w latach 1918–1932. W ostatnich latach pełnił funkcję kierownika w Dziale Morfologii Doświadczalnej, a także dyrektora PINGW. Od 1932 r. został profesorem zwyczajnym w Katedrze Biologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. W dniu 13 marca 1941 r. został rozstrzelany wraz z synem Stanisławem w Palmirach pod Warszawą.

Korzeniowski Bohdan (1909–1940). Studia rolnicze ukończył w Dublanach. W latach 1934–1937 pracował w PINGW w Puławach u profesora Lucjana Kaznowskiego na polu doświadczalnym na Kępie. Zmobilizowany w 1939 r. w stopniu podporucznika, zginął w Katyniu w 1940 r.

Kosiński Ignacy (1874–1940). Studia rolnicze ukończył w Dublanach, studiował również w Jenie i Lipsku. Był doktorem nauk rolniczych, zasłużonym organizatorem

i twórcą doświadczalnictwa rolniczego w Polsce, a także współinicjatorem powstania INGW w Puławach, gdzie w latach 1929–1933 był kierownikiem Wydziału Rolniczego. Aresztowany w 1939 r. przez Niemców, zmarł prawdopodobnie na początku 1940 r. w toruńskim więzieniu.

Krahelska Krystyna (1914–1944). Zginęła w powstaniu warszawskim 2 sierpnia 1944 r. Została pochowana na cmentarzu na Służewcu w Warszawie.



Krystyna Krahelska latem 1940 r. zamieszkała w Puławach u swoich trzech ciotecznych babek Czarnockich, które nazywała grzecznościowo ciociami. Krystyna zamieszkała u nich na pierwszym piętrze prawego skrzydła Instytutu. Dwie z nich, Zofia i Jadwiga, ukończyły studia zagraniczne i pracowały jeszcze przed wojną na stanowiskach badawczych Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego. Zakład ten był wyjątkową instytucją naukową. Nic więc dziwnego, że niemiecka administracja nie zlikwidowała go, lecz powołała w latach 1940–1944 niemiecką naczelną dyrekcję. Kierownikami wydziałów pozostali dawni polscy pracownicy, ale pod nadzorem niemieckich pracowników naukowych. Trzecia babka Maryna zajmowała się domem oraz gotowaniem obiadów dla wtajemniczonych pracowników Instytutu, w czasie których odbywały się zebrania konspiracyjne. Do ośrodka ruchu oporu w Puławach i Instytucie dołączyła Krystyna i aktywnie włączyła się w tę działalność.

W 1941 r. została przyjęta przez dr Jadwigę Marszewską-Ziemięcką do Pracowni Mikrobiologii jako niewykwalifikowana robotnica rolna. Gdy zaproponowano jej lepiej płatną pracę, odstąpiła ją koleżance będącej w trudniejszej sytuacji. Nigdy nie umiała dbać o własne korzyści, przedkładając potrzeby innych nad swoje. Dopiero później awansowała. Poinformowała bliskich: *Dziś już wybrnęłam z pracy fizycznej na laborantkę bakteriologii.* Chwaliła sobie znośne, jak na okupację, warunki, konstatując: *Człowiek nigdy nie wiedział, ile zdoła wytrzymać i znieść. Przestrzeń i czas nie dzielą, jest między ludźmi jakieś poczucie bliskości i dobroci – dające trwać i przetrwać niejedno. Doświadczam tego od początku i staram się ludziom oddawać i tak idzie.*

Krystyna odbyła w Wojskowej Służbie Kobiet kurs sanitariuszek i obsługę broni. Organizacyjnie przypisana była do Warszawy. Do Puław przyjechała, kiedy zaczynał jej się „palić grunt pod nogami" w Warszawie. Wówczas na 2 lata ukryła się w Puławach. Cały czas tkwiła w organizacji. Działalność jej była powiązana: z kolportażem, wywiadem i sekcjami bojowymi KEDYWu. Szanc, który prowadził pracę kon-



Tablica pamiątkowa poświęcona Krystynie Krahelskiej na ścianie Pałacu Czartoryskich w Puławach w skrzydle, gdzie mieszkała

spiracyjno-szkoleniową w Instytucie, wprowadzał ją w problemy konspiracyjnej działalności na terenie rejonu lubelskiego i okolic, współpracował z nią. O pobycie Krystyny Krahelskiej w Puławach przypominała tablica z jej portretem.

Janina Sypniewska, ówczesny pracownik Instytutu, powiedziała: *Panie Czarnockie współpracowały z oddziałami AK, działającymi w okolicznych lasach. Mieszkanie ich było skrzynką kontaktową na terenie Instytutu. Krystyna z babkami oraz moja rodzina przygotowywaliśmy paczki dla polskich jeńców w stalagach i oflagach. Ważną rzeczą dla jeńców był kontakt z ludźmi w kraju. Dlatego dziewczęta do paczek z żywnością i ciepłą odzieżą dołączały swoje fotografie i listy, a podopiecznych nazywały „synkami". Synkiem Krystyny był Tadeusz Woytowicz. W liście do niego podała swój rysopis świadczący o jej poczuciu humoru i dystansie do siebie: blondynka, wysoka, 80 kg żywej wagi, wygląd z lekka prowincjonalny, z przedziałkiem pośrodku, gładko uczesana, jakby ją krowa polizała. Zachowało się zdjęcie Krystyny, ostemplowane na odwrocie przez cenzurę stalagową. W Instytucie Krystyna poznała Irenę Łukomską, mającą siostrę, Martę zamieszkałą w Szwecji. Spotkała ona w Sztokholmie polskiego oficera, który uciekłszy z Polski, starał się dostać do Anglii. W rozmowie zorientowali się, że u każdego z nich ktoś z rodziny pracuje w Instytucie w Puławach.*

Kudelik Czesław (1909–1940). Ukończył Wydział Malarski w Państwowej Szkole Zdobniczej i Przemysłu Artystycznego w Krakowie. Od 1934 r. był pracownikiem Działu Kartograficznego PINGW w Puławach, a od 1939 r. kierownikiem Kreślarni Kartograficznej. W okresie okupacji brał czynny udział w konspiracji AK. Aresztowany przez gestapo w październiku 1943 r., zginął na Majdanku 1 lutego 1944 r.

Kulmatycki Włodzimierz (1895–1939). Studiował biologię we Lwowie i Wiedniu. Od 1922 r. pełnił funkcję kierownika Wydziału Rybackiego PINGW w Bydgoszczy. Był badaczem, organizatorem i popularyzatorem w dziedzinie rybactwa śródlądowego. Aresztowany przez hitlerowców 15 października 1939 r. i wywieziony z Bydgoszczy, 1 listopada 1939 r. zginął w niewyjaśnionych okolicznościach.

Łukaszewicz Mieczysław (?–1945). Technik w Dziale Roślin Korzeniowych PINGW (pole doświadczalne w Pożogu). Skonstruował przenośne laboratorium do oznaczania procentu cukru w hodowlanych odmianach buraka cukrowego. Został zastrzelony przez NKWD w drodze z Końskowoli do Pożoga zimą 1945 r.

Mańko Stefan (1911–1941). Pracownik techniczny i kartograf Wydziału Gleboznawczego PINGW w Puławach. Uczestnik kampanii wrześniowej. Po ucieczce z obozu jenieckiego powrócił do Puław i pracował w Wydziale Gleboznawstwa. Aresztowany w 1940 r. i więziony w Puławach oraz Lublinie, zginął w Oświęcimiu w 1941 r.

Matras Czesław (1912–1946). Od 1938 r. był laborantem w Dziale Chemii Roślinnej na Wydziale Rolniczym PINGW w Puławach. Zmobilizowany w 1939 r., odbył kampanię wrześniową jako szeregowy 15. Pułku Piechoty „Wilków". Po powrocie z obozu jenieckiego zmarł na gruźlicę w Zakopanem.

Miazga Marian (1922–1945). W czasie okupacji niemieckiej był pracownikiem fizycznym folwarku PINGW na Mokradkach. Powołany w 1944 r. do Wojska Polskiego jako kapral 3. Pułku Piechoty, zginął 16 kwietnia 1945 r. na Wale Pomorskim koło Rothenburga.

Minkiewicz Józef Stefan (1919–1940). Syn profesora Stanisława Minkiewicza (wieloletniego zasłużonego pracownika naukowego PINGW w Puławach), student Uniwersytetu Warszawskiego. Aresztowany w 1939 r., zginął w obozie koncentracyjnym w Oranienburgu 8 grudnia 1940 r.

Nida Stanisław (1899–1941). Studia rolnicze odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1928–1934 był asystentem na Wydziale Gleboznawczym PINGW w Puławach, następnie klasyfikatorem gruntów i kartografem map gleboznawczych województw wschodnich. W 1939 r., po odbyciu kampanii wrześniowej, powrócił do Puław, gdzie pracował na Wydziale Gleboznawczym PINGW, biorąc jednocześnie czynny udział w konspiracji AK. Zmarł w szpitalu w Puławach 7 marca 1941 r. po represjach ze strony gestapo.

Noworolnik Stanisław (?–1944). Woźnica w PINGW w Puławach. Zastrzelony przez Niemców na ulicy Skowieszyńskiej w lipcu 1944 r.

Obitz Kurt (1907–1945). Urodzony w Brzozowie koło Węgorzewa. Jeden z najwybitniejszych działaczy mazurskich. Studia weterynaryjne i przewód doktorski odbył w Berlinie. Od 1935 r. pełnił funkcję kierownika Działu Parazytologicznego PINGW w Puławach. W czasie wojny był członkiem AK. Aresztowany w Puławach 8 lutego 1940 r., został osadzony w obozie koncentracyjnym w Dachau. Zmarł w 1945 r., w kilka miesięcy po wyzwoleniu obozu, leczony na gruźlicę w Szwecji.

Okrój Ireneusz (1925–1944). Syn Stanisława (pracownika Działu Ochrony Roślin w Puławach). W czasie okupacji pracował na polu doświadczalnym na Kępie. Aresztowany przez hitlerowców za działalność w AK, zginął na Majdanku 12 maja 1944 r.

Panaś Zbigniew (1920–1944). W czasie okupacji pracownik techniczny w Dziale Żywienia Zwierząt u profesora Henryka Malarskiego. Porucznik, komendant podobwodu puławskiego AK. Aresztowany przez hitlerowców w lutym 1944 r., już 6 marca został stracony w publicznej egzekucji w Kurowie przez powieszenie. Pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Pochowany w Puławach, na cmentarzu przy ul. Piaskowej.

Panowicz Franciszek (1912–1944). Wykształcenie średnie ogólne (matura w 1931 r. w Puławach). Pracował w PINGW w Puławach od stycznia 1936 r. jako zastępca kierownika stacji meteorologicznej, a od 1938 r. jako kierownik Działu Wydawniczego. Był autorem cennej pracy o klimacie Puław opublikowanej w Pamiętniku PINGW nr 19, 1948-49. W czasie okupacji był członkiem AK. Zginął pod koniec 1944 r. zastrzelony przez żołnierzy sowieckich.

Pawłowski Jan (1906–1943). Woźnica na Wydziale Weterynaryjnym PINGW w Puławach. Zastrzelony przez hitlerowców na dziedzińcu Starostwa Powiatowego w Puławach 23 grudnia 1943 r.

Podwyszyński Stanisław (1880–1941). Od 1925 r. był administratorem osady pałacowej PINGW w Puławach. Aresztowany przez gestapo 13 maja 1941 r. Brak informacji, gdzie i w jakich okolicznościach zginął.

Samślikowski Juliusz (1899–1941). Wykształcenie średnie. Zatrudniony od 1935 r. jako technik budowlany na Wydziale Weterynaryjnym PINGW. Aresztowany przez gestapo w maju 1940 r. Zginął w Oświęcimiu za próbę ucieczki, zamęczony w bloku X, w sierpniu lub wrześniu 1941 r.

Sekutowicz Stanisław (1907–1944). Ukończył studia przyrodnicze. Od kwietnia 1939 r. był asystentem w Dziale Pszczelarskim Wydziału Produkcji Zwierzęcej PINGW w Puławach. Jego film naukowy o tematyce pszczelarskiej został wyróżniony na Międzynarodowym Kongresie w Zurychu w 1939 r. W tym samym roku został zmobilizowany do wojska. Po zakończeniu kampanii wrześniowej przedostał się do Francji, a następnie do Anglii. Po szkoleniu lotniczym służył w polskiej formacji w lotnictwie brytyjskim. Zginął 5 marca 1944 r. podczas lotu szkoleniowego nad Morzem Irlandzkim. Jego matka i niespełna 10-letnia córka Magdalena zginęły w 1944 r. podczas powstania warszawskiego. Żona wojnę przeżyła.

Solis Edward (1912–1943). Ukończył gimnazjum w Puławach i szkołę techniczną w Lublinie. Od 1936 r. był asystentem technicznym na Wydziale Gleboznawczym PINGW w Puławach, od 1939 r. pracownikiem Działu Hydrologicznego. Uczestniczył w kampanii wrześniowej w 1939 r. Po jej zakończeniu pracował w PINGW

i brał czynny udział w tajnych działaniach AK. Aresztowany przez gestapo 24 lutego 1941 r., był więziony na Zamku Lublskim oraz na Majdanku, a następnie w Oświęcimiu, gdzie zginął w 1943 r.

Turski Wacław (1909–1943). Syn Feliksa, długoletniego zasłużonego pracownika PINGW w Puławach. Po ukończeniu liceum ogólnokształcącego w Puławach i odbyciu służby wojskowej, od 1935 r. pracował w Dziale Hydrologicznym Wydziału Gleboznawczego PINGW jako obserwator stacji meteorologicznej i asystent tego Działu. W 1944 r. zgłosił się do Wojska Polskiego. W dniu 19 kwietnia 1945 r. zginął jako podporucznik 32. Pułku Piechoty w bitwie pod Niszkami nad Nysą.

Wojdaszka Wacław (1919–1943). Woźnica w Dziale Uprawy Roli i Roślin PINGW u profesora Zygmunta Pietruszczyńskiego. Rozstrzelany przez Niemców 31 października 1943 r. w Śniadówce k. Baranowa.

Zagrodzki Kazimierz (1920–1944). Syn dr. Kazimierza Wincentego Zagrodzkiego, student – praktykant na Wydziale Weterynaryjnym PINGW w Puławach. Aresztowany przez gestapo w maju 1943 r. i więziony na Zamku Lubelskim. Zginął w obozie koncentracyjnym w Dautmergen w listopadzie 1944 r.

Zagrodzki Kazimierz Wincenty (1881–1941). Doktor nauk weterynaryjnych, pułkownik. Od 1921 r. był zasłużonym pracownikiem naukowym PINGW w Puławach, organizatorem i od 1935 r. kierownikiem Wydziału Weterynaryjnego. W latach 1921–1922 był Naczelnym Komisarzem do walki z księgosuszem bydła. Został aresztowany w maju 1941 r. w Puławach i wywieziony na Zamek w Lublinie. Na skutek interwencji władz Instytutu został niebawem zwolniony, lecz z powodu zakażenia w więzieniu tyfusem, zmarł 9 czerwca 1941 r.

Zieliński Jerzy (?–?). Młody pracownik pomocniczy Działu Roślin Pastewnych i Przemysłowych na Kępie. Został aresztowany przez gestapo na początku okupacji i zaginął. Data i okoliczności śmierci nie są znane.

Zweigbaum Zofia (1891–1944). Od kwietnia 1938 r. była adiunktem w Dziale Ochrony Roślin Wydziału Chorób i Szkodników Roślin PINGW w Puławach. Będąc Żydówką, podczas okupacji ukrywała się w Warszawie, gdzie zginęła w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

Zylbertal Saul (1902–1941). Ukończył studia weterynaryjne. Od 1936 r. był asystentem na Wydziale Weterynaryjnym PINGW w Puławach. Zginął we Lwowie w drugiej połowie 1941 r. zastrzelony przez Niemców.

Państwowy Instytut Gospodarstwa Wiejskiego (1944–1950)

Już w pierwszych miesiącach powojennego odradzania się Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego mówiono wiele w kołach rolników o potrzebie reorganizacji Instytutu, którego dawny statut nie odpowiadał nowej rzeczywistości. Z góry było wiadomo, że zapotrzebowanie społeczne rozsądzą dotychczasowe ramy państwowej służby rolniczo-badawczej. Spodziewano się ogromnego rozrostu wszystkich placówek Instytutu Puławskiego wobec konieczności pogłębienia, rozszerzenia i przyspieszenia szeregu prac wchodzących w zakres nauk rolniczych.

Przewidywania okazały się słuszne. Instytut rozwinął się w błyskawicznym tempie. W całym kraju powstały jego wielostronne ekspozytury lub zakłady i stacje doświadczalne. Jednak Dyrekcja i Rada Naukowa okazywały się często bezradne wobec olbrzymiej maszyny badawczej, która wymykała się jednolitemu kierownictwu i kontroli.

Ze względu na potrzebę bliższej współpracy z władzami centralnymi i dla ułatwienia kontaktu z terenem przeniesiono Dyrekcję PINGW z Puław do Warszawy. Zabieg ten okazał się jednak prowizoryczny i niewystarczający na dłuższą metę. Zaczęto coraz usilniej dążyć do daleko idącej reorganizacji PINGW.

Według koncepcji większości dawnych członków Rady Naukowej Instytutu w Puławach – PINGW z pojedynczej wieloobiektowej jednostki powinien był przeobrazić się w PINGW o oddzielnych jednostkach, to znaczy rozpaść na prawie całkowicie autonomiczne Instytuty, odpowiadające dawnym i świeżo tworzonym wydziałom. Każdy z tych Instytutów operowałby własnym, wydzielonym budżetem i majątkiem, ale łączność administracyjno-finansowa między poszczególnymi Instytutami byłaby utrzymana. Przy każdym Instytucie powołanoby osobną Radę Naukową, ale ogólną pieczę nad działalnością wszystkich Instytutów sprawowałaby Rada Główna (Centralna). Dyrektor każdego Instytutu poza wydzielonym zakresem kompetencji musiałby się porozumiewać z dyrektorem naczelnym lub z przewodniczącym Rady Głównej i jego Biurem.

Projekt ten miał kilka różnych modyfikacji. Jedna z nich nie przewidywała utworzenia urzędu dyrektora naczelnego. Inna przewidywała, że każda Rada Naukowa będzie tylko rozszerzoną komisją Rady Głównej. Poglądy na stopień autonomiczności Instytutów wykazały duże rozbieżności.

Projekty wychodzące z kół zbliżonych do Ministerstwa Rolnictwa i Związku Samopomocy Chłopskiej były dalej idące. W tej drugiej grupie projektów przewidywano rozdzielenie PINGW na zupełnie oddzielne Instytuty, niepowiązane ze sobą pod względem administracyjno-gospodarczym i finansowym. Dopuszczano tylko możli-

wość utworzenia międzyinstytutowej placówki koordynacyjnej w postaci nadrzędnego Instytutu albo specjalnego organu w ramach samego Ministerstwa.

Podczas długo trwających debat w sprawie przyszłych form organizacyjnych nauk rolniczych i doświadczalnictwa w poszczególnych ośrodkach PINGW postępowała odbudowa placówek naukowych połączona z powolnym rozwijaniem prac badawczych. Szczególnie czynne były ośrodki PINGW w Puławach, Warszawie i Wrocławiu. Dość duży dynamizm przejawiały również ekspozytury PINGW w Poznaniu i Krakowie.

W latach 1944–1950 panowała w Instytucie olbrzymia zmienność struktury organizacyjnej i płynność kadr. Sprawy organizacyjne przesłaniały wtedy istotne cele i zadania instytucji, spychając je na margines rozstrzygnięć natury formalnej. Można powiedzieć, że poszczególni pracownicy Instytutu odegrali w tym okresie bardzo dużą rolę w rozwoju rolnictwa, ale PINGW jako całość stanowił już tylko pozorny ośrodek koncentracji myśli naukowej. Znaczenie Rady Naukowej zmalało, a wyodrębnione wydziały żyły własnym życiem. Lansowane hasła na temat badań zespołowych i kompleksowych pozostawały przeważnie w sferze deklaracji, a tylko w niezmiernie rzadkich przypadkach były praktycznie realizowane. Cały Instytut przesiąknięty był atmosferą wyczekiwania na reformę, która lada chwila miała nastąpić.

Wreszcie od połowy 1950 r. istniały już tylko biura likwidacyjne PINGW. Z dawnego PINGW wyłoniły się następujące nowe Instytuty: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Warszawie, później w Puławach, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Puławach, później w Warszawie, Instytut Sadownictwa w Skierniewicach (z ekspozyturą w Puławach), Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Warszawie



Pałac zniszczony po drugiej wojnie światowej przed remontem

(z ekspozyturą w Puławach), Instytut Ochrony Roślin w Poznaniu (z ekspozyturą w Puławach), Instytut Zootechniki w Krakowie (z ekspozyturą w Puławach), Instytut Budownictwa Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Warszawie, Instytut Ekonomiki Rolniczej w Warszawie, Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie, Centralna Biblioteka Rolnicza w Warszawie z Oddziałem w Puławach. Oprócz tego powołano Centralny Instytut Rolniczy w Warszawie, którego zadaniem miała być koordynacja działalności wszystkich Instytutów i prowadzenie prac kompleksowych własnych w niektórych dziedzinach.

Dyrektorem PINGW w latach 1944–1950 był Lucjan Kaznowski, a wicedyrektorem Stanisław Bac.



Stanisław Sebastian Bac urodził się 30 marca 1887 r. w Kazimierzy Wielkiej. Był synem Macieja i Marii z Pieprzaków. W młodości należał do Drużyn Bartoszowych, do których wstąpił w 1908 r.

W 1910 r. ukończył studia na Wydziale Inżynierii Wodnej Akademii Rolniczej w Dublanach. W latach 1912–1914 był asystentem na Politechnice Lwowskiej. W latach 1913–1914 pełnił funkcję naczelnika głównego Drużyn Bartoszowych.

W latach 1914–1921 walczył o niepodległość Polski, w tym w wojnie polsko-bolszewickiej. W czasie walk polsko-ukraińskich w 1918 r. początkowo pełnił funkcję szefa sztabu Naczelnej Komendy Wojsk Polskich we Lwowie, a następnie funkcję referenta uzbrojenia w tejże komendzie. Był później członkiem Związku Obrońców Lwowa z listopada 1918 r.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej, w latach 1921–1926, pracował jako nauczyciel w szkołach średnich. W latach 1926–1937 pełnił funkcję adiunkta na Politechnice Lwowskiej. W 1930 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej. W 1931 r. uzyskał stopień doktora nauk technicznych. W późniejszym czasie uzyskał stopień doktora habilitowanego Wydziału Rolnego SGGW w Warszawie. W latach 1937–1946 w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach zorganizował Dział Hydrologii oraz kierował jego stacją meteorologiczną. W latach 1938–1939 oraz 1944–1945 był wicedyrektorem PINGW w Puławach. W czasie wojny wstąpił do Batalionów Chłopskich. Był żołnierzem placówki Puławy.

W latach 1945–1946 organizował i kierował Zakładem Melioracji Rolnych UMCS. W latach 1946–1970 kierował Katedrą Melioracji i Inżynierii Rolnej WSR we Wrocła-

wiu. W 1948 r. otrzymał tytuł naukowy profesora. W latach 1951–1954 pełnił funkcję dziekana Wydziału Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji WSR we Wrocławiu. W 1958 r. został członkiem korespondentem, a w 1961 r. członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk.

W 1962 r. otrzymał tytuł *doctora honoris causa* w WSR we Wrocławiu.

Zasiadał w Radzie Naukowej Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego, Państwowej Radzie Ochrony Przyrody Karkonoskiego Parku Narodowego (w 1963 r. został jej przewodniczącym), Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego, radzie przy ministrze rolnictwa. Wykładał melioracje torfowisk w SGGW w Warszawie, melioracje rolne i meteorologię na UMCS w Lublinie, melioracje rolne i leśne w WSR we Wrocławiu. Opublikował ponad 130 publikacji. Był promotorem ponad 30 doktoratów, opiekował się kilkoma przewodami habilitacyjnymi. Zmarł 30 maja 1970 r. we Wrocławiu i został pochowany na wrocławskim cmentarzu Parafii Świętej Rodziny. Jego imieniem nazwano aulę Wydziału Melioracji Wodnych Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.

Tak przyjazd na praktykę studencką przed 1950 r. wspominała Maria Bawolska: *Dziwne wrażenie, niepozorny przystanek kolejowy, właściwie buda, Ruda Czechowska –dziś Puławy Miasto, kocie łby na ulicy Partyzantów, brak chodników, małe domki. Potem park i pałac Czartoryskich, pole doświadczalne „Kępa" – olśnienie i myśl, że tu chciałabym pracować.*

Alina Kabata-Pendias wspominała: *Latem 1948 r., przyjechałyśmy z Marysią Kałużyńską (późniejszą Marią Ruszkowską), wczesnym rankiem i nieuprzedzone przez konduktora, wysiadłyśmy z pociągu zamiast na stacji Ruda Czechowska (obecnie Puławy Miasto) na stacji Puławy (obecnie Puławy Towarowe). Dopiero nad ranem, około godziny 5 rano, pojawiła się jakaś furmanka i życzliwy woźnica dowiózł nas do centrum miasta. Dotarłyśmy na dziedziniec Instytutu, gdzie w blasku wschodzącego słońca przywitało nas przyjazne gruchanie gołębi grzywaczy, a następnie miły głos z okna na pierwszym piętrze: „A dziewczynki to dokąd?". Była to Pani Zofia Czarnocka, człowiek wielkiego serca i życzliwości, jeden z tych, którzy tworzyli historię Instytutu. Dostojność pałacu, urok letniego poranka i serdeczne przywitanie stworzyły niezwykłą atmosferę spokoju, przyjaźni i powagi. Zawsze będę pamiętała tę chwilę, która po trudnym okresie mojego życia, zdawała się być obietnicą ciszy i trwałości.*

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (1950–1990)

W 1950 r. na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 maja ogłoszonego w Dzienniku Ustaw Nr 24 z dniem 1 kwietnia 1950 r. został zlikwidowany Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego i na jego bazie utworzono (obok innych instytutów resortu rolnictwa) Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa.

Obwieszczeniem prezesa Rady Ministrów z 19 czerwca 1950 r. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa otrzymał pierwszy statut, który kilka lat później został zarządzeniem ministra rolnictwa zmieniony na nowy, w którym podano strukturę organizacyjną Instytutu uwzględniającą zakłady naukowe i działy obsługowe. Oprócz tego powołano Centralny Instytut Rolniczy w Warszawie na ulicy Górskiego 7, którego zadaniem była koordynacja działalności wszystkich instytutów, a także prowadzenie kompleksowych prac własnych w niektórych dziedzinach. Tam zorganizowano działy obsługi Instytutu: stanowisko zastępcy dyrektora ds. inżynieryjno-technicznych, finanse i księgowość, inwestycje i zaopatrzenie, kadry, a także Dział Wydawnictw.



Tadeusz Herman

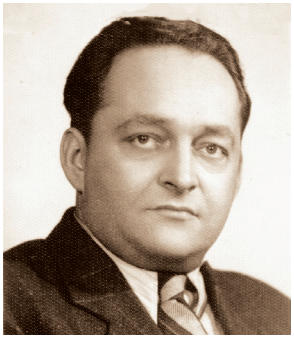

Marian Lachowicz



Tadeusz Średniawski



Jan Siuta

W 1950 r. powołano Radę Naukową IUNG, ale jej pierwsze posiedzenie odbyło się dopiero w dniach 26–27 września 1956 r. w Warszawie. Na przewodniczącego Rady powołano wówczas Felicjana Dembińskiego.

Na początku 1950 r. Anatol Listowski sprawował funkcję dyrektora, pozostając w miejscu dotychczaso-

wej swojej pracy na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz w pokojach udostępnionych Instytutowi w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych w Warszawie.

Anatol Listowski korzystał z wydatnej pomocy administracyjno-organizacyjnej dyrektorów ds. naukowo-badawczych – Bolesława Świętochowskiego (1953–1954), Tadeusza Hermana (1966–1967), a zwłaszcza Mariana Lachowicza (1967–1970) oraz Jana Siuty (1967–1969).

W sprawach administracyjnych wspomagał dyrektora zastępca ds. inżynieryjno-technicznych. Kolejno funkcję tę pełnili, przez krótki okres, Zbigniew Robota (1950–1954), który urzędował przeważnie w Poznaniu i zajmował się głównie organizacją i administracją zakładów doświadczalnych IUNG oraz Ludwik Holnicki (1955–1972), początkowo urzędujący w Warszawie, a po 1969 r. w Puławach. Funkcję głównego księgowego sprawował w latach 1950–1968 Tadeusz Średniawski.



Anatol Listowski urodził się w Hrubieszowie w 1904 r. Wykształcenie w zakresie szkoły średniej otrzymał w Gimnazjum Macierzy Polskiej w Kijowie, a następnie w gimnazjum w Zamościu. Studia wyższe odbył na Wydziale Filozoficzno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie w 1928 r. uzyskał stopień naukowy doktora filozofii.

Pracę zawodową rozpoczął w prywatnej Stacji Hodowli Zbóż i Ziemniaka koło Dębicy. Po kilku latach pracy przeniósł się na Politechnikę Lwowską w Dublanach, uzyskując stanowisko asystenta w Katedrze Uprawy Roślin. W 1935 r. już jako doktor powrócił do Krakowa i objął stanowisko adiunkta – wykładowcy przedmiotu odmianoznawstwa roślin w Katedrze Hodowli Roślin na Wydziale Rolniczym UJ. W 1939 r. po zajęciu Krakowa przez armię niemiecką podzielił los licznej grupy pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach podstępnej akcji „Sonderaktion Krakau". Został umieszczony w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen, a następnie Dachau. W 1941 r., na skutek nacisków opinii międzynarodowej powrócił do kraju i podjął pracę w Izbie Rolniczej w Krakowie.

W 1943 r. na polecenie rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego profesora Władysława Szafera był organizatorem tajnego Wydziału Rolniczego tego uniwersytetu, kierując nim do końca okupacji niemieckiej. Po wojnie nadal pracował na tej uczelni na stanowisku kierownika Zakładu Uprawy Roślin. Jednocześnie podjął współpracę z Państwowymi Zakładami Hodowli Roślin, organizując kilka stacji hodowlanych w Rejonie Krakowsko-Śląskim. Po reorganizacji PZHR na krótko objął stanowisko dyrektora Rejonu Południe Hodowli Roślin działającego w ramach organizacji PGR.

W 1946 r. Anatol Listowski powrócił do działalności naukowej, podejmując trud uzyskania doktora habilitowanego na podstawie kilku prac wykonanych jeszcze przed wojną na temat wpływu suszy i długości dnia na rozwój jęczmienia jarego. W tym też roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego i przeniósł się do pracy na SGGW w Warszawie. W 1954 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. W 1952 r. został powołany na członka korespondenta, a w 1961 r. na członka rzeczywistego PAN. W latach 1957–1971 był członkiem Prezydium PAN. Jednocześnie w latach 1958–1965 sprawował funkcję sekretarza V Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych. W 1966 r. zgromadzenie ogólne członków Akademii wybrało go wiceprezesem PAN. Stanowisko to piastował do 1968 r. Anatol Listowski był także członkiem zagranicznym Rolniczej Akademii Nauk NRD oraz członkiem Akademii Nauk Rolniczych Czechosłowacji.

Z Puławami związał się od 1950 r. W wyniku reorganizacji Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego otrzymał zadanie zorganizowania Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa z głównym ośrodkiem w Puławach. Funkcję dyrektora IUNG piastował od chwili jego utworzenia do 1968 r., gdyż w wyniku wydarzeń marcowych i sprzeciwu wobec nagonki przeciwko obywatelom narodowości żydowskiej, także pracującym w IUNG, został odwołany z funkcji dyrektora. W latach 1969–1972, do chwili przejścia na emeryturę, pracował w Instytucie Ziemniaka w Jadwisinie koło Warszawy. Po przejściu na emeryturę powrócił do Krakowa, podejmując działalność w krakowskim oddziale PAN oraz jako wykładowca cykli wykładów dla studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Główne zainteresowania naukowe Anatola Listowskiego były ukierunkowane na zagadnienie rozwoju roślin i ich produkcyjności. Choć z wykształcenia nie był rolnikiem (nazywał siebie zrolniczałym przyrodnikiem), zdecydowana większość jego dorobku dotyczyła zagadnień biologii i fizjologii roślin rolniczych oraz ich uprawy. W tej tematyce opublikował (większość we współautorstwie) ponad 70 rozpraw i artykułów naukowych, ponad 30 artykułów naukowo-technicznych i popularnonaukowych. Był współautorem licznych podręczników i książek, wśród których podręcznik akademicki „Szczegółowa uprawa roślin" doczekał się siedmiu wydań. Dużą rolę w upowszechnianiu postępu w rolnictwie odegrały stworzone przez Listowskiego Zalecenia Agrotechniczne IUNG, wydawane regularnie od 1954 do 1995 r. Stanowiły one pewnego rodzaju kompendium najnowszej wiedzy o przyrodniczych uwarunkowaniach i uprawie roślin.



Tablica pamiątkowa na ścianie pałacu Czartoryskich poświęcona profesorowi Anatolowi Listowskiemu

Anatol Listowski, wieloletni dyrektor IUNG należał do nielicznej grupy profesorów wytyczających, po powstaniu w 1950 r. Polskiej Akademii Nauk, główny kierunek rozwoju nauk rolniczych oraz zmian organizacyjnych w zapleczu naukowym podległym ówczesnemu Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych.

Profesor zmarł 7 sierpnia 1987 r.

Wielu pracowników, wówczas młodych, a dziś już nieżyjących lub emerytowanych, wypowiadało się bardzo ciepło o Instytucie z czasów swojej młodości, a w niekorzystnym świetle stawiało ówczesne władze komunistyczne, które przysparzały trudności w ich pracy.

Anna Jelinowska: *Profesor Listowski pozyskał do pracy w Instytucie lub do współpracy grono wybitnych specjalistów starszego pokolenia. Mimo ówczesnej sytuacji politycznej zatrudnił również znaczną grupę osób dyskryminowanych przez władze, „klasowo obcych", jak dawni ziemianie lub administratorzy majątków. Zarówno ta okoliczność, jak i pochodzenie społeczne (syn generała WP) oraz sposób bycia wolny od służalczości w stosunku do władz politycznych, spowodowały zainteresowanie jego osobą ze strony władz bezpieczeństwa. Ich działania przybrały na sile w 1952 r. Pojawiły się pogłoski o przygotowywanym procesie pokazowym. Sprawa ucichła po wydarzeniach politycznych 1953 r. (śmierć Stalina i Bieruta).*

Anna Jelinowska: *W działalności naukowej Instytutu zasadniczą rolę odgrywał profesor Listowski. Śledził on na bieżąco prace poszczególnych Zakładów i Pracowni. Odbywało się to nie tylko poprzez zebrania naukowe i sprawozdawcze, ale przez wizyty profesora w Zakładach oraz indywidualne rozmowy, często przy okazji przypadkowych spotkań na dziedzińcu lub w stołówce. Profesor rozpoczynał rozmowę od pytania: „nad czym pan/pani teraz pracuje", a po odpowiedzi rozwijała się ciekawa dyskusja oraz uwagi uzupełniające lub korygujące poglądy rozmówcy. Profesor wyjeżdżał często na lustracje Zakładów Doświadczalnych, zabierając ze sobą zawsze 2–3 osoby spośród młodszych pracowników. Były one okazją do bardzo interesującej wymiany myśli i to nie wyłącznie na tematy zawodowe, gdyż profesor był doskonale zorientowany w historii sztuki i tak ustalał trasę przejazdu, aby przy okazji zwiedzić jakiś ciekawy obiekt. Dzięki temu mieliśmy możność obejrzenia zamku w Ujeździe, kolegiaty w Opatowie i Sandomierzu.*

Augustyn Ponikiewski: *Naczelny dyrektor Instytutu profesor Listowski przywiązywał ogromną rolę do wprowadzania wyników badań z poletka doświadczalnego do gospodarstwa. I to nie tylko do wielkoobszarowych, ale także do małych chłopskich. Uważał przy tym, że dobrzy rolnicy praktycy będą lepiej umieli zaadaptować wyniki doświadczeń do normalnie funkcjonujących gospodarstw lub lepiej poznać przyczyny, dla których innowacje rolnicze nie przyjmują się w warsztatach rolnych, od naukowców w ścisłym tego słowa znaczeniu, zapatrzonych w wyniki poletkowego czy wazonowego doświadczenia i szukających potwierdzenia w przedziałach ufności. Angażował więc praktyków i światłych rolników, często byłych ziemian, nie bardzo przejmując się nagonką jaką na tak zwanych obszarników i wrogów ludu prowadzono w owych latach.*

Był człowiekiem niezwykłym, nie tylko dla swojej rozległej wiedzy, „czucia rolniczego", daru organizacyjnego czy sprawnego kierowania ogromnym przedsiębiorstwem, jaki tworzył Instytut, ale także dzięki umiejętności wyszukiwania zdolnych ludzi (niekoniecznie młodych), inspirowaniu różnych pracowników pracą naukową, wciąganiu

ich do prac badawczych i to niezależnie czy byli szeregowymi pracownikami zakładów doświadczalnych, czy doświadczalnictwa terenowego, czy wreszcie nieznaczącymi pionkami w administracji. Każdy kto tylko chciał pracować naukowo „mógł się realizować" w Instytucie. Niezwykłość jego polegała także na osobistym uroku, na życzliwości dla pracowników, dla ludzi w potrzebie. Tak się składało, że kilka razy spotkałem go po w wielu latach, kiedy nie byliśmy już związani z Instytutem. Ku mojemu zdziwieniu doskonale mnie pamiętał moje przygody wierzbieńskie i prace w Zespole Badawczo-Produkcyjnym. Pozostał pogodnym, uroczym i niezgorzkniałym człowiekiem pomimo odsunięcia go od poważnych zagadnień rolniczych, z którymi w Instytucie tak dobrze sobie radził.

Maria Bawolska: *Praca w Instytucie to było pewne wyróżnienie. Jego atmosfera, tradycja, kontakt z ludźmi nauki, to w jakiś sposób nobilitowało nas, młodych pracowników.*

Alina Kabata-Pendias: *Składanie raportów z realizacji programów badawczych było także związane z różnymi trudnościami. Trzeba je było, na ogół, tłumaczyć na język polski w celu uzyskania akceptacji wicedyrektora do spraw współpracy z zagranicą, niekiedy zgody I sekretarza PZPR przy IUNG oraz Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy (Biuro Cenzur) w Lublinie. Taka procedura zniechęcała, zwłaszcza do publikowania w czasopismach międzynarodowych.*



Ludwik Holnicki urodził się 29 listopada 1910 r. w Warszawie. W latach 1933–1934 odbył służbę wojskową w Centrum Wyszkolenia Kawalerii w Grudziądzu, uzyskując stopień podporucznika Kawalerii i przydział do 3. Pułku Strzelców Konnych im. Hetmana Stefana Czarnieckiego. Po odbyciu służby wojskowej studiował na Wydziale Rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując w 1939 r. dyplom magistra inżyniera. Zmobilizowany w 1939 r. do swojego macierzystego pułku, który wszedł w skład Suwalskiej Brygady Kawalerii, uczestniczył w wojnie obronnej. Wyróżnił się w bojach stoczonych przez Grupę Operacyjną „Polesie" pod Kockiem, za co został przez generała Zygmunta Zorza-Podhorskiego odznaczony Srebrnym Krzyżem Virtuti Militarii. W okolicach Woli Gułowskiej dostał się do niewoli niemieckiej. Przebywał w oflagu Waldenberg. Uczestniczył w konspiracji obozowej (przerzuty oficerów do stalagów celem podtrzymania morale wśród polskich jeńców – szeregowców, próby ucieczki) za co był represjonowany. Z niewoli wrócił do

kraju w 1946 r. i pracował w różnych instytucjach. W 1949 r. otrzymał stałą posadę w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych w Biurze Organizacji Nauki Rolniczej, a w latach 1951–1955 w Centralnym Instytucie Rolniczym na stanowisku kierownika Działu Administracyjnego. W latach 1955–1972 pełnił funkcję zastępcy dyrektora IUNG ds. inżynieryjno-technicznych. Pracując na tym stanowisku wykazał się dużym zaangażowaniem i umiejętnościami organizacyjnymi, przyczyniając się do podjęcia wielu inwestycji w IUNG na rzecz nauki. Uczestniczył w pracach związanych z kartografią gleb. Po rezygnacji ze stanowiska, ze względu na stan zdrowia, kontynuował pracę w IUNG w zakładzie Organizacji Produkcji Roślinnej.

Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Ludwik Holnicki zmarł w Warszawie 15 sierpnia 1975 r.



Zbigniew Robota urodził się 15 czerwca 1909 r. w Zabrzu. Studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskując w 1939 r. dyplom magistra inżyniera. Jeszcze w czasie studiów pracował w gospodarstwie Uniwersytetu Poznańskiego w Golęcinie, a w lutym 1939 r. przeszedł do Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Walczył w obronie Warszawy i 21 września 1939 r. został ranny. W okresie okupacji do 1941 r. przebywał w Poznaniu, gdzie pracował jako robotnik w ogrodach miejskich. Po przyjeździe do Lublina pracował w Izbie Rolniczej. W 1944 r. wstąpił do wojska. Po wojnie w 1946 r. przeniósł się do Olsztyna, gdzie był inspektorem w Zarządzie Okręgowym Polskiego Związku Nasiennictwa (PZN). W tym samym roku przeszedł do pracy w Centralnym Zarządzie PNZ w Poznaniu na stanowisko inspektora kontroli. W latach 1949–1950 pracował w PINGW w Gorzowie, skąd został przeniesiony do IUNG w Warszawie na stanowisko zastępcy dyrektora ds. administracyjnych. Na tym stanowisku pracował do 1954 r., zajmując się głównie organizacją i administracją zakładów doświadczalnych. Po odejściu z IUNG podjął pracę w Biurze Projektów Budownictwa Wiejskiego w Warszawie.

Zbigniew Robota w 1977 r. przeszedł na emeryturę.

Anatol Listowski zręby działalności Instytutu budował na rozrzuconych po całym kraju różnego rodzaju placówkach naukowych PINGW. W okresie powojennym PINGW, współpracując m.in. ze Związkiem Samopomocy Chłopskiej, rozszerzył działalność Instytutu na terenie całej Polski, tworząc bardzo szerokie zaplecze jednostek organizacyjnych pod postacią zakładów czy pracowni naukowych, zakładów doświadczalnych i oddziałów terenowych.

Jednostki naukowe nowo zorganizowanego Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, jak i innych instytutów resortu rolnictwa powoływanych w tym czasie, powstawały na bazie zakładów i pracowni istniejących w PINGW w: Puławach (gleboznawstwo, mikrobiologia, fizjologia roślin), Bydgoszczy (głównie nawożenie oraz rośliny strączkowe), Gorzowie Wielkopolskim (uprawa zbóż, rośliny pastewne, biometria), a także przy uczelniach rolniczych w Warszawie (gleboznawstwo, nawożenie), Poznaniu (rośliny pastewne i strączkowe) i we Wrocławiu (uprawa roli, walka z chwastami, gospodarka płodozmianowa). Pracę w Instytucie podjęło szereg profesorów: z SGGW w Warszawie – Arkadiusz Musierowicz i Marian Górski, z WSR w Poznaniu – Stanisław Barbacki i Felicjan Dembiński oraz z WSR we Wrocławiu – Bolesław Świętochowski i Kazimierz Boratyński, którzy kompletowali nową kadrę pracowników naukowych i organizowali życie naukowe. Bolesław Świętochowski na krótki okres przyjął stanowisko zastępcy dyrektora IUNG ds. naukowych.

Te rozrzucone po całej Polsce placówki grupowano pod względem administracyjnym w oddziały, które stały się dysponentem budżetowych środków finansowych przekazywanych im przez Dyrekcję. Struktura wewnętrzna oddziałów była różna



Pola doświadczalne ZD w Zdanowie w latach 50. XX w.

od lewej: Edmund Stuczyński, Felicjan Dembiński, Stefan Jelinowski, Anatol Listowski, Anna Jelinowska

i zmieniała się w czasie. Jeżeli kierownikiem oddziału był pracownik naukowy, dyrektor Instytutu zlecał mu także obowiązki organizatora i koordynatora współpracy naukowej między istniejącymi na danym terenie placówkami naukowymi.

Pierwszy statut IUNG nie narzucał sztywnych ram organizacyjnych. Ustanawianie i powoływanie podstawowych naukowych jednostek organizacyjnych pozostawało w gestii dyrektora. To on posiadał bardzo szerokie uprawnienia, praktycznie sprawował swój urząd jednoosobowo. Anatol Listowski z urzędu był także przewodniczącym Rady Naukowej, która na początku lat 50. XX w. była jedynie organem doradczym dyrektora i nie miała uprawnień do nadawania stopni i tytułów naukowych.

Podczas organizowania się Instytutu na podstawie zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 20 grudnia 1950 r. IUNG przejął po byłym PINGW następujące Zakłady Doświadczalne: Borusowa (krakowskie), Błonie (łódzkie), Kończewice i Minikowo (bydgoskie), Małyszyn (zielonogórskie), Narożno (wrocławskie), Poświętne i Reguły (warszawskie), Poraj (gdańskie), Sternalice (opolskie), Szepietowo (białostockie), Wielichowo (poznańskie) i Zdanów (kieleckie). W 1952 r. Instytut przejął od PGR gospodarstwo Baborówko i zorganizował w nim zakład doświadczalny. Wyposażono go w halę wegetacyjną i laboratoria. Tym samym Baborówko stało się zapleczem prac nad nawożeniem, uprawą roślin pastewnych i oleistych, a także badań z zakresu mikrobiologii rolnej. W 1955 r. z inicjatywy Bolesława Świętochowskiego Instytut przejął z PGR gospodarstwo Laskowice Oławskie, przeznaczając je na zakład doświadczalny specjalizujący się w zagospodarowaniu gleb lekkich.

W 1956 r. Instytut na podstawie zarządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych przejął wszystkie tereny i obiekty w Puławach będące w okresie międzywojennym własnością PINGW. W 1966 r. przejęto we Wrocławiu przy ul. Jabłecznej obiekt z zabudowaniami, w których w wyniku inwestycji (budowlanych i aparaturowych) oraz kapitalnych remontów zorganizowano nowoczesne zaplecze do prac badawczych Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów pod kierownictwem Józefa Roli.

Od chwili utworzenia nowego Instytutu w 1950 r. placówka ta przejęła Inspektoraty Doświadczalnictwa Zbiorowego PINGW w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Toruniu, Krakowie, Puławach, Olsztynie, Poznaniu, Warszawie, Wrocławiu oraz Gorzowie Wielkopolskim, które otrzymały nazwę Inspektoraty Doświadczalnictwa Masowego IUNG. Kierownikiem Działu Doświadczalnictwa w Dyrekcji Instytutu został Marian Lachowicz. W 1953 r. doprowadzono do zmiany nazwy Inspektoratów Doświadczalnictwa Masowego na Inspektoraty Doświadczalnictwa Terenowego IUNG. W tym czasie niektórzy pracownicy inspektoratów pracowali na etatach Prezydium Wojewódzkich Rad Narodowych. Na mocy zarządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, w 1957 r. Inspektoraty Doświadczalnictwa Terenowego przeszły na etaty i były finansowane przez Wojewódzkie Wydziały Rolnictwa PWRN. Dział Doświadczalnictwa Terenowego IUNG sprawował jednak pełne, merytoryczne kierownictwo poprzez terenowych inspektorów Doświadczalnictwa Terenowego. W 1972 r. Inspektoraty Doświadczalnictwa Terenowego zostały przejęte przez Rolnicze Rejonowe Zakłady Doświadczalne w Szepietowie, Miniko-

wie, Lubaniu, Śmiłowicach-Mikołowie, Modliszewicach-Grzmiącej, Karmiowicach, Końskowoli, Bratoszewicach, Bęsi, Łosiowie, Sielinku, Boguchwale, Barzkowicach, Poświętnym, Wysokiej, Kalsku i Starym Polu. Instytut jednak nadal sprawował kierownictwo, koordynację i nadzór merytoryczny nad działalnością doświadczalnictwa za pośrednictwem Działu Doświadczalnictwa Terenowego i Inspektorów Terenowych.

Na podstawie uchwały Rządu z 1954 r. IUNG przystąpił także do uzupełnienia dotychczasowej sieci stacji chemiczno-rolniczych pracujących w ramach organizacyjnych IUNG w Poznaniu, Warszawie, Gorzowie i we Wrocławiu, a następnie w 13 pozostałych miastach wojewódzkich. W tym samym roku stacje chemiczno-rolnicze zostały przekazane organizacyjnie z Instytutu do Prezydiów Wojewódzkich Rad Narodowych. Instytut zachował jednak nadzór merytoryczny nad ich działalnością.

W 1960 r. powołano we Wrocławiu, w Puławach i Bydgoszczy ośrodki metodyczno-naukowe do współpracy metodycznej i merytorycznej z okręgowymi stacjami chemiczno-rolniczymi. Zarządzeniem Ministra Rolnictwa z 12 sierpnia 1975 r. organizacyjnie zostały one włączone do IUNG. Wówczas w Instytucie utworzono stanowisko zastępcy dyrektora ds. stacji chemiczno-rolniczych, którym wówczas został Roman Czuba.

Anatol Listowski na początku swojej działalności skoncentrował się także na doborze kadry dla nowo powstających jednostek naukowych, opracowaniu i realizacji planów naukowych, zorganizowaniu materialnego zaplecza do prac naukowych oraz wydawnictw naukowych. Jego wyjątkową zasługą było tworzenie powiązań współpracy nauki z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych oraz szeroko rozumianą praktyką rolniczą: oświatą, instytucjami i organizacjami rolniczymi oraz bezpośrednio z rolnikami gospodarującymi w PGR i gospodarstwach indywidualnych. Wyrazem tej współpracy było przejęcie i zorganizowanie sieci doświadczalnictwa terenowego, którego był wielkim orędownikiem i opiekunem oraz wydawnictw adresowanych bezpośrednio do instytucji nauczających rolnictwa (różnych szczebli szkół rolniczych i związków producentów rolnych). Specjalną pozycją powstałą z inicjatywy Anatola Listowskiego i wydawaną pod jego redakcją była seria Zaleceń Agrotechnicznych. On też wznowił wydawanie Pamiętnika Puławskiego, czasopisma

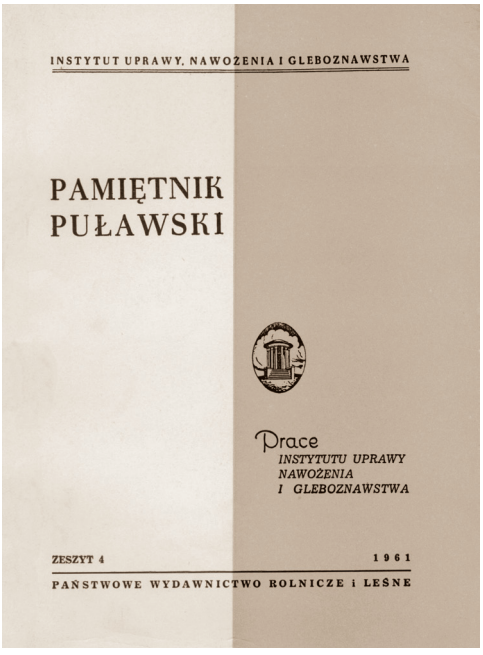

Pamiętnik Puławski

naukowego publikującego prace naukowców Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, a będącego kontynuacją podobnego wydawnictwa powstałego jeszcze w PINGW.

W latach 1951–1957 utworzony Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin posiadał w puławskiej siedzibie swoje zakłady korzystające z Zakładu Doświadczalnego Kępa-Puławy oraz pozostałej infrastruktury badawczej. Wielu pracowników, którzy potem rozpoczęli pracę w IUNG pracowało w tej placówce.

Tak wspominała tan okres Maria Bawolska: *W 1957 r. stałam się pracownikiem Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Oddział w Puławach. Nie wiem co zadecydowało o przekazaniu Instytutowi Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa puławskiego ośrodka IHAR. W każdym razie dla puławskich pracowników IHAR przełomowa jest data 20 maja 1954 r., kiedy wszyscy otrzymaliśmy jednobrzmiące, przekazane nam pismo. Przyznam, że dotąd czuję się jak przedmiot przekazany i przejęty protokołem zdawczo-odbiorczym.*

Dla byłych pracowników IHAR rozpoczął się denerwujący okres zmian związanych z nową strukturą Instytutu, nowymi kierunkami tematów i badań naukowych. Przestały istnieć niektóre Działy i Zespoły dawnego IHAR. Z żalem patrzyliśmy na likwidację wielu doświadczeń, na przekazywanie do innych instytutów gromadzonych od lat kolekcji roślin. W związku z tymi zmianami wiele osób otrzymało wymówienia lub przeniesienie do innych ośrodków czy instytucji. Oznaczało to, w wielu przypadkach, zburzenie osiągniętej stabilizacji i życia rodzinnego (nam profesor Listowski zaproponował przeniesienie do Zakładu Doświadczalnego w Zdanowie, a już wówczas rozpoczęliśmy budowę domu w Puławach). Zapanowało też przekonanie, że jest to zwalnianie etatów



Jubileusz 40-lecia pracy naukowej profesor Laury Kaufman, 1959 r.



Doświadczenia polowe z uprawą ryżu prowadzone w latach 50. XX w.

dla pracowników IUNG, przybywających z zewnątrz. Dawni pracownicy IHAR czuli się „dziećmi gorszego Boga".

Taki okres przejściowy trwał kilka lat. Dopiero w 1963 r. została zlikwidowana Pracownia Roślin Leczniczych. Powoli sytuacja normalizowała się, a pracownicy przyzwyczajali do nowych warunków i stylu pracy. Myślę, że w miarę jak profesor Listowski poznawał środowisko puławskie, wyrabiał sobie zdanie o ludziach i okazywał im życzliwość (już w latach późniejszych i ja doznawałam tej życzliwości), stosunki ulegały „ociepleniu". W strukturze organizacyjnej IUNG dawny Zespół Hodowli Tytoniu IHAR znalazł się w Zakładzie Biologii Hodowlanej i otrzymał nazwę Pracownia Uprawy i Hodowli Tytoniu IUNG. Kierownikiem nadal był doktor Jan Berbeć. Ze względu na potrzeby praktycznego tytoniarstwa hodowla nowych odmian była nadal w tematyce Pracowni, ale rozszerzeniu uległy zagadnienia związane z jego uprawą i nawożeniem.

Na mocy zarządzenia Ministra Rolnictwa z 12 września 1966 r. Instytut otrzymał kolejny statut. Z Instytutu wyłączono wówczas Zakłady: Ziemniaka i Warzywnictwa, które wcześniej wyodrębniły się jako samodzielne Instytuty. Wprowadzono do statutu ośrodki metodyczno-naukowe ds. stacji chemiczno-rolniczych w Puławach i we Wrocławiu.

W 1967 r. zapadła decyzja o przeniesieniu Dyrekcji IUNG z Warszawy do Puław.

W 1968 r., w związku z wydarzeniami marcowymi, ze stanowiska dyrektora Instytutu został represyjnie odwołany Anatol Listowski, który przeszedł do pracy w Instytucie Ziemniaka.

W latach 70. XX w. Edward Gierek zwrócił się do Anatola Listowskiego, wówczas przewodniczącego Komitetu Hodowli i Genetyki Roślin PAN, z prośbą, aby polscy uczeni zajęli się problemem zwiększenia wydajności z 20 na 25 kwintali pszenicy z hektara. Profesor odpisał, że list jest źle zaadresowany, bo tym problemem polska nauka zajmowała się w połowie XIX w. i wystarczy stosować ustalenia wówczas opracowane, natomiast obecnie uczeni pracują nad tym, jak podnieść wydajność z 80 do 100 kwintali.

W 1968 r. stanowisko dyrektora IUNG zostało powierzone Stanisławowi Nawrockiemu. Z jego inicjatywy zostało w sposób istotny przyspieszone, zapoczątkowane już wcześniej, przeniesienie Dyrekcji IUNG z Warszawy do Puław. Całkowita likwidacja agend dyrekcyjnych w Warszawie nastąpiła w 1968 r. W tym czasie powołano Ośrodki Naukowo-Badawcze w Zakładach Doświadczalnych w Baborówku, gdzie kierownikiem został Henryk Burczyk oraz w Laskowicach pod kierownictwem Zdzisława Goneta. W 1969 r. wszystkie działy o charakterze usługowym: księgowość, kadry, inwestycje, wydawnictwa, a przede wszystkim stanowisko zastępcy dyrektora IUNG ds. inżynieryjno-technicznych znalazły swoją siedzibę w Puławach.



Stanisław Nawrocki urodził się w 1927 r. w Starej Wsi, gm. Bychawa. Studia wyższe ukończył w 1951 r. na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie. W latach 1952–1956 odbył studia aspiranckie zakończone obroną pracy kandydackiej na Wydziale Agronomicznym Akademii Rolniczej im. K.D. Timiriazewa w Moskwie. Stopień doktora habilitowanego w zakresie uprawy roli i roślin uzyskał w 1964 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej (WSR) w Lublinie. W 1971 r. uzyskał kolejny tytuł naukowy – profesora nadzwyczajnego, a w 1979 r. profesora zwyczajnego. Działalność naukową rozpoczął jako student ostatniego roku studiów w 1950 r., pracując w charakterze zastępcy asystenta w Katedrze Gleboznawstwa UMCS w Lublinie.

W 1951 r., po ukończeniu studiów magisterskich został powołany na kierownika – organizatora Rolniczego Studium Zaocznego przy SGGW w Warszawie – Zakład Studium przy Wydziale Rolnym UMCS

w Lublinie. Po uruchomieniu rolniczych studiów zaocznych w Lublinie na własną prośbę wyjechał na studia aspiranckie na Akademię Rolniczą w Moskwie. Po powrocie został adiunktem w Katedrze Ogólnej Uprawy Roli i Roślin WSR w Lublinie. Nawrocki opracował technologię orki melioracyjnej na ubogich glebach lekkich oraz opatentował model pługa do jej wykonania.

Po uzyskaniu w 1964 r. stopnia i stanowiska docenta, objął kierownictwo Katedry Ogólnej Uprawy Roli i Roślin WSR w Lublinie. Funkcje kierownika Katedry pełnił do 1971 r., mimo że od października 1968 r. został także powołany przez ministra rolnictwa na stanowisko dyrektora IUNG w Puławach, na którym pracował do 1990 r. W latach 1967–1969 sprawował funkcję prorektora WSR w Lublinie.

Po przejściu do pracy w IUNG obok funkcji administracyjnej podjął szerokie badania związane z możliwością zwiększenia udziału zbóż w strukturze zasiewów. W latach 1975–1985 koordynował badania związane z efektywnością nawożenia oraz produkcją pasz w gospodarstwach rolnych.

Wyniki badań własnych i zespołowych opublikował Nawrocki w ponad 130 publikacjach naukowych, naukowo-technicznych i popularnonaukowych. Był również współautorem i redaktorem 4 wydań Zaleceń Agrotechnicznych IUNG i współautorem skryptu akademickiego. W WSR w Lublinie w latach 1963–1971 wykładał ogólną uprawę roli i roślin, w latach 1966–1979 na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym UMCS podstawy rolnictwa.

Obok działalności naukowej przejawiał aktywność w organizacjach naukowych i społecznych, jako członek wielu komitetów naukowych. W 1973 r. został wybrany na członka korespondenta, od 1986 r. na członka rzeczywistego PAN, a w latach 1975–1980 był także członkiem Prezydium PAN. ART w Olsztynie w 1990 r. i AR w Lublinie w 1995 r. nadały mu godność *doctora honoris causa*. Mimo przejścia na emeryturę nadal uczestniczył w życiu naukowym kraju. Stanisław Nawrocki zmarł 30 listopada 2021 r.

Nowy dyrektor IUNG zwrócił specjalną uwagę na usprawnienie organizacji i pragmatykę w administracji IUNG. Zostały wprowadzone stanowiska zastęp-



Tadeusz Witek



Zdzisław Gonet



Henryk Terelek

ców dyrektora ds. naukowych. Na to stanowisko został powołany Tadeusz Witek (1968–1982), który koordynował i odpowiadał za realizację planów naukowych w zakresie nauk o środowisku rolniczym oraz Zdzisław Gonet (1971–1991), który odpowiadał za prace związane z produkcją roślinną, planowaniem naukowym, doświadczalnictwem polowym, w tym doświadczalnictwem terenowym i współpracą z zagranicą, a także Henryk Terelak (1986–1993).

Sprawami gospodarczymi zajmowali się dyrektorzy ds. inżynieryjno-technicznych, najpierw Ludwik Holnicki (1955–1972), który we wcześniejszych latach sprawował tę funkcję, a po jego odejściu Mieczysław Kapłon (1972–1982), a następnie Ryszard Fejdyk (1983–1991).



Ludwik Holnicki

Mieczysław Kapłon urodził się 5 sierpnia 1928 r. w Sitańcu, pow. Zamość. Ukończył Wydział Rolniczy Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.



Bezpośrednio po ukończeniu studiów w 1957 r. podjął pracę w Zjednoczeniu PGR w Koszalinie, gdzie był kolejno kierownikiem gospodarstwa i inspektorem Zjednoczenia. Przez krótki okres pracował jako sekretarz Oddziału NOT oraz w Przedsiębiorstwie Tuczu i Obrotu Zwierzętami Rzeźnymi w Koszalinie.

W 1959 r. przeniósł się do Puław, gdzie podjął pracę w Zakładzie Wylęgowym Drobiu. W 1964 r. został dyrektorem Oddziału Lubelskiego Przedsiębiorstwa Nasiennego w Puławach. Na wniosek Dyrektora IUNG w 1972 r. został powołany przez Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej na zastępcę dyrektora IUNG ds. inżynieryjno-technicznych. Mieczysław Kapłon zmodernizował zaplecze naukowe i mieszkaniowe dla pracowników IUNG, a także w uporządkował funkcjonowanie administracji Instytutu.

W 1982 r. przeszedł do Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego w Końskowoli, zostając dyrektorem Ośrodka.

Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Brązowym Medalem za Obronność Kraju. Mieczysław Kapłon w 1991 r. przeszedł na emeryturę.



Ryszard Fejdyk urodził się 9 stycznia 1933 r. w Dęblinie. Po ukończeniu w 1953 r. szkoły zawodowej w Puławach rozpoczął pracę w Zakładach Graficznych w Puławach, a po odbyciu służby wojskowej w 1955 r. założył i prowadził własny zakład fotograficzny. W 1963 r. podjął pracę w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, początkowo w poligrafii, następnie jako intendent i kolejno kierownik Sekcji Administracyjno-Gospodarczej w ówczesnym IUNG w Puławach. W 1975 r. został kierownikiem Działu Administracyjnego.

Pracując w IUNG, podnosił swoje kwalifikacje, kończąc zaocznie w 1972 r. Technikum Ekonomiczne, a następnie Wydział Prawa i Administracji na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1977 r. dyplom magistra administracji. W 1982 r. na wniosek dyrektora IUNG otrzymał z Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej nominację na zastępcę dyrektora ds. administracyjno-gospodarczych.

Został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Brązowym Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju.

Ryszard Fejdyk w 1991 r. przeszedł na rentę.

W 1972 r. na mocy zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, został nadany Instytutowi kolejny statut. Oprócz działającej Rady Naukowej powoływał on Kolegium Instytutu – organ doradczy dyrektora.

W latach 70. XX w. stan zasobów materialnych wielokrotnie ulegał zmianom. W 1972 r. zgodnie z decyzją ministra rolnictwa Instytut przekazał do Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Zakład Roślin Oleistych w Poznaniu, Pracownię Uprawy Roślin Zbożowych i Pastewnych w Gorzowie oraz Zakłady Doświadczalne w Małyszynie i Przebędowie. Natomiast przejął z Instytutu Melioracji Użytków Zielonych pracownię prowadzącą badania związane z erozją gleb.

W 1972 r. Instytut przejął z PGR gospodarstwo Jastków koło Lublina posiadające kilkunastohektarową plantację chmielu, przekształcając go w Zakład Doświadczalny Hodowli i Uprawy Chmielu. W 1973 r. powołano Terenową Stację Badawczą Ochrony i Rekultywacji Gruntów w Grzybowie. Jej zadaniem było prowadzenie prac badawczych dotyczących możliwości rekultywacji gruntów zdewastowanych w Tarnobrzeskim Zagłębiu Siarkowym. W 1975 r. w ramach Instytutu powstał Zakład Doświadczalno-Wdrożeniowy Rekultywacji Terenów Zdewastowanych w Puławach. Na powierzchni 214 ha strefy zniszczonego całkowicie boru suchego, w bezpośrednim



Zagospodarowywanie terenów zdewastowanych wokół Zakładów Azotowych w Puławach

sąsiedztwie Zakładów Azotowych w Puławach, wybudowano stację doświadczalną i rozpoczęto realizację opracowanego przez Jana Siutę programu rekultywacji i rolniczego zagospodarowania strefy bezleśnej.

Dyrektor Stanisław Nawrocki, kierując całością prac Instytutu, dużo czasu przeznaczał jednocześnie na uporządkowanie spraw związanych z planowaniem naukowym i sprawozdawczością pracowników naukowych z corocznie przeprowadzonych prac badawczych. Prace te, oznaczające nowe podejście do planowania naukowego, zbiegły się z wprowadzaniem na początku lat 70. XX w. przez Komitet Nauki i Techniki problemowych planów koordynacyjnych w nauce. Specyfiką i wyraźnym uzupełnieniem tych planów w sferze realizacyjnej było wprowadzenie w Instytucie indywidualnych rocznych planów działalności naukowej poszczególnych pracowników naukowych i ich rozliczanie na koniec każdego roku, co dawało w miarę obiektywne podstawy do oceny, nagradzania i premiowania efektów pracy.

W czasie wieloletniej kadencji Stanisława Nawrockiego nastąpiło znaczne ożywienie działalności wydawniczej i współpracy z zagranicą. Obok podtrzymywania wydawania Pamiętnika Puławskiego i Zaleceń Agrotechnicznych IUNG wprowadzono szereg nowych serii wydawniczych publikowanych we własnym zakresie przez zorganizowany od podstaw Zakład Małej Poligrafii.



Roman Czuba



Julian Migdal



Wacław Sroczyński

Współpraca z zagranicą w latach 70. i 80. XX w. rozwijała się przede wszystkim na podstawie zawieranych centralnie umów wielostronnych w ramach RWPG. W tych latach była dobrze zorganizowana współpraca naukowa w zakresie chemii rolnej i nawożenia, którą kierował zastępca dyrektora IUNG ds. stacji chemiczno-rolniczych i jednocześnie kierownik Zakładu Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa Roman Czuba (1976–1981), następnie Julian Migdal (1981–1983) oraz Wacław Sroczyński (1983–1992).

W Instytucie istniał sprzyjający klimat do współpracy ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej oraz krajami Europy Zachodniej. Bardzo korzystna była



Prace na plantacji chmielu w Zakładzie Doświadczalnym w Jastkowie

współpraca z Forschungszentrum für Bodenfruchtbarkeit w Münchebergu, w zakresie badań nad żyznością i urodzajnością gleb. Pracownicy IUNG korzystali z licznych stypendialnych wyjazdów na staże, studia i konferencje w tych krajach, a także z grupowych wyjazdów szkoleniowych do Danii, Francji i Holandii. Na uwagę zasługiwała współpraca w zakresie gleboznawstwa i uprawy roślin pastewnych z Institut National de la Recherche Agronomique (INRA) we Francji.

W 1976 r. zgodnie z zarządzeniem Ministra Rolnictwa Instytut otrzymał kolejny statut uwzględniający zmiany organizacyjne, które zaszły w ostatnich latach w strukturze i zakresie pracy IUNG.

Od 1976 r. sytuacja gospodarcza w kraju coraz bardziej się pogarszała. Z każdym rokiem wzrastało niezadowolenie społeczne spowodowane drożyzną i pustymi pułkami w sklepach. Polskę ogarnęły strajki. Ta fala ogólnopolskich protestów zawładnęła również Puławami. Wydarzenia sierpnia 1980 r. umożliwiły powołanie w Instytucie komitetu założycielskiego NSZZ w IUNG, jeszcze bez określenia nazwy „Solidarność". Przewodniczącym został Tadeusz Skiba. Ogłoszenie 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego doprowadziło do internowania działaczy „Solidarności": Apoloniusza Berbecia i Ireneusza Ostrokólskiego oraz nałożenia aresztu domowego na Jana Chmielewskiego, Antoniego Fabera, Józefa Gądora, Stanisława Głażewskiego i Leszka Gryniewicza. Jan Nakonieczny przez kilka miesięcy się ukrywał. Tadeusz Skiba został aresztowany w grudniu i osadzony w więzieniu w Lublinie. Tam był dręczony, co doprowadziło do ko-



Doświadczenia na hali wegetacyjnej w Puławach



Biuletyn współredagowany przez pracowników IUNG

nieczności hospitalizacji. Fakt ten wywołał sprzeciw społeczności Instytutu. W wyniku petycji po 3 miesiącach został zwolniony. Pracownicy Instytutu podczas stanu wojennego nieprzerwanie działali w podziemnych strukturach „Solidarności". W tym czasie dyrektor swoimi działaniami łagodził istniejące napięcia, ochraniał w miarę możliwości wiele osób od różnego rodzaju represji, wprowadzał względny ład pomiędzy władzami, które realizowały program stanu wojennego a społecznością Instytutu.

Dyrektor Stanisław Nawrocki sprzyjał wszystkim młodym pracownikom nauki, którzy mieli ambicje podnoszenia swoich kwalifikacji i zdobywania stopni doktora i doktora habilitowanego. Dbał, aby pracownikom wyróżniającym się dorobkiem i aktywnością naukową Rada Naukowa stawiała wnioski o nadanie tytułów profesorskich.

Po zmianach ustrojowych w 1989 r. kraj, a tym samym rolnictwo polskie znalazło się w nowej rzeczywistości gospodarki wolnorynkowej. Doszło do urynkowienia cen produktów, a jednocześnie otwarcia polskiego rynku na produkty zagraniczne i likwidacji całego szeregu dotacji do produkcji. Reformy prorynkowe na wsi doprowadziły do zmniejszania się liczby małych gospodarstw rolnych, a na skutek likwidacji gospodarstw państwowych i spółdzielczych na polskiej wsi pojawiło się kilka tysięcy gospodarstw wielkoobszarowych, które ulegały prywatyzacji.

Gospodarstwa rolne zaczynały wprowadzać produkcję ukierunkowaną na produkcję roślinną lub zwierzęcą.

W 1991 r. w Instytucie wprowadzono w życie uchwalony przez Radę Naukową i zatwierdzony przez ministra rolnictwa, a także oparty na zasadach demokracji, nowy statut i plan działania na rzecz nowoczesnego rolnictwa. Zgodnie z nim dyrektor Instytutu był powoływany w drodze postępowania konkursowego na okres 5 lat. Strukturę organizacyjną Instytutu określał regulamin ustalany przez dyrektora Instytutu oraz opiniowany przez Radę Naukową i działające w Instytucie organizacje związkowe (NSZZ „Solidarność i OPZZ).

W nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej w 1991 r. na stanowisko dyrektora Instytutu został powołany Marian Król. Funkcje i odpowiedzialność Dyrekcji IUNG w dobie reformującego się państwa i gospodarki III Rzeczypospolitej Polski



Michał Polkowski



Henryk Terelek



Wacław Sroczyński



Maria Michalak

uległy znacznemu usamodzielnieniu, poszerzeniu, a także wzmocnieniu. Jego zastępcą ds. naukowo-badawczych został Henryk Terelek (1991–1993), a dyrektorem ds. inżynieryjno-technicznych Michał Polkowski (1991–2010). Natomiast okręgowymi stacjami chemiczno-rolniczymi zarządzał Wacław Sroczyński (1983–1992). Funkcję głównego księgowego pełniła Maria Michalak (1991–2010), a sekretarza naukowego Adam Harasim (1991–2010).

Zasadniczym wyzwaniem, jakie niosły czasy przypadające na kadencję Mariana Króla, stało się unowocześnienie wyposażenia Instytutu i urynkowienie działalności naukowej IUNG. Wobec znacznych ograniczeń dotacji budżetowych na działalność statutową koniecznością stało się szukanie i podejmowanie prac zleconych wzbogacających budżet Instytutu. Ważnym zadaniem było zreformowanie zaplecza działalności doświadczalnej w zakładach doświadczalnych.



Marian Król urodził się 9 września 1938 r. we wsi Młynki koło Puław. Naukę pobierał w liceum ogólnokształcącym w Puławach, gdzie złożył egzamin maturalny w 1956 r. Studia odbył na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, zdobywając w 1961 r. tytuł magistra rolnictwa. Bezpośrednio po uzyskaniu dyplomu podjął pracę pod kierownictwem profesora Marka Ruszkowskiego w Zakładzie Doświadczalnym IUNG w Osinach, kolejno na stanowisku stażysty, asystenta i starszego asystenta. W 1967 r. przeszedł do Zakładu Roślin Zbożowych, gdzie objął kierownictwo Pracowni Uprawy Owsa. W 1970 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych i został zastępcą Marka Ruszkowskiego w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych. W 1982 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego i został powołany na stanowisko docenta, a w 1994 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego.

W 1985 r. przejął kierownictwo Zakładu Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań. W 1991 r., w wyniku postępowania konkursowego, objął funkcję dyrektora Instytutu.

Marian Król specjalizował się w problematyce uprawy roślin zbożowych, przy tym przez wiele lat zajmował się badaniami dotyczącymi wpływu herbicydów na produkcyjność zbóż, z uwzględnieniem aspektu ekologicznego. Jego zainteresowania nauko-

we obejmowały również zagadnienia społeczno-ekonomiczne, ochronę środowiska przyrodniczego, a także metodykę i organizację badań naukowych. Charakteryzował się dużą aktywnością zarówno w działalności naukowej, jak i organizacyjnej. Był autorem lub współautorem około 160 publikacji, wypromował trzech doktorantów i był recenzentem pięciu prac doktorskich. Swoje szerokie zainteresowania miał możliwość rozwijać w czasie staży w naukowych placówkach zagranicznych w Niemczech (Braunschweig), USA (Fargo), Anglii (Brighton) i we Francji (Dijon).

Studia Mariana Króla nad przyczynami zróżnicowania produkcyjności gatunków i odmian zbóż w zmiennych warunkach siedliska i agrotechniki były podstawą do zespołowego opracowania kompleksowych technologii uprawy zbóż i komputerowego doradztwa technologicznego. Dużo energii i inwencji wykazał przy wdrażaniu kompleksowych technologii. Opracowane przez niego instrukcje wdrożeniowe oraz programy szkoleniowe z tego zakresu, a przede wszystkim zorganizowanie Studium Technologii Produkcji Zbóż i Rzepaku dla kadry instruktorskiej były istotnym czynnikiem dokonanego w latach 80. XX w. przełomu w intensyfikacji produkcji zbóż w Polsce.

Za działalność naukową Marian Król został odznaczony w 1987 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz wyróżniony w 1984 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa i w 1987 r. Zasłużony Pracownik Przemysłu Paszowego.

Dzięki energicznym staraniom, w ciągu krótkiego czasu pełnienia funkcji dyrektora Instytutu, Marian Król przyczynił się do gruntownej poprawy bazy laboratoryjnej, budowy Centrum Szkoleniowo-Kongresowego, rozbudowy elektronicznej techniki obliczeniowej i metod jej wykorzystania w badaniach naukowych, istotnie zmodernizował pomieszczenia Instytutu.

Profesor Marian Król zmarł nagle 8 czerwca 1995 r.

Michał Polkowski urodził się 28 lutego 1945 r. we wsi Żeliszew Podkościelny. W 1964 r. ukończył Liceum Pedagogiczne im. St. Konarskiego w Siedlcach i w tym samym roku rozpoczął studia w Wyższej Szkole Rolniczej na Wydziale Rolnym w Olsztynie, uzyskując w 1969 r. dyplom magistra inżyniera rolnictwa.



W latach 1969–1970 odbył staż w Pracowni Kartografii Gleb Instytutu Uprawy Nawożeni i Gleboznawstwa w Puławach. Następnie podjął pracę związaną z rekultywacją gleb na terenie Kopalni Siarki w Grzybowie. W 1971 r. został zatrudniony w Instytucie w Puławach, gdzie zajmował się rekultywacją terenów zdewastowanych

przez Zakłady Azotowe. Z chwilą utworzenia w 1976 r. Zakładu Doświadczalno-Wdrożeniowego Rekultywacji Terenów Zdewastowanych rozpoczął w nim pracę na stanowisku głównego specjalisty. Nadzorował i prowadził prace doświadczalne związanych z uprawą roślin w strefie bezleśnej.

W latach 1981–1991 pełnił funkcję dyrektora tego Zakładu. W latach 1991–2011 pełnił funkcję dyrektora ds. administracyjno-technicznych w IUNG.

W 1988 r. otrzymał odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa oraz nagrodę I stopnia (zespołową) z Funduszu im. prof. Walerego Goetla za pracę „Ekologiczne skutki uprzemysłowienia Puław", a w 1989 r. nagrodę III stopnia Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych. W 1995 r. otrzymał Złotą Odznakę „Za zasługi dla ochrony środowiska i gospodarki wodnej".

Michał Polkowski w 2011 r. odszedł na emeryturę.

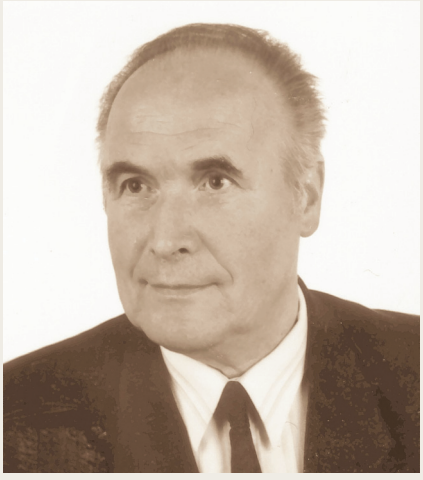

Wacław Sroczyński urodził się 20 sierpnia 1933 r. w Dziewięczycach, woj. kieleckie.

W 1959 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Pracę rozpoczął w Piasecznie, gdzie od 1966 r. pełnił różne funkcje w powiatowych władzach administracyjnych i politycznych, nadzorując problematykę rolniczą. Następnie w 1967 r. podjął pracę w Wojewódzkiej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Warszawie na stanowisku kierownika tej stacji.

W latach 1972–1983 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Departamentu Gospodarki Ziemią i Urządzeń Rolnych. Był współautorem ustaw: o ochronie i rekultywacji gruntów rolnych i leśnych, o scaleniu i wymianie gruntów rolnych i leśnych, o zaopatrzeniu emerytalnym rolników.

W latach 1983–1993 pracował w IUNG jako zastępca dyrektora, a następnie do 1998 r. jako pełnomocnik dyrektora ds. stacji chemiczno-rolniczych.

W tym okresie nadzorował całokształt problematyki badawczo-usługowej prowadzonej przez stacje chemiczno-rolnicze. Miedzy innymi, był inicjatorem, a następnie współautorem koncepcji badań związanych z ochroną środowiska rolniczego i określeniem stopnia zanieczyszczenia gleb pierwiastkami toksycznymi.

Był autorem licznych opracowań dotyczących syntez wyników analiz wykonywanych w stacjach chemiczno-rolniczych, sposobu korzystania z tych wyników w praktyce nawozowej i ochronie środowiska glebowego.

W 1986 r. za opracowanie kryteriów potrzeb wapnowania gleb i stosowania magnezu w Polsce i w 1992 r. za opracowanie mapy „Stan zanieczyszczenia gleb metalami ciężkimi" został wyróżniony nagrodami (zespołowymi) I stopnia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

W latach 1974–1998 był pełnomocnikiem Rządu RP ds. regulowania prawa własności gruntów w pograniczu polsko-czeskim i polsko-słowackim.

Wacław Sroczyński w 1998 r. przeszedł na emeryturę.

W 1992 r., w związku ze zmianami ekonomicznymi i ograniczeniami budżetowymi, dyrektorowi Marianowi Królowi przypadł w udziale ciężki i odpowiedzialny obowiązek restrukturyzacji Instytutu. To wyjątkowo trudne zadanie polegało m.in. na redukcji zatrudnienia w Instytucie i zakładach doświadczalnych. Racjonalizacja zatrudnienia dokonana na początku lat 90. XX w. trwała do 1995 r.

Zweryfikowano także plan badawczy, eliminując tematykę uznaną za mniej aktualną oraz przeprowadzono redukcję zatrudnienia w Instytucie, a także w działach naukowych RZD. W zakładach naukowych zlikwidowano pracownie naukowe i wprowadzono strukturę wydziałową. Utworzono 4 Wydziały: Przyrodniczych Podstaw Produkcji Roślinnej pod kierownictwem Mariusza Fotymy, Technologii Produkcji Roślinnej – Jana Mazurka, Agrochemicznych Podstaw Produkcji Roślinnej – Stanisława Strączyńskiego oraz Systemów Produkcji Roślinnej i Upowszechniania – Jana Kusia. W tym okresie zlikwidowany został Oddział IUNG w Bydgoszczy.

W sferze badawczej w 1991 r. wprowadzono w życie program statutowej działalności badawczo-rozwojowej „Optymalizacja produkcji roślinnej i ochrony przyrodniczych zasobów rolnictwa w Polsce". Kierownikami podprogramów zostali profesorowie: Jan Mazurek (biologiczne uwarunkowania plonowania i jakości roślin), Jan Kuś (doskonalenie technologii uzyskiwania produktów roślinnych), Mariusz Fotyma (rozpoznanie, kształtowanie i ochrona ekosystemów rolniczych), Kazimierz Bis (modele organizacyjno-ekonomiczne gospodarstw i regionalizacja produkcji roślinnej).

W sferze pracowniczej zwolnienia nie poprawiły zbytnio sytuacji finansowej pracowników. Związki Zawodowe NSZZ „Solidarność" prężnie działające w Instytucie szukały możliwości w tym trudnym czasie na jakikolwiek wzrost wynagrodzeń. Wprowadzona przez Rząd Leszka Balcerowicza ustawa z 26 lipca 1991 r. dawała możliwość przynajmniej na obniżenie płaconych przez twórców podatków.

Wanda Spoz-Pać tak wspominała działania Związkowców Instytutu na rzecz pracowników w 1991 r.: *26 lipca 1991 r. została wprowadzona ustawa o odliczeniach podatkowych dla twórców. Mało kto wówczas o niej wiedział. Kiedy, działając w Związkach Zawodowych NSZZ „Solidarność w IUNG dowiedzieliśmy się o tym, że jest już stosowana na SGH zaprosiłam wówczas do pomocy młodą pracownicę Instytutu Grażynę Hołubowicz-Klizę, która była członkiem zakładowego Związku NSZZ „Solidarność". Pojechałyśmy do Warszawy, żeby dowiedzieć się od prawnika działają-*

cego w „Solidarności", jak stosować ustawę i na czym ona polega. Po powrocie przedstawiłyśmy Dyrekcji możliwość obniżenia podatków płaconych przez pracowników pracujących twórczo, do których zaliczali się przede wszystkim pracownicy naukowi, ale nie tylko. Przekonanie władz Instytutu nie było takie proste, jak się to nam wydawało. Mieli wiele obaw, które wydawały się nam niezrozumiałe. Po dwóch tygodnia księgowa Maria Michalak, po prawnym rozeznaniu tego zagadnienia, przychyliła się do realizacji postanowień tej ustawy. Zostały opracowane zasady oceny wkładu pracy twórczej do odliczeń i od tego momentu zaczęły funkcjonować one także w naszym Instytucie.

Zasady oceny wkładu pracy twórczej pracowników naukowych opracował sekretarz naukowy Adam Harasim.



Adam Harasim urodził się 4 lutego 1948 r. w Tarnogórze Kolonii, woj. lubelskie. W latach 1967–1968 odbył wstępny staż pracy w Kluczu Zakładów Przemysłu Rolnego PGR w Lublinie, w czasie którego ukończył roczny kurs rolniczo-suszarniczy dla kierowników suszarń pasz zielonych i ziemniaków. Ukończył studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1973 r. tytuł magistra ze specjalnością ekonomika rolnictwa.

W 1982 r. w IUNG w Puławach uzyskał stopień doktora nauk rolniczych na podstawie rozprawy pt. „Wysokość i struktura plonu pszenicy ozimej i jęczmienia jarego uprawianych w różnych stanowiskach", a w 2002 r. stopień doktora habilitowanego w zakresie agronomii, specjalność technologia produkcji roślinnej na podstawie rozprawy pt. „Kompleksowa ocena płodozmianów z różnym udziałem roślin zbożowych i okopowych". W 2009 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych.

W 1972 r. pracował w Zakładzie Upowszechniania Postępu w Rolnictwie Akademii Rolniczej w Lublinie. W 1973 r. podjął pracę w RZD IUNG Błonie-Topola, gdzie zajmował stanowiska: specjalisty (1973), starszego specjalisty (1974–1977), głównego specjalisty (1977–1978) i zastępcy dyrektora zakładu ds. naukowych (1979–1986). W latach 1975–1986 kierował działem naukowym w tym Zakładzie, a ponadto pracował jako nauczyciel w Średnim Studium Zawodowym w Łęczycy (1979–1981). W latach 1984–1986 był radnym, przewodniczącym Komisji Rolnictwa i członkiem Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Łęczycy.

Od 1986 r. został zatrudniony w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej IUNG w Puławach, a od 1998 r. w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji

Roślinnej – od 2003 r. na stanowisku docenta, a od 2010 r. profesora zwyczajnego. W latach 1991–2011 pełnił funkcję sekretarza naukowego Instytutu.

Adam Harasim był autorem 260 publikacji, w tym ponad 140 recenzowanych prac naukowych, 16 monografii i 5 podręczników. Jego dorobek naukowy obejmował prace głównie z zakresu problematyki płodozmianowej, technologii produkcji roślinnej, ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych oraz zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Uczestniczył w zagranicznych wyjazdach studyjnych – CSRS (1985), RFN (1992) i Chiny (1996).

Adam Harasim był członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego, Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Towarzystwa Naukowego Płockiego, Normalizacyjnej Komisji Problemowej PKN ds. uprawy roli i roślin polowych, Rady Społecznej Doradztwa Rolniczego ŚODR w Modliszewicach (2011–2016), komitetów redakcyjnych Zaleceń Agrotechnicznych IUNG – Technologie uprawy roślin (1992–1994) i Biuletynu Informacyjnego IUNG (1995–2003), a także redaktorem naczelnym wydawnictw IUNG – serii Monografie i Rozprawy Naukowe (2002–2006) oraz Studia i Raporty IUNG-PIB (2006–2010).

Od 1995 r. był członkiem Rady Naukowej IUNG, wiceprzewodniczącym Rady i przewodniczącym Komisji ds. Przewodów Doktorskich i Rozwoju Kadry Naukowej, a w kadencjach 2016–2017 i 2017–2021 wiceprzewodniczącym Rady i przewodniczącym Komisji ds. Działalności Badawczej i Rozwoju Instytutu.

Adam Harasim został odznaczony Brązowym i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1980, 2000), Złotym Medalem za Długoletnią Służbę (2010) oraz wyróżniony odznakami Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1988) i Zasłużony dla Rolnictwa (2009), Złotą Honorową Odznaką ZMW (1972), Honorową Odznaką AR w Lublinie (1985) i Nagrodą Naukową Dyrektora IUNG (1990, 1992).

Adam Harasim zmarł 31 marca 2023 r. w Puławach.

Ważnym wydarzeniem w Instytucie podczas kadencji dyrektora Mariana Króla było otrzymanie w 1993 r. uprawnienia Rady Naukowej Instytutu do nadawania stopni naukowych, obok posiadanych już doktora i doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii, także doktora i doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie kształtowania środowiska.

Natomiast 1 grudnia 1993 r. powołano w Instytucie studium doktoranckie o specjalności „Ekologiczne podstawy produkcji roślinnej", którego kierownikiem został Szczepan Lekan.

Podczas pełnienia obowiązków 8 czerwca w 1995 r. zmarł dyrektor Instytutu Marian Król.

W wyniku postępowania konkursowego dyrektorem Instytutu z dniem 2 października 1995 r. został wybrany Seweryn Kukuła, który pełnił tę funkcję do 2010 r. Funkcje jego zastępców ds. naukowo-badawczych pełnili w tym okresie: Mariusz Fotyma (1995–1999), następnie Stanisław Krasowicz (1999–2010), dyrektora ds. inżynieryjno-technicznych nadal sprawował Michał Polkowski (1991–2010), a głównego księgowego Maria Michalak (1991–2006) oraz Barbara Jóźwicka-Kozak (2006–2015).

Dyrektor Seweryn Kukuła kontynuował reformatorskie kroki podjęte przez swojego poprzednika. Zakończył rozpoczęte przez dyrektora Mariana Króla działania polegające na dalszym przekazywaniu części zakładów doświadczalnych w dzierżawę, znacznym ograniczeniu liczby prowadzonych doświadczeń i, co się z tym łączyło, likwidację działów doświadczalnych. Na ich miejsce w Baborówku, Jelczu-Laskowicach i Osinach z inicjatywy Mariusza Fotymy zorganizowano stacje doświadczalne, a w Grabowie i na Kępie-Mokradkach pozostawiono istniejące tam pola doświadczalne.

Z dniem 2 kwietnia 2001 r. dotychczasowy Zakład Doświadczalny Hodowli i Uprawy Chmielu w Jastkowie koło Lublina przekształcono w jednoosobową spółkę Instytutu. W 2003 r. sprzedano w RZD w Jelczu-Laskowicach pałac, a stawy rybne wydzierżawiono.



Mariusz Fotyma



Stanisław Krasowicz



Michał Polkowski



Maria Michalak



Barbara Jóźwicka-Kozak

W 1989 r. zorganizowano, przy współudziale WOPR w Barzkowicach, krajowy zjazd doświadczalnictwa. Był to ostatni zjazd przed ich reorganizacją i przemianowaniem w ODR, w których zlikwidowano doświadczalnictwo terenowe.



Seweryn Kukuła urodził się 8 stycznia 1938 r. w Łęce, pow. Busko-Zdrój. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w Busku-Zdroju w 1955 r. podjął studia inżynierskie na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie. Bezpośrednio po studiach w 1959 r. rozpoczął pracę w IUNG jako asystent w Zakładzie Doświadczalnym IUNG w Osinach, a w latach 1962–1967 był jego kierownikiem.

W 1964 r., pracując zawodowo, ukończył studia magisterskie na Wydziale Rolnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

W latach 1967–1968 odbył staż naukowy w Stanowej Stacji Doświadczalnej (OARDC) Wooster w Ohio. W czasie stażu zajmował się prowadzeniem doświadczeń polowych i badań laboratoryjnych związanych z uproszczonymi systemami uprawy zbóż, ze szczególnym uwzględnieniem kukurydzy.

Po powrocie w latach 1968–1980 pracował w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych, początkowo jako starszy asystent, a następnie na stanowisku adiunkta. W tym okresie kierował Pracownią Uprawy Kukurydzy i koordynował prowadzone w Polsce badania w zakresie agrotechniki tej rośliny.

W 1974 r. uzyskał w IUNG stopień doktora nauk rolniczych pod kierunkiem profesora Marka Ruszkowskiego.

W latach 1980–1981 pracował w USA, gdzie jako pracownik naukowy Stanowego Centrum Badań Rolniczych (OARDC) Wooster w Ohio prowadził prace badawcze w zakresie uproszczonych systemów uprawy roli. Badania nad bezorkowym systemem uprawy kontynuował również w latach 1981–1982, pracując w Międzynarodowym Instytucie Rolnictwa Tropikalnego (IITA) w Ibadanie w Nigerii. W latach 1982–1985 pracował w Międzynarodowym Centrum Badań Rolniczych na Terenach Suchych (ICARDA) w Allepo, w Syrii. W okresie tym zajmował się problemami agrotechniki zbóż i zwalczania chwastów w typowych dla tego obszaru roślinach uprawy polowej, tj. zboża i strączkowe jadalne (bób, soczewica, ciecierzyca).

Po powrocie do kraju w latach 1985–1988 kontynuował pracę na stanowisku adiunkta w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych, prowadząc badania i wdrożenia z zakresu agrotechniki zbóż, szczególnie jęczmienia browarnego.

Podczas kolejnego wyjazdu zagranicznego w latach 1988–1990 pracował jako ekspert i konsultant FAO w Północnej Afryce (Libia). Podobnie jak podczas poprzednich wyjazdów zagranicznych zajmował się przede wszystkim problemami zwalczania chwastów i technologii produkcji zbóż. Doświadczenie zdobyte w czasie pracy za granicą wykorzystywał, pracując w latach 1992–1995 jako pełnomocnik dyrektora IUNG ds. współpracy z zagranicą. W 1995 r. został w wyniku postępowania konkursowego

powołany na stanowisko dyrektora Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa. W 1995 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na Akademii Rolniczej w Krakowie, a w 2000 r. nominację na profesora nauk rolniczych.

Dorobek naukowy Seweryna Kukuły obejmował ponad 70 pozycji, głównie dotyczących problemów agrotechniki zbóż i oceny systemów analizy różnych czynników plonotwórczych. W swoich publikacjach podejmował również problemy roli badań naukowych w rozwoju regionalnym, stanu i perspektyw doświadczalnictwa polowego, upowszechniania dobrych praktyk rolniczych oraz oceny produkcyjno-ekonomicznej różnych technologii uprawy zbóż.

Seweryn Kukuła przeszedł na emeryturę w 2010 r. Zmarł 5 lutego 2023 r. w Puławach.

W latach 1998–2004 w Instytucie realizowany był program badawczo-rozwojowy „Podstawy zrównoważonego gospodarowania i ochrony przestrzeni rolniczej w Polsce". Obejmował on badania z zakresu pozyskiwania danych o przestrzeni rolniczej, podstaw żyzności i ochrony gleb, techniki uprawy roli i oceny nowych nawozów i herbicydów, przyrodniczych i ekonomicznych podstaw organizacji produkcji roślinnej, produkcji zbóż, roślin strączkowych i pasz objętościowych, produkcji chmielu oraz fitochemicznej i biologicznej hodowli roślin.

W 2002 r. minister nauki Michał Kleiber włączył IUNG w nowo utworzoną sieć krajowych Centrów Doskonałości i Kompetencji. Tytuł krajowego centrum został



Zrównoważone gospodarowanie i ochrona przestrzeni rolniczej

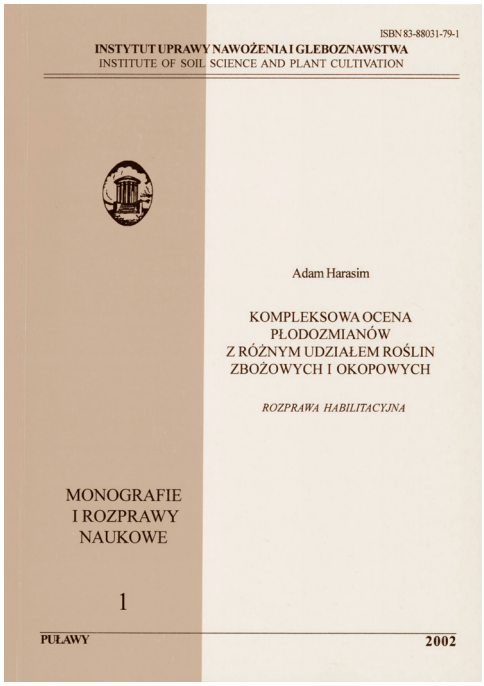

Nowa seria wydawnicza Instytutu powstała w 2002 r.

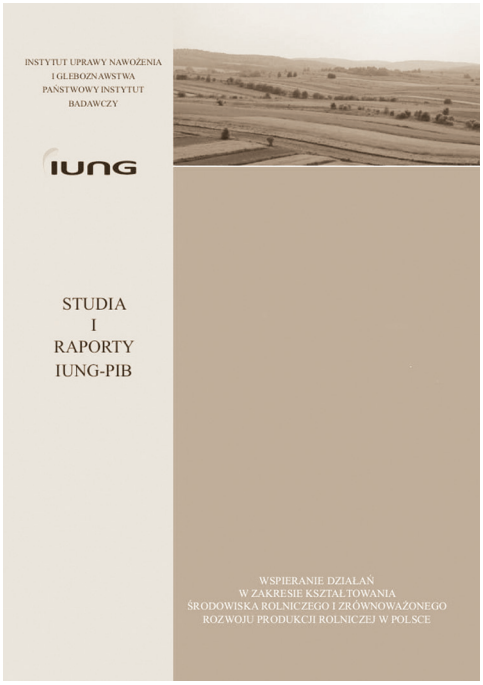

Nowa seria wydawnicza Instytutu powstała w 2006 r.



Nowa seria wydawnicza Instytutu powstała w 2009 r.

przyznany Instytutowi w związku z uzyskaniem przez niego grantu z Unii Europejskiej na utworzenie Centrum UE PROLAND w zakresie ochrony jakości gleby i wody oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. W 2003 r. powołano przy IUNG Branżowy Punkt Kontaktowy 6. Programu Ramowego Unii Europejskiej, który był elementem sieci składającej się z regionalnych, branżowych i lokalnych punktów kontaktowych, utworzonych przez Komitet Badań Naukowych.

W 2002 r. utworzono w Instytucie nową serię wydawniczą Monografie i Rozprawy Naukowe, w której zamieszczane były rozprawy habilitacyjne, prace monograficzne i przeglądowe.

Natomiast w 2006 r. utworzono kolejną serię wydawniczą Studia i Raporty

IUNG-PIB, w której publikowane były prace z zakresu agronomii i kształtowania środowiska, wykonywane w ramach zadań programu wieloletniego. W 2009 r. Przemianowano Pamiętnik Puławski na Polish Journal of Agronomy.

Na kadencję dyrektora Seweryna Kukuły przypadło w 2004 r. wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, co wiązało się z przyznaniem ogromnych środków dla rolnictwa. Objęcie polskiej wsi Programem Wspólnej Polityki Rolnej spowodowało wprowadzenie subwencji dla gospodarstw rolnych. Dodatkowym wsparciem dla rolnictwa stały się subsydia na unowocześnienie produkcji.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wpłynęło przede wszystkim na zmiany problematyki badawczej i skierowanie jej na tory zgodne ze Wspólną Polityką Rolną.

W 2005 r. Rada Ministrów rozporządzeniem z dnia 4 maja nadała Instytutowi status państwowego instytutu badawczego, któremu powierzono realizację zadań w programie wieloletnim w zakresie kształtowania środowiska rolniczego Polski oraz zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej.

Pierwszy program wieloletni w ramach uzyskania nowego statusu „Kształtowanie środowiska rolniczego Polski oraz zrównoważony rozwój produkcji rolniczej" był realizowany w latach 2005–2010. Jego głównym celem było wspieranie decyzji w zakresie kształtowania środowiska rolniczego oraz zrównoważonego rozwoju produkcji roślinnej (głównych ziemiopłodów), bezpiecznej dla zdrowia ludzi i zwierząt.

730

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 4 maja 2005 r.

w sprawie nadania Instytutowi Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach statusu państwowego instytutu badawczego

Na podstawie art. 12a ust. 5 ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 33, poz. 388, z późn. zm.[1)]) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Instytutowi Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa z siedzibą w Puławach, utworzonemu na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 maja 1950 r. w sprawie utworzenia Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa (Dz. U. Nr 24, poz. 212), zwanemu dalej „Instytutem", nadaje się status państwowego instytutu badawczego.

2. Instytut używa nazwy „Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowy Instytut Badawczy".

3. Nadzór nad Instytutem sprawuje minister właściwy do spraw rolnictwa.

§ 2. 1. Przedmiotem działania Instytutu jest:

1) prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych w zakresie:

a) opracowywania i doskonalenia technologii produkcji roślin na gruntach ornych, z uwzględnieniem uwarunkowań ekologicznych i ekonomicznych technologii produkcji,

b) hodowli chmielu i tytoniu,

c) systemów produkcji rolniczej,

d) ekologii i zwalczania chwastów,

e) biologii plonowania i jakości produktów roślinnych,

f) systemów nawożenia i uprawy roli,

g) biologicznych metod podnoszenia żyzności gleby,

h) agrometeorologii i klimatycznej rejonizacji produkcji roślinnej,

i) gleboznawstwa i waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej,

j) oceny przyczyn i stopnia degradacji gleb, zanieczyszczenia gleb oraz opracowania zasad ich ochrony i rekultywacji,

k) baz danych i informacji o rolniczej przestrzeni produkcyjnej kraju,

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 200, poz. 1683 i Nr 240, poz. 2052 oraz z 2004 r. Nr 238, poz. 2390.

Rozporządzenie Rady Ministrów dające Instytutowi status państwowego instytutu badawczego

Program zawierał zadania z zakresu kształtowania środowiska rolniczego zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego (ekorozwoju), a także działania dotyczące opracowania i wdrażania systemów oraz technologii pozyskiwania surowców roślinnych o pożądanej jakości, bezpiecznych dla zdrowia ludzi i zwierząt.

W kolejnych latach, w ramach działalności naukowej, w Instytucie zaczęto opracowywać programy wieloletnie ustanawiane przez Radę Ministrów w celu wspierania realizacji zadań o znaczeniu strategicznym dla państwa, nadzorowanych przez ministra rolnictwa. Do takich zadań należało m.in.: racjonalne wykorzystanie gruntów, zabezpieczenie potrzeb surowcowych gospodarki i odpowiedniego poziomu konsumpcji społeczeństwa, a także ochrona środowiska przyrodniczego oraz usprawnienie transferu wyników badań naukowych do doradztwa i praktyki rolniczej. Zadania te były jednym z wyznaczników działalności instytutów badawczych podległych Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W 2010 r. dyrektor Seweryn Kukuła odszedł na emeryturę. W wyniku postępowania konkursowego Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dniem 2 października 2010 r. powołał do pełnienia funkcji dyrektora Instytutu Wiesława Oleszka. W związku ze zmianami struktury działalności Instytutu funkcje zastępców dyrektora ds. naukowo-badawczych od tej pory pełnili jednocześnie dwaj dyrektorzy;



Teresa Doroszewska



Stanisław Krasowicz



Mariusz Matyka



Mirosław Nierubca



Joanna Wiącek



Barbara Jóźwicka-Kozak

w zakresie badań środowiskowych Stanisław Krasowicz (2010–2019), a po jego odejściu na emeryturę Mariusz Matyka (od 2019) i w zakresie badań nad produkcją roślinną Teresa Doroszewska (od 2010).

Zastępcami dyrektora ds. inżynieryjno-technicznych byli: Michał Polkowski (do 2011), Mirosław Nierubca (2011–2013) i Grażyna Hołubowicz-Kliza (2013–2015). Pod koniec 2015 r. zlikwidowano stanowisko dyrektora ds. inżynieryjno-technicznych. Funkcję głównego księgowego pełniła Barbara Jóźwicka-Kozak (2006-2015), a od 2015 r. Joanna Wiącek.



Wiesław Oleszek urodził się 27 lutego 1948 r. w Bełżycach. Ukończył studia na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierunek fizyka, uzyskując w 1975 r. tytuł magistra fizyki. W 1985 r. obronił pracę doktorską, uzyskując stopień doktora nauk rolniczych, a w 1991 r. stopień doktora habilitowanego. W 1997 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych.

W 1975 r. został zatrudniony w Zakładzie Biochemii i Fizjologii Roślin Instytutu IUNG w Puławach na stanowisku inżynieryjno-technicznym, od 1985 r. – adiunkta, a od 1991 r. jako docent. W latach 1992–2010 pełnił funkcję kierownika Zakładu Biochemii i Jakości Plonów. W latach 2010–2024 piastował funkcję dyrektora naczelnego IUNG w Puławach.

Odbył liczne staże zagraniczne: New York State Agriculture Experiment Station, USA; NYSAES; Institute of Food Research, Nowich, Anglia; INRA, Avignon, Francja.

Główne zainteresowania badawcze Wiesława Oleszka dotyczyły wyodrębniania, oczyszczania, oznaczania budowy chemicznej i ilościowego oznaczania roślinnych związków naturalnych (saponiny, związki fenolowe, alkaloidy, glikoalkaloidy, glukozynolany, rezorcynole, glikozydy cyjanogenne, flawonoidy) i ich znaczenia w allelopatii, żywieniu jako antyoksydanty i nutraceutyki oraz składniki żywności funkcjonalnej. Zajmuje się również zagadnieniami związanymi z agronomią, systemami produkcji, zmianami klimatycznymi i biogospodarką.

Wiesław Oleszek był autorem ponad 350 publikacji, w tym 220 publikacji z listy filadelfijskiej, 6 książek, 22 rozdziałów w książkach o zasięgu międzynarodowym, licznych referatów i doniesień na zjazdach naukowych w kraju i za granicą.

Był promotorem 8 prac doktorskich wykonanych w IUNG, jak również recenzentem kilkudziesięciu prac doktorskich, habilitacyjnych i dorobku na tytuł profesora. Brał udział w licznych projektach krajowych, m.in. LCAgri, Program Operacyjny Rozwoju Polski Wschodniej oraz zagranicznych, m.in. FATEALLCHEM w 5 Programie Ramowym; SAFEWASTE, NUTRASNACK i FEEDSEG w 6 PR; PROFICIENCY,

OSCAR, EMAP i FOODSEG w 7 PR; BIO ECON. Prowadził szeroko zakrojoną działalność w Europejskiej Przestrzeni Badawczej.

W 1995 r. należał do grupy założycieli Międzynarodowego Towarzystwa Allelopatycznego z siedzibą w Kadyksie (Hiszpania). W latach 1994–1998 był pierwszym przedstawicielem Europy Środkowo-Wschodniej w Europejskim Towarzystwie Fitochemicznym z siedzibą w Cambridge, w latach 2002–2007 Sekretarzem Generalnym, a w latach 2008–2014 wiceprezydentem i prezydentem tego Towarzystwa.

Członek Komitetu Dziedziny „Żywność i Rolnictwo" programów COST w Brukseli (2004–2010); Europejskiego Panelu Ekspertów do spraw Efektywności Wykorzystania Azotu (NUE) (2014–2017); Europejskiej sieci do spraw doświadczalnictwa polowego ECOFE (2015–) oraz Konfiguracji „Bezpieczeństwo żywności, rolnictwo zrównoważone i leśnictwo, rybactwo i zbiorniki słodkowodne, biogospodarka" w Komitecie Programowym Horyzont 2020 UE. W 2010 r. został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk. Przez trzy kadencje był przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Agrofizyki PAN (2010-), a także członkiem Rad Naukowych Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie, Instytutu Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN w Olsztynie, Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Poznaniu, Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Warszawie. Pełnił funkcję przewodniczącego Rady Programowej Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie.

Wiesław Oleszek był redaktorem regionalnym w czasopiśmie Journal of Food, Agriculture and Environment, a także członkiem zespołów redakcyjnych w czasopismach: Allelopathy Journal, Phytochemistry Reviews, Phytochemistry Letters, Phytochemical Analysis, Polish Journal of Food and Nutrition Science oraz recenzentem licznych prac i projektów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Pracował w panelach ewaluacyjnych Komitetu Badań Naukowych i Narodowego Centrum Nauki.

Za swoją pracę został wyróżniany w postaci not biograficznych w Who is Who in the World, Who is Who in American Science and Engineering, International Biographical Centre Cambridge – Outstanding People of the 20th Century, Who's Who in European Research and Development, International Biographical Center Cambridge – Living Science, Golden Book of Polish Science 2000 Biographical Dictionary: The Living Polish Scientists. Dwukrotnie został nagrodzony Nagrodą PAN (1989, 1992) oraz został Laureatem konkursu „Nutris 95" Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. W 2000 r. został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Otrzymał także medale Zasłużony dla Rolnictwa i Zasłużony dla Rozwoju Gospodarki Rzeczpospolitej Polskiej. Był dwukrotnie nominowany do nagrody Kryształowej Brukselki.

Grażyna Hołubowicz-Kliza urodziła się 26 sierpnia 1962 r. w Lublinie. W 1981 r. ukończyła VI Liceum Ogólnokształcące w Lublinie. W 1986 r. ukończyła studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, specjalizacja genetyka i hodowla roślin, uzyskując tytuł magistra inżyniera. W 1996 r. ukończyła dwuletnie studia podyplomowe w Akademii Rolniczej w Lublinie z zakresu marketingu i zarządzania, w 1998 r. roczne szkolenie z zakresu wizualizacji, promocji i grafiki w Telewizji Re-



gionalnej w Lublinie, w 2009 r. studia podyplomowe z zakresu zarządzania tematyką badawczą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a w 2014 r. z zakresu promocji wyników badań w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie. W 2008 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Reakcja wybranych odmian żyta i pszenżyta ozimego na stres suszy", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii.

W latach 1986–1988 odbyła staż w RZD IUNG Kępa-Puławy. W 1988 r. została zatrudniona w Zakładzie Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań IUNG jako asystent, a następnie specjalista badawczo-techniczny. Od 2016 r. pracowała na stanowisku starszego specjalisty badawczo-technicznego w Dziale Upowszechniania i Wydawnictw. W latach 2013–2015 pełniła funkcję zastępcy dyrektora IUNG ds. administracyjno-technicznych i zajmowała się m.in. nadzorem projektów związanych z remontem konserwatorskim zabytków należących do IUNG. Po zakończonej kadencji wróciła do macierzystego Zakładu.

W ramach wymiany doświadczeń w zakresie organizacji i funkcjonowania sieci na rzecz innowacji brała udział w wyjazdach zagranicznych do instytutów rolniczych w Brunszwiku (Niemcy), Czerwonym Dworze (Litwa) i Dublanach (Ukraina).

Uczestniczyła w pracach naukowo-badawczych w ramach działalności statutowej i programu wieloletniego IUNG-PIB. Zajmowała się transferem wiedzy do praktyki rolniczej poprzez opracowywanie publikacji, artykułów, organizacją szkoleń dla praktyki rolniczej z zakresu tematyki badawczej IUNG-PIB, prowadziła wykłady w ramach Tygodnia Otwartych Drzwi w IUNG-PIB oraz Lubelskiego Festiwalu Nauki. Była autorem aplikacji internetowej „Nauka praktyce rolniczej". Była autorką 16 publikacji naukowych, 8 monografii, ponad 300 publikacji popularnonaukowych, ponad 600 artykułów w czasopismach rolniczych i na stronach internetowych, posterów na konferencjach, wydawnictw o charakterze albumowym oraz książek dla dzieci i dorosłych.

W końcu lat 90. XX w. była przewodniczącą NSZZ „Solidarność" w IUNG, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Puław, od 2005 r. prezesem Zarządu Fundacji Wspierania Historycznego Ogrodu Puławskiego oraz w latach od 2010 r. prezesem Koła Ekologicznego w Puławach.

W 2005 r. otrzymała odznaczenie Zasłużony dla Rolnictwa, w 2012 r. Nagrodę Dyrektora IUNG-PIB II stopnia za opracowanie monografii pt. Rolniczy atlas chwastów oraz została zaproszona do zamieszczenia swojej biografii w prestiżowym wydawnictwie Who is Who in the World za pracę na rzecz Puławskiego Ogrodu. W 2014 i 2016 r. otrzymała wyróżnienie za podejmowany cykl wykładów na Lubelskim Festiwalu Nauki. W 2019 r. na podstawie opracowanego przez nią projektu Instytut uzyskał dla Zespołu pałacowo-ogrodowego w Puławach status Pomnika Historii.

Wyznacznikami działalności dyrektora Wiesława Oleszka było unowocześnienie i modernizacja bazy badawczo-laboratoryjnej, dążenie do dywersyfikacji źródeł finansowania działalności Instytutu poprzez pozyskiwanie nowych projektów badawczych finansowanych ze źródeł krajowych i międzynarodowych.

Kluczowym zadaniem było uzyskanie przez IUNG-PIB kat. A w parametrycznej ocenie jednostek naukowych. Celem jego działań było także wzmocnienie pozycji Instytutu w krajowej i międzynarodowej przestrzeni badawczej oraz kontynuacja prac wykonywanych w poprzednich okresach, stanowiących wsparcie dla działalności MRiRW, m.in.: krajowy monitoring suszy, monitoring chemizmu gleb, wyznaczanie ONW, ocena WPR.

Istotnym obszarem działania nowego dyrektora było także doskonalenie współpracy z doradztwem, szkołami rolniczymi, samorządami i praktyką rolniczą oraz wzmocnienie powiązań i rozwój rolniczych zakładów doświadczalnych.

Ważną sferą działań dyrektora Wiesława Oleszka była troska o ochronę obiektów zabytkowych i ich racjonalne wykorzystanie, co było kontynuacją działań rozpoczętych przez jego poprzedników.

Podczas jego kadencji w latach 2011–2015 Instytut realizował program wieloletni pt. „Wspieranie działań w zakresie kształtowania środowiska rolniczego i zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej w Polsce", natomiast w latach 2016–2020 program wieloletni pt. „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce oraz kształtowania jakości surowców roślinnych", ustanowione przez Radę Ministrów, a także program „Zwiększenie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju".

Ponadto pracownicy Instytutu uczestniczyli w realizacji programu wieloletniego dotyczącego ochrony zasobów genowych koordynowanego przez Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB w Radzikowie oraz realizowali zadanie z zakresu postępu biologicznego.

W 2024 r. nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora naczelnego IUNG-PIB, którym został Mariusz Matyka.



Mariusz Matyka



Joanna Wiącek

Funkcje zastępców dyrektora ds. naukowo-badawczych w zakresie badań środowiskowych pełniła Aleksandra Ukalska-Jaruga, a w zakresie badań nad produkcją roślinną Jarosław Stalenga.

Stanowisko głównego księgowego powierzono Joannie Wiącek.



Aleksandra Ukalska-Jaruga urodziła się 20 października w 1988 r. w Lublinie. Ukończyła studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, uzyskując w 2012 r. tytuł magistra chemii ze specjalnością chemik analityk. W 2011 r. ukończyła studia podyplomowe w zakresie metrologii chemicznej na Wydziale Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując uprawnienia audytora wewnętrznego nadane przez Polskie Centrum Akredytacji. W latach 2012–2013 była słuchaczką studiów doktoranckich w IUNG-PIB. W 2019 r. obroniła z wyróżnieniem rozprawę doktorską pn. „Wpływ frakcji materii organicznej na zawartość wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych", uzyskując stopień doktora. W 2023 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk rolniczych w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo (uchwała IUNG-PIB z 31.10.2023 r.) za osiągniecie naukowe pt. „Wpływ chemoróżnorodności glebowej materii organicznej na potencjał sorpcyjny względem różnych grup zanieczyszczeń". Od 2013 r. pracowała w Zakładzie Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów, na stanowisku technika, a następnie specjalisty (od 2016 r.), asystenta (od 2017 r.) i adiunkta (od 2019 r.). W 2024 r. została powołana na zastępcę dyrektora IUNG-PIB ds. naukowych w zakresie badań środowiskowych. Jej obszary badawcze skupiały się na analizie wpływu właściwości gleb na akumulację różnych grup zanieczyszczeń organicznych, nieorganicznych oraz cząstek plastików wraz z oceną ich biodostępności i trwałości w glebie.

Odbyła liczne staże w cenionych ośrodkach naukowych, tj. Recetox (Brono, Czechy) czy United States Department of Agriculture USDA-ARS (Iowa, USA). Uczestniczyła w kursach i szkoleniach zawodowych z zakresu oceny jakości badań w laboratorium, dobrych praktyk laboratoryjnych, systemu zarządzania w laboratorium, niepewności wyników badań. Była autorką 145 opracowań naukowych, w tym 52 oryginalnych publikacji naukowych, spośród których 38 wydanych w czasopismach posiadających współczynnik wpływu IF. Była wykonawcą wielu projektów krajowych i międzynarodowych oraz tematów statutowych i dotacji celowych IUNG-PIB, a także aktywnym recenzentem w czasopismach naukowych (39 czasopism ze wsp. IF) oraz konkursach organizowanych przez Komisję Europejską (Marie Skłodowska-Curie Actions-Individual Fellowships, Horyzont Europa i ekspert w The National Innovation Office in Hungary). Brała czynny udział w pracach komisji KT 191 ds. Chemii Gleby, Polskiego Komitetu Normalizacyjnego.

W 2022 za działalność naukową otrzymała odznakę honorowa Zasłużony dla Rolnictwa oraz stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców. Była członkiem licznych towarzystw naukowych, w tym członkiem zarządu w Polskim Towarzystwie Substancji Humusowych.



Jarosław Stalenga urodził się 5 października 1972 r. w Pułtusku. Studia ukończył na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kierunek ochrona środowiska, uzyskując w 1996 r. tytuł magistra. W latach 1996–2001 był uczestnikiem studiów doktoranckich w IUNG w Puławach. W 2001 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Ocena stanu odżywienia wybranymi makroelementami pszenicy ozimej i jęczmienia jarego w różnych systemach produkcji roślinnej", uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, a w 2019 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie osiągnięcia pt. „Ocena gospodarki składnikami nawozowymi i glebową materią organiczną w rolnictwie ekologicznym".

W 2001 r. został zatrudniony w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej IUNG w Puławach. W 2024 r. został zastępcą dyrektora ds. naukowo-badawczych w zakresie badań nad produkcją roślinną.

Jarosław Stalenga w swojej pracy badawczej zajmował się głównie oceną gospodarki składnikami nawozowymi w rolnictwie ekologicznym oraz oceną przydatności odmian do uprawy w tym systemie, a także oceną efektów produkcyjnych, środowiskowych i ekonomicznych gospodarstw ekologicznych o różnych profilach produkcji, a także efektywnością przyrodniczą wybranych pakietów programu rolnośrodowiskowego. Był autorem 50 oryginalnych publikacji naukowych, w tym 17 posiadających IF, a także 24 rozdziałów w monografiach oraz 5 monografii. Brał udział w wielu projektach krajowych i międzynarodowych, w tym w 11 projektach jako kierownik projektu lub jego wyodrębnionej części w 4 europejskich programach badawczych, tj.: 7PR, Programie Horyzont 2020, Horyzont Europe, ERA-NET, ponadto w programie Baltic Sea Region 2007-2013 oraz w dwóch programach bilateralnych (polsko-norweskim i szwajcarsko-polskim).

Był członkiem Stowarzyszenia Forum Rolnictwa Ekologicznego oraz Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Agroleśnictwa. Otrzymał 6 nagród oraz wyróżnienie za prowadzoną działalność naukową, w tym medal Zasłużony dla Rolnictwa.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA W INSTYTUCIE UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA

W działalności IUNG wyróżniały się dwa główne nurty badań, tj. badania środowiskowe i technologiczne. Badania środowiskowe dotyczyły rozpoznania i oceny przyrodniczych warunków produkcji rolnej, opracowania zasad i metod ochrony gleb oraz rekultywacji gruntów, określenia roli drobnoustrojów w kształtowaniu żyzności gleby, a także rozpoznania stanu agrochemicznego gleb kraju oraz opracowania zasad i technik nawożenia oraz systemów uprawowych efektywnych ekonomicznie i zwiększających żyzność gleby.

W kolejnych latach kierunki te rozszerzyły się, m.in. o ocenę wpływu działalności człowieka na środowisko, wyznaczanie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) i obszarów problemowych rolnictwa (OPR).

Ponieważ rozwój technologii informatycznej oraz elektroniki dał nowe możliwości prowadzenia badań naukowych, jednym z zagadnień podjętych przez Instytut w nowym stuleciu było oparcie nauki i jej rozwoju na zaawansowanych rozwiązaniach IT i big data. Do bezinwazyjnego monitorowania rozległych obszarów z dużą powtarzalnością pomiarów w czasie i przestrzeni wykorzystywano teledetekcję, która pozwalała nie tylko na monitorowanie całej przestrzeni rolniczej kraju i rozpoznawanie upraw, ale umożliwiała prognozowanie plonów, wsparcie w zarządzaniu zasobami wodnymi oraz działań zapobiegających klęskom żywiołowym, a także kreowanie polityki rolnej. Instytut w badaniach nieoczywistych relacji zachodzących w środowisku i rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz detekcji anomalii wykorzystywał także sztuczną inteligencję.

W badaniach agrotechnicznych IUNG wyróżniało się pięć istotnie różniących się okresów. Pierwszy, zaczynający się już w latach 50. XX w., charakteryzował się opracowaniem podstawowych zaleceń agrotechnicznych dla roślin uprawy polowej publikowanych w formie Zaleceń Agrotechnicznych IUNG. W drugim okresie, obejmującym lata 70. i 80. XX w., opracowywano i upowszechniano kompleksowe technologie produkcji zbóż i roślin pastewnych. Kolejny etap, który rozpoczął się w latach 90. XX w. charakteryzował się dostosowaniem technologii do wymagań produkcji rynkowej, zróżnicowanej kondycji ekonomicznej gospodarstw i wymogów ochrony środowiska oraz pozostający pod wpływem działań integracyjnych z UE i Wspólną Polityką Rolną. W latach 2000–2015 nastąpiło rozszerzenie badań o aspekty jakości plonów, bezpieczeństwo żywnościowe, optymalizację technik i technologii produkcji rolniczej. Od 2016 r. zajmowano się w Instytucie zagadnieniami z zakresu bezpieczeństwa żywnościowego i zrównoważonych systemów żywnościowych oraz koncepcji odpornego rolnictwa. W tym celu Instytut zwiększył aktywność w obszarach badawczych ukierunkowanych na innowacyjne rozwiązania związane z opracowaniem i wdrażaniem praktyk niskoemisyjnych w rolnictwie, na rozwój i doskonalenie agrotechniki w celu zwiększenia efektywności nawożenia, ochrony

roślin, kształtowania wysokiej jakości plonów, optymalizację wykorzystania zasobów środowiska z zastosowaniem cyfryzacji i technologii satelitarnych, a także wsparcie rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Od początku utworzenia IUNG kierunkami, które dominowały w licznych badaniach były: gleboznawstwo i kartografia gleb, zwłaszcza w powojennych granicach państwa, badania agrometeorologiczne, nawożenie i gospodarka nawozowa, zagadnienia uprawy roli i nawożenia roślin uprawnych, gospodarka płodozmianowa, hodowla i uprawa chmielu oraz tytoniu, a także wybrane zagadnienia z mikrobiologii rolniczej i biochemii.

Prace badawcze prowadzone w latach 1950–2000 z zakresu gleboznawstwa dotyczyły zasad klasyfikacji gleb oraz koncepcji i metodycznych podstaw do wydzielania tzw. kompleksów rolniczej przydatności gleb. Realizacja tej koncepcji doprowadziła do powstania map glebowo-rolniczych, które do dziś stanowią podstawę wszelkich działań w produkcji roślinnej. Z czasem została opracowana metoda waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która uwzględniała takie elementy składowe środowiska przyrodniczego, jak: jakość i przydatność rolniczą gleb, warunki wodne, rzeźbę terenu i agroklimat. Wyrażona w punktach ocena przestrzeni rolniczej, opracowana dla jednostek administracyjnych wszystkich szczebli (z dokładnością do gmin), cieszyła się dużą popularnością. Była szeroko wykorzystywana w pracach analitycznych oraz w planowaniu strategicznym.



Mapa glebowo-rolnicza

Przez kolejne dziesięciolecia wiele zmieniło się w zakresie narzędzi do przetwarzania olbrzymiej ilości danych o rolniczej przestrzeni produkcyjnej, które znalazły się w Zintegrowanym Systemie Informacji o Przestrzeni Rolniczej Polski.

Ważnym osiągnięciem Instytutu było opracowanie w tym okresie, na podstawie wieloletnich badań, szeregu książek i albumów o różnych rodzajach erozji gleb w Polsce, a także propozycji rozwiązań przeciwerozyjnych.

Postęp prac w zakresie agrometeorologii umożliwił skwantyfikowanie wpływu warunków pogodowych na wzrost i plonowanie roślin, dał podstawę do naukowo uzasadnionej rejonizacji nie tylko gatunków, ale także odmian roślin uprawnych. Praktycznym ukoronowaniem całości tych prac było opracowanie pt. „Rolnicza przestrzeń produkcyjna

w liczbach". Zawarte w nim dane stanowią do dziś (po aktualizacji), podstawę wszelkich działań w odniesieniu do rolnictwa i w samym rolnictwie.



Poletka doświadczalne RZD Kępa-Puławy

Kolejnym kierunkiem w pracach Instytutu były badania uprawowe. Zostały one nakierowane głównie na opracowanie polskiego systemu uprawy roli, gospodarki płodozmianowej oraz bardziej efektywnych metod użyźniania gleb lekkich. Ponieważ zboża stanowiły podstawę gospodarki żywnościowej kraju, problematyka ta znajdowała zawsze szerokie odzwierciedlenie w programie badawczym Instytutu. Prowadzono badania umożliwiające ocenę potencjalnych możliwości plonowania w krajowych warunkach wszystkich gatunków roślin zbożowych, bieżącą ocenę przydatności nowych odmian oraz opracowywanie dla nich zaleceń uprawowych, a także reakcję uprawianych odmian na wszystkie elementy agrotechniki i ich współdziałanie z czynnikami siedliskowymi. Na podstawie tych badań opracowywano kompleksowe technologie produkcji zbóż.

W dziedzinie uprawy roślin pastewnych prowadzono prace dotyczące przydatności ważniejszych gatunków roślin pastewnych tradycyjnie uprawianych i nowych oraz opracowywanie dla nich zaleceń uprawowych. Zajmowano się zagadnieniami związanymi z nasiennictwem roślin bobowatych drobnonasiennych (koniczyny, lucerny) i niektórych traw. Szczególnie dużo uwagi poświęcono lucernie oraz uprawie kukurydzy z przeznaczeniem na kiszonkę.

W zakresie uprawy roślin dużą uwagę skierowano na nawożenie mineralne i żywienie roślin. W tej dziedzinie opracowano dla praktyki komputerowe doradztwo nawozowe, z przeznaczeniem dla służby rolnej obsługującej rolników indywidualnych. Z biegiem lat systemy te zostały poszerzone o aspekty ekologiczne, podobnie jak zalecenia dotyczące ochrony roślin, zwłaszcza zwalczania chwastów. Wyznacznikiem prowadzonych prac badawczych stał się zrównoważony rozwój produkcji rolniczej.



Doświadczenie z uprawą kukurydzy na kiszonkę

Instytut stał się uznanym autorytetem w sprawach związanych z wapnowaniem gleb i stosowaniem nawozów mineralnych, rolniczym wykorzystaniem gnojowicy oraz jakością uzyskiwanych plonów.

Duże osiągnięcia miał Instytut w dziedzinie mikrobiologii rolniczej, a zwłaszcza możliwości wykorzystania biologicznego wiązania azotu. Badania te zaowocowały produkcją szczepionek



Wdrożenie programu wapnowania gleb zakwaszonych

bakteryjnych na skalę przemysłową. Ponadto w Instytucie założono jedyną w kraju dużą kolekcję szczepów różnych drobnoustrojów glebowych.

Specyfiką Instytutu była działalność w zakresie hodowli i uprawy chmielu oraz tytoniu. Dzięki szerokiemu zakresowi badań praktyka uzyskała nowe odmiany tych gatunków roślin, a także szereg rozwiązań mechanizacyjnych zmniejszających wyraźnie nakłady pracy ręcznej w ich uprawie.

Dopełnieniem osiągnięć naukowych IUNG, głównie o wydźwięku praktycznym, były prace o charakterze nauk podstawowych – poznawczych. Puławski ośrodek naukowy znany był z badań nad tzw. substancjami antyżywieniowymi występującymi w lucernie i innych roślinach bobowatych drobnonasiennych, a także alkaloidów w łubinach. Światowe uznanie zyskały badania w zakresie fitochemii, dotyczące składu chemicznego, zawartości i aktywności biologicznej substancji swoistych roślin decydujących o ich wartości żywieniowej jako paszy oraz o możliwościach wykorzystania w ochronie roślin, przemyśle i medycynie.

W latach 1998–2004 w Instytucie realizowany był program badawczo-rozwojowy „Podstawy zrównoważonego gospodarowania i ochrony przestrzeni rolniczej w Polsce". Obejmował on badania z zakresu pozyskiwania danych o przestrzeni rolniczej, podstaw żyzności i ochrony gleb, techniki uprawy roli i oceny nowych nawozów i herbicydów, przyrodniczych i ekonomicznych podstaw organizacji produkcji roślinnej, produkcji zbóż, roślin strączkowych i pasz objętościowych, produkcji chmielu oraz fitochemicznej i biologicznej hodowli roślin.

Pierwszy program wieloletni w ramach uzyskania przez Instytut statusu państwowego instytutu badawczego pt. „Kształtowanie środowiska rolniczego Polski oraz zrównoważony rozwój produkcji rolniczej" był realizowany w latach 2005–2010. Jego głównym celem było wspieranie decyzji w zakresie kształtowania środowiska rolniczego oraz zrównoważonego rozwoju produkcji roślinnej (głównych ziemiopłodów), bezpiecznej dla zdrowia ludzi i zwierząt. Program zawierał zadania z zakresu kształtowania środowiska rolniczego zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego (ekorozwoju), a także działania dotyczące opracowania i wdrażania systemów oraz technologii pozyskiwania surowców roślinnych o pożą-



Rozpoznawanie szczepów bakterii roślin bobowatych



Zrównoważony system produkcji rolnej

danej jakości, bezpiecznych dla zdrowia ludzi i zwierząt.

W kolejnych latach, w ramach działalności naukowej w Instytucie zaczęto opracowywać programy wieloletnie ustanawiane przez Radę Ministrów w celu wspierania realizacji zadań o znaczeniu strategicznym dla państwa, nadzorowanych przez ministra rolnictwa. Do takich zadań należało, m.in.: racjonalne wykorzystanie gruntów, zabezpieczenie potrzeb surowcowych gospodarki i odpowiedniego poziomu konsumpcji społeczeństwa, a także ochrona środowiska przyrodniczego oraz usprawnienie transferu wyników badań naukowych do doradztwa i praktyki rolniczej. Zadania te były jednym z wyznaczników działalności wszystkich instytutów badawczych podległych Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W latach 2011–2015 Instytut realizował program wieloletni pt. „Wspieranie działań w zakresie kształtowania środowiska rolniczego i zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej w Polsce", natomiast w latach 2016–2020 program wieloletni pt. „Wspieranie działań w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w Polsce oraz kształtowania jakości surowców roślinnych", ustanowione przez Radę Ministrów.

IUNG-PIB był również koordynatorem programu wieloletniego pt. „Zwiększenie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju", ustanowionego na lata 2016–2020. Ponadto pracownicy Instytutu uczestniczyli w realizacji programu wieloletniego dotyczącego ochrony zasobów genowych koordynowanego przez Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB w Radzikowie oraz realizowali zadanie z zakresu postępu biologicznego.

W zakresie programów wieloletnich i projektów badawczych Instytut prowadził wiele badań, które znalazły uznanie u licznych odbiorców z zakresu szeroko pojętego rolnictwa.

Do ważnych projektów związanych z oceną warunków przyrodniczych było opracowanie klasyfikacji warunków agroklimatycznych w postaci syntetycznego wskaźnika bonitacji agroklimatu. Wskaźnik ten był wykorzystywany do wykazywania zróżnicowania warunków klimatycznych rolnictwa w Polsce i był sukcesywnie aktualizowany.



Program zwiększania wykorzystania białka paszowego

Z bonitacją agroklimatu wiązały się zagadnienia niedoborów wody i suszy glebowej oraz stepowienia użytków rolnych. Ponieważ częstotliwość i nasilenie susz w Polsce w ostatnich latach stały się istotnym problemem w wymiarze ogólnogospodarczym, jak i środowiskowym rozpoczęto monitorowanie występowania zasięgu suszy rolniczej i na tej podstawie stworzono System Monitoringu Suszy Rolniczej, który od 2007 r. funkcjonuje bez zakłóceń. Dla potrzeb systemu określono krytyczne wartości KBW dla poszczególnych gatunków i grup upraw, które zamieszczono w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Przy tworzeniu projektu wykorzystano opracowane w Instytucie modele prognoz plonów oraz unikatową bazę danych dotyczącą gleb. Na podstawie danych meteorologicznych od czerwca do września opracowywane są dekadowe informacje w formie map i tabel wartości KBW dla poszczególnych gmin w Polsce dla następujących gatunków i grup roślin: zbóż ozimych i jarych, kukurydzy, rzepaku i rzepiku, ziemniaka, buraka cukrowego, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek i roślin strączkowych oraz czterech kategorii gleb o różnej podatności na suszę.

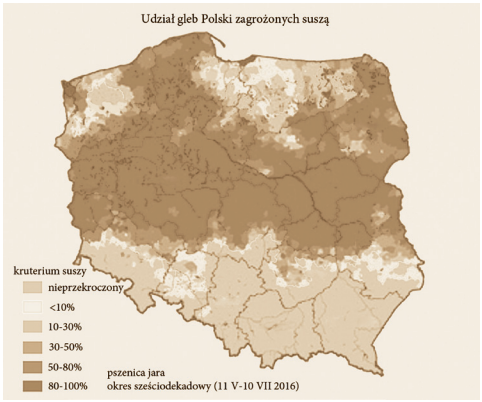

Opracowanie Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej

Badania prowadzone we wcześniejszych latach pozwoliły rozpoznać i dokonać oceny przyrodniczych warunków produkcji rolniczej, która została wykorzystana nie tylko do prowadzenia dalszych badań w Instytucie, ale także w praktyce. Opracowano tzw. waloryzację rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która uwzględniała takie elementy składowe środowiska przyrodniczego, jak: jakość i przydatność rolniczą gleb, warunki wodne, rzeźbę terenu i agroklimatu wyrażone w punktach.

Bardzo dużym osiągnięciem było opracowanie systemu podziału gleb użytków rolnych, który stał się podstawą do sporządzenia map przydatności rolniczej gleb (tzw. map glebowo-rolniczych) i glebowo-przyrodniczych w skalach 1:5000, 1:25000 i 1:100000. Dzięki tym opracowaniom dokonano inwentaryzacji zasobów glebowych i stworzono dobre podstawy do racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

W obszarze badań i zaleceń związanych z procesami kształtowania środowiska przyrodniczego i problemem ochrony gleb ważne miejsce miały prace z zakresu ochrony gleb przed erozją wodną i eoliczną. Wyniki tych badań posłużyły także do opracowania map analogowych: zagrożenia erozją wodną powierzchniową w skali 1:300000 i zagrożenia gleb erozją wietrzną obszaru Polski w skali 1:500000, a także erozji wąwozowej w skalach: 1:25000 i 1:500000. Mapy były stale aktualizowane i digitalizowane. Na ich podstawie została opracowana 5-stopniowa skala narażenia

obszarów na erozję wodną, wąwozową oraz wietrzną i wykorzystywana w przedsięwzięciach decyzyjnych dotyczących ochrony środowiska i gospodarki gruntami, a także w różnego rodzaju pracach planistycznych i projektowo wdrożeniowych podejmowanych na terenach zagrożonych erozją gleb.

W Instytucie dokonano także oceny zanieczyszczenia gleb w Polsce. Ze względu na właściwości buforowe gleb, określenie tempa i wielkości zmian chemizmu gleb wymagało długiego okresu prowadzenia badań. Na ich podstawie dokonano oceny jakości gleb w zakresie zanieczyszczenia metalami ciężkimi i siarką oraz sporządzono mapy przedstawiające ten stan. Wyniki badania gleb w Polsce pod tym względem wykazały, że łączne zanieczyszczenie wszystkimi metalami (Cd, Cu, Ni, Pb, Zn) oraz siarką było niewielkie. Sukcesywne ograniczanie emisji zanieczyszczeń przemysłowych, porządkowanie gospodarki odpadami, rekultywacja gruntów zdegradowanych, a także generalna poprawa kultury użytkowania środowiska propagowane przez Instytut wpłynęły na zmniejszanie areału gleb stanowiących zagrożenie dla jakości produkcji roślinnej.

Ważnym zagadnieniem środowiskowym podjętym w Instytucie było badanie oddziaływania rolnictwa na jakość wody. Jednym z większych osiągnięć Instytutu w zakresie ochrony wody była wieloaspektowa ocena udziału rolnictwa w rozpraszaniu składników biogenicznych do środowiska, a przede wszystkim do wód, która zobiektywizowała w dużym stopniu niekorzystne dla Polski opinie dotyczące udziału polskiego rolnictwa w ilości odpływu azotu i fosforu do wód Morza Bałtyckiego. Badania wykazały, że Polska, dokonując wielu zmian w kwestii ochrony środowiska (budowa oczyszczalni ścieków, restrukturyzacja w rolnictwie, implementacja Dyrektyw Unii Europejskiej), wpłynęła na istotny spadek stężeń i ładunków N i P odprowadzanych z terytorium naszego kraju do Bałtyku.

Innym osiągnięciem Instytutu w obszarze gospodarki wodnej było opracowanie systemu monitoringu bilansu wodnego gleb użytków rolnych i leśnych w Polsce. Celem tego opracowania było wygenerowanie aktualnych map ryzyka wystąpienia zjawisk ekstremalnych związanych z ilością retencjonowanej w krajobrazie wody, tj. powodzie na terenach górskich oraz susze i pożary lasów. System ten był wykorzystywany do generowania informacji o stanie uwilgotnienia gleb na potrzeby monitoringu suszy rolniczej oraz jako element modeli symulacji odpływu azotanów do wód podziemnych. Prace dotyczące oceny wpływu rolnictwa na jakość wód oraz wspierania działań mających na celu ochronę zasobów wodnych w Polsce miały na celu identyfikację miejsc presji działalności rolniczej i jej

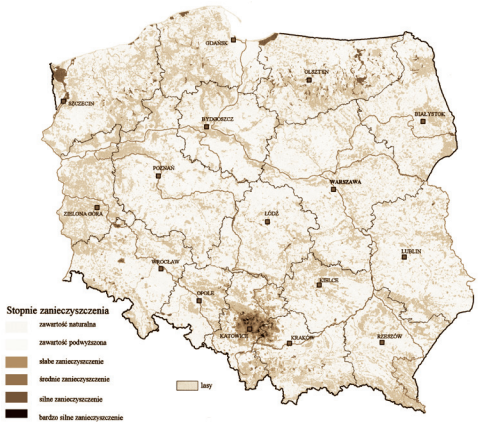

Mapa oceny zanieczyszczenia gleb metalami ciężkimi

oddziaływania na stan zasobów wodnych. W tym celu zostały opracowane zasady gospodarki nawozowej przyjaznej dla środowiska zwłaszcza w obszarach zagrożonych zanieczyszczeniem fosforem.

Nowatorskie rozwiązania w gospodarowaniu glebową materią organiczną oraz systemie uprawy uproszczonej prowadziły do zoptymalizowania racjonalnej gospodarki wodnej w rolnictwie poprzez jej retencję w samej glebie. Jednym z osiągnięć Instytutu w zakresie badań nad ograniczaniem zużycia wody były prace ukierunkowane na środowiskowe zrównoważenie zarządzania nawadnianiem za pomocą zintegrowanego systemu opartego na wysokorozdzielczych danych satelitarnych, zaawansowanym modelowaniu, kontroli procesów i innowacyjnym zarządzaniu usługami, który był wykorzystany w zarządzaniu nawodnieniami w gospodarstwach rolnych, jak również służył do bilansowania zużycia wody na poziomie zlewni.

Do dokonań Instytutu w obszarze ochrony wód i gleb należy zaliczyć również prace monitoringowe gleb na zawartość azotu mineralnego, pozwalające uściślić wielkości dawek nawozów azotowych, ponieważ jego zawartość w okresie jesieni miała duże znaczenie ze względu na możliwe zagrożenia środowiska nadmiarem azotanów przedostających się do gleby, a tym samym zanieczyszczania wód. Monitoring azotu mineralnego jest kontynuowany, a jego wyniki służyły zarówno doradztwu nawozowemu, jak i ocenie zagrożeń nadmiarem azotu w skali regionalnej i na poziomie całego kraju.

Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery było współcześnie jednym z ważniejszych wyzwań dla środowiskowego obszaru badań Instytutu i płaszczyzną jego współpracy z przemysłem oraz praktyką rolniczą. Głównymi kierunkami działań w zakresie ograniczania emisji były: ocena emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa w kraju z uwzględnieniem różnych poziomów zarządzania (pole, gospodarstwo, region, kraj); wpływ uwarunkowań przyrodniczych (zmiany klimatu, jakość i specyfika gleb, zawartość glebowej materii organicznej) oraz organizacyjno-ekonomicznych (intensywność, systemy, kierunki i technologie produkcji rolniczej, zmiany w strukturze użytkowania ziemi i strukturze produkcji) na emisję gazów cieplarnianych; strategie i sposoby ograniczania emisji gazów cieplarnianych do atmosfery; wykorzystanie metod modelowania do oceny (szacunków) emisji gazów cieplarnianych w zależności od czynników siedliskowych, agrotechnicznych i organizacyjno-ekonomicznych; ocena skuteczności różnych sposobów ograniczania emisji i ich wpływu na efekty produkcyjne i ekonomiczne różnych grup gospodarstw rolniczych; wdrażanie rozwiązań zapewniających ograniczenie emisji gazów cieplarnianych – współpraca z przemysłem i praktyką rolniczą;



Automatyczna stacja pomiarów emisji gazów cieplarnianych

poszukiwanie możliwości wielopłaszczyznowej, interdyscyplinarnej oceny emisji poprzez współpracę różnych ośrodków i specjalności naukowych oraz poprawę skuteczności transferu wyników badań do doradztwa i praktyki rolniczej.

Celem analiz możliwości redukcji emisji gazów cieplarnianych, amoniaku oraz azotanów z rolnictwa w perspektywie do 2030 oraz do 2050 było stworzenie systemu elektronicznego szacowania emisji gazów cieplarnianych, przegląd i analiza metod szacowania emisji oraz prognozy emisji gazów cieplarnianych w kraju i województwach w latach 2015, 2030 oraz 2050. Wyniki prac w tej dziedzinie stanowiły podstawę merytorycznego wsparcia działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie potrzeb uaktualniania programów dla doradztwa oraz kodeksu dobrych praktyk rolniczych o praktyki ukierunkowane na redukcję emisji gazów cieplarnianych oraz innych zanieczyszczeń powietrza z sektora rolnego oraz adaptację do zmian klimatu, dla organów administracji publicznej, jednostek doradztwa rolniczego oraz producentów rolnych. Wyniki realizacji zadania były przydatne w projektowaniu działań oraz propagowaniu praktyk efektywnie przyczyniających się do wywiązania się w przyszłości z obowiązków ograniczania emisji i zwiększania pochłaniania dwutlenku węgla w sposób efektywny technicznie i ekonomicznie. Są one przydatne przy podejmowaniu decyzji dotyczących kształtowania produkcji rolniczej w przyszłości w skali kraju i skali regionalnej zgodnie z wymaganiami WPR oraz pakietu klimatyczno-energetycznego.

Biologiczne metody kształtowania żyzności gleb to kolejny wiodący kierunek badań Instytutu. Dotyczyły one przede wszystkim roli drobnoustrojów w biologicznym wiązaniu azotu, opracowaniu i doskonaleniu technologii produkcji szczepionek bakteryjnych do zaprawiania nasion roślin bobowatych, znaczenia ryzosfery gatunków roślin uprawnych i ich zmianowań w przemianach związków węgla, fosforu i azotu. Służyły także do rozpoznania przyczyn rozwoju w glebie grzybów powodujących naczyniową pasiastość zbóż ozimych, określenia wpływu emisji przemysłowych i chemizacji rolnictwa (nawożenie, stosowanie środków ochrony roślin) na kształtowanie się mikrobiologicznych właściwości gleb czy opracowywania wskaźników aktywności biologicznej, żyzności gleb. Wyniki powyższych badań posłużyły do opracowywania i aktualizacji zaleceń agrotechnicznych.

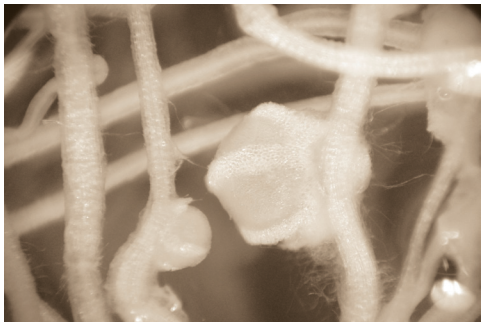

Badanie mikroorganizmów glebowych

Jednym z ważniejszych przyszłościowych obszarów badawczych Instytutu związanych z biogospodarką były poszukiwania alternatywnych substancji wzbogacających gleby Polski w substancję organiczną. Nowatorskie rozwiązania z tego zakresu pozwoliły na wykorzystanie materiałów odpadowych pochodzenia rolniczego do produkcji biowęgla i zastosowania go w produkcji roślinnej i zwierzęcej. Jest to niezwykle ważny pro-

blem wiążący się z ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych z upraw polowych i produkcji zwierzęcej. Do problemów z przyśpieszoną mineralizacją glebowej materii organicznej można również zaliczyć płużną uprawę roli, która jest energo- i kapitałochłonnym elementem produkcji roślinnej. W rolnictwie zrównoważonym Instytut promował tzw. konserwującą uprawę roli, której celem jest wzrost żyzności gleby przy mniejszych nakładach, bez ujemnego wpływu na plonowanie roślin, z uwzględnieniem ochrony środowiska przyrodniczego poprzez zmniejszenie emisji CO_2 do atmosfery, co osłabia efekt cieplarniany. Badania prowadzone w Instytucie nad stosowaniem takiej uprawy, a zwłaszcza uprawy pasowej (strip-till) potwierdzały uzyskanie dodatniego salda bilansu glebowej materii organicznej (większa sekwestracja węgla organicznego w glebie). Ponadto uprawa konserwująca była mniej czaso- i energochłonna w porównaniu z uprawą płużną. Poza ograniczeniem emisji CO_2 do atmosfery, dzięki lepszemu wykorzystaniu azotu poprzez stosowanie nawożenia wgłębnego jako elementu rolnictwa precyzyjnego, uprawa konserwująca powodowała zmniejszenie emisji N_2O.

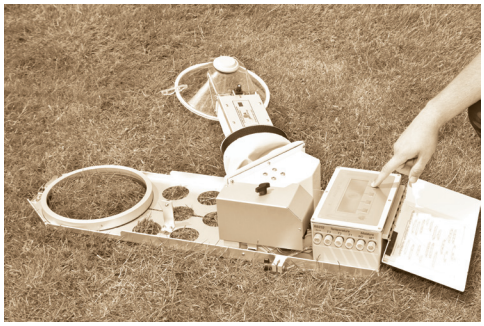

Wykonywanie pomiaru emisji CO_2

Głównym celem prac dotyczących opracowania metody poprawy żyzności gleb w ekologicznych systemach produkcji rolniczej było przygotowanie zrównoważonych zasad produkcji roślinnej, które efektywniej oddziaływały na: roślinę uprawną, utrzymanie uporządkowanej struktury profilu glebowego, pożyteczne mikroorganizmy, a także na obieg węgla i azotu. Projekt w dużym stopniu wykorzystywał doświadczenie zgromadzone w projekcie TILMAN-ORG. Poprzedni projekt opierał się na kilku doświadczeniach polowych dotyczących konserwującej uprawy roli oraz znaczenia poplonów. Doświadczenia te zostały wykorzystane w projekcie FertilCrop. Ten projekt opierał się na systemach rolniczych bazujących na konserwującej uprawie roli, wykorzystaniu poplonów, zróżnicowanym płodozmianie oraz produkcji mieszanej, uwzględniającej także uprawy sadownicze. Poszczególne pakiety projektu dotyczyły oceny różnych metod ograniczania zachwaszczenia upraw polowych, właściwości fizycznych gleby w uporządkowanej strukturze profilu glebowego zdolnego do akumulacji materii organicznej w górnej warstwie, ale często zagęszczonej w głębszych poziomach, rozmieszczenia organizmów glebowych wzdłuż profilu glebowego i ich wpływu na funk-



Nowe sposoby uprawy roli i siewu

cje gleby, przeglądu wiedzy dotyczącej strat składników pokarmowych do środowiska wodnego i atmosfery oraz modelowania procesów emisji i pochłaniania dwutlenku węgla w glebie. W ramach projektu FertilCrop zostały opracowane wspólnie z rolnikami i dla nich różne narzędzia oraz systemy wspomagania decyzji mające na celu przede wszystkim utrzymanie optymalnej żyzności gleby. Ponadto w Instytucie opracowano różne rodzaje długofalowych scenariuszy dynamiki strat azotu oraz zmian żyzności gleby opartych na otrzymanych z modelu NDICEA symulacjach.

Gleby są obecnie zagrożone szeroką gamą niekorzystnych, zintensyfikowanych zjawisk i procesów, takich jak erozja gleby, zagęszczanie, pustynnienie, zasklepianie, zanieczyszczenia i inne wynikające ze zmian klimatycznych oraz zwiększonej działalności gospodarczej człowieka. W celu opracowania metod oceny obecnych zagrożeń dla gleby i znalezienia innowacyjnych rozwiązań, aby zapobiec dalszej ich degradacji, realizowany był projekt dotyczący zapobiegania i remediacji gleb zdegradowanych poprzez zrównoważone użytkowanie gruntów. Projekt miał na celu uzupełnienie wiedzy z zakresu wpływu działalności człowieka w dobie zmian klimatycznych na funkcjonowanie ekosystemów glebowych, opracowanie metod szacowania stanu degradacji i potrzeb ochrony gleb oraz uniwersalnej metodologii mającej na celu określenie wpływu procesów degradacyjnych na funkcje gleb oraz funkcje ekosystemowe. W wyniku jego realizacji zostały opracowane innowacyjne podstawy ochrony gleb, we współpracy z interesariuszami oraz ocena ich skuteczności w stosunku do funkcji gleby i jej ekosystemu.

Niektóre zagrożenia w zakresie ochrony gleb wiązały się ze stosowaniem w rolnictwie w celach nawozowych osadów ściekowych i komunalnych oraz pozostałości pofermentacyjnych z biogazowni. Badania prowadzone w tym zakresie w Instytucie pozwoliły na opracowanie i ciągłe doskonalenie zaleceń bezpiecznej ich utylizacji i ewentualnego dopuszczenia do stosowania jako nawozów. Ponadto Instytut był upoważniony do oceny i opiniowania przydatności rolniczej nawozów mineralnych, organicznych, mineralno-organicznych, środków wapnujących i wspomagających uprawę roślin oraz różnego rodzaju odpadów.

Z punktu widzenia kształtowania środowiska rolniczego istotne znaczenie miały prace badawcze nad rozpoznaniem stanu agrochemicznego gleb kraju oraz opracowaniem zasad i technik zrównoważonego nawożenia. Uzyskane wyniki analiz oceny odczynu i żyzności gleb kraju w przyswajalne dla roślin formy fosforu, potasu i magnezu pozwoliły na diagnozę aktualnego stanu i wskazanie pojawiających się zagrożeń dla potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej związanych z ekstensyfikacją nawożenia mineralnego.



Opracowywanie projektów utrzymania żyzności gleb

Ważnym osiągnięciem Instytutu w zakresie gospodarki nawozowej było opracowanie systemu doradztwa nawozowego. Przygotowane w tym celu nowe programy komputerowe NAWSALD, MACROBIL, PLANO RSN, INFOPLANT umożliwiły wyliczenie dawki nawozów mineralnych, sporządzenie bilansów składników pokarmowych jako wskaźnika stopnia zrównoważonego gospodarowania oraz ocenę zagrożeń dla środowiska przyrodniczego.

Program NawSald przeznaczony był dla producentów rolnych oraz doradców rolniczych jako narzędzie do sporządzania planów nawożenia w gospodarstwach rolnych dla gruntów ornych w zgodzie z zasadami zrównoważonej gospodarki składnikami mineralnymi. Podstawą zrównoważonego nawożenia było możliwie precyzyjne określenie ilości dostępnych w gospodarstwie nawozów naturalnych oraz ilości zawartych w nich składników pokarmowych. Integralną częścią programu NawSald był moduł umożliwiający symulowanie produkcji nawozów naturalnych na podstawie informacji o produkcji zwierzęcej w gospodarstwie. Inną funkcję, jaką spełniał program, była ocena wpływu nawożenia na środowisko przez kontrolę salda bilansu składników wyznaczanych metodą „na powierzchni gleby".

Program MacroBil tworzył bilans składników pokarmowych (N, P, K) w gospodarstwie „na powierzchni pola". Pomagał on w realizacji zadań wynikających z rozporządzenia ministra środowiska w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

Program Plano RSN to narzędzie przygotowane do sporządzania planów nawożenia w gospodarstwach rolnych uczestniczących w programach rolnośrodowiskowych, a także w gospodarstwach objętych dyrektywą azotanową (OSN). Integralną część programu stanowił moduł umożliwiający symulowanie produkcji nawozów naturalnych na podstawie informacji o produkcji zwierzęcej w gospodarstwie. Aplikacja InfoPlant umożliwiała kompleksową ocenę aktualnego stanu odżywienia rośliny uprawnej na podstawie wyników analizy chemicznej próbki roślinnej pobranej w okresie wegetacji. Zasadniczym elementem programu była prezentacja graficzna koncentracji makro- i mikroelementów w roślinie na tle zakresów zawartości niskiej, optymalnej i wysokiej, co ułatwiało diagnozowanie potrzeb nawozowych uprawianej rośliny i sformułowanie odpowiednich zaleceń. W programie uwzględniono szerokie spektrum roślin uprawnych z następujących grup: zboża, okopowe, bobowate, rośliny specjalne (tytoń, chmiel), sadownicze, ozdobne i warzywne.

W ramach Centrum Kompetencji Zakładów Azotowych „Puławy" S.A. Instytut współpracował z przemysłem nawozowym. Prowadził też szeroką, wielokierunkową współpracę zagraniczną we wszystkich sferach zainteresowań badawczych, a także uczestniczył w realizacji i koordynacji projektów naukowo-badawczych finansowanych przez MNiSW i NCN, NCBiR, projektów w ramach 7 PR UE, Horyzont 2020, projektów POIR oraz w ramach współpracy międzynarodowej z różnymi podmiotami.

Celem projektu dotyczącego niskonakładowego i bezpiecznego dla środowiska systemu nawożenia i siewu kukurydzy (AZOMAIS) było opracowanie nowoczesnej, niskonakładowej technologii produkcji kukurydzy na ziarno i kiszonkę wraz z dostarczeniem specjalistycznego nawozu UreaPhos(Micro) o składzie chemicznym dostosowanym do potrzeb pokarmowych kukurydzy oraz agregatu uprawowo-siewnego MaisKomb do równoczesnego wysiewu nasion kukurydzy i nawozu. Nowa, uproszczona technologia uprawy kukurydzy pozwoliła znacząco zredukować liczbę zabiegów agrotechnicznych, a tym samym przyczyniła się do zmniejszenia nakładów energii i robocizny. W nowej technologii wszystkie zabiegi (z wyjątkiem aplikacji środków ochrony roślin i herbicydów), czyli uprawa roli, siew i nawożenie, odbywały się w czasie jednego przejazdu przez pole za pomocą specjalnego urządzenia. Agregat w jednym przejeździe uprawiał glebę (uprawa pasowa strip-till), wysiewał nasiona kukurydzy i dokonywał aplikacji nawozu na dwóch głębokościach.



Opracowanie Kodeksu dobrej praktyki rolniczej

Opracowane w IUNG-PIB Zintegrowany System Informacji o Przestrzeni Rolniczej Polski oraz Polski Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej były reakcją Instytutu na wyzwania związane z przyjętą strategią rozwoju kraju opartą na ekorozwoju. System ten charakteryzował się dużą reprezentatywnością i umożliwiał wykorzystanie szeregu map numerycznych o różnej skali i zasięgu terytorialnym, przydatnych do zarządzania przestrzenią rolniczą i pozwolił na takie przedsięwzięcia, jak: charakterystyka ilościowa i jakościowa gleb Polski; wskazywanie specyficznych cech środowiska glebowego Polski i zróżnicowania regionalnego; identyfikacja i kwantyfikacja czynników ograniczających wykorzystanie potencjału produkcyjnego gleb Polski, wykonywanie analiz przestrzennych o różnym stopniu szczegółowości (ONW, OPR); modelowanie i prognozowanie przekształceń użytków rolnych


Opracowanie strategii ekorozwoju

Polski; wskazywanie zagrożeń dla środowiska glebowego i ich wieloaspektowych skutków; wskazywanie działań zapewniających racjonalne (optymalne) gospodarowanie glebami; ocenę różnych warunków strategii rozwoju; opracowanie koncepcji kompleksowego urządzania obszarów wiejskich. Ten stale wzbogacany o nowe dane środowiskowe system dostrzegający wszystkie funkcje gleb (produkcyjną, siedliskową, retencyjną) i wskazujący zagrożenia, które są wynikiem działalności rolniczej i pozarolniczej (zakwaszenie gleb, degradacja fizyczna w wyniku zagęszczenia i zasklepienia się gleb, erozja, intensyfikacja procesów utraty substancji organicznej, zmiany bioróżnorodności, gromadzenie się zanieczyszczeń w glebach, susze glebowe), pozwolił na wyznaczanie obszarów wrażliwych, najsilniej narażonych na procesy degradacji gleb, a także na przedstawianie propozycji organizacyjnych, prawnych i finansowych prowadzących do ograniczenia lub wyeliminowania różnych zagrożeń.



Wyznaczenie terenów szczególnie przydatnych do produkcji ekologicznej

Ocena zachowania się herbicydów w środowisku to badania dotyczące opracowywania metod oznaczania pozostałości herbicydów i ich metabolitów w glebie i wodzie, oceny skażenia nimi gleb i wód oraz tempa przemieszczania się substancji czynnych herbicydów do wód gruntowych i powierzchniowych. Wyniki badań były wykorzystywane do opracowywania integrowanych metod walki z chwastami i stanowiły podstawę dopuszczania tych substancji do stosowania w rolnictwie oraz były szeroko wykorzystywane w działaniach na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego.

Instytut zajmował się także zagadnieniami dotyczącymi oceny zmian w gospodarowaniu ziemią, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, organizacyjno-ekonomicznych i procesów urbanizacyjnych. Projekt wskazywał określone działania prowadzące do racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Określenie skali odłogowania było pomocne w ocenie skutków mechanizmów WPR, a ocena zmian we właściwościach gleb organicznych ułatwiła wskazanie zakresu koniecznej ochrony tego rodzaju gleb. Rozpoznanie obszarów zagrożonych niekorzystnymi zmianami w zasobach gruntów rolnych pozwoliło na skoncentrowanie działań w tych regionach oraz racjonalne i skuteczne wykorzystanie środków finansowych. Zagadnienia te zostały uwzględnione w programie wieloletnim na lata 2016–2020. Zadania te zostały wykonane na potrzeby organów administracji publicznej odpowiedzialnych za wdrażanie programów ochrony gleb, a także za przygotowywanie planów zagospodarowania przestrzennego, które mogły korzystać ze wskaźników

i narzędzi umożliwiających uwzględnienie jakości gleb w procesie planowania i dostosowania do możliwości technologicznych i dostępności danych. Narzędzia te były również przydatne w dokonywaniu pełniejszej oceny oddziaływania planów zagospodarowania przestrzennego i poszczególnych inwestycji na środowisko. Natomiast podmioty odpowiedzialne za przepisy prawne i instrumenty WPR dotyczące gospodarki glebami (przekształcanie na cele nierolne, ochrona trwałych użytków zielonych) uzyskały informacje na temat skuteczności obowiązujących przepisów w tym zakresie.

Wyniki badań realizowanych w ramach oceny gleb użytkowanych rolniczo z uwzględnieniem prawidłowego funkcjonowania ekosystemów glebowych oraz wskazanie działań zapobiegających procesom degradacyjnym służyły do opracowania metod oceny w stosunku do siedliskowej i retencyjnej funkcji gleb użytkowanych rolniczo. Wypracowanie wspólnej metodyki oceny gleb użytkowanych rolniczo umożliwiło opracowanie działań zmierzających do poprawy ich stanu z uwzględnieniem zróżnicowania regionalnego. Wyniki realizacji tego zadania zostały wykorzystane jako uzupełnienie realizacji monitorowania parametrów środowiska glebowego dla właściwej oceny WPR. Uzyskane wyniki były przydatne zarówno przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, jak i ekspertyz oraz strategii działania w kierunku poprawy jakości gleb czy opracowań ekofizjograficznych.

Wyniki prac zrealizowanych w zakresie monitorowania różnych parametrów środowiska glebowego dla właściwej oceny WPR pozwoliły na dokonanie oceny zróżnicowanego oddziaływania instrumentów WPR na parametry środowiska glebowego. Diagnoza ta umożliwiła monitorowanie zmian parametrów środowiska glebowego zarówno w ujęciu dynamicznym (w latach) przez porównanie do wcześniejszych okresów, jak i w ujęciu regionalnym. Ocena oddziaływania instrumentów WPR na parametry środowiska glebowego była też odzwierciedleniem zmian w strukturze agrarnej i intensywności produkcji rolniczej. Wyniki realizacji zadania były przydatne w planowaniu strategii rozwoju dotyczącej rolnictwa w Polsce.

Badania prowadzone w Instytucie były także nakierowane na opracowanie i doskonalenie metod oceny oraz prognozowanie (modelowania) skutków środowiskowych i produkcyjno-ekonomicznych WPR i zmian klimatu. Zadanie to miało na celu ocenę skutków środowiskowych i produkcyjno-ekonomicznych WPR w różnych skalach przestrzennych w warunkach aktualnego klimatu oraz w wariantach scenariuszy klimatycznych w perspektywie do 2050 r. Opracowana metodyka i wyniki realizacji zadania służyły jako mierniki działań środowiskowych i proklimatycznych w Polsce, jak również do planowania działań strategicznych w tym zakresie.

Uzyskane efekty prac dotyczących analizy i oceny wpływu działań WPR na środowisko oraz strukturę, poziom, koncentrację i konkurencyjność produkcji rolniczej, z uwzględnieniem zróżnicowania regionalnego rolnictwa i specyfiki różnych grup gospodarstw rolnych pozwoliły na korzystniejsze, bardziej efektywne oraz precyzyjne kreowanie WPR po 2020 r. Efektem badań i prac studialnych było opracowanie szerokiego wykazu wskaźników i metod przydatnych do wielokryterialnej i wielo-

aspektowej oceny wpływu działań WPR na rolnictwo i jego najbliższe otoczenie. Przygotowane opracowanie umożliwiło monitorowanie efektów wdrażania WPR od 2014 r.

Wyniki prac z zakresu oceny i kształtowania bioróżnorodności środowiska glebowego oraz aktywności mikrobiologicznej gleb z uwzględnieniem warunków siedliskowych i systemów gospodarowania posłużyły do określenia bioróżnorodności mikroorganizmów glebowych i aktywności mikrobiologicznej gleb przeprowadzonej na podstawie warunków siedliskowych, systemu gospodarowania i badanego regionu oraz opracowanie zbioru wskaźników aktywności biologicznej gleb przydatnych do powszechnego stosowania w tego rodzaju ocenach. Zebrane dane służyły do diagnozowania aktualnej oceny bioróżnorodności gleb w Polsce. Opracowana metodyka posłużyła do ocen prowadzonych w aspekcie rozwoju zrównoważonego. Proponowane kryteria i wskaźniki znalazły zastosowanie w doradztwie rolniczym oraz w analizach regionalnych dotyczących zróżnicowania uwarunkowań i efektów produkcyjno-ekonomicznych produkcji rolniczej, jak również przy podejmowaniu decyzji dotyczących produkcji rolniczej.

Ocena możliwości i kierunków wykorzystania środowiska rolniczego Polski z uwzględnieniem koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, specyfiki obszarów problemowych oraz kierunków rozwoju infrastruktury była propozycją wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce z uwzględnieniem regionalnego zróżnicowania warunków środowiskowych, infrastrukturalnych, specyfiki obszarów problemowych oraz uwarunkowań rozwoju działalności alternatywnej. Wyniki prac były pomocne w opracowaniu i realizacji polityki rolnej z Krajowego Planu Strategicznego Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski oraz PROW, a także polityki spójności wdrażanej w skali regionalnej, m.in. w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Aspekty środowiskowe stanowiły przesłankę prac nad oceną i wspieraniem procesów wdrażania integrowanych technologii produkcji roślin zbożowych, pastewnych i energetycznych w gospodarstwach rolnych, w zależności od wielkości, kierunku produkcji, rejonu kraju, wyposażenia w sprzęt techniczny, stopnia intensywności prowadzonej produkcji i innych. Obszerna baza danych o analizowanych gospodarstwach rolnych pozwoliła także na ocenę innych wskaźników stosowanych do oceny stopnia realizacji zasad przyjętych dla tego sposobu produkcji roślinnej oraz określiła wynikające z tego skutki ekonomiczne i środowiskowe. Uzyskane rezultaty stanowiły podstawę do sporządzania opinii na temat aktualnego stanu i możliwości wdrażania integrowanych technologii produkcji roślinnej oraz były bardzo przydatne do oceny realizacji za-



Kształtowanie bioróżnorodności środowiska

sad integrowanej ochrony roślin w Polsce. Stanowiły także podstawę do analiz dotyczących rozwoju gospodarstw rolnych w naszym kraju.

Wyniki prac dotyczących oceny możliwości kształtowania poziomu i jakości produkcji roślinnej z uwzględnieniem przewidywanych zmian klimatu przeznaczone były dla producentów rolnych wykorzystujących swoje płody we własnym gospodarstwie rolnym, jak i sprzedających je na rynku dla różnych gałęzi przemysłu. Opracowane na ich podstawie instrukcje i program komputerowy były pomocne do podejmowania przez producentów decyzji związanych z wyborem sposobu realizacji poszczególnych elementów technologii produkcji warunkującej pozyskiwanie dobrej jakości plonu, także w warunkach niekorzystnego przebiegu pogody. Wyniki prac były przydatne dla organów administracji publicznej odpowiedzialnych za kształtowanie rozwoju rolnictwa na danym terenie.

W celu ograniczenia wzrostu zanieczyszczenia środowiska naturalnego, w tym również ograniczenia emisji CO_2, prowadzono prace badawcze w zakresie użycia energii, zwłaszcza pochodzącej ze źródeł odnawialnych. W Instytucie dokonano oceny możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii pochodzenia rolniczego oraz ich wpływu na środowisko i bezpieczeństwo żywnościowe Polski.

Efektem prowadzonych prac było stworzenie systemu informacji o zasobach biomasy możliwej do wykorzystania na cele energetyczne. Internetowa witryna informacyjna prezentowała potencjał produkcji biomasy w postaci map numerycznych i zestawień liczbowych ułatwiających podejmowanie decyzji administracyjnych i gospodarczych nakierowanych na efektywne wykorzystywanie biomasy jako odnawialnego źródła energii.

Aktualny stan rozwoju przestrzennego obszarów wiejskich, w tym rolniczej przestrzeni produkcyjnej, był efektem działalności rolniczej w określonych warunkach przyrodniczych i zmieniających się, często niekorzystnych, warunkach społeczno-gospodarczych. Czynniki historyczne, przyrodnicze i ekonomiczno-społeczne zadecydowały o tym, że polskie rolnictwo charakteryzowało się dużym zróżnicowaniem regionalnym i niekorzystną strukturą agrarną zachowującą w większości tradycyjny charakter. Obszary wiejskie w Polsce wymagały zatem głębokich zmian strukturalnych związanych zarówno z produkcją rolną, jak i wielkością gospodarstw, ukształtowaniem ich rozłogów oraz strukturą demograficzną, przestrzenną i instytucjonalną.



Wprowadzanie do uprawy roślin energetycznych

Kompleksowym przekształcaniem i modernizacją rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz organizacją nowej struktury terenowej obszarów wiejskich zajmowała się geodezja urządzeń rolnych. Celem urządzania obszarów wiejskich było dążenie do poprawy warunków życia i pracy ludności wiejskiej, potencjału

ekonomicznego obszarów wiejskich, dochodów ludności wiejskiej, stanu środowiska przyrodniczego, krajobrazu i stanu środowiska kulturowego.



Wyznaczanie obszarów ONW

Celem wytycznych do opracowania programów urządzeniowo-rolnych gmin, którym kształt został nadany w Instytucie była próba ujednolicenia metody postępowania podczas projektowania i realizacji procesu urządzeniowego gmin na obszarze całego kraju, z uwzględnieniem bardzo dużego zróżnicowania regionalnego, a także określenie niezbędnych działań, których realizacja powinna wpłynąć na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich poprzez poprawę struktury agrarnej i funkcjonowanie gospodarstw rolnych, warunków życia i pracy ludności wiejskiej oraz ochronę i kształtowanie środowiska przyrodniczego.

Zgodnie z wytycznymi Unii Europejskiej obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) to tereny o niskiej produktywności spowodowanej słabą jakością gleb, niekorzystnymi warunkami klimatycznymi i topograficznymi oraz małym i zmniejszającym się zaludnieniem. Państwa członkowskie UE były zobowiązane do wprowadzenia specjalnego systemu dopłat dla rolników, aby zrekompensować straty związane z uciążliwością gospodarowania w rejonach o mniej korzystnych warunkach środowiska. Subwencje te miały na celu podwyższenie dochodów rolników oraz zachęcanie ich do modernizacji gospodarstw i rozwoju funkcji pozarolniczych. W tym celu w IUNG-PIB został opracowany wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który umożliwił ilościową wycenę jakości obszarów użytkowanych rolniczo dla dowolnych jednostek przestrzennych. Pierwotnie waloryzację wykonano dla poziomu gmin, a w ostatnich latach, dzięki zastosowaniu technik numerycznych w środowisku systemów informacji geograficznej, możliwe stało się jej uszczegółowienie dla obrębów ewidencyjnych. Ze względu na ilościowy charakter wskaźnika, obiektywnie odzwierciedlający czynniki ograniczające produkcję rolniczą, waloryzację, obok wskaźników demograficznych, przyjęto jako podstawę do wydzielenia obszarów o niekorzystnych warunkach (ONW) w Polsce. Podstawową jednostką administracyjną, na podstawie której wyznaczono obszary o niekorzystnych warunkach dla gospodarki rolnej była gmina. W procesie wyodrębniania obszarów o ograniczonych możliwościach produkcyjnych rolnictwa uwzględniono jedynie gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich. Ciągle aktualizowana metodologia i analiza obszarów problemowych rolnictwa w Polsce prowadzona w Instytucie była próbą identyfikacji rzeczywistych ograniczeń w prowadzeniu działalności rolniczej, a przede wszystkim produkcji polowej wynikających z czynników i zjawisk natury przyrodniczej, antropogenicznej i organizacyjnej. Przestrzenne rozmieszczenie obszarów problemowych w odniesieniu do gmin oraz ich charakte-



Monitorowanie obszarów rolniczych

rystyka były przydatne dla służb doradczych wspierających działania wdrażane w ramach PROW oraz do realizacji zadań jednostek samorządowych w zakresie racjonalnego zagospodarowania, ochrony i rozwoju obszarów wiejskich. Były one także wykorzystane w planowaniu strategicznym dotyczącym rozwoju obszarów wiejskich. W planowaniu tym uwzględniano, m.in. perspektywy rozwoju różnych systemów gospodarowania.

Niezwykle ważne były badania związane z rolnictwem precyzyjnym oraz wykorzystaniem technologii satelitarnych w rolnictwie. Użycie systemów pozycjonowania GPS, czytników obrazowania NDVI, satelitów, dronów do zbierania danych na temat pól, kondycji roślin, upraw, zasobności gleby w składniki pokarmowe pozwalało na podejmowanie bardziej przemyślanych decyzji dotyczących uprawy roślin. Zebrane dane umożliwiły tworzenie map zmiennej aplikacji i precyzyjnego dawkowania środków ochrony roślin oraz nawozów w ilościach niezbędnych roślinie. Wykorzystywane w badaniach środowiskowych zdjęcia satelitarne w podczerwieni pozwalały na ocenę stanu wegetacji i różnego rodzaju zagrożenia dla upraw (stres wodny, porażenia chorobami, pojawienie się szkodników, czy szacowanie szkód łowieckich). Badania te służyły do określania precyzyjnego nawożenia, ukierunkowanej ochrony oraz szybkiego podejmowania decyzji w razie zaistnienia zagrożenia. Działania w obrębie projektu koncentrowały się głównie na możliwościach wdrożenia metod zrównoważonego stosowania nawozów mineralnych w połączeniu z modyfikacją innych elementów technologii produkcji. W ramach projektu prowadzono ocenę stosowania efektywnych technicznie i ekonomicznie praktyk rolniczych (zmodyfikowanych technologii) z uwzględnieniem prognozowanych zmian klimatycznych w perspektywie lat 2030 i 2050.

Badania nad poprawą efektywności energetycznej oraz zwiększeniem udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym polskiego rolnictwa dotyczyły bezpośrednio zagadnień energooszczędności, odnawialnych źródeł energii i ich zastosowania w gospodarstwach rolnych oraz zakładach przetwórstwa żywności. Efektem tych badań było stworzenie projektu łatwo wdrażalnego, energooszczędnego, ekonomicznie uzasadnionego, opartego na odnawialnych źródłach energii budynku inwentarskiego oraz stworzenie bazy danych, algorytmów oraz programu komputerowego integru-



Wykorzystywanie teledetekcji niskopułapowej

jącego wiedzę na temat substratów, zagospodarowania masy pofermentacyjnej oraz umożliwiającego kompleksowe zarządzanie i optymalizację procesów zachodzących w gospodarstwie rolnym, ze szczególnym uwzględnieniem procesów energetycznych. W ramach projektu zostały opracowane technologie z zakresu energetyki biogazowej maksymalizujące użyteczność ekologiczną, energetyczną oraz ekonomiczną instalacji, a także opracowane metody i narzędzia doglebowej aplikacji odwodnionego pofermentu. Końcowym celem projektu było przygotowanie planu wdrożenia wyników prac badawczych do realnej gospodarki i upowszechnianie nowoczesnych, innowacyjnych i opłacalnych rozwiązań energooszczędnych w polskich gospodarstwach rolnych. Co istotne dla spełnienia celów projektu realizowanego w ramach programu BIOSTRATEG, duży nacisk położono na zaplanowanie działań mających na celu przygotowanie do wdrożenia osiągniętych rezultatów realizacji projektu.

Ogólnym celem projektu dotyczącego nowych strategii z zakresu biogospodarki w Polsce był rozwój i pełne wykorzystanie potencjału badawczego IUNG dla zmieniających się potrzeb krajowych, zgodnie z nowymi trendami zawartymi w globalnych strategiach, poprzez stworzenie nowego interdyscyplinarnego i międzynarodowego zespołu badawczego w ramach nowo powstałego Zakładu Biogospodarki i Analiz Systemowych. Wiedza, doświadczenie, wypracowane narzędzia, programy badań, jak również wielopłaszczyznowa współpraca z pozostałymi zakładami Instytutu pozwoliły na stworzenie zespołu, który prowadził badania i wspierał rozwój regionalny zgodnie z zasadami biogospodarki. Jednym z zadań realizowanych w ramach projektu było utworzenie platformy BioEcon, której celem było porządkowanie i przekazywanie wiedzy z zakresu biogospodarki. Platforma BioEcon stała się narzędziem internetowym składającym się z 4 interfejsów: publicznego, dedykowanego nauce, przeznaczonego dla zarejestrowanych użytkowników i geoportalu.

W ramach projektu z zakresu ochrony różnorodności gatunkowej cennych przyrodniczo siedlisk na użytkach rolnych na obszarach Natura 2000 w województwie lubelskim prowadzona była szczegółowa, wielostronna analiza wyników uzyskanych z monitoringu flory i fauny oraz z badań ankietowych prowadzonych w gospodarstwach. Analiza pozwoliła na ocenę, czy wdrażane praktyki (w tym program rolnośrodowiskowy) mogą być skuteczne w ochronie czy zwiększaniu różnorodności biologicznej na użytkach rolnych. Na podstawie przeprowadzonych badań powstał: kodeks dobrych praktyk rolniczych sprzyjających ochronie bioróżnorodności, rekomendacje zmian do programu rolnośrodowiskowego oraz metodyka tworzenia systemu monitoringu różnorodności biologicznej na użytkach rolnych.



Ochrona bioróżnorodności

Agroleśnictwo to sposób gospodarowania na użytkach rolnych, w którym drzewa i krzewy są w celowy sposób zintegrowane z produkcją roślinną i zwierzęcą, dla odniesienia korzyści środowiskowych i ekonomicznych. Łączyło ono cele rolnictwa (produkcja płodów rolnych) i leśnictwa (obejmujące zagospodarowanie, pielęgnację i użytkowanie lasów). Badania prowadzone w ramach projektu „Sieć Innowacji na rzecz Agroleśnictwa" wykazały, że prawidłowo zaprojektowane systemy rolno-leśne przyczyniają się do zrównoważenia produkcji żywności i biomasy w Unii Europejskiej. Takie działanie pozwoliło na zwiększenie dochodów uzyskiwanych przez rolników, jak również wpływało korzystnie na środowisko. Projekt kładł nacisk na zaprojektowanie i prowadzenie uprawy w systemach rolno-leśnych na użytkach rolnych oraz zaplanowanie i użytkowanie systemu leśno-pastwiskowego. Przeprowadzono również ocenę opłacalności produkcji. Dla osiągnięcia tych celów, opracowano innowacyjną metodykę pracy, która objęła utworzenie unijnej bazy wiedzy z zakresu agroleśnictwa oraz Europejskiej Sieci Międzyregionalnej (złożonej z Regionalnych Sieci Innowacji w Agroleśnictwie RAIN) ułatwiającej wymianę fachowej wiedzy oraz dobrych praktyk w zakresie agroleśnictwa pomiędzy partnerami z różnych środowisk (naukowcy, doradcy, rolnicy, przedsiębiorcy, decydenci) z udziałem regionalnych brokerów innowacji. W celu osiągnięcia większej akceptacji społecznej dla zbieranych i proponowanych rozwiązań oraz upowszechnienia agroleśnictwa, podjęto współpracę z przedstawicielami innych sieci i inicjatyw, a prowadzone działania w projekcie były spójne z istniejącymi instrumentami polityki na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim, ze szczególnym uwzględnieniem Partnerstwa Innowacji na rzecz produktywności i zrównoważenia w rolnictwie EIP-AGRI.



Systemy agroleśne

Myślą przewodnią projektu dotyczącego innowacyjnej i zrównoważonej intensyfikacji zintegrowanych systemów produkcji na cele żywnościowe i nieżywnościowe dla rozwoju agroekosystemów odpornych na zmiany klimatu w Europie i poza jej obszarem było zwiększenie produkcyjnej, środowiskowej i ekonomicznej efektywności zintegrowanych systemów rolniczych wytwarzających jednocześnie produkty żywnościowe i nieżywnościowe przez optymalizację produkcji oraz waloryzację komponentów drzewnych, odpadów resztkowych oraz produktów ubocznych. Celem projektu była ocena wydajności wykorzystania zasobów oraz zaprojektowanie innowacyjnych i opłacalnych systemów IFNS w celu optymalizacji produktywności, opracowanie wskaźników zrównoważenia do oceny produktywności rolniczej, a także efektywności środowiskowej, jak również waloryzację komponentów drzewnych, odpadów i produktów ubocznych z tej produkcji w kontekście produkcji biopaliw

i bioproduktów. W celu udostępnienia wyników projektu oraz przeprowadzenia ich analizy przez zainteresowanych interesariuszy utworzona została interaktywna platforma internetowa oraz dedykowane kanały w mediach społecznościowych.

Głównym celem projektu dotyczącego wykorzystania potencjału odpadów drewna w różnych regionach UE i przemysłowych ekosystemach opartych na produktach naturalnych była identyfikacja, rozwój oraz uwolnienie niewykorzystanego potencjału odpadów drzewnych na poziomie europejskim, a także umożliwienie wdrożenia szeregu praktyk waloryzacyjnych dla odpadów drzewnych na terenie Europy. W tym celu została zbudowana platforma interesariuszy projektu BioReg. Ułatwiła ona identyfikację i wybór najlepszych praktyk oraz kluczowych czynników sukcesu pośród regionów europejskich, gdzie wprowadzono systemy produkcji energii odnawialnej opartej na odpadach drzewnych oraz lokalnych sieciach ciepłowniczych pozwalających na kontrolę zanieczyszczenia powietrza i efektywne gospodarowanie popiołem drzewnym. Projekt realizowany był celem udoskonalenia i uaktualnienia wiedzy w zakresie odpadów drzewnych, uwzględniającej statystyki oraz najnowocześniejsze i najlepsze stosowane praktyki, dokonania syntezy i analizy danych w celu utworzenia modelu klasyfikacji ekosystemów odpadów drzewnych oraz identyfikacji czynników sukcesu w Unii Europejskiej, edukowanie w tym zakresie zarówno organizacji przemysłowych, jak i decydentów politycznych. Zadaniem projektu było utworzenie wielopodmiotowej platformy obejmującej regiony z dużym potencjałem do waloryzacji odpadów drzewnych.

Ważnym nurtem działalności IUNG-PIB były badania nad różnymi systemami gospodarowania w rolnictwie: konwencjonalnym, integrowanym i ekologicznym. Ekologiczny sposób gospodarowania, alternatywny do rolnictwa konwencjonalnego wykluczał stosowanie syntetycznych nawozów mineralnych, chemicznych środków ochrony roślin, regulatorów wzrostu i syntetycznych dodatków do pasz. W ochronie roślin wykorzystywano metody o charakterze profilaktycznym, które opierały się na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego, nieprzetworzonych technologicznie. Aktywizując przyrodnicze mechanizmy, zapewniał trwałą żyzność gleby, zdrowotność roślin i zwierząt, ochronę środowiska oraz produkcję surowców żywnościowych wysokiej jakości. Prowadzone w Instytucie badania dotyczące ekologicznego sposobu gospodarowania obejmowały dobór gatunków i odmian, plonowanie roślin, czynniki ograniczające plony, jakość ziemiopłodów, żyzność i biologiczną aktywność gleby, ocenę ekonomiczną gospodarstw ekologicznych na tle gospodarstw konwencjonalnych i integrowanych.



Ekologiczne Doświadczalnictwo Odmianowe

Opracowano mapy obszarów szczególnie przydatnych do prowadzenia produkcji ekologicznej. Przeprowadzone



Badanie agrotechniczne i jakościowe zbóż

badania pozwoliły na wieloaspektową ocenę różnych systemów gospodarowania oraz na opracowanie zaleceń i wskazówek dla praktyki rolniczej.

Znaczenie praktyczne w aspekcie ograniczania zagrożeń i poprawy jakości produkcji miały badania z zakresu biotechnologii i biochemii (fitochemii). Niezwykle ważnym zadaniem badawczym dla współczesnej genetyki, biologii molekularnej i biochemii roślin było stworzenie nowych odmian roślin uprawnych, odpornych na choroby, suszę czy lepiej gospodarujących składnikami odżywczymi. Dzięki identyfikacji nowych genów i ścieżek biochemicznych, zwiększy się odporność roślin na powyższe czynniki, co może poprawić bezpieczeństwo żywności oraz złagodzić skutki zmian klimatu. W ramach projektu zajmowano się hodowlą nowych odmian tytoniu z wykorzystaniem metod tradycyjnych oraz biotechnologicznych. Opierając się na klasycznej hodowli, uzyskano i wprowadzono do uprawy w Polsce szereg cytoplazmatycznie męskosterylnych odmian typu Virginia odpornych na *Chalara elegans*, grzybowy patogen glebowy wywołujący czarną zgniliznę korzeni. Z kolei prace prowadzone z wykorzystaniem kultur tkankowych *in vitro* pozwoliły na uzyskanie podwojonych haploidów (DH) tytoniu łączących odporność na choroby grzybowe (*Chalara elegans*) i wirusowe TSWV (brązową plamistość pomidora na tytoniu), ponieważ otrzymane linie DH charakteryzowały się niezadowalającą producentów i przetwórców tytoniu jakością przeprowadzono podczas kolejnych prac poprawiono ich cechy morfologiczne i chemiczne. Została także udostępniona do uprawy cytoplazmatycznie męskosterylna odmiana tytoniu typu Virginia łącząca czynniki odporności na PVY (wirus Y ziemniaka) oraz *Chalara elegans*.

Zdrowotność materiału sadzonkowego chmielu była bardzo ważnym elementem wpływającym na dalszy wzrost i rozwój roślin, jak też na plonowanie i jakość surowca. Chmiel jest rośliną wieloletnią, uprawianą przez wiele lat na tym samym polu. Starsze plantacje stopniowo obniżały swoją produktywność. Jedną z przyczyn tej sytuacji było silne porażenie roślin wirusem mozaiki jabłoni (ApMV), wirusa mozaiki chmielu (HpMV) oraz wiroidem utajonym chmielu (HLVd). Patogeny te występowały powszechnie w roślinach chmielu, rozprzestrzeniając się na plantacjach w sposób mechaniczny bądź były przenoszone przez owady.



Produkcja sadzonek chmielu wolnych od wirusów i wiroidów

Porażone rośliny chmielu charakteryzowały się niższym potencjałem plonowania oraz gorszym składem chemicznym. Jedyną metodą walki z wirusami i wiroidem utajonym chmielu było stosowanie zdrowego materiału szkółkarskiego do zakładania nowych plantacji. W Instytucie opracowano i wprowadzono do praktyki technologię uwalniania roślin chmielu od wymienionych patogenów oraz ich szybkiego rozmnażania wegetatywnego przez ukorzenianie sadzonek zielnych. Ta innowacyjna metoda produkcji sadzonek pozwoliła osiągnąć wysoką zdrowotność i dużą wydajność rozmnażania. W ramach realizowanego projektu wyprodukowano tą metodą wiele tysięcy całkowicie zdrowych sadzonek czterech odmian chmielu (Iunga, Magnum, Sybilla i Lubelski), a następnie przekazano plantatorom. Prowadzona była również systematyczna kontrola zdrowotności plantacji oraz plonowania chmielu i jakości surowca.

Wykorzystanie wyników badań naukowych i prac hodowlanych do doskonalenia odmian oraz technologii produkcji chmielu i tytoniu zgodnie z zasadami integrowanej ochrony roślin polegały na połączeniu korzystnych cech agronomicznych i jakościowych z odpornością na wybrane agrofagi. Taki system uprawy pozwolił na ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin do niezbędnego minimum, co zmniejszyło niekorzystne oddziaływanie na środowisko naturalne, zachowując jego naturalną bioróżnorodność. Informacje uzyskane w wyniku realizacji zadania były pomocne dla plantatorów w zakresie doboru odmian, właściwej identyfikacji sprawców chorób i innych problemów występujących w uprawie tytoniu i chmielu. Efektem prac realizowanych w ramach tego zagadnienia było opracowanie internetowego systemu wspomagania decyzji w integrowanej ochronie chmielu i tytoniu.

Ważne znaczenie z naukowego i praktycznego punktu widzenia, szczególnie w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego miały prowadzone w Instytucie badania fitochemiczne nad budową chemiczną, aktywnością biologiczną, występowaniem oraz możliwościami praktycznego wykorzystania biologicznie aktywnych substancji naturalnych i ekstraktów roślinnych w ochronie roślin oraz w żywieniu ludzi i zwierząt. Istotnym elementem były prace badawcze nad określeniem wpływu czynników środowiskowych, agrotechnicznych i genetycznych na skład jakościowy i ilościowy substancji wpływających na wartość żywieniową roślin uprawnych oraz badania roślinnych odpadów poekstrakcyjnych, ich wykorzystania w żywieniu zwierząt i wytwarzaniu suplementów diety.

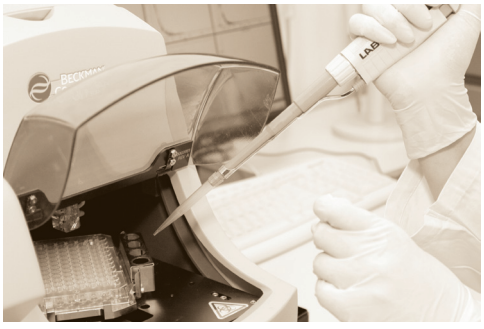

Prowadzenie badań podstawowych

Wyniki badań biochemicznych nad określeniem gatunków stanowiących bogate źródło metabolitów wtórnych i przeprowadzenie obserwacji ich przy-

stosowania się do polskich warunków klimatycznych umożliwiło wprowadzenie ich do uprawy na szeroką skalę. Substancje biologicznie aktywne obecne w różnych gatunkach koniczyny i wyki znalazły zastosowanie w przemyśle farmaceutycznym, kosmetycznym, spożywczym czy paszowym.

Efektem prac związanych z analizą i doskonaleniem metod przekazywania wyników badań naukowych do doradztwa i praktyki rolniczej oraz wspieranie działalności różnych typów gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych były opracowania nakierowane na wspieranie działalności różnych typów gospodarstw rolnych w celu podniesienia ich konkurencyjności. Realizacja zadania pozwoliła na wskazanie możliwości zwiększenia innowacyjności i pełniejszego wykorzystania różnych systemów doradztwa rolniczego, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji roślinnej. Ponadto zadanie wskazywało, że czynniki warunkujące efektywną działalność gospodarstw rolnych w różnych regionach kraju umożliwiały doskonalenie systemu przekazywania wiedzy z jednostek naukowych przez jednostki doradztwa rolniczego do praktyki rolniczej.

Efekty realizacji zadania to: wskazanie dotyczące kierunków doskonalenia systemów doradztwa komputerowego i jego dostosowania do potrzeb praktyki rolniczej, wzrost konkurencyjności polskiego rolnictwa przez podniesienie efektywności produkcyjnej i ekonomicznej na rynku UE, podniesienie jakości produktów rolnych przez upowszechnienie integrowanych i ekologicznych technologii, wzrost świadomości rolników przez poprawne stosowanie integrowanej ochrony i produkcji, a tym samym ograniczenie degradacji i skażenia środowiska oraz ściślejsza współpraca Instytutu z doradztwem rolniczym oraz rolnikami. Odbiorcami wyników byli: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jednostki doradztwa rolniczego, jednostki naukowe, szkoły rolnicze i producenci rolni.

Rezultatem działalności naukowej Instytutu były: publikacje w czasopismach o zasięgu międzynarodowym i krajowym, liczne opracowania popularnonaukowe, instrukcje upowszechnieniowe, a także wsparcie administracji państwowej i samorządowej w zakresie podejmowania decyzji.

Działalność komercyjna IUNG-PIB dotyczyła badań przydatności do produkcji rolniczej różnorodnych preparatów w warunkach laboratoryjnych, szklarniowych i polowych oraz opracowywania ekspertyz i opinii. Ważnym elementem działalności była również towarowa produkcja roślinna i zwierzęca prowadzona w RZD. Komercjalizacja w Instytucie realizowana była głównie przez transfer technologii odnoszący się zarówno do komercyjnego, jak i niekomercyjnego przekazania technologii i wyników prac B+R do gospodarki.



Transfer wiedzy do praktyki rolniczej

Pracownicy Instytutu uczestniczyli w wielu zespołach eksperckich powołanych przez organy państwowe i samorządowe, m.in. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Inspektorat Ochrony Środowiska, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Narodowe Centrum Nauki, Główny Urząd Statystyczny, Polską Akademię Nauk, Federację Branżowych Związków Producentów Rolnych, Polski Związek Producentów Roślin Zbożowych, Polski Komitet Normalizacyjny. Znaczący był udział pracowników w zespołach powołanych przez instytucje międzynarodowe, m.in.: Komisję Europejską, World Meteorological Organization, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), International Organization for Standardization (ISO), Agricultural Economics Institute, Hellenic Agricultural Research Organization "Demeter", University of Geosciences, European Soil Partnership Eurostat, Wageningen University and Research Centre in the Netherlands, Fertilizer Europe. Bardzo istotny był udział pracowników w konsorcjach tworzonych celem realizacji projektów badawczych.

Instytut prowadził studia doktoranckie i podyplomowe, a od 2020 r. wspólnie z UMCS i IA PAN Szkołę Doktorską w zakresie nauk ścisłych i przyrodniczych, a także inne formy kształcenia, w tym przedmiotowe kursy i szkolenia. Ważnym elementem działalności edukacyjnej był również udział pracowników Instytutu w realizacji filmów, audycji i w wywiadach branżowych. Placówka prowadziła sformalizowaną współpracę w zakresie podnoszenia wiedzy i kwalifikacji uczniów szkół rolniczych nadzorowanych przez MRiRW. Instytut współpracował także z uczelniami i wyższymi szkołami zawodowymi.

Edukacja realizowana była również w formie warsztatów i konferencji oraz poprzez upowszechnianie wyników badań w publikacjach i na stronie internetowej IUNG, a także w mediach społecznościowych.

Rozległa działalność Instytutu była nakierowana na potrzeby doradztwa i praktyki rolniczej, które zmieniały się bardzo dynamicznie, co zmuszało do doskonalenia metod, form i kierunków transferu wiedzy do doradztwa i szeroko rozumianej praktyki rolniczej. Formami i kierunkami transferu wyników badań były: publikacje w czasopismach zagranicznych i krajowych; działalność wydawnicza (Polish Journal of Agronomy, Monografie i Rozprawy Naukowe, Studia i Raporty IUNG-PIB, instrukcje wdrożeniowe, ulotki i materiały informacyjne); promocja, upowszechnianie i popularyzacja osiągnięć naukowych (organizacja konferencji międzynarodowych i krajowych, warsztatów naukowo-szkoleniowych, seminariów); ekspertyzy, opinie; udostępnianie publikacji naukowych, materiałów informacyjnych i wyników badań naukowych na stronie internetowej (www.iung.pulawy.pl) oraz w serwisach i portalach informacyjnych Instytutu; działalność ekspercko-szkoleniowa prowadzona we współpracy z RZD oraz z Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie. Instytut utworzył Krajowy Ośrodek Praktycznego Szkolenia (KOPS) w RZD Grabów koło Zwolenia, gdzie odbywała się praktyczna edukacja doradców.

Współpraca naukowa Instytutu z jednostkami krajowymi i zagranicznymi była szeroka, partnerska, wielokierunkowa, stale poszerzana i wzbogacana o nowe jed-



Medal Michała Oczapowskiego

nostki naukowe i wspólnie rozwiązywane problemy badawcze. Wykorzystywała ona nowe narzędzia i metody gromadzenia i przetwarzania danych oraz prezentacji wyników. Realizowano ją w ramach projektów krajowych i międzynarodowych oraz dwustronnych porozumień o współpracy. Współpraca promowała misję, rolę, potencjał, osiągnięcia i dorobek Instytutu. Integrowała różne środowiska naukowe, doradztwo i praktykę. Nadawała badaniom oraz analizom i ocenom charakter wieloaspektowy, interdyscyplinarny i obiektywny.

Za wybitny wkład pracy w rozwój nauk rolniczych 31 maja 1999 r. na uroczystym posiedzeniu Rady Naukowej na ręce dyrektora Seweryna Kukuły został przekazany medal im. Michała Oczapowskiego przyznany Instytutowi przez Wydział Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, a kolejne w 2009 r. Mariuszowi Fotymie, 20 września 2021 r. Wiesławowi Oleszkowi za wybitny wkład w rozwój fitochemii oraz 15 grudnia 2022 r. Janowi Kusiowi za wybitny wkład w rozwój ekologii rolniczej.

Ważnymi wydarzeniami w Instytucie były nadania tytułu *doctora honoris causa:* w 1995 r. profesorowi Stanisławowi Nawrockiemu przez Akademię Rolniczą w Lublinie, w 1998 r. profesorowi Romanowi Czubie przez Akademię Rolniczo-Techniczną w Olsztynie, w 2002 r. profesorowi Józefowi Roli przez Akademię Rolniczą w Lublinie, w 2006 r. profesorowi Mariuszowi Fotymie przez Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Profesorowie Seweryn Kukuła i Stanisław Nawrocki otrzymali honorowe doktoraty nadane przez Radę Naukową Instytutu Uprawy Roli i Roślin Ukraińskiej Akademii Nauk Rolniczych.

RADA NAUKOWA INSTYTUTU

Ważną rolę w kształtowaniu organizacji i programu działalności Instytutu odegrała Rada Naukowa. Organ ten na przestrzeni 70 lat ulegał różnego rodzaju przekształceniom zarówno w zakresie sposobów powoływania i struktury organizacyjnej, jak i kompetencji. Zmieniały się także zakres i programy badań.

Pierwszy statut Instytutu przewidywał powołanie Rady Naukowej. Była to jednak Rada specyficzna, dostosowana do realiów lat 50. XX w. Ówczesny dyrektor Instytutu Anatol Listowski był równocześnie przewodniczącym Rady Naukowej, sprawującej przede wszystkim funkcję opiniodawczą i doradczą. Wówczas Rada nie miała kompetencji związanych z nadawaniem stopni naukowych i wnioskowaniem o tytuł profesora. Sprawy awansów naukowych były kierowane do Rad Wydziałów uczelni wyższych. Zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu Rady Naukowej przyniósł statut z 1956 r. Przewidywał on rozdzielenie funkcji dyrektora i przewodniczącego Rady Naukowej. Na mocy tego statutu Radę Naukową i jej przewodniczącego powoływał Minister Rolnictwa. Pierwszym przewodniczącym Rady Naukowej w latach 1956–1964 był Felicjan Dembiński, w latach 1965–1984 Bogdan Dobrzański, w latach 1985–1991 i 1999–2003 Ryszard Turski, w latach 1991–1995 Mariusz Fotyma, w latach 1995–1999 Stanisław Nawrocki, w latach 2003–2016 Jan Kuś, w latach 2016–2021 Tadeusz Filipek oraz od 2022 r. Artur Zdunek.



Członkowie Rady Naukowej IUNG na setnym posiedzeniu 26 września 1989 r. (X kadencja 1988–1991)



Członkowie Rady Naukowej IUNG-PIB na dwusetnym posiedzeniu 20 września 2005 r. (XIV kadencja 2003–2007)



Członkowie Rady Naukowej IUNG-PIB (CCXVI posiedzenie 17 czerwca 2008 r. (XV kadencja 2007–2008)

Działalność Rady Naukowej zawsze cechowała suwerenność i obiektywizm. Jednym z czynników, które o tym decydowały były wysokie kwalifikacje merytoryczne, jakimi cechowali się kolejni przewodniczący i aktywność na wielu polach.

Rada Naukowa to organ inicjujący, opiniotwórczy i doradczy Instytutu w zakresie jego działalności statutowej. Odgrywała ona również ogromną rolę w rozwoju kadry



Członkowie Rady Naukowej IUNG-PIB (22 września 2008 r. (XVI kadencja 2008–2012)



Członkowie Rady Naukowej IUNG-PIB na 250 posiedzeniu 25 marca 2015 r. (XVII kadencja 2012–2016)

naukowej. Posiadała uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego nauk rolniczych, w okresie wcześniejszym w zakresie agronomii oraz ochrony i kształtowania środowiska, aktualnie w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo. Rada Naukowa miała również prawo występowania z wnioskami o nadanie tytułu profesora nauk rolniczych.



Członkowie Rady Naukowej IUNG-PIB na posiedzeniu 22 czerwca 2021 r. (XIX kadencja 2017–2021)

ROZBUDOWA BAZY NAUKOWEJ INSTYTUTU

W latach 1950–2020 Dyrekcja Instytutu dużą uwagę zwracała na rozwój materialnej bazy Instytutu i na pragmatykę w zarządzaniu.

Po utworzeniu Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w 1950 r. dyrektorzy administracyjni przystąpili do odnawiania i budowy nowej bazy doświadczalnej. Wybudowano wówczas w Dolnym Ogrodzie szklarnię oraz kotłownię. W 1962 r. oddano do użytku nową halę wegetacyjną z jednopiętrową częścią biurowo-laboratoryjną i fitotronową.

Pod koniec lat 50. XX w. rozpoczęto także przystosowywanie pałacu do potrzeb pracowni i laboratoriów, tworząc warunki do pracy ośrodka naukowo-badawczego. Rozpoczęto proces wyprowadzania mieszkających w pałacu rodzin pracowników do odnawianych i budowanych bloków pracowniczych.

Instytut wyposażał również zakłady doświadczalne w niezbędną infrastrukturę badawczą. W 1959 r. na potrzeby doświadczalnictwa w Zakładzie Doświadczalnym w Laskowicach Oławskich wybudowano halę wegetacyjną, a w latach 70. XX w. dla Zakładu Uprawy Roli wybudowano halę lizymetrów przystosowanych do badań izotopowych. W wyremontowanych lizymetrach rozpoczęto systematyczne badania lizymetryczne nad bilansem składników pokarmowych (wniesienie, pobranie, wymycie) NPK, Ca, Mg, S oraz mikroelementów w zależności od gatunków gleby, uprawianych roślin i nawożenia.

Omawiając działalność Dyrekcji Instytutu, należy zwrócić uwagę na działy obsługi ogólnej podlegające zastępcy dyrektora ds. inżynieryjno-technicznych. Szczególnie odpowiedzialna i trudna praca przypadała działom związanym z modernizacją i budową zaplecza naukowego i gospodarczo-socjalnego. Zrobiono bardzo dużo w zakresie modernizacji zaplecza gospodarczego i mieszkaniowego w zakładach doświadczalnych, budując od podstaw nowe obory, magazyny, suszarnie oraz budynki mieszkalne dla załogi. Poprzez zakupy inwestycyjne nowoczesnego sprzętu i aparatury dokonano zasadniczych zmian w metodyce prac naukowych, zwłaszcza prac dotyczących analityki chemicznej.

W 1995 r. oddano do użytkowania największą inwestycję IUNG w tych latach, Centrum Szkoleniowo-Kongresowe przy Alei Królewskiej. Budowę Centrum rozpoczęto w 1982 r. Składało się ono z hotelu oddanego do użytkowania w 1994 r., z części dydaktyczno-laboratoryjnej oddanej do użytkowania w 1995 r., gdzie 28 listopada 1995 r. ulokowano Główne Laboratorium Analiz Chemicznych oraz części gastronomicznej przekazanej do użytkowania w 1997 r. Po kilkuletnich przygotowaniach w 2001 r. Główne Laboratorium Analiz Chemicznych otrzymało Certyfikat Akredytacji wydany przez Polskie Centrum Akredytacji w zakresie badania własności chemicznych i fizykochemicznych gleby, roślin, pasz, wody, odpadów oraz nawozów wapniowych, wapniowo-magnezowych, naturalnych, organicznych i organiczno-mineralnych. W 2015 r. decyzją dyrektora Wiesława Oleszka Centrum Szkoleniowo-



Centrum Szkoleniowo-Kongresowe powołane na potrzeby szkoleniowe

-Kongresowe (CSK) zostało podzielone. Sale wykładowe pozostały w gestii Instytutu, a hotel i restaurację oddano w dzierżawę. W 2015 r. oddano do użytku Innowacyjno-Naukowe Centrum Badań Rolniczych (INCBR). Tym samy do INCBR zostało prze-



Innowacyjne Centrum Badań Rolniczych IUNG-PIB w Puławach

niesione z CSK Główne Laboratorium Analiz Chemicznych oraz z pałacu zakłady lub ich części pracujące na nowoczesnej aparaturze badawczej. INCBR był nowoczesnym obiektem wyposażonym w niezbędne systemy zabezpieczające wymagane warunki pracy oraz wysokiej klasy aparaturę naukowo-badawczą.

Do pomieszczeń po GLACH, po gruntownym remoncie przeniesiono z pałacu nielaboratoryjną część Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów oraz Zakład Uprawy Roślin Pastewnych. W piętrowym budynku przy hali wegetacyjnej, przystosowanym do pracy biurowej, ulokowano Zakład Uprawy Roślin Zbożowych, który wcześniej miał swoją lokalizację w pałacu.

W latach 2013–2022 Instytut wyremontował infrastrukturę służącą do celów badawczych i zaopatrzył zakłady w zaawansowane oprzyrządowanie do prowadzenia doświadczeń wegetacyjnych, na które składały się m.in. fitotrony, specjalistyczne szklarnie, hala wegetacyjna oraz aparatura do pomiarów i monitorowania doświadczeń polowych.

Działalność inwestycyjna dotyczyła także rolniczych zakładów doświadczalnych. W 1985 r. w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym w Grabowie oddano do użytku nowoczesną, o dużym stopniu automatyzacji halę wegetacyjną oraz pawilonowe zaplecze socjalno-laboratoryjne, a w 2013 r. została wybudowana nowoczesna obora dla 61 krów mlecznych wraz z infrastrukturą. W RZD Puławy-Kępa w 2014 r. została wybudowana niewielka chłodnia i punkt sprzedaży umożliwiający sprzedaż detaliczną produktów pochodzących z gospodarstwa (owoce, warzywa, soki, olej rzepakowy). W 2014 r. w ramach nakładów inwestycyjnych wyremontowano stawy hodowlane w Osinach.

DZIAŁANIA INSTYTUTU NA RZECZ OCHRONY ZABYTKÓW



Odrestaurowana przez Instytut Altana Chińska

W latach 1950–2020 Instytut zajmował się nie tylko pracą naukową. Kolejni dyrektorzy zarządzający nim poświęcali dużo uwagi ochronie powierzonych im zabytków, spuściźnie po Czartoryskich. W 1957 r. Rada Naukowa IUNG powołała Komisję Ochrony Zabytków Puław, która zainicjowała konieczne prace konserwatorskie. W skład komisji weszli Jadwiga Ziemięcka-Marszewska, Jadwiga Bury-Zaleska, Józef Dąbrowski. W 1958 r. odbudowano z kompletnej ruiny znajdującą się w ogrodzie Altanę Chińską. W latach 50. i 60. XX w. Instytut podjął także prace związane z rekonstrukcją zabytkowego ogrodu. Dyrektor Anatol Listowski, w związku z przystąpieniem do tych prac, powołał Komisję Parkową w składzie: Michał Strzemski, Bogumił Rębowski, Czesław Ścierzyński, Zygmunt Nowakowski, Józef Dąbrowski, Franciszek Piotrowski. Wówczas powstał opracowany przez profesorów Gerarda Ciołka i Janusza Bogdanowskiego pierwszy projekt rewaloryzacji ogrodu. W 1974 r. przeprowadzono prace rewaloryzacyjne na terenie ogrodu polegające na utwardzeniu alei, pielęgnacji i dosadzaniu drzew. Zakończono kapitalny remont Altany Chińskiej, a także przeprowadzono gruntowną konserwację portyku głównego Pałacu oraz Sarkofagu Augusta i Zofii z Sieniawskich Czartoryskich. Zakończono także trwający od 1955 r. kapitalny remont Świątyni Sybilli. W latach 70. i 80. XX w. odnowiono i zakonserwowano tzw. „źródełko" przy Domu Gotyckim oraz marmurową rzeźbę „Tankred i Klorynda". Dokonano kapitalnego remontu prawej kordegardy pałacowej, przeznaczając ją na centralę telefoniczną oraz lewej kordegardy, w której znalazło swoją siedzibę biuro PTTK. Wyremontowano budynek starej gazowni, a istniejące tam instalacje pozostawiono jako zabytek starej tech-



Odrestaurowana przez Instytut Świątynia Sybilli



Odrestaurowany przez Instytut Dom Gotycki

niki. Odbudowano mur oporowo-ogrodzeniowy na terenie dziedzińca przedniego oraz fosy przy kordegardach. Wyremontowano znajdującą się w ogrodzie Bramę Rzymską, a także zabytkowy budynek hydroforni. Zakończono również kapitalny remont i prace konserwatorskie znajdującego się na terenie ogrodu Domu Gotyckiego. Szeroki zakres prac konserwatorskich w latach 80. XX w. doprowadził do odtworzenia elewacji i wnętrz Sali Herbowej, Sali Zielonej, Gabinetu Malinowego według pierwotnego wystroju. Przeprowadzono prace konserwatorskie wnętrz pomieszczeń historycznych: Sali kamiennej, Sali Gotyckiej, Sali Tylmanowskiej, Sali balowej, Sali Rycerskiej oraz Sali Recepcyjnej. W latach 90. XX w. odremontowano metodami zabezpieczeń górniczych Groty w skarpie i zaadaptowano je dla celów turystycznych.

Ważnym wydarzeniem było powołanie w 1998 r. Fundacji Wspierania Historycznego Ogrodu Puławskiego. Wybranej Radzie Fundacji przewodniczył wówczas Włodzimierz Karpiński – reprezentujący Miasto Puławy, zastępcą był Adam Wołk – przedstawiciel Instytutu, sekretarzem Janusz Smagacz – pracownik Instytutu. Funkcje prezesów Zarządu Fundacji sprawowali: Zbigniew Tałałaj (2002–2005), Krystyna Budzyńska (2005), Eugeniusz Nowocień (2006–2009) i Grażyna Hołubowicz-Kliza (od 2009). W Zarządzie Fundacji, pełniąc różne funkcje, pracowali: Krystyna Backiel, Jolanta Bojarszczuk, Stanisław Dębczak, Andrzej Księżniak, Dominik Lipski, Mariusz Matyka, Edward Szeleźniak.

W 2005 r. Fundacja Wspierania Historycznego Ogrodu Puławskiego wspólnie z Instytutem zorganizowała seminarium naukowe, na którym zaprezentowała koncepcyjny projekt rewaloryzacji ogrodu utworzonego przez Izabelę ks. Czartoryską



Pałac po remoncie

na przełomie XVIII i XIX w. Opracowanie to stało się wytyczną do prowadzenia wszelkich prac rewaloryzacyjnych na terenie Zespołu pałacowo-ogrodowego. W 2014 r. z funduszy pozyskanych przez Fundację nastąpiła renowacja traktu wjazdowego do Pałacu w części dziedzińca wstępnego.

W ramach opieki nad zabytkami w latach 2006–2008 rozpoczęto remont konserwatorski oraz rewaloryzację elewacji Pałacu Czartoryskich w Puławach. W dniu 18 września 2008 r. nastąpiło uroczyste przywrócenie herbu książąt Czartoryskich na froncie wyremontowanego pałacu połączone z prezentacją elewacji budynku pałacowego po jego rewaloryzacji. W 2009 r. za przeprowadzone prace konserwatorskie Instytut otrzymał nagrodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie „Laur Konserwatorski".



Laur konserwatorski za remont elewacji pałacu



Odrestaurowany przez Instytut Dom Gotycki

W latach 2013–2014 wykonano remont konserwatorski elewacji zewnętrznej Świątyni Sybilli, Domu Gotyckiego, w całości Domku Żółtego, gdzie odkryto i odrestaurowano unikatowe freski oraz sal reprezentacyjnych Pałacu: Kamiennej, Gotyckiej, Rycerskiej oraz częściowo klatki schodowej.

W 2009 r. w salach Pałacu Czartoryskich otwarto Muzeum Czartoryskich nawiązujące do tradycji muzeum utworzonego przez księżną Izabelę Czartoryską w Puławach ponad 200 lat temu.



Odrestaurowany przez Instytut Domek Żółty



Wnętrza pałacowe zaadaptowane na Muzeum Czartoryskich

W dniu 31 maja 2021 r. (w okresie panującej w Polsce pandemii COVID-19) na podstawie opracowanego przez Fundację projektu Zespół pałacowo-ogrodowy w Puławach uzyskał status „Pomnika Historii", co dało nową możliwość pozyskiwania środków finansowych na renowację zabytków przez: IUNG-PIB, Urząd Miasta Puławy i Parafię WNMP w Puławach.

Duży wkład pracy w propagowanie historii dziejów Zespołu pałacowo-ogrodowego i historii Instytutu wniósł swoimi opowieściami Henryk Czech, były kierownik Działu Administracyjno-Gospodarczego Instytutu, Michał Strzemski i Grażyna Hołubowicz-Kliza, wydając książki i albumy o dziejach właścicieli Puław i historii placówek naukowych w Puławach, Stanisław Krasowicz, prowadząc liczne wykłady z tego zakresu, Michał Spóz, pisząc liczne artykuły w gazetach, a także Stanisław Dębczak, który dbał o stan puławskich zabytków.



Wręczenie statusu „Pomnika Historii" Zespołowi pałacowo-ogrodowemu w Puławach przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę w dniu 21 października 2021 r.



ks. Stanisław Gulak (prob. Parafii WNMP w Puławach), Paweł Maj (prezydent M. Puławy), prof. dr hab. Wiesław Oleszek (dyrektor IUNG-PIB) i dr Dariusz Kopciowski (Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków) podczas prezentacji statuetki „Pomnik Historii" dla Zespołu pałacowo-ogrodowego w Puławach

INSTYTUT A SPRAWY PRACOWNICZE

Rolą Instytutu było także dbanie o pracowników. Składały się na to nie tylko remonty starych budynków mieszkalnych, ale także oddawanie do użytku nowych obiektów mieszkalnych.

W 1967 r. formalnie zarejestrowano w Funduszu Wczasów Pracowniczych, Wydział Wczasów Zakładowych, Ośrodek Wypoczynkowy IUNG w Gdańsku-Sobieszewie. Ośrodek zajmował teren leśnej zieleni o powierzchni 0,94 ha. Otrzymano także zezwolenie na trwałe zagospodarowanie tego obszaru. Jednak pierwsze wczasy w tym ośrodku odbyły się już latem 1954 r. w prowizorycznie przygotowanym ośrodku wypoczynkowym. Wybudowano barak, który służył jako świetlica, postawiono kilka wagonów kolejowych z pryczami oraz namioty wypożyczone od wojska. W takim prowizorycznym stanie ośrodek funkcjonował do 1968 r. W kolejnych latach wybudowano pierwsze 12 domków letniskowych i budynki sanitarno-gospodarcze. Bezpośrednią opiekę administracyjną nad Ośrodkiem przyjął RZD IUNG w Żelisławkach. W 1997 r. Instytut zadbał o możliwość wypoczynku pracowników i uzyskał prawo własności działki dla Ośrodka Wypoczynkowego w Sobieszewie. Wówczas zmodernizowano domki letniskowe oraz zaplecze socjalne. Ośrodek składał się z 19 domków czteroosobowych i dwóch domków dwuosobowych. W sezonie letnim wypoczywało w Sobieszewie około 350 osób.

W 2015 r. niespełniający wymogów lokalowo-sanitarnych ośrodek został zamknięty. W międzyczasie przystąpiono do sporządzenia projektu nowego ośrodka i częściowo do przygotowania pod niego placu. Jednak finanse Instytutu nie pozwoliły na przystąpienie do przebudowy. W tym miejscu należałoby wspomnieć działalność Lidii Bilińskiej (1966–1975), która swoją aktywnością przyczyniła się do powstania ośrodka wczasowego w Sobieszewie.

W 1974 r. dla pracowników Instytutu zakupiono na cele wczasów pracowniczych budynek w Starej Morawie obok Stronia Śląskiego. Wczasy organizowano w ciągu całego roku. Obiekt ten został jednak sprzedany w 1983 r.

***

Historia Instytutu to przede wszystkim historia jego części składowych, jakimi były zakłady naukowe, działy obsługi, zakłady doświadczalne i przede wszystkim tworzący ją pracownicy.

ZAKŁAD AGROMETEOROLOGII I ZASTOSOWAŃ INFORMATYKI

Po reorganizacji PINGW w 1950 r. prace z zakresu meteorologii były prowadzone w różnych jednostkach organizacyjnych puławskiego ośrodka naukowego. W latach 1953–1956 skupiały się one głównie w Pracowni Klimatu Lokalnego i Mikroklimatu IMUZ. Po przeniesieniu IMUZ poza Puławy w 1957 r. utworzono w IUNG Samodzielną Pracownię Meteorologii i Klimatologii Rolniczej pod kierownictwem Henryka Mitoska. W 1962 r. kierownictwo Pracowni powierzono Tadeuszowi Górskiemu, a w 1966 r. w miejsce Pracowni powołano Zakład Agrometeorologii pod kierownictwem Tadeusza Górskiego. Problematyka naukowa koncentrowała się wówczas na metodyce badań oraz na zagadnieniach z zakresu mikroklimatologii i agrohydrometeorologii, przy czym materiały empiryczne uzyskiwano z pól ustalonych na Kępie i w Osinach. Pola ustalone o powierzchni 1 ha, prowadzone według niezmiennej agrotechniki, były obiektami, na których kontynuowano prace poprzednich jednostek naukowych, wykorzystując jednocześnie bieżące informacje z zakresu biometrii, fenologii i agrometeorologii fizycznej. Przez kilka lat prowadzono pomiary zanieczyszczeń atmosferycznych w zasięgu oddziaływania zakładów przemysłowych w rejonie Puław i w Tarnobrzeskim Zagłębiu Siarkowym.

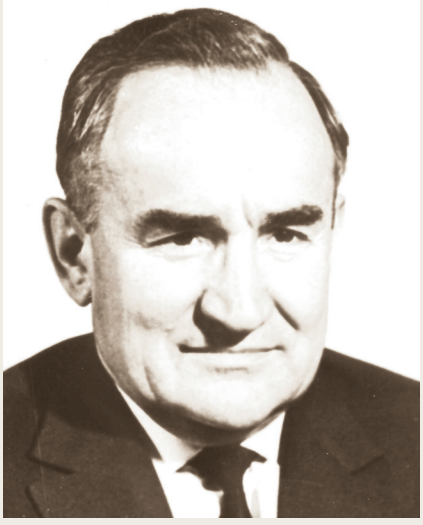

Henryk Mitosek urodził się 28 września 1913 r. w Budziskach na ziemi łukowskiej. Uczęszczał do Gimnazjum im. Stanisława Żółkiewskiego w Siedlcach, a następnie do Gimnazjum im. ks. A. Czartoryskiego w Puławach. W 1935 r. rozpoczął studia geografii na Uniwersytecie Warszawskim w Warszawie, a ukończył po wojnie na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

W 1944 r. na tej uczelni uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie geografii i w 1951 r. stopień doktora nauk przyrodniczych. Już od 1940 r. działalność zawodowa Henryka Mitoska była związana z Instytutem w Puławach. W 1957 r. otrzymał status samodzielnego pracownika nauki i pełnił funkcję kierownika Samodzielnej Pracowni Meteorologii i Klimatologii Rolniczej IUNG. W 1962 r. przeszedł do pracy w Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie, gdzie do 1975 r. kierował Katedrą Meteorologii na Wydziale Rolniczym. Pełnił też funkcję prodziekana Wydziału Rolniczego.

W 1966 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Był członkiem kilku komisji PAN, Rady Naukowej IUNG, Komisji Doradczej przy ministrze rolnictwa oraz Rady Naukowej przy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach.

Henryk Mitosek już od pierwszych lat powojennych zajmował się pracą naukową. Najpierw pod kierunkiem profesora Stanisława Baca (seniora), a później samodzielnie badał w Puławach dynamikę wilgotności gleby i polowego zużycia wody. Zorganizował szeroko zakrojone badania wpływu warunków meteorologicznych na wzrost, rozwój i plonowanie roślin uprawnych. Zajmował się klimatem lokalnym i mikroklimatem. Drugim kierunkiem jego zainteresowań było zagadnienie czasowego i przestrzennego rozkładu opadów i temperatury. Wyniki tych badań posłużyły do klimatologicznej klasyfikacji zim i opisania klimatu Puław. Dla potrzeb rejonizacji produkcji rolnej wraz ze swoim zespołem na WSR w Lublinie opracował agroklimat województw lubelskiego i kieleckiego oraz wykonał szereg ekspertyz naukowych. Pod jego kierunkiem przeprowadzono jeden przewód habilitacyjny i cztery przewody doktorskie oraz wykonano kilkanaście prac magisterskich. Był autorem 53 publikacji naukowych.

Henryk Mitosek zmarł 20 października 1977 r.

Dzięki aktywności naukowej i organizacyjnej Tadeusza Górskiego zwiększony został zakres zadań wykonywanych w Zakładzie. Nawiązano współpracę z innymi instytucjami naukowymi i powiększono zespół pracowników. W latach 1971–1975 koncentrowano się głównie na rozpoznawaniu wymagań klimatycznych różnych roślin uprawnych i na metodyce obiektywnej oceny efektywności plonotwórczej klimatu. Opracowano bonitację agroklimatu i włączono ją do kompleksowej waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski, wykonanej przez międzyzakładowy zespół. Rozwinięto również prowadzone od dawna w Puławach pomiary aktynometryczne i rozpoczęto szeroko zakrojone prace w zakresie fotoekologii. Do prowadzenia tych prac utworzono we własnym zakresie podręczne laboratorium mieszczące się w Górnym Ogrodzie. Obok wielokierunkowego programu naukowego prowadzono w Zakładzie pomiary elementów pogody w zakresie standardowym, jak również specjalnym – uwzględniającym potrzeby doświadczeń polowych Instytutu. W tym celu w pierwszej połowie lat 70. XX w. utworzono Zespół Służby Meteorologicznej kierowany przez Józefa Wójcika. Stworzono strukturę organizacyjną sieci stacji meteorologicznych zakładów doświadczalnych IUNG.

W drugiej połowie lat 70. XX w. Zakład zajmował się koordynacją krajowego problemu obejmującego agrometeorologiczne podstawy prognozowania plonów. Ponadto były wykonywane prace nad klimatycznymi warunkami produkcji kukurydzy dla różnych form jej użytkowania. Rozwinięto też badania w zakresie metodyki określania strat w produkcji roślinnej powodowanych niedoborem opadów.



Tadeusz Górski urodził się 18 lutego 1930 r. w Orchowie. W latach 1946–1949 studiował w Państwowej Szkole Morskiej w Szczecinie, którą ukończył jako dyplomowany nawigator. W okresie 1950–1954 służył w Marynarce Wojennej jako instruktor w Szkole Specjalistów Morskich. Następnie w latach 1954–1959 odbył studia na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu Wrocławskiego, które zakończył dyplomem magistra geografii. W latach 1956–1960 był asystentem w Katedrze Meteorologii i Klimatologii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w 1959 r. uczestniczył w kilkumiesięcznej wyprawie naukowej na Spitsbergen. Po powrocie w 1961 r. pracował w Stacji Synoptycznej IMGW w Kłodzku. W 1962 r. podjął pracę w IUNG w Puławach na stanowisku kierownika Pracowni Meteorologii i Klimatologii Rolniczej. W latach 1962–1995 był kierownikiem Zakładu Agrometeorologii IUNG. Stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w 1966 r., doktora habilitowanego w 1973 r., a tytuł profesora nadzwyczajnego w 1983 r. Na przełomie lat 1981 i 1982 przebywał na stażu naukowym w USA, w Radiation Biology Laboratory of Smithsonian Institution, Rockville.

Działalność naukowa Tadeusza Górskiego obejmowała dwa kierunki: agroklimatologię i fotoekologię. W zakresie agroklimatologii zajmował się klimatycznymi podstawami rozmieszczenia produkcji roślinnej oraz prognozowania plonów, zaś w zakresie fotoekologii informacyjną rolą promieniowania słonecznego w życiu roślin. Opisał m.in. znaczenie promieniowania w zakresie dalekiej czerwieni w kiełkowaniu nasion i kształtowaniu pokroju siewek. Wniósł duży wkład do metodyki badań agrometeorologicznych, m.in. zmodyfikował dla potrzeb agrometeorologii iteracyjną metodę regresji wielokrotnej Ezekiela. Rozwinął metodę sum temperatur z dostosowaniem jej do celów praktycznych oraz opracował metodę ilościowej waloryzacji agroklimatu. Rozwinął również pomiary aktynometryczne i zadbał o ich wieloletnią ciągłość w Puławach i Grabowie. Był twórcą koncepcji atlasu agroklimatycznego Polski i kierował pracami zespołu w tym zakresie.

Uczestniczył ponadto w pracach nad strategią adaptacji rolnictwa do zmian klimatu Polski.

Tadeusz Górski był promotorem w 5 przewodach doktorskich. Recenzował wiele prac doktorskich i habilitacyjnych oraz opiniował dorobek kandydatów na stanowisko profesora. Był członkiem Komisji Meteorologii Rolniczej Światowej Organizacji Meteorologicznej.

W ciągu kilku kadencji brał udział w pracach Komitetów PAN: Melioracji, Agrofizyki, Geofizyki oraz Meteorologii i Fizyki Atmosfery, w którym pełnił obowiązki przewodniczącego Sekcji Agrometeorologii. Przez wiele lat był członkiem Rad Naukowych IUNG i IMGW.

Tadeusz Górski był autorem lub współautorem około 90 publikacji naukowych.

Profesor został wyróżniony trzykrotnie Nagrodą Ministra Rolnictwa, nagrodą Ministra Ochrony Środowiska, zespołową Nagrodą Państwową I stopnia oraz indywidualną nagrodą Wydziału Nauk Rolniczych PAN. Był także odznaczony w 1973 r. Złotym Krzyżem Zasługi i w 1987 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Tadeusz Górski zmarł 1 marca 2017 r. w Puławach.

W latach 1981–1990 w obrębie Zakładu działała Pracownia Agroklimatologii pod kierownictwem Gustawa Demidowicza. Ośmioosobowy zespół prowadził w niej prace nad wymaganiami klimatycznymi roślin nierozpoznanych pod tym względem oraz opracował bonitację agroklimatu w skali województw. Ponadto powołano zespół, który kontynuował wcześniej rozpoczęte badania nad klimatyczną zmiennością plonowania roślin oraz nad fotobiologią nasion i roślin. Prace eksperymentalne w laboratorium uzupełniano doświadczeniami wazonowymi w hali wegetacyjnej i na mikropoletkach w Górnym Ogrodzie. Działalność Zakładu skupiała się również na opisywaniu zmienności elementów klimatu w kategoriach probabilistycznych oraz na doskonaleniu metod określania zależności rozwoju i plonowania roślin od przebiegu pogody. Badania te stanowiły fundament metodyczno-informacyjny do opracowania Atlasu agroklimatycznego Polski jako zadanie wieńczące dotychczasowy dorobek Zakładu w dziedzinie agroklimatologii.

W latach 90. XX w., dzięki automatyzacji prac, opracowywanie Atlasu kontynuowano z zastosowaniem technik komputerowych. Prowadzono też badania nad skutkami zmian klimatu w produkcji roślinnej oraz skonstruowano klimatyczny wskaźnik bilansu wodnego. Doprowadzono do homogenizacji ponadstuletnie ciągi pomiarów temperatury i opadów uzyskane w stacji w Puławach. W zakresie fotoekologii zajmowano się wykorzystaniem fotoblastyzmu nasion w walce z zachwaszczeniem upraw oraz badano fotomorfogenetyczne czynniki kształtowania pokroju i plonowania roślin w łanie.



Stacja Meteorologiczna IUNG w Puławach

W 1995 r. kierownictwo Zakładu objął Gustaw Demidowicz. W tym okresie pracownicy Zakładu uczestniczyli w realizowaniu projektu badawczego dotyczącego metodyki bieżącego i długoterminowego prognozowania wielkości produkcji głównych ziemiopłodów w Polsce. Opracowane w nim metody statystyczno-empiryczne były wykorzystywane w bieżącej służbie prognostycznej, którą prowadził Zakład. W tym czasie jego działalność obejmowała: opracowywanie metod pro-

gnozowania plonów z uwzględnieniem regionów kraju, określenie prawdopodobnych skutków w produkcji roślinnej w związku ze spodziewanymi zmianami klimatu Polski, kontynuowanie badań informacyjnej roli promieniowania słonecznego we wzroście i rozwoju roślin, oraz udział w realizowaniu projektu badawczego zamawianego pt. „Zintegrowany system informacji o rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski".Zakład sprawował nadzór metodyczno-techniczny nad trzema stacjami meteorologicznymi – w Puławach, Osinach i Grabowie, wchodzących w skład krajowej sieci klimatycznej i aktynometrycznej.



Gustaw Demidowicz urodził się 29 października 1940 r. w Dubowie na Podlasiu. W 1958 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące im. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Od 1959 r. przez trzy lata studiował geografię na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a od 1962 r. kontynuował studia w specjalizacji klimatologicznej na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w 1964 r. uzyskał tytuł magistra geografii. Przez następne dwa lata pracował jako nauczyciel w szkolnictwie podstawowym i średnim zawodowym w Chełmie.

We wrześniu 1966 r. rozpoczął pracę w IUNG w Puławach na stanowisku inżyniera w Pracowni Meteorologii i Klimatologii Rolniczej, przemianowanej wkrótce na Zakład Agrometeorologii. Na starszego asystenta awansował w 1973 r. Stopień doktora nauk rolniczych i awans na adiunkta uzyskał w 1980 r. W latach 1981–1990 był kierownikiem Pracowni Agroklimatologii, a w latach 1995–2000 Zakładu Agrometeorologii.

W pracy naukowej zajmował się głównie opisywaniem związków plonowania roślin uprawnych z warunkami pogodowymi, nadając im postać wieloskładnikowych modeli statystyczno-empirycznych. Na ich podstawie opracował bonitację klimatu Polski oddzielnie dla uprawy: poplonów ścierniskowych, rzepaku ozimego, ziemniaka, owsa, bobiku i lucerny, co zostało wykorzystane do zbiorczej bonitacji agroklimatu. Opracował również bonitację agroklimatu w wersji szczegółowszej dla waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej 14 województw. Brał udział w pracach nad metodyką prognozowania plonów i szacowania ich strat z powodu niedoboru opadów oraz nad określeniem przewidywanych skutków zmian klimatu w rolnictwie polskim. W latach 1990-1993 kierował w Instytucie tematem zbiorczym: Regionalne uwarunkowania produkcji rolniczej w Polsce. Uczestniczył w opracowaniu atlasu agroklimatycznego Polski, a także programu udziału Zakładu w monitoringu środowiska przyrodniczego i zintegrowanego systemu prognozowania plonów krajowych.

Był autorem lub współautorem 53 publikacji naukowych oraz kilkunastu ekspertyz łącznie z instrukcjami upowszechnieniowymi.

Gustaw Demidowicz w 1976 r. za pracę nad bonitacją klimatu Polski dla uprawy rzepaku ozimego otrzymał nagrodę Ministra Rolnictwa, a w 1987 r. został wyróżniony odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Gustaw Demidowicz w 2005 r. przeszedł na emeryturę.

W 2000 r. z połączenia Zakładu Agrometeorologii i Zakładu Zastosowań Matematyki i Informatyki powstał Zakład Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki. Kierownikiem nowo powstałego Zakładu został Andrzej Zaliwski. Zakład prowadził działalność usługową na rzecz innych zakładów Instytutu w zakresie statystyki matematycznej, doświadczalnictwa, przetwarzania danych, analiz przestrzennych i kartografii.



Andrzej Zaliwski urodził się 30 listopada 1951 r. w Puławach. W 1975 r. ukończył studia na Wydziale Techniki Rolniczej VŠP w Nitrze w Czechosłowacji. Stopień doktora nauk technicznych otrzymał w 1983 r. na Akademii Rolniczej w Lublinie.

Pracę rozpoczął w 1975 r. w Zakładzie Mechaniki i Mechanizacji Produkcji Ogrodniczej AR w Lublinie, gdzie był kolejno stażystą, asystentem, starszym asystentem i adiunktem. Od 1988 r. podjął pracę w Zakładzie Mechanizacji Produkcji Roślinnej IUNG w Jastkowie. W latach 2000–2005 został powołany na kierownika Zakładu Zastosowań Matematyki i Informatyki IUNG w Puławach.

W latach 1976–1987 uczestniczył w realizacji prac dotyczących zmechanizowanego zbioru fasoli. W okresie tym prowadził także ćwiczenia dla studentów Wydziału Ogrodniczego AR w Lublinie. W IUNG zajmował się techniką komputerową w zastosowaniu do zagadnień ekonomicznych w produkcji chmielu oraz kartografią komputerową (GIS). Opublikował 27 prac naukowych i popularnonaukowych oraz opracował kilkanaście programów komputerowych.

W okresie 1975–1987 został wyróżniony pięcioma nagrodami rektorskimi AR w Lublinie oraz dyplomem za zespołowe opracowanie technologii zbioru soi przy zastosowaniu adaptowanych kombajnów.

Andrzej Zaliwski w 2018 r. przeszedł na emeryturę.

W omawianym okresie opracowano mapy numeryczne stanu zanieczyszczenia gleb Cu, Cd, Ni, Pb, Zn i S, system przetwarzania danych dotyczących występowania chwastów w uprawach polowych w Polsce oraz, na bazie danych z Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów, atlas rozmieszczenia chwastów segetalnych w Polsce. Dla opracowań wykorzystujących dane i analizy przestrzenne szczególnie istotne wyniki osiągnięto w temacie „Metody geostatystyczne w przestrzennych badaniach eksperymentalnych". Zakład zajmował się także modelowaniem wzrostu i rozwoju roślin.

W ramach dwóch projektów międzynarodowych realizowanych w latach 2000–2002 uruchomiono strony WWW, na których przedstawiano informacje: pogodową, klimatyczną, odmianową, a także strony z modelami ochrony zbóż przed chorobami, ochrony zbóż przed chwastami oraz ochrony ziemniaka przed zarazą ziemniaka. W 2003 r. opisano efekty fotomorfogenetyczne spowodowane przez promieniowanie z zakresu dalekiej czerwieni.

W 2005 r. kierownictwo Zakładu objął Andrzej Doroszewski. Od tego czasu pracownicy Zakładu wykonywali prace związane z licznymi grantami, projektami i zadaniami, m.in. dokonywali oceny metod przetwarzania danych przestrzennych na potrzeby rolnictwa precyzyjnego, udoskonalali internetowy system wspomagania decyzji w integrowanej ochronie pszenicy i ziemniaka.



Andrzej Doroszewski urodził się 14 stycznia 1954 r. w Szczebrzeszynie. Ukończył studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1977 r. tytuł magistra geografii. W 1993 r. obronił w IUNG pracę doktorską pt. „Napromienienie słoneczne jako czynnik regulujący kiełkowanie nasion", uzyskując stopień doktora nauk rolniczych, a w 2011 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii na podstawie dorobku naukowego i rozprawy pt. „Skład spektralny promieniowania jako czynnik kształtujący pokrój i plon pszenicy".

Od 1977 r. pracował w Zakładzie Meteorologii i Klimatologii w Instytucie Nauk o Ziemi UMCS. W 1977 r. został zatrudniony w Zakładzie Agrometeorologii IUNG w Puławach (od 2000 r. Zakład Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki) na stanowisku starszego laboranta, od 1982 r. – agrometeorologa, od 1992 r. – specjalisty, od 2007 r. – adiunkta, następnie głównego specjalisty badawczo-technicznego, a od 2012 r. jako profesor nadzwyczajny. W 1981 r. ukończył studium podyplomowe

z zakresu teledetekcji na Politechnice Warszawskiej, a w 1989 r. uczestniczył w miesięcznym międzynarodowym kursie w zakresie modelowania wpływu pogody na plonowanie roślin uprawnych w Tel Avivie. W 2005 został kierownikiem Zakładu Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki.

Zajmował się problemami związanymi z dziedzinami nauki dotyczącymi agrometeorologii i fotoekologii, m.in. teorią pola przestrzennego opadów atmosferycznych dla obszaru Polski oraz ilościowym oszacowaniem strat w zbiorach roślin uprawnych powodowanych deficytem wody, wpływem składu spektralnego promieniowania na rozwój, pokrój i plonowanie roślin w warunkach laboratoryjnych oraz naturalnych. Opracował nowy wskaźnik wilgotnościowy – ewapotranspiracji potencjalnej, który wykorzystywany był w określaniu klimatycznego bilansu wodnego.

Prowadził liczne badania z zakresu składu spektralnego promieniowania odbitego od gruntu, promieniowania transmitowanego, odbitego oraz absorbowanego przez pszenicę, jęczmień, żyto, pszenżyto, tytoń, a także promieniowania słonecznego: całkowitego, bezpośredniego i rozproszonego.

W latach 1989–1991 był zastępcą przewodniczącego Rady Załogi IUNG, w latach 2007–2020 członkiem Rady Naukowej IUNG, od 1995 r. przedstawicielem Polski w Komisji Meteorologii Rolniczej Światowej Organizacji Meteorologicznej (WMO) z siedzibą w Genewie. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Geofizycznego oraz Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych.

W 2010 r. został powołany na eksperta ds. opracowania Strategii Adaptacji do Zmian Klimatu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Był również ekspertem Komisji Agrometeorologii i Klimatologii Stosowanej Polskiej Akademii Nauk; Głównego Urzędu Statystycznego; w grupie zadaniowej ds. Rolnictwa, gospodarki leśnej, leśnictwa i ochrony przyrody w MRiRW oraz w grupie wspierającej działania Komitetów Monitorujących Programy Operacyjne Polityki Spójności w MRiRW oraz w grupie zadaniowej ds. monitorowania suszy rolniczej i ograniczenia jej negatywnych skutków, a także w grupie zadaniowej ds. monitorowania występowania niekorzystnych zjawisk atmosferycznych powodujących straty i szkody w rolnictwie i w grupie roboczej ds. ubezpieczeń w Departamencie Finansów MRiRW. Uczestniczył w pracach badawczych w ramach 4 grantów KBN, 19 tematów statutowych oraz w 7 zadaniach programów wieloletnich IUNG-PIB. Brał udział w licznych projektach, m.in. NCBiR BIOSTRATEG, GOSPOSRATEG, ProFiCiency. Przyczynił się do rozbudowy sieci automatycznych stacji meteorologicznych IUNG-PIB na terenie całego kraju, pracujących w trybie on-line 70 stacji. W latach 2007–2019 pełnił rolę kierownika projektu Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi pn. „System Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce".

Był autorem lub współautorem 322 publikacji, w tym 90 naukowych i 8 posiadających współczynnik wpływu IF, 270 oryginalnych map, 710 ekspertyz oraz 45 posterów. Wygłosił 118 referatów (111 w jęz. polskim oraz 7 w angielskim). Udzielił 320 wywiadów dla radia, telewizji, prasy. Dwukrotnie był recenzentem dorobku i prac habilitacyjnych oraz dwukrotnie pełnił rolę sekretarza Komisji Habilitacyjnej w postępowaniach habilitacyjnych.

W 1992 r. został uhonorowany zespołową nagrodą naukową Dyrektora IUNG za cykl prac opisujących fotomorfogenetyczną regulację pokroju roślin, a w 2011 r. nagrodą Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za pracę zespołową pt. „System Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce" za osiągnięcia w zakresie wdrażania postępu w rolnictwie, rozwoju wsi, rynków rolnych i rybołówstwa. W latach 2008–2010 był wyróżniany przez Komitet Organizacyjny Lubelskiego Festiwalu Nauki za zaangażowanie w przygotowanie i realizację projektów naukowych w kolejnych edycjach Festiwalu.

W 2007 r. opracowano system zaleceń rolniczych związanych z cyklem klimatycznym, którego głównym zadaniem było ułatwienie rozpoznania zagrożeń dla produkcji rolniczej powodowanych przebiegiem pogody.

Na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi opracowano System Monitoringu Suszy Rolniczej, który w pełni odpowiadał wymaganiom definicji suszy zawartej w ustawie o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Wykorzystano w nim opracowane w Instytucie modele prognoz plonów oraz znakomitą, unikatową bazę danych związanych z glebami. Opracowania dotyczące prowadzonego systemu było prezentowane na stronie internetowej, z której można było uzyskać informacje o zagrożeniu suszą w okresie wegetacyjnym w każdej gminie Polski dla 14 grup i gatunków roślin oraz dla 4 kategorii gleb. Funkcjonujący system stale był rozwijany i unowocześniany. W Zakładzie badano efektywność produkcji roślin energetycznych (wierzby, miskanta i ślazowca) w różnych siedliskach o wadliwych



Obserwacje i zapis danych meteorologicznych w Stacji Meteorologicznej IUNG-PIB w Puławach

stosunkach powietrzno-wodnych oraz prowadzono ocenę skutków środowiskowych produkcji i spalania tych surowców, co znacznie poszerzyło zasoby wiedzy na temat uprawy roślin energetycznych. W badaniach dotyczących cyklu rocznego charakterystyk spektralnych promieniowania odbitego od powierzchni upraw określano relacje zachodzące pomiędzy indeksami wegetacji otrzymanymi z pomiarów zdalnych z pomiarami wykonanymi w łanie, a opracowane algorytmy zostały wykorzystane w programie komputerowym AGROCYCLUS, który służył do analizy zmienności pola, kondycji roślin i identyfikacji upraw. Określono także potencjalne związki pomiędzy indeksami wegetacji roślin a porażeniem roślin przez choroby podstawy źdźbła. W Zakładzie przeprowadzono także analizę rozkładów statystycznych plonów podstawowych roślin uprawnych w Polsce, a wykorzystując modele prognoz, wyznaczono indeksy pogodowe dla okresu 1951–2000 oraz przedstawiono przyczyny ekstremalnie niskich plonów w badanym okresie.

W latach 2006–2010 prowadzono badania dotyczące wskaźników oceny zrównoważonego gospodarowania zasobami środowiska rolniczego, oceny możliwości

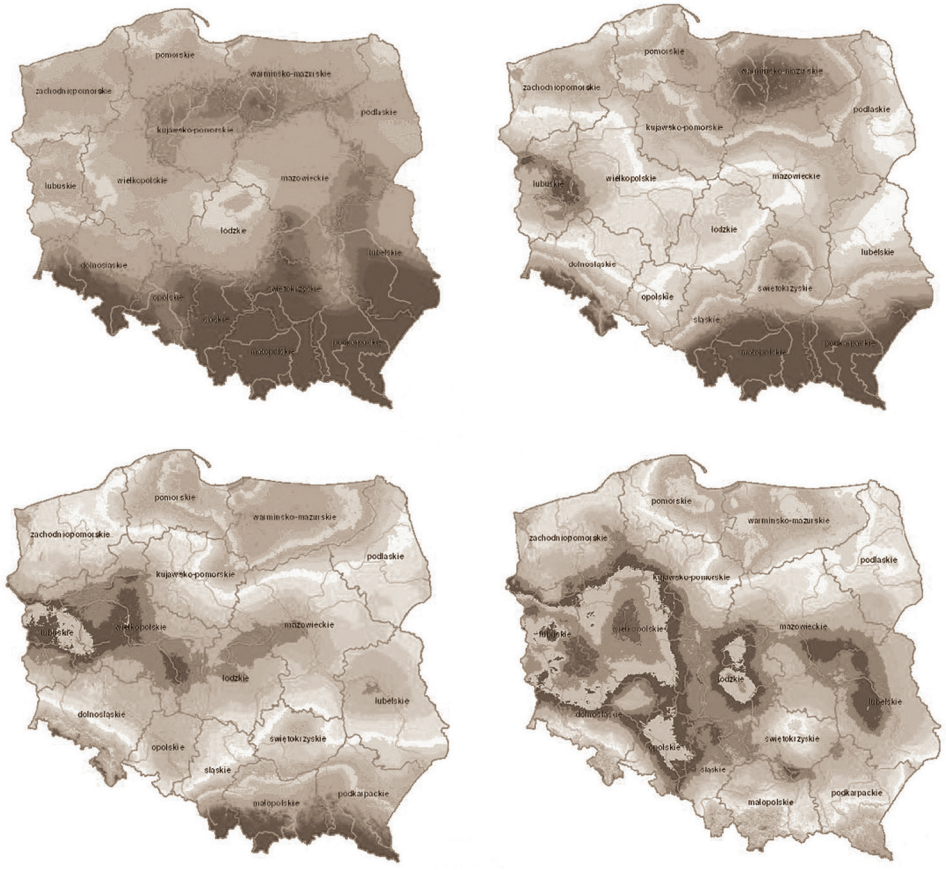

Monitoring suszy

produkcji, opracowania i wdrożenia technologii uprawy roślin na cele energetyczne oraz doskonalenia systemów doradztwa w zakresie zrównoważonej produkcji roślinnej. Opracowano statystyczno-empiryczny model prognoz kukurydzy pozwalający na bieżącą ocenę wpływu warunków pogodowych na plony kukurydzy na ziarno. W 2010 r. zakończono prace nad określeniem wpływu zmian klimatu i jego zmienności na europejskie rolnictwo. Opracowano syntezę badań potencjału produkcji wierzby, miskanta i ślazowca w kraju, ze szczególnym uwzględnieniem zapotrzebowania na biomasę dwudziestu największych elektrowni systemowych w Polsce. W ramach projektu PROFICIENCY w znacznym stopniu rozbudowano zakładową sieć automatycznych stacji meteorologicznych. W 2011 r. określono warunki występowania suszy i zagrożeń spowodowanych suszą rolniczą na gruntach ornych w Polsce, wpływ zmian klimatu na plonowanie głównych roślin uprawnych w kraju oraz dokonano diagnozy i prognozy warunków ekosystemów rolniczych w wyniku wzmożonego działania ekstremalnych zjawisk meteorologicznych i hydrologicznych.

W ramach programu wieloletniego w latach 2011–2015 w Zakładzie zajmowano się systemem informacji o wpływie zmian klimatycznych na rolnictwo oraz o metodach adaptacji do tych zmian, oceną możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii pochodzenia rolniczego oraz ich wpływem na środowisko i bezpieczeństwo żywnościowe Polski, a także doskonaleniem informatycznych systemów doradztwa rolniczego wspierających zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. W 2012 r. zakończono prace związane z fenologią roślin i terminami prac polowych w warunkach różnych scenariuszy zmian klimatu. Stworzono wówczas siedem al-



Stacja meteorologiczna IUNG-PIB w miejscowości Kule (gmina Poronin, pow. tatrzański, woj. małopolskie)

gorytmów cząstkowych uwzględniających wpływ niektórych elementów pogody na plon pszenżyta ozimego, a także opracowano model symulacyjny jako system informacji przestrzennej o zasobach biomasy w Polsce, który wykonano w środowisku systemu informacji geograficznej.

W Zakładzie prowadzono też prace związane z wstępnymi badaniami nad wykorzystaniem analizy Oceny Cyklu Życia w produkcji rzepaku i biodiesla, a także dotyczące sekwestracji węgla organicznego w glebach Polski jako sposób na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w cyklu życia bioetanolu i biodiesla.

W ramach projektów unijnych prowadzono również prace związane z oceną regionalnego potencjału plonowania w Polsce za pomocą mechanistycznych modeli plonowania oraz prace związane z kalibracją modelu symulacyjnego HERMES. Na potrzeby przeprowadzenia symulacji sprządzono bazę danych i przeprowadzono pomiary wilgotności gleby w doświadczeniu z różnymi systemami uprawy kukurydzy. Opracowano charakterystyki struktury rolniczej i warunków siedliskowych roślin energetycznych na terenie badań oraz modelowano potencjał roślin energetycznych w regionie, z uwzględnieniem najlepszych lokalizacji w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zabudowanych.

W 2015 r. część pracowników Zakładu odeszła do nowo utworzonego Zakładu Biogospodarki i Analiz Systemowych.

Zespoły pracowników Zakładu były niejednokrotnie nagradzane zarówno przez dyrektora Instytutu, jak i ministra rolnictwa i rozwoju wsi.



Dzień Otwartych Drzwi w Zakładzie Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki

Pracownicy Zakładu Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki w latach 1950–2020

Pracownicy naukowi: dr Zuzanna Błoch (ob. Jarosz), dr Robert Borek, dr Magdalena Borzęcka, dr Waldemar Capała, dr Gustaw Demidowicz, dr Tadeusz Deputat, dr hab. Andrzej Doroszewski, prof. dr hab. Antoni Faber, dr Krystyna Filipiak, mgr Krystyna Górska, prof. dr hab. Tadeusz Górski, mgr Jacek Hołaj, mgr Maria Jakacka, dr hab. Jerzy Kozyra, dr Ewa Krasuska, prof. dr Henryk Mitosek, dr Katarzyna Mizak, dr Anna Nieróbca, dr Jan Nieróbca, dr hab. Rafał Pudełko, dr Jan Rybicki, mgr Henryk Stasiak, dr hab. Alina Syp, mgr Józef Wójcik, dr Andrzej Zaliwski.

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: mgr Tytus Jan Berbeć, mgr Małgorzata Capała (Kozak), Waldemar Domański, Danuta Jakubowska, Jan Jazurek, Mieczysław Jazurek, mgr Anna Jędrejek, mgr Tomasz Jóźwicki, mgr Jan Królikowski, Henryka Latusek-Buczyńska, mgr Irena Marcinkowska, Adrian Matczuk, mgr Beata Murat, mgr Czesław Pietruch, Halina Podgajna, Halina Potapska, inż. Leszek Purchała, Krystyna Rybicka, Barbara Bilińska-Skowron, mgr Wanda Spoz-Pać, mgr Agata Ścibior, Wanda Taracha, mgr Stanisław Wilkos, mgr Elżbieta Wróblewska.



Pracownicy Zakładu Agrometeorologii w 1997 r.

(od lewej): Maria Jakacka, Irena Marcinkowska, Józef Wójcik, Krystyna Rybicka, Jan Jazurek, Tadeusz Górski, Krystyna Górska, Gustaw Demidowicz, Mieczysław Jazurek, Wanda Spoz-Pać, Andrzej Doroszewski, Tadeusz Deputat



Pracownicy Zakładu Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki w 2011 r.

(siedzą od lewej): Robert Borek, Alina Syp, Andrzej Doroszewski, Anna Nieróbca, Jacek Hołaj; **(stoją od lewej):** Tomasz Jóźwicki, Jan Jazurek, Czesław Pietruch, Beata Murat, Jan Królikowski, Jerzy Kozyra, Magdalena Borzęcka



Pracownicy Zakładu Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki w 2024 r.

(od lewej): Tytus Berbeć, Anna Nieróbca, Beata Murat, Andrzej Doroszewski, Tomasz Jóźwicki

***

ZAKŁAD ZASTOSOWAŃ MATEMATYKI I INFORMATYKI. W 1970 r. utworzono w IUNG Zakład Obliczeniowy, którego głównym zadaniem było opracowywanie wyników doświadczeń polowych prowadzonych w zakładach doświadczalnych IUNG i w sieci terenowego doświadczalnictwa polowego. Kierownikiem Zakładu, wyposażonego w komputer GEO-2 (produkcji Politechniki Warszawskiej), został Henryk Nadzieja. Pracownicy Zakładu zajmowali się opracowywaniem oprogramowania do obliczeń danych z doświadczeń, konsultacjami z zakresu interpretacji wyników obliczeń oraz szkoleniem pracowników IUNG, ZDUNG i WOPR ze statystyki matematycznej i doświadczalnictwa.



Henryk Nadzieja urodził się 17 października 1934 r. w Sadurkach. W latach 1953–1958 studiował na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując dyplom magistra matematyki. Bezpośrednio po studiach podjął pracę jako nauczyciel matematyki w Liceum Ogólnokształcącym im. ks. A.J. Czartoryskiego w Puławach, gdzie w latach 1966–1968 był zastępcą dyrektora.

W 1968 r. rozpoczął pracę w IUNG w Zakładzie Chemii Gleb na stanowisku pracownika inżynieryjno-technicznego. W latach 1970–1972 pełnił funkcję kierownika Zakładu Elektronicznej Techniki Obliczeniowej. Był organizatorem tego Zakładu.

W 1973 r. przeszedł do Biura Projektów Zakładów Azotowych w Puławach.

W 1972 r. zmieniono nazwę na Zakład Elektronicznej Techniki Obliczeniowej, a kierownictwo objął Erazm Działoszyński. W 1974 r. w Zakładzie zainstalowano komputer ODRA-1325. Ponieważ nie posiadał on specjalistycznego oprogramowania, w ciągu kilku lat opracowano bibliotekę programów obsługującą obliczenia statystyczne wszystkich układów eksperymentalnych doświadczeń prowadzonych w IUNG.

W 1976 r. kierownictwo Zakładu objął Jerzy Krzymuski i jednostka zmieniła status z typowo usługowej na naukowo-usługową. Wówczas otrzymała nazwę Zakład Metodyki Badań i Informatyki. Utworzono dwie Pracownie: Metodyki Badań i Za-

stosowań Informatyki pod kierownictwem Krystyny Filipiak i Zastosowań Informatyki, której kierownictwo objął Bogusław Pietraś. Działem Obliczeniowym kierował Erazm Działoszyński. W takiej strukturze Zakład przetrwał do 1987 r.



Erazm Działoszyński urodził się 11 stycznia 1933 r. w Nowosiółce, pow. Buczacz. Studia ekonomiczne I stopnia ukończył w 1956 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu. Zaocznie studiował na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i w 1972 r. uzyskał dyplom magistra ekonomii.

Pracę rozpoczął w 1956 r. w Fabryce Wagonów w Świdnicy. W 1966 r. przeniósł się do Fabryki Samochodów Ciężarowych w Lublinie, a w 1969 r., po ukończeniu rocznego studium informatyki, podjął pracę w ZETO w Lublinie. W latach 1973–1976 pracował w IUNG w Puławach na stanowisku kierownika Zakładu Obliczeniowego.

W 1982 r. został przeniesiony na stanowisko kierownika Działu Kadr IUNG, a następnie do Działu Zaopatrzenia.

Erazm Działoszyński w 1989 r. przeszedł do pracy w Bursie Szkolnej w Puławach.



Jerzy Krzymuski urodził się 26 maja 1927 r. w Warszawie. Studia na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu ukończył w 1950 r. W 1962 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, w 1967 r. w WSR w Olsztynie doktora habilitowanego, a w 1979 r. tytuł profesora nadzwyczajnego w IUNG w Puławach.

Pracę zawodową rozpoczął jeszcze podczas studiów, pracując dorywczo w różnych instytucjach rolniczych oraz na macierzystej uczelni. Po studiach w latach 1951–1965 pracował jako planista w Wydziale Rolnictwa i Leśnictwa WRN w Olsztynie i równocześnie od 1955 r. w Katedrze Ogólnej Uprawy Roli i Roślin WSR w Olsztynie.

W szkole tej pracował do 1969 r. kolejno na stanowiskach starszego asystenta, adiunkta i docenta. W 1969 r. objął stanowisko kierownika Zakładu Oceny Odmian COBORU w Słupi Wielkiej. Od 1973 r. pracował w IUNG w Puławach, gdzie kierował Pracownią Rejonizacji i Podstaw Produkcji Roślinnej w Zakładzie Organizacji Produkcji Roślinnej, a w latach 1976–1993 był kierownikiem Zakładu Metodyki Badań i Informatyki. W 1993 r. przeszedł do pracy w IHAR.

Zainteresowania naukowe Jerzego Krzymuskiego koncentrowały się na ocenie postępu odmianowego, rejonizacji produkcji roślinnej, metodyce doświadczeń polowych, opracowaniu podstaw kompleksowych technologii uprawy zbóż oraz zastosowaniu informatyki do doradztwa rolniczego. Opublikował ponad 250 pozycji prac naukowych i popularnonaukowych. Był promotorem kilkunastu prac doktorskich oraz recenzentem wielu prac doktorskich i habilitacyjnych.

Po odejściu Jerzego Krzymuskiego Zakład przekształcono w Dział Informatyki i Metodyki Doświadczeń kierowany przez Czesława Pietrucha, którego głównym zadaniem było przygotowanie oprogramowania dla komputerów typu PC, które zaczęły wchodzić w skład wyposażenia jednostek IUNG. Na jego wniosek Zakład otrzymał środki na zakup komputera typu SUN, co pozwoliło na zbudowanie w Instytucie sieci LAN i włączenie go do sieci internetowej.



Czesław Pietruch urodził się 25 lipca 1949 r. w Obszy, woj. lubelskie. Po ukończeniu Liceum Pedagogicznego w Biłgoraju w 1968 r. podjął studia matematyczne na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na kierunku matematyka metody numeryczne, które ukończył w 1973 r., pisząc pracę magisterską w Katedrze Statystyki Matematycznej AR w Lublinie. W latach 1973–1975 pracował na stanowisku programisty maszyn cyfrowych w Zakładach Elektromaszynowych „Eda" w Poniatowej. W 1975 r. rozpoczął pracę w IUNG w Puławach. Zajmował się tworzeniem systemów komputerowych wspierających doradztwo rolnicze. Specjalizował się w tworzeniu i administrowaniu systemami baz danych o środowisku glebowym Polski. W latach 1987–1993 był kierownikiem Działu Informatyki i Metodyki Doświadczeń IUNG. Czesław Pietruch był autorem kilkunastu publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu zastosowania informatyki w rolnictwie.

Czesław Pietruch w 2015 r. przeszedł na emeryturę.



Zestaw komputerowy ODRA-1325 w Zakładzie Elektronicznej Techniki Obliczeniowej

W 1992 r. w związku z restrukturyzacją Instytutu z Działu odeszło około 60% załogi. W 1993 r. został powołany Zakład Zastosowań Matematyki i Informatyki pod kierownictwem Antoniego Fabera.



Antoni Faber urodził się 17 stycznia 1948 r. w Katowicach. Ukończył studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1971 r. tytuł magistra w zakresie botaniki, a w 1973 r. wyższe studia zawodowe na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie. W 1979 r. na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Zanieczyszczenie gleb i roślin w strefie oddziaływania emisji huty cynku i ołowiu «Bolesław»" uzyskał stopień doktora nauk rolniczych.

W latach 1988–1990 odbył staż naukowy na University of Florida (IFAS, Everglades Research and Education Center), uczestnicząc w badaniach zmierzających do ograniczenia zanieczyszczenia fosforem wód jeziora Okeechobee. W 1992 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego w zakresie agronomii (chemia rolna) na podstawie rozprawy „Bezpośrednie i następcze działanie nawożenia borem, miedzią, molibdenem i cynkiem w zmianowaniu czteropolowym". W 2000 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych.

W 1972 r. rozpoczął pracę w IUNG w Puławach. W latach 1972–1976 był zatrudniony w Zakładzie Rekultywacji i Ochrony Gruntów Rolnych, a następnie w Zakładzie Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów na stanowiskach: stażysty (1972–1973), pracownika inżynieryjno-technicznego (1973–1975) oraz w 1976 r. starszego asystenta. W latach 1977–1992 pracował w Zakładzie Nawożenia na stanowiskach starszego asystenta (1977–1979) i adiunkta (1979–1992); od 1993 do 2000 r. w Zakładzie Zastosowań Matematyki i Informatyki, a w latach 2000–2014 w Zakładzie Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki. Od 2015 r. zatrudniony w Zakładzie Biogospodarki i Analiz Systemowych.

Zajmował się badaniami nad zanieczyszczeniem gleb i roślin metalami ciężkimi w rejonach oddziaływania emisji hut cynku i ołowiu. Prowadził badania nad nawożeniem roślin mikroelementami oraz wykorzystywaniem analizy roślin do celów diagnozowania stanu ich odżywienia, modelowaniem wzrostu i rozwoju roślin uprawnych, zastosowaniami rolnictwa precyzyjnego, uprawami roślin na cele energetyczne oraz emisjami gazów cieplarnianych z upraw rolniczych. Uczestniczył w badaniach nad skutkami środowiskowymi upraw na cele energetyczne oraz emisjami gazów cieplarnianych z produkcji roślinnej.

Był współautorem 2 książek oraz autorem lub współautorem 180 artykułów naukowych. Brał udział w realizacji 7 projektów międzynarodowych oraz był wykonawcą w 5 oraz kierownikiem 5 projektów krajowych. Pełnił funkcję promotora w 7 rozprawach doktorskich.

Antoni Faber był członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego, European Society for Agronomy oraz Polskiego Towarzystwa Zastosowań Informatyki w Rolnictwie, Gospodarce Leśnej i Żywnościowej.

Za osiągnięcia zawodowe został wyróżniony w 1987 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa, a w 2005 r. Złotym Krzyżem Zasługi. W 2000 r. za działalność społeczną otrzymał odznakę Zasłużony Działacz Kultury, a w 2010 r. medal Za zasługi dla Puław.

W 1994 r. kierownictwo zakładu objął Andrzej Zaliwski.

W latach 1976–1987 podstawowym zadaniem Zakładu było wykonywanie usług obliczeniowych dotyczących statystycznego opracowania wyników badań eksperymentalnych oraz weryfikacja dużej liczby arkuszy dokumentacyjnych doświadczeń prowadzonych w zakładach doświadczalnych. Prowadzono także badania z zakresu rejonizacji głównych ziemiopłodów, postępu odmianowego roślin uprawnych oraz metodyki doświadczalnictwa polowego i zastosowań informatyki. Koncentrowano się na wdrażaniu nowych metod statystycznych w badaniach rolniczych, wprowadzeniu



Andrzej Zaliwski
kierownik w latach 1994–2000

wieloczynnikowych układów eksperymentalnych do doświadczalnictwa polowego i na numerycznym przetwarzaniu zbiorów danych.

Oprócz programów typowo statystycznych, we współpracy z innymi zakładami naukowymi opracowano w tym czasie wiele programów użytkowych. Ważniejsze z nich to: Waloryzacja Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej, Programowane Doradztwo Nawozowe oraz Optymalizacja Struktury Zasiewów. Opracowano system gromadzenia danych SYGRODAN, w którym założono i przetwarzano wiele dużych zbiorów. Największe z nich to: zbiór danych o gospodarstwach przykładowych (830 gospodarstw z terenu całego kraju), zbiór danych o zachwaszczeniu upraw, zbiór wyników z gospodarstw korzystających z Programowanego Doradztwa Nawozowego.

W Zakładzie Zastosowań Matematyki i Informatyki w latach 90. XX w. realizowane były tematy naukowo-badawcze uwzględniające nowe zastosowania informatyki. Były to badania dotyczące symulacyjnego modelowania plonów.

Głównym tematem badawczym stała się budowa systemu informacji o rolniczej przestrzeni w Polsce. Podjęte badania wymagały ścisłej współpracy specjalistów z zakresu nauk przyrodniczych, kartografii, geodezji, geografii, teledetekcji, matematyki, statystyki matematycznej i informatyki. Były to przyszłościowe i rozwojowe kierunki badań w IUNG.

Wyposażenie techniczne umożliwiało wykonywanie numerycznych map różnych jednostek administracyjnych Polski dla przedstawienia rozkładu zmiennych przyrodniczych, tj.: klimatu, zawartości metali ciężkich i siarki w glebach itp.

W latach 90. XX w. Zakład opracował własne programy komputerowe: AGROEFEKT (Doradztwo Organizacyjno-Ekonomiczne dla Gospodarstw Indywidualnych), NAW3, AGRONOM (Doradztwo Nawozowe), AWAR (System Analizy Wariancji), DOPL2 (Doradztwo Płodozmianowe), które znalazły się w ofercie handlowej Instytutu. Opracowano także nową wersją doradztwa Technologii Produkcji Zbóż.

Pracownicy Zakładu Zastosowań Matematyki i Informatyki

Pracownicy naukowi: dr Zuzanna Błoch (ob. Jarosz), prof. dr hab. Antoni Faber, dr Krystyna Filipiak, dr Stanisław Krasowicz, prof. dr hab. Jerzy Krzymuski, dr Bogusław Pietraś, dr Maria Ulińska, dr Andrzej Zaliwski.

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: mgr Joanna Bal, Antoni Bortkiewicz, Barbara Deputat, mgr Erazm Działoszyński, mgr Barbara Furmaga, mgr Marta Ganowicz, Józef Glinka, Danuta Jakubowska, inż. Elżbieta Kaczor, Henryk Karkosiński, Zofia Kłak, Mirosława Kopania, mgr Teresa Kozłowska, mgr Andrzej Krakowiak, Lucyna Krasowska, mgr Tadeusz Krasowski, Janina Krzemińska, Grażyna Krzyżan, mgr Joanna Kucharska, mgr Emilia Markowska, mgr Henryk Nadzieja, Lucyna Nóżka, Teresa Orlik, Anna Piechowicz, mgr Czesław Pietruch, mgr Aleksandra Polkowska, Teresa Przydatek, Ewa Samiec, inż. Leon Samślikowski, mgr Czesława Telec, Małgorzata Tutka, mgr Stanisław Wilkos, mgr Elżbieta Wróblewska.

ZAKŁAD BIOCHEMII I JAKOŚCI PLONÓW

Badania biochemiczne i fitochemiczne w Instytucie w Puławach rozpoczął w 1936 r. Ryszard Kwieciński, organizator i pierwszy kierownik Działu Chemii Roślinnej w PINGW w Puławach. Stworzonym przez siebie Działem kierował on przez 22 lata i zapoczątkował badania fitochemiczne dotyczące specyficznych substancji występujących w roślinach, tj.: olejków eterycznych, alkaloidów, toksycznych perytryn i saponin. Badania nad biochemiczną charakterystyką roślin i poznaniem zawartości substancji użytecznych, a także szkodliwych miały duże znaczenie zarówno poznawcze, jak i metodyczne oraz przyczyniły się do unowocześnienia metod stosowanych w pracach selekcyjnych prowadzonych na różnych roślinach, głównie na tytoniu i chmielu. Równocześnie wiele uwagi poświęcono ważnym zagadnieniom dotyczącym zmian w składzie chemicznym zachodzących podczas konserwacji, przechowywania i obróbki surowca roślinnego.



Ryszard Kwieciński urodził się 3 kwietnia 1887 r. we wsi Gruszka na Podolu. Szkołę średnią ukończył w Żytomierzu. Studiował na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu w Kijowie, a w 1912 r. uzyskał dyplom I stopnia oraz wyższy kurs winiarstwa w Odessie. W 1921 r. przyjechał do Polski.

Początkowo pracował w szkolnictwie średnim, a w 1923 r. rozpoczął pracę w Instytucie Rolniczym w Bydgoszczy i doktoryzował się w zakresie chemii rolnej na Wydziale Rolnym UJ w Krakowie. W 1936 r. przeniósł się do Puław. Tam kierował nowo powstałym Działem Chemii Rolnej PINGW. Po wojnie, po reorganizacji Instytutu, był kierownikiem Centralnego Laboratorium Biochemicznego IHAR, a od 1957 r. kierownikiem Pracowni Biochemii IUNG. Habilitował się na UMCS w Lublinie, uzyskując stanowisko decenta z zakresu biochemii. Na tej uczelni był wykładowcą na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym.

Ryszard Kwieciński miał bardzo szerokie zainteresowania naukowe. Był jednym z pierwszych biochemików roślinnych w Polsce i właśnie jemu zawdzięczamy stworzenie placówki biochemicznej w PINGW w Puławach. Zajmował się, m.in. znaczeniem dwucyjanamidu w przemianie materii w roślinach oraz procesami fermentacyjnymi. Badał fermentację glicerynową i był autorem czułej metody oznaczania zawartości gliceryny w roztworach. Pracował też nad wyjaśnieniem działania siarczanu miedzi

na glebach torfowych. W okresie pracy w Puławach prowadził badania fitochemiczne i scharakteryzował szczegółowo, pod względem biochemicznym, wiele gatunków roślin uprawnych i leczniczych. Wyniki tych badań miały duże znaczenie w pracach selekcyjnych nad tytoniem, chmielem i innymi roślinami uprawnymi.

Był autorem lub współautorem około 40 publikacji naukowych. Miał też duży talent popularyzatorski. Napisał wiele artykułów, które ukazywały się w takich czasopismach, jak: Gazeta Cukrownicza, Ryba, Wiadomości Zielarskie, Przemysł Rolny, Problemy.

W 1958 r. przeszedł na emeryturę, ale nadal pozostawał w kontakcie z Instytutem. Zmarł 30 stycznia 1962 r.

Po przejściu Ryszarda Kwiecińskiego na emeryturę kierownictwo Centralnego Laboratorium Biochemicznego objął w 1956 r. Kazimierz Blaim. Tematyka badawcza w tym okresie stanowiła kontynuację i rozwinięcie zapoczątkowanych przez Ryszarda Kwiecińskiego badań fitochemicznych. Dotyczyła charakterystycznych dla pewnych grup taksonomicznych roślin związków chemicznych, nazwanych przez Kazimierza Blaima substancjami swoistymi. Prowadzone były badania nad kumaryną, rutyną, niektórymi betainami, glikozydami cyjanogennymi, alkaloidami tytoniu i pektynami pod kątem ich roli fizjologicznej i wpływu na wartość użytkową roślin uprawnych. Dużo uwagi poświęcono zagadnieniu rozpowszechnienia poszczególnych grup substancji swoistych w świecie roślin oraz ich nagromadzeniu i przemieszczaniu się w roślinie. Rozwinięte zostały również badania nad biosyntezą i metabolizmem tych związków. W 1966 r. Kazimierz Blaim odszedł z Instytutu do WSR w Lublinie.



Kazimierz Blaim urodził się 10 czerwca 1924 r w Pawłowie koło Chełma. Studiował na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych KUL, uzyskując w 1949 r stopień magistra. Ukończył też studia na Wydziale Rolnym i na Wydziale Matematyczno-Chemiczno-Fizycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i uzyskał tytuły: w 1950 r. magistra nauk agrotechnicznych i w 1952 r. magistra chemii. W 1956 r. Rada Naukowa Wyższej Szkoły Rolniczej (WSR) w Lublinie nadała mu stopień kandydata nauk rolniczych. W 1961 r., na podstawie przedłożonej rozprawy habilitacyjnej, otrzymał stopień docenta. Przebywał kilkakrotnie na stażach zagranicznych:

w instytutach naukowych ZSRR (1953), na stypendium fundacji Rockefellera w Instytucie Botaniki Ogólnej i Instytucie Chemii Organicznej w Szwajcarii (1959/60) oraz w Instytucie Biochemii Roślin w Halle (NRD, 1962). Był też przedstawicielem Polski w Komisji Ekspertów RWPG, pracując nad ujednoliceniem metod analiz chemicznych.

W latach 1950–1957 pracował jako asystent w Dziale Chemii Roślinnej, następnie jako starszy asystent i adiunkt w Laboratorium Biochemicznym Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Puławach. Od 1958 r. był kierownikiem Pracowni Biochemii Roślin IUNG w Puławach, a w okresie 1966–1970 kierownikiem Zakładu Biochemii Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. Prowadził wykłady z biochemii na Wydziale Rolniczym i Ogrodniczym WSR w Lublinie (1962–1970) oraz dla studentów Rolniczych Studiów Zaocznych w Białej Podlaskiej i Kielcach (1966–1970).

Prowadził badania nad grupą związków chemicznych specyficznych dla pewnych grup taksonomicznych roślin. Były to kumaryna, rutyna, betainy i alkaloidy. Związki te nazwał substancjami swoistymi. Zajmował się ich biosyntezą i mechanizmem działania. Podjął też próbę wyjaśnienia mechanizmu działania CCC w odporności zbóż na wyleganie. Był promotorem wielu prac magisterskich i 4 rozpraw doktorskich. Opublikował 88 publikacji, z czego 58 naukowych, 27 artykułów naukowych, 2 monografie oraz przewodnik do zajęć z biochemii dla studentów.

Jako uczestnik walki zbrojnej z okupantem hitlerowskim (był bombardierem Oficerskiej Szkoły Artylerii, 1944/1945) został odznaczony Odznaką Grunwaldzką i medalem Zwycięstwa i Wolności. W 1972 r otrzymał nagrodę naukową Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Zmarł śmiercią tragiczną 26 września 1970 r.

W 1970 r. z połączenia Pracowni Biochemii Roślin, Pracowni Fizjologii Wzrostu i Rozwoju Roślin oraz Laboratorium Fitochemicznego w Przebędowie powstał Zakład Biochemii i Fizjologii Roślin, którego kierownictwo objął Edmund Nowacki. Lata 1970–1980 charakteryzowały się znacznym rozszerzeniem tematyki badawczej Zakładu. Kontynuowane konsekwentnie prace nad substancjami swoistymi roślin zostały poszerzone o nowe grupy związków, tj. alkaloidy chinolizydynowe i alkilorezorcyny. Badano ich biogenezę, metabolizm, rolę w życiu rośliny i szkodliwość dla zwierząt. Poszerzono zakres prac nad składem i biosyntezą białka w roślinach. Podjęto również badania nad metabolizmem cukrowców, strawnością pasz oraz wpływem nawożenia i stosowania regulatorów wzrostu na skład chemiczny i jakość roślin uprawnych. Zapoczątkowano także badania nad zależnością między występowaniem w roślinach określonych substancji a ich odpornością na choroby.



Edmund Nowacki urodził się 24 grudnia 1930 r. w Ostrzeszowie Wielkopolskim. Podczas okupacji uczył się samodzielnie, dzięki czemu po wojnie mógł rozpocząć naukę w liceum ogólnokształcącym. W latach 1951–1953 studiował na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, a w latach 1953–1956 odbył studia specjalistyczne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1956 r. uzyskał dyplom magistra biologii.

Bezpośrednio po studiach rozpoczął pracę w Zakładzie Hodowli Roślin PAN w Poznaniu. W 1960 r. doktoryzował się, a w 1965 r. habilitował na Wydziale Rolnym AR w Poznaniu. Obydwie prace, doktorska i habilitacyjna, dotyczyły biosyntezy alkaloidów w łubinie. W 1959 i 1960 r. przebywał na stażu naukowym w Instytucie Biochemii Niemieckiej Akademii Nauk w NRD, gdzie kontynuował badania nad alkaloidami. W 1961 r. otrzymał stypendium fundacji Rockefellera na Wydziale Biochemii Uniwersytetu Stanowego w Michigan, a potem pracował przez 8 miesięcy na Uniwersytecie w East Lansing. Po powrocie do kraju w 1963 r. został kierownikiem Laboratorium Fizjologii Roślin w Zakładzie Genetyki Roślin PAN.

W 1966 r. rozpoczął pracę w IUNG jako kierownik Pracowni Fitochemii w Przebędowie. W 1968 r. wyjechał powtórnie do USA, gdzie pracował jako *visiting professor* na Wydziale Biochemii Uniwersytetu Stanu Oklahoma w Stillwater. Prowadził tam wykłady na studium doktoranckim i jednocześnie kontynuował badania naukowe. W 1970 r. przeniósł się do Puław, gdzie objął stanowisko kierownika Zakładu Biochemii i Fizjologii Roślin IUNG. W 1976 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego.

W okresie pracy w Puławach zajmował się głównie metabolizmem azotu w roślinach, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu nawożenia mineralnego na zawartość różnych frakcji azotu i na strawność masy roślinnej (w tym celu udoskonalił sztuczny żwacz). Kontynuował też prace nad aminokwasami niebiałkowymi i alkaloidami. Brał udział w opracowaniu metodyki hodowli łubinu niskoalkaloidowego i łubinu odpornego na *Fusarium*. Opracowane metody znalazły szerokie zastosowanie w pracach hodowlanych zmierzających do wyprowadzenia odmian roślin odpornych na choroby i wyróżniających się dobrą wartością żywieniową. Na jego dorobek naukowy złożyło się: 92 prace naukowe, 84 komunikaty i artykuły przeglądowe, 74 artykuły popularne oraz 9 książek. Miał wielki talent popularyzatorski, o czym świadczy duża liczba artykułów zamieszczonych w Młodym Techniku, Kalendarzu Nauczycielskim, Problemach i Wszechświecie.

Edmund Nowacki otrzymał dwukrotnie (1977 i 1978) nagrodę im. Bruno Winawera w konkursie „Wiedza-Technika-Postęp". W 1977 r. przyznano mu odznakę Za-

służony Pracownik Rolnictwa. Został też odznaczony medalem i dyplomem przez Międzynarodowy Kongres Nawożenia Mineralnego w Moskwie. Jego biogramy zamieszczono w Who is Who oraz w Men of Achievement.

Pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji: był członkiem Rady Naukowej IUNG, Rady Hodowlano-Nasiennej Zjednoczenia Hodowli Roślin i Nasiennictwa, Zespołu Analiz Biochemicznych IHAR oraz konsultantem do spraw analiz chemicznych w Stacji Hodowli Roślin w Szelejewie, a ponadto koordynatorem prac zespołu zajmującego się jakością roślin pastewnych i roślinnymi substancjami wzrostowymi działającego w ramach RWPG.

Edmund Nowacki zmarł nagle 5 kwietnia 1979 r.

Po śmierci Edmunda Nowackiego w 1979 r. przez ponad rok obowiązki kierownika Zakładu pełnił Marian Jurzysta.



Marian Jurzysta urodził się 19 sierpnia 1932 r. w Wisznicach. W latach 1951–1955 studiował chemię na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Bezpośrednio po studiach był skierowany na stanowisko asystenta do Katedry Chemii Ogólnej Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. 1964 r. przeniósł się do Zakładu Biochemii IUNG w Puławach. Pracę doktorską na temat składu chemicznego saponin w nasionach lucerny mieszańcowej i chmielowej obronił w WSR w Lublinie w 1970 r. W 1983 r. na tej uczelni uzyskał stopień doktora habilitowanego i został powołany na stanowisko docenta. W 1991 r. otrzymał tytuł profesora. W latach 1973–1992 pełnił obowiązki kierownika Pracowni Fitochemii w Zakładzie Biochemii IUNG. W latach 1986–1988 przebywał jako visiting professor w Zakładzie Biochemii Uniwersytetu Stanowego Oklahoma (Stillwater) w Stanach Zjednoczonych.

Główną dziedziną jego zainteresowań zawodowych jest fitochemia substancji swoistych roślin rolniczo użytecznych. W początkowym okresie pracy naukowej zajmował się karotenoidami i alkaloidami, a następnie saponinami i flawonoidami. Większość jego prac badawczych dotyczyła występowania tych związków w roślinach, ustalania ich struktury i określania aktywności biologicznej. Badania miały aspekt hodowlany, żywieniowy, allelopatyczny i chemotaksonomiczny. Był promotorem 3 przewodów

doktorskich (w tym jednego z Bułgarii), recenzował też kilka rozpraw doktorskich i jedną habilitacyjną. Był stałym recenzentem międzynarodowego czasopisma naukowego Food and Agriculture Journal. W latach 1955–1964 zajmował się szkoleniem studentów i doktorantów AR w Lublinie, a także szkoleniem pracowników naukowych z różnych krajów (Czechosłowacji, Wenezueli, USA, Kanady, Włoch, Korei Płd.) w zakresie izolacji i ustalania struktury saponin. Opublikował 80 prac naukowych, z których 21 było wynikiem współpracy z placówkami badawczymi Anglii, Kanady, USA, Włoch i Nigerii, a 30 ukazało się w czasopismach zagranicznych.

Marian Jurzysta był członkiem Rady Naukowej IUNG, Polskiego Towarzystwa Biochemicznego i Polskiego Towarzystwa Fitochemicznego oraz kilku międzynarodowych towarzystw naukowych: Phytochemical Society of Europe, Sigma Xi the scientific Research Society,North American Alfalfa Improvement Conference, New York Academy of Sciences. Jego biografia została zamieszczona w 15 wydaniu Who is who in the World. W 1983 r. został wyróżniony indywidualną nagrodą naukową Sekretarza Naukowego PAN, a w 1989 r. zespołową nagrodą Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN oraz kilkakrotnie Dyrektora IUNG. W 1984 r. przyznano mu również odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1984) i w 1990 r. Złoty Krzyż Zasługi.

Marian Jurzysta w 2002 r. przeszedł na emeryturę.

W latach 1980–1993 Zakładem kierował Michał Płoszyński. W tym okresie kontynuowane były prace nad biochemiczną charakterystyką roślin. Wykonano kompleksowe badania składu chemicznego gryki, pszenżyta, jęczmienia jarego, bobiku, roślin krzyżowych, traw i lucerny. Prowadzono również prace nad jakością białka zbóż i roślin strączkowych oraz nad strawnością roślin pastewnych. Dokonano oceny wpływu różnych regulatorów wzrostu na plonowanie i skład chemiczny roślin. Poszerzono badania nad tioglikozydami i izoflawonami. Nastąpił też znaczący postęp w kierowanych przez Mariana Jurzystę pracach nad saponinami. Badania nad tą grupą związków, prowadzone konsekwentnie od końca lat 60. XX w., doprowadziły do wyodrębnienia szeregu nowych trójterpenów pięciocyklicznych, poznania ich budowy i aktywności fizjologicznej oraz opracowania metod ich izolacji. Uzyskany postęp umożliwił rozwinięcie badań chemotaksonomicznych i allelopatycznych mających związek z hodowlą roślin. Dzięki osiągnięciom w tym zakresie, Zakład stał się jednym z wiodących ośrodków na świecie w badaniach nad saponinami.

Michał Płoszyński urodził się 21 września 1931 r. w Wągrowcu koło Poznania. Studia na Wydziale Chemicznym Politechniki Gdańskiej ukończył w 1956 r. i pracował tam później jako asystent w Katedrze Technologii Tłuszczów Roślinnych. Pracę w IUNG podjął w 1964 r., początkowo jako st. asystent w Zakładzie Uprawy Roli w Laskowicach, a od 1973 r. jako kierownik Zespołu Fizjologii Działania Herbicydów. Prowadził badania zmierzające do wyjaśnienia wpływu herbicydów inhibitorów fotosyntezy na

procesy metaboliczne w roślinach. Uczestniczył też w pracach nad dynamiką zaniku tych preparatów w glebie i ich wpływem na środowisko glebowe. Zagadnienia te były przedmiotem jego prac: doktorskiej i habilitacyjnej. Pracę doktorską obronił w 1966 r. na Politechnice Wrocławskiej, zaś pracę habilitacyjną w 1973 r. w Instytucie Biologii Stosowanej AR we Wrocławiu. W 1985 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych.

W 1980 r. został przeniesiony do IUNG w Puławach na stanowisko kierownika Zakładu Biochemii i Jakości Plonów. W okresie pracy w Puławach koordynował i uczestniczył w badaniach wnoszących do nauki wiele nowych informacji o substancjach antyżywieniowych, tj. saponin, glukozynolanów, izoflawonów, alkilorezorcynoli i azotanów. Badał występowanie tych substancji w różnych roślinach uprawnych. Jego dorobek stanowiło autorstwo lub współautorstwo 107 prac naukowych (w tym 28 drukowanych za granicą) oraz około 50 artykułów i innych opracowań. Był też współautorem 4 instrukcji wdrożeniowych i 3 monografii o charakterze upowszechnieniowym. Recenzował kilkanaście prac doktorskich, habilitacyjnych i przewodów profesorskich, a także kilkadziesiąt różnych pozycji przeznaczonych do druku.

Przebywał na stażu za granicą: w Holandii (1970), RFN (1973) i Francji (1986), a także kilkakrotnie wyjeżdżał na krótki pobyt do Anglii, Szwajcarii, Rumunii i NRD. Był aktywnym członkiem różnych komitetów i organizacji, takich jak Polskie Towarzystwo Botaniczne, SITR, Polskie Towarzystwo Gleboznawcze, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Komitet Biochemii i Biofizyki PAN, Polskie Towarzystwo Agrotechniczne, International Buckwheat Research Association oraz członkiem Rady Naukowej IUNG w latach 1985–1995) i Komitetu Wydawniczego IUNG.

W 1989 r. otrzymał nagrodę Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN. Kilkakrotnie był wyróżniany nagrodą dyrektora Instytutu. W 1985 r. otrzymał odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa, a w 1987 r. Srebrny Krzyż Zasługi.

W 1992 r. przeszedł na emeryturę. Michał Płoszyński zmarł 3 października 2009 r. w Puławach.

W 1993 r. kierownictwo Zakładu Biochemii i Jakości Plonów objął Wiesław Oleszek. Do tematyki badawczej Zakładu zostały włączone nowe grupy substancji swoistych roślin, a przede wszystkim pojawiły się nowe aspekty w badaniach nad ich aktywnością biologiczną. Podjęto nowym kierunek badań nad antyoksydantami i antykancerogenami.



Wiesław Oleszek
kierownik w latach 1993–2010

Sześćdziesięcioletnia kontynuacja badań nad substancjami swoistymi roślin i dotychczasowe osiągnięcia umożliwiły włączenie się Zakładu w światowy nurt badań proekologicznych. Różnorodna aktywność substancji swoistych stwarzała szerokie możliwości wykorzystania ich jako ekologicznych, naturalnych środków ochrony



Badania prowadzone na nowoczesnej aparaturze w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów

roślin, jako regulatorów wzrostu itp. Zakład współpracował z licznymi ośrodkami na całym świecie. W ostatnich latach został wyposażony w nowoczesną aparaturę umożliwiającą prowadzenie badań na wysokim, światowym poziomie. Wyrazem uznania dla osiągnięć Zakładu było umiejscowienie w IUNG w Puławach siedziby Polskiego Towarzystwa Fitochemicznego. Zakład wielokrotnie zmieniał swoją nazwę. W latach 1936–1950 był to Dział Chemii Roślinnej PINGW, w 1950–1957 Centralne Laboratorium Biochemiczne IHAR, w latach 1957–1958 Centralne Laboratorium Biochemiczne IUNG, w okresie 1958–1970 Pracownia Biochemii Roślin w Zakładzie Fizjologii Roślin, w latach 1970–1972 Zakład Biochemii i Fizjologii Roślin (powstał z połączenia Pracowni Biochemii Roślin, Pracowni Fizjologii Wzrostu i Rozwoju Roślin oraz Laboratorium Fitochemicznego w Przebędowie), w okresie 1972–1975 Zakład Biochemii i Fizjologii Żywienia Roślin, w latach 1975–1989 Zakład Biochemii i Fizjologii Roślin Uprawnych, a od 1989 r. Zakład Biochemii i Jakości Plonów.

W 2010 r. funkcję kierownika Zakładu Biochemii i Jakości Plonów przejęła Anna Stochmal. Kontynuowane były badania roślinnych metabolitów wtórnych pod kątem ich budowy chemicznej, występowania, aktywności biologicznej i możliwości wykorzystania w praktyce. Nowoczesna aparatura umożliwiła szybką analizę strukturalną wyodrębnionych związków. Ważnym kierunkiem badań była ocena wpływu warunków siedliskowych na biosyntezę metabolitów wtórnych. Interdyscyplinarne badania substancji roślinnych były możliwe dzięki współpracy z licznymi ośrodkami badawczymi w kraju i za granicą.

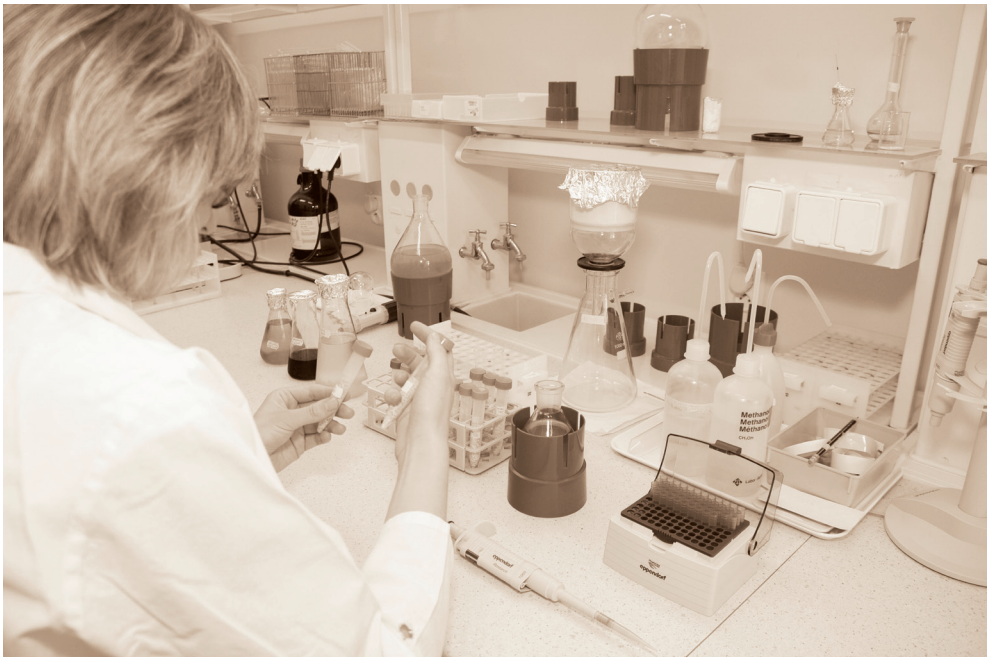

Badania prowadzone w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów



Badania prowadzone w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów



Anna Stochmal urodziła się 26 maja 1962 r. w Dęblinie. W 1981 r. ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. ks. A.J. Czartoryskiego w Puławach. Studiowała następnie na Wydziale Chemii Spożywczej Politechniki Łódzkiej i w 1986 r. uzyskała stopień magistra inżyniera chemika. W 1997 r. obroniła pracę doktorską z zakresu występowania i składu chemicznego glukozydów cyjanogennych w krajowych odmianach koniczyny białej. W 2008 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego, a 26 kwietnia 2012 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Pracę w IUNG w Puławach podjęła w 1987 r. jako pracownik inżynieryjno-techniczny. Wykonywała bieżące prace pomocnicze w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów. W 1993 r. została powołana na stanowisko asystenta. Wówczas prowadziła badania z zakresu występowania substancji specyficznych w roślinach.

W latach 2010–2020 była kierownikiem Zakładu Biochemii i Jakości Plonów.

Była współautorką licznych publikacji naukowych, a także członkiem Europejskiego Towarzystwa Fitochemicznego i Polskiego Towarzystwa Biochemicznego.

Anna Stochmal w 2023 r. przeszła na emeryturę.

W 2015 r. Zakład został przeniesiony z pomieszczeń w pałacu do nowoczesnego laboratorium w Innowacyjno-Naukowym Centrum Badań Rolniczych. Badania prowadzone w tym czasie dotyczyły doskonalenia i opracowywania metody rozdzielania, oznaczania zawartości wybranych składników roślinnych oraz określania ich budowy chemicznej, przy użyciu nowoczesnej aparatury. W 2020 r. kierownictwo Zakładu objęła Iwona Kowalska.

Iwona Kowalska urodziła się w 1980 r. Ukończyła studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, kierunek technologia żywności i żywienie człowieka, specjalizacja analiza środków spożywczych (chemiczna i mikrobiologiczna), uzyskując w 2004 r. tytuł magistra.

W 2009 r. otrzymała stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, broniąc pracę pt. „Skład i zawartość związków fenolowych w częściach nadziemnych *Medicago truncatula* Gaertner".

W 2005 r., po rocznym stażu, została zatrudniona w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów IUNG w Puławach na stanowisku technika, następnie specjalisty (od

2007 r.), asystenta (od 2009 r.), starszego specjalisty badawczo-technicznego, a od 2013 r. adiunkta. W 2020 r. została kierownikiem Zakładu Biochemii i Jakości Plonów.



W pracy zawodowej zajmowała się analizą ilościową i jakościową metabolitów wtórnych roślin krajowych i zagranicznych, w tym roślin uprawnych, owoców, warzyw, roślin leczniczych (izolacja i identyfikacja związków biologicznie czynnych) oraz badaniem aktywności antyoksydacyjnej.

Była autorką lub współautorką 23 publikacji naukowych, licznych posterów i wykładów. Brała udział w 2 projektach krajowych i 1 międzynarodowym.

W 2007 r. wraz z zespołem otrzymała nagrodę Dyrektora IUNG-PIB II stopnia za cykl prac dotyczących badań fitochemicznych gatunku *Medicago truncatula*, natomiast w 2014 r. nagrodę I stopnia za całokształt osiągnięć publikacyjnych o wysokim współczynniku IF.

Pracownicy Biochemii i Jakości Plonów

Pracownicy naukowi: prof. dr hab. Andrzej Anioł, dr Zbigniew Biały, doc. dr hab. Kazimierz Blaim, dr Stanisław Burda, dr Łukasz Cieśla, dr Dorota Dietrych-Szóstak, dr Piotr Górski, mgr Bogdan Janda, mgr Antoni Jaworski, dr Maria Jaźwierska-Ślusarczyk, dr Dariusz Jędrejek, dr Marta Junkuszew, prof. dr hab. Marian Jurzysta, dr hab. Ireneusz Kapusta, mgr Zofia Kaszlej, dr Mariusz Kowalczyk, dr hab. Iwona Kowalska, dr Justyna Krzyżanowska-Kowalczyk, doc. dr hab. Ryszard Kwieciński, dr Halina Maliszewska-Blaim, dr Jarosław Mołdoch, dr Barbara Moniuszko-Szajwaj, mgr Danuta Nowacka, dr Joanna Nowacka-Zaborska, prof. dr hab. Edmund Nowacki, dr Marta Oleszek, prof. dr hab. Wiesław Oleszek, prof. dr hab. Michał Płoszyński, mgr inż. Sylwia Pawelec, dr inż. Łukasz Pecio, dr Solomiia Pecio, dr Andy Perez, mgr Anna Rudnicka, mgr Agata Soluch, prof. dr hab. Anna Stochmal, mgr Barbara Szymanek, dr Themistokles Weznikas, dr hab. Jerzy Żuchowski, dr Janusz Żurek.



Pracownicy Zakładu Biochemii i Jakości Plonów w 1999 r.

(I rząd od lewej): Dorota Dietrych-Szóstak, Maria Góra, Barbara Barańska, Wiesława Stępień, Barbara Wojewódka, Barbara Ciarkowska, Marta Junkuszew; **(II rząd od lewej):** Maria Gnieciak, Zbigniew Biały, Marian Jurzysta, Joanna Nowacka-Zaborska, Wiesław Oleszek, Stanisław Burda, Anna Stochmal

Pracownicy inżynieryjni, techniczni i administracyjni: Barbara Barańska, mgr Agata Białek, mgr Aleksandra Bibow, mgr Tomasz Bochra, Barbara Ciarkowska, Weronika Dybalska, Helena Filipek-Grzywacz, inż. Maria Gnieciak, inż. Maria Góra, Maria Górska, Harry Gural, Henryk Jarosz, mgr Iwona Kapalska-Lampart, mgr Magdalena Kolczyńska, Marianna Koter, mgr Krystyna Krakowiak-Domańska, Marianna Łuka, Jadwiga Majewska, mgr Krzysztof Makara, Teresa Nowak, Anna Orzeł, Teodozja Przybysz, Maria Raczyńska-Kowalik, Grażyna Saługa, mgr Wincentyna Siuta, Wiesława Stępień, Anna Szczypa, Danuta Szyszkowska, Halina Wojas, Barbara Wojewódka, Genowefa Żmuda.



Pracownicy Zakładu Biochemii i Jakości Plonów w 2011 r.

(od lewej): Justyna Krzyżanowska-Kowalczyk, Bogdan Janda, Sylwia Pawelec, Dariusz Jędrejek, Agata Białek, Łukasz Cieśla, Iwona Kowalska, Łukasz Pecio, Barbara Ciarkowska, Mariusz Kowalczyk, Anna Stochmal, Jarosław Mołdoch, Wiesław Oleszek



Pracownicy Zakładu Biochemii i Jakości Plonów w 2024 r.

(od lewej): Iwona Kowalska, Łukasz Pecio, Aleksandra Bibow, Jerzy Żuchowski, Tomasz Bochra, Marta Oleszek, Jarosław Mołdoch, Barbara Ciarkowska, Justyna Krzyżanowska-Kowalczyk, Mariusz Kowalczyk, Agata Soluch, Dariusz Jędrejek, Barbara Moniuszko-Szajwaj, Sylwia Pawelec

ZAKŁAD BIOGOSPODARKI I ANALIZ SYSTEMOWYCH

Zakład Biogospodarki i Analiz Systemowych został utworzony 1 lipca 2015 r. jako trzynasty zakład naukowy IUNG-PIB. Kierownikiem został Rafał Pudełko. Powołanie Zakładu związane było między innymi z zainteresowaniem Instytutu prowadzeniem badań systemowych i międzydyscyplinarnych nad rozwojem biogospodarki w polskim rolnictwie. O powstaniu Zakładu zdecydował też fakt, że grupa osób wywodzących się głównie z Zakładu Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki, a związana z badaniami nad oceną i modelowaniem potencjału biomasy, uzyskała w ramach programu Horyzont 2020 projekt badawczy dedykowany opracowaniu nowych strategii biogospodarki dla Polski (BioEcon).



Rafał Pudełko urodził się 17 października 1971 r. w Lublinie. Ukończył studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1988 r. stopień magistra geografii o specjalności kartografia.

W latach 2001–2005 był słuchaczem studium doktoranckiego IUNG w Puławach.

Po obronie pracy doktorskiej pt. „Ocena metod interpolacji danych przestrzennych na potrzeby rolnictwa precyzyjnego" uzyskał stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, a w 2014 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. „Ocena potencjałów biomasy ubocznej i odpadowej w UE-27 i Szwajcarii oraz ich regionalizacja". W latach 1998–1999, 2002 i 2008 uczestniczył w Wyprawach Antarktycznych do Stacji im. H. Arctowskiego organizowanych przez Zakład Biologii Antarktyki PAN. Prowadził tam badania nad wpływem globalnych zmian klimatu na systemy lodowcowe Wyspy Króla Jerzego.

Pracował na stanowisku starszego specjalisty w Zakładzie Agrometeorologii i Zastosowań Informatyki IUNG-PIB. W 2015 r. został kierownikiem Zakładu Biogospodarki i Analiz Systemowych.

Zajmował się zagadnieniami związanymi z biogospodarką (zastosowaniem metody analiz systemowych, głównie w badaniach konkurencyjności produkcji żywności i energii w rolnictwie), zmianami klimatu (monitoringiem suszy rolniczej w Polsce oraz prognozami wpływu zmian klimatu na rolnictwo), rolnictwem precyzyjnym (kartowaniem zmienności przestrzennej i modelowaniem jej wpływu na produkcyjny potencjał pola), a także teledetekcją (wdrażaniem nowych technologii obserwacji zdalnych w rolnictwie).

Był autorem lub współautorem wielu prac naukowych i popularnonaukowych, w tym ponad 20 prac opublikowanych w międzynarodowych czasopismach naukowych i ponad 20 opracowań monograficznych. Był również współautorem podręcznika akademickiego poświęconego rolnictwu precyzyjnemu. Ważną pozycję w jego dorobku naukowym stanowiły opracowania kartograficzne: mapy topograficzne rejonów polarnych, które zasiliły bazy Australian Antarctic Data Centre oraz mapy tematyczne potencjałów biomasy w Europie i mapy klimatycznego bilansu wodnego opracowywane cyklicznie od 2008 r. w ramach Systemu Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce. Brał udział w 28 projektach polskich i zagranicznych.

Był członkiem European Association of Agricultural Economists oraz Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Agroleśnictwa.

Pięciokrotnie był wyróżniony zespołowymi nagrodami resortowymi przyznawanymi przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W 2004 r. otrzymał Nagrodę Dyrektora IUNG im. Wandy Maliszewskiej, a w 2011 i 2019 r. zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG-PIB I stopnia.

Od chwili powstania Zakład ten zrealizował wiele znaczących projektów naukowych Instytutu, m.in. projekt dotyczący wsparcia rolnictwa niskoemisyjnego zdolnego do adaptacji do zmian klimatu, w którym opracowane zostały zalecenia dla rolnictwa w Polsce mające poprawić wydajność wykorzystywania zasobów w rolnictwie poprzez wdrożenie innowacyjnych niskoemisyjnych praktyk.

Zakład zajmował się także badaniem możliwości produkcji wieloletnich roślin przemysłowych na gruntach marginalnych, czy modelowaniem możliwości zagospodarowania terenów poprodukcyjnych. W ramach opracowania technologii wykorzystania zasobów naturalnych do produkcji energii Zakład opracował geograficzny system informacji służący do oceny zasobów biomasy pochodzącej z różnych źródeł, a także innych OZE (wykorzystujących energię wiatrową, wodną i słoneczną) możliwych do zastosowania na obszarach wiejskich.

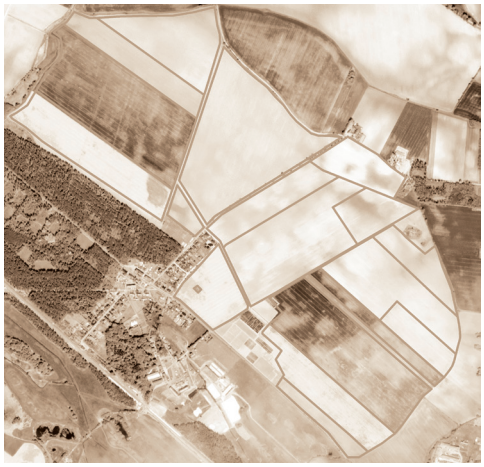

Monitorowanie obszarów rolniczych za pomocą teledetekcji niskopułapowej

Oprócz badań poświęconych wdrażaniu strategii i praktyk z zakresu biogospo darki w Polsce, prowadzono również badania w szerszej skali przestrzennej w ramach współpracy międzynarodowej. Zespoły badawcze zajmowały się opracowaniem wskaźników zrównoważenia dla różnych systemów produkcji rolniczej oraz waloryzacją produktów ubocznych z rolnictwa, wykorzystaniem potencjału



Automatyczna stacja pomiarów emisji gazów cieplarnianych

odpadów drewna w różnych regionach UE oraz modelowaniem wpływu zmiany klimatu na europejskie rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe. Ważnym kierunkiem badawczym powiązanym z biogospodarką jest agroleśnictwo. Systemy rolno-leśne stanowią szansę zrównoważonego wykorzystania przestrzeni rolniczej, zwłaszcza na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, ale również na terenach zagrożonych erozją lub utratą bioróżnorodności.

Główne zadania Zakładu koncentrowały się na ocenie cyklu życia i analizie wielokryterialnej produkcji rolniczej, ocenie zrównoważenia produkcji rolnej i szacunku usług ekosystemowych agroekosystemów opracowywaniu map potencjału teoretycznego i technicznego biomasy pochodzenia rolniczego, biomasy odpadowej z przemysłu, rozwijaniu metod teledetekcyjnych obserwacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, opracowaniu i rozwijaniu modeli agroekonomicznych na potrzeby działań strategicznych, czy propagowaniu systemów uprawy ograniczających negatywny efekt zmian klimatycznych.

Ponadto Zakład zgromadził i przetwarzał dane statystyczne i przestrzenne dotyczące rolnictwa, energetyki (w kontekście OZE) oraz ochrony przyrody, zajmował się budową systemu informacji geograficznej na potrzeby badań z zakresu biogospodarki oraz tworzeniem interaktywnych aplikacji internetowych do pozyskiwania, modelowania i upowszechniania wiedzy z zakresu biogospodarki. W Zakładzie prowadzone były prace badawczo-rozwojowe z zakresu informatycznych systemów wspomagania decyzji dla wdrażania modelu prosumenckiego w produkcji rolniczej. Prowadzono również interdyscyplinarne i partycypacyjne analizy systemowe w obszarze planowania rozwoju obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem nieużytków i zadrzewień oraz, w szerszym kontekście, oceny usług ekosystemowych rolnictwa.

Pracownicy Zakładu Biogospodarki i Analiz Systemowych

Pracownicy naukowi: dr Robert Borek, dr hab. Magdalena Borzęcka, prof. dr hab. Antoni Faber, dr Zuzanna Jarosz, mgr inż. Anna Jędrejek, mgr Małgorzata Kozak, dr hab. Jerzy Kozyra, mgr Aleksandra Król-Badziak, dr hab. Rafał Pudełko, dr hab. Alina Syp, prof. IUNG-PIB, dr Katarzyna Żyłowska, mgr Tomasz Żyłowski

Pracownicy techniczni: Jakub Izdebski, mgr inż. Piotr Jurga, mgr Krystian Mocny, mgr Robert Staniak, mgr Małgorzata Wydra, mgr Anna Zasada.



Pracownicy Zakładu Biogospodarki i Analiz Systemowych w 2024 r.

(I rząd od lewej): Robert Borek, Magdalena Borzęcka, Rafał Pudełko, Alina Syp, Małgorzata Kozak, Rafał Winiarski; **(II rząd od lewej):** Tomasz Żyłowski, Antoni Faber, Robert Staniak, Katarzyna Żyłowska, Anna Zasada, Krystian Mocny, Piotr Jurga

ZAKŁAD GLEBOZNAWSTWA EROZJI I OCHRONY GRUNTÓW

Początki gleboznawstwa w puławskim ośrodku naukowym sięgają końca XIX w., kiedy to dzięki staraniom Wasilija Dokuczajewa – profesora Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa – powołana została w Puławach w 1893 r. pierwsza w świecie Katedra Gleboznawstwa.

Od 1921 r., w ramach powołanego do życia Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego, wyodrębniony został Wydział Gleboznawczy kierowany do 1947 r. przez Tadeusza Mieczyńskiego. Po reorganizacji PINGW w 1950 r. Wydział ten wszedł w całości do nowo utworzonego Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa pod nazwą Działu Gleboznawstwa istniejącego aż do 1956 r., kiedy to został przekształcony w Zakład Gleboznawstwa, a w 1961 r. w Zakład Gleboznawstwa i Kartografii Gleb, którego kierownikiem do 1977 r. był Michał Strzemski.



Michał Strzemski urodził się 25 lipca 1910 r. we Wiatce (ob. Kirow) na terenie Rosji. W 1921 r. przeniósł się wraz z matką do Puław, z którymi łączyły go więzy tradycji rodzinnej. W latach 1931–1937 odbył studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Już jako student, w dążeniu do pogłębienia wiedzy, nie ograniczał się do edukacji w kierunku rolniczym, ale interesował się również innymi dziedzinami nauki, takimi jak: geografia fizyczna z kartografią, filozofia, socjologia. Z uczelni poznańskiej wyniósł nie tylko dyplom inżyniera rolnika, ale także duży zasób wiedzy ogólnoprzyrodniczej i humanistycznej.

Po ukończeniu studiów w 1937 r. podjął pracę na Wydziale Gleboznawczym PINGW w Puławach. Z tym ośrodkiem naukowym związał swoje losy do końca aktywnej działalności. Doktoryzował się w 1946 r. na UMCS w Lublinie. W 1954 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1963 r. profesorem zwyczajnym. W 1949 r. objął kierownictwo Wydziału Gleboznawczego PINGW, a po reorganizacji tej instytucji został kierownikiem Zakładu Gleboznawstwa w IUNG, pełniąc tę funkcję do 1977 r.

Dziedzinami zainteresowań naukowych Michała Strzemskiego były: gleboznawstwo, kartografia wielkoskalowa terenów rolnych i leśnych, urządzenia rolne, historia nauk ziemioznawczych. Jego działalność naukową w skrócie można odnieść do na-

stępujących zagadnień: opracowywanie map glebowych w różnych skalach, patronat fachowy nad akcją klasyfikacji gruntów w całym kraju, stworzenie podstaw teoretycznych i rozwinięcie polskiej szkoły gleboznawstwa rolniczego. Pod jego merytorycznym kierunkiem Zakład Gleboznawstwa skartował obszar 3 byłych województw: kieleckiego, krakowskiego, białostockiego. Mapy glebowe stanowiły podstawę licznych opracowań monograficznych.

Dużą zasługą Michała Strzemskiego było objęcie fachowym patronatem ogólnopolskiej akcji klasyfikacji bonitacyjnej gleb, jaka miała miejsce w latach 1957–1965. Pod jego merytorycznym nadzorem, przy udziale pracowników Zakładu Gleboznawstwa, Puławy stały się szkołą ponad tysięcznej rzeszy gleboznawców klasyfikatorów i gleboznawców kartografów zatrudnionych w Wojewódzkich Biurach Geodezji.

Jako doskonały znawca teoretycznych podstaw gleboznawstwa genetycznego był zwolennikiem stosowania w praktyce rolniczej uproszczonego podziału jednostek glebowych w stosunku do znacznie rozbudowanej systematyki gleb przyjętej w Polskim Towarzystwie Gleboznawczym. Kierując się tą przesłanką, stworzył i rozwinął teoretyczne podstawy gleboznawstwa rolniczego wiążącego właściwości genetyczno-przyrodnicze gleb z ich przydatnością użytkową. Znalazło to wyraz w opracowanym systemie podziału gleb użytków rolnych. Założenia tego systemu stały się podstawą do opracowania wielkoskalowych map przydatności rolniczej gleb (map glebowo-rolniczych) dla całego kraju.

Michał Strzemski zasadniczą uwagę koncentrował na kartografii i klasyfikacji gleb, doceniał jednak potrzebę rozwoju w Instytucie innych specjalności związanych z gleboznawstwem. Stąd też w 1956 r. w ramach Zakładu zostały wyodrębnione specjalistyczne pracownie.

Dorobek publikacyjny profesora obejmował ponad 400 prac, tj.: podręczniki, monografie, artykuły naukowe i popularnonaukowe z dziedziny kartografii, systematyki i klasyfikacji gleb, erozji gleb, kamienistości gleb, trudności uprawy roli. Do ważniejszych z nich należałoby zaliczyć: Zarys rozwoju systematyki gleb (1947), Myśli przewodnie systematyki gleb (1971), Przyrodnicza bonitacja gruntów ornych (1972), Racjonalne użytkowanie ziemi w polskiej kartografii gleboznawczej (1966). Do publikacyjnych osiągnięć profesora zaliczyć należałoby również liczne prace odnoszące się do historii nauk ziemioznawczych oraz do historii puławskiego ośrodka naukowego.

Profesor był promotorem 9 rozpraw doktorskich, a z grona jego współpracowników 5 osób uzyskało stopnie doktora habilitowanego, 4 tytuły profesora. Jego działalność naukowa nie ograniczała się do prac w ramach Instytutu. Pracował w wielu Komitetach Naukowych PAN, w Polskim Towarzystwie Gleboznawczym, w Radzie Naukowej przy Ministrze Rolnictwa. Był członkiem SITR, Stowarzyszenia Geodetów Polskich, Towarzystwa Przyjaciół Puław, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Stowarzyszenia Autorów Polskich.

W uznaniu zasług naukowych i organizacyjnych otrzymał wiele odznaczeń i nagród: w 1959 r. Złoty Krzyż Zasługi, w 1965 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, w 1977 r. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, w 1970 r. Złotą Odznakę za Zasługi w Dziedzinie Geodezji i Kartografii, a także w 1950 r. Państwową



Tablica poświęcona pamięci Michała Strzemskiego

Nagrodę Zespołową III stopnia, w 1974 r. Państwową Nagrodę Zespołową I Stopnia i wiele innych.

Michał Strzemski, niezależnie od bogatej działalności naukowej z zakresu gleboznawstwa, interesował się żywo historią i filozofią, a zwłaszcza teofilozofią judaizmu. Obdarzony znakomitą pamięcią i doskonałym zmysłem obserwacyjnym przemian społecznych i talentem literackim opublikował w tym temacie szereg artykułów i opracowań. Był znawcą i popularyzatorem bogatych dziejów puławskiego ośrodka życia kulturalnego i politycznego, a także inicjatorem i założycielem Towarzystwa Przyjaciół Puław.

Do końca swego pracowitego życia zachował świeżość umysłu i brał czynny udział w pracach Instytutu. Michał Strzemski zmarł 12 lipca 1992 r. w Puławach.

W 1956 r. w ramach Zakładu Gleboznawstwa wyodrębniono trzy Pracownie: Kartografii Gleb pod kierunkiem Tadeusza Witka, Chemii Gleb pod kierunkiem Jana Siuty oraz Fizykochemii Gleb z siedzibą w Warszawie, pod kierunkiem Arkadiusza Musierowicza. Jednocześnie zaczęto organizować puławską pracownię Fizyki Gleb pod kierunkiem Edwarda Ślusarczyka. W 1960 r. zaczął funkcjonować Centralny Zakład Kartografii Gleb, który z początkiem 1962 r. dołączono do Zakładu Gleboznawstwa. Połączone zakłady nazwano Zakładem Gleboznawstwa i Kartografii Gleb. Wzrost liczby zadań badawczych zlecanych Zakładowi doprowadził do reorganizacji jego struktury i powołania w 1961 r. sześciu Pracowni: Kartografii Gleb kierowanej przez Tadeusza Witka, Chemii Gleb kierowanej przez Jana Siutę (do 1977 r.), a następnie przez Henryka Pondla (w latach 1977–1991) i Teresę Motowicką-Terelak (w latach 1991–1992), Mikroelementów kierowanej przez Alinę Kabatę-Pendias, przemianowanej następnie w Pracownię



Zespół Pracowni Mikroelementów

(stoją od lewej): Alina Kabata-Pendias, Larry Gough (USGS, Denver, CO), Jerzy Łopatek, Maria Piotrowska, Stanisław Dutka, Edward Bolibrzuch, Barbara Gałczyńska

Mikroelementów w Środowisku również kierowaną przez Alinę Kabatę-Pendias, a od 1991 r. przez Marię Piotrowską, Fizyki Gleb kierowanej przez Edwarda Ślusarczyka, Kartograficzno-Gleboznawczą Badań Terenowych z siedzibą w Warszawie, kierowaną przez Reginą Truszkowską, przemianowaną następnie w 1969 r. na Pracownię Syntez Gleboznawczych kierowaną przez Henryka Kerna, od 1974 r. zmienioną na Ochrony i Rekultywacji Gruntów kierowaną przez Szczepana Lekana.

Podział Zakładu na pracownie funkcjonował do 1992 r. Obok wymienionych jednostek działało 17 wojewódzkich pracowni kartografii gleb IUNG.

Głównym osiągnięciem naukowym Wydziału Gleboznawczego PINGW okresu międzywojennego było opracowanie map glebowych, które służyły gospodarce narodowej. Rozwijano także badania nad krążeniem wody w glebach, a także opracowano oryginalną metodę oznaczania składu granulometrycznego gleb.

Zagadnienia kartografii gleb stały się wiodącą problematyką również w latach powojennych, co wynikało z pilnej potrzeby opracowania map gleb Polski w nowych granicach. W latach 1947–1961 przeprowadzono pod kierunkiem Arkadiusza Musierowicza zakrojone na szeroką skalę prace kartograficzne, w wyniku których powstał wydany drukiem Atlas gleb Polski w skali 1:300 000. Ogromnym osiągnięciem Zakładu było opracowanie dla całego kraju map przydatności rolniczej gleb w skalach 1:25 000 i 1:100 000. Równolegle z pracami gleboznawczo-kartograficznymi przeprowadzono badania nad plonowaniem roślin, uwzględniając typ, rodzaj i gatunek gleby, klasę bonitacyjną oraz kompleks przydatności rolniczej, co pozwoliło na określenie możliwości produkcyjnych różnych gleb Polski.



Alina Kabata-Pendias i Krystyna Wiącek podczas pracy w hali wegetacyjnej



Mapa gleb Polski

W miarę kończenia prac nad sporządzeniem analogowych map glebowo-rolniczych zmieniano profil Zakładu. Zredukowano pracownie kartograficzne, jednocześnie rozwijając zespoły z zakresu ochrony i rekultywacji gruntów.

W 1977 r. zmieniono nazwę na Zakład Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów, którego kierownikami byli: Tadeusz Witek (1977–1993), Henryk Terelak (1993–1998) i Tomasz Stuczyński (1998–2009).

Tadeusz Witek urodził się 5 listopada 1929 r. w Lubochni. W 1954 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie, uzyskując dyplom magistra inżyniera nauk agrotechnicznych w zakresie gleboznawstwa i kartografii gleb. Pracę zawodową rozpoczął jako student w charakterze laboranta, a po uzyskaniu dyplomu ukończenia studiów został asystentem w Katedrze Gleboznawstwa w Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie. Pracując na uczelni, brał udział w pracach gleboznawczych i kartograficznych prowadzonych przez IUNG w Puławach na terenie całego kraju. Po trzech latach pracy w WSR w Olsztynie w 1956 r. przeniósł się do pracy w IUNG w Puławach na stanowisko asystenta i kierownika Pracowni Kartografii Gleb w Zakładzie Gleboznawstwa.



W 1963 r. Rada Naukowa IUNG nadała mu stopień doktora nauk rolniczych, a stanowisko docenta otrzymał w 1970 r. Tytuł profesora z nominacji Rady Państwa uzyskał w 1980 r. W 1977 r. objął kierownictwo Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów. Jednocześnie w latach 1969–1982 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu ds. naukowo-badawczych.

W czasie 37-letniej pracy w IUNG kierował szeroko zakrojonymi badaniami prowadzonymi przez Zakład Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów oraz koordynował całość badań środowiskowych prowadzonych przez Instytut.

Tadeusz Witek wspólnie z profesorem Michałem Strzemskim stworzyli puławską szkołę gleboznawstwa rolniczego. Ich publikacje i opracowania w zakresie oceny wartości użytkowej gleb, metod waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, metod opracowywania map glebowo-rolniczych wzbudziły duże zainteresowanie także poza granicami naszego kraju. Sporządzone wielkoskalowe mapy glebowo-rolnicze, wraz z opracowaną pod kierunkiem Witka waloryzacją rolniczej przestrzeni produkcyjnej, stały się podstawą w planowaniu rozwoju rolnictwa oraz w doradztwie agrotechnicznym.

Tadeusz Witek pozostawił obszerny i cenny dorobek naukowy. Był autorem ponad 150 publikacji, opracowań kartograficznych oraz 4 opracowań książkowych. W ostatnich latach życia podjął szerokie badania związane z ochroną środowiska i opracował założenia do programu monitoringu gleb. Jako niekwestionowany autorytet w zakresie znajomości pokrywy glebowej naszego kraju był członkiem Państwowej Rady Gospodarki Przestrzennej oraz Rad Naukowych: Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych, Instytutu Ekonomiki Rolnictwa, Instytutu Ziemniaka. Był również aktywnym członkiem Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej, Komitetu Uprawy Roślin PAN, Rady Konsultacyjnej ds. Regionalizacji Polityki Rolnej oraz Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego. Oprócz pracy w IUNG w ostatnich 4 latach życia prowadził wykłady z zakresu gleboznawstwa i ochrony środowiska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Za bogatą i owocną działalność naukową oraz na rzecz praktyki otrzymał liczne odznaczenia i nagrody: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznakę za zasługi w dziedzinie geodezji i kartografii, Honorową Odznakę za zasługi dla rozwoju Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie oraz Nagrodę Państwową I stopnia za opracowanie metody agroekologicznej waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, Nagrodę specjalną PAN w Roku Nauki Polskiej, a także inne przyznawane przez Komitet Nauki i Techniki, Ministerstwo Rolnictwa czy Naczelną Organizację Techniczną.

Tadeusz Witek zmarł 21 kwietnia 1993 r. w Puławach.



Badania gleb w terenie (od prawej strony Jan Siuta)

Niepodzielnie z pracami kartograficznymi były związane badania właściwości chemicznych i fizycznych gleb kartowanych obszarów. Dokonano również oceny strat składników nawozowych z gleb do wód glebowo-gruntowych w zależności od rodzaju gleb, poziomu nawożenia i sposobu gospodarowania. W badaniach nad mikroelementami określono wpływ właściwości gleb i procesów glebowych na występowanie tych pierwiastków w glebach i ich przyswajalność dla roślin. Wyznaczono naturalne i progowe zawartości pierwiastków śladowych w podstawowych rodzajach gleb. Opracowano również normy zawartości metali ciężkich w odpadach organicznych i mineralnych wykorzystywanych w rolnictwie. Sporządzono metody rekultywacji terenów zdewastowanych mechanicznie i chemicznie z wykorzystaniem odpadów przemysłowych i komunalnych oraz zaproponowano kierunki zagospodarowania tych terenów. W dziedzinie fizyki gleb opracowano retencyjność wodną gleb mineralnych z podziałem na formy wody z punktu widzenia potrzeb uprawianych roślin w warunkach naturalnych i wprowadzanych nawodnień.

Wieloletnie badania nad występowaniem pierwiastków śladowych oraz siarki w glebach i roślinach pozwoliły na poznanie podstawowych procesów obiegu tych składników w układzie gleba-roślina. Utworzona baza danych zawartości metali ciężkich i siarki w glebach pozwoliła na dokonywanie ocen stanu zanieczyszczenia gleb użytków rolnych kraju, których wyniki przedstawiono na mapach w skali 1:500000.

W 1984 r. rozpoczęto prace nad występowaniem i przemianami w glebach wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych, a także przedstawiono wstępną ocenę ich zawartości.

W latach 1992–1998 Zakład na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej prowadził wspólnie z okręgowymi stacjami chemiczno-rolniczymi badania dotyczące oceny stanu ekologicznego gleb użytków rolnych Polski i jakości produkowanych surowców roślinnych.



Rozpoznawanie gleb w terenie – szkolenie kadry (drugi od lewej Jan Siuta)

Henryk Terelak urodził się 15 września 1937 r. w Rykoszynie, woj. kieleckie.

W 1961 r. ukończył studia na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. W tym samym roku podjął pracę w Zakładzie Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów IUNG, gdzie w 1970 r. uzyskał stopień doktora, a w 1985 r. doktora habilitowanego nauk rolniczych. W 1992 r. został mu nadany tytuł profesora.

W IUNG pełnił kolejno funkcje asystenta (1961–1970), adiunkta (1971–1985), docenta (1986–1992), profesora (od 1992 r.). W latach 1986–1993 piastował stanowisko zastępcy dyrektora IUNG ds. naukowo-badawczych, w latach 1993–1998 pełnił funkcję kierownika Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów. Już od początku pracy



naukowej starał się nawiązywać kontakty z zagranicznymi placówkami naukowymi. W okresie 1965–1966 odbył staż naukowy w Pennsylvania State University (USA). W latach 1975–1976 pracował w Iranie jako ekspert PHZ „Polservice", a w 1981–1983 jako ekspert FAO w Laosie, koordynując projekt „Soil Inventory and Fertilization".

Główną dziedziną zainteresowań naukowych Henryk Terelaka były: badania właściwości fizykochemicznych gleb oraz określenie związków między tymi właściwościami a przydatnością rolniczą gleb, dynamika i przemiany form potasu w glebie w zależności od poziomu nawożenia tym składnikiem, ochrona i rekultywacja gleb zdegradowanych, zanieczyszczenia gleb substancjami toksycznymi, wpływ nawożenia na zawartość składników mineralnych w wodach glebowo-gruntowych i powierzchniowych. Był autorem i współautorem 175 prac naukowych z zakresu gleboznawstwa, chemii gleb, ochrony i rekultywacji gleb, zanieczyszczenia gleb substancjami toksycznymi. Opracował również 38 ekspertyz z zakresu ochrony i rekultywacji gleb. Ważniejsze publikacje to: Ochrona i rekultywacja gleb, Kształtowanie się glebowych wskaźników zaopatrzenia roślin w potas – praca habilitacyjna, Zawartość form siarki w glebach mineralnych Polski, Właściwości chemiczne gleb uprawnych Polski, Stan zanieczyszczenia gleb Polski metalami ciężkimi i siarką – mapy 1:500 000, Siarka w glebach Polski – stan i zagrożenia.

Od początku pracy w Instytucie był aktywnym członkiem Puławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, pełniąc funkcje w jego władzach. Od 1995 r. był przewodniczącym Oddziału, a następnie członkiem Zarządu Głównego PTGleb. W latach 1988–1989 był członkiem Komitetu Nauki, Techniki i Wdrożeń WRN w Lublinie, a w okresie 1990–1992 Komitetu Inżynierii Środowiska PAN, członkiem Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN (1990–1992 sekretarz Komitetu), Rady Naukowej IUNG, Komitetu Redakcyjnego Pamiętnik Puławski i członkiem korespondentem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. W latach 1975–1980 pełnił funkcję międzynarodowego koordynatora badań nad potasem w ramach RWPG.

Za swą działalność otrzymał liczne nagrody oraz w 1975 r. odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa, w 1978 r. Złotą Odznakę PTG, w 1980 r. Złoty Krzyż Zasługi, w 1995 r. Złotą Odznakę za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Henryk Terelak zmarł 30 września 2015 r. w Puławach.

W 1994 r. Zakład Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów rozpoczął, na zlecenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, badania gleb w ramach cyklicznego Monitoringu Chemizmu Gleb Ornych Polski będącego elementem Państwowego Monitoringu Środowiska.

W 2000 r. Zakład Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów połączono z Zakładem Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych, tworząc Zakład Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów, którego kierownikami byli: Tomasz Stuczyński (1998–2009) i Barbara Maliszewska-Kordybach (2009–2012), a od 2012 r. funkcję tę sprawował Grzegorz Siebielec.



Barbara Maliszewska-Kordybach urodziła się 22 września 1941 r. w Lublinie.

W 1964 r. ukończyła studia na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W latach 1964–1970 pracowała w Zakładach Azotowych w Puławach, z czego przez dwa ostatnie lata na stanowisku kierownika Laboratorium Zakładu Amoniak II. Następnie w latach 1970–1984 pracowała w Zakładzie Petro-Karbochemii Polskiej Akademii Nauk w Gliwicach, a od 1985 r. w Zakład Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów IUNG w Puławach.

W 1979 r. uzyskała stopień doktora nauk technicznych na Wydziale Chemii Politechniki Krakowskiej, a w 1994 r. doktora habilitowanego nauk rolniczych na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie. Od tego czasu pełniła w IUNG funkcję docenta. Odbyła staże zagraniczne we Francji i w byłej Czechosłowacji.

W latach 2009–2012 pełniła funkcję kierownika Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów.

Głównymi kierunkami działalności naukowej Barbary Maliszewskiej-Kordybach były: metody analizy węglowodorów ze szczególnym uwzględnieniem wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA) oraz technik chromatograficznych, badania procesów degradacji WWA w środowisku glebowym, określenie zawartości WWA w glebach użytkowanych rolniczo w Polsce, wyznaczanie tzw. naturalnych zawartości tych związków w glebach i opracowywanie kryteriów oceny stanu zanieczyszczenia gleb użytków rolnych przez WWA. Wyniki z powyższego zakresu badań zamieściła w około 70 publikacjach.

Od 1992 r. brała czynny udział w pracach komitetów normalizacyjnych. Była krajowym ekspertem w Komitecie Technicznym 190 „Jakość gleby" Międzynarodowej organizacji Normalizacyjnej (ISO TC 190 „Soil Quality") oraz zastępcą przewodniczącego Normalizacyjnej Komisji Problemowej nr 191 ds. Chemii Gleby Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. W latach 1993–1995 była kierownikiem opracowanego projektu badawczego KBN „Ocena stanu zanieczyszczenia gleb użytków rolnych województwa lubelskiego przez wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne".

Barbara Maliszewska-Kordybach była członkiem Puławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego oraz International Society of Ecotoxicology and Environmental Safety (SECOTOX).

Uzyskała nagrody: w 1979 r. Prezesa Śląskiego Oddziału PAN i w 1995 r. indywidualną III stopnia Ministra Ochrony Środowiska.

Barbara Maliszewska-Kordybach w 2011 r. przeszła na emeryturę.



Tomasz Stuczyński urodził się 14 lutego 1961 r. w Gorzowie Wielkopolskim. Po ukończeniu studiów na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Poznaniu w 1985 r. został zatrudniony w Zakładzie Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów IUNG w Puławach na stanowisku asystenta, a od 1992 r. adiunkta. Stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w IUNG w 1992 r. na podstawie rozprawy „Wpływ odpadowych substancji organicznych na właściwości gleby i plonowanie roślin". W 2007 r. uzyskał w IUNG stopień doktora habilitowanego, a w 2012 r. profesora zwyczajnego.

W latach 1993–1994 odbył staż zagraniczny w ramach post doctoral fellowship w Environmental Chemistry Laboratory USDA, Beltsville MD, USA prowadząc tam badania nad środowiskowymi skutkami rolniczego wykorzystania odpadów ze spalania węgla kamiennego. W latach 1998–2009 kierował Zakładem Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów, przekształconym w 2000 r. w Zakład Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów.

Naukowe zainteresowania Tomasza Suczyńskiego ukierunkowane były na ocenę wartości odpadów przemysłowych z punktu widzenia ich wykorzystania w rolnictwie i ochrony środowiska, a także na rekultywację gleb i gruntów zdegradowanych. W IUNG-PIB uczestniczył w organizacji prac nad przekształceniem map glebowo-rolniczych do postaci numerycznej. Dużą uwagę przywiązywał do nawiązywania naukowej współpracy z zagranicą. Od 1994 r. uczestniczył w realizacji polsko-amerykańskiego projektu badawczego Silesia, a od 1996 r. koordynował projekty badawcze finansowane przez Departament Rolnictwa Stanów Zjednoczonych.

Był autorem lub współautorem kilkudziesięciu publikacji oraz ekspertyz z zakresu ochrony gruntów, rekultywacji gleb i oceny rolniczej odpadów przemysłowych.

Tomasz Stuczyński odszedł z Instytutu w 2009 r.

Grzegorz Siebielec urodził się 29 kwietnia 1969 r. w Kraśniku. Ukończył studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, otrzymując w 1995 r. tytuł magistra inżyniera nauk rolniczych.

W 2001 r. otrzymał stopień doktora nauk rolniczych, a w 2019 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych na podstawie osiągnięcia naukowego „Optymalizacja przyrodniczych metod remediacji gleb zanieczyszczonych pierwiastkami śladowymi".

W 2012 r. został kierownikiem Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów w IUNG.



Zajmował się głównie badaniem skutków zanieczyszczenia gleb pierwiastkami śladowymi i metod remediacji gleb, oceną jakości komunalnych osadów ściekowych wytwarzanych w Polsce, oceną wpływu stosowania osadów na jakość gleb, wpływem urbanizacji na zasoby glebowe i ich funkcje, oceną wieloletnich trendów zmian jakości gleb w skali kraju, badaniem związków pomiędzy zmianami w rolnictwie a zmianami zawartości węgla w glebach, ekotoksykologią zanieczyszczeń oraz różnych substancji i materiałów. Prowadził badania nad biodostępnością zanieczyszczeń i rozwojem metod przydatnych w analizie ryzyka związanego z glebami zanieczyszczonymi, w tym nad metodami oceniającymi absorpcję zanieczyszczeń w przewodzie pokarmowym. Zajmował się również badaniami nad wpływem gospodarki glebami oraz degradacji gleb na zdrowie i jakość życia ludzi.

Odbył liczne staże w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich.

Był członkiem międzynarodowych organizacji i towarzystw: European Compost Network; Grupy Roboczej KE w ramach przygotowania Strategii Glebowej EU; grupy roboczej „Badania naukowe"; Common Forum on Contaminated Land; Międzynarodowego Komitetu Naukowego; Global Soil Partnership; European Soil Partnership; Sieci EIONET (Europejska Sieć Informacji i Obserwacji Środowisk) ds. gleb.

Był autorem lub współautorem 33 publikacji naukowych posiadających współczynnik IF oraz 53 innych, a także 43 raportów i ekspertyz. Uczestniczył w realizacji kilkunastu projektów międzynarodowych oraz krajowych. Był promotorem w przewodzie doktorskim.

Brał udział w wielu konferencjach krajowych oraz międzynarodowych. W 2017 r. został członkiem komitetu redakcyjnego Waste Management in Agroecosystems.

W 2009 r. otrzymał nagrodę za poster „Soil amendments affecting metals bioavailability and bioaccessibility" na konferencji „Phyto 2009 – Cost Action 859 Final Conference", w 2010 r. brązową odznakę Zasłużony dla Rolnictwa, w 2013 r. zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG-PIB I stopnia za opracowanie zbiorowe pt. „Rolnictwo na obszarach specyficznych", w 2015 r. za wykonanie „Mapy odczynu gleb Polski na potrzeby wyznaczenia obszarów o ograniczeniach naturalnych", w 2016 r. zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG-PIB II stopnia za adaptację kryteriów określania obszarów z naturalnymi utrudnieniami do warunków Polski oraz opracowanie metod wyznaczania tych obszarów, a także w 2017 r. za syntezę wieloletnich badań nad jakością gleb Polski w ramach Monitoringu Chemizmu Gleb Ornych Polski. W 2019 r. został uhonorowany zespołową nagrodą Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za realizację osiągnięcia „Wyznaczenie obszarów z ograniczeniami naturalnymi w Polsce".

W pierwszych latach XXI w. w Zakładzie dokonano milowego kroku w zakresie możliwości analiz pokrywy glebowej oraz przestrzeni rolniczej, rozwijając systemy informacji przestrzennej oraz przekształcając mapę glebowo-rolniczą w skali 1:25 000 do formatu cyfrowego.

Profil najnowszych badań realizowanych przez pracowników tego Zakładu obejmował następujące zagadnienia: kartografię i waloryzację przestrzenną gleb w skali kraju i regionów, tworzenie i wykorzystanie cyfrowych zasobów informacji przestrzennej o glebach użytkowanych rolniczo, ochronę jakości gleb użytkowanych rolniczo i badanie mechanizmów ich degradacji, a także monitoring zmian jakości gleb w skali kraju i regionów na potrzeby wdrażania instrumentów polityki krajowej i europejskiej, zastosowanie modeli obiegu węgla dla oceny wpływu rolnictwa na zachowanie zasobów węgla w glebie, monitoring zanieczyszczenia gleb i wód pierwiastkami śladowymi oraz substancjami organicznymi. Prowadzono badania w zakresie rozwoju metod remediacji gleb zanieczyszczonych, oceny środowiskowych skutków wykorzystania substancji odpadowych w rolnictwie oraz rozwoju metod rekultywacji terenów zdegradowanych, badania ekotoksyczności oraz procedury oceny ryzyka ekologicznego. Monitorowano wpływ urbanizacji na zasoby glebowe. Dokonano oceny skutków środowiskowych instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej, transformacji dostępnych zasobów informacji przestrzennej o glebach do formatów stosowanych w Unii Europejskiej, rozwijano zdalne i chemometryczne metody oceny jakości gleb, oceny zagrożenia i prowadzono badania modelowe różnych form erozji gleb, modelowanie w zakresie obiegu wody i składników biogennych w glebie i na

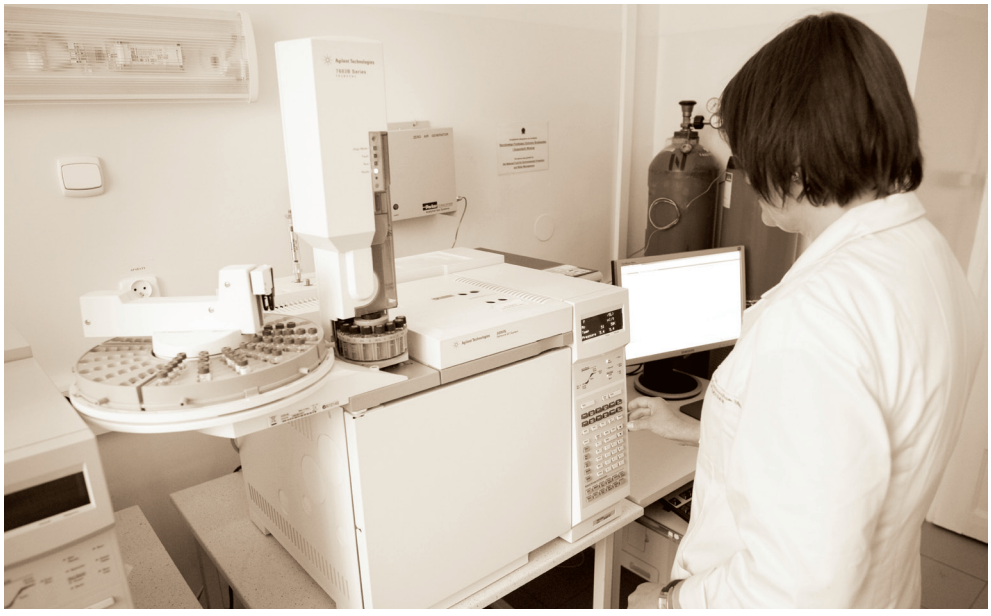

Bożena Smreczak podczas wykonywania analiz glebowych

poziomie zlewni. Opracowano systemy melioracji przeciwerozyjnych dla obszarów wyżynnych, udoskonalono wzorce kompleksowego urządzania obszarów wiejskich.

W Zakładzie realizowano szereg znaczących projektów międzynarodowych i krajowych finansowanych ze środków Komisji Europejskiej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowego Centrum Nauki oraz Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

Od 2006 r. w Zakładzie realizowano kilka zadań w kolejnych programach wieloletnich IUNG-PIB. Wyznaczono Obszary Problemowe Rolnictwa w Polsce. Opracowano także mapę geologiczno-glebową w skali 1:25000 oraz wyznaczono obszary z naturalnymi ograniczeniami. Prowadzone były prace związane z systemem monitoringu suszy rolniczej w Polsce.

Pracownicy, realizując tematykę badawczą z szeroko rozumianego gleboznawstwa, aktywnie uczestniczyli w pracach krajowych i zagranicznych organizacji lub zespołów eksperckich: Zarządu Głównego i komisji Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego (PTG) oraz Oddziału PTG w Puławach, komisji Polskiego Komitetu



Przejście profesora Michała Strzemskiego na emeryturę w 1977 r.
(na zdjęciu pracownicy IUNG i inspektorzy)

(siedzą od lewej): Jerzy Tomaszewski, Danuta Kowalczuk, Aleksander Biesiacki (Białystok), Mieczysława Wowkun, Michał Strzemski, Halina Gil-Wołk, Edward Pecio, Krystyna Budzyńska; **(I rząd od lewej):** Ewa Dwornikiewicz, Lucyna Ścibior, Maria Dyl, Teresa Gawinowska, Elżbieta Kern, Mieczysław Sotniczuk (Warszawa), Krystyna Gądor; **(II rząd od lewej):** Karol Kolak, Wiesław Gądek (Kraków), Zdzisław Flaczyk (Opole), Władysław Kuczaj (Szczecin), NN, Adam Partyka (Rzeszów), Bogusław Huczyński (Wrocław), Mieczysław Jastrzębski (Łódź), Lucjan Kwiecień (Kielce), Lidia Ochalska, Tadeusz Iwańcz (Bydgoszcz), Kazimierz Ostrowski (Gdańsk), Marian Koter, Leonard Langhamer (Katowice), Bogdan Zbysław (Lublin), Józef Spóz; **(III rząd od lewej):** Zygmunt Oczoś, Mieczysław Jarubas (Olsztyn), Jan Mrozowski (Koszalin), Jan Strzelec, Zdzisław Bartoszewski (Min. Rol.), Bogdan Oroń

Normalizacyjnego, Komitetów Naukowych Polskiej Akademii Nauk, Narodowego Centrum Nauki, European Compost Network, Common Forum on Contaminated Lands, International Organization for Standardization, Global Soil Partnership, EIONET ds. gleb. W 2019 r. Grzegorz Siebielec został ekspertem SCAR Foresight (Standing Committee on Agricultural Research) przy Komisji Europejskiej.

Pracownicy Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów

Pracownicy naukowi: dr Aleksander Biesiacki, mgr Krystyna Budzyńska, dr Anna Chłopecka, dr Jerzy Chmielewski, prof. dr hab. Ewa Antonina Czyż, dr hab. Guillaume Debaene, prof. dr hab. Walentyna Deja, dr hab. Stanisław Dutka, mgr Józef Gądor, dr Wiesław Gondek, dr Bogusław Huczyński, dr hab. Jan Jadczyszyn, dr Zygmunt Jakubczak, prof. dr hab. Alina Kabata-Pendias, doc. dr hab. Henryk Kern, dr Elżbieta Kern, dr Andrzej Kobyłecki, dr Agnieszka Klimkowicz-Pawlas, mgr Anna Kowalska, dr Monika Kowalik, doc. dr hab. Leonard Langhamer, doc. dr hab. Szczepan Lekan, prof. dr hab. Barbara Maliszewska-Kordybach, dr Piotr Mańko, prof. dr hab. Teresa Motowicka-Terelak, dr Jacek Niedźwiecki, dr Eugeniusz Nowocień, dr Aleksander Nożyński, mgr Lidia Ochalska, dr Zygmunt Oczoś, dr hab. Janusz Ostrowski, dr Adam Partyka, prof. dr hab. Maria Piotrowska, prof. dr hab. Henryk Pondel, dr hab. Tadeusz Puszkar, prof. dr hab. Grzegorz Siebielec, prof. dr hab Jan Siuta, dr hab. Bożena Smreczak, dr Mieczysław Sotniczuk, dr Jan Strzelec, prof. dr hab. Michał Strzemski, prof. dr hab. Tomasz Stuczyński, dr Beata Suszek-Łopatka, dr Edward Ślusarczyk, prof. dr hab. Henryk Terelak, dr Joanna Tomaszewska, dr Regina Truszkowska, dr hab. Aleksandra Ukalska-Jaruga,dr. hab. Rafał Wawer, dr Zofia Winiarska, prof. dr Tadeusz Witek, prof. dr hab. Franciszek Woch, dr Adam Wołk, dr Barbara Żórawska.

Pracownicy specjaliści i technicy: Ireneusz Adamiec-Gracki, mgr Marlena Bańkowska, Stanisław Baranowski, dr Eugeniusz Barański, Jerzy Barański, inż. Beata Bartosiewicz, Janina Bączkowska, Małgorzata Bielawska, Czesław Boguń, Edward Bolibrzuch, Jolanta Bruzda, mgr Wacław Brzozowski, mgr Edyta Chabros, Jan Chmielewski, Joanna Ciepiel, Alina Czaban, Walerian Dąbrowski, mgr Paweł Drzas, Ewa Dwornikiewicz, Maria Dyl, mgr Maria Faber, mgr Marianna Fiuk, mgr Zdzisław Flaczyk, Elżbieta Galińska, Janina Gałczyńska, Kazimierz Gałczyński, Zdzisław Gałecki, Zofia Gawęda, inż. Zygfryd Gawęda, Teresa Gawinowska, inż. Maria Gawryluk, mgr Krystyna Gądor, mgr Anna Gembal, mgr Piotr Gembal, Halina Gil-Wołk, Jan Goluch, Janina Gołembiowska, mgr Stanisław Gołembiowski, Barbara Górska, Teresa Górska, mgr Janusz Halecki, mgr Tadeusz Iwanicz, Zbigniew Jakubowski, Mieczysław Jarubas, mgr Mieczysław Jastrzębski, Teresa Jaworska, Stanisław Jończyk, mgr Krystyna Kacperek, mgr Radosław Kaczyński, mgr Monika Kamińska, Elżbieta Karkuszewska, Robert Kindrasz, Waldemar Kisiel, Karol Kolak, Janina Ko-

łodziej, inż. Leszek Kopania, Stanisław Kopania, inż. Stefan Kopania, mgr Marian Koter, Danuta Kowalczuk, mgr Joanna Koza, mgr Piotr Koza, mgr Joanna Kruk, mgr Władysław Kuczaj, inż. Lucjan Kwiecień, Alfreda Lenartowicz, inż. Dominik Lipski, inż. Jerzy Łopatek, mgr Artur Łopatka, mgr Magdalena Łysiak, mgr Adam Madejski, mgr Jan Mrozowski, Florian Myślicki, Jadwiga Napora, Czesław Niezbecki, Maria Nizioł, mgr Edward Olejniczak, Marian Olender, Elżbieta Olszańska, Bogdan Oroń, Urszula Pasternak, Edward Pecio, mgr Monika Pecio, mgr Danuta Pięta, mgr Jan Pięta, dr Sylwia Pindral, dr Janina Pirożek, dr Bogusław Podolski, mgr Ludwika Poręba, Zbigniew Przybysz, Zbigniew Przydatek, Jadwiga Ratus, mgr Bronisława Sadurska, Elżbieta Sadurska, Wiesław Sadurski, Karolina Sakowska, Dominik Samoń, mgr Grzegorz Skomra, Halina Spóz, Józef Spóz, Eugenia Srzednicka, Elżbieta Stasiak, mgr Joanna Strzelecka, Bolesław Sulenta, Wiesław Szczypa, Kazimiera Szudejko, Lucyna Ścibor, mgr Karolina Świątek, Piotr Tarłowski, mgr Stefan Tokarz, mgr Henryka Tomaszewska, Jerzy Tomaszewski, Mieczysław Tytko,Krystyna Wiącek, Zdzisław Wiejak, Mieczysława Wowkun, mgr Urszula Wójtowicz, mgr Sławomir Wydra, Bogdan Zbysław, Jadwiga Zinkiewicz, Leonard Zinkiewicz, Helena Żukowska.



Pracownicy Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów w 1997 r.

(I rząd od lewej): Jadwiga Ratus, Krystyna Kacperek, Maria Fiuk, Maria Piotrowska, Jan Strzelec; **(II rząd od lewej):** Alina Kabata-Pendias, Krystyna Budzyńska, Ewa Kern, Małgorzata Bielawska, Teresa Motowicka-Terelak, Barbara Gałczyńska, Halina Spóz, Janina Kołodziej, Czesław Boguń, Wiesław Sadurski, Zofia Winiarska, Henryka Tomaszewska, Ewa Czyż, Henryk Pondel, Henryk Terelak; **(III rząd od lewej):** Jan Chmielewski, Henryk Kern, Edward Bolibrzuch, Waldemar Kisiel, Leszek Kopania, Grzegorz Siebielec, Krystyna Wiącek, Tomasz Stuczyński, Piotrek Mańko, Jerzy Barański, Zbigniew Jakubowski, Edward Ślusarczyk



Pracownicy Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów w 2011 r.

(siedzą od lewej): Henryk Terelak, Alina Kabata-Pendias, Grzegorz Siebielec, Ewa Czyż, Monika Pecio, Bogusław Podolski, Anthony Dexter, Artur Łopatka, Anna Gębal, Eugeniusz Nowocień; **(I rząd od lewej):** Jerzy Barański, Debaene Guillaume, Jacek Niedźwiecki, Monika Kowalik, Hanna Dębowska, Beata Suszek, Rafał Gałązka, Urszula Pasternak, Zbigniew Jakubowski, Czesław Boguń, Jan Chmielewski, Michael Link; **(II rząd od lewej):** Jan Jadczyszyn, Bożena Smreczak, Edyta Chabros, Agnieszka Klimkowicz-Pawlas, Monika Kamińska, Joanna Suszek, Anna Żurek, Elżbieta Karkuszewska, Joanna Koza, Małgorzata Kozak, Piotr Koza, Dominik Lipski



Pracownicy Zakładu Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów w 2024 r.

(od lewej): Joanna Ciepiel, Bożena Smreczak, Edyta Chabros, Grzegorz Skomra, Joanna Koza, Sławomir Wydra, Elżbieta Karkuszewska, (za nią) Urszula Wójtowicz, Robert Kindrasz, Dominika Gmur, Jacek Niedźwiecki, Anna Gembal, Ludwika Poręba, Karolina Świątek, Marlena Baćkowska, Grzegorz Siebielec, Piotr Gembal, Urszula Pasternak, Monika Pecio, Aleksandra Ukalska-Jaruga, Agnieszka Klimkowicz-Pawlas, Guillaume Debaene, Piotr Koza, Beata Bartosiewicz, Magdalena Łysiak, Beata Suszek-Łopatka, Rafała Wawer, Artur Łopatka, Jan Jadczyszyn

***

ZAKŁAD EROZJI GLEB I URZĄDZANIA TERENÓW URZEŹBIONYCH. Metodyczne badania erozyjne rozpoczął w 1926 r. Stanisław Bac. Zostały one przerwane w okresie drugiej wojny światowej i wznowione w 1946 r.
Początkowo skupiały się w PINGW, a ich inspiratorem był także Stanisław Bac, który wówczas współpracował z Jerzym Ostromęckim, Anną Reniger, Stefanem Ziemnickim, Michałem Strzemskim i Adamem Oświecimskim.

W 1951 r. w IUNG w Puławach utworzono Zakład Podstaw Rolnictwa Terenów Urzeźbionych pod kierownictwem Anny Reniger do 1958 r., a następnie do 1962 r. pod kierownictwem Jadwigi Bury-Zaleskiej.

Jedną z pracowni Zakładu była Pracownia Erozji Gleb kierowana od 1958 r. przez Annę Reniger. W 1959 r. Zakład został przekształcony w dwie pracownie. Tematyka erozyjna skupiała się w Pracowni Użytków Ochronnych kierowanej do 1965 r. przez Jadwigę Bury-Zaleską.



Anna Reniger urodziła się 22 lipca 1913 r. w Kamionce na Wileńszczyźnie. Studnia rozpoczęła na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie ze specjalizacją łąkarstwo, a ukończyła na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ze specjalizacją geografia. W 1948 r. na tej uczelni otrzymała także stopień doktora nauk rolniczych. Stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych otrzymała w 1954 r. na Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie.

Pracę rozpoczęła jako łąkarka w powiecie baranowickim, gdzie była zatrudniona do 1935 r. W 1944 r. pracowała w Olsztyńskiej Izbie Rolniczej, a od 1945 r. do 1958 r. była pracownikiem naukowym w PINGW, a następnie w IUNG w Puławach.

Opublikowała 25 prac, w tym rozprawy i artykuły naukowe, podręczniki, artykuły popularne i broszury. Badania jej dotyczyły poznania potencjalnej erozji wodnej na obszarze Polski i oceny ilości materiału unoszonego z erodowanych dorzeczy oraz potrzeby zalesień i zadrzewień śródpolnych.

Niektóre publikacje: Próba oceny nasilenia i zasięgów potencjalnej erozji gleb w Polsce, Spływ gleb na uprawianych zboczach, Zalesianie i zadrzewienia śródpolne jako czynnik ochrony gleb przed erozją, Znaczenie rzeźby terenu w rolnictwie.

Anna Reniger była członkiem Komisji Hydrosfery PAN oraz współpracowała z Komitetem Gospodarki Wodnej PAN i Komisją Fitomelioracji PAN. Poza tym uczestniczyła w pracach towarzystw naukowych: PTGleb, PTGeograficznym i PTTK.

Anna Reniger została odznaczona w 1956 r. Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarła w 1959 r.



Jadwiga Bury-Zaleska urodziła się 18 lutego 1900 r. w Dierewienkach, pow. Baranowicze. W 1927 r. ukończyła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W latach 1928–1930 była instruktorką łąkarstwa w Towarzystwie Rolniczym i Związku Kółek Rolniczych w Nowogródku, następnie w latach 1930–1934 kierownikiem Działu Rolnego w Międzykomunalnym Związku Melioracyjnym w Brześciu nad Bugiem, a w latach 1934–1939 kierownikiem Działu w Białostockiej Izbie Rolniczej.

W 1944 r. rozpoczęła pracę w PINGW w Puławach jako kierownik Działu Badań Terenowych. W utworzonym w 1950 r. IUNG została kierownikiem Pracowni Badań Naukowych Działu Gospodarki Wodnej. W latach 1953–1956 kierowała Pracownią Fitomelioracji w Zakładzie Przyrodniczych Podstaw Melioracji IMUZ, a w latach 1957–1967 była kierownikiem Pracowni Użytków Ochronnych IUNG. W 1963 r. została powołana na stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego. W latach 1967–1970 była kierownikiem Pracowni Fitomelioracji Terenów Urzeźbionych IUNG.

Jej publikacje w liczbie ponad 40 pozycji, miały aspekt praktyczny, dotyczyły zadrzewienia rolniczego, ze specjalnym uwzględnieniem terenów lessowych i rędzinowych oraz poznania czynników i form procesów erozyjnych i potrzeb fitomelioracji ochronnych. Należy wymienić m.in. pozycje: Roślinność darniowa wąwozów i zboczy lessowych na tle rzeźby terenu i zróżnicowanie mikroklimatycznych, Przebieg procesów przemieszczania materiału ziemnego w wąwozie lessowym. Jadwiga Bury-Zaleska prowadziła także prace badawcze z zakresu typologii i zagospodarowania łąk oraz melioracji torfowisk.

W okresie drugiej wojny światowej w latach 1941–1942 była żołnierzem AK, za co otrzymała Srebrny Krzyż Armii Krajowej.

Jadwiga Bury-Zaleska przeszła na emeryturę w 1970 r. Zmarła w 1988 r.



Jan Siuta urodził się w 1928 r. Studia wyższe rozpoczął w 1948 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi, a ukończył w 1953 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie. W latach 1950–1953 pracował w Katedrze Gleboznawstwa wymienionych uczelni.

W latach 1953–1956 odbył studia doktoranckie w Katedrze Gleboznawstwa SGGW w Warszawie, stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w 1958 r., a doktora habilitowanego w 1964 r. W 1972 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym.

W latach 1956–1973 pracował w IUNG w Puławach na stanowiskach: kierownika Pracowni Chemii Gleb, zastępcy kierownika Zakładu Gleboznawstwa i Kartografii Gleb, kierownika Zakładu Chemii Gleb i Nawożenia, kierownika Zakładu Ochrony i Rekultywacji Gruntów Rolnych. W latach 1966–1969 pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych IUNG. W 1974 r. został przeniesiony służbowo do nowo powstałego Instytutu Ochrony Środowiska w Warszawie, gdzie zorganizował Zakład Ekologicznych Podstaw Kształtowania Środowiska. W Instytucie tym okresowo pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych.

Zainteresowania naukowe Jana Siuty koncentrowały się wokół zagadnień chemii gleb i ich właściwości sorpcyjnych, procesów glejowych zachodzących w glebach, oceny potrzeb i efektywności melioracji odwadniających oraz szeroko rozumianej ochrony i rekultywacji gruntów (degradowanych przez przemysł).

Jan Siuta równocześnie pracował w wielu ośrodkach akademickich: WSR w Olsztynie, SGGW w Warszawie, Politechnice Łódzkiej, Wyższej Szkole Ekologii i Zarządzania w Warszawie. Był także członkiem 9 rad naukowych i 7 komitetów naukowych PAN, przewodniczył również Radzie Naukowej Instytutu Podstaw Inżynierii Środowiska PAN w Zabrzu.

Jego dorobek naukowy obejmował: 30 książek naukowych, 237 rozpraw i artykułów problemowych, 10 opracowań kartograficznych, 54 podstawy do dokumentowania użytkowania środowiska, ok. 154 artykułów i referatów edukacyjnych.

Za swoje zasługi został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi.

Jan Siuta był współzałożycielem i organizatorem, a także wieloletnim prezesem Polskiego Towarzystwa Inżynierii Ekologicznej, członkiem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a także założycielem i redaktorem naczelnym czasopisma Inżynieria Ekologiczna oraz zasiadał w radach programowych m.in. czasopism: Archives of Environmental Protection, Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych oraz AURA.

Jan Siuta zmarł 12 października 2020 r.



Czesław Józefaciuk urodził się 1 lutego 1931 r. w Studziance koło Białej Podlaskiej. Studia ukończył w 1960 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, a w 1967 r. na Wydziale Melioracji Wodnych WSR w Krakowie otrzymał stopień doktora nauk rolniczych w zakresie erozji i ochrony gleb przed erozją. W 1973 r. otrzymał w IUNG stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych, a w 1985 r. tytuł profesora.

Od 1950 do 1956 r. pracował jako technik w Zakładzie Inżynierii Wiejskiej UMCS. W okresie 1956–1972 pracował w IMUZ TOB w Lublinie, kolejno jako: technik, inżynier, asystent, adiunkt, kierownik Pracowni Melioracji Przeciwerozyjnych. W 1972 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Ochrony i Rekultywacji Gruntów IUNG w Puławach, na stanowisku adiunkta. Był kolejno kierownikiem w następujących jednostkach: Zespołu Melioracji Przeciwerozyjnych (1975–1976), Zakładu Ochrony i Rekultywacji Gruntów (1975–1976), Pracowni Erozji Gleb (1977–1986), Zakładu Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych (1987–1996). Od 1996 r. do emerytury pracował w macierzystym Zakładzie.

Badania Czesława Józefaciuka były ukierunkowane na rozpoznanie zjawisk i procesów erozji gleb, na ocenę zagrożenia gruntów przez erozję wodną powierzchniową i wietrzną oraz ocenę erozji wąwozowej, na opracowaniu melioracji przeciwerozyjnych na gruntach rolnych gospodarstw wielkoobszarowych i indywidualnych, opracowaniu metod zagospodarowania wąwozów, programów kompleksowego zagospodarowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony gleb przed erozją.

Był przewodniczącym Koła SITR przy IUNG, rzeczoznawcą dyplomowanym SITR w specjalności ochrona środowiska, przewodniczącym Ośrodka Miejskiego NOT w Puławach, członkiem Rady Wojewódzkiej NOT w Lublinie oraz członkiem Komitetu Melioracji i Inżynierii Środowiska Rolniczego PAN. W latach 1976–1989 był przedstawicielem Polski w RWPG w zakresie erozji i melioracji przeciwerozyjnych, a także członkiem European Society for Soil Conservation oraz PTG i PTNA.

Liczba publikacji obejmowała około 200 pozycji: naukowych, popularnonaukowych i popularnych oraz materiałów szkoleniowych, ekspertyz, projektów, programów, wytycznych, instrukcji i norm. Istotną pozycję stanowiły mapy: zagrożenia gruntów erozją wodną powierzchniową woj. lubelskiego i kraju, występowania wąwozów w województwie lubelskim i w kraju oraz zagrożenia gruntów przez erozję wietrzną w Polsce.

Czesław Józefaciuk otrzymał odznaczenia: Zasłużony Pracownik Rolnictwa, Medal 40-lecia Polski Ludowej, Srebrny Krzyż Zasługi, Zasłużony dla Województwa Tarno-

brzeskiego i Lubelskiego oraz dla Puław, Krzyż Kawalerski, Złota Odznaka za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Złotą Odznakę PTG.

Czesław Józefaciuk zmarł 13 lutego 2006 r.

W 1972 r. utworzono w Instytucie Zakład Ochrony i Rekultywacji Gruntów Rolnych, kierownictwo którego objął Jan Siuta. Jednym z problemów badawczych realizowanych w Zakładzie była analiza przestrzenna zjawisk erozji oraz technika i organizacja ochrony gleb przed erozją. Realizację badań erozyjnych powierzono Czesławowi Józefaciukowi i Annie Józefaciuk, których decyzją Ministra Rolnictwa przeniesiono z IMUZ w Lublinie do IUNG w Puławach. Czesław Józefaciuk w latach 1975–1979 był również kierownikiem wymienionego Zakładu. W styczniu 1979 r. Zakład Ochrony i Rekultywacji Gruntów włączono do Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów. W Zakładzie tym, utworzono m.in. Pracownię Erozji Gleb pod kierownictwem Czesława Józefaciuka, która funkcjonowała do połowy 1987 r. W Pracowni realizowano: w latach 1980–1985 prace badawcze z zakresu naukowych podstaw oraz doskonalenia metod gospodarowania na terenach erodowanych, a w latach 1986–1987 z zakresu metod diagnostyki, prognozowania i kartowania erozji, a także doskonalenia przeciwerozyjnych systemów zagospodarowania gruntów.

W 1985 r. utworzono Terenową Pracownię Erozji w Państwowym Gospodarstwie Sadowniczym Olszanka. Tematyka badawcza pracowni była ukierunkowana na ocenę ochronno-producyjnej funkcji systemu sadowniczego zagospodarowania zboczy.

W 1987 r. do Pracowni Erozji Gleb przyłączono Pracownię Urządzania Terenów Rolnych, której kierownikiem był Franciszek Woch. W połowie 1987 r. Pracownia Erozji Gleb została przekształcona w Zakład Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych, którego wieloletnim kierownikiem (1987–1996) był Czesław Józefaciuk. Od kwietnia 1996 r. do 2000 r. Zakładem kierowała Anna Józefaciuk. Następnie Zakład włączono do Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów i utworzono Zakład Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów.

Anna Józefaciuk urodziła się 27 listopada 1934 r. w Michowie. Studia ukończyła w 1960 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie.

W 1968 r. otrzymała na tej uczelni stopień doktora nauk rolniczych. W 1984 r. za pracę w zakresie erozji i ochrony gleb przed erozją uzyskała w IUNG stopień doktora habilitowanego. Tytuł profesora nauk rolniczych nadano jej w 1992 r.

W okresie 1959–1960 r. wykładała przedmioty rolnicze w Szkole Przysposobienia Rolniczego. Od 1960 r. pracowała w IMUZ TOB w Lublinie w Pracowni Melioracji Przeciwerozyjnych, kolejno jako: pracownik inżynieryjno-techniczny, od 1962 r. – asystent, od 1966 r. – starszy asystent, od 1968 r. – adiunkt.



W 1972 r. rozpoczęła pracę na stanowisku adiunkta w Zakładzie Ochrony i Rekultywacji Gruntów Rolnych IUNG w Puławach, a od 1977 r. w Pracowni Erozji Gleb Zakładu Gleboznawstwa i Ochrony Gruntów. W 1984 r. została powołana na stanowisko docenta w tym Zakładzie, a następnie od 1987 r. pracowała w Zakładzie Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych, od 1992 r. na stanowisku profesora. W latach 1996–2000 r. pełniła funkcję kierownika Zakładu.

Publikacje wydane przez Annę Józefaciuk liczyły ponad 200 pozycji obejmujących prace oryginalne, ekspertyzy, syntezy i mapy. Przedstawiały one główne kierunki badań, a mianowicie: ilościowo-jakościową charakterystykę oraz klasyfikację procesów erozji, kryteria i sposoby inwentaryzowania i kartowania erozji, metody melioracji przeciwerozyjnych i zasady kompleksowego zagospodarowania terenów erodowanych.

Ważniejsze publikacje opracowane przez Annę Józefaciuk to: Podstawy kompleksowego zagospodarowania rolniczych terenów erodowanych na przykładzie badań w zlewni Opatówki, Ocena melioracji przeciwerozyjnych w Linowie po 30 latach (1963–1993) od ich zastosowania, Erozja agroekosystemów, Mechanizm i wskazówki metodyczne badania procesów erozji, Erozja wąwozowa i metody zagospodarowania wąwozów oraz Erozja i melioracje przeciwerozyjne.

Anna Józefaciuk była członkiem zespołu redakcyjnego PTNA, Fragmenta Agronomica. W latach 1973–1980 była aktywnym uczestnikiem spotkań krajów RWPG koordynujących prace w zakresie erozji gleb i jej przeciwdziałania, a także współorganizatorem krajowych i międzynarodowych sympozjów nt. erozji gleb i melioracji przeciwerozyjnych oraz dyplomowanym rzeczoznawcą SITR w specjalności „ochrona środowiska". Była promotorem pracy doktorskiej. Była także członkiem PTG, PTNA i PTIE.

Anna Józefaciuk otrzymała nagrody: w 1979 r. zespołową nagrodę Wojewody Lubelskiego, w 1985 r. zespołową nagrodę Ministra RiGŻ za osiągnięcia badawczo-rozwojowe w zakresie ochrony gleb przed erozją, w 1990 r. nagrodę Dyrektora IUNG za całokształt badań nad oceną erozji wodnej w Polsce oraz w 1996 r. za opracowanie 4 książek z zakresu erozji i melioracji przeciwerozyjnych.

Za całokształt działalności otrzymała wiele nagród: w 1978 r. Złoty Krzyż Zasługi, w 1995 r. Złotą Odznakę za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w 1985 r. Medal 40-lecia PRL, w 1985 r. odznakę Zasłużony dla Województwa Tarnobrzeskiego i w 1999 r. Złotą Odznakę PTG.

Anna Józefaciuk zmarła 3 kwietnia 2022 r. w Puławach.

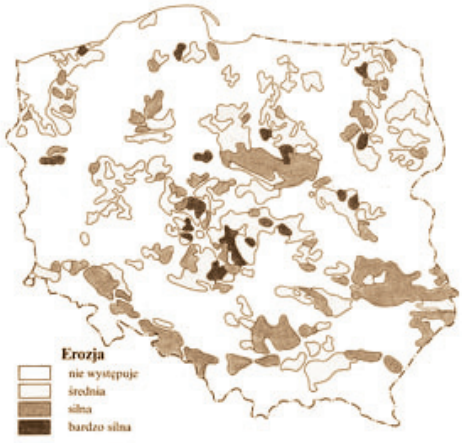

Opracowana w Zakładzie mapa erozji wietrznej w Polsce

Do ważniejszych osiągnięć badawczych i utylitarnych Zakładu zaliczały się badania dotyczące: unifikacji terminologii w zakresie erozji gleb i melioracji przeciwerozyjnych; opracowanie podziału klasyfikacyjnego procesów erozyjnych w dostosowaniu do geograficznych warunków Polski oraz wskazówek metodycznych badania procesów erozji, ilościowo-jakościowej oceny natężenia denudacji mechanicznej i chemicznej w wybranych erodowanych dorzeczach i mikrozlewniach rolniczych oraz w agroekosystemach; opracowania zasad i sposobów kartowania terenów zagrożonych erozją wodną i wietrzną dla celów przeglądowych i planowania przestrzennego oraz inwentaryzowania gruntów rolnych podlegających erozji wodnej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru wyżyn, dla celów poznawczych i projektowych; stosowania matematycznych modeli prognozowania erozyjnych strat gleby w warunkach terenów lessowych Polski; rozpoznania przestrzennego i ilościowego struktury zagrożenia erozją wodną i występowania sieci wąwozów w jednostkach fizjograficznych, hydrograficznych i administracyjnych Polski; struktury zagrożenia erozją wietrzną Polski z uwzględnieniem obszarów województw oraz wydzielenie w Polsce rejonów o różnym stopniu degradowania erozją wodną, z uwzględnieniem krain fizjograficznych (mapy, dane tabelaryczne), a także opracowania, wdrożenia i oceny skuteczności ochronnej i efektów gospodarczych systemu sadowniczego zagospodarowania zboczy lessowych i rolniczego zagospodarowania gruntów rolnych podlegających erozji wodnej i soliflukcji oraz różnych metod zabudowy wąwozów lessowych, w tym drogowych i umocnienia skarp piaskowych. W Zakładzie opracowano zasady przestrzennego rozmieszczenia i technologii umacniania dróg rolniczych w erodowanych terenach wyżynnych oraz podstaw, zasad i wzorców kompleksowego zagospodarowania terenów wyżynnych zagrożonych erozją wodną, ze szczególnym



Opracowana w Zakładzie mapa erozji wodnej w Polsce

uwzględnieniem prac scaleniowych i zabiegów przeciwerozyjnych. Wymiernym rezultatem prowadzonych badań było około 800 publikacji, w tym naukowych, popularnonaukowych, map przeglądowych i danych tabelarycznych o stanie erozji gleby, programów wytycznych, ekspertyz, koncepcji i projektów wdrożeniowych.

Pracownicy Zakładu Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych

Pracownicy naukowi: mgr Jadwiga Bury-Zaleska, dr Jan Jadczyszyn, prof. dr hab. Anna Józefaciuk, prof. dr hab. Czesław Józefaciuk, dr Eugeniusz Nowocień, doc. dr hab. Anna Reniger, mgr Elżbieta Sadurska, prof. dr hab. Jan Siuta, dr Zbigniew Tałałaj, dr Franciszek Woch.

Pracownicy inżynieryjni i techniczni: mgr Stanisława Barbaś, Alina Czaban, inż. Marianna Jakóbik, mgr Andrzej Karczewski, Jerzy Napiórkowski, mgr Krystyna Piliszczuk, Witold Płaczkowski, mgr Bogumiła Pochylczuk, mgr Andrzej Pochylczuk, dr Bogusław Podolski, Zofia Prylińska, Ewa Samiec, mgr Małgorzata Słotwińska, Kazimierz Suszek.



Pracownicy Zakładu Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych w 1998 r.

(stoją od lewej): Jan Jadczyszyn, Stanisława Barbaś, Eugeniusz Nowocien, Ewa Samiec, Zbigniew Tałałaj, Czesław Józefaciuk, Franciszek Woch, Anna Józefaciuk, Kazimierz Suszek, Marianna Jakóbik, Bogdan Podolski

ZAKŁAD HERBOLOGII I TECHNIK UPRAWY ROLI

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach od ponad siedemdziesięciu lat na terenie Dolnego Śląska posiadał swoje zamiejscowe jednostki naukowe.

W 1951 r. we Wrocławiu powołano Dział Uprawy Roli i Płodozmianów, którego kierownikiem został Bolesław Świętochowski. W 1954 r. przekształcono go w zakład o tej samej nazwie. W 1956 r. powołano do życia Pracownię Ekologii i Zwalczania Chwastów działającą w ramach Zakładu Uprawy Roli i Płodozmianów. Na czele tego zespołu stanął Józef Rola. Nowo powołana Pracownia zajęła się badaniami nad stanem i stopniem zachwaszczenia pól uprawnych, przemianami zbiorowisk segetalnych oraz wszechstronną oceną herbicydów i skuteczności chemicznych metod zwalczania chwastów. Kolejna restrukturyzacja jednostki miała miejsce w 1966 r.

Z Zakładu Uprawy Roli i Płodozmianów wyodrębniono trzy nowe jednostki naukowe: Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów z siedzibą we Wrocławiu z Józefem Rolą jako kierownikiem, Zakład Uprawy Roli z siedzibą w Laskowicach Oławskich, którego kierownikiem był Jerzy Sienkiewicz oraz Zakład Ekonomiki i Płodozmianów z siedzibą w Warszawie. W 1969 r. został powołany we Wrocławiu Centralny Ośrodek Metodyczno-Naukowy ds. Stacji Chemiczno-Rolniczych po kierunkiem Romana Czuby, który w późniejszych latach zmieniał nazwy, by od 1992 r. stać się Zakładem Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa, którego kierownikiem był Stanisław Strączyński. W czasach największego rozkwitu kadrowego Instytutu w latach 70. i 80. XX w. trzy zakłady naukowe zatrudniały ponad 100 osób. Realizowana w nich była tematyka związana z szeroko pojętymi problemami dotyczącymi zachwaszczenia, uprawy roli oraz nawożenia.

Lata 90. XX w. były okresem ograniczania zatrudnienia oraz optymalizacji struktur Instytutu. W 1998 r. dyrektor Instytutu podjął decyzję o scaleniu tematyki uprawowej i nawozowej, a tym samym o połączeniu Zakładu Uprawy Roli z Zakładem Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa. W ten sposób powstał Zakład Technik Uprawy Roli i Nawożenia z siedzibą w Jelczu-Laskowicach, którym kierowali Jan Pabin (1998–2001) i Stanisław Wróbel (2002–2006).

Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów, którego kierownikiem w latach 1993–2003 była Henryka Rola, a w latach 2003–2006 Krzysztof Domaradzki, nadal zajmował się problematyką dotyczącą chwastów, metod odchwaszczania oraz prowadził badania związane z wpływem herbicydów na środowisko.

Pod koniec 2006 r. miała miejsce kolejna restrukturyzacja. W styczniu 2007 r. z obydwu zakładów powstał Zakład Herbologii i Technik Uprawy Roli z siedzibą we Wrocławiu, którego kierownikiem w latach 2007–2017 był Krzysztof Domaradzki, a od 2017 r. funkcję tę pełnił Mariusz Kucharski.



Henryka Rola urodziła się 7 stycznia 1939 r. w Sosnowcu. W 1962 r. ukończyła Wydział Rolniczy w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu, w 1973 r. uzyskała stopień doktora nauk rolniczych tego wydziału i w 1982 r. doktora habilitowanego nauk rolniczych w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. W 1991 r. otrzymała tytuł profesora.

Pracę zawodową rozpoczęła na stanowisku asystenta w Zakładzie Ekologii i Zwalczania Chwastów (1961–1966), następnie starszego asystenta, a w latach 1967–1983 adiunkta i w latach 1983–1991 docenta. W latach 1963–1993 była kierownikiem Pracowni Ekologii Chwastów, a w latach 1993–2003 Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów.

W latach 1993–2003 była członkiem Rady Naukowej Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.

W latach 1961–2011 do głównych kierunków badań, które rozwijała Henryka Rola należały badania: przydatności nowych herbicydów do zwalczania chwastów w uprawach rolniczych; metod regulacji zachwaszczenia w uprawach kukurydzy; nad ekologią i zwalczaniem *Avena fatua*; wrażliwości odmian roślin uprawnych na herbicydy ze szczególnym uwzględnieniem zbóż i kukurydzy; progów szkodliwości chwastów występujących w uprawach rolniczych; zjawiska odporności chwastów na herbicydy; jakości ziarna zbóż i kukurydzy traktowanych herbicydami; występowania flory segetalnej w Polsce.

Henryka Rola była promotorem 7 prac magisterskich i 4 rozpraw doktorskich. Ponadto była recenzentem w 6 przewodach doktorskich i 4 habilitacyjnych, a także trzykrotnie recenzowała dorobek naukowy potrzebny do uzyskania stopnia profesora.

Henryka Rola od 1973 r. była członkiem European Weed Research Society oraz członkiem Zwyczajnym Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Opublikowała 297 prac pozycji naukowych i 125 201 popularnonaukowych. Była kierownikiem dwóch grantów finansowanych przez Komitet Badań Naukowych.

Została odznaczona: Brązowym Krzyżem Zasługi (1976), odznaką Zasłużony dla Rolnictwa (1984), Medalem XXX-lecia Polski Ludowej (1984), Złotym Krzyżem Zasługi (2001) i Medalem Instytutu Ochrony Roślin (2008). Wielokrotnie (1974, 1986, 1996, 2001, 2006 i 2012) wyróżniana i nagradzana przez Dyrektorów IUNG.

Henryka Rola na emeryturę przeszła w 2011 r., jednak nadal chętnie służyła pomocą i swoją wiedzą w pracach Zakładu.



Krzysztof Domaradzki urodził się 16 stycznia 1964 r. we Wrocławiu. Ukończył studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej we Wrocławiu, specjalizacja gleboznawstwo, uzyskując w 1989 r. tytuł magistra inżyniera rolnictwa.

W 1999 r., po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Ocena mieszanek herbicydowych w uprawie pszenicy ozimej (*Triticum aestivum* L.)", otrzymał stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii. Natomiast w 2007 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii na podstawie wyróżnionej przez Radę Naukową IUNG-PIB rozprawy habilitacyjnej pt. „Efektywność regulacji zachwaszczenia zbóż w aspekcie ograniczenia dawek herbicydów oraz wybranych czynników agroekologicznych". W 2012 r. został profesorem nauk rolniczych.

Od 1989 r. rozpoczął pracę w IUNG, początkowo w Zakładzie Herbologii i Technik Uprawy Roli we Wrocławiu, a od 2007 r. w Zakładzie Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu, sukcesywnie przechodząc przez kolejne stopnie awansu zawodowego.

W latach 2003–2006 był kierownikiem Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów, a w latach 2007–2017 Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli.

Krzysztof Domaradzki zajmował się badaniem zbiorowiska chwastów segetalnych, występowaniem i rozprzestrzenianiem się chwastów ekspansywnych oraz nowymi gatunkami chwastów inwazyjnych, a także możliwościami ich zwalczania, metodami regulacji zachwaszczenia w roślinach rolniczych z wykorzystaniem herbicydów w ograniczonych dawkach, stosowaniem mieszanin herbicydowych oraz herbicydów z innymi agrochemikaliami w zbożach i buraku cukrowym, ich skutecznością chwastobójczą oraz wpływem na ilościowe i jakościowe parametry plonowania. Badał pod względem biologicznym nowe herbicydy oraz opracowywał efektywne sposoby i systemy ich stosowania w praktyce, wpływ czynników biotycznych i abiotycznych na skuteczność działania herbicydów, odporność chwastów na herbicydy oraz sposoby przeciwdziałania temu zjawisku, a także wpływ herbicydów na jakość plonów i środowisko oraz komputerowe systemy wspomagania decyzji w ochronie roślin uprawnych przed chwastami.

Był autorem lub współautorem 365 publikacji naukowych lub ekspertyz, promotorem pracy doktorskiej, 2 prac magisterskich, a także recenzentem 8 prac doktorskich oraz 4-krotnie dorobku na stopień doktora habilitowanego. Brał udział w 4 projektach krajowych i 1 międzynarodowym. Był członkiem European Weed Research Society, Zespołu ds. Rejestracji Herbicydów, Regulatorów Roślin i Adiuwantów przy IOR-PIB w Poznaniu, Polskiego Towarzystwa Ochrony Roślin, Polskiego Towarzystwa Agronomicznego.

W 2002 r. otrzymał odznakę honorową Zasłużony Pracownik Rolnictwa, w 2008 r. Brązowy Medal za Długoletnią Służbę, a w 2018 r. nagrodę zespołową II stopnia Rektora Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu za ważne i twórcze osiągnięcia w pracy naukowej.



Mariusz Kucharski urodził się 1 października 1969 r. we Wrocławiu. Ukończył studia na Wydziale Chemicznym Politechniki Wrocławskiej, uzyskując w 1995 r. tytuł magistra inżyniera technologii chemicznej, specjalizacja chemia techniczna – inspekcja chemicznego skażenia środowiska.

W 2001 r. po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Wpływ adiuwantów na poziom pozostałości i dynamikę rozkładu herbicydów stosowanych w uprawie buraka cukrowego" uzyskał stopień naukowy doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, a w 2006 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii na podstawie oceny dorobku naukowo-badawczego oraz wyróżnionej przez Radę Naukową IUNG-PIB rozprawy habilitacyjnej pt. „Odporność chwastów na herbicydy z grupy inhibitorów fotosyntezy PSII na polach uprawnych południowo-zachodniej Polski". W 2014 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nauk rolniczych.

W 1995 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Ekologii i Zwalczania Chwastów IUNG we Wrocławiu początkowo na stanowisku specjalisty chemika, od 1997 r. – asystenta, od 2001 r. – adiunkta, a od 2007 r. na stanowisku docenta. W 2010 r. został zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego, a od czerwca tego samego roku na stanowisku profesora zwyczajnego.

W latach 2005–2006 był odpowiedzialny za nadzór nad budową nowego gmachu Zakładu we Wrocławiu. W 2007 r. został powołany na stanowisko zastępcy kierownika nowego Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli powstałego w wyniku połączenia dwóch dolnośląskich zakładów. W 2017 r. został kierownikiem Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli.

Mariusz Kucharski zajmował się głównie badaniami dotyczącymi zachowania się herbicydów w środowisku, adiuwantów w chemicznej ochronie roślin; odpornością chwastów na herbicydy, a także oceną skuteczności działania herbicydów. Dokonywał oceny skuteczności działania nowych herbicydów, adiuwantów i reakcji roślin uprawnych na te produkty.

Był autorem 253 prac naukowych w języku polskim i angielskim, ponad 500 ekspertyz i atestów związanych z kontrolą zanieczyszczeń herbicydowych. Brał udział w 11 projektach krajowych i zagranicznych.

W ramach współpracy z Uniwersytetem Przyrodniczym we Wrocławiu i Politechniką Wrocławską prowadził wykłady i ćwiczenia dla studentów. Brał udział, jako wykładowca, w wielu seminariach i kursach szkoleniowych z zakresu rolnictwa integrowanego, stosowania agrochemikaliów, wpływu środków ochrony roślin na środowisko, badań pozostałości itp.

Od 2012 r. pełnił funkcję redaktora czasopisma Progress in Plant Protection. Był również członkiem kilku towarzystw naukowych i członkiem Rady Naukowej IUNG oraz Rady Naukowej IOR w Poznaniu oraz Rady Społecznej Opolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Łosiowie.

W 2006 r. otrzymał Nagrodę Dyrektora IUNG-PIB za wyniki publikacyjne, a w 2007 r. za wyróżnioną pracę habilitacyjną. W 2008 r. został nagrodzony Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę, a w 2011 r. odznaką honorową Zasłużony dla Rolnictwa.

Główną formą aktywności Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli było doświadczalnictwo polowe. Doświadczenia prowadzone były na polach produkcyjnych należących do Zakładu i położonych w Jelczu-Laskowicach. Ponadto wykorzystywana była współpraca z gospodarstwami z terenu województw dolnośląskiego i opolskiego. Pozwalało to na realizację szeroko pojętej tematyki związanej ze zwalczaniem chwastów, nawożeniem i uprawą roli.

Uzupełnieniem i rozszerzeniem doświadczeń realizowanych w naturalnych warunkach polowych były doświadczenia wykonywane w warunkach kontrolowanych. Zakład posiadał dwa obiekty szklarniowe, w których mieściły się laboratoria biologiczne, wraz z niezbędnym zapleczem, w których można było wykonywać doświadczenia wazonowe. Jedno z laboratoriów posiadało zainstalowane doświetlanie umożliwiające wykonywanie doświadczeń również w okresie jesienno-zimowym. W drugim z laboratoriów znajdowały się dodatkowo cztery komory klimatyczne



Siedziba Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli we Wrocławiu

służące do prowadzenia doświadczeń w ściśle określonych warunkach temperaturowych, wilgotnościowych i świetlnych. Urządzenia te mogły być wykorzystywane całorocznie. Ponadto na wyposażeniu laboratorium był stacjonarny spektrofluorofotometr do badań fluorescencji chlorofilu m.in. u ekotypów chwastów odpornych na herbicydy oraz przenośny layometr do określania powierzchni blaszek liściowych i kąta ich ustawienia.

W strukturze Zakładu znajdowało się też Laboratorium Chemiczne, w którym prowadzono i rozwijano badania w zakresie analityki chemicznej dotyczącej problematyki związanej z dynamiką rozkładu herbicydów w roślinie, glebie i wodach gruntowych, przemianami i przemieszczaniem się substancji aktywnych w roślinie i profilu glebowym, badaniami pozostałości substancji aktywnych herbicydów w ziemiopłodach oraz środowisku glebowo-wodnym, a także zanieczyszczeniem ziarna mikotoksynami. Ponadto Laboratorium prowadziło badania i analizy jakości ziemiopłodów pod kątem ich wartości technologicznej oraz analizy chemiczne w materiale i glebie.

Zakład od 2002 r. wprowadził system jakości w prowadzeniu doświadczeń polowych, który zaowocował uzyskaniem „Upoważnienia do prowadzenia badań skuteczności działania środków ochrony roślin w celu dopuszczenia tych środków do obrotu i stosowania w zakresie herbicydów, bioregulatorów i adiuwantów" wydanego przez Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa, potwierdzającego prowadzenie badań zgodnie z zasadami Dobrej Praktyki Doświadczalnej. W ramach tych uprawnień w Zakładzie prowadzone były badania rejestracyjne nad oceną nowych herbicydów, bioregulatorów i adiuwantów przed dopuszczeniem ich do obrotu i stosowania w szerokiej praktyce rolniczej.

Na terenie Zakładu w 2006 r. powstał nowoczesny budynek badawczo-dydaktyczny, w którym oprócz pomieszczeń biurowo-laboratoryjnych zlokalizowane były specjalistyczna biblioteka z zakresu herbologii, gleboznawstwa, uprawy, nawożenia, ochrony środowiska i analityki chemicznej, sala wykładowa, a także sala seminaryjno-szkoleniowa. Kadra naukowa Zakładu prowadziła szkolenia w zakresie nowoczesnych trendów w herbologii, nawożenia i uprawie roli.

W Zakładzie Herbologii Technik Uprawy Roli corocznie odbywali praktyki zawodowe uczniowie wrocławskich szkół średnich i studenci uczelni wyższych, z kierunków związanych z ochroną środowiska, rolnictwem i naukami przyrodniczymi. Ponadto kilkunastu młodych pracowników naukowych z różnych uczelni odbyło staże z zakresu herbologii, niezbędne do dalszego rozwoju naukowego.

Historia badań z zakresu herbologii, szczegółowa tematyka badawcza oraz osiągnięcia naukowe w tym zakresie zostały opisane w monografii pt. Rozwój herbologii w ośrodku wrocławskim IUNG w latach 1951–2010, opracowanej pod kierunkiem profesora Józefa Roli.

Jako swoistą ciekawostkę z dziejów Zakładu można przywołać poniższą historię. W 1971 r. Instytut w Puławach w ramach resortowego problemu badawczego 402.04 wydzielił temat naukowy 104 pt. „Opracowanie rejonizacji chwastów segetalnych

w Polsce", który z ramienia Instytutu był realizowany w Zakładzie Ekologii i Zwalczania Chwastów. W porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa powstał wówczas Zespół Badawczy, w skład którego weszli pracownicy naukowi instytutów branżowych, uniwersytetów i wyższych uczelni rolniczych. Koordynatorem prac tego zespołu został profesor Józef Rola. Formalne prace tego gremium trwały w latach 1971–1976. Ich plonem było wykonanie ponad 120 tysięcy zdjęć fitosocjologicznych, co pozwoliło na przedstawienie stanu zachwaszczenia upraw rolniczych na terenie Polski. Wyniki badań zostały opublikowane przez wydawnictwo IUNG w latach 1986–1992, w postaci 16 tomów noszących wspólny tytuł „Występowanie wybranych gatunków chwastów w uprawach rolniczych". Warto dodać, że od tego czasu nie ukazała się żadna tak kompleksowa publikacja w tym zakresie. Po formalnym zakończeniu realizacji tego tematu członkowie zespołu nie zaprzestali współpracy i zaproponowali, aby nadal prowadzić badania nad tymi zagadnieniami, ale już w ramach swoich instytucji naukowych. Postanowiono również, że od 1977 r. corocznie, w różnych placówkach naukowych, organizowane będą konferencje z cyklu „Rejonizacja chwastów segetalnych w Polsce", na których każdy będzie mógł zaprezentować uzyskane wyniki. Koordynatorem działań tego nieformalnego zespołu pozostał profesor Józef Rola, który pełnił tę funkcję do 2014 r. Po śmierci Profesora jego dzieło kontynuuje profesor Krzysztof Domaradzki. Odbyło się 45 konferencji naukowych z tego cyklu (z czego aż 9 we Wrocławiu). Od 1977 r. ukazało się 35 tomów materiałów konferencyjnych w formie monografii oraz setki artykułów w czasopismach naukowych. Fenomenem na skalę krajową jest to, że pomimo upływu wielu lat, braku sformalizowanej formy działania i wsparcia finansowego, zespół herbologów nadal działał. Tematyka badawcza oraz historia prac tego gremium zostały opisane przez profesorów Józefa Rolę i Henrykę Rolę w monografii „40 lat zespołowych badań nad biologią i rejonizacją chwastów segetalnych w Polsce – 1971–2011" (Wyd. IUNG-PIB, Puławy 2013).

Pracownicy Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli

Pracownicy naukowi: prof. dr hab. Krzysztof Domaradzki, dr Magdalena Dziągwa-Becker, dr Renata Kieloch, prof. dr hab. Jolanta Korzeniowska, prof. dr hab. Mariusz Kucharski, dr Tomasz Sekutowski, dr Urszula Sienkiewicz-Cholewa, prof. dr hab. Ewa Stanisławska-Glubiak.

Specjaliści: mgr Marcin Bortniak, mgr Dorota Kaczmarek, dr Katarzyna Marczewska-Kolasa, mgr Tomasz Snopczyński, mgr Jolanta Sumisławska, mgr Joanna Wypych, dr Aleksandra Zajączkowska.

Technicy: Teresa Arnikowska, Bogusława Burghardt, mgr Bogumiła Dłużniewska, Zbigniew Jaworski, Anna Kaczmarek, Maciej Kaczmarek, Wojciech Rożkowicz, Leszek Rynarzewski, Piotr Wadowski, Władysław Wiącek.

Pracownicy w Jelczu-Laskowicach (dawna Stacja Doświadczalna): Paulina Górna, Bronisław Łupkowski, mgr inż. Piotr Widła, Elżbieta Wieczorek.



Pracownicy Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli w 2011 r.

(od lewej): Tomasz Sekutowski, Marcin Bortniak, Jolanta Korzeniowska, Ewa Stanisławska-Glubiak, Tomasz Snopczyński, Henryka Rola, Ryszard Weber, (za nim) Bartłomiej Zając, Krzysztof Domaradzki, (za nim) Władysław Wiącek, Marek Badowski, Leszek Rynarzewski, Piotr Pilichniewicz, Jolanta Sumisławska, Andrzej Biskupski, Teresa Arnikowska, Katarzyna Marczewska-Kolasa, Aleksandr Mickiewicz, Jerzy Sadowski, Hanna Gołębiowska, (za nią) Bogumiła Dłużniewska, Barbara Wujek, Bogusława Burghardt, Katarzyna Grygiel, Justyna Tokarz



Pracownicy Zakładu Herbologii i Technik Uprawy Roli w 2024 r.

(od lewej): Ewa Stanisławska-Glubiak, Urszula Sienkiewicz-Cholewa, Mariusz Kucharski, Bogusława Burghardt, Anna Kaczmarek, Teresa Arnikowska, Renata Kieloch, Jolanta Sumisławska, Katarzyna Marczewska-Kolasa, Tomasz Sekutowski, Zbigniew Jaworski, Krzysztof Domaradzki, Tomasz Snopczyński, Joanna Wypych, Marcin Bortniak, Dorota Zając, Aleksandra Zajączkowska, Piotr Wadowski

***

ZAKŁAD EKOLOGII I ZWALCZANIA CHWASTÓW. Prace badawcze nad ekologią i zwalczaniem chwastów w uprawach rolniczych rozpoczęto w 1951 r. z inicjatywy Bolesława Świętochowskiego w Oddziale Śląskim IUNG, w ramach działalności Pracowni Ekologii i Zwalczania Chwastów Zakładu Uprawy Roli i Płodozmianów.

W 1966 r. został powołany Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów, który znalazł swoją siedzibę przy ulicy Jabłecznej 2 w obiekcie dawnej Stacji Oceny Pestycydów. Obiekt wymagał gruntownego remontu i uporządkowania. Wiele z tych prac było wykonanych we własnym zakresie. Początkowo w strukturze organizacyjnej Zakładu wydzielono dwie Pracownie: Ekologii chwastów kierowaną przez Henrykę Rolę oraz Chemiczną kierowaną przez Barbarę Kostowską. Pierwszym kierownikiem Zakładu został Józef Rola.



Józef Rola urodził się 19 maja 1927 r. w Ostaszynie, woj. nowogródzkie. Studia ukończył w 1952 r. na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu, a doktorat na tym samym Wydziale w 1961 r. W 1973 r. uzyskał stanowisko docenta w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, a następnie tytuł profesora w 1983 r.

Był członkiem European Weed Research Society, a od 1980 r. reprezentantem krajowym tej organizacji oraz Komitetu Ochrony Roślin PAN, Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Komisji Nauk Rolniczych Oddz. PAN we Wrocławiu. Od 1961 r. był członkiem Wojewódzkiego Zarządu SITR, a od 1978 r. prezesem Sekcji Ochrony Roślin Zarządu Głównego SITR. W latach 1965–1981 był przewodniczącym Komisji ds. herbicydów RNT Ministerstwa Rolnictwa. Był członkiem Rad Naukowych: Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (1970–1990), Instytutu Przemysłu Organicznego (1968–1981) oraz Instytutu Ochrony Roślin (1970–1990).

W 1966 r. zorganizował Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów IUNG we Wrocławiu, inicjując w tym Zakładzie badania nad ekologią i biologią chwastów, ich rozmieszczeniem w kraju oraz metodami kompleksowego zwalczania z uwzględnieniem herbicydów. Józef Rola był współorganizatorem badań krajowych w ramach FAO nad

pozostałościami i zachowaniem się herbicydów w środowisku. W latach 1972–2014 koordynował badania nad rozmieszczeniem chwastów segetalnych w Polsce. W latach 1962–1977 kierował badaniami nad efektywnością różnych układów następstwa herbicydów w zmianowaniach polnych. Uczestniczył w wielu konferencjach międzynarodowych z zakresu herbologii organizowanych przez różne kraje świata, na których wygłaszał referaty. Był autorem 148 prac naukowych i 189 popularnonaukowych, dotyczących biologii i ekologii chwastów, zbiorowisk chwastów segetalnych, kompleksowych metod odchwaszczania, uodparniania się chwastów na herbicydy.

Był promotorem w 13 przewodach doktorskich, opiekunem naukowym 7 przewodów habilitacyjnych oraz 27 prac magisterskich. Pięcioro z jego podwładnych uzyskało nominacje profesorskie.

Profesor został odznaczony licznymi odznaczeniami państwowymi oraz resortowymi i regionalnymi. Odznaczenia państwowe: Srebrny Krzyż Zasługi (1970), Medal 30-lecia Polski Ludowej (1974), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1977), Medal 40-lecia PRL (1984) i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2006). Odznaczenia resortowe i regionalne: Srebrna Odznaka Naczelnej Organizacji Technicznej (1971), Zasłużony dla Dolnego Śląska(1971), Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1972), Zasłużony Białostocczyźnie (1977), Złota Odznaka Naczelnej Organizacji Technicznej (1979), Zasłużony Opolszczyźnie (1980), Zasłużony dla Wrocławia (1981), Medal za zasługi dla woj. elbląskiego (1985), Złota Odznaka Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa (1992), Medal Honorowy Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu (2001), Medal Uniwersytetu Łódzkiego W Służbie Społeczeństwu i Nauce (2004), Medal Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie (2006) oraz Medal 60-lecia Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa Naczelnej Organizacji Technicznej (2013). W 2002 r. został uhonorowany godnością *doctora honoris causa* przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie.

Pomimo formalnego przejścia na emeryturę w 1993 r. nadal kontynuował pracę naukową, jednocześnie wspierając swoich współpracowników w rozwoju naukowym. Do końca swojej aktywności był bardzo zaangażowany w sprawy związane z funkcjonowaniem Zakładu, zwłaszcza z jego estetyką. Józef Rola zmarł 22 września 2014 r. we Wrocławiu.

Od początku funkcjonowania Zakładu jego działalność naukowa dotyczyła zagadnień związanych z ekologią i rozmieszczeniem chwastów segetalnych, ich konkurencją dla roślin uprawnych oraz sposobami zwalczania, ze szczególnym uwzględnieniem metod chemicznych.

Zakład jako pierwszy w kraju podjął również prace badawcze dotyczące pozostałości herbicydów w roślinach i glebie oraz ich zachowania się w środowisku, a także rozwijał działalność popularyzatorską chemicznych metod walki z chwastami wśród rolników i pracowników służby rolnej.

W latach 1962–1973 Zakład uczestniczył w projekcie badawczym dotyczącym pozostałości pestycydów finansowanym ze środków FAO, a w latach 1972–1973



Pierwsze spotkanie dożynkowe w Zakładzie, będące podsumowaniem sezonu doświadczalnego 1966 r. Przemawia kierownik Zakładu Józef Rola, siedzi pierwsza od lewej Henryka Pejka (później Rola)

w projekcie sponsorowanym przez USA z zakresu efektywności różnych układów następstwa herbicydów w płodozmianie. W tym czasie w istotny sposób została rozbudowana i zmodernizowana baza lokalowa oraz wyposażenie techniczno-aparaturowe Zakładu.

W latach 1973–1980 Zakład dynamicznie rozwijał działalność naukową w dziedzinie herbologii. W tym czasie rozszerzono prace badawcze nad rozmieszczeniem chwastów w Polsce, progami ich szkodliwości dla upraw rolniczych oraz kompleksowymi metodami zwalczania chwastów.

Lata 80. XX w. przyniosły dla jednostki wiele zmian. Rozbudowa Wrocławia sprawiła, że budownictwo mieszkaniowe wkroczyło na tereny przyległe do Zakładu. Powodowało to uszczuplenie areału pól doświadczalnych zlikwidowanych wokół Zakładu. W konsekwencji tego nawiązano współpracę z rolnikami indywidualnymi, którzy udostępniali swoje pola na potrzeby doświadczeń polowych, które realizowano w zależności od potrzeb w różnych warunkach glebowo-agrotechnicznych. Pola doświadczalne były zlokalizowane głownie na terenie Dolnego Śląska w promieniu 60–70 km od Zakładu. Zakład został przyłączony do miejskich sieci ciepłowniczych i kanalizacyjnych.

Lata 1990–1996 to okres zmian organizacyjnych. W strukturze Instytutu, a tym samym Zakładu zanikł podział na pracownie.

W tych latach poszerzono zakres prac nad reakcją odmian roślin uprawnych na herbicydy. Problematyka rozmieszczenia chwastów, jak i wiele innych tematów były szybciej i dogłębniej opracowywana dzięki wprowadzeniu komputerów, dzięki którym w istotny sposób zmienił się warsztat pracy.

Tematyka badań nad pozostałościami herbicydów została rozszerzona o badania wpływu tych środków na środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki



Prace porządkowe na terenie Zakładu Ekologii Zwalczania Chwastów w 1966 r.



Rozbudowa bazy naukowej Zakładu w 1972 r.

zanieczyszczeń wód na terenach rolniczych.

W 1993 r. nastąpiła zmiana na stanowisku kierownika Zakładu, gdy na emeryturę przeszedł Józef Rola. W wyniku postępowania konkursowego kolejnym kierownikiem została Henryka Rola, która pełniła tę funkcję do 2003 r.

W tym okresie prowadzono w Zakładzie badania w zakresie: odporności chwastów na herbicydy, szkodliwości zespołów chwastów, ekonomiki zabiegów zwalczania chwastów, reakcji odmian kukurydzy, łubinu, rzepaku na herbicydy, zachowania się herbicydów w środowisku glebowo-wodnym, wpływu substancji pomocniczych na pozostałości herbicydów. Zakład podejmował działalność dydaktyczną dla studentów Akademii Rolniczej z ochrony roślin. Efektem tego było 14 prac magisterskich z zakresu herbologii.

Na początku 2003 r. dotychczasowy kierownik Zakładu Henryka Rola za-



Bolesław Świętochowski rozmawia z Józefem Rolą w czasie wizytacji Zakładu Ekologii Zwalczania Chwastów (poł. lat 60. XX w.)



Zbiór doświadczeń herbicydowych nowym kombajnem poletkowym (1986 r.).
Za kierownicą Kazimierz Przepłata, z tyłu za kombajnem, pierwszy z lewej Wiesław Ryż

kończyła drugą kadencję na tym stanowisku, a kolejnym kierownikiem wyłonionym w drodze postępowania konkursowego został Krzysztof Domaradzki, który sprawo-



Ocena skuteczności działania herbicydów w doświadczeniach wazonowych. Przy pracy na pierwszym planie Danuta Kutrzeba i Janina Relikowska, w głębi: Zofia Przepłata, Henryka Rola i Krystyna Świąder (1979 r.)



Bogusława Burghardt w trakcie pielęgnacji doświadczeń wazonowych w hali wegetacyjnej Zakładu (2018 r.)

wał swoją funkcję do końca 2006 r., gdy nastąpiła kolejna reorganizacja. Polegała ona na połączeniu Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu i Zakładu Techniki Uprawy Roli i Nawożenia w Jelczu-Laskowicach w nową jednostkę naukową o nazwie Zakład Herbologii i Technik Uprawy Roli z siedzibą we Wrocławiu.



Marian Franek (od lewej) i Marek Badowski)od prawej) oceniają skuteczność działania herbicydów w warunkach polowych w 2003 r.



Zbiór doświadczeń polowych w uprawie ziemniaka
(od lewej) Alicja Karnaś (tyłem), Bogusława Burghardt, Zbigniew Jaworski w 2005 r.



Doświadczenia wazonowe w nowym laboratorium biologicznym.
Przy pracy Teresa Arnikowska i Katarzyna Marczewska-Kolasa w 2003 r.



Przygotowanie próbek do oznaczeń poziomu pozostałości herbicydów

Pracownicy Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów

Pracownicy naukowi: mgr Marek Badowski, dr Krzysztof Domaradzki, dr Marian Franek, dr Krystyna Gabińska, dr Hanna Gołębiowska, dr Barbara Hojden, prof. dr hab. Barbara Kostowska, dr Mariusz Kucharski, dr Tadeusz Kukowski,

prof. dr hab. Eugeniusz Maria Kuźniewski, dr Barbara Nowicka, Klemens Nowicki, dr hab. Bronisław Połcik, mgr Jacek Radziszewski, prof. dr hab. Henryka Rola, prof. dr Józef Rola, prof. dr hab. Jerzy Sadowski, dr Tomasz Zwerbny.

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: Regina Aleksander, Teresa Arnikowska, inż. Paweł Banach, Joanna Blum-Wiącek, Bolesław Błachowicz, Waldemar Bral, Jerzy Bukowski, Bogusława Burhardt, Ewa Chajdas, Artur Czyż, mgr Andrzej Duda, Alicja Dziurzyńska, Krystyna Fidelak, Andrzej Filipowicz, Janina Frontczak, Joanna Gąsior, Anna Górny, Danuta Grabarczyk, Maria Grochowska, Tadeusz Haczkowski, Alicja Hajer, Bogdan Jaszczuk, Barbara Jońca, inż. Regina Karkoszka, Alicja Karnaś, Wiesława Kilian, mgr Bogusław Kolarz, inż. Zygmunt Król, inż. Małgorzata Król, inż. Elżbieta Kucharczyk, inż. Artur Kucharczyk, inż. Ryszard Kukla, inż. Piotr Kupczak, Danuta Kutrzuba, Bogdan Mikołajczyk, Piotr Mizio, Jacek Mruk, Urszula Pałac, Ryszard Paterman, Lidia Pawlikowska, Maria Pieńkowska, Urszula Połacz, Bolesław Ptak, Janina Relikowska, Leszek Rynarzewski, Wiesław Ryż, Maria Spernal, Irena Stawska, Maria Sydorenko, Zofia Śliż, Krystyna Świąder, Ludwik Wadowski, Waldemar Wietrzykowski, inż. Magdalena Zawadzka.



Pracownicy Zakładu Ekologii i Zwalczania Chwastów w 1997 r.

(siedzą od lewej): Bolesław Ptak, Jacek Radziszewski, Urszula Pałac, Zofia Śliż, Bogusława Burghardt, Jerzy Sadowski, Regina Aleksander; **(I rząd od lewej):** Henryka Rola, Alicja Karnaś, Lidia Pawlikowska, Teresa Arnikowska, Maria Sydorenko, Joanna Bluma-Wiącek, Janina Fronczak, Marian Franek, Barbara Nowicka; **(II rząd od lewej):** Józef Rola, Andrzej Duda, Leszek Rynarzewski, Krzysztof Domaradzki, Mariusz Kucharski, Jerzy Bukowski

***

ZAKŁAD AGROCHEMICZNEJ OBSŁUGI ROLNICTWA. Zakład został powołany zarządzeniem Ministra Rolnictwa 14 stycznia 1969 r. i rozpoczął działalność od 1 marca 1969 r. W okresie działalności Zakładu kolejnymi regulaminami organizacyjnymi IUNG zmieniano jego nazwę na: Centralny Ośrodek Metodyczno-Naukowy ds. Stacji Chemiczno-Rolniczych (od 1 marca 1969 r. do 21 kwietnia 1987 r.), Zakład Metodyki Badań i Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa (od 22 kwietnia 1987 r. do 30 listopada 1992 r.) i Zakład Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa (od 1 grudnia 1992 r. do 1998 r.).

Powyższe zarządzenie Ministra Rolnictwa i załącznik do tego zarządzenia definiowały szeroki zakres obowiązków powołanego Centralnego Ośrodka, w tym: zapewnienie opieki metodyczno-naukowej i organizacyjnej stacjom chemiczno-rolniczym działającym na terenie kraju, prowadzenie własnych badań w tematyce nawozowej, współpraca z przemysłem nawozowym i odpowiednimi instytutami resortu, opracowywanie ekspertyz i opinii dla resortu rolnictwa i innych jednostek.

Zakres obowiązków Zakładu obejmował w zasadzie całą problematykę nawozową – od badań metodycznych i podstawowych do przygotowywania dokumentów dla władz centralnych włącznie.

Centralny Ośrodek powstał z połączenia istniejących już komórek IUNG, w tym z Ośrodka Metodyczno-Naukowego współpracującego ze stacjami chemiczno-rolniczymi i z Pracowni Nawożenia – powołanej jeszcze w ramach PINGW w Puławach. W Zakładzie, z chwilą jego powołania, zorganizowano trzy Pracownie działające do 30 listopada 1992 r., tj. do likwidacji wszystkich pracowni w IUNG.

Zakładem i Pracowniami kierowały następujące osoby: w latach 1969–1993 Roman Czuba, (w latach 1976–1981 równocześnie będąc zastępcą dyrektora IUNG ds. stacji chemiczno-rolniczych), w latach 1968–1976 Kazimierz Boratyński, w latach 1993–1998 Stanisław Strączyński. W ramach Zakładu działały trzy Pracownie: Metodyki Badań Laboratoryjnych (kierownikami byli: w latach 1969–1978 Antoni Strahl i w latach 1978–1992 Stanisław Strączyński), Organizacji Nawożenia i Gospodarki Nawozowej (kierownikami byli: w latach 1969–1987 Maria Adamus i w latach 1987–1992 Hubert Gembarzewski), Syntez i Upowszechniania Wyników Badań (kierownikami byli: w latach 1969–1983 Zdzisław Włodarczyk i w latach 1984–1992 Janusz Obojski).

W dniu 21 kwietnia 1987 r. powołano w Zakładzie Pracownię Dolistnego Dokarmiania Roślin w Produkcji Polowej, której kierownikiem został Roman Czuba. Pracownia Organizacji Nawożenia i Gospodarki Nawozowej pod kierunkiem Huberta Gembarzewskiego w latach 1987–1992 podjęła się również szczegółowych badań dotyczących nawożenia mikroelementami.



Kazimierz Boratyński urodził się 30 lipca 1906 r. w Gródku koło Gorlic. Studia chemiczne ukończył w 1928 r. na Uniwersytecie Poznańskim, uzyskując tytuł magistra filozofii. Stopień doktora filozofii w zakresie chemii uzyskał w 1932 r. na tym samym Uniwersytecie. Do 1939 r. był starszym asystentem w Katedrze Chemii Ogólnej na Uniwersytecie Poznańskim. W 1934 r. odbył chemiczno-rolnicze studia zagraniczne w Zürichu oraz w 1936 r. w Sztokholmie i w 1938 r. w Upsali. W okresie wojny, do 1945 r. pracował w PINGW w Puławach jako asystent w Zakładzie Nawożenia, a następnie jako kierownik Stacji Chemiczno-Rolniczej.

Po habilitacji w 1945 r. na Wydziale Rolniczo-Leśnym na Uniwersytecie Poznańskiem w zakresie chemii gleby, jako zastępca kierował w okresie kilku miesięcy Katedrą Żywienia Roślin i Nawożenia na Wydziale Rolniczym UMCS w Lublinie, a następnie w 1946 r. został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Chemii Rolnej na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu. W 1956 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1970–1981 kierował Instytutem Chemii Rolniczej, Gleboznawstwa i Mikrobiologii Akademii Rolniczej we Wrocławiu. W 1966 r. został członkiem korespondentem, a w 1973 r. członkiem rzeczywistym PAN. Godność *doctora honoris causa* nadała mu w 1966 r. Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu, a w 1986 r. Akademia Rolnicza we Wrocławiu.

Z Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach Kazimierz Boratyński był związany od pierwszych dni po wojnie. W tym okresie był pracownikiem Oddziału Bydgoskiego PINGW, a od 1 października 1946 r. objął kierownictwo Wrocławskiej Stacji Chemiczno-Rolniczej, którą kierował do 1950 r. Stacja ta włączona została w 1948 r. do PINGW, a od 1950 r. była placówką IUNG. Od 1 września 1950 r. Kaziemierzowi Boratyńskiemu powierzono w IUNG obowiązki zastępcy kierownika Działu Żywienia i Nawożenia Roślin, a w latach 1954–1969 r. opiekę naukową nad wszystkimi stacjami chemiczno-rolniczymi w kraju, którą sprawował, kierując Ośrodkiem Metodyczno-Naukowym IUNG we Wrocławiu. Pracując na Akademii Rolniczej we Wrocławiu, w 1976 r. przeszedł na emeryturę, natomiast do 1987 r. był w IUNG konsultantem.

Na Akademii Rolniczej we Wrocławiu Boratyński piastował szereg funkcji. W różnych kadencjach był prodziekanem, dziekanem i prorektorem. Pracował też w organizacjach naukowych. Był przewodniczącym Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN, członkiem Prezydium Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, przewodniczącym Rady Naukowo-Technicznej przy Ministerstwie Rolnictwa, członkiem Rady Naukowej IUNG (od 1959 r. w kilku kadencjach), członkiem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego i przewodniczącym Komisji Nauk Rolniczych w Oddziale PAN we Wrocławiu.

Kazimierz Boratyński był wybitnym specjalistą w dziedzinie chemii rolnej, zwłaszcza w tematyce nawozowej. Na całokształt jego dorobku naukowego, składało się 150 prac naukowych i szeroki wachlarz zainteresowań. Na czołowe miejsce wysuwały się prace nad właściwościami i przydatnością nowych nawozów mineralnych oraz prace metodyczne zmierzające do usprawnienia oznaczania w glebie zawartości składników pokarmowych dla roślin. Uczestniczył w opracowaniu wielu podręczników z zakresu nawożenia.

Za wybitne osiągnięcia naukowe i dydaktyczne Kazimierz Boratyński został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz innymi medalami resortowymi i wojewódzkimi.

Zmarł 8 grudnia 1991 r. we Wrocławiu.



Roman Czuba urodził się 24 stycznia 1928 r. w Wysokiem koło Zamościa. Studia ukończył w 1951 r. na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. W 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, a w 1968 r. doktora habilitowanego, również na Wydziale Rolniczym we Wrocławiu. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego został mu nadany w 1976 r., a profesora zwyczajnego w 1985 r. Odbył dwa zagraniczne staże naukowe w Szwecji (1966) i na Węgrzech (1978). Po ukończeniu studiów do 1961 r. pracował w średnim szkolnictwie rolniczym na stanowisku dyrektora technikum rolniczego. W latach 1961–1969 był kierownikiem Wrocławskiej Stacji Chemiczno-Rolniczej, a w latach 1969–1994 pracował w IUNG. W styczniu 1995 r. przeszedł na emeryturę. Był organizatorem i pierwszym kierownikiem trzeciego powołanego we Wrocławiu zakładu naukowego IUNG Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa. Zakładem tym kierował w latach 1969–1993. W okresie 1976–1981 równolegle był też zastępcą dyrektora IUNG ds. stacji chemiczno-rolniczych.

W latach 1969–1995 był członkiem Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN, w kadencji 1972–1975 przewodniczył Sekcji Chemii Rolnej w tym Komitecie. Ponadto w okresie jednej kadencji (1987–1990) był członkiem Komitetu Nauk Chemicznych PAN. W latach 1970–1991 członkiem Rady Naukowej IUNG, w latach 1984–1991 Rady Naukowej IMUZ, w latach 1969–1991 członkiem Rady Naukowej INS oraz w latach 1978–1981 niestałym członkiem Rady Naukowej Międzynarodowego Insty-

tutu Potasowego w Bernie (Szwajcaria) i w latach 1984-1994 członkiem Prezydium Światowej Organizacji Nawozowej (CIEC).

Roman Czuba był specjalistą w dziedzinie chemii rolnej, nawożenia i ochrony środowiska, ze szczególnym zaangażowaniem w przygotowywanie nowych asortymentów nawozów mineralnych dla przemysłu nawozowego, opracowywania nowych technologii nawożenia i rekultywacją gleb skażonych przez przemysł miedziowy (również jako rzeczoznawca Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnych). Był autorem lub współautorem 106 oryginalnych rozpraw naukowych, w tym 17 opublikowanych za granicą, redaktorem i współautorem 20 pozycji książkowych, w tym podręczników z zakresu nawożenia.

Roman Czuba został odznaczony: w 1967 r. Złotym Krzyżem Zasługi, w 1979 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 1992 r. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 1972 r. Odznaką resortu rolnictwa, w 1995 r. Odznaką resortu przemysłu, w 1956 r. srebrną i w 1968 r. i złotą odznaką NOT.

Po przejściu na emeryturę Roman Czuba zajmował się asortymentową modernizacją krajowego przemysłu nawozowego, w tym również prywatnego, prowadził na terenie kraju szkolenia specjalistów ośrodków doradztwa rolniczego i przedsiębiorstw rolniczych oraz był członkiem kilku rad nadzorczych w spółkach prowadzących produkcję rolniczą lub nawozów mineralnych.

Zmarł 29 marca 2001 r. we Wrocławiu.



Stanisław Strączyński urodził się 9 listopada 1948 r. w Gidlach, woj. częstochowskie. W 1971 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1971 r. tytuł magistra inżyniera rolnictwa. W latach 1971–1972 pracował w Powiatowej Stacji Kwarantanny i Ochrony Roślin PPRN w Radomsku. W latach 1973–1976 był słuchaczem studiów doktoranckich na Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Stopień doktora nauk rolniczych otrzymał w 1977 r. w tej samej uczelni za pracę z zakresu chemii rolnej. W 1976 r. podjął pracę w IUNG w Centralnym Ośrodku Metodyczno-Naukowym ds. Stacji Chemiczno-Rolniczych. Na stanowisko adiunkta i kierownika Pracowni Metodyki Badań Chemiczno-Rolniczych został powołany w 1978 r. W latach 1993–1998 pełnił funkcję kierownika Zakładu Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa, a od 1993 r. Wydziału Agrochemicznych Podstaw Produkcji Roślinnej IUNG we Wrocławiu.

W latach 1981–1985 był kierownikiem podproblemu badawczego „Doskonalenie Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa" oraz przewodniczącym polskiej grupy roboczej ds. współpracy międzynarodowej w tej tematyce. W latach 1986–1990 kierownikiem tematyki „Opracowanie i wdrożenie udoskonalonych zasad agrochemicznej obsługi rolnictwa z uwzględnieniem ochrony środowiska", a w latach 1985–1990 kierownikiem tematu badawczego „Określenie stanu degradacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej". Od 1994 r. działał w Polskim Komitecie Normalizacyjnym, będąc członkiem Normalizacyjnej Komisji Problemowej ds. Uprawy Roli i Roślin oraz wiceprzewodniczącym Normalizacyjnej Komisji Problemowej ds. Nawozów. Posiadał status eksperta niezależnego PKN.

Odbył krótkoterminowe staże naukowe w instytutach naukowych na Węgrzech (1984), w Rosji (1986) i w Niemczech (1990).

Stanisław Strączyński był specjalistą w dziedzinie chemii rolnej, nawożenia i ochrony środowiska. Ze szczególnym zaangażowaniem zajmował się m.in. adaptacją i opracowywaniem metod analizy chemiczno-rolniczej gleb, materiału roślinnego, pasz i nawozów, w tym także procesami postępowania analitycznego przy oznaczaniu zawartości pierwiastków śladowych. Wprowadzał do praktyki laboratoryjnej i rutynowej analizy chemiczno-rolniczej nowoczesne techniki analizy instrumentalnej, testując przydatność sprzętu i aparatury pomiarowo-kontrolnej mającej zastosowanie w laboratoriach chemiczno-rolniczych. Opracował i zorganizował oraz wdrożył system oceny i kontroli jakości wyników analitycznych spełniający wymogi międzynarodowe w tym zakresie. Był współtwórcą mobilnych agrolaboratoriów diagnostycznych (eksport ponad 1000 szt.) dla potrzeb agrodiagnostyki i ochrony środowiska. Uczestniczył w opracowaniu i wdrażaniu kolejnych rozwiniętych wersji dolistnego dokarmiania roślin uprawnych.

Brał udział w szeregu prac dotyczących rolniczego zagospodarowania i systemów rekultywacji gleb zdegradowanych przez przemysł (głównie hutnictwo miedzi), również jako rzeczoznawca Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w zakresie ochrony powierzchni ziemi.

Był autorem lub współautorem ponad 30 publikacji naukowych i popularnonaukowych, 16 metodyczno-analitycznych instrukcji wdrożeniowych oraz licznych ekspertyz z zakresu agrochemicznej oceny nawozów i ochrony środowiska.

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, Polskiego Towarzystwa Inżynierii Ekologicznej, Komisji Chemii dla Rolnictwa PAN, Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa.

Wielokrotnie był wyróżniany i nagradzany za działalność naukową i wdrożeniową przez dyrektora IUNG. Posiadał odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Stanisław Strączyński w 2009 r. przeszedł na emeryturę.

W tym okresie w ramach krajowego Centralnego Programu Badawczo-Rozwojowego realizowany był cel badawczy pt. „Opracowanie i wdrożenie zasad nawożenia mikroelementami". Efektem tych badań było opracowanie pierwszego w Polsce atlasu zawartości rozpuszczalnych form mikroelementów w glebach Polski, za który

w 1986 r. pracownicy Zakładu zostali wyróżnieni nagrodą Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej I stopnia. Do ważniejszych osiągnięć naukowych tej pracowni w tym okresie należało opracowanie metodyki oznaczania zawartości mikroelementów w glebach Polski za pomocą wspólnego ekstrahenta oraz opracowanie liczb granicznych do interpretacji tych zawartości. Liczby te zostały w 1985 r. wdrożone w sieci stacji chemiczno-rolniczych w całym kraju i stosowane w Polsce przez kolejnych 40 lat.

W całym okresie swojej działalności Zakład współpracował z Ministerstwem Rolnictwa i z przemysłem nawozowym.

Po 1968 r. nastąpiła intensywna rozbudowa krajowego przemysłu nawozowego i wszystkie koncepcje rolnicze z tego zakresu zostały przygotowane w kryteriach agrochemicznych przez pracowników Zakładu – w latach 1969–1978 pod kierownictwem Kazimierza Boratyńskiego, a w późniejszym okresie Romana Czuby.

W zespołach ekspertów uczestniczyli też pracownicy innych zakładów IUNG, a także uczelni rolniczych. W sumie przygotowano 12 wyczerpujących ekspertyz wykorzystanych w toku rozbudowy przemysłu nawozowego. W kolejnych etapach rozwoju tego przemysłu wszystkie nowe nawozy mineralne kwalifikowane były w doświadczeniach polowych i laboratoriach przez pracowników Zakładu. Szczególnie duże serie doświadczeń przeprowadzono z mocznikiem i z nawozami wieloskładnikowymi (razem ponad 300 ścisłych doświadczeń polowych).

W latach 1991–1994 pracownicy Zakładu współpracowali z krajowym przemysłem nawozowym i innymi wytwórniami nawozów w unowocześnianiu asortymentu tych produktów.

Zostało to ukoronowane całkowitym przeprofilowaniem produkcji oraz wprowadzeniem nowych rodzajów nawozów w przedsiębiorstwach tej branży. Pracownicy Zakładu nie tylko opracowali zasady stosowania poszczególnych typów nawozów, ale także systemy stosowania nawozów wieloskładnikowych w zmianowaniach.

Opracowano także sposoby dolistnego dokarmiania roślin azotem i mikroelementami, w tym również metody zintegrowane z ochroną roślin. We współpracy z przemysłem nawozowym, Politechniką Wrocławską i Instytutem Chemii Nieorganicznej w Gliwicach, w latach 1992–1997 zrealizowano pięć projektów celowych dofinansowanych przez KBN.

Objęto opieką metodyczno-naukową działalność 17 istniejących stacji chemiczno-rolniczych, którym brakowało odpowiednich metod do analiz laboratoryjnych gleby, materiału roślinnego i nawozów na dużą skalę. W Zakładzie opracowano i wydano nakładem wydawnictwa IUNG w Puławach tomy zbiorów metod laboratoryjnych pod wspólnym tytułem Metody badań laboratoryjnych w stacjach chemiczno-rolniczych, zawierające łącznie ponad 200 metod analitycznych. Opracowano m.in. metody oznaczania zawartości w glebach i roślinach F, Cr, J, Sr, Ti, V, As, Se, Hg, Pb, Cd, Ni i Co, a także metodę wykorzystania grupowego ekstraktora (Antoni Strahl, Stanisław Strączyński i in.) oraz przygotowano nowe liczby graniczne do oceny zasobności gleb w mikroelementy (Hubert Gembarzewski wraz z zespołem). Wpro-

wadzono również do praktyki laboratoryjnej stacji nowoczesne techniki analizy instrumentalnej oraz kontrolę jakości wyników analitycznych zgodną ze standardami międzynarodowymi.

Pracownicy Zakładu opracowywali m.in. programy działalności rocznej i wieloletniej okręgowych stacji chemiczno-rolniczych oraz doskonalili zawodowo ich pracowników, przeprowadzali systematyczne okresowe kontrole wyników działalności merytorycznej i dokonywali syntezy wyników badań. Wspólnie z pracownikami stacji został wydany atlas zawartości mikroelementów w glebach kraju (z 6 barwnymi mapami) pt. Zawartość rozpuszczalnych form mikroelementów w glebach Polski. Na podstawie Zarządzenia Ministra rolnictwa w 1975 r. wszystkie stacje chemiczno-rolnicze zostały podporządkowane dyrektorowi IUNG, który przekazał swoje kompetencje Zakładowi. Ten stan organizacyjny trwał do 1981 r. W latach 1975–1981 kompetencje w kierowaniu stacjami chemiczno-rolniczymi zatrudniającymi wówczas łącznie ponad 1200 pracowników przekazano Zdzisławowi Włodarczykowi, który swoje obowiązki sprawował z pozycji zastępcy kierownika Zakładu. Od 1981 r. nadzór organizacyjny nad stacjami przejęło Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, a Zakład kontynuował opiekę metodyczno-naukową.

Współpraca Zakładu z krajowymi placówkami naukowymi była szczególnie intensywna w latach 1971–1990. Kierownik Zakładu kierował w tym okresie problemem węzłowym „Nawożenie" z kompetencjami do współpracy w tej tematyce z zagranicą.

W latach 1986–1990 pracownicy Zakładu kierowali celami naukowymi dotyczącymi opracowania i wdrożenia: technologii dolistnego nawożenia roślin uprawnych (Roman Czuba), zasad nawożenia mikroelementami (Hubert Gembarzewski) oraz udoskonalenia zasad agrochemicznej obsługi rolnictwa z uwzględnieniem ochrony środowiska (Stanisław Strączyński). Przewodniczyli oni polskim grupom roboczym we współpracy międzynarodowej w tej tematyce.

Koordynowano badania chemiczno-rolnicze prowadzone we wszystkich uczelniach rolniczych, a okresowo również na Politechnice Wrocławskiej, w Instytucie Nawozów Sztucznych w Puławach, w Instytucie Agrofizyki PAN w Lublinie i w Instytucie Budownictwa Mechanizacji i Eelektryfikacji Rolnictwa.

W ramach współpracy międzynarodowej przygotowano wspólnie z zagranicznymi specjalistami szereg metod analiz chemiczno-rolniczych. Opracowywano systemy doradztwa nawozowego, prowadzono międzynarodowe doświadczenia nawozowe, organizowano w różnych krajach międzynarodowe konferencje naukowe (3 konferencje w Polsce) i dokształcanie na stażach zagranicznych młodych pracowników nauki.

W ostatnich latach XX w. (po 1995 r.) prace Zakładu prowadzone były głównie z zakresu nowych technologii nawożenia, ze szczególnym uwzględnieniem stałych nawozów wieloskładnikowych, doglebowych nawozów płynnych i nawozów dolistnych, badano rolę mikroelementów w polowej produkcji roślinnej, opracowywano nowe asortymenty nawozów mineralnych, realizowano prace z zakresu ochrony śro-

dowiska (głównie ekspertyzy), wykonywano badania laboratoryjne niezbędne do realizacji prac w postępie agrochemicznym.

W Zakładzie opracowano 22 podręczniki (z udziałem współautorów z innych placówek naukowych), ponad 20 norm branżowych i państwowych, a także kilka programów komputerowych z zakresu realizowanej przez Zakład tematyki. Pracownicy Zakładu uzyskali 11 patentów.



Hubert Gembarzewski urodził się 21 kwietnia 1938 r. w Częstochowie. W 1961 r. ukończył studia wyższe na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu. W 1969 r. uzyskał doktorat, w 1978 r. stopień doktora habilitowanego w Akademii Rolniczej we Wrocławiu. W 1990 r. otrzymał tytuł profesora.

Pracę rozpoczął w 1961 r. jako asystent w Katedrze Łąk i Pastwisk WSR we Wrocławiu. Kolejno pracował w latach 1962–1965 w Biurze Projektów Wodno-Melioracyjnych, w latach 1966–1969 w Zakładzie Gospodarki Górskiej PAN w Pracowni Sudeckiej we Wrocławiu, a w latach 1970–1979 na stanowisku adiunkta jako kierownik Stacji Sudeckiej Zakładu Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN we Wrocławiu. W grudniu 1979 r. podjął pracę w IUNG w Zakładzie Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa, gdzie na stanowisku docenta kierował Pracownią Nawożenia Mikroelementami.

Działał w licznych towarzystwach naukowych. W latach 1984–1988 był członkiem Komitetu Zagospodarowania gleb Górskich PAN, członkiem Zarządu VII Wydziału Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego we Wrocławiu, członkiem Komisji Nauk Rolniczych Oddziału PAN we Wrocławiu. Należał do PTNA i Polskiego Towarzystwa Łąkarskiego, od 1994 r. był przewodniczącym Normalizacyjnej Komisji Problemowej ds. fizyki gleby w Polskim Komitecie Normalizacji i przedstawicielem Polski w Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO w Komisji Jakości Gleby.

Pracując w Zakładzie Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN, swoje zainteresowanie naukowe koncentrował na zagadnieniu ochrony środowiska, ekologii i gospodarki na łąkach górskich. Z tego zakresu opracował dwie monografie florystyczno-gleboznawcze użytków zielonych oraz monografię wybranych zagadnień ekologicznych Sudetów. W Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa do najważniejszych osiągnięć profesora Huberta Gembarzewskiego należało zaliczyć opracowanie metodyki oznaczania B, Cu, Fe, Mn, Mo, Zn w glebie oraz liczb granicznych pozwalających

na rolniczą interpretację wyników analiz zawartości mikroelementów. Te prace umożliwiły wdrożenie zasad ustalania w praktyce rolniczej zawartości mikroelementów w glebie.

Hubert Gembarzewski był autorem 106 prac naukowych oraz kilkunastu popularnonaukowych. Współpracując w latach 1976–1990 z Przeglądem Naukowej Literatury Rolniczej, przygotował 1800 streszczeń prac obcojęzycznych, które zostały opublikowane w Przeglądzie. Brał udział w licznych światowych i europejskich konferencjach i sympozjach naukowych. Profesor było promotorem w dwóch przewodach doktorskich.

Był wyróżniony Zespołową Nagrodą Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej I stopnia w 1988 r. za opracowanie atlasu Zawartość rozpuszczalnych form mikroelementów w glebach Polski, a także nagrodą naukową Wydziału V PAN w 1971 r. za monografię łąk regionu kłodzkiego i nagrodą naukową Dyrektora IUNG w 1986 r. za opracowanie i wdrożenie metody wspólnej ekstrakcji mikroelementów i liczb granicznych ich zawartości w glebie. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i odznaką Zasłużony dla Rolnictwa.

Hubert Gembarzewski zmarł 10 października 2002 r. we Wrocławiu.



Pracownicy Zakładu Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa i Zakładu Uprawy Roli na wycieczce – Warszawa 1987 r.

(I rząd od lewej): Mirosława Świerczewska, Wanda Czerniawska, Elżbieta Andruszczak, Janusz Burysz, osoba towarzysząca nie od nas, Maria Adamus, Maria Widera; **(II rząd od lewej):** Joanna Koperek, Ewa Stanisławska, Jolanta Korzeniowska, Jadwiga Ulman, Krystyna Szczegodzińska, Alina Ferlas, osoba towarzysząca; **(III rząd od lewej):** Jacek Kiepul, Janusz Obojski, Stefan Gaszek, Stanisław Strączyński, Hubert Gembarzewski, Andrzej Biskupski, Bogusław Huczyński, Borys Hryńczuk: (siedząca na dole osoba towarzysząca)

Pracownicy Zakładu Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa

Pracownicy naukowi: dr Maria Adamus, mgr Elżbieta Andruszczak, prof. dr hab. Kazimierz Boratyński, prof. dr hab. Roman Czuba, prof. dr hab. Hubert Gembarzewski, inż. Tadeusz Kardasz, dr Jacek Kiepul, dr Jolanta Korzeniowska, dr Halina Moroń, dr Janusz Obojski, mgr Jadwiga Opolska-Ruziewicz, dr Urszula Sienkiewicz, dr hab. Ewa Stanisławska-Glubiak, dr Antoni Strahl, dr Stanisław Strączyński, dr Helena Sztuder, dr Zdzisław Włodarczyk, dr Stanisław Wróbel.

Pracownicy techniczni: Halina Bednarz, mgr Józefa Brylak, mgr Wanda Czerniawska, mgr Aleksander Dankowski, mgr Alina Ferlas, mgr Karol Gaszek, inż. Ewa Gudz, Danuta Janczak, mgr Krystyna Jędruch, inż. Józef Józefowski, inż. Wanda Kamińska, mgr Zofia Klonowska, mgr Joanna Koperek-Nitka, mgr Irena Kowalińska, mgr Helena Kozłowska, mgr Jadwiga Królicka, mgr Danuta Liniewicz, mgr Henryk Lorek, Kazimiera Miarecka, mgr Maciej Musiorowski, Marianna Parużyńska, mgr Barbara Radwan, mgr Stefan Skowroński, Jadwiga Skrzynecka, Mariola Sławińska, mgr Krystyna Szczegodzińska, mgr Mirosława Świerczewska, mgr Zofia Tkaczyk, mgr Adam Tokarz, Ludwika Ulman, mgr Krystyna Walczyk.



Pracownicy dawnego Zakładu Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa w 1998 r.

(siedzą od lewej): Mirosława Świerczewska, Helena Sztuder, Staniasław Strączyński, Ewa Gudz, Danuta Janczak; **(stoją od lewej):** Jolanta Korzeniowska, Roman Czuba, Ewa Stanisławska-Glubiak, Stanisław Wróbel, Jacek Kiepul, Halina Bednarz, Krystyna Szczegodzińska, Barbara Radwan, Hubert Gembarzewski, Krystyna Jędruch

***

ZAKŁAD UPRAWY ROLI. W 1951 r. z inicjatywy Bolesława Świętochowskiego powołano w IUNG Dział Uprawy Roli i Płodozmianów z siedzibą we Wrocławiu. Dział ten przemianowano w 1954 r. na Zakład Uprawy Roli i Płodozmianów. Pierwszym kierownikiem Działu, a następnie Zakładu był Bolesław Świętochowski (1951–1966), a jego zastępcą Zdzisław Gonet (1956–1966).

W latach 1956–1961 zorganizowano w Laskowicach Oławskich Zakład Doświadczalny wyposażony w laboratoria i pola doświadczalne, ukierunkowany na problematykę gleb lekkich. W 1966 r. w trakcie reorganizacji z Zakładu wyodrębnione zostały trzy samodzielne jednostki: Zakład Uprawy Roli z siedzibą w Laskowicach Oławskich (który w latach 1966–1970 działał w ramach Ośrodka Naukowo-Badawczego), Zakład Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu, Zakład Ekonomiki i Płodozmianów w Warszawie. W 1966 r. przeszedł na emeryturę Bolesław Świętochowski, a nowym kierownikiem Zakładu Uprawy Roli został Jerzy Sienkiewicz.



Bolesław Świętochowski urodził się 17 września w 1885 r. w Dąbrowie Górniczej. Studia wyższe w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie ukończył w 1916 r. Stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w 1927 r., a doktora habilitowanego w zakresie uprawy roli i roślin w 1935 r. na SGGW w Warszawie. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1936 r., a profesora zwyczajnego w 1946 r. Od 1954 r. był członkiem PAN. Tytuł *doctora honoris causa* nadały mu Wyższa Szkoła Rolnicza w Olsztynie i SGGW w Warszawie.

Pracę naukową rozpoczął na stanowisku starszego asystenta w Katedrze Hodowli Zwierząt na Uniwersytecie w Poznaniu (1920–1921). Następnie pracował jako adiunkt w Katedrze Ogólnej i Szczegółowej Uprawy Roślin SGGW w Warszawie (1921–1928) i dyrektor Zakładu Doświadczalnego Uprawy Tytoniu w Piadykach pod Kołomyją (1928–1930). W latach 1930–1936 był dyrektorem Zakładu Doświadczalnego Uprawy Torfowisk w Sarnach. W 1936 r. został powołany na kierownika Katedry Ogólnej i Szczegółowej Uprawy Roślin Wydziału Rolno-Lasowego Politechniki Lwowskiej i na tym stanowisku pozostał do 1941 r. W 1946 r. był kierownikiem Katedry Ogólnej Uprawy Roli i Roślin Wydziału Rolnego Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, a w latach 1951–1954 prorektorem ds. nauki Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu.

W latach 1951–1966 kierował Działem, a potem Zakładem Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG. W latach 1953–1954 był zastępcą dyrektora ds. naukowych IUNG. W latach 1954–1973 przewodniczył Komitetowi ds. podniesienia żyzności i produkcyjności gleb lekkich PAN. Zorganizował Ośrodek Naukowo-Badawczy w Laskowicach Oławskich.

Bolesław Świętochowski był uczonym o nieprzemijających zasługach dla rolnictwa polskiego. Prowadził badania w zakresie torfoznawstwa, przyrodniczych podstaw zmianowania oraz organizacji płodozmianów w gospodarstwach rolnych, techniki i technologii uprawy roli, podnoszenia żyzności gleb lekkich, ekologii i zwalczania chwastów, zastosowania w badaniach rolniczych metod izotopowych. Był twórcą szkoły w naukach uprawy roli i roślin.

Ogłosił drukiem ponad 190 prac naukowych oraz podręczniki Uprawa roli, Ogólna Uprawa Roślin, Wytyczne do wprowadzenia płodozmianów, a także popularnonaukowych z zakresu doskonalenia produkcji roślinnej.

Zmarł 6 grudnia 1975 r. we Wrocławiu.

W 1987 r. wchodząca dotychczas w skład Zakładu Pracownia Uprawy Roli w Puławach została przemianowana na samodzielny Zakład Przyrodniczych Podstaw Zmianowania.



Jerzy Sienkiewicz urodził się w 1926 r. w Białymstoku. Studia wyższe ukończył w 1951 r. na Wydziale Rolnym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. W 1968 r. w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu uzyskał stopień doktora nauk rolniczych. Tytuł profesora nadzwyczajnego nadano mu w 1986 r.

Jerzy Sienkiewicz rozpoczął pracę w 1952 r. na stanowisku starszego asystenta w Zakładzie Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG. W 1954 r. został kierownikiem Pracowni Uprawy Roli, a w 1966 r. kierownikiem Zakładu Uprawy Roli IUNG.

W latach 1954–1970 był sekretarzem naukowym Komitetu ds. Podniesienia Żyzności i Produkcyjności Gleb Lekkich PAN. Uczestniczył w pracach jako członek z wyboru Komitetu Uprawy Roślin PAN (1970–1990), członek Rad Naukowych IUNG (1968–1990), IBMER (1970–1974) i PIMR (1978–1991).

Jerzy Sienkiewicz prowadził badania w zakresie uprawy roli, podnoszenia żyzności gleb piaskowych, rolniczej oceny narzędzi uprawowych o nowych konstrukcjach. Był aktywnym propagatorem wiedzy rolniczej, uczestniczył w licznych kursach dla kadry inżynieryjno-technicznej rolnictwa, organizując dni otwartych drzwi i obsługując wycieczki praktyków i studentów w Zakładzie Uprawy Roli w Laskowicach Oławskich. Opracował scenografię i konsultował produkcję 3 filmów popularnonaukowych. Brał udział w komitetach redakcyjnych 16 Zeszytów Naukowych PNR. Był organizatorem czterech sympozjów międzynarodowych i pięciu konferencji krajowych na temat doskonalenia produkcji roślinnej na glebach piaskowych. Ogłosił drukiem 96 prac naukowych i 86 popularnonaukowych. Był promotorem 6 prac doktorskich.

Jerzy Sienkiewicz przeszedł na emeryturę w 1991 r. Zmarł 14 grudnia 2015 r.

W 1991 r. Jerzy Sienkiewicz przeszedł na emeryturę, a jego następcą został Henryk Żurawski. Po dwóch latach, zgodnie ze statutem Instytutu, zrezygnował on z tego stanowiska i w drodze postępowania konkursowego następnym kierownikiem została Bogdana Runowska-Hryńczuk. W 1997 r. kierownikiem Zakładu został Jan Pabin, który funkcję tę pełnił do kolejnej restrukturyzacji w 1998 r.



Henryk Żurawski urodził się w 1928 r. w Przemyślu. Dyplom magistra inżyniera rolnika uzyskał w 1953 r. w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu. W 1963 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, natomiast w 1975 r. w IUNG doktora habilitowanego w zakresie chemii rolnej. W 1992 r. otrzymał tytuł profesora.

W latach 1951–1959 Henryk Żurawski pracował jako asystent i starszy asystent w Katedrze Chemii Rolnej a w latach 1959–1963 na stanowisku starszego asystenta w Katedrze Ogólnej Uprawy Roli i Roślin WSR we Wrocławiu. W 1964 r. objął stanowisko adiunkta kierownika Laboratorium Chemicznego w Zakładzie Uprawy Roli IUNG w Laskowicach Oławskich.

W 1976 r. już jako docent kierował Pracownią Agrotechnicznych Metod Usprawniania Gleb w tym Zakładzie. W latach 1982–1988 był sekretarzem VII Wydziału Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. W 1991 r. został powołany na kierownika Zakładu Uprawy Roli IUNG. W 1993 r. zrezygnował z funkcji kierownika, pozostając nadal pracownikiem Zakładu Uprawy Roli. W latach 1991–1995 był członkiem Prezydium Rady Naukowej IUNG.

Henryk Żurawski prowadzi w latach 1951–1963 zajęcia dydaktyczne z zakresu chemii rolnej, biologii i ogólnej uprawy roli i roślin ze studentami Wydziału Rolnego WSR we Wrocławiu, a w latach 1961–1964 wykładał chemię ogólną w Studium Nauczycielskim nr 2 we Wrocławiu.

Specjalizował się w badaniach nad gospodarką próchniczną gleby ze szczególnym uwzględnieniem wpływu zróżnicowanej agrotechniki na dynamikę i skład związków próchnicznych oraz bilans składników pokarmowych. Ponadto prowadził badania nad pobieraniem składników pokarmowych przez rośliny w warunkach intensywnej produkcji rolnej i wpływem chemizacji rolnictwa na jakość plonów i środowisko naturalne.

Był autorem lub współautorem przeszło 100 prac naukowych oraz wielu prac popularnonaukowych i popularnych. Przetłumaczył z języka rosyjskiego książkę Agrochemia fosforu. Był promotorem jednej pracy doktorskiej.

Henryk Żurawski zmarł w 1997 r.



Bogdana Runowska-Hryńczuk urodziła się w 1942 r. w Poznaniu. Dyplom magistra inżyniera rolnika uzyskała w 1968 r. na Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu, a w 1984 r. stopień doktora nauk rolniczych, specjalizacja chemia rolna.

W latach 1968–1984 była starszym asystentem w Zakładzie Uprawy Roli IUNG w Laskowicach Oławskich. W 1985 r. uzyskała stanowisko adiunkta, kierownika Pracowni Biologicznych Testów Żyzności, a następnie kierownika Laboratorium Mikrobiologicznego w Zakładzie Uprawy Roli IUNG. W latach 1991–1995 była członkiem Komisji ds. ekonomicznych Rady Naukowej IUNG. W latach 1993–1997 pełniła funkcję kierownika Zakładu Uprawy Roli IUNG w Jelczu-Laskowicach.

W okresie swojej pracy naukowej koncentrowała się głównie nad działaniem herbicydów na jakość plonów roślin uprawnych, w szczególności na biologiczną i technologiczną wartość ziarna zbóż. Specjalizowała się w badaniach nad zmianami aktywności biologicznej gleby w warunkach intensywnej produkcji rolniczej. Prowadziła poszukiwania biologicznych wskaźników żyzności gleby oraz badania nad wpływem herbicydów na środowisko glebowe.

Była autorem lub współautorem 42 prac naukowych oraz licznych opracowań technicznych.

Bogdana Runowska-Hryńczuk w 2002 r. przeszła na emeryturę.

W miarę reorganizacji i zmian w Instytucie zmienił się także zakres badań prowadzonych w Zakładzie. Początkowo statutowym zadaniem Zakładu było prowadzenie badań polowych, wegetacyjnych i laboratoryjnych nad optymalizacją uprawy roli i roślin, przyrodniczymi podstawami zmianowania oraz podnoszeniem żyzności gleb lekkich.



Jan Pabin
kierownik w latach 1997-1998

Po 1966 r. działalność naukowa Zakładu uległa częściowemu zawężeniu, gdyż zagadnienia herbologii i płodozmianowe przeszły do innych placówek specjalistycznych. Stopniowo ulegały także zawężeniu i ograniczeniu badania nad wpływem zabiegów agrotechnicznych na jakość plonów. Pod koniec lat 90. XX w. zasadniczym celem badań w Zakładzie było doskonalenie polskiego systemu uprawy roli, bezpiecznego dla środowiska naturalnego i uwzględniającego rozwiązania zmierzające do ograniczenia nakładów energii i pracy. Kontynuowano poszukiwania agrotechnicznych metod ograniczania skutków skażenia gleby radionuklidami. Prowadzono badania nad opracowaniem niskonakładowych sposobów utrzymania zdolności produkcyjnej gleb czasowo wyłączonych z użytkowania rolniczego.

Pracownicy Zakładu Uprawy Roli

Pracownicy naukowi: mgr Bernard Bakowski, prof. dr hab. Ryszard Baranowski, dr Halina Białodub-Pantera, dr Andrzej Biskupski, dr Jerzy Bors, dr Józef Glabiszewski, dr Borys Hryńczuk, dr Adam Kaus, dr hab. Jan Pabin, mgr Bolesław Pantera, dr Bogdana Runowska-Hryńczuk, prof. dr hab. Jerzy Sienkiewicz, prof. dr hab. Bolesław Świętochowski, dr hab. Ryszard Weber, dr Maria Widera, dr Stanisław Włodek, doc. dr hab. Stanisław Wróbel, dr hab. Stanisław Ząbek, prof. dr hab. Henryk Żurawski.

Pracownicy techniczni: Ryszarda Barłoga, Urszula Bors, Maria Dudek, Jan Hempel, Barbara Jabłońska, Ewa Jelińska, Władysława Kłak, Wiesława Kotas, Ewa Kowacz, Maria Kurzawa, Alicja Kuśmierek, Stefania Łabińska, Tadeusz Łata, Maria Matłosz, Jan Muszyński, Tadeusz Oleszczuk, Józef Pitura, Tadeusz Płaskociński, Stanisława Snopek, Zygmunt Szeliga, Józefa Szymańska, Krystyna Tronina, Zuzanna Wesołowska, Danuta Winiarska, Jolanta Włodarczyk, Helena Woźna.



Pracownicy Zakładu Uprawy Roli w 1998 r.

(I rząd od lewej:) Borys Hryńczuk, Maria Widera, Danuta Winiarska, Zuzanna Wesołowska, Bogdana Runowska-Hryńczuk, Jan Pabin; **(II rząd od lewej:)** Jan Muszyński, Ryszarda Barłoga, Stefania Łabińska, Ewa Kowacz; **(III rząd od lewej:)** Andrzej Biskupski, Stanisław Włodek, Ryszard Weber

***

ZAKŁAD TECHNIK UPRAWY ROLI I NAWOŻENIA powstał w 1998 r., po podjęciu przez dyrektora Instytutu decyzji o scaleniu tematyki badawczej dotyczącej zagadnień uprawowych i nawozowych w ramach jednego zakładu naukowego. Na podstawie zarządzenia dyrektora połączono Zakład Uprawy Roli w Jelczu-Laskowicach z Zakładem Agrochemicznej Obsługi Rolnictwa we Wrocławiu. Nowo utworzony Zakład Technik Uprawy Roli i Nawożenia miał swą siedzibę w Jelczu-Laskowicach, natomiast we Wrocławiu pozostało laboratorium chemiczne zajmujące się zagadnieniami nawożenia. Zakładem tym kierowali: w latach 1998–2001 Jan Pabin i w latach 2002–2006 Stanisław Wróbel.

Zakład ten istniał do grudnia 2006 r., gdy po kolejnej restrukturyzacji został połączony z Zakładem Ekologii i Zwalczania Chwastów we Wrocławiu. Scalone zakłady utworzyły Zakład Herbologii i Technik Uprawy Roli z siedzibą we Wrocławiu, który rozpoczął działalność w styczniu 2007 r.



Jan Pabin urodził się w 1938 r. w Nowej-Wiosce, woj. konińskie. W 1957 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Kłodawie. W 1962 r. ukończył studia wyższe w Wyższej Szkole Rolniczej w Poznaniu, uzyskując tytuł magistra inżyniera rolnika. Stopień doktora nauk rolniczych otrzymał w 1976 r., a w 1995 r. stopień doktora habilitowanego i stanowisko docenta. W latach 1962–1964 odbył staż w RZD IUNG Wielichowo. W październiku 1964 r. został zatrudniony jako starszy asystent w Zakładzie Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG w Laskowicach Oławskich. Współorganizował Pracownię Fizyki Gleb. W 1979 r. został kierownikiem Pracowni Technologii Uprawy Roli Zakładu Uprawy Roli.

Prowadził badania w zakresie oceny przydatności różnych metod oznaczania gęstości i wilgotności gleb oraz prace związane z poszukiwaniem metod poprawienia produkcyjności gleb lekkich. Ponadto specjalizował się w badaniach nad wpływem zróżnicowanej uprawy roli na właściwości fizyczne gleby i plonowanie roślin w zmianowaniu, a także nad wpływem zagęszczenia gleby na właściwości fizyczne i plonowanie roślin. Był autorem i współautorem 32 prac naukowych i popularnonaukowych.

Jan Pabin zmarł 24 listopada 2019 r. w Jelczu-Laskowicach.



Stanisław Wróbel urodził się 20 listopada 1948 r. w Woli Węgierskiej woj., podkarpackie. W 1972 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu. Od października 1975 r. rozpoczął pracę w Dolnośląskim Oddziale IUNG w Centralnym Ośrodku Metodyczno-Naukowym ds. stacji chemiczno-rolniczych.

Pracując w IUNG w 1987 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, w 2002 r. stopień doktora habilitowanego i mianowanie w 2003 r. na stanowisko docenta, w 2011 r. uzyskał tytuł profesora nauk rolniczych.

W swojej pracy naukowo-badawczej Stanisław Wróbel koncentrował się wokół zagadnień związanych z zasobnością gleb i relacjami składników pokarmowych w środowisku glebowym, regulacją odczynu, dostępnością mikroelementów, oceną potrzeb, efektywnością i skutkami środowiskowymi nawożenia, w tym oceną nowych nawozów oraz diagnozowaniem potrzeb mikroelementowych roślin uprawnych. Po habilitacji poszerzył badania o zagadnienia z zakresu ochrony środowiska, głównie remediacji gleb zanieczyszczonych nadmiarami pierwiastków śladowych. Podjął również badania nad łączną aplikacją mikroelementów i herbicydów oraz współdziałaniem metali śladowych i pozostałości substancji aktywnej herbicydów w glebach zanieczyszczonych. Jego dorobek publikacyjny obejmował około 150 pozycji, z których ponad 90 stanowiły oryginalne prace naukowe zamieszczane w czasopismach polskich i zagranicznych. Był promotorem dwóch prac doktorskich. Aktywność naukowa i organizacyjna profesora znajdowała odzwierciedlenie w realizacji tematów i projektów badawczych, wdrażaniu do produkcji nowych nawozów i technologii nawożenia, prowadzeniu wieloletnich ekspertyz z zakresu ochrony środowiska, organizowaniu szkoleń, seminariów, warsztatów naukowych, recenzji publikacji naukowych, udzielaniu konsultacji specjalistycznych. W latach 1986–1990 był przedstawicielem Polski w Stałej Grupie Specjalistów ds. Oceny Nawozów Mineralnych we współpracy z krajami RWPG. W latach 2003–2006 pełnił funkcję kierownika Zakładu Technik Uprawy Roli i Nawożenia w Jelczu-Laskowicach. Był członkiem Rady Naukowej Instytutu w kadencji 2003–2007. Od 1972 r. był aktywnym członkiem Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa NOT oraz od 1990 r. PTA. Był promotorem dwóch zakończonych pomyślnie doktoratów.

Za pracę naukową i organizacyjną był wyróżniony: w 1989 r. zespołową Nagrodą Ministra Przemysłu, w 1997 r. Srebrną Odznaką Honorową Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa, w 2000 r. Srebrną Odznaką Honorową Naukowej Organizacji Technicznej, w 2001 r. odznaką Zasłużony dla Rolnictwa, w 2010 r. Złotym Medalem za Długoletnią Służbę.

Zmarł 8 sierpnia 2017 r. we Wrocławiu.

ZAKŁAD HODOWLI I BIOTECHNOLOGII ROŚLIN

Zakład Hodowli i Biotechnologii Roślin powstał w 2008 r. w wyniku zmian programowych zaistniałych w dawnym Zakładzie Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych. Zakład Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych powstał w 1992 r., ale nawiązywał do funkcjonującego jeszcze w ramach PINGW, a później IHAR (do chwili przejścia niektórych pracowni do IUNG) Działu Roślin Specjalnych i Przemysłowych. W skład tego Działu wchodziły wówczas Pracownie: Hodowli i Uprawy Chmielu, Hodowli i Uprawy Tytoniu, Roślin Ozdobnych, Roślin Zielarskich i Przyprawowych oraz Zespół Roślin Włóknodajnych. Kierownikiem Działu był Lucjan Kaznowski, a od 1955 r. Stefan Lewicki.

W latach 1957–1962 r., po przejęciu przez IUNG, Dział nosił nazwę Zakład Biologii Hodowlanej, który z kolei, w 1963 r. przemianowano na Zakład Roślin Specjalnych, z zachowaniem tego samego schematu organizacyjnego. W latach 1957–1962 Zakładem Biologii Hodowlanej kierował Stefan Lewicki. W latach 1963–1971 Zakład Roślin Specjalnych kierowany przez Jana Berbecia posiadał Pracownie: Hodowli i Uprawy Chmielu kierowaną przez Kazimierza Majewskiego, a od 1961 r. przez Janusza Klaudela, Hodowli i Uprawy Tytoniu kierowaną przez Jana Berbecia, Roślin Ozdobnych kierowaną przez Józefa Dąbrowskiego (w 1968 r. przeniesiona do Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach), Roślin Włóknodajnych kiero-



Maria Bawolska na polu doświadczalnym ZD „Kępa" na kolekcji roślin przemysłowych (juka) w 1952 r.

wana przez Reginę Laskowską (zlikwidowana w 1963 r.), Roślin Zielarskich kierowaną przez Irenę Fitulską (przeniesiona w 1963 r. do IHAR w Radzikowie),Wierzby kierowana przez Urszulę Borkowską (zlikwidowana w 1963 r.), Ochrony Roślin kierowaną przez Zofię Miczyńską, od 1964 r. przez Andrzeja Ruszkowskiego oraz Analiz Roślinnych kierowaną przez Edwarda Drzasa.

Maria Bawolska tak wspominała pracę w tym Zakładzie jeszcze pod auspicjami IHAR, mającego część swojej siedziby w Puławach: *Praca w zespole ziół była pasjonująca. Istniała wtedy na Kępie, założona prawie 100 lat wcześniej, wielka kolekcja roślin leczniczych, przyprawowych i perfumeryjnych, a więc różne formy, barwy i zapachy. W tamtych latach zaczęła się dopiero rozwijać uprawa roślin leczniczych i przemysł zielarski. Współpracowaliśmy z Centralą Zielarską (powstałą w 1949 r.) i pełniliśmy tu dużą rolę instruktażową poprzez popularne artykuły i szkolenie służb plantacyjnych, dostarczanie nasion wielu gatunków roślin wraz z instrukcjami uprawowymi, przyjmowanie wycieczek różnych organizacji i szkół rolniczych. Profesor Kaznowski przywiązywał duże znaczenie do takiego działania, uważając, że jest*



Maria Bawolska na polu doświadczalnym w ZD „Kępa" na plantacji kopru włoskiego w 1953 r.



Helena Bagińska (1905–1984), technik Działu Roślin Pastewnych i Przemysłowych PINGW, potem IHAR i IUNG w latach 1937–1981 (pole doświadczalne ZD „Kępa"), ok. 1953 r.



Maria Bawolska na polu doświadczalnym w ZD „Kępa" przy doświadczeniu z rozmnażaniem sorga miotełkowego w 1954 r.

to dobra metoda upowszechniania wiedzy rolniczej (dla profesora oprowadzanie wycieczek było odpowiedzialną pracą, a przez nas raczej nielubianą). W związku z potrzebami zielarstwa tematyka badań była bardzo rozległa, począwszy od zagadnień hodowlanych przez uprawę, aż do metod pozyskiwania surowca wielu gatunków roślin.

Dla mnie osobiście ma znaczenie data 1 maja 1955 r., kiedy rozstałam się z Zespołem Ziół i Olejkodajnych. Przeszłam do pracy w Zespole Hodowli Tytoniu IHAR, którego kierownikiem był profesor Jan Berbeć (wówczas jeszcze magister). Obiektem prac hodowlanych był jeden gatunek, ale w jego obrębie ogromna różnorodność odmian. W latach 50. XX w. niewystępujące dotąd w Polsce choroby tytoniu stały się ogromnym zagrożeniem dla jego uprawy. Stąd wielkie znaczenie hodowli odpornościowej tytoniu, poszukiwanie źródeł odporności wśród odmian, a potem dzikich gatunków tytoniu (kolekcję dzikich gatunków Nicotiana uzyskaliśmy z USA i ZSRR w 1972 r.), opracowanie nowych metod hodowli tytoniu (m.in. prace nad heterozją tytoniu).

W 1971 r. Zakład Roślin Specjalnych został podzielony na dwa Zakłady: Hodowli i Uprawy Chmielu oraz Hodowli i Uprawy Tytoniu. W latach 1971–1992 Zakładem Hodowli i Uprawy Chmielu kierował Zbigniew Wirowski. Zakład posiadał Pracownie: Hodowli i Oceny Jakościowej Chmielu kierowaną przez Zbigniewa Wirowskiego, Uprawy i Nawożenia Chmielu kierowaną przez Juliana Migdala, Mechanizacji Produkcji Roślinnej kierowaną przez Tadeusza Zaorskiego (istniała od 1975 r.). W latach 1981–1986 została wyodrębniona Pracownia Uprawy Chmielu, którą kierował Jerzy Dwornikiewicz oraz w 1983 r. Pracownia Ochrony Chmielu kierowana przez Ewę Solarską.

Zbigniew Wirowski urodził się 9 października 1927 r. w Kątach na Lubelszczyźnie. Studia rolnicze inżynierskie ukończył w 1952 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a studia magisterskie w 1956 r. na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. Pracę zawodową rozpoczął w 1952 r. w Zakładzie Roślin Specjalnych IHAR w Puławach. Prowadził badania z zakresu biologii roślin włóknodajnych, zielarskich i garbnikodajnych. W 1957 r. przeszedł do IUNG i pracował w Zakładzie Fizjologii Roślin jako starszy asystent. Stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w 1964 r. w IHAR, na podstawie rozprawy dotyczącej sumaka octowca jako rośliny garbnikodajnej, zaś stopień doktora



habilitowanego w 1971 r. na SGGW, na podstawie rozprawy dotyczącej zmienności cech rozwojowych i składu chemicznego tytoniu. W 1980 r. nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1990 r. profesora zwyczajnego. W latach 1965–1971 pracował w Zakładzie Roślin Specjalnych IUNG w Puławach jako zastępca kierownika. Po reorganizacji tego Zakładu w 1971 r. otrzymał nominację na kierownika nowo utworzonego Zakładu Hodowli i Uprawy Chmielu. Na tym stanowisku pozostał do kwietnia 1992 r., kiedy to ze względu na stan zdrowia przeszedł na emeryturę.

W latach 1957–1972 zainteresowania naukowe Zbigniewa Wirowskiego skupiały się na zagadnieniach z zakresu fizjologii i żywienia roślin, a także technologii uprawy, głównie kukurydzy i tytoniu. Od 1972 r. koncentrował się na problematyce dotyczącej uprawy i hodowli chmielu. Na specjalne wyróżnienie zasługiwały prace nad doskonaleniem metod hodowli chmielu, czego wynikiem było wyselekcjonowanie i wpisanie do Rejestru Odmian dwu odmian pochodzenia zagranicznego (Brewers Gold i Northern Brewer), oraz współautorstwo w wyhodowaniu pięciu odmian krajowych (Izabella i Marynka, Sybilla, Oktawia i karłowa odmiana Zbyszko). Prowadził też prace dotyczące określania potrzeb nawozowych chmielu, rozmnażania chmielu *in vitro* oraz metod produkcji sadzonek tej rośliny. Był autorem lub współautorem 31 publikacji naukowych, 2 podręczników i 82 publikacji popularnonaukowych.

Dzięki aktywności Zbigniewa Wirowskiego Zakład Hodowli i Uprawy Chmielu nawiązał szeroką współpracę z placówkami zagranicznymi (Wielka Brytania, Niemcy, Francja, USA, Czechosłowacja, Ukraina, Jugosławia). Był członkiem, a w latach 1978–1980 przewodniczącym Komisji Naukowej Międzynarodowej Organizacji Producentów Chmielu IHGC.

Zbigniew Wirowski za swą działalność naukową i wdrożeniową otrzymał szereg nagród i wyróżnień, w tym dwie nagrody zespołowe I stopnia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Czterdziestolecia i odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Zbigniew Wirowski zmarł 6 czerwca 1992 r. w Puławach.

W latach 1971–1982 Zakładem Hodowli i Uprawy Tytoniu (w latach 1982–1985 podlegał Centralnemu Laboratorium Przemysłu Tytoniowego w Krakowie) kierował Jan Berbeć, w latach 1983–1990 Irena Kobus, a w latach 1990–1992 Zdzisława Głażewska. W Zakładzie tym funkcjonowały Pracownie: Hodowli i Genetyki Tytoniu kierowana przez Irenę Kobus, Mechanizacji Uprawy i Suszarnictwa Tytoniu kierowana przez Zenona Lisa, Ochrony Tytoniu kierowana przez Bronisława Opokę oraz Laboratorium Analiz Roślinnych kierowane przez Edwarda Drzasa i od 1988 r. przez Aleksandrę Jurzystę. Ponadto w latach 1975–1979 funkcjonowała Pracownia Organizacji Produkcji Chmielu i Tytoniu, którą kierował Janusz Klaudel.



Jan Berbeć urodził się 20 czerwca 1919 r. we wsi Małochwiej Duży, woj. lubelskie. W 1938 r. ukończył Szkołę Rolniczą w Krasnymstawie i rozpoczął pracę w majątku tej szkoły. W latach 1941–1944 pracował jako gminny agronom Lubelskiej Izby Rolniczej i jednocześnie działał w ruchu oporu jako żołnierz AK (ps. Sosna). Po wojnie, w 1945 r. uzyskał świadectwo dojrzałości, a potem studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1950 r. tytuł magistra inżyniera nauk rolniczych.

W latach 1946–1949 pracował jako inspektor w Stacji Ochrony Roślin w Lublinie. W 1950 r. podjął pracę jako asystent w Dziale Roślin Pastewnych i Przemysłowych PINGW w Puławach. W latach 1951–1954 pracował na stanowisku starszego asystenta w Zakładzie Roślin Specjalnych IHAR, a od 1954 r. na stanowisku adiunkta i jednocześnie kierownika Pracowni Hodowli i Uprawy Tytoniu. W 1957 r. Pracownia ta weszła w skład Zakładu Roślin Specjalnych IUNG. W 1962 r. obronił pracę doktorską i w tym samym roku objął kierownictwo Zakładu Roślin Specjalnych IUNG. W 1964 r. został powołany na stanowisko adiunkta, w 1973 r. na stanowisko docenta. W 1977 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego.

Zainteresowania naukowe Jana Berbecia skupiały się głównie na metodyce hodowli twórczej tytoniu. Na szczególną uwagę zasługiwały jego badania nad mutacjami spontanicznymi, wykorzystaniem cytoplazmatycznej męskiej jałowości w hodowli tytoniu oraz nad możliwością wykorzystania zjawiska heterozji w uprawie tego gatunku. Był autorem 15 odmian i współautorem 3 odmian tytoniu (w tym odm. beznikotynowej Sybilla). Wyhodowane w Puławach odmiany do połowy lat 70. XX w. zajmowały około 50% areału uprawy tej rośliny w Polsce. Współpracował z zagranicznymi ośrodkami badań nad tytoniem, w szczególności z Tobacco Research Laboratory w Oxford N.C. w USA, z Instytutem Tytoniowym w Plovdiv w Bułgarii oraz z Wszechzwiązkowym Instytutem Tytoniu i Machorki w Krasnodarze w Rosji.

Był członkiem Rady Naukowej IUNG, Rady Naukowej CLPT w Krakowie, Komisji ds. Tytoniu przy Radzie Naukowo-Technicznej Ministerstwa Rolnictwa, Komisji Hodowli Tytoniu oraz komitetu redakcyjnego Wiadomości Tytoniowych.

W 1955 r. został odznaczony Medalem X-lecia PRL, w 1969 r. Złotym Krzyżem Zasługi i w 1973 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa. W 1975 r. nagrodę zespołową I stopnia Ministra Rolnictwa za opracowanie i wdrożenie technologii suszenia tytoniu papierosowego jasnego.

Jan Berbeć zmarł 25 listopada 1983 r.

W 1975 r. w miejsce Pracowni Mechanizacji Produkcji Chmielu powołano Międzyzakładową Pracownię Mechanizacji Produkcji Roślinnej. Pracownia ta w 1987 r. została przekształcona w Zakład Mechanizacji Produkcji Roślinnej, którym kierował Tadeusz Zaorski, a od 1991 r. Mieczysław Stasiak.

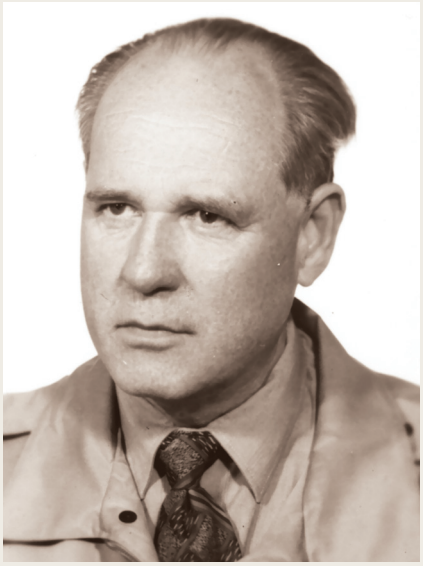

Tadeusz Zaorski urodził się 13 października 1927 r. w rodzinie ziemiańskiej w Glinnym Stoku, w rodzinnym majątku koło Parczewa. Po ukończeniu szkoły podstawowej podjął naukę w Gimnazjum Ojców Marianów na Bielanach w Warszawie. Po ukończeniu pierwszej klasy przerwał naukę z powodu wybuchu drugiej wojny światowej. W 1943 r. wstąpił do Armii Krajowej, był także żołnierzem Batalionów Chłopskich, gdzie pełnił funkcję zwiadowcy i łącznika w rodzinnej miejscowości. Wziął udział w „Akcji Burza", idąc na pomoc powstaniu warszawskiemu. Jego oddział został rozbrojony przez Armię Czerwoną, zaś on sam zaciągnął się ochotniczo do 2. Armii Wojska Polskiego. Walczył w szeregach 7. Dywizji Piechoty i dotarł wraz z nią do czeskiej Pragi.

Po wojnie w latach 1946–1948, w ramach osadnictwa wojskowego zamieszkał w powiecie zgorzeleckim, potem wrócił do rodziny zamieszkałej po nacjonalizacji majątku w Lublinie. Tam dokończył szkołę, a w 1962 r. ukończył Wyższą Szkołę Inżynierską, uzyskując stopień inżyniera mechanika oraz w 1965 r. Mechanizację Rolnictwa w Wyższej Szlole Rolniczej w Lublinie, uzyskując tytuł magistra inżyniera rolnictwa. W 1971 r. obronił pracę doktorską na temat mechanizacji produkcji chmielu. W latach 1949–1970 pracował w przemyśle terenowym; od 1956 r. na stanowisku głównego specjalisty w Biurze Opracowań Technicznych. W 1968 r. rozpoczął pracę w IUNG jako asystent, a od 1972 r. jako adiunkt, a następnie jako docent w Zakładzie Uprawy i Hodowli Chmielu. Od 1975 r. pełnił funkcję kierownika Samodzielnej Pracowni Mechanizacji Produkcji Roślinnej, a potem Zakładu Mechanizacji Produkcji Roślinnej.

Jego zainteresowania naukowe to mechanizacja uprawy i zbioru roślin, głównie chmielu, tytoniu i roślin zielarskich, a także obróbka surowca (suszarnictwo). Brał udział w kompleksowych badaniach maszyn. W latach 1965–1970 oraz 1972–1976 prowadził na Akademii Rolniczej w Lublinie zajęcia ze studentami w zakresie mechanizacji rolnictwa i projektowania inwestycji przemysłowych. Przebywał na wielu stażach zagranicznych oraz brał udział w międzynarodowych kongresach chmielarskich (Belgia, Niemcy, Czechosłowacja).

W dorobku piśmienniczym Tadeusza Zaorskiego znajdowało się 28 publikacji naukowych (w tym 6 obcojęzycznych) oraz około 200 publikacji popularnonaukowych i popularnych. Opracował słownik chmielarski w języku polskim, a także mały słownik chmielarski polsko-niemiecki i niemiecko-polski. Był współautorem książki „Poradnik plantatora chmielu" oraz 7 patentów i wzorów użytkowych.

Tadeusz Zaorski był wyróżniany nagrodami Ministra Rolnictwa. Posiadał też Międzynarodowy Order Chmielarski I i II stopnia. Został odznaczony także Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Tadeusz Zaorski był humanistą. Między życiem rodzinnym a pracą znajdował czas na pisanie wierszy, co zaowocowało wydaniem kilku tomików poezji.

Zmarł 5 grudnia 2007 r. w Lublinie.

W 1992 r. z Zakładów Hodowli i Uprawy Chmielu oraz Zakładu Hodowli i Uprawy Tytoniu oraz Mechanizacji Produkcji Roślinnej utworzono Zakład Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych. W latach 1992–1998 kierował nim Julian Migdal, w latach 1998–2003 Jerzy Dwornikiewicz, latach 2003–2016 Teresa Doroszewska, a od 2016 r. Urszula Skomra.



Jerzy Dwornikiewicz urodził się 2 kwietnia 1945 r. w Bertanie Małym. Studiował na Wydziale Zootechnicznym Akademii Rolniczej w Lublinie i w 1975 r. otrzymał dyplom inżyniera. Podjął następnie studia w Instytucie Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa na tej samej uczelni, uzyskując w 1978 r. tytuł magistra. Od 1964 r. pracował w Oddziale Pszczelnictwa Instytutu Sadownictwa w Puławach oraz w RZD IUNG Kępa-Puławy, skąd w 1981 r. został przeniesiony do Zakładu Hodowli i Uprawy Chmielu IUNG. W okresie 1981–1986 pełnił tu funkcję kierownika Pracowni Uprawy Chmielu. W 1993 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych na podstawie pracy dotyczącej zależności plonowania chmielu od czynników agrotechnicznych i siedliskowych. W latach 1998–2003 pełnił funkcję kierownika Zakładu Roślin Specjalnych.

Zainteresowania naukowe koncentrował na opracowywaniu elementów racjonalnej agrotechniki chmielu (uprawy, nawożenia, nawadniania), na badaniu czynników ograniczających plonowanie tej rośliny w warunkach produkcyjnych oraz na przepływie informacji naukowej w układzie nauka-praktyka. Poza tym brał udział w bada-

niach nad udoskonalaniem metod uprawy tytoniu. W 1990 r. przebywał na stażu naukowym w Instytucie Chmielarstwa w Żytomierzu (Ukraina). W ramach kontaktów roboczych kilkakrotnie wyjeżdżał do Czech i na Białoruś.

Był autorem lub współautorem 7 prac naukowych, 58 popularnonaukowych, 5 instrukcji wdrożeniowych, 1 normy branżowej oraz „Poradnika plantatora chmielu".

Jerzy Dwornikiewicz w latach 1991–1995 był członkiem Rady Naukowej IUNG. Należał do Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych. Był aktywnym działaczem w Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Rolnictwa. W 1991 r. uzyskał uprawnienia rzeczoznawcy SITR. Od 1991 r. był biegłym sądowym Sądu Wojewódzkiego w Lublinie. W 1990 r. otrzymał odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Jerzy Dwornikiewicz w 2010 r. przeszedł na emeryturę.



Teresa Doroszewska urodziła się 18 sierpnia 1954 r. w Krasnymstawie. Ukończyła studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1977 r. tytuł magistra biologii.

W 1994 r. na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie obroniła pracę doktorską pt. „Studia nad mieszańcami międzygatunkowymi *Nicotiana tabacum* L. × *Nicotiana africana* Merxm.", uzyskując stopień doktora nauk rolniczych, a w 2004 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych na podstawie dorobku naukowego i rozprawy pt. „Krzyżowanie oddalone i transformacja genetyczna w uzyskiwaniu odporności tytoniu (*Nicotiana tabacum* L.) na wirusa Y ziemniaka (PVY)". W 2010 r. otrzymała tytuł naukowy profesora nauk rolniczych w zakresie agronomii.

W 1978 r. rozpoczęła pracę w Zakładzie Hodowli i Uprawy Tytoniu (od 1992 r. w Zakładzie Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych) IUNG w Puławach na stanowisku starszego laboranta, następnie asystenta i starszego asystenta.

W latach 2003–2016 pełniła funkcję kierownika Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych, którego nazwę zmieniono w 2008 r. na Zakład Hodowli i Biotechnologii Roślin.

W latach 2010–2024 pełniła funkcję zastępcy dyrektora IUNG-PIB ds. naukowych w zakresie badań nad produkcją roślinną, nadzorując prace kilku zakładów naukowych oraz badania realizowane w ramach dwóch podprogramów działalności statutowej.

W latach 2003–2007 była sekretarzem Rady Naukowej IUNG, a w latach 2007–2010 zastępcą przewodniczącego Rady Naukowej IUNG-PIB oraz przewodniczącą Komisji do Spraw Przewodów Doktorskich i Rozwoju Kadry Naukowej.

W 2015 r. została członkiem Rady Naukowej Polskiej Akademii Nauk Ogrodu Botanicznego – Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej w Powsinie oraz Komisji ds. Kolekcji i Zagospodarowania Ogrodu. W 2017 r. została członkiem Rady Naukowej IHAR, początkowo jako zastępca przewodniczącego Rady Naukowej IHAR, a od lipca 2017 r. – jako członek Komisji Rozwoju Kadry Naukowej. Była członkiem Rady ds. Ochrony Roślinnych Zasobów Genowych (od 2002 r.), Zespołu N310 (Nauki o Roślinach Uprawnych) MNiSW (2007–2011), Rady Naukowej Konsorcjum „Centrum Badań Środowiska i Innowacyjnych Technologii Żywności dla Jakości Życia" (od 2013 r.) oraz zespołu ekspertów Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Była zaangażowana w działalność studiów podyplomowych „Integrowana Produkcja Roślinna".

Jej działalność naukowa związana była głównie z hodowlą odpornościową wykorzystującą krzyżowanie międzygatunkowe, kultury komórkowe i tkankowe, metody biologii molekularnej i techniki inżynierii genetycznej. Nadzorowała prowadzenie kolekcji rodzaju *Nicotiana* ze szczególnym uwzględnieniem dzikich gatunków, ich charakterystyki oraz oceny odporności na czynniki biotyczne i abiotyczne. W jej pracach badawczych znaczącą pozycję miały badania dotyczące chorób i szkodników roślin, rozpoznania sprawców chorób, szczególnie wirusowych. Dużo miejsca poświęciła pracom nad wirusem Y ziemniaka, charakteryzując jego szczepy za pomocą metod biologicznych, immunoenzymatycznych czy molekularnych. Zajmowała się opracowaniem metod integrowanej ochrony roślin, tworząc metodykę i poradnik sygnalizatora ochrony tytoniu.

Istotne znaczenie miały również prowadzone przez nią badania, których celem było wykorzystanie kultur tkankowych i komórkowych kilku gatunków roślin w pozyskiwaniu cennych związków o znaczeniu prozdrowotnym.

Działalność międzynarodowa koncentrowała się głównie na pracach w ramach CORESTA (Cooperation Centre for Scientific Research Relative to Tobacco). W latach 2002–2008 koordynowała międzynarodowe badania „The Sub-Group Collaborative Study on Potato Virus Y", a w latach 2008–2012 „The Sub-Group Collaborative Study on Virus Diseases".

W latach 2007–2012 była członkiem Komisji Naukowej oraz zastępcą przewodniczącego Grupy Fitopatologicznej CORESTA.

Uczestniczyła w realizacji wielu projektów badawczych finansowanych ze źródeł krajowych i zagranicznych.

Jej najważniejsze osiągnięcia naukowe to: uzyskanie stabilnych linii hodowlanych tytoniu tolerancyjnych na wszystkie szczepy wirusa Y ziemniaka (PVY); transformacja wybranych odmian tytoniu z wykorzystaniem różnych konstrukcji genetycznych i uzyskanie linii transgenicznych odpornych na wszystkie szczepy PVY; rozpoznanie, określenie zróżnicowania i charakterystyka wirusa Y ziemniaka; wykrycie na tytoniu i opisanie nekrotycznego szczepu wywołującego nekrozy na bulwach ziemniaka; ocena występowania PVY na tytoniu w różnych krajach świata oraz określenie udziału

izolatów zdolnych do przełamywania istniejących źródeł odporności; gromadzenie, utrzymanie żywotności i szeroka charakterystyka gatunków rodzaju *Nicotiana* pod względem botanicznym, cytologicznym oraz odporności na choroby grzybowe, wirusowe i czynniki abiotyczne.

Była autorką lub współautorką ponad 300 publikacji naukowych, monografii i rozdziałów w monografiach, artykułów w czasopismach popularnonaukowych oraz materiałach konferencyjnych, licznych raportów z badań naukowych realizowanych w ramach współpracy krajowej i międzynarodowej. Znaczącą pozycję stanowiły opracowania i ekspertyzy dla organów administracji państwowej oraz firm.

Na szczególną uwagę zasługiwały dwie pozycje książkowe pod jej redakcją wydane w języku polskim i angielskim: Album gatunków z rodzaju *Nicotiana*/Album of *Nicotiana Species* oraz Choroby i szkodniki tytoniu/Diseases and Pests of Tobacco.

Była promotorem dwóch prac doktorskich realizowanych w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, recenzentem dorobku na stopień doktora habilitowanego oraz dwukrotnym recenzentem dorobku na tytuł naukowy profesora. Recenzowała wiele publikacji zamieszczonych w krajowych i międzynarodowych czasopismach naukowych oraz opiniowała liczne projekty badawcze.

Otrzymała Odznakę honorową Zasłużony dla Rolnictwa, Złoty Medal za Długoletnią Służbę – przyznany przez Prezydenta Rzeczpospolitej Polski oraz Brązowy i Srebrny Medal Międzynarodowej Organizacji CORESTA za wieloletnią pracę naukową nad tytoniem.

Była wielokrotnie nagradzana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za opracowanie systemu uzyskiwania zdrowych sadzonek chmielu i wdrażanie ich do uprawy jako element wspomagania zmian w strukturze krajowego chmielarstwa, za wyhodowanie i wdrożenie do uprawy wysokogoryczkowej odmiany chmielu Magnat oraz upowszechnienie, wdrożenie i ocenę stopnia realizacji zasad integrowanej ochrony i produkcji roślinnej w gospodarstwach rolnych w Polsce. Odebrała Nagrodę Prezesa Polskiej Akademii Nauk w Lublinie dla IUNG za wybitne osiągnięcia w zakresie komercjalizacji wyników badań naukowych w ramach projektu „Restrukturyzacja odmianowa chmielu uprawianego przez plantatorów", dyplom uznania im. M. Oczapowskiego Polskiej Akademii Nauk za książkę Album gatunków z rodzaju *Nicotiana*/Album of *Nicotiana species* oraz dyplom Polskiej Akademii Nauk za rozprawę habilitacyjną Krzyżowanie oddalone i transformacja genetyczna w uzyskiwaniu odporności tytoniu (*Nicotiana tabacum* L.) na wirusa Y ziemniaka (PVY). Nagrody Dyrektora IUNG-u za wybitne osiągnięcia naukowe otrzymała w latach: 1988, 1998, 2005, 2014.



Urszula Skomra urodziła się 4 października 1964 r. w Puławach. Studia ukończyła na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1988 r. tytuł magistra biologii. Staż odbyła w Zakładzie Hodowli i Uprawy Chmielu w Jastkowie.

W 2000 r. uzyskała stopień doktora na Wydziale Ogrodniczym Akademii Rolniczej w Lublinie na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Choroby wirusowe chmielu (*Humulus lupulus* L.) uprawianego na Lubelszczyźnie".

W 1989 r. została zatrudniona w Zakładzie Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych IUNG w Puławach, początkowo na stanowisku technika, od 1991 r. – asystenta, a od 2000 r. jako adiunkt.

W 2016 r. została kierownikiem Zakładu Hodowli i Biotechnologii Roślin.

Zajmowała się badaniami związanymi z chmielem. Była autorką dwóch odmian chmielu: aromatycznej o nazwie Puławski oraz wysokogoryczkowej o nazwie Magnat. Zajmowała się również identyfikacją i biologią agrofagów chmielu. W 2001 r. została kuratorem kolekcji odmian uprawnych oraz roślin męskich rodzaju *Humulus*.

Była autorką lub współautorką ponad 40 publikacji naukowych, a także kilku monografii i rozdziałów w monografiach oraz około 50 publikacji popularnonaukowych. Uczestniczyła w realizacji krajowych projektów badawczych. Była kierownikiem lub wykonawcą szeregu tematów statutowych IUNG-PIB, kierowała również zadaniami w ramach programów wieloletnich IUNG-PIB realizowanych w latach 2011–2015 oraz 2016–2020. Brała udział w wykonywaniu prac dotyczących ochrony zasobów genowych roślin użytkowych w ramach programu wieloletniego IHAR.

W 2008 r. otrzymała Odznakę honorową Zasłużony dla Rolnictwa oraz zespołową nagrodę Prezesa Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie za projekt „Restrukturyzacja odmianowa chmielu uprawianego przez plantatorów". W 2009 r. otrzymała nagrodę Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za pracę pt. „Opracowanie systemu uzyskiwania zdrowych sadzonek chmielu i wdrożenie ich do uprawy jako element wspomagania zmian w strukturze krajowego chmielarstwa", natomiast w 2016 r. za wyhodowanie i wdrożenie do uprawy wysokogoryczkowej odmiany chmielu Magnat.

Ze względu na dużą różnorodność tematyki badań oraz lokalizację części Zakładu w Puławach, a części w Jastkowie, w strukturze Zakładu wyodrębniono nieformalne zespoły badawcze: zespół hodowli chmielu pod kierunkiem Juliana Migdala, zespół hodowli tytoniu pod kierunkiem Apoluniusza Berbecia, zespół agrotechniki pod



Doświadczenia z zakresu hodowli i uprawy chmielu

kierunkiem Jerzego Dwornikiewicza, zespół ochrony chmielu pod kierunkiem Ewy Solarskiej oraz zespół mechanizacji pod kierunkiem Mieczysława Stasiaka.

W 1999 r. zlikwidowano siedzibę w Jastkowie i przeniesiono pracowników do Puław.

W Zakładzie Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych wyhodowano 12 nowych odmian chmielu, w tym jedną niskorosnącą. Należy podkreślić, że odmiany wyhodowane w Puławach zajmowały w tym czasie 75% areału uprawy chmielu w Polsce, zaś wyhodowanie odmiany karłowej było osiągnięciem na skalę światową. Opierając się na pracach badawczych, opracowano technologie produkcji odwirusowanych i odwiroidowanych sadzonek chmielu oraz sposoby ograniczenia występowania chorób uwiądowych powodowanych przez grzyby, a także poszerzono badania nad biologią najgroźniejszego szkodnika chmielu – mszycy śliwowo-chmielowej. Specjaliści od mechanizacji uprawy chmielu opracowali prototyp samojezdnego kombajnu do zbioru chmielu rosnącego na niskich szpalerach, a także skonstruowali różne maszyny i urządzenia przeznaczone do pielęgnacji i zbioru chmielu. Wdrożono do uprawy nową technologię produkcji chmielu z wykorzystaniem odmian własnej hodowli i maszyn własnej konstrukcji. Dzięki osiągnięciom w mechanizacji chmielarstwo polskie było zaliczane do przodujących w Europie. Wszystkie zabiegi uprawowe i pielęgnacyjne, wraz ze zbiorem i suszeniem surowca, zostały zmechanizowane, najczęściej przy użyciu maszyn i urządzeń opracowanych w Zakładzie w Puławach. Pozwoliło to na znaczne zmniejszenie nakładów robocizny na produkcję chmielu.

W Zakładzie wyhodowano i wprowadzono do uprawy pierwsze w Polsce odmiany tytoniu odporne na mączniaka rzekomego oraz odmiany mieszańcowe oparte na oryginalnej mutacyjnej męskiej sterylności.

Po zmianie nazwy Zakładu profil działalności naukowej ulegał stopniowej ewolucji w kierunku ograniczania badań o charakterze agrotechnicznym, większego wykorzystania metod biotechnologicznych, a także rozszerzenia badań na inne gatunki roślin uprawnych. Inicjatorem tych zmian była Teresa Doroszewska, która w 2003 r. objęła funkcję kierownika Zakładu. Wówczas Zakład został wyposażony w nowoczesną aparaturę umożliwiającą wykonywanie badań, opierając się na metodach cytologicznych, molekularnych i genetycznych. W 2015 r. jednostka została przeniesiona do nowej siedziby w budynku INCBR, co w sposób znaczący poprawiło warunki pracy w laboratoriach i było kolejnym etapem modernizacji aparatury naukowo-badawczej.

W latach 2003–2020 Zakład zajmował się hodowlą tytoniu w kierunku odporności na patogeny grzybowe i wirusowe z wykorzystaniem różnych genetycznych czynników odporności pochodzących najczęściej od dzikich gatunków rodzaju *Nicotiana*, a także hodowlą tytoniu o obniżonej zawartości niepożądanych alkaloidów. Uzyskano siedemnaście odmian w różnych typach użytkowych, w tym dwanaście mieszańcowych i cytoplazmatycznie męskosterylnych, które jako pierwsze w Polsce charakteryzowały się pełną odpornością na jedną z najgroźniejszych chorób grzybowych – czarną zgniliznę korzeni powodowaną przez grzyb *Chalara elegans*.

Dokonano transferu czynników odporności na wirusa Y ziemniaka (PVY) wywołującego brunatną nekrozę nerwów tytoniu od dzikiego gatunku *Nicotiana africana* z wykorzystaniem krzyżowania międzygatunkowego wspomaganego badaniami cy-



Marcin Przybyś sprawdza stan kultur *in vitro* chmielu



Diana Czarnecka w trakcie badań laboratoryjnych z zakresu odporności tytoniu na choroby

togenetycznymi i hodowlą *in vitro* oraz metodą transformacji genetycznej. Uzyskano stabilne linie hodowlane tolerancyjne na wszystkie izolaty wirusa Y ziemniaka (PVY), w tym na szczególnie wirulentny szczep nekrotyczny (PVY^{NTN}).

Badano ekspresję i segregację czynników odporności na wirusa TSWV wywołującego brązową plamistość pomidora na tytoniu oraz uzyskano wartościowe materiały wyjściowe odporne na ten patogen. Połączono w jednym genomie czynniki odporności na choroby wirusowe i grzybowe. Uzyskano stabilne linie hodowlane wykazujące odporność na wirusa PVY oraz patogenicznego grzyba *Chalara elegans*, a także łączące odporność na TSWV i *Chalara elegans*. Dokonano oceny kilkudziesięciu odmian uprawnych i dzikich gatunków pod względem odporności na mozaikę tytoniu (TMV) oraz molekularnej detekcji genu N warunkującego odporność typu nadwrażliwości.

Wyselekcjonowano genotypy tytoniu o korzystnych cechach użytkowych i niskiej zawartości nornikotyny będącej prekursorem niekorzystnych nitrozamin tytoniowych. Zakład zajmował się hodowlą odmian aromatycznych i goryczkowych chmielu w kierunku zwiększenia plenności i zawartości kwasów goryczkowych, a także odpornością na najważniejsze choroby grzybowe: mączniaka rzekomego i prawdziwego chmielu. Wprowadzono do uprawy dwanaście odmian chmielu: pięć aromatycznych i siedem goryczkowych, m.in. odmianę Magnat. Uzyskano formy tetraploidalne kilku odmian chmielu oraz formy triploidalne charakteryzujące się korzystnymi cechami morfologicznymi oraz zawiązujące mniej nasion w szyszkach w porównaniu z roślinami diploidalnymi.

Pracownicy Zakładu zidentyfikowali i opracowali charakterystyki organizmów szkodliwych powodujących choroby tytoniu, chmielu oraz innych roślin uprawnych, a także zgromadzili i zachowali w stanie żywym zasoby genowe rodzajów *Nicotiana* i *Humulus* oraz dokonali charakterystyki zgromadzonych obiektów pod względem cech użytkowych oraz odporności na najważniejsze patogeny. Szczególnie cennym osiągnięciem było wydanie Albumu gatunków rodzaju *Nicotiana*. W Zakładzie badano również zróżnicowanie genetyczne roślin przy użyciu markerów molekularnych.

Wykazano, że polskie odmiany chmielu były bardzo zróżnicowane pod względem genetycznym na tle odmian zagranicznych, natomiast osobniki męskie stanowiły grupę o niewielkim zróżnicowaniu.

Opracowano metodę identyfikacji odmian chmielu opartą na wykorzystaniu zestawu markerów mikrosatelitarnych, która umożliwiała wiarygodne ustalenie tożsamości odmianowej prób surowca pochodzącego z różnych lat zbioru oraz rejonów uprawy, a także prób niejednolitych pod względem odmianowym. Opracowano także procedury eliminacji wirusów i wiroida utajonego z roślin chmielu metodami biotechnologicznymi. Uzyskano w pełni zdrowe rośliny najważniejszych odmian chmielu uprawianych w Polsce, co umożliwiło produkcję materiału sadzonkowego o najwyższym stopniu zdrowotności.

Od wielu lat prowadzono monitoring chorób przy użyciu tradycyjnych metod opartych na obserwacji objawów chorobowych, a także metod serologicznych i molekularnych. Efektem tych działań było opracowanie i wydanie monografii: Metodyka integrowanej ochrony chmielu i Metodyka integrowanej ochrony tytoniu, Poradnik sygnalizatora ochrony tytoniu oraz Poradnik sygnalizatora ochrony chmielu. Wyniki badań prowadzonych w Zakładzie były wykorzystywane przez praktykę rolniczą i stanowiły znaczący wkład w rozwój sektora uprawy chmielu i tytoniu w Polsce.

Pracownicy Zakładu Hodowli i Biotechnologii Roślin

Pracownicy naukowi: mgr Monika Agacka-Mołdoch, mgr Irena Araźna, dr Maria Bawolska, prof. dr hab. Apoloniusz Berbeć, prof. dr Jan Berbeć, mgr Urszula Borkowska, dr Anna Czubacka, mgr Stanisława Dąbrowska, prof. dr hab. Józef Dąbrowski, mgr Barbara Decowska, dr Anna Depta, prof. dr hab. Teresa Doroszewska, mgr Edward Drzas, dr Jerzy Dwornikiewicz, mgr Zofia Frydecka, dr Zdzisława Głażewska, mgr Jacek Hołaj, dr Andrzej Jastrzębski, inż. Janusz Klaudel, doc. dr hab. Irena Kobus, dr Grażyna Korbecka-Glinka, dr Dorota Laskowska, mgr Jerzy Latuszyński, mgr Krystyna Lis, dr Zenon Lis, mgr Kazimierz Majewski, mgr Zofia Miczyńska, dr Julian Migdal, mgr Zofia Myślicka, doc. dr hab. Anna Oczoś, dr Bronisław Opoka, dr Marcin Przybyś, doc. dr hab. Lucyna Puszkar, doc. dr Andrzej Ruszkowski, mgr Piotr Safader, dr Zbigniew Samoń, dr Urszula Skomra, prof. dr hab. Ewa Solarska, dr Mieczysław Stasiak, dr hab. Anna Trojak-Goluch, prof. dr hab. Zbigniew Wirowski, mgr Teresa Wiśniewska, doc. dr Tadeusz Zaorski, dr Leon Zub.

Pracownicy techniczni: mgr Anna Abramczyk-Pająk, Wacława Adamczyk, Teresa Adamek, Maria Adamowicz, Zofia Adamska, Antoni Ambroziak, Helena Bagińska, Halina Berbeć, Marian Borówka, Teresa Celuch, Janusz Ciepielewski, mgr Grzegorz Ciota, mgr Diana Czarnecka, Zuzanna Czarnobil, Władysława Czopek, Anna Czubak, Barbara Drewien, mgr Irena Fitulska, inż. Zofia Gajek, Marian Gałczyński, Bogumiła Gawęda, inż. Alicja Górska, Wiera Gruza, Anna Grzęda, inż. Małgorzata Hermanowicz, mgr Maria Iwanejko, Ewa Izdebska, inż. Anna Jakubczyk, Elżbieta Jakubczyk, Barbara Janiszewska, Janina Jeżyna, dr Aleksandra Jurzysta, Małgorzata Kaldunek, Józef Kandafer, Mikołaj Kapalski, mgr Magdalena Kawka-Lipińska Jadwiga Klaudel, inż. Teresa Kołodziejek, Magdalena Komorek, Tadeusz Kopania, Krystyna Kopeć, mgr Józef Korzec, Janina Kostka, Kazimierz Kozak, mgr Marta Koziara-Ciupa, Zbigniew Kraczkowski, Rozalia Kuba, mgr Karolina Kursa, Irena Kusio, Zofia Kustra, Apolonia Kwit, dr Regina Laskowska, Janina Lewińska-Karlicka, Maria Lewtak, Genowefa Libort, Tomasz Łaciński, Zofia Łyszcz, Wanda Maciąg, Zofia Majewska, Andrzej Majewski, Alina Marchocka, mgr Emilia Markowska, mgr Danuta Masiak, mgr Anna Matraszek, Michał Matraszek, Anna Mazurek, Janina Miazga, Mariola Mierzwa, Józefa Molenda, Maria Mrozek, Stanisław Mróz, Anna Nakoniecz-



Pracownicy Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych w 1998 r.

(siedzą od lewej): Julian Migdal, Maria Lewtak, Anna Surowiecka, Halina Berbeć, Henryka Wiejak, Wiera Gruza, Irena Araźna; **(stoją od lewej):** Apoloniusz Berbeć, Ireneusz Ostrokólski, Jerzy Dwornikiewicz, Teresa Adamek, Ewa Solarska, Teresa Doroszewska, Lucyna Puszkar, Zofia Majewska, Urszula Skomra, Maria Mrozek, (widoczna część głowy), Dorota Laskowska, Zofia Socha, Anna Trojak-Goluch, Anna Czubak, Grzegorz Ciota, Jacek Hołaj, Andrzej Jastrzębski, Józef Korzec, Mieczysław Stasiak, Zbigniew Samoń, Bronisław Opoka



Pracownicy Zakładu Hodowli i Biotechnologii Roślin w 2011 r.

(siedzą od lewej): Marcin Przybyś, Anna Czubacka, Mieczysław Stasiak, Teresa Doroszewska, Małgorzata Hermanowicz, Ewa Izdebska, Jerzy Nowaczewski, Anna Trojak-Goluch; **(stoją od lewej):** Apoloniusz Berbeć, Monika Agacka-Mołdoch, Karolina Kursa, Magdalena Kawka-Lipińska, Dorota Laskowska, Diana Czarnecka, Hanna Olszak-Przybyś, Henryka Wiejak, Ireneusz Ostrokólski, Dorota Wyrzykowska



Pracownicy Zakładu Hodowli i Biotechnologii Roślin 2020

(I rząd od lewej): Barbara Sołtysiak-Dudzik, Magdalena Kawka-Lipińska, Anna Depta, Michał Matraszek, Małgorzata Kaldunek; **(II rząd od lewej):** Marcin Przybyś, Teresa Doroszewska, Apoloniusz Berbeć, Małgorzata Hermanowicz, Diana Czarnecka, Monika Agacka-Mołdoch, Teresa Adamek, Anna Trojak-Goluch, Karolina Kursa, Marta Koziara-Ciupa, Mariola Mierzwa, Grażyna Korbecka-Glinka, Dorota Wyrzykowska, Urszula Skomra, Ewa Izdebska, Hanna Olszak-Przybyś, Anna Czubacka

na, dr Jan Nieróbca, mgr Jerzy Nieżychowski, Jerzy Nowaczewski, Adam Nowak, Hanna Olenderkiewicz, mgr Hanna Olszak-Przybyś, mgr Remigiusz Opacki, Stefan Osiak, mgr Ireneusz Ostrokólski, mgr Jan Piech, Józef Pietras, mgr Teresa Pietrzak, inż. Aniela Piskorska, Julia Pliszczyńska, Teodozja Przybysz, Sabina Przygocka, Stanisław Puchacz, Józefa Pyszczak, inż. Bogumił Rębowski, Bolesław Różański, Janusz Rybka, Irena Saderska, mgr Irena Sadkowska-Bojczuk, mgr Zygmunt Sajnaga, Maria Stalęga, mgr Zofia Socha, inż. Barbara Sołtysiak-Dudzik, Krystyna Strzelecka, inż. Anna Surowiecka, Kazimiera Surowiecka, Andrzej Świerczewski, Stanisław Weremek, Stefan Węgorek, Henryka Wiejak, Czesław Wilczyński, Kazimiera Wiśniewska, Helena Wolska, mgr Jacek Wołoszyński, Karol Wójtowicz, Stanisław Wójtowicz, Dorota Wyrzykowska, Maria Zdun, Zygmunt Żmuda.



Pracownicy Zakładu Hodowli i Biotechnologii Roślin 2024

(od lewej): Apoloniusz Berbeć, Monika Agacka-Mołdoch, Hanna Olszak-Przybyś, Diana Czarnecka, Małgorzata Hermanowicz, Anna Trojak-Goluch, Teresa Doroszewska, Ewa Izdebska, Urszula Skomra, Mariola Mierzwa, Grażyna Korbecka-Glinka, Anna Czubacka, Barbara Sołtysiak-Dudzik, Karol Wójtowicz, Marcin Przybyś

ZAKŁAD MIKROBIOLOGII ROLNICZEJ

Historia Zakładu Mikrobiologii Rolniczej sięgała 1931 r., kiedy w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach utworzona została przez Kazimierza Bassalika Pracownia Mikrobiologii. Pracownia ta istniała tylko rok i działała w ramach Wydziału Rolniczego PINGW. Organizatorem i kierownikiem Pracowni była Jadwiga Marszewska-Ziemięcka, która w 1936 r. przekształciła ją w Dział Mikrobiologii Rolniczej.

W ramach Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, powstałego w wyniku reorganizacji PINGW w 1950 r. Dział ten zyskał status Zakładu Mikrobiologii Rolniczej. Do 1961 r. kierownictwo Zakładu pełniła Jadwiga Marszewska-Ziemięcka, a następnie w latach 1961–1987 Wanda Pfeiffer-Maliszewska. W latach 1987–1993 pracami Zakładu kierował Józef Kobus, w latach 1993–2013 Stefan Martyniuk, a od 2013 r. Anna Gałązka.



Jadwiga Marszewska-Ziemięcka urodziła się 30 czerwca 1891 r. w Warszawie. Stopień doktora filozofii uzyskała na studiach biologicznych na UJ w Krakowie. W 1924 r. wyjechała do Paryża dla pogłębienia studiów w zakresie mikrobiologii glebowej, gdzie wspólnie pracowała z profesorem Sergiuszem Winogradskim.

W 1927 r. brała udział w obradach pierwszego Międzynarodowego Kongresu Gleboznawczego w USA jako delegatka polskiego Ministerstwa Rolnictwa oraz Instytutu Pasteura w Paryżu. W tym samym roku po powrocie do kraju habilitowała się na Uniwersytecie Poznańskim. W latach trzydziestych rozpoczęła pracę w PINGW, gdzie zorganizowała Pracownię Mikrobiologii Rolniczej, przekształconą następnie w Zakład istniejący do chwili obecnej w IUNG. Zakładem tym, który dzięki jej pracy i wiedzy stał się jednym z ważniejszych ośrodków badań mikrobiologii glebowej, kierowała do ostatniej chwili życia.

Podczas drugiej wojny światowej Jadwiga Ziemięcka z wielką odwagą chroniła dobytek naukowy Instytutu. Jako członek ruchu oporu brała udział w walkach z okupantem hitlerowskim. Zaraz po wyzwoleniu w 1945 r. uczestniczyła w tworzeniu Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Zorganizowała tam Zakład Mikrobiologii i Technologii Rolnej. W latach 1956–1962 kierowała Zakładem



Tablica poświęcona
Jadwidze Marszewskiej-Ziemięckiej

Mikrobiologii Ogólnej na UMCS, gdzie rozszerzyła badania nad bakteriami symbiotycznymi roślin motylkowatych.

Spośród wielu zainteresowań badawczych Jadwigi Ziemięckiej można wyróżnić 3 główne kierunki: dobór właściwych metod badań mikroflory glebowej, wiązanie wolnego azotu oraz wpływ drobnoustrojów na żyzność gleby i żywienie roślin. Wiele uwagi poświęciła w szczególności bakteriom symbiotycznym roślin motylkowatych. Jako pierwsza wprowadziła szczepionki bakterii (*Rhizobium*) do praktyki rolniczej. Z jej inicjatywy powstała w 1954 r. Wytwórnia Szczepionek „Nitragina" w Wałczu, co było dla krajowej gospodarki rolnej dużym osiągnięciem.

Od czasu powołania Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–1968 była jej członkiem rzeczywistym, biorąc udział w pracach V Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych.

Dorobek pracy Jadwigi Ziemięckiej obejmował ok. 150 publikacji, w tym 6 podręczników i ok. 40 rozpraw. Wyrazem jej zasług były otrzymane nagrody państwowe i liczne odznaczenia: dwukrotnie przyznany Złoty Krzyż Zasługi, Order Sztandaru Pracy II Klasy, Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski. Jadwiga Ziemięcka była członkiem licznych towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych. Współpracowała również naukowo z licznymi ośrodkami badawczymi zagranicznymi.

Jadwiga Ziemięcka zmarła 13 marca 1968 r.

Wanda Pfeiffer-Maliszewska urodziła się 1 maja 1914 r. w Tyflisie (Gruzja). W latach 1932–1937 studiowała na Wydziale Ogrodniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, którą ukończyła z dyplomem inżyniera ogrodnika. Po uzyskaniu dyplomu w 1937 r. pracowała kilka miesięcy jako instruktorka rolna w powiecie ciechanowskim. W latach 1938–1940 pracowała w charakterze asystentki w Dziale Warzywnym PINGW w Puławach. W okresie wojennym (1940–1945) nie pracowała. W latach 1946–1949 została zatrudniona na stanowisku starszego asystenta w Zakładzie Mikrobiologii na UMCS w Lublinie, gdzie brała czynny udział w organizowaniu Wydziału Rolniczego.



W 1948 r., będąc jeszcze pracownikiem uczelni, została zaangażowana przez Jadwigę Ziemięcką jako starszy asystent w Dziale Mikrobiologii Rolniczej PINGW w Puławach.

W 1957 r. została mianowana adiunktem, a w 1950 r. uzyskała stopień doktora nauk rolniczo-leśnych. W 1961 r. powierzono jej stanowisko kierownika Zakładu Mikrobiologii. W 1971 r. uzyskała stanowisko samodzielnego pracownika naukowego, w 1973 r. tytuł docenta, a w 1981 r. tytuł profesora. Na stanowisku kierownika Zakładu pozostała do czasu przejścia na emeryturę w 1987 r.

W pierwszych latach swojej działalności naukowej (1938–1940) Wanda Maliszewska prowadziła badania genetyczne nad roślinami warzywnymi, a następnie, począwszy od 1966 r., pracowała głównie w zakresie mikrobiologii glebowej. Początkowo zajmowała się określeniem mikroflory typowej dla różnych rodzajów gleb odmiennie uprawianych oraz wykorzystaniem drobnoustrojów jako organizmów testowych dla określenia zawartości składników mineralnych i organicznych w tych glebach. Następnie głównym jej zainteresowaniem był wpływ asymilatora wolnego azotu *Azotobacter cheoococcum* na rozwój i plonowanie roślin uprawnych. W ostatnich latach badała wpływ metali ciężkich na biologiczną aktywność gleby. Współpracowała również z naukowymi ośrodkami zagranicznymi, m.in. z Uniwersytetem w Besanson (Francja), w Ljublianie (Jugosławia). Od 1973 r. prowadziła prace w ramach International Biological Program, kierowała badaniami, współpracując z USA.

Wanda Maliszewska była autorką 82 publikacji (podręczniki, rozprawy i in.). Za swoje osiągnięcia otrzymała nagrody naukowe oraz odznaczenia państwowe: Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Należała też do wielu towarzystw naukowych, była członkiem Rady Naukowej IUNG. Wanda Maliszewska ufundowała coroczną nagrodę swojego imienia dla młodych naukowców IUNG za najlepsze osiągnięcia naukowe.

Wanda Maliszewska zmarła w 2000 r.

Józef Kobus urodził się 15 listopada 1924 r. we wsi Wolica, woj. lubelskie. W 1950 r. ukończył studia rolnicze na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W 1955 r. otrzymał stypendium Polskiej Akademii Nauk na studia doktoranckie, które ukończył w 1958 r. w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, uzyskując stopień kandydata nauk rolniczych. W latach 1964–1965 otrzymał stypendium naukowe na Uniwersytecie Massachusetts, Amherst Massachusetts w USA i odbył staż naukowy na Wydziale Biochemii tego Uniwersytetu. W 1970 r. uzyskał na Akademii Rolniczej w Lublinie stopień naukowy doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie mikrobiologii rolniczej. W 1981 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych.

Józef Kobus od 1950 r. pracował w IUNG w Puławach na stanowisku początkowo asystenta, następnie adiunkta, docenta i profesora. Od 1 października 1973 r. do 30 września 1995 r. pracował dodatkowo (1/2 etatu) na UMCS w Lublinie, na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi w charakterze nauczyciela akademickiego. Tam prowadził wykłady z mikrobiologii środowiska na specjalizacji mikrobiologia i biologia środowiska.



Podczas pracy naukowej zarówno w IUNG, jak i na UMCS pełnił także funkcje administracyjne. Od 1972 r. był kierownikiem Pracowni Gleb Zdegradowanych i w latach 1987–1993 kierownikiem Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w IUNG w Puławach. Podobnie podczas pracy na UMCS w latach 1978–1990 prowadził Pracownię Mikrobiologii Środowiska. Przez wiele lat brał czynny udział w pracach Komitetów Naukowych PAN. W latach 1963–1970 Józef Kobus pracował w Komitecie ds. Podnoszenia Żyzności Gleb Lekkich. W latach 1983–1988 brał udział w pracach Komitetu Mikrobiologicznego II Wydziału PAN. Od 1989 r. kierował Zespołem Mikrobiologii Gleby w Komitecie Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN. W 1964 r. został wybrany na członka stowarzyszenia naukowego amerykańskiego Sigma X. Od 1950 r. należał do Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, gdzie w latach 1970–1976 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Komisji Biologii Gleby przy Zarządzie Głównym PTG w Warszawie. Od 1953 r. należał też do Polskiego Towarzystwa Mikrobiologicznego, a od 1975 r. był członkiem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

Ogółem dorobek naukowy Józefa Kobusa obejmował 120 oryginalnych prac, ponadto był współautorem podręcznika Siarka w biosferze. Jego praca badawcza koncentrowała się głównie na ekologii drobnoustrojów i procesach wywoływanych przez nie w środowisku glebowym. W związku z tym badał ilościowe i jakościowe rozprzestrzenienie się drobnoustrojów w różnych glebach i ryzosferze różnych roślin. W badaniach dużo uwagi poświęcił wyjaśnianiu wpływu wywieranego przez minerały ilaste w glebach piaskowych na liczebność i aktywność drobnoustrojów biorących udział w transformacji materii mineralnej i organicznej, a zwłaszcza w gromadzeniu próchnicy, azotu mineralnego, fosforu, siarki. Ponadto badał tempo detoksykacji gleb skażonych pestycydami i metalami ciężkimi. Pod jego kierunkiem wyselekcjonowano wiele szczepów bakterii stymulujących wzrost roślin i chroniących je przed patogenami.

Józef Kobus za zasługi dla nauki i edukacji został uhonorowany Medalem Komisji Edukacji Narodowej, odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa oraz otrzymał Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Był pasjonatem literatury, pszczelarstwa, kochał konie i majsterkowanie.

Józef Kobus zmarł w 2004 r.



Stefan Martyniuk urodził się 30 stycznia 1950 r. we wsi Prehoryłe, woj. lubelskie.

Studia ukończył na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 1972 r. tytuł magistra mikrobiologii.

W 1984 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Ekologia i właściwości fitopatogena korzeni zbóż *Gaeumannomyces graminis* (Sacc) Arx & Olivier i grzybów pokrewnych z rodzaju *Phialophora*", uzyskał stopień naukowy doktora nauk rolniczych, a w 1993 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. „Badania nad naczyniową pasiastością zbóż (*Cephalosporium gramineum* Nisikado & Ikata). W 1998 r. otrzymał tytuł profesora.

W 1972 r. został zatrudniony w Zakładzie Mikrobiologii Rolniczej IUNG w Puławach. W latach 1993–2013 pełnił funkcję kierownika tegoż Zakładu. Odbył staże naukowe w zagranicznych ośrodkach badawczych, m.in. w Columbia University, Missouri, w New York State Agriculture Experimental Station w Geneva, USA.

Brał udział w badaniach nad mikrobiologicznym rozkładem substancji organicznych i tworzeniem się związków biologicznie czynnych w czasie tych przemian. Angażował się w prace dotyczące biologii, ekologii i szkodliwości ważnych gospodarczo patogenów grzybowych zbóż. Zajmował się także ekologią i praktycznym wykorzystaniem (szczepionki) bakterii wiążących azot atmosferyczny w symbiozie z roślinami bobowatymi oraz wolno żyjących w glebie bakterii należących do rodzaju *Azotobacter*, oddziaływaniem różnych zabiegów agrotechnicznych na mikrobiologiczne i biochemiczne właściwości gleby, oceną różnych parametrów mikrobiologiczno-biochemicznych oraz wybranych frakcji glebowej materii organicznej jako wskaźników zdrowotności i żyzności gleb w różnych systemach gospodarowania.

Był autorem lub współautorem ponad 140 publikacji naukowych, doniesień konferencyjnych, artykułów popularnonaukowych w czasopismach dla rolników oraz instrukcji wdrożeniowej dotyczącej ulepszonej metody wytwarzania szczepionek zawierających bakterie symbiotyczne. W 1996 r. uzyskał grant szkoleniowy pt. „Rozpoznawanie, szkodliwość i zapobieganie chorobom podsuszkowym i naczyniowej pasiastości zbóż", finansowany przez Ambasadę USA.

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów i Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego. Od 1994 r. pełnił obowiązki przewodniczącego KT 190 ds. Biologii Gleby w Polskim Komitecie Normalizacyjnym w Warszawie oraz ekspertem krajowym w TC 190 Soil Quality ISO. W latach 1996–2016 był korespondentem krajowym ds. współpracy naukowej w programie OECD „Biological Resorce Management for Sustainable Agricultural Systems". Został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.



Anna Gałązka urodziła się 5 kwietnia 1979 r. w Jaśle. Ukończyła studia na Wydziale Biologii i Nauk Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 2003 r. tytuł magistra biotechnologii.

Była słuchaczką studiów doktoranckich w IUNG-PIB w Puławach.

W 2008 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Ocena przydatności bakterii *Azospirillum* spp. i *Pseudomonas stutzeri* do bioremediacji gleb skażonych węglowodorami aromatycznymi", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych w zakresie kształtowania środowiska, specjalność mikrobiologia gleby, a w 2018 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych na podstawie ogólnego dorobku naukowego i osiągnięcia naukowego „Ocena oddziaływania różnych systemów produkcji roślinnej i technik uprawy roli na mikrobiologiczną jakość środowiska glebowego, ze szczególnym uwzględnieniem zawartości glomalin".

W latach 2010–2011 uczęszczała na studia podyplomowe dla pracowników jednostek naukowych „Zarządzanie projektami badawczymi i pracami rozwojowymi" w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

W 2008 r. została zatrudniona w Zakładzie Mikrobiologii Rolniczej IUNG-PIB w Puławach, początkowo na stanowisku starszego specjalisty badawczo-technicznego, od 2016 r. – adiunkta, a od 2019 r. na stanowisku profesora Instytutu. W 2013 r. została kierownikiem Zakładu.

Program badawczy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej do 1992 r. był realizowany w obrębie wydzielonych Pracowni: Szczepionek Bakteryjnych dla Roślin pod kierunkiem Wandy Pfeiffer-Maliszewskiej, a następnie Anny Strzelec, Drobnoustrojów Ryzosfery Roślin pod kierunkiem Józefa Kobusa oraz Saprofitycznych i Fitopatogennych Drobnoustrojów Gleby pod kierunkiem Władysława Myśkowa.

Od początku powstania Zakładu w Instytucie prowadzono badania nad wpływem drobnoustrojów glebowych na rozwój i plonowanie roślin uprawnych, a także badania nad szczepieniem *Rhizobium* i *Bradyrhizobium* roślin motylkowatych kierowane przez Jadwigę Marszewską-Ziemięcką, Wandę Pfeiffer-Maliszewską, Annę Strzelec, Marię Martyniuk, Annę Woźniakowską, Jadwigę Oroń. Wyodrębniono około 300 aktywnych szczepów *Rhizobium* i *Bradyrhizobium* specyficznych dla 20 gatunków roślin motylkowatych. Ze szczepów tych utworzono stałą kolekcję stanowiącą podstawę do badań cech fizjologicznych i biochemicznych tych bakterii oraz ich aktywności



Anna Stachyra podczas obserwacji mikroorganizmów glebowych

symbiotycznych w procesie wiązania azotu atmosferycznego. W 1954 r. z inicjatywy Jadwigi Marszewskiej-Ziemięckiej uruchomiono Wytwórnię Szczepionek „Nitragina" według opracowanej w Zakładzie technologii. Zakład dostarczał również do produkcji szczepionek aktywne szczepy *Rhizobium* z własnej kolekcji.

W Zakładzie prowadzono także badania nad wykorzystaniem bakterii *Azotobacter chroococcum*, jako aktywnego asymilatora wolnego azotu, w praktyce rolniczej do szczepienia nim roślin niemotylkowatych. Wyodrębniono ok. 40 szczepów *Azotobacter chroococcum* o różnej aktywności wiązania N_2 i włączono je do kolekcji szczepów Zakładu. Badano również oddziaływanie azotobaktera na szczepione nim rośliny uprawne, zwłaszcza z rodziny krzyżowych, trawy i niektóre warzywne.

W Zakładzie oprócz badań nad symbiozą bakterii z roślinami bobowatymi badano też występowanie symbiozy pomiędzy roślinami zbożowymi i grzybami tworzącymi mikoryzę endotrofizyczną, obecnie zaliczaną do rodzaju mikoryzy wezikularno-arbuskularnej.

Oprócz drobnoustrojów żyjących w bardzo ścisłej symbiozie dużo badań poświęcono drobnoustrojom ryzosfery żyjącym w asocjacji (szczepy z rodzaju *Azospirillum*). Od 1976 r. prowadzono badania nad ilością i jakością bakterii występujących w ryzosferze roślin zbożowych, gdzie wyodrębniono z korzeni pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa około 1700 szczepów bakterii i ok. 500 szczepów grzybów. Podobne badania prowadzono również w zakresie traw.

W Zakładzie prowadzono badania dotyczące biologii, ekologii i zwalczania *Gaeumannomyces graminis* powodującego zgorzel podstawy źdźbła oraz *Cephalospo-*

rium gramineum wywołującego naczyniową pasiastość. Tę nową chorobę zbóż po raz pierwszy opisano w kraju w Zakładzie Mikrobiologii Rolniczej w Puławach.

Prace badawcze dotyczyły także udziału mikroflory w kształtowaniu żyzności gleby w detoksykacji środowiska.

W latach 2010–2020 w Zakładzie prowadzone były badania z zakresu biologii molekularnej, dokonywano oceny zróżnicowania genetycznego oraz identyfikacji mikroorganizmów glebowych, prowadzono ocenę różnorodności mikrobiologicznej gleb związanej z praktyką rolniczą i ochroną środowiska, a także oceny różnych parametrów mikrobiologicznych, biochemicznych i ruchomych frakcji materii organicznej jako wskaźników żyzności i zdrowotności gleby, a także analizy wpływu różnych zabiegów agrotechnicznych na te wskaźniki.

Pracownicy Zakładu zajmowali się identyfikacją i charakterystyką profilu metabolicznego bakterii i grzybów, określaniem zawartości glomalin w glebach Polski oraz prowadzili badania nad właściwościami i praktycznym wykorzystaniem bakterii zdolnych do wiązania azotu atmosferycznego oraz bakterii symbiotycznych roślin bobowatych (Nitragina).

W Zakładzie realizowanych było wiele projektów naukowych, których tematyka badawcza obejmowała zagadnienia związane z ochroną jakości gleb, oceną aktywności biologicznej, żyznością gleb oraz jakością plonu w różnych systemach gospodarowania, udziałem mikroorganizmów zasiedlających korzenie (ryzosfera i części nadziemne roślin zbożowych) w ochronie roślin przed odglebowymi chorobami zbóż. Tematyka ta miała istotne znaczenie dla pełnionej przez Instytut roli ośrodka doradczego dla instytucji szczebla centralnego oraz rozwijania potencjału naukowego Instytutu.

Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej

Pracownicy naukowi: dr Barbara Abramczyk, dr Janusz Czaban, dr Karolina Furtak, dr Anna Gajda, dr hab. Anna Gałązka prof. IUNG-PIB, prof. dr Julia Kaliniewicz-Gołębiowska, dr Teresa Hauke-Bosak Pacewicz, prof. dr hab. Józef Kobus, dr Monika Kozieł, doc. dr hab. Maria Król, dr Andrzej Księżniak, mgr Maria Martyniuk, prof. dr hab. Stefan Martyniuk, dr Anna Marzec-Grządziel, prof. dr hab. Władysław Myśków, dr Wojciech Leopold Paszkowski, prof. dr Wanda Pfeiffer-Maliszewska, mgr Sylwia Siebielec, dr Anna Stachyra, prof. dr Jadwiga Czajkowska-Strzemska, prof. dr hab. Anna Strzelec, dr Urszula Sypniewska, mgr Małgorzata Woźniak, dr Tadeusz Wróbel, prof. dr Jadwiga Marszewska-Ziemięcka.

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: Ewa Abramek, Elżbieta Bajson, inż. Jerzy Berliński, Barbara Bilińska-Skowron, mgr Jarosław Ciepiel, Eleonora Czaja, Krystyna Maria Czerwińska, mgr Stanisława Dec-Plewka, Edward Furdal, mgr Karolina Gawryjołek, inż. Danuta Górka-Dragan, Emilia Grzęda, mgr Maria Hołysz, mgr Agata



Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w 1998 r.

(I rząd od lewej): Władysław Myśków, Wanda Maliszewska, Anna Strzelec, Józef Kobus, Stefania Zięba, Stefan Martyniuk; **(II rząd od lewej):** Jadwiga Oroń, Barbara Wróblewska, Janusz Czaban, Maria Martyniuk, Teresa Respondowska, Andrzej Perzyński, Danuta Masiak, Anna Złotnik, Leopold Paszkowski, Anna Stachyra, Krystyna Lewtak, Anna Gajda, Maria Król, Stanisława Pękala, Anna Woźniakowska, Andrzej Księżniak

Janczarek, mgr Halina Karnicka, Alfreda Kotowska-Czerwińska, Jolanta Kozińska, Krystyna Krahelska, Zofia Kupczyk, mgr Ewa Kurek, Krystyna Lewtak, mgr Jadwiga Łanowska, Anna Łyjak, mgr Maria Markiewicz, mgr Danuta Masiak, inż. Barbara Maziarczyk, Maria Michniuk, Eleonora Molenda, mgr Zdzisława Nieżychowska, mgr Jadwiga Oroń, Stanisław Owczarz, mgr Andrzej Perzyński, mgr Anna Pliszczyńska-Maderner, Helena Przydatek, Elżbieta Raszewska, Teresa Respondowska, Anna Rosiak, Natalia Sadura, Danuta Sakowska-Wróbel, Zofia Siejka, Stanisław Siejka, Alicja Skiba, Halina Skwarek-Rybicka, Maria Szczukin, Zdzisław Świątek, Bogumiła Werpachowska, mgr Anna Wierzbicka, Jadwiga Wolska, mgr Anna Woźniakowska, Józefa Wójcik, mgr Barbara Wróblewska, mgr Stefania Zięba, Grażyna Żukowska, mgr Barbara Żurawska.



Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w 2011 r.

(rząd dolny od lewej): Karolina Gawryjołek, Emilia Grzęda, Anna Gałązka; **(stoją od lewej):** Krystyna Lewtak, Maria Król, Janusz Czaban, Monika Kozieł, Andrzej Perzyński, Stefan Martyniuk, Barbara Wróblewska, Barbara Gębala, Jadwiga Oroń, Anna Gajda, Iwona Stefanek, Anna Stachyra



Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w 2015 r.

(od lewej): Andrzej Perzyński, Stefan Martyniuk, Anna Gałązka, Krystyna Lewtak, Anna Gajda, Maria Król, Barbara Wróblewska, Emilia Grzęda, Anna Stachyra, Karolina Gawryjołek, Monika Kozieł, Andrzej Księżniak, Janusz Czaban



Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w 2018 r.

(od lewej): Elżbieta Bajson, Maria Król, Maria Martyniuk, Stanisława Pękala, Zofia Siejko, Andrzej Perzyński, Anna Woźniakowska, Stefania Zięba, Karolina Furtak, Barbara Wróblewska, Karolina Gawryjołek, Małgorzata Woźniak, Sylwia Siebielec, Olga Ciotucha, Anna Gałązka, Emilia Grzęda, Anna Gajda; **(II rząd od lewej):** Stefan Martyniuk, Jarosław Grządziel, Jarosław Ciepiel, Andrzej Księżniak



Pracownicy Zakładu Mikrobiologii Rolniczej w 2023 r.

(I rząd od lewej): Karolina Furtak, Anna Gałązka, Anna Marzec-Grządziel, Agata Janczarek, Monika Kozieł, Małgorzata Woźniak, Krystyna Lewtak; **(II rząd od lewej):** Jarosław Ciepiel, Stefan Martyniuk, Karolina Gawryjołek

ZAKŁAD SYSTEMÓW I EKONOMIKI PRODUKCJI ROŚLINNEJ

Zakład Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej powstał 1 października 1998 r. z połączenia Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej oraz Zakładu Płodozmianów. Kierownikiem Zakładu w latach 1986–2009 był Jan Kuś, w latach 2009–2014 i od 2020 r. Krzysztof Jończyk oraz w latach 2014–2019 Mariusz Matyka.



Jan Kuś urodził się w 1943 r. w Połomi, woj. rzeszowskie. W latach 1963–1968 studiował na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. Po ukończeniu studiów odbył roczny staż w Katedrze Ogólnej Uprawy Roli i Roślin WSR w Lublinie.

W 1975 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Wpływ pogłębionej uprawy oraz nawożenia na plonowanie roślin i kształtowanie się niektórych elementów właściwości gleby w zmianowaniach o różnym udziale zbóż", uzyskał stopień doktora, a w 1984 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku naukowego oraz rozprawy pt. „Ocena zmianowań z różnym udziałem zbóż". W 1991 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych.

W 1969 r. rozpoczął pracę w Pracowni Uprawy Roli IUNG w Puławach na stanowisku asystenta. W latach 1986–1998 kierował Pracownią Uprawy Roli należącą do Zakładu Uprawy Roli w Laskowicach, która w 1987 r. została przekształcona w Zakład Przyrodniczych Podstaw Zmianowania Roślin, a w 1992 r. w Zakład Płodozmianów. W latach 1998–2009 kierował Zakładem Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej.

W latach 1985–2016 był członkiem Rady Naukowej IUNG, w tym sekretarzem (1985–1991), zastępcą przewodniczącego (1991–1999) oraz przewodniczącym (2003–2016).

Był członkiem Rady do Spraw Wsi i Rolnictwa przy Prezydencie RP Lechu Kaczyńskim (2009–2010), Rady Rolnictwa Ekologicznego przy Ministrze Rolnictwa i Rozwoju Wsi (1996–2005 członkiem, a 2006–2014 przewodniczącym), Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych (2009–2012), Komitetu Uprawy Roślin PAN (1990–2014), Polskiego Komitetu Narodowego ds. Międzynarodowego programu „Zmiany Globalne Geosfery i Biosfery" (IGBP Global Change) przy Prezydium PAN (2003–2006), Rady Naukowej IHAR Radzików (2001–2005), Rady Naukowej Stacji Badawczej Rolnictwa Ekologicznego i Hodowli Zachowawczej Zwierząt (1999–2002 i 2003–2006). Był założycielem PTNA i organizatorem oddziału w Puławach.

Jan Kuś należał do komitetów redakcyjnych Roczników Nauk Rolniczych i Acta Scientiarum Polonorum.

Zajmował się głównie biologicznymi i produkcyjnymi skutkami specjalizacji w produkcji roślinnej oraz wyjaśnianiem przyczyn i mechanizmu spadku plonów zbóż w specjalistycznych płodozmianach, przyrodniczymi i ekonomiczno-organizacyjnymi uwarunkowaniami specjalizacji w produkcji rolniczej, systemami produkcji rolniczej, ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa ekologicznego, uwarunkowaniami ekonomiczno-organizacyjnymi produkcji rolniczej na cele energetyczne, ujemnymi oddziaływaniami rolnictwa na środowisko przyrodnicze i sposobami ich ograniczania.

Był autorem 600 publikacji, w tym 200 oryginalnych prac naukowych, a także autorem ponad 200 opracowań popularnonaukowych oraz materiałów szkoleniowych. W całym okresie pracy zawodowej współpracował z praktyką rolniczą, głównie z ośrodkami doradztwa rolniczego.

Był promotorem w 5 przewodach doktorskich, recenzentem 7 rozpraw doktorskich, 11 rozpraw habilitacyjnych oraz 14 wniosków o nadanie tytułu profesora. Zaopiniował 5 wniosków dla Centralnej Komisji.

W 1992 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, w 2000 r. – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, w 1977 r. – Zasłużony Pracownik Rolnictwa, a w 2000 r. – Srebrną Odznakę Za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Był kierownikiem zespołu wyróżnionego Nagrodą Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2006 i 2014 r. W latach 1984, 1985 i 1990 r. otrzymał Nagrody Dyrektora IUNG.

W 2019 r. przeszedł na emeryturę.



Krzysztof Jończyk urodził się w 1962 r. w Przysusze. Studia ukończył na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Krakowie, uzyskując w 1987 r. tytuł magistra inżyniera rolnictwa.

W 1996 r., po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Oddziaływanie siedmiu czynników agrotechnicznych na plonowanie pszenicy ozimej w doświadczeniach z replikacją połówkową", uzyskał stopień doktora nauk agronomicznych, a w 2019 r. stopień doktora habilitowanego w dyscyplinie rolnictwo i ogrodnictwo na podstawie pracy pt.: „Produkcyjność i jakość pszenicy ozimej uprawianej w ekologicznym systemie produkcji roślinnej". W 1989 r. podjął pracę w Zakładzie Płodozmianów IUNG w Puławach, a w 1998 r. po przekształceniu Zakładu w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej IUNG. W latach 2009–2014 i od 2020 r. pełnił funkcję kierownika tego Zakładu.

Problematyka badawcza, którą był zainteresowany koncentrowała się wokół zagadnień związanych z produkcyjnymi i środowiskowymi konsekwencjami różnych systemów produkcji roślinnej. Był autorem lub współautorem ponad 200 publikacji naukowych i popularnonaukowych związanych z zagadnieniami: uproszczeń w uprawie roli i ich konsekwencji, agrotechniki zbóż ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływania poszczególnych jej elementów na produkcyjność roślin, doskonalenia agrotechniki w rolnictwie ekologicznym. Kierował wieloma projektami badawczymi z zakresu innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, doskonalenia agrotechniki i promocji rolnictwa ekologicznego.

Uzyskał (wraz z zespołem) dwie nagrody MRiRW, w 2006 za: Opracowanie naukowych podstaw rolnictwa ekologicznego oraz jego promocję i upowszechnianie, a w 2014 za: Ocenę i promocję różnych systemów produkcji rolniczej.



Mariusz Matyka urodził się 5 czerwca 1978 r. w Kraśniku. Ukończył studia na Wydziale Ogrodniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 2003 r. tytuł magistra inżyniera ogrodnictwa.

Odbył staż w gospodarstwie ogrodniczym Biri Gartneri położonym w Norwegii. W 2004 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej IUNG w Puławach, jednocześnie uczęszczając na studia doktoranckie.

W 2007 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Przemiany wybranych gospodarstw o różnych kierunkach produkcji w okresie transformacji systemowej", uzyskał stopień doktora nauk rolniczych w dyscyplinie agronomia, a w 2013 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w dyscyplinie agronomia na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Produkcyjne i ekonomiczne aspekty uprawy roślin wieloletnich na cele energetyczne". W 2019 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych.

W latach 2014–2019 sprawował funkcję kierownika Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej, a od 2019 r. został powołany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na funkcję zastępcy dyrektora IUNG ds. naukowych w zakresie badań środowiskowych, a w 2024 r. na funkcję dyrektora naczelnego.

Jego działalność naukowa i badawcza skupiała się wokół zagadnień dotyczących zmian w organizacji i intensywności produkcji gospodarstw rolniczych w kontekście ich wpływu na efekty produkcyjne, ekonomiczne i środowiskowe; regionalnego zróżnicowania uwarunkowań funkcjonowania i efektywności gospodarstw rolniczych;

ocen produkcyjności i efektywności ekonomicznej oraz oddziaływania na środowisko uprawy różnych gatunków roślin wykorzystywanych na cele energetyczne w formie biomasy stałej i substratów do produkcji biogazu, a także analiza zakresu i konsekwencji wdrażania Wspólnej Polityki Rolnej oraz regulacji prawnych związanych z sektorem rolniczym.

W ramach swojej pracy zawodowej zaangażowany był w funkcjonowanie rad naukowych (IUNG-PIB i INS), towarzystw naukowych (EAAE, SERiA, PTA), organizacji branżowych (PIPC, Fertilizers Europe) oraz zespołów eksperckich.

Zakład prowadził szeroką współpracę z instytutami badawczymi, uczelniami wyższymi, doradztwem rolniczym, jednostkami administracji państwowej, przedsiębiorstwami sektora agrobiznesu oraz gospodarstwami rolnymi.

Prace badawcze i wdrożeniowe realizowane w Zakładzie dotyczyły oceny oddziaływania gospodarstw o różnej intensywności i kierunkach produkcji na środowisko przyrodnicze, oceny możliwości produkcji i wykorzystania surowców roślinnych do produkcji biopaliw płynnych, stałych i biogazu, produkcyjnych i przyrodniczych następstw specjalistycznych płodozmianów zbożowych, a także oceny oddziaływania różnych systemów produkcji rolniczej na środowisko przyrodnicze oraz możliwości ich rozwoju w poszczególnych regionach kraju, oceny efektów i propozycji zmian we Wspólnej Polityce Rolnej, doskonalenia zasad agrotechniki i organizacji produk-



Beata Feledyn-Szewczyk podczas obserwacji na doświadczeniu z uprawą zbóż w systemie ekologicznym



Ewa Markowska-Strzemska i Grzegorz Matraszek podczas pobierania próbek roślin z doświadczenia z uprawą pszenicy

cji roślinnej w gospodarstwach ekologicznych; wdrażania i oceny nowych technik uprawy roli oraz wdrażania i oceny praktyk rolniczych ograniczających emisję gazów cieplarnianych.

Pracownicy Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej

Pracownicy naukowi: dr Adam Berbeć, prof. dr hab. Irena Duer, dr hab. Beata Feledyn-Szewczyk prof. IUNG-PIB, prof. dr hab. Adam Harasim, doc. dr hab. Janusz Jankowiak, dr hab. Krzysztof Jończyk, dr hab. Jerzy Kopiński, prof. dr hab. Stanisław Krasowicz, prof. dr hab. Jan Kuś, dr Andrzej Madej, prof. dr hab. Mariusz Matyka, mgr Małgorzata Nakielska, dr Paweł Radzikowski, dr Adam Siuta, dr hab. Janusz Smagacz prof. IUNG-PIB, dr hab. Jarosław Stalenga prof. IUNG-PIB, dr Janina Ufnowska, dr Agata Witorożec-Piechnik.

Pracownicy inżynieryjni i techniczni: dr Tadeusz Dworakowski, mgr Andrzej Górnik, mgr Maria Kamińska, Ewa Komoszka, mgr Maja Kostrzewa-Kosiarska, mgr Jerzy Kuźmicki, mgr Ewa Markowska-Strzemska, mgr Andrzej Markowski, mgr Marzena Milaniuk, mgr Anna Mróz, Mieczysław Napora, mgr Eliza Nieściór, mgr Joanna Słowik, mgr Paweł Wolszczak, Marek Woźniak.



Pracownicy Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej w 2020 r.

(I rząd od lewej): Andrzej Madej, Stanisław Krasowicz, Małgorzata Nakielska, Jan Kuś, Mariusz Matyka, Beata Feledyn-Szewczyk, Paweł Radzikowski, Jerzy Kopiński, Adam Harasim; **(II rząd od lewej):** Janusz Smagacz, Jarosław Stalenga, Mieczysław Napora, Ewa Markowska-Strzemska, Paweł Wolszczak, Marek Woźniak, Adam Berbeć, Krzysztof Jończyk, Andrzej Górnik



Pracownicy Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej w 2024 r.

(od lewej): Marek Woźniak, Jerzy Kopiński, Maja Kostrzewa- Kosiarska, Janusz Smagacz, Andrzej Madej, Małgorzata Nakielska, Adam Kleofas Berbeć, Ewa Markowska- Strzemska, Jarosław Stalenga, Krzysztof Jończyk, Krzysztof Krakowiak, Agata Witorożec- Piechnik, Andrzej Górnik, Stanisław Krasowicz

***

ZAKŁAD EKONOMIKI I ORGANIZACJI PRODUKCJI ROŚLINNEJ. Przed drugą wojną światową Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego miał rozbudowany Dział Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw. Prace z tego zakresu były inicjowane przez wybitnego uczonego Franciszka Bujaka, który stworzył także silny zespół pracowników zajmujących się problematyką ekonomiki rolnictwa. Z Działu, w wyniku likwidacji PINGW, powstał Instytut Ekonomiki Rolnictwa w Warszawie. Jednak część tematyki ekonomiczno-organizacyjnej pozostała w IUNG.

W 1952 r. w ramach Zakładu Uprawy Roli i Płodozmianów z siedzibą we Wrocławiu, kierowanego przez Bolesława Świętochowskiego, utworzono specjalną placówkę naukową – Zespół Płodozmianów, obsadzoną przez doświadczonych rolników, nie tylko naukowców, ale i praktyków. Placówka ta miała za zadanie prowadzenie badań z zakresu naukowej organizacji produkcji i upowszechnienia ich wyników w gospodarstwach wielkoobszarowych naszego kraju, głównie w PGR. W 1954 r. Bolesław Świętochowski powierzył kierowanie Zespołem Płodozmianów Januszowi Kozakiewiczowi.

W 1954 r. powołano Zakład Ekonomiki i Płodozmianów pod kierownictwem Janusza Kozakiewicza. W tym czasie utworzono placówki Zakładu w Poznaniu pod kierunkiem Augustyna Ponikiewskiego, w Gdańsku pod kierunkiem Kazimierza Walewskiego i we Wrocławiu pod kierunkiem Bronisława Wojciechowskiego, istniejącą do 1972 r.

W 1972 r. Zakład Ekonomiki i Płodozmianów przekształcono w Zakład Organizacji Produkcji Roślinnej.

W skład tego Zakładu wchodziły Pracownie: w Puławach prowadząca prace z zakresu rejonizacji produkcji roślinnej w kraju, kierowana przez Jerzego Krzymuskiego, w Poznaniu zajmująca się zagadnieniem ekonomiki nawodnień deszczownianych i współdziałająca z zakładami doświadczalnymi, kierowana przez Helenę Spytkowską, w Gdańsku wyspecjalizowana w gospodarce paszowej, analizach produkcji roślinnej i zwierzęcej, kierowana przez Kazimierza Walewskiego.

Janusz Kozakiewicz urodził się 26 maja 1911 r. w Kamieńskoje (obecnie Rosja). W 1930 r. ukończył Gimnazjum im. Stefana Batorego w Warszawie, a w 1934 r. studia na Wydziale Rolniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W latach 1934–1935 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. W latach 1935–1939 r. był administratorem gospodarstwa Giżyce koło Sochaczewa. Zmobilizowany w 1939 r. brał udział w wojnie obronnej jako podporucznik 4. Pułku Ułanów Zaniemeńskich. Po klęsce wrześniowej znalazł się na Litwie. Janusz Kozakiewicz został internowany i po ucieczce z obozu przybył na początku 1940 r. do majątku Bolcze, pow. rosieński. Przez cały okres okupacji należał do ZWZ i AK



(ps. Jacek i Jeremiasz) i pracował jako administrator różnych majątków, dzięki czemu miał możliwość wspomagania ruchu oporu i udzielania schronienia prześladowanym.

W 1942 r. rozkazem komendanta Okręgu Wileńskiego AK został awansowany do stopnia porucznika. Jednocześnie otrzymał nominację na stanowisko dowódcy oddziału Polaków z Litwy Kowieńskiej. W 1944 r. jako żołnierz Okręgu Wileńskiego AK uczestniczył w wyzwoleniu Wilna. Za zasługi wojenne otrzymał stopień rotmistrza. Zatwierdzenia tego awansu doczekał się dopiero pod koniec życia. Po rozbrojeniu jego oddziału przez Armię Czerwoną był więziony w różnych obozach na terenie byłego ZSRR (Miedniki, Łukiszki). Od 1 września 1944 r. przebywał w Riazaniu, gdzie został umieszczony w specjalnym obozie NKWD nr 454, a po głodówce podjętej przez grupę więźniów – oficerów był przewieziony do Diagilewa, zaś latem 1947 r. do obozu w Czerepowcu pod Wołogdą. Do kraju powrócił w listopadzie 1947 r. Od początku 1948 r. pracował w PGR (początkowo Państwowe Nieruchomości Ziemskie) w Gdańsku na stanowisku inspektora administracyjnego, a potem inspektora kontroli, następnie w Oddziale Wojewódzkim Banku Rolnego w Gdańsku. W lutym 1951 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął pracę w IUNG kolejno jako inspektor zakładów doświadczalnych, następnie w Zespole Płodozmianów pod kierunkiem Bolesława Świętochowskiego. Później pracował na stanowisku kierownika Zakładu Ekonomiki i Płodozmianów, a potem jednostek, które powstawały w wyniku przekształceń.

Rada Wydziału Rolniczego Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu 26 czerwca 1962 r. nadała mu stopień naukowy doktora nauk rolniczych, za pracę pt. „Studia nad perspektywicznym rozmieszczeniem w Polsce uprawy pszenicy i jęczmienia". W 1967 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego za całokształt dorobku i pracę pt. „Zboża w organizacji produkcji roślinnej".

W 1981 r. przeszedł na emeryturę. Przez kilka lat pracował jeszcze na 1/2 etatu jako doradca i konsultant w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej IUNG. Był członkiem Rad Naukowych IUNG i IER oraz członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN.

W swojej niezwykle aktywnej pracy zawodowej zajmował się ekonomiką, koncentrując się na zagadnieniach organizacji gospodarstw. Jego dorobek stanowi około 200 publikacji, w skład których wchodzą prace naukowe, popularnonaukowe, popularne i opracowania podręcznikowe. Był on także autorem szeregu (niepublikowanych) opracowań wykonywanych dla Ministerstwa Rolnictwa, Komisji Planowania i innych.

Był współautorem pierwszego polskiego opracowania pt. Wytyczne do wprowadzania płodozmianów. Praca ta stała się podstawą opracowywania planów urządzeniowych dla PGR i podręcznikiem, z którego korzystali projektanci Biur Urządzeń Rolnych i studenci.

Drugim ważnym kierunkiem działalności naukowej Janusza Kozakiewicza były studia nad ekonomiką i organizacją produkcji roślinnej w Polsce. Efektem tego były jego prace: doktorska, habilitacyjna oraz opracowania dotyczące prognoz rozwoju rolnictwa w Polsce, m.in. ekspertyzy dla Komitetu Gospodarki Wodnej PAN. W 1983 r. wydał skrypt Metodyka opracowania projektu gospodarczego urządzania przedsiębiorstwa rolnego. Był współautorem i redaktorem wielu wydań Zaleceń Agrotechnicznych IUNG.

Janusz Kozakiewicz był znany w szerokich kręgach rolników praktyków. Więź z praktyką znajdowała wyraz w ocenach, a także w zaleceniach i poradach dla zakładów doświadczalnych IUNG, z którymi był mocno związany. Posiadał umiejętność kompleksowego spojrzenia na rolnictwo. Potrafił prezentować własne poglądy, nie ulegając koniunkturalnym naciskom. Publikował także artykuły o tematyce historycznej. Żywo interesował się historią Polski, zwłaszcza wydarzeniami, które były przez historyków pomijane lub tendencyjnie interpretowane. Jego pasją była też historia rolnictwa. Współpracował z Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu.

Już po przejściu na emeryturę przygotował pracę monograficzną pt. Organizacja pracy i wyniki produkcyjne majątków ziemskich w okresie międzywojennym z 1986 r. W tym opracowaniu, opartym na dokumentach, materiałach naukowych i wspomnieniach światłych rolników, podjął temat omijany przez szereg lat z racji nieprzychylnej opinii o rolnictwie wielkoobszarowym z okresu międzywojennego. Janusz Kozakiewicz nie narzucał swoich opinii. Był człowiekiem, który cenił i szanował racje innych.

Za swą działalność w walce z okupantem został odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem AK, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, a także otrzymał szereg wysokich odznaczeń państwowych i wyróżnień za działalność zawodową (Krzyż Kawalerski i inne).

Janusz Kozakiewicz zmarł w 1993 r. w Warszawie.

W 1976 r. zlikwidowano wszystkie pracownie poza Puławami i zmieniono nazwę na Zakład Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej. Od listopada 1979 r. na stanowisko kierownika Pracowni w Puławach powołano Kazimierza Bisa.

W 1980 r. kierownik Zakładu Janusz Kozakiewicz przeszedł na emeryturę, wówczas funkcję kierownika Zakładu objął Kazimierz Bis, którą pełnił w latach 1981–1994. Po jego śmierci w latach 1994-1998 Zakładem kierował Stanisław Krasowicz.



Kazimierz Bis urodził się 5 września 1930 r. w Nisku. Tam też uczęszczał do szkoły podstawowej i średniej. Od najmłodszych lat był związany z rolnictwem. Technikum Rolnicze ukończył w 1949 r., a w 1954 r. studia na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Po ukończeniu studiów rozpoczął pracę jako asystent, a następnie starszy asystent w katedrze Uprawy Łąk i Pastwisk ówczesnej Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie. W latach 1960–1965 pracował na stanowisku dyrektora Rolniczego Zakładu Doświadczalnego WSR w Uhrusku. W 1965 r. na propozycję rektora powrócił na Uczelnię i pełnił funkcję dyrektora Rolniczych Zakładów Doświadczalnych. Od 1966 r. podjął pracę naukowo-dydaktyczną w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Zwierzęcej na Wydziale Zootechnicznym WSR w Lublinie.

Pracę doktorską obronił w 1969 r. na Wydziale Rolniczym WSR w Lublinie. Po otrzymaniu stopnia doktora nauk rolniczych koncentrował się na zagadnieniach ekonomiki i organizacji produkcji zwierzęcej, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki paszowej. Zainteresowania problematyką wykorzystania pasz i efektywności produkcji zwierzęcej zaowocowały rozprawą habilitacyjną i uzyskaniem w 1977 r. stopnia doktora habilitowanego nauk rolniczych na Wydziale Rolnym Akademii Rolniczej w Lublinie. Praca habilitacyjna została wyróżniona nagrodą ministra nauki szkolnictwa wyższego i techniki. Tytuł profesora nauk ekonomicznych otrzymał w 1989 r.

W 1977 r. przeszedł do pracy w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, na stanowisko docenta, pozostając jednocześnie na 1/2 etatu w Akademii Rolniczej w Lublinie. W dwa lata później powierzono mu funkcję kierownika Pracowni w Puławach wchodzącej w skład Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej. W 1981 r. został kierownikiem tego Zakładu i pełnił tę funkcję do czasu nieoczekiwanej i przedwczesnej śmierci.

Dorobek publikacyjny Kazimierza Bisa obejmował ponad 200 pozycji, z których około połowy stanowiły rozprawy i opracowania naukowe, głównie z zakresu ekonomiki i organizacji rolnictwa.

Jego zainteresowania naukowe dotyczyły: gospodarki paszowej ze szczególnym uwzględnieniem łąk i pastwisk, oceny produkcyjno-ekonomicznej żywienia zwierząt, efektywności różnych technologii produkcji roślinnej, a zwłaszcza zbóż, oceny rolniczej wartości gruntów dla celów produkcyjnych i dochodowych, ustalenia podatku rolnego i cen ziemi, możliwości rozwoju rolnictwa w różnych rejonach i warunkach klimatyczno-glebowych.

Kazimierz Bis kierował resortowym programem badawczo-rozwojowym pt. „Opracowanie przykładowych modeli gospodarstw dla różnych warunków przy-

rodniczych i kierunków produkcji", który był realizowany w latach 1986–1990 oraz w 1988 r. przygotowaniem raportu dla Banku Światowego pt. Produkcja roślinna w Polsce. Duże znaczenie dla praktyki rolniczej miały kierowane przez niego prace dotyczące regionalnych uwarunkowań rozwoju produkcji rolniczej, zwłaszcza dotyczące rejonu Kanału Wieprz-Krzna, Lubelskiego Zagłębia Węglowego i województwa zamojskiego. Kazimierz Bis w ostatnim roku swojego życia podjął badania nad gospodarstwami rodzinnymi.

Jako nauczyciel akademicki, od 1972 r. prowadził na Akademii Rolniczej w Lublinie wykłady z zakresu ekonomiki i organizacji produkcji zwierzęcej, zasad zarządzania przedsiębiorstwami rolnymi i doradztwa rolniczego, a także na seminariach, konferencjach i kursach organizowanych przez różne organizacje i towarzystwa naukowe. W ostatnim okresie swej działalności, na Podyplomowym Studium Samorządności Wiejskiej przy UMCS prowadził wykłady z dziedziny agrobiznesu i gospodarki lokalnej.

Obok działalności naukowej i organizacyjnej Kazimierz Bis aktywnie uczestniczył w ruchu młodzieżowym i ludowym. Z jego wiedzy, doświadczenia zawodowego i życiowego korzystały liczne organizacje naukowe, społeczno-zawodowe, a przede wszystkim młodzież akademicka.

Kazimierz Bis pełnił wiele funkcji w AR w Lublinie i IUNG w Puławach. Był członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, Społecznej Rady Doradztwa Rolniczego przy ODR w Końskowoli, Rady Naukowo-Technicznej przy Wojewodzie Kieleckim.

Aktywnie uczestniczył w pracach towarzystw naukowych i organizacji społeczno-zawodowych, będąc członkiem, m.in. PTZ, PTNA, Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa. W dowód uznania tej działalności otrzymał liczne odznaczenia i nagrody. Za całokształt swojej pracy został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Kazimierz Bis zmarł w 1994 r. w Puławach.

Stanisław Krasowicz urodził się 14 października 1950 r. w Kazimierzu Dolnym, woj. lubelskie. Ukończył studia na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierunek ekonomika rolnictwa, uzyskując w 1972 r. tytuł magistra.



W 1979 r. w IUNG, po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Porównanie wartości gospodarczej ważniejszych roślin pastewnych", uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, a w 1997 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii – ekonomiki i organizacji go-

spodarstw na podstawie kolokwium habilitacyjnego, oceny całokształtu dorobku oraz rozprawy habilitacyjnej pt. „Analiza i ocena gospodarstw ekologicznych, integrowanych i tradycyjnych w rejonie Polski północno-wschodniej na tle warunków przyrodniczych". W 2001 r. otrzymał tytuł profesora nauk rolniczych w zakresie agronomii.

Odbył półroczny staż w ZD IUNG w Puławach. W 1973 r. został zatrudniony w IUNG, początkowo w Zakładzie Organizacji Produkcji Roślinnej, a w latach 1976–1986 w Zakładzie Metodyki i Informatyki. W 1986 r. powrócił do pracy w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej, w którym w latach 1994–1998 pełnił funkcję kierownika. Od 1998 r. pracował na stanowisku docenta w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej.

W latach 1999–2010 sprawował funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowo-badawczych, a w latach 2010–2019 pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych w zakresie badań środowiskowych.

Stanisław Krasowicz zajmował się problemami ekonomiki i organizacji produkcji roślinnej oraz analizą i oceną gospodarstw, oceną wykorzystania potencjału produkcyjnego i intensywności rolnictwa na poziomie gospodarstw, gmin, regionów i kraju, możliwościami rozwoju różnych gałęzi i kierunków produkcji roślinnej, przyrodniczymi i ekonomiczno-społecznymi uwarunkowaniami rozwoju rolnictwa, systemami rolniczymi i stopniem zrównoważenia gospodarstw o różnych kierunkach produkcji w zróżnicowanych warunkach siedliskowych, prognozowaniem zmian w produkcji rolniczej w Polsce, przydatnością wskaźników i metod oceny ekonomiczno-rolniczej w badaniach rolniczych, analizą programów rozwoju regionalnego i rejonizacji produkcji rolniczej, współpracą z doradztwem rolniczym, poprawą efektywności transferu wyników badań do praktyki, a także historią rolnictwa i nauk rolniczych.

W okresie 2005–2019 nadzorował realizację programów wieloletnich IUNG-PIB, których był współautorem. W latach 1995–2008 był członkiem Rady Naukowej IUNG. W okresie 1995–1999 pełnił funkcję sekretarza Rady Naukowej IUNG.

Był członkiem Rad Naukowych Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN oraz IERiGŻ-PIB w Warszawie, a także członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich PAN; Polskiego Towarzystwa Agronomicznego (PTA); Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA) oraz przewodniczącym Komisji Rolnictwa i Weterynarii Oddział PAN w Lublinie.

W latach 1999–2011 pracował na stanowisku profesora w Puławskiej Szkole Wyższej, prowadząc wykłady i ćwiczenia z przedmiotów: polityka regionalna i polityka gospodarcza.

Był autorem lub współautorem około 360 publikacji naukowych, rozdziałów w książkach oraz prac popularnonaukowych, popularnych i materiałów szkoleniowych. Był promotorem około 70 prac licencjackich w PSW, pracy magisterskiej na Wydziale Rolnictwa i Biologii SGGW w Warszawie oraz jednej pracy doktorskiej, a także recenzentem 18 rozpraw doktorskich, 5 przewodów habilitacyjnych, 6 wniosków o nadanie tytułu profesora nauk rolniczych, kilku książek i około 150 artykułów naukowych.

W 1985 r. otrzymał nagrodę zespołową II stopnia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej za opracowanie podstaw alokacji puli nawozowej, w 1992 r. Brą-

zowy Krzyż Zasług, w 2008 r. Złoty Medal za Długoletnią Służbę, w 2010 r. Odznakę honorową Zasłużony dla województwa lubelskiego oraz nagrodę zespołową Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za ocenę wpływu gospodarki nawozowej na jakość gleb i wód w Polsce, w 2015 r. Medal Zasłużony dla SGGW, a w 2019 r. Odznakę honorową Zasłużony dla Rolnictwa.

W latach 1981–1989 uczestniczył w ramach współpracy naukowej krajów Europy Środkowo-Wschodniej w pracach nad oceną agroekonomicznej efektywności nawożenia.

Był inicjatorem nawiązania i poszerzania współpracy z placówkami naukowymi krajów Europy Wschodniej. Legitymował się osiągnięciami w zakresie współpracy z uczelniami, szkołami rolniczymi oraz doradztwem i samorządami lokalnymi. Był współorganizatorem wielu konferencji i seminariów.

Z dniem 1 października 1998 r. Zakład Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej obok Zakładu Płodozmianów wszedł w skład nowego Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej. Kierownikiem Zakładu został Jan Kuś.

W okresie swego istnienia Zakład prowadził wielokierunkową działalność, wynikającą z zapotrzebowania rolnictwa. Do ważniejszych kierunków badań prowadzonych w Zakładzie zaliczyć można: opracowanie metodyki sporządzania projektów urządzeniowych gospodarstw, jej upowszechnianie i praktyczne wykorzystanie, opracowanie metodyki analizy produkcyjnej gałęzi produkcji gospodarstw i regionów rolniczych, doskonalenie metod analizy gospodarki paszowej uwzględniającej problemy produkcji i efektywność przetwarzania pasz, organizacyjną, produkcyjno-ekonomiczną i energetyczną ocenę płodozmianów oraz ocenę efektywności ekonomicznej nawodnień deszczownianych.

W Zakładzie prowadzono prace studialne nad rozmieszczeniem produkcji rolnej, oceną efektywności produkcyjno-ekonomicznej kompleksowych technologii produkcji zbóż, wykonywano analizy efektywności gospodarowania na różnych glebach i w różnych warunkach przyrodniczo-ekonomicznych, ocenę produkcyjności gleb zaliczonych do różnych klas bonitacyjnych i kompleksów rolniczej przydatności gleb oraz ustalenie na tej podstawie propozycji nowego ujęcia bonitacji gruntów. Prowadzono badania mikroekonomiczne nad wykorzystaniem różnych czynników produkcyjnych w gospodarstwach rolnych, opracowano modele gospodarstw dla różnych warunków przyrodniczych i kierunków produkcji. W pracach prognostycznych wykorzystywano ocenę warunków przyrodniczych rolnictwa.

Poszczególne rozwiązania proponowane przez pracowników Zakładu znalazły zastosowanie w praktyce rolniczej. Pracownicy opracowali i opublikowali około 600 pozycji. Były to wydawnictwa książkowe, rozprawy i artykuły naukowe, popularnonaukowe i popularne.

Pracownicy Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej

Pracownicy naukowi: prof. dr hab. Kazimierz Bis, dr Stanisław Gędek, prof. dr hab. Adam Harasim, mgr Janusz Igras, prof. dr hab. Janusz Jankowiak, dr Jan Karłowski, mgr Jerzy Kopiński, doc. dr hab. Janusz Kozakiewicz, prof. dr hab. Stanisław Krasowicz, prof. dr hab. Jerzy Krzymuski, mgr Walery Lenkiewicz, mgr Andrzej Madej, dr Tadeusz Plebański, prof. dr hab. Henryk Podedworny, dr Eugeniusz Polak, prof. dr hab. Augustyn Ponikiewski, dr Helena Spytkowska, dr Janina Ufnowska, doc. dr hab. Kazimierz Walewski, mgr Bronisław Wojciechowski.

Pracownicy inżynieryjni i techniczni: Jadwiga Barańska, Jerzy Bieńkowski, Michał Bogdanowicz, Mieczysław Chojnowski, Zbyszko Ciecholewski, Anna Dutkiewicz, Julian Dutkiewicz, Elżbieta Dziedzińska, Tadeusz Garbarczyk, Ludwik Holnicki, Tomasz Kęsy, Elżbieta Kowalczyk, Laurencja Krasowicz, Maria Łukasiak, Włodzimierz Matys, mgr Eliza Nieściór, dr Kazimierz Odziemkowski, Jan Oleśkiewicz, Franciszek Piekielniak, Aleksander Przegaliński, Anna Regulska, Katarzyna Rozwadowska, Emilia Siemion, mgr Joanna Słowik, Maria Sochacka, mgr Barbara Tałałaj, dr Zygmunt Warta.



Pracownicy Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej w 1998 r.

(od lewej): Jadwiga Barańska, Andrzej Madej, Stanisław Krasowicz, Janina Ufnowska, Eliza Nieściór, Jerzy Kopiński, Joanna Słowik, Adam Harasim

***

ZAKŁAD PŁODOZMIANÓW powstał w 1991 r. w wyniku zmiany nazwy Zakładu Przyrodniczych Podstaw Zmianowania Roślin, który został utworzony w następstwie przekształcenia Pracowni Uprawy Roli.

W 1959 r. utworzono w Puławach Pracownię Uprawy Roli stanowiącą część składową Zakładu Podstaw Rolnictwa Terenów Urzeźbionych. W 1962 r. Pracownia ta została włączona do Zakładu Uprawy Roli i Płodozmianów z siedzibą we Wrocławiu, którym kierował Bolesław Świętochowski. Pracownią Uprawy Roli w latach 1959–1986 r. kierował Stefan Jelinowski, a od czerwca 1986 r. Jan Kuś. W 1987 r. Pracowania została przekształcona w Zakład Przyrodniczych Podstaw Zmianowania Roślin.



Stefan Jelinowski urodził się w 1925 r. w Krotoszynie. Studia wyższe na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu ukończył w 1953 r. W czasie studiów w 1950 r. rozpoczął pracę w Dziale Uprawy Roli i Płodozmianów pod kierownictwem Bolesława Świętochowskiego. W latach 1954–1958 kierował Stacją Doświadczalną WSR Wrocław w Swojcu. W 1958 r. został przeniesiony do IUNG w Puławach, gdzie zorganizował Pracownię Uprawy Roli i kierował nią do 1986 r. Stopień doktora nauk rolniczych uzyskał w 1960 r. w WSR we Wrocławiu.

Na początku lat 70. XX w. był współtwórcą cyklu badań nad skutkami wzrostu udziału zbóż w strukturze zasiewów, których wyniki stały się podstawą jego rozprawy habilitacyjnej pt. „Wpływ wzrastającego udziału zbóż na plony i łączną wydajność ziarna w zmianowaniu". W 1977 r. został powołany na stanowisko docenta. W 1986 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego.

Zainteresowania naukowe Stefana Jelinowskiego koncentrowały się głównie wokół przyrodniczych podstaw zmianowania roślin. Jego pierwsze prace dotyczyły plonowania i wartości przedplonowej wieloletnich roślin pastewnych oraz intensyfikacji produkcji pasz w wybranych ogniwach zmianowania. W późniejszym okresie podjął badania nad przyrodniczymi i produkcyjnymi konsekwencjami uproszczeń zmianowań ze szczególnym uwzględnieniem specjalistycznych płodozmianów zbożowych. Jego dorobek naukowy obejmował około 140 publikacji, w tym 45 opracowań naukowych oraz współautorstwo 7 podręczników. Równolegle z pracami badawczymi

prowadził szeroką działalność dydaktyczno-szkoleniową oraz uczestniczył aktywnie w życiu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego, Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych, a także Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Rolnictwa.

W dowód uznania twórczego wkładu w rozwój rolnictwa otrzymał odznaczenia: Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Stefan Jelinowski zmarł 23 grudnia 1990 r. w Puławach.

Z działalnością naukową zespołu byli związani: od 1969 r. Stanisław Nawrocki – dyrektor IUNG, a od 1971 r. Zdzisław Gonet – zastępca dyrektora IUNG ds. naukowych. W Zakładzie realizowali oni prace badawcze oraz koordynowali programy naukowo-badawcze z zakresu gospodarki płodozmianowej, organizacji produkcji roślinnej oraz uprawy roli i żyzności gleb.

Ważniejszymi kierunkami działalności badawczej Pracowni, a następnie Zakładu było: opracowanie charakterystyki fizyko-geograficznej dorzecza Bystrej z uwzględnieniem występowania erozji i sposobów jej ograniczania, agrotechnicznych podstaw produkcji pasz z poplonów w różnych warunkach siedliskowych, określenie przyczyn i mechanizmu spadku plonów zbóż w specjalistycznych płodozmianach ze szczególnym uwzględnieniem chorób podstawy źdźbła zbóż i zasiedlenia gleby przez mątwika zbożowego, a także opracowanie specjalistycznych modeli płodozmianów z różnym udziałem zbóż dostosowanych do różnych warunków glebowych i ekonomiczno-organizacyjnych oraz określenie możliwości uprawy wybranych gatunków roślin w monokulturach.

Pod koniec lat 90. XX w. i w nowym stuleciu Zakład podjął badania nad opracowaniem zasad gospodarowania przyjaznego dla środowiska przyrodniczego, ze szczególnym uwzględnieniem systemu integrowanego i ekologicznego.

Zdzisław Gonet urodził się 26 stycznia 1925 r. w Korczynie na Podkarpaciu. W czasie okupacji w latach 1941–1943 ukończył dwuletnią Wyższą Szkołę Rolniczą w Suchodole. Od 1945 r. studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, uzyskując w 1950 r. dyplom magistra inżyniera rolnictwa.

Pracę zawodową rozpoczął w 1943 r. jako adiunkt w majątku Potok i kontynuował ją od listopada 1944 r. w Rzeszowskiej Izbie Rolniczej jako instruktor w Powiatowym Biurze Rolnym w Krośnie. Pod koniec 1945 r. przeniósł się do Wrocławia i podjął pracę w Zarządzie Miasta Wrocławia, a następnie w sierpniu 1946 r. w Wojewódzkim Zarządzie Związku Samopomocy Chłopskiej. Po reorganizacji Związku w 1948 r. został przeniesiony do Wydziału Rolnictwa i Reform Rolnych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu, gdzie objął kierownictwo Oddziału Produkcji Roślinnej. Z nominacji ministra rolnictwa w latach 1950–1952, pozostając na stanowisku kierownika Oddziału, był pełnomocnikiem akcji siewnej i żniwnej na Dolnym Śląsku.



W styczniu 1953 r. podjął pracę w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu, rozpoczynając studia doktoranckie pod kierownictwem profesora Bolesława Świętochowskiego. W 1956 r. z inicjatywy profesora przeszedł do IUNG, gdzie został kierownikiem Oddziału Śląskiego we Wrocławiu, a równocześnie zastępcą kierownika Bolesław Świętochowskiego w Zakładzie Uprawy Roli i Płodozmianów. Pełniąc nieprzerwanie te funkcje, dostał dodatkowo nominację na kierownika Ośrodka Naukowo-Badawczego IUNG w Laskowicach Oławskich, gdzie pracował do 1971 r.

W maju 1971 r. został powołany na stanowisko zastępcy dyrektora ds. naukowych w IUNG w Puławach. Funkcję tę sprawował do przejścia na emeryturę. Współpracując z Akademią Rolniczą w Lublinie w latach 1975–1978, prowadził wykłady dla magistrantów Wydziału Rolniczego.

Na podstawie pracy pt. „Studia nad nawożeniem gleb piaszczystych nostrzykiem i łubinem", której promotorem był profesor Bolesław Świętochowski, w 1960 r. uzyskał dyplom doktora nauk rolniczych. W 1970 r. otrzymał stanowisko docenta. Habilitował się w 1977 r. Tytuł profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych uzyskał w 1981 r., a profesora zwyczajnego w 1990 r.

Odbył liczne podróże studyjne, m.in. do Danii (1975 r.), Holandii (1978 r.), Francji (1984 r.) i Austrii (1991 r.).

Tematem jego szczególnych zainteresowań naukowych była gospodarka paszowa i uprawa roślin pastewnych jednorocznych w polu płodozmianowym intensywnej produkcji pasz (nazewnictwa autorskie – wprowadzane do literatury), uprawa i rejonizacja poplonów ścierniskowych, technologie uprawy słonecznika na kiszonkę, biologia i uprawa nostrzyka. W dziedzinie gospodarki płodozmianowej prowadził szczegółowe badania w statycznych doświadczeniach nad reakcją głównych roślin rolniczych na uprawę w płodozmianie oraz okresowej i ciągłej monokulturze, a także doświadczenia na temat utrzymania żyzności i urodzajności gleb lekkich poprzez stosowanie różnych zabiegów agromelioracyjnych. Był redaktorem i współautorem syntetycznego opracowania „Zasady intensyfikacji produkcji roślinnej na glebach lekkich". W swojej działalności zwracał szczególną uwagę na współpracę z praktyką i instytucjami ją reprezentującymi. Zdzisław Gonet był autorem ok. 240 prac, w tym ok. 60 zamieszczonych w recenzowanych czasopismach naukowych.

W latach 1964–1970 był członkiem Komitetu Redakcyjnego Rolnika Dolnośląskiego, a w latach 1972–1991 Pamiętnika Puławskiego oraz Zaleceń Agrotechnicznych IUNG. Był członkiem Rad Naukowych w IUNG, IBMER, COBORU, CLPT, PKN, Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu. Brał udział w pracach Komitetu Podnoszenia

Żyzności Gleb Lekkich i Komitetu Uprawy Roślin PAN jako członek. Należał do PTG i PTNA. Był członkiem – organizatorem Polskiego Oddziału ISTRO i jego sekretarzem.

W 1976 r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, w 1972 r. Krzyżem Kawalerskim OOP, w 1973 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa, w 1967 r. Złotą Odznaką za ofiarną pracę dla Dolnego Śląska, w 1969 r. Zasłużony dla Dolnego Śląska, a także otrzymał Dyplom Uznania za Szczególne Zasługi dla Województwa Wrocławskiego oraz odznakę Zasłużony dla Lubelszczyzny.

W latach 1945–1947 uczestniczył w ruchu ludowym w akademickim Kole „Wici", później ZSL, a od 1989 r. w PSL. W 1996 r. otrzymał medal Za zasługi dla Ruchu Ludowego im. Wincentego Witosa.

W 1992 r. przeszedł na emeryturę. Profesor zmarł 6 maja 2011 r. w Puławach.



Pracownicy Zakładu Płodozmianów w 1998 r.

(I rząd od lewej): Adam Siuta, Stanisław Nawrocki, Jan Kuś, Zdziasław Gonet; **(II rząd od lewej):** Maria Kamińska, Janusz Smagacz, Mieczysław Napora, Ewa Komoszka, Irena Duer; **(III rząd od lewej):** Krzysztof Jończyk, Jarosław Stalenga, Anna Mróz, Waldemar Capała

Pracownicy Zakładu Płodozmianów

Pracownicy naukowi: prof. dr hab. Irena Duer, dr Tadeusz Dworakowski, dr Bolesław Głąba, prof. dr hab. Zdziasław Gonet, prof. dr hab. Stefan Jelinowski, dr Krzysztof Jończyk, prof. dr hab. Jan Kuś, dr Irena Niemiec-Gonet, dr Wanda Płoszyńska, dr Adam Siuta, dr Janusz Smagacz, mgr Jarosław Stalenga.

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: Janina Bielak, Zdzisław Bieńkowski, mgr Waldemar Capała, mgr Józef Ciastoń, Zofia Jackiewicz, inż. Jan Janisz, mgr Maria Kamińska, Krystyna Kierek, Ewa Komoszka, mgr Jerzy Kuźmicki, mgr Jacek Malicki, mgr Maria Markiewicz, mgr Anna Mróz, Mieczysław Napora, mgr Jadwiga Olchowska, Marian Oleśkiewicz, Antoni Pawlik, Wiesława Potajczuk, Anna Poturgiel, mgr Henryka Stadejek, Wiesław Wałęga, mgr Andrzej Winiarski, Małgorzata Zuchmańska.

ZAKŁAD UPRAWY ROŚLIN PASTEWNYCH

Zakład Uprawy Roślin Pastewnych wywodził się z Działu Roślin Pastewnych i Przemysłowych Wydziału Rolniczego PINGW w Puławach kierowanego przez Lucjana Kaznowskiego. Po rozwiązaniu PINGW tematykę roślin pastewnych przejął powołany w 1951 r. Dział Roślin Motylkowych i Strączkowych IUNG w Poznaniu pod kierownictwem Stefana Barbackiego oraz Dział Roślin Pastewnych i Traw IHAR w Puławach kierowany do 1955 r. przez Lucjana Kaznowskiego, a następnie w latach 1955–1956 przez Jerzego Korohodę.

W 1953 r. Dział Roślin Motylkowych i Strączkowych IUNG w Poznaniu został przekształcony w Zakład Roślin Pastewnych IUNG z siedzibą w Poznaniu, a w latach 1966–1969 w Baborówku. W jego skład wchodziły Pracownie: Roślin Pastewnych w Baborówku pod kierunkiem Jerzego Sypniewskiego (1952–1969), Mikrobiologii w Baborówku pod kierunkiem Jadwigi Gołębiowskiej (1954–1972), Roślin Strączkowych w Bydgoszczy pod kierunkiem Zbigniewa Mackiewicza (1951–1959), Roślin Pastewnych w Gorzowie Wielkopolskim pod kierunkiem Edmunda Stuczyńskiego (1956–1972), Roślin Pastewnych w Puławach pod kierunkiem Anny Jelinowskiej (1962–1969), Biochemii – kolejno w Poznaniu i w Przebędowie pod kierunkiem Edmunda Nowackiego (1959–1971), Genetyki i Hodowli Roślin Strączkowych w Przebędowie pod kierunkiem Jana Mikołajczyka (1964–1972), Genetyki i Hodowli Traw w Przebędowie pod kierunkiem Stanisława Sulinowskiego (1967–1969).

W 1970 r. utworzono Zakład Uprawy Roślin Pastewnych w Instytucie w Puławach. W latach 1979–1989 kierownictwo nad nim powierzono Annie Jelinowskiej. Zorganizowano wówczas cztery Pracownie: Jednorocznych Roślin Pastewnych pod kierunkiem Józefa Bochniarza, Kukurydzy pod kierunkiem Jerzego Borowieckiego, Wieloletnich Roślin Pastewnych pod kierunkiem Anny Jelinowskiej oraz Nasiennictwa Roślin Pastewnych pod kierunkiem Stanisława Bawolskiego.

Anna Jelinowska urodziła się 28 czerwca 1924 r. w Warszawie. Szkołę powszechną oraz Państwowe Żeńskie Gimnazjum imienia Emilii Plater ukończyła w Grodnie przed wybuchem drugiej wojny światowej. W czasie wojny brała udział w konspiracji oraz w powstaniu warszawskim. Po kapitulacji stolicy trafiła na rok do KL Ravensbrück. W 1945 r. wróciła do Polski i rozpoczęła studia w Poznaniu. W 1946 r. po pierwszym roku studiów przeniosła się na Wydział Rolny Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, gdzie w 1949 r. ukończyła studia. Pracę zawodową rozpoczęła w 1947 r., odbywając roczną praktykę w Stacji Hodowli Buraka Cukrowego PZHR w Pustkowie k. Wrocławia. W 1949 r. została zatrudniona na stanowisku asystenta w Dziale Paszowisk PINGW w Czechnicy koło Wrocławia, przekształconym następnie w Dział Doświadczalnictwa Roślinnego IUNG. W latach 1953–1955 pełniła obowiązki kierownika tego Działu.



W 1955 r. uczestniczyła w grupowym pobycie studyjnym w placówkach naukowych ZSRR (Moskwa, Leningrad, Erewań, Tbilisi).

Po likwidacji placówki IUNG w Czechnicy została przeniesiona na stanowisko starszego asystenta do Działu Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG we Wrocławiu. W kwietniu 1958 r. obroniła pracę doktorską na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu i w tym samym roku została przeniesiona służbowo do Głównego Ośrodka Badawczego IUNG w Puławach, początkowo na stanowisko adiunkta w Zakładzie Terenów Urzeźbionych, a następnie do Pracowni Roślin Pastewnych, którą kierowała w latach 1962–1970.

W 1964 r. odbyła staż naukowy w Stacji Hodowli Roślin Pastewnych INRA w Lusignan (Francja). W 1967 r. uzyskała habilitację, w 1975 r. tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1986 r. profesora zwyczajnego nauk rolniczych.

Po utworzeniu w Puławach w 1970 r. Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych objęła jego kierownictwo, które sprawowała do 1989 r.

Jako członek Komitetu Hodowli i Uprawy V Wydziału PAN kierowała pracami Zespołu Hodowli i Uprawy Lucerny. Po zmianie struktury Komitetów pozostała nadal członkiem Komitetu Uprawy Roślin.

W latach 1975–1990 była członkiem Rady Naukowej IUNG, COBORU, Instytutu Zootechniki, Instytutu Genetyki Roślin PAN.

W 1991 r. została wybrana na członka Komitetu Badań Naukowych i w latach 1991–1997 przewodniczyła Zespołowi Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Została odznaczona Medalami X-lecia i XL-lecia PRL, Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a także odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Działalność naukowa Anny Jelinowskiej dotyczyła zagadnień polowej produkcji pasz, zwłaszcza doboru i agrotechniki poplonów ozimych, roślin motylkowatych wieloletnich – szczególnie lucerny, w tym podstaw biologicznych nasiennictwa i agrotechniki upraw nasiennych, odmianoznawstwa, uprawy roślin motylkowatych w mieszankach z trawami, wpływu zabiegów agrotechnicznych na wartość żywieniową pasz roślinnych.

Łącznie opublikowała ponad 100 prac naukowych, 5 książek oraz rozdziały w 4 podręcznikach, wiele prac popularnych i popularnonaukowych.

W 1990 r. przeszła na na emeryturę, ale nadal służyła radą w pracach Zakładu.

Anna Jelinowska zmarła 25 sierpnia 2022 r. w Puławach.

W latach 1989–2000 Zakładem Uprawy Roślin Pastewnych kierował Jerzy Borowiecki, który przeorganizował jego strukturę, pozostawiając Pracownię Kukurydzy, którą sam kierował i utworzył trzy nowe Pracownie: Roślin Strączkowych pod kierunkiem Józefa Bochniarza, Traw i Mieszanek Motylkowatych z Trawami pod kierunkiem Anny Jelinowskiej i Motylkowatych Wieloletnich pod kierunkiem Stanisława Bawolskiego. Pracownie przestały istnieć w 1992 r., po drastycznym ograniczeniu zatrudnienia w całym Instytucie.



Jerzy Borowiecki urodził się 29 maja 1935 r. w Nowej Brzeźnicy woj. łódzkie. Studiował na Wydziale Rolnym Akademii Rolniczej w Lublinie. W 1957 r. otrzymał dyplom inżyniera, w 1959 r. tytuł magistra, a w 1972 r. stopień doktora nauk rolniczych w tej samej uczelni. W IUNG w Puławach w 1986 r. otrzymał stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie uprawy roślin, a w 1994 r. tytuł profesora.

W latach 1969-1970 pracował w Rolniczym Rejonowym Zakładzie Doświadczalnym w Końskowoli. W 1971 r. został zatrudniony w Zakładzie Uprawy Roślin Pastewnych IUNG w Puławach. W latach 1975–1976 kierował Zakładem Doświadczalnictwa Terenowego IUNG, a od jesieni tego samego roku do jesieni 1981 r. przejął merytoryczną działalność Centralnej Stacji Roślin Pastewnych Państwowego Instytutu Badań Rolniczych w Rabacie (Maroko). W okresie 1982–1989 kierował Pracownią Uprawy Kukurydzy w Zakładzie Uprawy Roślin Pastewnych, a w latach 1989–2000 pełnił funkcję kierownika tego Zakładu.

Zajmował się badaniami nad agrotechniką kukurydzy, a także koncentrował się na badaniach o charakterze poznawczym, dotyczących wpływu warunków termicznych na rozwój kukurydzy. W późniejszym okresie poszerzył zakres prac badawczych o rośliny strączkowe, motylkowate i mieszanki motylkowatych z trawami. Koordynował prace w obszarze biologicznych i technologicznych podstaw produkcji pasz objętościowych oraz kierował tematyką prac w zakresie uwarunkowań produktywności roślin strączkowych. W ramach współpracy międzynarodowej zainicjował wspólne dwa tematy badań nad lucerną i kukurydzą ze Stacją Hodowli Roślin Pastewnych INRA w Lusignan (Francja). W ramach współpracy z INRA przebywał na misjach naukowych we Francji w latach: 1973, 1986, 1990, 1995.

W latach 1992–1997 był członkiem Światowej Organizacji Uprawy Gleby (ISTRO), w latach 1993–1996 członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Agronomicznego (ESA), w latach 1992–1996 członkiem Francuskiego Stowarzyszenia Produkcji Pasz

(AFPF), w latach 1993–1996 członkiem Zarządu Polskiego Związku Producentów Kukurydzy, w latach 1994–1998 członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych i przewodniczącym puławskiego Oddziału PTNA. Był członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika PTNA – „Fragmenta Agronomica".

W latach 1988–1995 współpracował z COBORU w Słupi Wielkiej w ramach komisji ds. rejestracji odmian kukurydzy, a w okresie 1996–2000 w ramach komisji do spraw rejestracji odmian roślin motylkowatych i traw.

W okresie 1995–2000 był członkiem Rady Naukowej IUNG.

Jerzy Borowiecki był członkiem Zespołu Koordynacyjnego ds. realizacji programu badawczego IUNG i członkiem Komisji ds. doświadczalnictwa.

W ramach działalności finansowanej przez KBN kierował projektem badawczym dotyczącym przydatności Festulolium jako komponentu do mieszanek z koniczyną czerwoną i lucerną oraz projektem promotorskim dotyczącym przydatności odmian lucerny do mieszanek z trawami do użytkowania pastwiskowego. Był promotorem dwóch obronionych prac doktorskich.

Za swe zasługi otrzymał Medal 40-lecia PRL (1984), odznakę resortową Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1987), zespołową nagrodę naukową Dyrektora IUNG (1987) i Złoty Krzyż Zasługi (1992).

Opublikował 62 prace oryginalne autorskie lub współautorskie oraz około 100 prac i artykułów popularnonaukowych oraz popularnych.

Jerzy Borowiecki w 2000 r. przeszedł na emeryturę.

W latach 2000–2016 kierownikiem Zakładu był Jerzy Księżak, a w 2016 r. funkcję tę objęła Mariola Staniak.

Jerzy Księżak urodził się 31 marca 1958 r. w Jadowie, woj. mazowieckie. Ukończył studia na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach, uzyskując w 1982 r. tytuł magistra inżyniera.

W 1991 r. w WSR-P na podstawie dysertacji „Wpływ wybranych sposobów zwalczania perzu na plonowanie i niektóre cechy jakości bulw ziemniaka odmiany Pola" uzyskał stopień doktora nauk rolniczych, a w 2003 r. w IUNG stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy „Dynamika gromadzenia składników pokarmowych w organach roślinnych tradycyjnych i samokończących

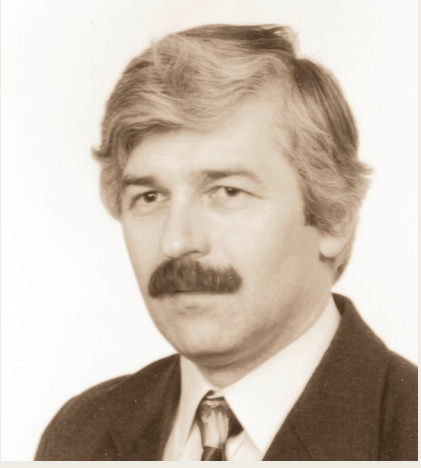

odmian bobiku w okresie od kwitnienia do dojrzałości pełnej". W 2011 r. otrzymał tytuł naukowy profesora nauk rolniczych.

Od 1982 r. pracował w Wyższej Szkole Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach w Zakładzie Szczegółowej Uprawy Roślin na stanowisku asystenta stażysty, a następnie asystenta i starszego asystenta. W 1988 r. został zatrudniony w ZD IUNG Antopol na stanowisku kierownika Działu Naukowo-Badawczego, a w 1991 r. w Zakładzie Uprawy Roślin Pastewnych IUNG w Puławach na stanowisku specjalisty, następnie adiunkta, a od 2003 r. jako docent.

W latach 2004–2007 pracował w PWSZ Krosno, prowadząc wykłady i ćwiczenia z ogólnej uprawy roślin, agroekologii oraz seminaria dyplomowe (inżynierskie), a w latach 2008–2012 był pracownikiem Wyższej Szkoły Agrobiznesu w Łomży, gdzie prowadził wykłady dotyczące wykorzystania roślin na cele energetyczne. W latach 2000–2016 pełnił funkcję kierownika Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych.

Jego zainteresowania naukowo-badawcze koncentrowały się na agrotechnice gatunków o większym znaczeniu gospodarczym w Polsce. Zajmował się zagadnieniami związanymi z uprawą roślin strączkowych i ich mieszanek ze zbożami, a także uprawy kukurydzy oraz doboru i produkcyjności gatunków roślin uprawnych wykorzystywanych na cele energetyczne.

Dorobek naukowy Jerzego Księżaka obejmował 562 publikacji autorskich i współautorskich, w tym 194 prace naukowe (IF 29), autorstwo 1 monografii, współautorstwo 2 monografii i 4 skryptów, współautorstwo 35 rozdziałów w monografiach, 123 prac zamieszczonych w materiałach konferencyjnych, 61 instrukcji upowszechnieniowych, 142 artykułów popularnonaukowych. Ponadto był autorem lub współautorem 53 innych opracowań (raporty dla MRIRW, opinie dla MRIRW, ekspertyzy dla innych jednostek gospodarczych). Uczestniczył w realizacji 17 projektów. Koordynował dwa Programy Wieloletnie zlecone przez MRiRW i uczestniczył w realizacji Programów Wieloletnich realizowanych w IUNG-PIB w latach 2006–2020. Byłem promotorem jednego zakończonego przewodu doktorskiego (2009 r.) oraz recenzentem 8 prac doktorskich. Wykonał 4 oceny dorobku naukowego na stopień doktora habilitowanego oraz był członkiem 3 komisji w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Wykonał 7 ocen dorobku naukowego i organizacyjnego na tytuł naukowy profesora nauk rolniczych oraz do nagrody MNiSzW. W 2022 r. przygotował opinię w postepowaniu o nadanie *doctora honoris causa*. Był recenzentem projektów naukowych w Komitecie Badań Naukowych oraz Urzędu Marszałkowskiego w Olsztynie. W 2003 r. został wybrany na członka Rady Naukowej IUNG-PIB. W latach 2007–2008 i 2016–2021 byłem członkiem prezydium Rady Naukowej. Od 2016 r. był przewodniczącym komisji ds. ekonomiczno-finansowych. Był członkiem Rady Naukowej Fragmenta Agronomica. W 2002 r. został powołany na członka zespołu koordynacyjnego Instytutu, a w 2007 r. na członka zespołu ds. wdrożeń, w 1997 r. na członka komisji do spraw rejestracji odmian roślin strączkowych Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych w Słupi Wielkiej, w latach 2017–2021 wiceprzewodniczącego komisji, a od 2022 r. przewodniczącego. W 2008 r. był członkiem Rady Konsultacyjnej ds. Aktualizacji Strategii Rozwoju województwa lubelskiego. W latach 2011–2015 był członkiem Komitetu Uprawy Roślin Polskiej Akademii Nauk. W 2021 r. został członkiem Rady

Naukowej Instytutu Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu. W 2020 r. wszedł skład Komitetu Redakcyjnego ds. publikacji upowszechnieniowych, a od 2023 r. był jego przewodniczącym. W 2022 r. został powołany na członka zespołu białkowego przy Ministrze Rolnictwa i Rozwoju Wsi i w tym samym roku wybrano go na przewodniczącego jury – Agro Games SGGW w Warszawie. W 2023 r. został zaproszony do współpracy z Redakcją czasopisma Biuletyn Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie w charakterze redaktora współpracującego. Przez kilka lat był współorganizatorem wspólnie z RZD Kępa Dni kukurydzy, które odbywały się pod patronatem Polskiego Związku Producentów Kukurydzy. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego od 1983 r. W latach 1994–2003 był sekretarzem puławskiego oddziału tego Towarzystwa, a latach 2004–2016 jego przewodniczącym. W okresie 1999–2003 był wiceprzewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej, w latach 2004–2008 sekretarzem Zarządu Głównego. W 2001 r. został członkiem Polskiego Towarzystwa Łubinowego. W 1991 r. otrzymał Nagrodę Zespołową Rektora WSR-P w Siedlcach, w 2000 r. Honorową Odznakę Zasłużony dla Rolnictwa, w 2008 r. Srebrny Medal za Długoletnią Służbę, a w 2018 r. nagrodę zepołową II stopnia Dyrektora IUNG-PIB. W 2021 r. otrzymał Złotą Odznakę Polskiego Związku Producentów Kukurydzy, a w 2022 r. nagrodę za innowację w konkursie „Najciekawsze innowacyjne rozwiązania w rolnictwie", na Forum Wiedzy i Innowacji w Rolnictwie organizowanym przez CDR Radom pod patronatem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Mariola Staniak urodziła się 27 maja 1974 r. w Puławach. Ukończyła studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierunek biologia, uzyskując w 1998 r. tytuł magistra.

Od 1999 r. uczęszczała na studia doktoranckie w IUNG w Puławach. W 2003 r., po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Plonowanie i wartość pokarmowa *Festulolium braunii* odmiany Felopa w zależności od terminu zbioru pierwszego pokosu i częstotliwości koszenia", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, a w 2014 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych na podstawie dorobku naukowego i monografii pt. „Reakcja wybranych gatunków i odmian traw pastewnych na niedobór wody w glebie".



W 2003 r. została zatrudniona w IUNG w Puławach, początkowo na stanowisku starszego specjalisty badawczo-technicznego, od 2008 r. – adiunkta, a od 2016 r. – profesora nadzwyczajnego. W 2020 r. otrzymała tytuł profesora nauk rolniczych.

W 2016 r. została kierownikiem Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych.

Zajmowała się głównie tematyką dotyczącą uprawy roli i roślin oraz fizjologii roślin, doskonaleniem agrotechniki roślin pastewnych, szczególnie traw, bobowatych drobnonasiennych i ich mieszanek, a także roślin strączkowych (głównie soi) przeznaczonych do produkcji pasz oraz oceną ich wartości żywieniowej. Ważnym kierunkiem prowadzonych przez nią badań były zagadnienia związane z biologicznymi podstawami produkcyjności roślin pastewnych, oceną ich stanu fizjologicznego w warunkach stresów abiotycznych oraz stosowanych zabiegów agrotechnicznych, przydatnością różnych gatunków roślin pastewnych do uprawy w gospodarstwach ekologicznych, a także związane z tematyką różnorodności biologicznej flory segetalnej w uprawach rolniczych w różnych systemach gospodarowania.

Współpracowała z Institute for Agricultural and Fisheriesh Research (ILVO) w Melle w Belgii. Uczestniczyła w wyjazdach studyjno-szkoleniowych do jednostek naukowych w Czechach, Szwajcarii, Hiszpanii, Belgii oraz na Litwie i Łotwie.

Była autorką i współautorką 85 oryginalnych prac twórczych, 8 monografii, 22 rozdziałów w podręcznikach i monografiach, 70 komunikatów i doniesień w materiałach konferencyjnych o zasięgu międzynarodowym i krajowym, ponad 70 publikacji popularnonaukowych i popularnych, licznych materiałów szkoleniowych i raportów. Brała udział w 4 projektach międzynarodowych oraz licznych krajowych. Aktywnie uczestniczyła w wielu konferencjach naukowych, seminariach i kongresach zarówno międzynarodowych, jak i krajowych.

Była promotorem w 2 przewodach doktorskich, recenzentem 3 prac doktorskich oraz w przewodzie habilitacyjnym.

Prowadziła wykłady na studiach podyplomowych, studiach doktoranckich, Dniach Otwartych IUNG, Lubelskim Festiwalu Nauki, warsztatach dla pracowników ODR, w Kole Naukowym Agronomów w Lublinie i in. Prowadziła zajęcia dla doktorantów i była egzaminatorem z przedmiotu ekologia rolnicza.

W latach 2007–2012 była członkiem Rady Naukowej IUNG, a w kadencji 2016–2017 jej sekretarzem.

Była członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego, European Society for Agronomy, Stowarzyszenia Forum Rolnictwa Ekologicznego. W latach 2002–2005 była sekretarzem Zarządu Fundacji Wspierania Historycznego Ogrodu Puławskiego. Była członkiem Rady Redakcyjnej 2 czasopism zagranicznych oraz recenzentem ponad 80 artykułów naukowych w czasopismach o zasięgu międzynarodowym i krajowym, a także ekspertem z zakresu bioróżnorodności we współpracy z organizacją Alterra z Wageningen University and Research Centre w Holandii oraz Departamentem Rolnictwa GUS w Warszawie. Redaktor naukowy w czasopiśmie Agricultura.

W 2006 r. została wyróżniona Nagrodą im. Wandy Maliszewskiej dla Młodych Naukowców IUNG za najlepsze osiągnięcie roku oraz dużą aktywność i zaangażowanie naukowe. Uczestniczyła w pracach zespołów nagrodzonych Nagrodą Dyrektora IUNG I stopnia za wybitne osiągnięcia naukowo-badawcze i organizacyjne w 2016 r.

oraz wyróżnieniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za wybitne krajowe osiągnięcia mające znaczenie dla wdrażania postępu w rolnictwie w 2017 r.

W 2018 r. otrzymała Nagrodę Dyrektora Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie za innowacyjne rozwiązania dla rolnictwa ekologicznego, znaczący dorobek naukowy i publikacyjny oraz zaangażowanie i wkład w rozwój krajowego rolnictwa ekologicznego.

W latach 1970–1989 tematyka badawcza Zakładu koncentrowała się głównie na roślinach wieloletnich (trawy, bobowate i ich mieszanki) i poplonowych oraz zwiększaniu efektywności produkcji poprzez stosowanie dużych dawek azotu.

Równocześnie prowadzono badania dotyczące wpływu nawożenia azotem na skład chemiczny i wartość pokarmową komponentów paszowych. Szeroko zakrojone badania prowadzono nad roślinami strączkowymi i wykorzystaniem ich nasion jako skoncentrowanej paszy białkowej oraz nad uprawą kukurydzy z przeznaczeniem na kiszonkę z całych roślin, z kolb (CCM) oraz na ziarno, jako pasza energetyczna. Prowadzono także badania nad produkcją pasz z roślin bobowatych drobnonasiennych, w szczególności lucerny, koniczyny czerwonej i białej oraz produkcją nasienną tych gatunków. Nowym kierunkiem badań były prace z zakresu biologii plonowania roślin pastewnych, zwłaszcza dynamiki wzrostu i rozwoju roślin, struktury łanu



Doświadczenia polowe z uprawą lucerny w latach 60. XX w.

i wzajemnych odziaływań roślin w łanie. Podjęte zostały także badania nad organizacją produkcji pasz w gospodarstwie. Realizowany w Zakładzie program naukowy sprzyjał kontaktom międzynarodowym i współpracy z zagranicznymi jednostkami.

W latach 1989–2000 znacząco rozszerzono tematykę badawczą roślin bobowatych i traw w uprawie polowej oraz ich mieszanek. Oceniano produktywność i produkcyjność nowych odmian lucerny w różnych warunkach agrotechniki, zajmowano się doborem gatunków i odmian traw na różne siedliska oraz zapoczątkowano badania dotyczące wartości żywieniowej roślin pastewnych.

Opracowano rejonizację oraz agrotechnikę produkcji nasion koniczyny czerwonej i lucerny oraz prowadzono pionierskie badania dotyczące wypasania mieszanek bobowato-trawiastych przez krowy mleczne. Przeprowadzono badania dotyczące wpływu interakcji genetyczno-środowiskowej na zmienność cech systemu korzeniowego kukurydzy, co umożliwiło uzyskanie parametrów do matematycznego opracowania zależności pomiędzy czynnikami środowiska a cechami systemu korzeniowego. W tym okresie zapoczątkowano także badania dotyczące reakcji zróżnicowanych morfologicznie odmian roślin strączkowych i mieszańców kukurydzy o różnej wczesności na niskie temperatury i niedobór wody w glebie. Określono wpływ niekorzystnych warunków siedliska na przebieg wzrostu i rozwoju roślin oraz plon i elementy jego struktury. Ważnym obszarem badawczym były zagadnienia dotyczące mieszanek strączkowo-zbożowych. Szeroko zakrojone badania dotyczyły doskonalenia agrotechniki, doboru komponentów, konkurencyjności na różnych



Jerzy Księżak podczas obserwacji na doświadczeniu polowym z uprawą kukurydzy



Mariola Staniak na doświadczeniu ścisłym na hali wegetacyjnej podczas pomiaru intensywności procesu fotosyntezy u koniczyny czerwonej

etapach wzrostu roślin oraz reakcji na niesprzyjające warunki siedliskowe w krytycznych okresach wzrostu. We współpracy z Katedrą Fizyki AR w Lublinie prowadzono innowacyjne badania dotyczące oddziaływania światła laserowego i pola magnetycznego na wzrost, rozwój i plonowanie roślin uprawnych. Ich efektem było m.in. wykazanie korzystnego wpływu ww. czynników fizycznych na przebieg kiełkowania nasion, zwiększenie odporności roślin na stres suszy oraz polepszenie ich plonowania. W latach 90. XX w. Zakład prowadził szeroką współpracę międzynarodową.

Od 2006 r. oprócz kontynuacji dotychczasowych badań w Zakładzie wprowadzono nowe wątki badawcze wychodzące naprzeciw zmieniającej się sytuacji gospodarczej kraju, nowym trendom i przyszłym potrzebom. Zaczęto badać nowe gatunki roślin (sorgo, soja), a także podjęto szereg innowacyjnych badań uwzględniających zmieniające się warunki klimatyczne, m.in. reakcje różnych gatunków roślin pastewnych na stresy abiotyczne. Prowadzono badania dotyczące aktywności aparatu fotosyntetycznego w warunkach stresów abiotycznych i różnych zabiegów agrotechnicznych. Wyznaczono współczynniki wykorzystania wody w procesie fotosyntezy dla różnych gatunków traw, bobowatych i kukurydzy, określono wskaźniki wrażliwości na suszę, indeksy zieloności liścia. Poszukiwano cech odporności na stres suszy mieszańca traw pastewnych *Festulolium braunii* z wykorzystaniem metod biotechnologicznych i biochemicznych. Badania podstawowe dotyczyły zwiększania efektywności wiązania wolnego azotu przez rośliny strączkowe. Opracowano innowacyjny preparat do

nawożenia roślin bobowatych, za który w 2018 r. przyznany został patent. Prowadzono prace nad doskonaleniem agrotechniki kukurydzy, uprawą w monokulturze oraz stosowaniem uproszczeń w uprawie roli, a także z siewem bezpośrednim. Nowy kierunek stanowiły badania nad doborem odmian i doskonaleniem agrotechniki krajowych i zagranicznych odmian soi w warunkach Polski oraz reakcją na stresy abiotyczne (suszę i chłód). Prowadzono również badania dotyczące produkcji pasz wysokobiałkowych i energetycznych z rodzimych gatunków roślin pastewnych w warunkach rolnictwa ekologicznego. W ramach współpracy z innymi zakładami naukowymi realizowane były projekty naukowe związane z monitoringiem bioróżnorodności na użytkach rolnych w różnych systemach gospodarowania, a także z działaniami promującymi programy rolnośrodowiskowe i dobre praktyki rolnicze pozytywnie wpływające na różnorodność biologiczną pól.

W Zakładzie realizowane były również badania w zakresie programu wieloletniego dotyczące stworzenia możliwości zwiększania bezpieczeństwa białkowego kraju na cele paszowe i żywnościowe w warunkach zrównoważonego rozwoju i uniezależnienia się od importowanej śruty sojowej. Pracownicy Zakładu prowadzili wielokie-



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych w 1998 r.

(I rząd od lewej): Wanda Lenartowicz, Krystyna Magnuszewska, Anna Nakonieczna, Eliza Gaweł, Józefa Harasim, Bronisława Małysiak; **(II rząd od lewej):** Janusz Podleśny, Jerzy Borowiecki, Halina Ścibior, Marian Machul; **(III rząd od lewej):** Sylwester Lipski, Waldemar Kopacz, Edward Szeleźniak, Tadeusz Magnuszewki, Janusz Żurek, Jerzy Księżak

runkową współpracę naukową z jednostkami w kraju i za granicą, z Rolniczymi Zakładami Doświadczalnymi Instytutu, ośrodkami doradztwa rolniczego, COBORU, GUS oraz praktyką rolniczą.

Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych

Pracownicy naukowi: prof. dr hab. Stefan Barbacki, prof. dr hab. Stanisław Bawolski, prof. dr hab. Józef Bochniarz, mgr Maria Bochniarz, dr Jolanta Bojarszczuk, prof. dr hab. Jerzy Borowiecki, dr Katarzyna Czopek, dr hab. Eliza Gaweł, dr Stanisław Głażewski, dr Alojzy Gromadziński, dr Józefa Harasim, dr Teresa Hauska, prof. dr hab. Anna Jelinowska, doc. dr Zofia Koter, mgr Zofia Krawczyk, prof. dr hab. Jerzy Księżak, dr Regina Laskowska, dr Sylwester Lipski, dr Marian Machul, mgr Agnieszka Maczuga, prof. dr hab. Janusz Podleśny, dr Maria Pojedyniec, mgr Barbara Rene, dr Hanna Skrzyniarz, prof. dr hab. Mariola Staniak, doc. dr hab. Edmund Stuczyński, doc. dr Jadwiga Stuczyńska, prof. dr Jerzy Sypniewski, dr Edward Szeleźniak, mgr Halina Ścibior, dr Janusz Żurek.



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych w 2018 r.

(I rząd od lewej): Katarzyna Czopek, Anna Stępień-Warda, Jolanta Bojarszczuk, Eliza Gaweł, Sławomir Pękala, Jerzy Księżak; **(II rząd od lewej):** Janusz Podleśny, Waldemar Kopacz, Mariola Staniak, Jolanta Kaźmierczak, Monika Antoniak

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: mgr Monika Antoniak, Marta Bartuzi, Ewa Błaszczak, Barbara Ciepielewska, mgr Radosław Dryk, Iwona Elżanowska, mgr Małgorzata Gędek, Halina Goluch, Mirosław Grzechnik, Anna Jacniacka, mgr Jolanta Kaźmierczak, mgr Maria Kołodyńska, Waldemar Kopacz, mgr Wanda Lenartowicz, mgr Krystyna Magnuszewska, mgr Tadeusz Magnuszewski, mgr Bronisława Małysiak, mgr Bożenna Mańko, Anna Nakonieczna, Marianna Olenderkiewicz, Urszula Pasternak, Sławomir Pękala, Emilia Piaseczna, Irena Piech, mgr Marian Pleskacz, mgr Agnieszka Samorek-Wijaszka, mgr Anna Stępień-Warda, inż. Leszek Telec, mgr Waldemar Witkowski, Jolanta Wójcik.



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Pastewnych w 2024 r.

(I rząd od lewej): Katarzyna Czopek, Anna Stępień-Warda, Mariola Staniak, Karolina Smytkiewicz-Buzak; **(II rząd od lewej):** Jerzy Księżak, Liudmyla Yeremko, Eliza Gaweł, Jolanta Bojarszczuk, Jolanta Kaźmierczak; **(III rząd od lewej):** Sebastian Dryk, Janusz Podleśny

ZAKŁAD UPRAWY ROŚLIN ZBOŻOWYCH

Prace naukowe nad roślinami zbożowymi były prowadzone od chwili powstania puławskiego Instytutu, tj. od 1917 r. Początkowo był to Pododdział w Dziale Hodowli Roślin Wydziału Produkcji Rolniczej INGW. Od lutego 1919 r. Pododziałem kierował Stefan Lewicki. W latach 20. XX w. Pododział stał się Działem obejmującym gatunki: pszenica, owies, jęczmień i proso. Badania nad żytem prowadzono w Dziale kierowanym przez Józefa Sypniewskiego. W 1927 r. powołano Dział Hodowli i Genetyki Zbóż w PINGW pod kierownictwem Stefana Lewickiego. W Dziale tym pracowali, m.in. Stefan Barbacki, Janusz Kulczycki, Andrzej Słaboński, Adam Wiadrowski, Eugeniusz Ralski. W 1937 r. Rada Ministrów nadała PINGW nowy statut, według którego przyjęto nazwę Dział Roślin Zbożowych w Puławach podporządkowany Wydziałowi Rolniczemu kierowanemu przez Lucjana Kaznowskiego.

W okresie okupacji struktura organizacyjna Instytutu została zmieniona. Zamiast Działów powołano kilkanaście tzw. instytutów, np. Instytut Uprawy Roli i Roślin kierowany przez Zygmunta Pietruszczyńskiego (pod nadzorem niemieckiego kierownika E. Jacoba). W ramach tego Instytutu funkcjonował dawny Dział Roślin Zbożowych.

Już od pierwszych miesięcy powojennego odradzania się PINGW trwały dyskusje nad jego reorganizacją. W latach 1944–1950 panowała w Instytucie duża zmienność struktury organizacyjnej i płynność kadr. Dział Roślin Zbożowych funkcjonował wówczas dość samodzielnie. Kierował nim Stefan Lewicki wykazujący w tym okresie dużą aktywność przy organizacji uczelni lubelskich oraz we współpracy z organizacjami rolniczymi i administracją państwową.

W ramach powstałego w 1950 r. IUNG powołano Działy Roślin Zbożowych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu i Gorzowie Wielkopolskim. W Puławach powstała Pracownia Hodowli Zbóż w ramach IHAR. W 1951 r. zlikwidowano Dział Roślin Zbożowych IUNG w Warszawie, a Działy w Krakowie, Poznaniu i Gorzowie Wielkopolskim przekształcono w Zespoły. Od 1953 r. większość prac naukowo-badawczych w IUNG nad zbożami skoncentrowano w Gorzowie Wielkoposkim. Placówka ta w 1957 r. została przemianowana na Pracownię Uprawy Zbóż. Kierownikiem został Anatol Listowski.

W 1957 r. Pracownię Hodowli Zbóż IHAR w Puławach włączono w całości do Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, do Zakładu Biologii Hodowlanej kierowanego przez Stefana Lewickiego.

W 1959 r. przeniesiono do Puław Pracownię Uprawy Zbóż z Gorzowa Wielkopolskiego, a w 1960 r. utworzono Zakład Roślin Zbożowych, którego kierownikiem w latach 1960–1981 był Marek Ruszkowski.



Marek Ruszkowski urodził się 13 lipca 1925 r. w Toruniu. Szkołę średnią ogólnokształcącą rozpoczął w Lublinie w 1938 r., natomiast na tajnych kompletach ukończył Szkołę Handlową. W latach 1944–1946 ukończył Liceum Rolnicze w Lublinie, po którym w 1946 r. został przyjęty na drugi rok studiów na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W 1949 r. uzyskał dyplom magistra rolnictwa, w 1959 r. otrzymał stopień doktora nauk rolniczych w Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie. W 1965 r. na Wydziale Rolnym tej samej uczelni otrzymał stopień doktora habilitowanego. W 1972 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych, a w 1979 r. profesora zwyczajnego.

Pracę zawodową rozpoczął w 1942 r. w Czyszczalni nasion w Lublinie, gdzie pracował do wyzwolenia. W 1948 r. został zatrudniony na etacie asystenta w Katedrze Szczegółowej Uprawy Roślin UMCS w Lublinie, gdzie pracował do 1957 r., tj. do przejścia do IHAR w Puławach. W 1957 r., w wyniku reorganizacji ośrodka puławskiego został przeniesiony do IUNG, w którym pracował do przejścia na emeryturę pod koniec 1992 r. W okresie pracy w ośrodku puławskim przeszedł kolejne stopnie kariery zawodowej, od asystenta przez adiunkta, docenta do profesora. Od chwili zatrudnienia do 1981 r. pełnił funkcje kierownicze najpierw Pracowni Polowej Zespołu Roślin Zbożowych w Pożogu, potem w Osinach, a następnie w latach 1961–1981 był kierownikiem Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych.

Marek Ruszkowski odbył roczny staż naukowy w USA oraz liczne podróże naukowe do różnych krajów Europy, obu Ameryk i Azji.

Szczególnym przedmiotem prac naukowych Marka Ruszkowskiego była gryka, a ściślej badania podstawowe nad biologią wzrostu, rozwoju, kwitnienia i owocowania tej rośliny. Wyniki tych badań były znane i cenione nie tylko w kraju, ale również za granicą. Największe jednak znaczenie miały prace badawcze nad agrotechniką roślin zbożowych. Nowoczesne podejście do tych badań umożliwiło stworzenie systemu obejmującego całokształt prac nad agrotechniką wszystkich gatunków i odmian zbóż, a w końcowym efekcie opracowanie kompleksowych technologii produkcji roślin zbożowych dających podstawę istotnego wzrostu plonu ziarna zbóż w Polsce. Zainteresowania naukowe profesora obejmowały zagadnienia z dziedziny genetyki, hodowli, biologii rozwoju, rejonizacji, agrotechniki oraz wykorzystania wytworzonych produktów roślinnych.

Marek Ruszkowski wykazywał niezwykłą pracowitość, duże tempo pracy i niekonwencjonalne podejście do rozwiązywanych zagadnień badawczych. Jego dorobek na-

ukowy i popularyzatorski obejmuje ponad 500 pozycji. Był promotorem siedmiu prac doktorskich oraz opiekował się kilkunastoma habilitacjami.

Wiele czasu poświęcił pracom organizacyjnym w różnych gremiach, komisjach, komitetach i stowarzyszeniach. Pracował w Komisji V Wydziału PAN, przez 27 lat był członkiem Rady Naukowej IUNG.

Za działalność zawodową i naukową otrzymał wiele nagród, odznaczeń i dyplomów resortowych oraz Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Zasłużony Pracownik Rolnictwa, za Zasługi dla Lubelszczyzny, Honorową Odznakę za Zasługi dla Puław.

Obok działalności naukowej profesor Ruszkowski angażował się w sprawy wsi i rolnictwa. Uczestniczył w życiu politycznym kraju jako działacz naczelnych władz ZSL, a następnie ruchu ludowego. Za tę działalność, w latach osiemdziesiątych, Towarzystwo Przyjaciół Puław uhonorowało go nagrodą im. Profesora Franciszka Bujaka. Był jednym z organizatorów „Solidarności" w IUNG.

Zmarł 24 marca 1993 r. w Puławach.

Jan Mazurek urodził się 16 maja 1931 r. w Barakach, gm. Zaklików. Szkołę podstawową i średnią ukończył w Zaklikowie.



W 1950 r. rozpoczął studia rolnicze w nowo powstałej Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie, gdzie uzyskał w 1954 r. dyplom inżyniera rolnictwa, a w 1955 r. w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu magistra rolnictwa.

W 1965 r. Rada Wydziału Rolniczego WSR w Lublinie nadała Mu stopień doktora nauk rolniczych, na podstawie pracy pt. „Wpływ nawożenia i wilgotności gleby na wzrost, przebieg wegetacji oraz owocowanie gryki". Promotorem był Stefan Lewicki. W 1980 r. uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk rolniczych, a w 1989 r. tytuł profesora.

W 1955 r. rozpoczął pracę zawodową w Pracowni Roślin Zbożowych IHAR w Puławach. Po dwu latach został z całą Pracownią przeniesiony do IUNG, gdzie pracował do 2001 r. W latach 1965–1977 był zastępcą kierownika, a w latach 1981–1996 kierownikiem Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych.

W latach 1971–1980 koordynował badaniami nad agrotechniką nowych odmian i rodów zbóż, w latach 1981–1990 kierował programem badawczym „Doskonalenie technologii produkcji zbóż z uwzględnieniem wymagań agrotechnicznych odmian".

Jan Mazurek w latach 1968–1969 odbył roczny staż naukowy w Michigan State University oraz w 1974 r. wyprawę naukową do Indii w celu zapoznania się z pracami z zakresu hodowli i agrotechniki zbóż. Od początku pracy specjalizował się w problematyce związanej z biologią rozwoju i owocowania oraz agrotechniką roślin zbożowych. Szczególnie interesował się: biologią kiełkowania nasion zbóż w zależności od warunków środowiska w okresie formowania i dojrzewania ziarniaków, biologią wzrostu, rozwoju i plonowania żyta di- i tetraploidalnego oraz pszenżyta. Badał wpływ herbicydów na plonowanie zbóż. Zajmował się agrotechniką żyta di- i tetraploidalnego, pszenżyta i innych zbóż, rejonizacją uprawy gatunków i odmian zbóż, a także określeniem wymagań agrotechnicznych wszystkich odmian zbóż wprowadzanych do praktyki w Polsce.

Ogólny dorobek Jana Mazurka obejmował ponad 300 publikacji, w tym 130 rozpraw naukowych, 14 monografii i podręczników, 5 norm branżowych i ponad 150 artykułów popularnonaukowych, popularnych oraz instruktażowych.

Jan Mazurek był odznaczany nagrodami Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Ministra Rolnictwa. Otrzymał odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa oraz został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem 40-lecia Polski Ludowej i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Jan Mazurek zmarł w 2004 r.

W 1981 r. Marek Ruszkowski zrezygnował z kierownictwa Zakładu. Po jego rezygnacji w latach 1981–1996 funkcję kierownika Zakładu pełnił Jan Mazurek. W latach 1996–2007, w drodze postępowania konkursowego, kierownikiem Zakładu został Jerzy Grabiński. W latach 2007–2017 funkcję tę sprawowała Grażyna Podolska, a od 2017 r. Alicja Sułek.

Jerzy Grabiński urodził się 27 czerwca 1960 r. w Chełmie. Studia ukończył na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1984 r. tytuł magistra inżyniera.

W 1994 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Wpływ głębokości i gęstości siewu oraz nawożenia azotem na rozwój i plonowanie pszenżyta ozimego", uzyskał stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, a w 2007 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w dyscyplinie agronomii, specjalność uprawa roli i roślin, na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Studia nad potencjałem allelopatycznym żyta ozimego".

W 1988 r. został zatrudniony w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych IUNG w Puławach jako asystent, od 1994 r. – adiunkt, od 2008 r. – docent, a od 2011 r. na stanowisku profesora IUNG-PIB. W latach 1996–2006 pełnił funkcję kierownika tegoż Zakładu.

Zajmował się głównie biologią wzrostu i rozwoju oraz plonowaniem roślin rolniczych ze szczególnym uwzględnieniem roślin zbożowych, środowiskowymi uwa-

runkowaniami produkcji zbóż, doskonaleniem technologii produkcji zbóż, wpływem czynników środowiska i różnych elementów technologii produkcji na kształtowanie wartości technologicznej ziarna zbóż, niekonwencjonalnymi metodami ograniczania występowania agrofagów, a także zagadnieniami związanymi z produkcją biomasy na cele energetyczne.

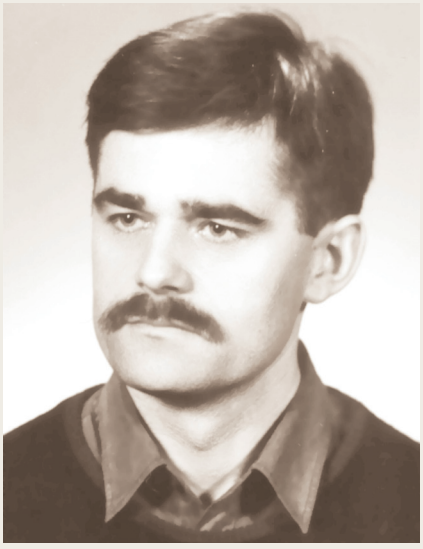

Był autorem 65 twórczych prac naukowych, monografii oraz 22 rozdziałów w monografiach. Był promotorem w 1 przewodzie doktorskim. Brał udział w 30 projektach w ramach działalności statutowej IUNG oraz w 6 projektach badawczych krajowych lub międzynarodowych.

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego, European Society for Agronomy, Polskiego Związku Producentów Roślin Zbożowych, Krajowego Zespołu ds. Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego (od 2008 r. wiceprzewodniczący Zespołu) oraz przedstawicielem polskich producentów w COPA COGECA.

W 2008 r. otrzymał Odznaką honorową „Zasłużony dla Rolnictwa", a w 2010 r. Medal za Długoletnią Służbę.

Grażyna Podolska urodziła się 30 sierpnia 1958 r. w Puławach. Studia ukończyła na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1982 r. tytuł magistra inżyniera. W 1994 r., po obronie pracy pt. „Struktura plonu i architektura łanu pszenżyta ozimego w zależności od warunków glebowych", uzyskała stopień naukowy doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, w 2000 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie agronomii, na podstawie dorobku i rozprawy habilitacyjnej pt. „Budowa i wydajność łanu pszenicy ozimej w zależności od wybranych czynników agrotechnicznych i modelu rośliny". W 2007 r. otrzymała tytuł profesora nauk rolniczych.



W latach 1992–1993 odbyła staż naukowy w North Dakota State University, USA.

W latach 1982–1985 pracowała w Stacji Hodowli Roślin w Ulhówku w Dziale Hodowli. W 1985 r. została zatrudniona w IUNG w Puławach, początkowo na stanowisku inżyniera rolnika, następnie asystenta (od 1988 r.), starszego asystenta (od 1989 r.), adiunkta (od 1994 r.), docenta (od 2001 r.), a od 2007 r. jako profesor IUNG-PIB. W latach 2007–2017 pełniła funkcję kierownika Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych.

Zajmowała się badaniami związanymi z biologią wzrostu i rozwoju oraz określaniem wymagań agrotechnicznych odmian roślin zbożowych ze szczególnym uwzględnieniem pszenicy ozimej, architekturą oraz produkcyjnością łanów zbóż, doskonaleniem technologii produkcji roślin zbożowych ze szczególnym uwzględnieniem pszenicy ozimej, gryki, pszenżyta ozimego, określaniem czynników wpływających na produkcyjność oraz skład chemiczny orzeszków gryki i wykorzystaniem jej jako rośliny prozdrowotnej, kształtowaniem się parametrów jakości ziarna pszenicy, uwzględniając aspekt przydatności ziarna do wyrobu mąki i wypieku pieczywa, określaniem czynników wpływających na występowanie mikotoksyn fuzaryjnych w ziarnie zbóż, szczególnie u pszenicy oraz alkaloidów sporyszu w uprawie żyta, a także z efektywnym wykorzystaniem azotu przez odmiany roślin zbożowych.

Była autorką lub współautorką 122 oryginalnych prac naukowych, 30 monografii lub rozdziałów w monografiach i książkach, a także 323 innych opracowań typu: materiały konferencyjne i szkoleniowe, artykuły popularnonaukowe czy instrukcje wdrożeniowe. Była promotorem 3 prac doktorskich, a także recenzentem na godność *doctora honoris causa* Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, 2 wniosków na tytuł naukowy profesora, 9 prac doktorskich, 3-krotnie dorobku naukowego na stopień doktora habilitowanego oraz 140 oryginalnych prac naukowych z kategorii A i B. Brała udział w 7 polskich i międzynarodowych projektach badawczych. Kierowała 11 projektami badawczymi IUNG-PIB wykonywanymi w ramach działalności statutowej.

W latach 2003–2016 była członkiem Rady Naukowej IUNG-PIB, a także Polskiego Towarzystwa Agronomicznego, European Society for Agronomy (ESA), International Buckwheat Research Association (IBRA), Komisji ds. rejestracji odmian roślin zbożowych, Grupy roboczej do spraw systemu wspomagania decyzji w integrowanej ochronie roślin oraz elektorem IUNG-PIB do Rady Głównej Instytutów Badawczych.

W 1991 r. otrzymała zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG za cykl prac dotyczących uprawy pszenicy ozimej, a w 2009 r. za cykl prac pt. „Badania nad budową chemiczną saponin gatunków lucerny (*Medicago* spp.) oraz nad potencjalną możliwością wykorzystania ich w rolnictwie, medycynie i przemyśle". W 2002 r. otrzymała odznakę Zasłużony dla Rolnictwa, w 2008 r. – wyróżnienie Komitetu Organizacyjnego V Lubelskiego Festiwalu Nauk za dotychczasowe zaangażowanie w przygotowanie i realizację projektów naukowych w kolejnych edycjach Festiwalu Nauki, a w 2015 r. wyróżnienie MRiRW za wybitne krajowe osiągniecia mające znaczenie dla wdrażania postępu w praktyce rolniczej oraz współudział w realizacji, wdrażaniu i upowszechnianiu wyników pracy naukowej pt. „Opracowanie i wdrożenie do praktyki rolniczej technologii produkcji ziarna zbóż gwarantujących wysoką jakość i bezpieczeństwo zdrowotne".



Alicja Sułek urodziła się 24 lutego 1958 r. w Trojanowie. Ukończyła studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1982 r. tytuł magistra inżyniera.

W 1996 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Określenie optymalnej architektury łanu pszenicy jarej na różnych glebach w warunkach modelowych", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych w zakresie agronomii, a w 2014 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w dyscyplinie agronomii, specjalność uprawa roli i roślin, na podstawie ogólnego dorobku naukowego i przedstawionego cyklu publikacji pt. „Wpływ wybranych czynników agrotechnicznych i siedliskowych na plonowanie i jakość ziarna pszenicy jarej".

Od 1990 r. została zatrudniona w Zakładzie Upraw Roślin Zbożowych IUNG w Puławach na stanowisku asystenta, a w 1996 r. jako adiunkt. W 2017 r. została kierownikiem tego Zakładu.

Zajmowała się badaniami dotyczącymi biologii wzrostu i rozwoju oraz plonowania roślin rolniczych ze szczególnym uwzględnieniem roślin zbożowych, środowiskowymi uwarunkowaniami produkcji zbóż, wpływem intensywności technologii produkcji na produkcyjność roślin zbożowych, wartość technologiczną i zdrowotność ziarna, a także określaniem efektywnego wykorzystania azotu przez odmiany roślin zbożowych w zależności od technologii produkcji oraz oceną regionalnego zróżnicowania produkcji zbóż w Polsce.

Była autorką 80 publikacji naukowych, promotorem 1 pracy doktorskiej. Brała udział w projekcie naukowym.

Była członkiem Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu.

Powołanie w 1959 r. wydzielonego Zakładu przyczyniło się do dynamicznego rozwoju badań nad biologią wzrostu i rozwoju oraz biologią kiełkowania i agrotechniką roślin zbożowych w Polsce.

Do 1960 r. zakończono w Puławach wieloletnie badania nad otrzymaniem nowych odmian gryki, prosa i pszenicy twardej oraz nad biologią, agrotechniką i rejonizacją tych roślin. Wyniki tych badań dały podstawę do podjęcia tematyki związanej z wyjaśnieniem możliwości produkcyjnych odmian zbóż krajowych i zagranicznych w różnych rejonach klimatyczno-glebowych kraju przy intensyfikacji agrotechniki i większym zużyciu środków przemysłowych.

W latach 60. XX w. rozwinięto badania nad biologią wzrostu i rozwoju oraz biologią kiełkowania zbóż, wymaganiami siedliskowymi i uprawowymi poszczególnych



Doświadczenie polowe z uprawą gryki w latach 60. XX w.

gatunków. Zwrócono szczególną uwagę na kształtowanie się cech struktury plonu w różnych układach warunków środowiska i agrotechniki. Wyniki tych badań przyczyniły się do opracowania podstaw prawidłowej rejonizacji gatunków i odmian, wyjaśnienia przyczyn niskiego poziomu realizacji potencjalnych możliwości plonotwórczych roślin zbożowych oraz mechanizmu oddziaływania na rośliny poszczególnych czynników agrotechnicznych. Rozwinięto badania rozpoznawcze nad czynnikami ograniczającymi, tj.: wyleganie, choroby oraz zachwaszczenie.

Koniec lat 60. XX w. i lata 70. XX w. to okres rozwoju badań nad określeniem wymagań agrotechnicznych nowych odmian oraz nad opracowaniem zaleceń dostosowanych do wymagań odmian. Prace te niosły niewątpliwy postęp produkcyjny i teoretyczny związany z pełniejszym wyjaśnieniem oddziaływania czynników środowiska i środków produkcji. Opracowano również system badań nad wymaganiami agrotechnicznymi odmian zsynchronizowany z pracami firm hodowlanych oraz pracami atestacyjnymi COBORU. Lata 70. i 80. XX w. to okres realizacji ogólnopolskich programów koordynacji badań, w których Zakład był koordynatorem badań agrotechnicznych (zboża chlebowe) lub jednym z głównych wykonawców (produkcja ziarna paszowego, agrotechnika odmian zbóż). W tym okresie opracowano od podstaw agrotechnikę nowego gatunku zboża – pszenżyta ozimego oraz pierwsze technologie produkcji ziarna pszenicy ozimej i jęczmienia jarego. Prace nad doskonaleniem technologii produkcji poszczególnych gatunków zbóż rozszerzono na szeroką skalę w końcu lat 70. XX w. i w całej dekadzie lat 80. XX w. W latach 80. XX w. opracowano technologie produkcji mieszanek zbożowych i pszenżyta jarego.

Wyniki tych badań umożliwiły opracowanie technologii produkcji zapewniających uzyskanie w praktyce plonów zbliżonych do otrzymanych w seriach doświadczalnych oraz w krajach Europy Zachodniej.

Pod koniec lat 80. i pocz. 90. XX w. to rozwój prac nad budową łanu, fizjologią i rozwojem roślin w zwartych zasiewach (łanach), dostosowaniem zabiegów agrotechnicznych do zoptymalizowania wykorzystania środków produkcji w celu ograniczania nakładów i ochrony środowiska oraz produkcji ziarna o wysokich cechach jakościowych, dostosowanych do kierunków użytkowania ziarna.

W latach 1996–2006 badania prowadzone w Zakładzie koncentrowały się wokół agrotechniki nowych odmian zbóż oraz wartości technologicznej ziarna pszenicy.

Opracowano technologię produkcji pszenicy chlebowej z uwzględnieniem nowych odmian. Zajmowano się także badaniami dotyczącymi jakości materiału siewnego zbóż.

W latach 2007–2017 opracowano technologie produkcji umożliwiające uzyskanie ziarna o pożądanych cechach jakościowych, dobrej zdrowotności, a także metodykę integrowanej produkcji poszczególnych gatunków zbóż. W Zakładzie zajmowano się również badaniami dotyczącymi bezpieczeństwa żywnościowego, przede wszystkim zagadnieniami tworzenia i występowania mikotoksyn w ziarnie zbóż, a także udoskonalaniem technologii produkcji pszenżyta ozimego na cele paszowe i jęczmienia na cele browarne. Od 2003 r. prowadzone były badania nad wpływem czynników



Grażyna Podolska podczas prowadzenia obserwacji na doświadczeniu nad reakcją roślin zbożowych na suszę glebową w hali wegetacyjnej

ekonomicznych, organizacyjnych i przyrodniczych na produkcję zbóż w Polsce. Od 2017 r. tematyka badań była związana z wykorzystaniem azotu przez rośliny zbożowe uprawiane w różnych stanowiskach oraz z wykorzystaniem owsa na cele spożywcze. Podjęto nowatorskie badania dotyczące wpływu biowęgla na produkcyjność pszenicy, a także nad opracowaniem agrotechniki przewódkowych odmian pszenicy.

Na przestrzeni siedemdziesięciu lat na osiągnięcia Zakładu pracowało wielu pracowników naukowych, inżynieryjnych oraz technicznych.

Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych

Pracownicy naukowi: mgr Edyta Aleksandrowicz, dr Krystyna Fularowa, dr hab. Jerzy Grabiński prof. IUNG-PIB, mgr Maria Iwanejko, dr Irena Jackowska, dr hab. Bogusława Jaśkiewicz prof. IUNG-PIB, mgr Krystyna Jaworska, dr Zofia Kozłowska-Ptaszyńska, mgr Janina Kuś, dr hab. Danuta Leszczyńska prof. IUNG-PIB, prof. dr hab. Stefan Lewicki, prof. dr hab. Jadwiga Mazurek, prof. dr hab. Jan Mazurek, dr Piotr Nieróbca, prof. dr hab. Kazimierz Noworolnik, dr Jadwiga Pawłowska-Olejarz, dr Alicja Pecio, prof. dr hab. Grażyna Podolska, dr Zofia Ptaszyńska, dr Bar-



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych w 1998 r.

(I rząd od lewej): Kazimierz Noworolnik, Danuta Leszczyńska, Jadwiga Kozak, Jadwiga Pawłowska-Olejarz, Jadwiga Mazurek, Alicja Pecio, Jerzy Grabiński, Jadwiga Woch, Kazimiera Poczek, Barbara Bielawska; **(II rząd od lewej):** Bogusława Jaśkiewicz, Halina Witkowska, Zofia Ptaszyńska, Piotr Nieróbca, Grażyna Podolska, Alicja Sułek, Jan Mazurek, Anna Drzazga, Zofia Sikora



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych w 2013 r.

(I rząd od lewej): Kazimierz Noworolnik, Danuta Leszczyńska, Monika Szczęch, Bogusława Jaśkiewicz, Grażyna Podolska, Edyta Aleksandrowicz, Jadwiga Kozak **(II rząd od lewej):** Jerzy Grabiński, Monika Antoniak, Anna Drzazga, Alicja Sułek, Marzena Mikos-Szymańska, Anna Zasada, Edward Szeleźniak, Łukasz Rybicki



Pracownicy Zakładu Uprawy Roślin Zbożowych w 2020 r.

(I rząd od lewej): Jadwiga Kozak, Jerzy Grabiński, Bogusława Jaśkiewicz, Alicja Sułek, Danuta Leszczyńska, Kazimierz Noworolnik, Marta Wyzińska, Grażyna Podolska, Monika Ogórkiewicz, Marlena Maj, Monika Szczęch, Tomasz Próchniak, **(II rząd od lewej):** Karol Pisula, Piotr Nieróbca, Edyta Aleksandrowicz, Marcin Różewicz, Maja Kostrzewa-Kosiarska

bara Ruszkowska, prof. dr hab. Marek Ruszkowski, dr hab. Alicja Sułek, dr Edward Szeleźniak, mgr Genadiusz Uliński, dr Marta Wyzińska.

Pracownicy inżynieryjni i techniczni: mgr Monika Antoniak, Barbara Bielawska, Zofia Cieślak, Barbara Drózd, Anna Drzazga, Anna Grzęda, Janusz Jarnicki, Zofia Kania, Zofia Kowalik, Joanna Koza, Jadwiga Kozak, Genowefa Kusio, Teresa Ląd, Stefania Łoś, mgr Marlena Maj, Monika Ogórkiewicz, Karol Pisula, Kazimiera Poczek, Monika Podolska, Stanisława Popiołek, Krystyna Próchniak, Tomasz Próchniak, Grażyna Rejmak, Marcin Różewicz, Zofia Sikora, Leszek Stefaniak, Monika Szczęch, Władysława Szymańska, Zdzisława Wiejak, Halina Witkowska, Jadwiga Woch.

ZAKŁAD ŻYWIENIA ROŚLIN I NAWOŻENIA

W 1945 r., w kilka miesięcy po zakończeniu działań wojennych, wznowił swoją działalność bydgoski oddział PINGW, w którym powołano Wydział Żywienia Roślin i Nawożenia. Kierownikiem został Feliks Terlikowski. W skład Wydziału wchodziło 5 Działów: Żyzności Gleby, Nawożenia Mineralnego, Nawożenia Organicznego, Ogólny i Pole Doświadczalne Mochełek.

Z dniem 1 lipca 1950 r. Wydział Żywienia Roślin i Nawożenia został włączony do IUNG i otrzymał nazwę Dział Żywienia Roślin i Nawożenia z siedzibą w Warszawie. Kierownictwo Działu objął Marian Górski, a jego zastępcami byli Kazimierz Boratyński i Helena Birecka.

Prace prowadzono w zespołach naukowo-badawczych: od 1951 r. w Warszawie, gdzie sekretarzem naukowym była Kryspina Wyszyńska-Śmierzchalska, w Bydgoszczy (razem z polem doświadczalnym w Mochełku), którym kierował Michał Batalin i w Gorzowie Wielkopolskim kierowanym przez Wacława Boguszewskiego.

Od 1956 r., po przejściu Wacława Boguszewskiego do Bydgoszczy stanowisko kierownika Zespołu w Gorzowie Wielkopolskim objął Henryk Szukalski. Nieco później powstały dwa nowe Zespoły: w 1952 r. w Baborówku i w 1956 r. we Wrocławiu. Kierownikiem Zespołu w Baborówku był Władysław Misterski, a od 1961 r. Henryk Burczyk. Szczególnie aktywnym pracownikiem naukowym był wówczas Włodzimierz Łoginow (od 1969 r. kierownik Katedry Chemii Rolnej ART w Bydgoszczy). Utworzony w 1956 r. Zespół we Wrocławiu pracował pod kierunkiem Kazimierza Boratyńskiego, natomiast bezpośrednim kierownikiem Pracowni Nawożenia była Maria Adamus.

W 1956 r. zmieniono strukturę organizacyjną IUNG i z Działu Żywienia Roślin i Nawożenia powstał Zakład Nawożenia z siedzibą w Bydgoszczy. Kierownikiem Zakładu został Aleksy Byczkowski, a jego zastępcą kierownik Pracowni z Gorzowa Wielkopolskiego, a od 1958 r. kierownik Pracowni w Puławach Wacław Boguszewski. Działające w ramach Działu Żywienia Roślin i Nawożenia zespoły badawcze przekształcone zostały w Pracownie. W Bydgoszczy powstała Pracownia Nawożenia Mineralnego kierowana przez Aleksego Byczkowskiego i Nawożenia Organicznego kierowana przez Michała Batalina. Kierownikami pozostałych Pracowni byli: w Gorzowie Wielkopolskim Wacław Boguszewski (do 1956 r.) i Henryk Szukalski (od 1956 r.), w Baborówku Władysław Misterski (do 1960 r.) i Henryk Burczyk (od 1961 r.), we Wrocławiu Kazimierz Boratyński i w Puławach Wacław Boguszewski (od 1958 r).

W 1965 r. siedziba Zakładu Nawożenia została przeniesiona z Bydgoszczy do Puław. Kierownictwo Zakładu objął Wacław Boguszewski, który funkcję tę pełnił do 1970 r. Po przeniesieniu siedziby Zakładu Nawożenia z Bydgoszczy do Puław, istniejące w Bydgoszczy Pracownie Nawożenia Mineralnego i Nawożenia Organicznego zostały połączone w jedną Pracownię Nawożenia.



Wacław Boguszewski urodził się 30 lipca 1901 r. w Moskwie. W 1924 r. uzyskał absolutorium w Timiriaziewskiej Akademii Rolniczej w Moskwie. W 1925 r. przybył do Polski. Wobec nieuznawania w owym czasie w Polsce studiów odbytych w Związku Radzieckim, powtarzał wyższe studia rolnicze w latach 1927–1929 na Uniwersytecie im. Stefana Batorego w Wilnie i w 1929–1931 na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. Podczas studiów w Poznaniu pełnił obowiązki asystenta w Katedrze Gleboznawstwa u profesora Feliksa Terlikowskiego. W latach 1931–1939 pracował w doświadczalnictwie rolniczym na Kresach Wschodnich: w Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Bieniakoniach jako asystent, następnie w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym w Hanusowszczyźnie (woj. nowogrodzkie) jako dyrektor. W czasie wojny represjonowany przez NKWD przebywał w więzieniach i obozach na Syberii i terenach byłego ZSRR. W 1945 r. wrócił do Polski w szeregach Ludowego Wojska Polskiego. W latach 1946–1950 pełnił funkcję kierownika Rolniczego Zakładu Doświadczalnego PINGW w Michorzewie koło Poznania, a następnie w 1950 r. objął funkcję dyrektora Oddziału PINGW w Gorzowie Wielkopolskim, a po jego przekształceniu w IUNG zorganizował Pracownię Nawożenia. W 1956 r. przeniósł się do Oddziału IUNG w Bydgoszczy na stanowisko zastępcy dyrektora tego Oddziału i kierownika Pracowni Nawożenia Mineralnego. W 1957 r. obronił pracę doktorską. W 1958 r. został przeniesiony służbowo do Puław, gdzie zorganizował Pracownię Nawożenia, przekształconą następnie w Zakład Nawożenia IUNG, pełniąc do 1970 r. kierownicze funkcje w tych jednostkach. W 1964 r. uzyskał stanowisko docenta, a w 1972 r. tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych.

Badania naukowe Wacława Boguszewskiego koncentrowały się na szeroko ujętych zagadnieniach nawozowych związanych z wapnowaniem gleb, z bilansem składników pokarmowych, głównie fosforu i potasu oraz nad technikami nawożenia zbóż (i innych roślin) azotem i innymi składnikami. Z tego zakresu opublikował ok. 100 prac naukowych i popularnonaukowych, w tym kilka cennych opracowań książkowych: Wapnowanie gleb, rozdział pt. Nawożenie roślin uprawnych w: Technika nawożenia, Efektywność nawożenia mineralnego na użytkach ornych i inne oraz liczne artykuły i instrukcje wdrożeniowe. W latach 1965–1970 koordynował badania w kraju i w ramach współpracy międzynarodowej RWPG nad wapnowaniem gleb i nawożeniem magnezem, a także nad technikami nawożenia mineralnego. Działał aktywnie w Komisji Nawozowej Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa, w Ko-

mitecie Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN oraz w Polskim Towarzystwie Gleboznawczym. W latach 1968–1984 był członkiem Rady Naukowej IUNG oraz członkiem Komitetu Redakcyjnego Pamiętnika Puławskiego. W 1972 r. przeszedł na emeryturę, lecz nadal (do 1986 r.) pracował w Instytucie w charakterze konsultanta.

Wacław Boguszewski został nagrodzony wieloma nagrodami resortowymi oraz Krzyżem Polonia Restituta, odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Profesor zmarł 15 września 1988 r. w Puławach.

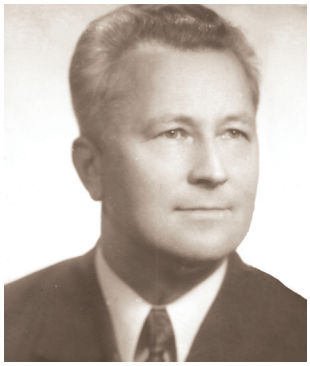

Jan Siuta
kierownik w latach 1970–1972

W okresie 1970–1972 kierownikiem Zakładu, do którego na krótko włączono pracownię Chemii Gleb, był Jan Siuta. Zmieniono jednocześnie nazwę Zakładu Nawożenia na Zakład Chemii Gleb i Nawożenia. Od 1972 r. Zakładem, któremu po kilku latach, po odłączeniu Pracowni Chemii Gleb, przywrócono pierwotną nazwę Zakład Nawożenia, w latach 1972–2001 kierował Mariusz Fotyma.

W ramach kolejnej reorganizacji w czerwcu 1970 r. Pracownię Nawożenia w Bydgoszczy przemianowano na Pracownię Wapnowania i Magnezowania Gleb. Merytorycznie była ona podporządkowana Zakładowi Chemii Gleb i Nawożenia Roślin IUNG w Puławach, natomiast administracyjnie Oddziałowi IUNG w Poznaniu. Kierownikiem Pracowni był Zygmunt Jaśkowski. Pracownia Wapnowania i Magnezowania Gleb została zlikwidowana w 1976 r., a na jej miejsce powołano Oddział IUNG w Bydgoszczy. Kierownikiem Oddziału został Zdzisław Klupczyński. W 1977 r. Pracownia Nawożenia w Gorzowie Wielkopolskim została przekazana wraz z całym oddziałem gorzowskim IUNG do Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin.

Mariusz Fotyma urodził się 21 stycznia 1936 r. w Piotrkowie Trybunalskim. Studia na Wydziale Rolniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie ukończył w 1957 r. uzyskując dyplom inżyniera rolnictwa. W 1958 r. obronił pracę magisterską na Wydziale Rolniczym SGGW z zakresu badań nad alkaloidami łubinu żółtego. W 1959 r. ukończył studia na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego w Łodzi (bez uzyskania dyplomu).

W latach 1958–1959 pracował jako nauczyciel. Pracę naukową rozpoczął jako asystent w Katedrze Biochemii SGGW (1959–1961). W latach 1961–1966 pracował w ZD IUNG w Wierzbnie na stanowisku asystenta, a następnie kierownika Działu Naukowego Zakładu. W 1966 r. na Akademii Rolniczej w Poznaniu uzyskał stopień doktora nauk rolniczych na podstawie pracy pt. „Badania nad dynamiką przemian azotu w glebie ze szczególnym uwzględnieniem mocznika" i przeszedł do pracy

w Instytucie Ziemniaka w Jadwisinie na stanowisko adiunkta. W 1972 r. został służbowo przeniesiony do IUNG. Tam w latach 1972–1999 kierował Zakładem Żyzności Gleb i Nawożenia. W 1973 r. Rada Naukowa IUNG nadała mu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk rolniczych na podstawie rozprawy pt. „Wpływ nawożenia mineralnego na plon i cechy jakościowe bulw ziemniaka w świetle wyników doświadczeń ekstremalnych" i w tym też roku został powołany na stanowisko docenta. Na wniosek Rady Naukowej IUNG Rada Państwa w 1979 r. nadała mu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk rolniczych, a w 1986 r. profesora zwyczajnego. W latach 1992–1995 był przewodniczącym Rady Naukowej IUNG. W latach 1995–1999 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu ds. naukowo-badawczych.



Zagraniczne staże naukowe odbył w Wielkiej Brytanii w Research Fellow Rothamsted Exp. Station w 1975 r. i w 1982 r. oraz w 1992 r. w Fellow Universitat Bonn RFN. Uczestniczył w licznych krajowych i zagranicznych sympozjach oraz konferencjach naukowych. Był koordynatorem programów badawczych realizowanych w ramach RWPG oraz tematów badawczych realizowanych we współpracy z NRF, Danią i Holandią.

Był autorem lub współautorem 105 oryginalnych prac naukowych, 68 referatów naukowych ogłoszonych drukiem, 75 prac popularnonaukowych i ponad 150 prac popularnych i instrukcji wdrożeniowo-upowszechnieniowych oraz 29 książek i podręczników. Był promotorem w 4 przewodach doktorskich. Wykonał kilkadziesiąt recenzji, m.in.: prac doktorskich, habilitacyjnych, ocen dorobku naukowego w wystąpieniach o nadanie tytułu naukowego profesora oraz licznych prac naukowych przygotowywanych do druku w wydawnictwach krajowych i zagranicznych.

Został wyróżniony: Nagrodą Państwową II stopnia za system nawożenia w Polsce, nagrodami Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej za osiągnięcia badawcze i wdrożeniowe w zakresie nawożenia i wapnowania gleb, nagrodami Sekretarza Wydziału V PAN za podręcznik i redakcję naukową czasopisma oraz nagrodami Dyrektora IUNG.

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych (od 1983 r. wiceprezes), redaktorem naczelnym Fragmenta Agronomica, a od 1990 r. przedstawicielem Polski w European Society for Agronomy oraz członkiem zarządu grupy polskiej International Soil Tillage Research Organization, a od 1993 r. przedstawicielem Polski w International Scientific Centre of Fertilizers.

Mariusz Fotyma w 2010 r. przeszedł na emeryturę.

W 1992 r. zmieniono nazwę Zakładu na Zakład Żyzności Gleb i Nawożenia. Z końcem grudnia 1997 r. do tego Zakładu przeszła część pracowników z Zakładu Fizjologii Roślin i kolejny raz zmieniono nazwę Zakładu na Zakład Żywienia Roślin i Nawożenia.

W latach 2001–2011 Zakładem kierował Janusz Igras, w latach 2011–2020 Tamara Jadczyszyn, a od 2020 r. Anna Podleśna.



Janusz Igras urodził się 13 maja 1964 r. w Kraśniku. W 1989 r. ukończył studia na Wydziale Rolnym Akademii Rolniczej w Lublinie.

W 1997 r. obronił rozprawę doktorską pt.: „Studia nad polowym zużyciem wody przez wybrane rośliny uprawne".

W 2005 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego.

Pracę zawodową rozpoczął jako stażysta w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym Kępa należącym do Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNG) w Puławach. W latach 1990-1993 był zatrudniony jako asystent w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej IUNG. W latach 1994–2011 pracował w Zakładzie Żywienia Roślin i Nawożenia IUNG, w tym w latach 1999–2011 pełnił funkcję kierownika Zakładu. W 2011 r. został powołany na stanowisko dyrektora naukowego Instytutu Nawozów Sztucznych w Puławach.

Odbył staże zagraniczne: w 1993 r. w Wageningen University Holandia z zakresu polityki nawozowej w USA i UE oraz opłacalności i efektywności nawożenia mineralnego, w 1994 r. w Stacji Doświadczalnej ADAS Gleadthorpe Wielka Brytania z zakresu szacowania potrzeb wodnych roślin i badań nad azotem.

Jest autorem 40 naukowych i popularnonaukowych publikacji.

Był członkiem: PTNA, Zarządu Fundacji Wspierania Działalności Naukowej w Zakresie Hodowli i Użytkowania Gryki im. prof. Marka Ruszkowskiego z siedzibą w IUNG Puławy. Był autorem lub współautorem ok. 110 oryginalnych publikacji naukowych, w czasopismach odznaczających się wysokim wskaźnikiem wpływu (Impact Factor), w większości o zasięgu międzynarodowym. Był także redaktorem lub współredaktorem 4 podręczników naukowych z zakresu chemii rolnej, nawożenia i ochrony środowiska. Monografia Udział rolnictwa polskiego w emisji związków azotu i fosforu do Bałtyku była kilkakrotnie nagradzana, w tym przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.



Tamara Jadczyszyn urodziła się 4 stycznia 1960 r. w Puławach. Ukończyła studia na Wydziale Ochrony Roślin w Wyższej Szkole Rolniczej w Charkowie, uzyskując w 1983 r. tytuł magistra.

W 1986 r. ukończyła studium podyplomowe nt. metod matematycznych i wspomagania komputerowego w technologii chemicznej, a w 2009 r. w zakresie zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi w jednostkach naukowych.

Uczęszczała na zaoczne studia doktoranckie w Akademii Rolniczej w Pradze. W 1993 r. obroniła pracę doktorską nt. „Wpływ nawożenia azotem i deszczowania na plonowanie i zdrowotność ziemniaka i pszenżyta", uzyskując stopień doktora.

W latach 1983–1984 odbyła staż w ZD IUNG-Kępa. W 1984 r. została zatrudniona w Zakładzie Nawożenia IUNG w Puławach na stanowisku asystenta, a od 1993 r. jako adiunkt. W latach 2011–2020 pełniła funkcję kierownika Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia.

Opracowywała system doradztwa nawozowego dla gruntów ornych (program komputerowy). Zajmowała się oceną stanu odżywiania roślin mikroelementami z wykorzystaniem testów roślinnych (program DRIS), modelowaniem wzrostu roślin i określeniem plonów potencjalnych z wykorzystaniem modelu WOFOST, przestrzenną zmiennością warunków glebowych i plonowania roślin w obrębie pola produkcyjnego jako podstawą aplikacji zróżnicowanych dawek nawozów, racjonalnym nawożeniem na podstawie bilansu składników pokarmowych w gospodarstwie, oceną przydatności różnego rodzaju odpadów i produktów ubocznych do wykorzystania rolniczego oraz wpływem rolnictwa na jakość wód w Polsce.

Była autorką lub współautorką 50 publikacji naukowych i 83 popularnonaukowych, 30 rozdziałów w monografiach, 40 instrukcji i materiałów szkoleniowych. Brała udział w 2 projektach naukowych i 1 badawczo-rozwojowym, 2 projektach krajowych i 6 zagranicznych. Była kierownikiem 5 tematów w działalności statutowej IUNG-PIB oraz 4 w programie wieloletnim.

Była współautorem programów doradztwa nawozowego: NAW-1, NAW-2, NAW-3, NAW-4, Agronom, MACROBIL, NawSald, Plano RS. Prowadziła liczne szkolenia dla doradców rolniczych i producentów rolnych w zakresie sporządzania planów nawozowych i bilansu składników pokarmowych w gospodarstwie z wykorzystaniem programów komputerowych.

Brała aktywny udział w pracach rozlicznych zespołów eksperckich opracowujących przepisy nawozowe i środowiskowe. Uczestniczyła w zespołach wdrażających w Polsce tzw. dyrektywę azotanową. Była ekspertem wspierającym działania MRiRW,

MŚ oraz MPiT w zakresie racjonalnej gospodarki nawozowej oraz oddziaływania nawożenia na środowisko wodne, w tym na wody Morza Bałtyckiego.

Opracowała procedurę kwalifikacji nawozów i środków wspomagających uprawę roślin do stosowania w produkcji ekologicznej. Prowadziła liczne prace związane z oceną przydatności rolniczej nowych nawozów, różnego rodzaju odpadów oraz produktów ubocznych (łącznie ponad 1000 ekspertyz).

Była organizatorem i wykonawcą licznych szkoleń, warsztatów i konferencji w zakresie wprowadzania do obrotu nawozów i środków wspomagających uprawę roślin, rolniczego wykorzystania odpadów, zagospodarowania pofermentów z biogazowni.

W 1988 r. otrzymała Nagrodę Naukową Dyrektora IUNG za cykl prac dotyczących zastosowania metody DRIS w warunkach polskich, w 2000 r. Odznakę honorową Zasłużony dla Rolnictwa, a w 2010 r. zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG II stopnia za monografię „Udział polskiego rolnictwa w emisji związków azotu i fosforu do Bałtyku" oraz Medal Srebrny za Długoletnią Służbę. Kilkakrotnie razem z zespołem otrzymywała nagrodę MRiRW – w 2008 r. za osiągnięcie pt. „Opracowania i wdrożenie systemu zrównoważonego doradztwa nawozowego w Polsce", w 2010 r. za osiągnięcie pt. „Ocena wpływu gospodarki nawozowej na jakość gleb i wód w Polsce", a w 2015 r. za osiągnięcie pt. „Racjonalna gospodarka nawozami" oraz wyróżnienie za osiągnięcie pt. „Opracowanie i wdrożenie do praktyki laboratoryjnej nowej procedury badawczej oznaczania w glebach mineralnych zawartości przyswajalnych form fosforu, potasu i magnezu".



Anna Podleśna urodziła się 23 listopada 1959 r. w Józefowie. Ukończyła studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, uzyskując w 1984 r. tytuł magistra inżyniera.

W 1993 r. po obronie pracy doktorskiej pt. „Dynamika przyrostu masy i pobierania składników pokarmowych przez pszenżyto ozime w porównaniu z pszenicą i żytem", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych, natomiast w 2014 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. „Studia nad rolą siarki w kształtowaniu gospodarki mineralnej oraz wielkości i jakości plonu wybranych roślin uprawnych". W 2020 r. otrzymała tytuł profesora nauk rolniczych.

W latach 1984–1985 odbyła staż w Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Końskowoli.

W 1985 r. podjęła pracę w Zakładzie Fizjologii Roślin IUNG w Puławach, początkowo na stanowisku rolnika, a następnie asystenta. W latach 1994–2016 pracowała jako adiunkt w Zakładzie Fizjologii Roślin, a po reorganizacji w Zakładzie Żywienia Roślin i Nawożenia. Od 2016 r. została zatrudniona na stanowisku profesora IUNG-PIB, a od 2020 r. profesora. W 2020 r. przejęła kierowanie Zakładem Żywienia Roślin i Nawożenia.

Zajmowała się głównie zagadnieniami dotyczącymi gospodarki mineralnej roślin uprawnych oraz ich reakcji na stresy biotyczne i abiotyczne, nawożeniem roślin siarką w aspekcie jej wpływu na plonowanie roślin i cechy jakościowe plonu, pobieranie składników pokarmowych oraz kształtowanie żyzności gleby, poprawą plonowania roślin strączkowych poprzez działania agronomiczne oraz stosowaniem metod fizycznych, nawozowych i mikrobiologicznych.

Była autorką ponad 200 prac naukowych, 50 popularnonaukowych, 4 monografii, 17 rozdziałów w monografiach wydanych w języku polskim i 4 w języku angielskim oraz ponad 20 prac wyróżnionych w Journal Citation Reports (IF). Była promotorem 2 prac doktorskich oraz recenzentem 2 rozpraw doktorskich i dorobku naukowego dwóch kandydatów na stopień doktora habilitowanego. Brała udział w realizacji międzynarodowego grantu badawczego (SECURE) i 7 projektów krajowych. Jest współautorką wdrożonego do produkcji patentu „Preparat do nawożenia roślin bobowatych".

Jako przedstawiciel Polski była członkiem Komitetu Zarządzającego międzynarodowej Akcji COST 829 „Fundamental, Agronomical and Environmental Aspects of Sulfur Nutrition and Assimilation in Plants" (1998–2003). W latach 2005–2011 brała udział w pracy zespołu monitorującego zagrożenie rzepaku przez suchą zgniliznę kapustnych w ramach Systemu Prognozowania Epidemii Chorób (SPEC). Była członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Agronomicznych.

W 1989 r. otrzymała zespołową Nagrodę Dyrektora IUNG za całokształt prac nad pszenżytem, w 2004 r. została nagrodzona odznaką Zasłużony dla Rolnictwa, a w 2015 r. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za pracę w zakresie „Racjonalna gospodarka nawozami".

Tematyka prac badawczych Zakładu wiązała się z potrzebami rolnictwa, ale rozpoczęto również prace naukowe o charakterze podstawowym.

W latach 1950–1965 przekazano do praktyki rolniczej opracowania dotyczące: metod przechowywania i stosowania obornika, składu chemicznego i wartości nawozowej gnojówki, wartości nawozowej resztek pożniwnych roślin motylkowatych, techniki produkcji i stosowania nawozów zielonych oraz obornika i nawozów mineralnych pod rośliny okopowe, uprawy roli pod poplony ścierniskowe na suchych glebach piaszczystych, produkcji, techniki stosowania oraz wartości nawozowej kompostów z odpadków gospodarskich pod rośliny okopowe, badań nad wartością nawozową torfu i kompostów torfowych, a także stosowania nawozów azotowych pod oziminy, porównania działania nawozowego saletry amonowej

i mocznika oraz techniki stosowania wody amoniakalnej, zawartości magnezu przyswajalnego w warstwie ornej oraz profilach glebowych niektórych typów gleb, efektywności nawożenia mineralnego z uwzględnieniem działania fosforu i potasu na plony zbóż na glebach o różnej zasobności. Przeprowadzono też pierwsze prace nad zanieczyszczeniem środowiska przyrodniczego i analizy składu chemicznego wód glebowych z terenu całej Polski.

Od 1960 r. rozpoczęto, głównie w Pracowni Wapnowania i Magnezowania Gleb w Bydgoszczy, szersze badania nad określeniem potrzeb nawożenia magnezem gleb w Polsce. Pracownia Nawożenia w Puławach zajmowała się przede wszystkim problematyką wapnowania gleb. Wiązały się z tym badania nad istotą kwasowości gleb, mechanizmem tworzenia się niektórych form kwasowości i nad zależnością kwasowości od składu mineralnego gleby.

W latach 1965–1972 przeprowadzono w Zakładzie Nawożenia badania nad efektywnością wapnowania. Opracowano metodę ustalania dawek wapna na podstawie odczynu i składu mechanicznego gleb. Zbadano krajowe złoża surowców wapniowych i określono ich przydatność do celów rolniczych. Prowadzono także prace nad najlepszym terminem i sposobem umieszczania nawozów mineralnych w glebie oraz nad wpływem poziomu dawki azotu na efektywność nawożenia. Określono efektywność nawożenia mineralnego na różnych glebach. Na podstawie tych wyników opracowano projekt zaopatrzenia rolnictwa w nawozy mineralne oraz propozycję rejonizacji nawożenia w kraju. Zbadano potrzeby i efektywność nawożenia gleb magnezem. Stwierdzono szczególną potrzebę tego nawożenia na glebach lekkich i kwaśnych. Opracowano krajowy program nawożenia gleb magnezem. Podsumowano badania nad nawożeniem organicznym i określono jego rolę w warunkach wzrastającego stosowania nawozów mineralnych. Zaakcentowano nadal duże znaczenie nawożenia organicznego, szczególnie pod rośliny okopowe. Opracowano podstawy przechowywania i stosowania gnojowicy. Przeprowadzono ocenę różnych form nawozów: mocznika, wody amoniakalnej, nawozów azotowych o spowolnionym działaniu, nawozów wieloskładnikowych oraz nowych płynnych nawozów mineralnych. Opracowano nową technikę i systemy nawożenia: jesienne, nawożenie pod pług, nawożenie fosforem i potasem na okres 2–3 czy 4 lat, podział dawek nawozów azotowych pod zboża oraz zimowe nawożenie azotem.

W latach 1972–1990 do ważniejszych osiągnięć badawczych i wdrożeniowych należało opracowanie zasad programowanego doradztwa nawozowego, polskiego systemu wapnowania gleb i nawożenia magnezem, ustalenia równoważników nawozowych gnojowicy i udziału gnojowicy w pokryciu potrzeb nawozowych roślin w stosunku do azotu. Przebadano i dopuszczono do obrotu około 60 produktów ubocznych nawozów wapniowych i wapniowo-magnezowych. Zaadaptowano metody analizy roślin do ustalenia optymalnej proporcji składników w żywieniu roślin. Dla podstawowych zbóż, kukurydzy i chmielu opracowano w Zakładzie pierwsze w krajach RWPG normy DRIS, które określały właściwą zawartość w roślinie składników pokarmowych i ich wzajemne proporcje pozwalające na osiągnięcie wysokie-



Anna Kocoń podczas pomiaru wymiany gazowej roślin kukurydzy

go plonu. W wyniku przeprowadzonych badań określono długotrwałość działania rezerw fosforu i potasu nagromadzonych w glebie w wyniku wieloletniego nawożenia oraz wpływu odczynu gleby na dostępność dla roślin magnezu i fosforu w odniesieniu do podstawowych gatunków i rodzajów gleb w Polsce. W Zakładzie opracowano i wdrożono drugą wersję programowanego doradztwa nawozowego NAW-1, a także przebadano na podstawie ścisłych doświadczeń polowych przydatność testu Nmin dla uściślenia dawek azotu pod zboża w warunkach Polski. Rozwój techniki komputerowej umożliwił wdrożenie do praktyki rolniczej programu doradztwa nawozowego w wersji przeznaczonej na komputery osobiste. Program był systematycznie doskonalony i aktualizowany. Powstawały kolejne jego wersje: NAW-1, NAW-2, NAW-3, NAW-4, Agronom.

Główne obszary prac badawczych w ostatnim dwudziestoleciu obejmowały metody oceny żyzności gleby, stanu odżywienia roślin makroskładnikami pokarmowymi, zrównoważone nawożenie na podstawie bilansu składników pokarmowych z różnych źródeł, analizę środowiskowych skutków nawożenia, ryzyko wynikające z niezbilansowanego nawożenia. Celem podejmowanych działań było doskonalenie systemu doradztwa nawozowego i optymalizacja zarządzania składnikami biogenicznymi. Sfinalizowano opracowanie testu Nmin, wyznaczając przedziały zawartości azotu mineralnego w glebach różnych kategorii agronomicznych dla okresów jesiennego i wiosennego. Opracowano tzw. syntetyczny wskaźnik oceny żyzności gleb uwzględniający: skład granulometryczny gleb, odczyn, zawartość próchnicy, fosforu, potasu i magnezu. Wyznaczono wartości graniczne wskaźnika dla 5 klas żyzności. Opraco-

wano procedurę laboratoryjną dla metody Mehlich 3 i wyznaczono liczby graniczne dla fosforu, potasu i magnezu. Przygotowano projekty Polskiej Normy dla tej metody. W Zakładzie zaadaptowano do warunków Polski unikalną metodykę frakcjonowania fosforu metodą Hedley'a, polegającą na sekwencyjnym frakcjonowaniu z gleby związków fosforu o różnym stopniu mobilności. Stworzono pracownię oceny jakości próchnicy glebowej metodą frakcjonowania oraz opracowano propozycję nowych liczb granicznych dla potasu.

W latach 90. XX w. podjęto w Zakładzie innowacyjne w skali kraju badania mające na celu rozpoznanie zmienności gleb i stworzenie podstaw doradztwa dla tzw. rolnictwa precyzyjnego. Wykorzystując technikę pozycjonowania satelitarnego (GPS), pracownicy opracowali mapy zmienności gleby na polach produkcyjnych Stacji Doświadczalnej Baborówko, a dzięki wykorzystaniu kombajnu z neutronowym miernikiem plonu – mapy zmienności plonowania. Na tej podstawie opracowano prototyp systemu kalkulacji zróżnicowanych dawek nawozów.

W Zakładzie przeprowadzono pionierskie w skali kraju prace nad kalibracją testu SPAD dla różnych odmian pszenicy. Podjęto badania nowych narzędzi oceny stanu odżywienia i kondycji roślin metodami niedestrukcyjnymi. Badano także skuteczność różnych technik nawożenia roślin. Udoskonalono i upowszechniono rozwiązania techniczne do stosowania roztworu azotowego i ciekłych agrochemikaliów



Agnieszka Rutkowska podczas wykonywania oznaczeń węgla organicznego

w zabiegach łączonych. W celu bilansowania składników pokarmowych dla potrzeb zrównoważonego nawożenia opracowano we współpracy z Centrum Doradztwa Rolniczego w Danii model obliczania ilości i składu chemicznego nawozów naturalnych. Model przetransponowano do wersji kalkulatora nawozowego.

Oceniano efektywność pobierania azotu aplikowanego dolistnie i doglebowo z zastosowaniem izotopu N15.

Profil działalności Zakładu był dostosowywany do aktualnej sytuacji i potrzeb gospodarki nawozowej kraju. Prowadzono prace w zakresie bilansowania składników mineralnych w skali gospodarstw, regionów i kraju. Opracowano narzędzia informatyczne umożliwiające analizę poprawności zarządzania składnikami nawozowymi: ProBil, MACROBIL.

Z uwagi na pogarszający się stan środowiska przyrodniczego coraz więcej uwagi poświęcano zagadnieniom oddziaływania nawożenia na jakość wód. We współpracy z Krajową Stacją Chemiczno-Rolniczą podjęto badania monitoringowe umożliwiające ocenę zawartości biogenów w płytkich wodach glebowo-gruntowych na obszarze całego kraju oraz ocenę zasobów azotu mineralnego w glebach i opracowywanie map.

Zakład był zaangażowany w proces wdrażania dyrektywy azotanowej w Polsce.

Prowadzono szeroko zakrojone programy szkoleniowe dla doradców i producentów rolnych w zakresie racjonalnego, bezpiecznego dla środowiska nawożenia. Opracowano komputerowy program doradztwa nawozowego Plano RS, który stał się oficjalnym narzędziem do planowania nawożenia i bilansowania składników pokarmowych w gospodarstwach realizujących programy rolnośrodowiskowe. Zakład wyznaczył tzw. strefy szczególnie narażone na zanieczyszczenie azotanami pochodzenia rolniczego i opracował programy działań mające na celu ograniczenie strat azotu z produkcji rolniczej. Opracowano zbiór zaleceń dobrej praktyki rolniczej mających na celu ochronę wód.

W działalności Zakładu znaczące miejsce zajmowały zagadnienia gospodarki nawozowej. Wiele uwagi poświęcono problemowi wapnowania gleb w Polsce.

Od końca lat 90. XX w. Zakład aktywnie uczestniczył w opracowaniu przepisów o nawozach i nawożeniu, tj. ustawy z 2000 r. oraz rozporządzeń wykonawczych. Opracowano i wdrożono procedury wprowadzania do obrotu nowych produktów nawozowych. W tym obszarze Zakład ściśle współpracował z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministerstwem Rozwoju i Technologii, inicjując lub opiniując zmiany legislacyjne.

Od momentu wejścia w życie ustawy o nawozach i nawożeniu Zakład prowadził działalność w zakresie oceny nowych produktów wprowadzanych na rynek krajowy. Utworzono bazę danych o nawozach i środkach wspomagających uprawę roślin oraz internetową wyszukiwarkę, a także opracowano procedurę oceny przydatności nawozów i środków wspomagających uprawę roślin do produkcji ekologicznej. Zakład wydawał świadectwa kwalifikacji produktów i prowadził ich wykaz. Realizował prace w zakresie oceny przydatności różnego rodzaju odpadów i produktów ubocznych do rolniczego wykorzystania zgodnie z przepisami ochrony środowiska.

W latach 2000–2020 opracowano ponad 3000 różnego rodzaju ekspertyz dotyczących nawozów i odpadów dla podmiotów gospodarczych krajowych i zagranicznych.

Na osiągnięcia, jakimi mógł się poszczycić Zakład Żywienia Roślin i Nawożenia pracowali przez siedemdziesiąt lat pracownicy naukowi, inżynieryjni i technicy laboranci.

Pracownicy Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia

Pracownicy naukowi: dr Maria Adamus, prof. dr Michał Batalin, prof. dr Helena Birecka, prof. dr Wacław Boguszewski, doc. dr hab. Henryk Burczyk, prof. dr hab. Kazimierz Boratyński, prof. dr Aleksy Byczkowski, prof. dr hab. Wojciech Cwojdziński, doc. dr hab. Adam Chojnacki, mgr Kazimiera Drzas, prof. dr hab. Antoni Faber, prof. dr hab. Ewa Fotyma, prof. dr hab Mariusz Fotyma, dr Franciszek Gajek, dr Stanisław Gosek, prof. dr Marian Górski, dr hab. Janusz Igras, dr Tamara Jadczyszyn, dr hab. Zygmunt Jaśkowski, mgr Beata Jurga, doc. dr hab. Mendel Kac-Kacas, dr Kazimierz Kęsik, prof. dr hab. Zdzisław Klupczyński, dr Anna Kocoń,



Pracownicy Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia w 1998 r.

(I rząd od lewej): Jerzy Malarski, Elżbieta Lipska, Małgorzata Gębal, Grażyna Kęsik, Jadwiga Niezgoda, Ewa Fotyma, Mariusz Fotyma; **(II rząd od lewej):** Janusz Igras, Jacek Żebrowski, Tamara Jadczyszyn, Czesław Maćkowiak, Stanisław Gosek, Zdziasław Popławski

doc. dr hab. Hieronim Kukurenda, dr Tadeusz Lasota, prof. dr hab. Włodzimierz Łoginow, prof. dr hab. Czesław Maćkowiak, dr Halina Malińska, dr hab. Władysław Misterski, dr Edwin Naglik, dr Piotr Ochal, prof. dr hab. Alicja Pecio, dr hab. Dorota Pikuła, prof. dr hab. Anna Podleśna, dr Zdzisław Popławski, dr hab. Agnieszka Rutkowska, dr Henryka Seliga, dr Piotr Skowron, dr Stanisław Sykut, dr Marian Szewczyk, prof. dr hab. Henryk Szukalski, prof. Feliks Terlikowski, dr Arkadiusz Tujaka, dr Damian Wach, dr Zygmunt Warta, dr Ryszard Winiarski, dr Jacek Żebrowski.

Pracownicy inżynieryjni i techniczni: Alina Baryłka, inż. Olga Ciotucha, Jadwiga Cywka, Alicja Filipek, Agnieszka Gawda-Trocha, Małgorzata Gembal, inż. Renata Gębal, mgr Jan Grajper, Irena Grobel, Jan Hryniuk, inż. Elżbieta Iłowiecka, Zofia Irlik, Halina Jazurek, Genowefa Król, mgr Izabela Krzymuska, Krystyna Kulczycka, mgr inż. Elżbieta Lipska, Maria Łukasik, inż. Halina Maćkowiak, Jerzy Malarski, Halina Murat, Kazimierz Murat, Jadwiga Niezgoda, mgr Ireneusz Ostrokólski, mgr Jerzy Pasternacki, mgr Andrzej Pentkowski, Jerzy Piaseczny, mgr Grażyna Pietrasz-Kęsik, Alicja Pietraś, Anna Popławska, Teresa Prokopiuk, Krzysztof Reczek, Waldemar Sajnaj, mgr Monika Samcik, Stefan Samślikowski, Leokadia Starzyńska,



Pracownicy Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia w 2011 r.

(siedzą od lewej): Jerzy Piaseczny, Jadwiga Niezgoda, Arkadiusz Tujaka, Alicja Pecio, Teresa Prokopiuk, Jerzy Malarski; **(stoją od lewej):** Agnieszka Rutkowska, Monika Samcik, Anna Podleśna, Ryszard Winiarski, Tamara Jadczyszyn, Piotr Ochal, Anna Kocoń, Dorota Pikuła

Jarosław Styś, inż. Jacek Robert Ścieżyński, Jarosław Świech, inż. Tomasz Tuźnik, mgr Genowefa Wilkos.



Pracownicy Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia w 2024 r.

(od lewej): Ryszard Winiarski, Jerzy Piaseczny, Alicja Filipek, Anna Podleśna, Agnieszka Gawda-Trocha, Alicja Pecio, Agnieszka Rutkowska, Piotr Skowron, Olga Ciotucha, Tamara Jadczyszyn, Damian Wach, Dorota Pikuła, Monika Samcik, Jarosław Świech, Beata Jurga, Piotr Ochal

***

ZAKŁAD FIZJOLOGII ROŚLIN. Zainteresowania tematyką fizjologiczną w IUNG sięgały swymi korzeniami okresu działalności w INGW i PINGW, tj. lat 1917–1950. W gronie organizatorów tego Instytutu byli dwaj wybitni fizjologowie polscy: Emil Godlewski i Leon Marchlewski. To im należy zawdzięczać to, że od samego początku istnienia PINGW widziano potrzebę prowadzenia badań fizjologicznych i biochemicznych, w celu wyjaśniania różnych procesów życiowych zachodzących w roślinach uprawnych i mających ważny wpływ na ich plony (prace Emila Godlewskiego, Leopolda Zaleskiego, Anny Nowotny, Ryszarda Kwiecińskiego).

Po rozwiązaniu w 1950 r. PINGW przez pierwsze lata w nowo utworzonym IUNG istniał Zespół Żywienia i Nawożenia Roślin, w którym prace o charakterze fizjologicznym w zakresie mineralnego żywienia roślin prowadziła Anna Nowotny-Mieczyńska wraz z małym zespołem współpracowników. W 1956 r. badania fizjologiczne w IUNG znacznie rozszerzono. Powstał Zakład Fizjologii Roślin, którego kierownikiem do 1968 r. był Anatol Listowski, ówczesny dyrektor Instytutu. W skład Zakładu weszły sukcesywnie utworzone cztery Pracownie: w latach 1956–1973 Fizjologii Żywienia Roślin pod kierunkiem Anny Nowotny-Mieczyńskiej, a od 1973 r. – Marii Ruszkowskiej, w 1957 r. Fizjologii Wzrostu i Rozwoju pod kierunkiem Anatola Listowskiego oraz Izotopowa zorganizowana i prowadzona w latach 1961–1968 przez Helenę Birecką. W 1967 r. do Zakładu Fizjologii Roślin włączono Pracownię Biochemii Roślin kierowaną przez Kazimierza Blaima. Pracownia ta w latach 1950–1957 należała do IHAR, a następnie była samodzielną jednostką organizacyjną IUNG.

Z biegiem lat Zakład Fizjologii Roślin ulegał kilkakrotnym zmianom organizacyjnym. W 1968 r. Helena Birecka i Anatol Listowski opuścili Puławy i Instytut. Pieczę nad Zakładem powierzono przejściowo, jako kuratorowi, Annie Nowotny-Mieczyńskiej.

W 1970 r. kierownictwo Zakładu objął Edmund Nowacki, reorganizując go stopniowo i zmieniając nazwę na Zakład Biochemii i Fizjologii Żywienia Roślin.

Pracownia Izotopowa została w tym czasie wyłączona z Zakładu i przeniesiona do nowo utworzonej Stacji Doświadczeń Wegetacyjnych i Badań Izotopowych. Część personelu dawnej Pracowni Izotopowej, zajmującego się produktywnością fotosyntezy roślin zbożowych, została jednak dołączona w 1973 r. do Pracowni Żywienia Roślin wchodzącej w skład Zakładu Biochemii i Fizjologii Żywienia Roślin.



Edmund Nowacki
kierownik w latach 1970–1973

W wyniku kolejnych reorganizacji, w 1975 r. nastąpiło usamodzielnienie Pracowni Fizjologii Żywienia Roślin, która w 1986 r. została przekształcona na Zakład

Fizjologii Żywienia Roślin. W 1989 r. do tego Zakładu przeniesiono kilkuosobowy zespół Tadeusza Skiby zajmujący się badaniami z N15 (reszta dawnej Pracowni Izotopowej).



Anna Nowotny-Mieczyńska urodziła się 29 stycznia 1899 r. w Nowym Targu.

W 1925 r. ukończyła chemię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W 1927 r. obroniła doktorat z chemii na Wydziale Chemii Lekarskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, a promotorem jej przewodu doktorskiego był profesor Leon Marchlewski. W 1950 r. habilitowała się na Uniwerytecie Jagiellońskim w Krakowie.

W 1954 r. została profesorem nadzwyczajnym, a w 1966 r. profesorem zwyczajnym. W latach 1922–1926 była asystentem Zakładu Chemii Lekarskiej UJ w Krakowie, następnie w latach 1926–1928 pracownikiem naukowym PINGW w Bydgoszczy i w latach 1928–1950 w Puławach z przerwą wojenną w okresie 1940–1944. W latach 1935–1936 odbyła roczny staż naukowy w Zakładzie Biochemii i Botaniki Instytutu Rolniczego w Rothamsted w Anglii, gdzie zapoznała się z problematyką i metodyką badań fizjologicznych z zakresu mineralnego żywienia roślin. Po wojnie zorganizowała, początkowo w ramach Wydziału Gleboznawczego PINGW, następnie w Zakładzie Fizjologii Roślin IUNG Pracownię Fizjologii Żywienia Roślin, której w latach 1950–1972 była kierownikiem, a w latach 1972–1980 konsultantem. Była członkiem Rady Naukowej IUNG oraz wieloletnim członkiem Kolegium Redakcyjnego Wydawnictw Naukowych IUNG. Niezależnie od pracy w Instytucie w latach 1956–1963 była wykładowcą akademickim i kierownikiem Katedry Fizjologii Roślin WSR w Lublinie. Przez szereg lat była członkiem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

Problematyka badań prowadzonych przez Annę Nowotny-Mieczyńską koncentrowała się na zagadnieniach pobierania i fizjologicznej roli makro- i mikroelementów w roślinach uprawnych oraz wiązania N_2 przez rośliny motylkowate żyjące w symbiozie z *Rhizobium*. Opublikowała 61 prac naukowych i referatów przeglądowych. Była też głównym autorem 4 podręczników-monografii. W latach 1964–1970 kierowała w IUNG zespołem koordynacyjnym w zakresie badań nad żywieniem roślin motylkowatych azotem symbiotycznym i mineralnym w siewach czystych i mieszanych.

Anna Nowotny-Mieczyńska w 1957 r. została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi i w 1969 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Profesor zmarła 19 maja 1982 r. w Puławach.

Maria Ruszkowska tak wspominała Annę Nowotny-Mieczyńską: *W pracy wyróżniała ją pasja badawcza, dociekliwość i intuicja w podejmowaniu i kontynuowaniu tematyki badawczej, rzetelna wiedza stale uzupełniana studiowaniem literatury naukowej, wielka pracowitość, systematyczność i zaangażowanie w prowadzeniu badań. Jej ulubionym czasopismem było „Nature", systematycznie wertowane przez nią w ciągu wielu lat. Jako człowiek charakteryzowała się bezkompromisową postawą moralną, nie uznawała wchodzenia w jakiekolwiek układy koniunkturalne, co w okresie stalinizmu wcale nie było łatwe. Względem podległych jej pracowników była bardzo wymagająca, ale jednocześnie sprawiedliwa i darząca swoje asystentki troskliwością, nieraz wprost macierzyńską. To stwarzało w Pracowni atmosferę pozbawioną urzędowej sztywności, opartą na zaufaniu i wzajemnej życzliwości, co nam młodym kobietom pomagało w pogodzeniu pracy naukowej z obowiązkami rodzinnymi. Profesor Mieczyńska dopingowała mnie i moje współtowarzyszki do robienia stopni naukowych (doktoratu, habilitacji), śledziła z uwagą postępy czynione w tym kierunku i była troskliwym i kompetentnym promotorem naszych przewodów. Śmiało mogę powiedzieć, że pani profesor Mieczyńskiej zawdzięczam całą moją karierę naukową.*



Maria Ruszkowska urodziła się 13 sierpnia 1926 r. w Książniczkach, pow. Miechów.

W latach 1946–1949 odbyła studia inżynierskie na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. W 1950 r. na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie uzyskała dyplom magistra inżyniera rolnictwa.

W 1949 r. rozpoczęła pracę jako asystent w PINGW w Puławach w pracowni kierowanej przez Annę Nowotny-Mieczyńską. W 1950 r. pracownia ta została włączona do nowo powstałego IUNG i z czasem otrzymała nazwę Pracowni Żywienia Roślin. W latach 1973–1991 pełniła funkcje kierownika Zakładu Fizjologii Roślin. W placówce tej Maria Ruszkowska pracowała do chwili przejścia na emeryturę w 1992 r.

W 1959 r. uzyskała stopień naukowy doktora nauk rolniczych. W 1968 r. habilitowała się w zakresie fizjologii roślin na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. W 1973 r. otrzymała w IUNG stanowisko docenta, w 1977 r. tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1990 r. profesora zwyczajnego nauk rolniczych.

W latach 1971–1990 koordynowała badania z zakresu mineralnego żywienia roślin. Była członkiem Sekcji Chemii Rolnej Komitetu Gleboznawstwa i Chemii Rolnej PAN, PTGleb, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego oraz PTNA.

Maria Ruszkowska prowadziła badania nad poznaniem funkcji fizjologicznych mikroelementów w roślinach, z uwzględnieniem stanów ich niedoboru lub nadmiaru oraz opracowaniem testów roślinnych pomagających określać stan zaopatrzenia roślin uprawnych w mikroskładniki. W 1971 r. zorganizowała i prowadziła przez blisko 20 lat badania lizymetryczne nad bilansem makro- i mikroelementów w zależności od rodzaju gleby, poziomu nawożenia NPK i niektórych innych czynników agrotechnicznych, ze szczególnym uwzględnieniem ich wpływu na wymywanie pierwiastków mineralnych z gleby.

Maria Ruszkowska była autorką lub współautorką ponad 90 rozpraw, komunikatów i artykułów przeglądowych, główną autorką 5 syntez oraz współautorką 4 podręczników.

W 1977 r. Maria Ruszkowska została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, w 1984 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa, a w 1987 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Maria Ruszkowska zmarła w 2021 r.

Maria Ruszkowska tak wspominała swój przyjazd do pracy w Instytucie: *Gdy przyjechałam do Puław, Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW), mimo powojennej biedy, robił wrażenie dobrze zorganizowanej i zadbanej instytucji. Zniszczenia wojenne „Osady Pałacowej" były już usunięte, a praca w Instytucie powróciła do swego dawnego rytmu. Między innymi wznowiono już wydawanie Pamiętnika Puławskiego, który przed wojną rozchodził się do wielu ośrodków naukowych w kraju i za granicą. Dyrektorem Instytutu był profesor Lucjan Kaznowski, zasłużony hodowca roślin, wybrany na to stanowisko przez Radę Naukową Instytutu jeszcze przed rozpoczęciem wojny w 1939 r. Mimo dotkliwych strat kadrowych w czasie wojny (zginęli lub zmarli: Stefan Kopeć, Stanisław Minkiewicz, Kazimierz Zagrodzki), Instytut zatrudniał licznych pracowników naukowych o wysokich kwalifikacjach. Byli nimi profesorowie i doktorzy: Lucjan Kaznowski, Laura Kaufman, Ryszard Kwieciński, Stefan Lewicki, Henryk Malarski, Jadwiga Marszewska-Ziemięcka, Tadeusz Mieczyński, Anna Nowotny-Mieczyńska, Michał Strzemski, Jan Tomaszewski, Zenon Wierzchowski, Zdzisław Zabielski i inni. Wielu z tych profesorów brało czynny udział w organizowaniu Wydziału Rolnego UMCS w Lublinie (przekształconego z czasem na Akademię Rolniczą) i przez szereg lat prowadziło wykłady w tej uczelni. Wymienieni profesorowie cieszyli się zasłużonym autorytetem, oni też w głównej mierze nadawali ton wielkiego zaangażowania w prowadzenie badań i decydowali o wysokim etosie pracy w Instytucie. Przykładano m.in. wielką wagę do sposobu prowadzenia doświadczeń. Nie zapomnę idealnie zadbanych poletek doświadczalnych na Kępie, w Górnym Ogrodzie czy w tzw. Ogródku, porządku w szklarniach, halach wegetacyjnych, laboratoriach. Panował zwyczaj, że w miesiącach letnich wszyscy pracownicy naukowi zwiedzali doświadczenia w poszczególnych zakładach. Pamiętam ożywioną dyskusję przy prezentowanych obiektach, co dla przysłuchujących się młodych pracowników było ogromnie pouczające.*

W 1991 r. kierownictwo Zakładu, po Marii Ruszkowskiej, objęła Urszula Wojcieska-Wyskupajtys. W 1993 r. w związku z rozszerzeniem tematyki badawczej, nazwa Zakładu uległa zmianie na Zakład Fizjologii Roślin, co ostatecznie przypieczętowało rozdział z Zakładem Biochemii na dwie równorzędne jednostki organizacyjne.

Z dniem 31 grudnia 1997 r. Zakład Fizjologii przestał istnieć. Urszula Wojcieska-Wyskupajtys przeszła na emeryturę, a pozostali pracownicy Zakładu zostali włączeni do Zakładu Żyzności Gleb i Nawożenia bądź do Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych.



Urszula Wojcieska-Wyskupajtys urodziła się 23 lutego 1934 r. w Szymanówku, woj. warszawskie. Ukończyła studia na Wydziale Rolniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując w 1957 r. stopień inżyniera, w 1960 r. tytuł magistra nauk rolniczych z zakresu fizjologii roślin. W 1970 r. na tej uczelni uzyskała doktorat, a w 1983 r. habilitację. W 1994 r. Rada Państwa RP nadała jej tytuł naukowy profesora.

W czasie studiów pracowała (od 1955 r.) w charakterze asystenta w Dziale Żywienia i Nawożenia Roślin IUNG w Warszawie, zaś od 1961 r. rozpoczęła pracę w Pracowni Izotopowej Zakładu Fizjologii Roślin IUNG w Puławach na stanowisku, kolejno: asystenta (1961–1963), starszego asystenta (1963-1970) i adiunkta (1970–1974). W latach 1970–1971 odbyła staż naukowy w Uniwersytecie Stanowym Illinois USA.

W 1974 r. przeniosła się wraz z kilkuosobowym zespołem do Pracowni (Zakładu) Fizjologii Żywienia Roślin IUNG w Puławach: w latach 1974-1985 na stanowisko adiunkta, od 1985–1994 r. była na stanowisku docenta. W latach 1991–1997 pełniła funkcję kierownika tego Zakładu. Główne kierunki badań prowadzonych przez Urszulę Wojcieską-Wyskupajtys dotyczyły produktywności fotosyntetycznej roślin (praca doktorska i inne), fizjologiczna rola miedzi w plonowaniu roślin uprawnych (praca habilitacyjna i in.), produktywność roślin a asymilacja azotu, dynamika pobierania składników pokarmowych, wpływ żywienia mineralnego na wykorzystanie potencjału plonotwórczego roślin, określenie możliwości ograniczenia zamierania organów generatywnych wybranych roślin uprawnych. Z zakresu wymienionych badań była autorem lub współautorem 135 rozpraw i komunikatów. Ponadto opublikowała 18 opracowań referatowych i 4 rozdziały w opracowaniach monograficznych: Fizjologia żyta i Fizjologia pszenżyta oraz rozdziałów: Fizjologia owsa i Morfologia i anatomia owsa

w monografii Biologia i agrotechnika owsa. Uczestniczyła w wielu zjazdach i sympozjach naukowych w kraju i za granicą (Francja, Niemcy, Indie, Rosja, Egipt, Czechy, Italia). Była promotorem czterech przewodów doktorskich.

Była członkiem Europejskiego Towarzystwa Stosowania Metod Izotopowych (ESNA) i Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych.

Trzykrotnie otrzymała nagrody naukowe Dyrektora IUNG (1978, 1988, 1989). W 1986 r. została odznaczona odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa i w 1992 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Urszula Wojcieska-Wyskupajtys w 1997 r. przeszła na emeryturę.

Tematyka badawcza Zakładu Fizjologii Roślin w omawianym 50-letnim okresie, obejmowała szeroki zakres zagadnień fizjologicznych, których wyjaśnienie uznano jako ważne dla nauki rolniczej. W Pracowni Fizjologii Żywienia Roślin problematyka badawcza koncentrowała się przez szereg lat na zagadnieniach: pobierania i fizjologicznej roli mikroelementów w roślinach, wpływu zasobności podłoża w składniki mineralne na symbiotyczne wiązanie azotu atmosferycznego u roślin motylkowatych, fizjologicznych funkcji potasu, magnezu, wapnia i innych kationów, ze szczególnym uwzględnieniem tzw. równowagi jonowej w roślinach. Ponadto od 1971 r. rozpoczęto wieloletnie badania nad dynamiką pobierania i bilansem składników pokarmowych w układach modelowych gleba-roślina.

W Pracowni Fizjologii Wzrostu i Rozwoju badano: wpływ warunków świetlno-termicznych na przechodzenie roślin z fazy wegetatywnej w generatywną, wpływ gospodarki wodnej roślin zbożowych w zależności od fazy wzrostu na wysokość plonów, wpływ retardantów bądź stymulatorów wzrostu na wzrost i rozwój roślin zbożowych. Tematyka badawcza Pracowni Izotopowej koncentrowała się na zagadnieniach produktywności fotosyntezy i przemieszczania asymilatów (C14) w ontogenezie roślin zbożowych, na badaniach z N15 nad wykorzystaniem przez rośliny uprawne azotu nawozowego, stosowanego doglebowo bądź dolistnie oraz nad przemianami N w glebie i jego stratami. Badania prowadzone pod koniec lat 90. XX w. w Zakładzie koncentrowały się na dwóch głównych zagadnieniach: fizjologicznych podstawach wykorzystania potencjału plonotwórczego roślin zbożowych i strączkowych, zwłaszcza wpływu N, K, Cu i innych czynników na te rośliny, bilansu i przemieszczania się składników chemicznych w glebach z uwzględnieniem zanieczyszczenia wód gruntowych.

Wyniki tych badań zostały opublikowane w ponad 400 rozprawach i komunikatach referowanych na różnych zjazdach naukowych w kraju i za granicą. Zakład posiadał do prac badawczych halę wegetacyjną na ok. 1000 wazonów, stację lizymetryczną (94 lizymetry) i laboratorium chemiczne wyposażone w nowoczesną aparaturę.

Na osiągnięcia naukowe Zakładu Fizjologii Roślin złożyła się pięćdziesięcioletnia praca wielu ludzi zarówno pracowników naukowych, jak i inżynieryjno-technicznych.

Pracownicy Zakładu Fizjologii Roślin

Pracownicy naukowi: mgr Janina Araźna, dr Janina Bażant, prof. dr Helena Birecka, dr Barbara Dyś, dr Stanisław Głażewski, mgr Krystyna Ignaciuk, dr Irena Jackowska, mgr Aleksandra Jeśmianowicz, dr Anna Kocoń, mgr Marian Kossowski, dr Zofia Koter, prof. dr hab. Anatol Listowski, dr Stanisława Łyszcz, dr Włodzimierz Mroczkowski, prof. dr hab. Anna Nowotny-Mieczyńska, dr Anna Podleśna, dr Zofia Ptaszyńska, dr Zofia Rębowska, prof. dr hab. Maria Ruszkowska, dr Henryka Seliga, dr Tadeusz Skiba, dr Stanisław Sykut, doc. dr hab. Maria Warchołowa, dr hab. Andrzej Winiarski, mgr Ryszard Winiarski, prof. dr hab. Urszula Wojcieska-Wyskupajtys, dr Ewa Wolska, dr Ewa Zinkiewicz, dr Zdzisław Żebrowski.



Pracownicy Zakładu Fizjologii Roślin w 1998 r.

(I rząd od lewej): Stanisław Głażewski, Maria Ruszkowska, Urszula Wojcieska-Wyskupajtys, Maria Kusio, Anna Kocoń, Anna Podleśna, Henryka Seliga; **(II rząd od lewej):** Włodzimierz Mroczkowski, Marianna Wawer-Sykut, Anna Próchniak, Stanisław Sykut, Teresa Belowska, Jerzy Piaseczny

Pracownicy inżynieryjni i technicy: Krystyna Bańka, Krystyna Baryłka,Teresa Belowska, Zdzisław Cholewa, Helena Filipek-Grzywacz, Barbara Gracka, Leszek Gryniewicz, Janina Junkuszew, Maria Koter, mgr Maria Kusio, Zdzisław Maciąg, Zofia Miechowicz, Jacek Miczyński, Janina Mikus, Kazimierz Muszyński, Kazimiera Napora-Łyszcz, Anna Orzeł, mgr Zbigniew Pachała, Grzegorz Pacocha, Jerzy Piaseczny, inż. Anna Próchniak, Zofia Prószyńska, Stefania Różycka, Halina Samiec, Henryka Sulima, Zofia Szóstak, Aleksandra Szudejko, Marianna Śpiewak, mgr Marianna Wawer-Sykut, Kazimierz Woszczyk, Edward Wnuk, Grażyna Zaborowska, Jadwiga Zinkiewicz, Jadwiga Grzęda-Żelazek.

DZIAŁ UPOWSZECHNIANIA I WYDAWNICTW

Zarówno utworzony po pierwszej wojnie światowej w 1917 r. INGW, jak również w 1921 r. PINGW, a następnie w 1950 r. IUNG, przez ponad sto lat przykładały dużą wagę do przekazywania praktyce rolniczej wyników badań. Formy i metody tego działania w ciągu tych lat ulegały różnym zmianom. Wynikały one z rozwoju Instytutu, ale także były zależne od: organizacji służby rolnej, poziomu rolnictwa, charakteru jego rozwoju i zapotrzebowania na innowacje.

Po powstaniu IUNG w latach 1950–1955 przekazywanie wyników badań opierało się na biernej popularyzacji. Publikacje o wynikach badań spełniały wówczas dwie funkcje: informacji naukowej oraz popularyzacji w praktyce osiągnięć nauki i nie były zróżnicowane ze względu na typ odbiorcy.

W tym okresie IUNG wydawał w ramach własnej instytucji serię informacyjną o wynikach badań nad agrotechniką zbóż. Natomiast na łamach czasopism ogłaszano wyniki doświadczeń opracowywanych według zaleceń poszczególnych redakcji. W organizowanych akcjach społeczno-oświatowych uczestniczyli pracownicy naukowi, a także prelegenci tematyki agrotechnicznej. Informacja o prowadzonych badaniach przenikała do praktyki także przy okazji przyjmowania wycieczek w zakładach doświadczalnych Instytutu. Podkreślić również należy duże znaczenie doświadczalnictwa terenowego przyjętego przez IUNG z dawnego PINGW.

W latach 1956–1961 pewną odrębność względem poprzedniego okresu nadały Instytutowi zmiany zewnętrzne, a głównie powołanie w latach 1955–1956 Wojewódzkich Rolniczych Ośrodków Naukowo-Doświadczalnych i utworzenie w 1957 r. służby rolnej kółek rolniczych.

Od 1957 r. rozpoczęto wydawanie Biuletynów Doświadczalnictwa Terenowego zawierających informacje o wynikach doświadczeń w ujęciu wojewódzkim z przeznaczeniem dla służb rolnych.

Współpraca z Wojewódzkimi Rolniczymi Ośrodkami Naukowo-Doświadczalnymi polegała na wspólnym wydawaniu opracowań problemowych i organizowaniu kursów pogłębiających kwalifikacje terenowej służby rolnej.

W latach 1956–1960 Instytut, za pośrednictwem osób zajmujących się upowszechnianiem i szkoleniami, organizował wspólnie z Ministerstwem Rolnictwa szkolenia dla klasyfikatorów gleb, odgrywając rolę głównego ośrodka szkoleniowego i konsultacyjnego prac klasyfikacyjnych.

Równocześnie ze wzrostem aktywności szkoleniowej następowała zmiana form popularyzacji, polegająca głównie na dostosowywaniu charakteru publikacji do typu odbiorcy. Seria wydawnicza związana z agrotechniką zbóż i częściowo nawożeniem nabrała charakteru informacji naukowej. Od 1958 r., na użytek praktyki, obok wspomnianych Biuletynów Doświadczalnictwa i opracowań Wojewódzkich Rolniczych Ośrodków Naukowo-Doświadczalnych wydawano dwutomowe Zalecenia Agrotechniczne IUNG. Mimo alternatywnego charakteru zawartych wskazań wydawnictwo

to było bardzo wysoko oceniane przez służby i administrację rolną. Od tej pory Zalecenia Agrotechniczne IUNG ukazywały się systematycznie co 3 lata, aż do 1994 r. W 1961 r. ukazał się pierwszy numer Pamiętnika Puławskiego, wydawnictwa typowo naukowego. Tym samym nastąpiło oddzielenie informacji skierowanej na użytek ośrodków naukowych od informacji przeznaczonej na użytek szerokiej praktyki.

W 1962 r. w myśl zarządzenia Ministra Rolnictwa o tworzeniu ośrodków upowszechniania w instytutach resortu rolnictwa i powołaniu w nich rolniczych Branżowych Ośrodków Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej utworzono w IUNG, w ramach Działu Doświadczalnictwa Terenowego, Pracownię Metodyki Upowszechniania. Miała ona pełnić rolę Branżowego Ośrodka Informacji. Wówczas przekształcono Dział Doświadczalnictwa Terenowego w Zakład Upowszechniania i Doświadczalnictwa Terenowego, którego kierownikiem został Marian Lachowicz.

Utworzenie w 1962 r. Pracowni Metodyki Upowszechnienia w Zakładzie Doświadczalnictwa Terenowego nadało nowy charakter i zapoczątkowało trzeci etap działalności upowszechnieniowej IUNG, trwający od 1962 do 1970 r.

Od początku Pracownia rozwinęła działalność w kilku kierunkach, które wynikały z potrzeb oddziaływania Instytutu na praktykę rolniczą. Pracownicy opracowywali ulotki informacyjne o zakończonych tematach badań i nowościach rolniczych, organizowali na szeroką skalę szkolenia agronomów i terenowej służby rolnej, rozprowadzali ankiety wśród producentów rolnych i agronomów dla lepszego rozpoznania potrzeb i oczekiwań praktyki rolniczej w odniesieniu do nauki i ośrodków postępu



Szkolenie terenowe w 1953 r. w Zakładzie Doświadczalnym w Dobrogostowie



Szkolenie terenowe w 1953 r. w Dziale Doświadczalnictwa Roślinnego IUNG w Czechnicy

(wśród doradców od lewej na pierwszym planie): NN doradca, Tadeusz Parowski, W. Tymienicka, Wanda Płoszyńska, K. Kubicki, Augustyn Ponikiewski; **(w głębi):** Maksymilian Konarski, A. Modzelewska, poniżej Anna Jelinowska

rolniczego. Udzielali też licznych porad praktycznych korespondencyjnie i bezpośrednio w Instytucie.

Praca upowszechnieniowa w Instytucie zaczęła mieć charakter coraz bardziej zorganizowany, co należałoby łączyć z koordynacyjną rolą utworzonego przy Centralnej Bibliotece Rolniczej Resortowego Ośrodka Informacji. W dalszym jednak ciągu odczuwało się brak jednolitego systemu upowszechniania. Zmusiło to IUNG do aktywnego poszukiwania odbiorców wyników badań, do inicjowania kontaktów z szeregiem instytucji i organizacji rolniczych.

W tym okresie nastąpił widoczny, dalszy rozwój działalności szkoleniowej. Szkoleniami objęto systematycznie pracowników wszystkich instytucji pracujących na rzecz rolnictwa. Nastąpił wyraźny rozwój różnorodnych form przekazywania wyników badań do praktyki rolniczej, dostosowanych do typu odbiorców, a z czasem również do przekazywanej treści. Charakterystyczne były wówczas publikacje problemowe z zakresu nawożenia, uprawy roli, walki z chwastami, agrotechniki zbóż, chmielu i tytoniu, lucerny, ziemniaka i rzepaku. Od 1964 r. okres tej pracy zamykały ulotki wydawane wspólnie z Centralną Biblioteką Rolniczą oraz począwszy od 1966 r. także instrukcje wdrożeniowe i upowszechnieniowe.

Zawężanie się przedmiotu publikacji i wydawnictw na rzecz ich szczegółowości i coraz większej konkretyzacji wskazań praktycznych umożliwiały rozwijające się badania naukowe oraz gromadzone wyniki doświadczeń. Z drugiej strony wybór form wychodził naprzeciw wymaganiom odbiorców. Dużą w tym rolę odgrywały badania nad metodyką upowszechnienia prowadzone przez Zakład Upowszechnienia i Doświadczalnictwa Terenowego. Mając początkowo minimalne doświadczenia upowszechnieniowe oraz niewielką znajomość potrzeb odbiorców, w ciągu kilku lat IUNG zdobył duże rozeznanie w tym zakresie. Dzięki temu właśnie, począwszy od 1966 r. rozpoczął wydawanie instrukcji wdrożeniowych. Wdrożenia początkowo prowadzone były poprzez Kluby Młodych Rolników ZMW, a następnie PGR. Takie działanie wyprzedziło o blisko 5 lat decyzje władz resortowych uznających instrukcje wdrożeniowe za powszechnie obowiązującą formę upowszechnienia.

W 1970 r. rozpoczął się kolejny okres rozwoju przekazywania wyników badań. Na początku 1971 r. nastąpił podział Zakładu na dwie odrębne jednostki organizacyjne: Zakład Doświadczalnictwa Terenowego i Zakład Upowszechniania Postępu Rolniczego, którego kierownikiem był Marian Lachowicz. W obrębie nowo wykreowanego Zakładu Upowszechniania Postępu Rolniczego utworzono Branżowy Ośrodek Informacji i Dokumentacji Naukowej, Sekcję Upowszechniania oraz Sekcję Organizacji i Wdrożeń.

W tych latach pracownicy organizowali i prowadzili prace z zakresu dokumentacji naukowej, wymiany publikacji z zagranicą, organizacji, prowadzenia i koordynacji prac w zakresie upowszechniania i popularyzacji wyników badań prowadzonych w Instytucie. Ponadto pracownicy Zakładu organizowali doradztwo fachowe dla służb rolnych, prowadzili, organizowali i koordynowali prace wdrożeniowe realizowane w Instytucie oraz w zakresie wdrażania wyników badań współdziałali z jednostkami spoza Instytutu.

Zakres działalności Zakładu był wówczas bardzo obszerny i, co istotniejsze, były to zadania właściwie nowe, w tym sensie, że traktowane przez kierownictwo Instytutu całościowo i przekazane do realizacji wyspecjalizowanej komórce Instytutu.

Zakład, podobnie jak i inne struktury organizacyjne Instytutu, reorganizowany był kilkakrotnie w różnych latach. Były to zmiany raczej nieznaczne, utrzymujące w zasadzie pierwotną strukturę wewnętrzną Zakładu. W 1973 r., do czasu powołania pracowni, utworzono trzy kilkuosobowe stanowiska pracy do spraw: wdrożeń i upowszechniania, szkolenia i dokumentacji oraz informacji naukowo-technicznej. W zarządzeniu dyrektora nakreślono też zadania i kierunki pracy dla poszczególnych stanowisk. Pracownicy będący na stanowisku ds. wdrożeń zajmowali się analizą wyników zakończonych badań, opracowywali programy wdrażania, organizację prac wdrożeniowych oraz współpracę z zakładami doświadczalnymi. Stanowisko ds. szkolenia i dokumentacji powołane zostało do inicjowania, organizowania i prowadzenia szkoleń różnych kategorii specjalistów rolnych i przedstawicieli administracji rolnej. Zadania szczegółowe tego stanowiska polegały na: opracowywaniu programów i planów szkoleniowych, upowszechnianiu wyników badań IUNG

w toku realizacji procesów szkoleniowych, współpracy w dziedzinie szkolenia służby rolnej z innymi instytutami i ośrodkami szkoleniowymi w kraju.

Stanowisko pracy ds. dokumentacji i informacji naukowo-technicznej było podłączone do Resortowego Ośrodka Informacji CBR, a pracownicy zajmowali się problematyką informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej określonej ramami badań prowadzonych w IUNG. Do zadań tego zespołu należała również obsługa informacyjna Instytutu, czyli organizacja i prowadzenie międzynarodowej wymiany publikacji i czasopism oraz prowadzenie archiwum dokumentującego działalność naukową i wydawniczą Instytutu.

Od 1971 r. zmienił się zakres i charakter szkoleń prowadzonych przez IUNG. Instytut został zobowiązany do szkolenia inspektorów doradztwa specjalistycznego RRZD w dziedzinie nawożenia, uprawy roślin zbożowych i pastewnych oraz metodyki doświadczalnictwa terenowego. W tym czasie prowadzone było również doszkalanie zawodowe pracowników stacji doświadczalno-rolniczych.

W 1975 r. zakres ten został poszerzony o zagadnienia rekultywacji gleb i gospodarki ziemią oraz szkolenie odpowiedzialnych za to pracowników wojewódzkich biur geodezji i terenów rolnych. Szkolenia miały na celu seminaryjne pogłębienie wiedzy z zakresu tematyki przeznaczonej do wdrożeń i upowszechnienia oraz podyplomowego podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

W latach 70. XX w., ze względu na nową tematykę, którą zajmował się Instytutu, powstały dodatkowe serie wydawnicze: Seria P – utworzona w 1961 r., gdzie zamieszczane były publikacje poświęcone głównie popularyzacji i przekazywaniu do praktyki rolniczej najważniejszych osiągnięć naukowych Instytutu (w ramach tej serii w okresie 1963–1998, w odstępach 3–5-letnich, ukazywały się Zalecenia Agrotechniczne IUNG), Seria R w 1968 r., w której zamieszczane były rozprawy doktorskie oraz wyniki niektórych badań skompletowane tematycznie w oddzielnych zeszytach, a także słowniki rolnicze (słownik polsko-angielski, słownik polsko-niemiecki, słownik chmielarski polsko-niemiecki i niemiecko-polski), Seria S w 1971 r., zawierająca syntetyczne opracowania wyników zakończonych badań, Seria H w 1992 r., gdzie zamieszczano rozprawy habilitacyjne (wcześniej rozprawy te były zamieszczane w serii R), Seria K w 1989 r., w której publikowano materiały z konferencji i sympozjów naukowych (wcześniej materiały te były wydawane w serii R), a także inne materiały nieobjęte żadną serią. Były to głównie opracowania poświęcone historii instytutów rolniczych w Polsce, albumy o historii Zespołu pałacowo-ogrodowego oraz atlasy chwastów, szkodników czy chorób roślin rolniczych.

Grażyna Hołubowicz-Kliza o zmaganiach z cenzurą: *Pracę w IUNG rozpoczęłam jeszcze przed zmianami ustrojowymi. Podczas drukowania jakichkolwiek publikacji obowiązywała wówczas cenzura. W pierwszej kolejności sporządzane były plany wydawnicze dla poszczególnych tytułów, które zatwierdzało ministerstwo. Następnie po wydrukowaniu papierowej wersji publikacji, należało zawieść ją do Urzędu Cenzorskiego w Lublinie, gdzie na każdej stronie stawiana była parafka, że dany tekst nie zawiera treści wywrotowych. Dopiero taka wersja mogła być przyjęta przez Dział Małej*

Poligrafii w IUNG i wydrukowana. Pierwszy komputer do prac wydawniczych pojawił się w IUNG w 1990 r. Wcześniej teksty publikacji przepisywane były na tzw. Hali Maszyn na specjalnie przygotowanych do tego celu kartkach.

W 1976 r., modyfikując statut organizacyjny Instytutu, wprowadzono zmiany organizacyjne w Zakładzie Upowszechniania. Od tej pory nosił on nazwę Zakład Wdrażania i Upowszechniania Postępu Rolniczego, którego kierownikami byli: w latach 1971–1978 Marian Lachowicz, w latach 1978–1982 Eugeniusz Polak, w latach 1982–1985 Kazimierz Chłopecki, a w latach 1985–1993 Marian Król.

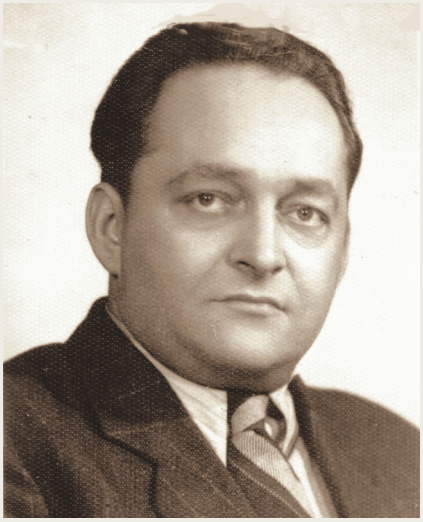

Marian Lachowicz urodził się 28 lipca 1911 r. w Krakowie. Był absolwentem Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

W czasie okupacji niemieckiej pracował w Radzie Głównej Opiekuńczej w Krakowie jako księgowy, a następnie jako magazynier w magazynach zbożowych w Borku Fałęckim.

Po wojnie, w 1945 r., podjął na krótko pracę jako asystent na Wydziale Rolnym UJ, przenosząc się następnie do Krakowskiej Izby Rolniczej i kolejno do Państwowych Zakładów Hodowli Roślin. W 1950 r. został powołany przez Anatola Listowskiego na członka Komisji Organizacyjnej IUNG. Wówczas został kierownikiem Oddziału IUNG w Krakowie i kierownikiem organizatorem Działu Doświadczalnictwa Polowego. W 1960 r. otrzymał stanowisko adiunkta. W 1962 r. został przeniesiony do Puław, gdzie pełnił funkcję kierownika Zakładu Upowszechniania i Doświadczalnictwa Terenowego. Na stanowisku tym rozwijał szeroką działalność, organizując szkolenia dla kadry pracującej w szkolnictwie rolniczym i w wojewódzkich ośrodkach postępu rolniczego oraz umacniając struktury organizacyjne doświadczalnictwa terenowego. W latach 1966–1969 został powołany na zastępcę dyrektora IUNG ds. naukowo-badawczych.W latach 1971–1978 r. był kierownikiem nowego Zakładu Upowszechniania Postępu Rolniczego.

W czasie swojej działalności jako zastępca dyrektora Instytutu wykazał dużą aktywność w porządkowaniu spraw planowania naukowego i organizacji współpracy nauki z praktyką rolniczą.

Był autorem szeregu opracowań dotyczących metodyki prac doświadczalnych.

Marian Lachowicz został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Przeszedł na emeryturę 28 lutego 1979 r. i powrócił do Krakowa, gdzie zmarł.



Eugeniusz Polak urodził się 24 grudnia 1936 r. w Sielcach, pow. puławski. W 1954 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Ks. A.J. Czartoryskiego w Puławach. Studiował na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, który ukończył w 1960 r. W tym samym roku zaczął pracować w Szkole Przysposobienia Rolniczego w Janowcu jako nauczyciel. Ukończył dwuletnie Zaoczne Studium Pedagogiczne w Warszawie. W 1961 r. rozpoczął pracę w IUNG w Inspektoracie Doświadczalnictwa Terenowego IUNG na stanowisku kontrolera technicznego. W latach 1973 r. był zatrudniony w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych jako specjalista. W latach 1977–1978 pracował jako st. asystent, a w latach 1978–1983 jako adiunkt.

W latach 1978-1982 pełnił funkcję kierownika Zakładu Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań Naukowych. W 1982 r. przeszedł do Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej IUNG. W 1983 r. przeszedł do pracy do Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Końskowoli.



Kazimierz Kęsik urodził się 25 sierpnia 1949 r. we wsi Witowice koło Końskowoli. Ukończył Technikum Rachunkowości Rolnej w Klementowicach. Następnie studiował na Akademii Rolniczej w Lublinie na Wydziale Rolnym, który ukończył w 1973 r. Pracę magisterską obronił w 1973 r. w Zakładzie Chemii Rolnej Akademii Rolniczej w Lublinie. W 1978 r. obronił pracę doktorską nt. „Wartość nawozowa fosforu nagromadzonego w glebie w wyniku wieloletniego stosowania tego składnika".

W latach 1973–1979 pracował w Zakładzie Chemii Rolnej AR w Lublinie jako asystent. W latach 1979–1984 był urlopowany z Akademii Rolniczej i podjął pracę w ZD IUNG w Grabowie na stanowisku specjalisty.

Po rozwiązaniu umowy o pracę z Akademią Rolniczą w Lublinie, w 1984 r., został zaangażowany na stanowisko adiunkta w Zakładzie Nawożenia IUNG, gdzie pracował do czerwca 1993 r. W latach 1993–2008 pełnił obowiązki kierownika Zakładu Upowszechniania Postępu w Rolnictwie i Marketingu, a od stycznia 1998 r. po reorganizacji Zakładu, Działu Upowszechniania i Wydawnictw. W 2008 r. po zakończeniu kadencji kierownika przeszedł do Zakładu Żywienia Roślin i Nawożenia.

Był autorem ponad 40 publikacji naukowych i popularnonaukowych, większość prac naukowych dotyczyła chemii rolnej, głównie tematyki przemian fosforu w glebie oraz efektywności nawożenia tym składnikiem. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego i Polskiego Klubu Ekologicznego Odział Lublin.

Kazimierz Kęsik w 2019 r. przeszedł na emeryturę.



Mariusz Zarychta urodził się 10 sierpnia 1955 r. w Puławach. Ukończył studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie, kierunek ekonomika rolnictwa, uzyskując w 1982 r. tytuł magistra inżyniera. W 2010 r. ukończył studia podyplomowe w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie nt. „Public relations w badaniach naukowych", uzyskując dyplom i umiejętności marketingu i komercjalizacji wyników badań naukowych oraz strategii promocji, a w 2013 r. studia podyplomowe w IUNG-PIB w Puławach nt. „Integrowana produkcja roślinna", uzyskując dyplom i certyfikat do prowadzenia szkoleń dla doradców i producentów z tego zakresu.

W 2000 r. obronił pracę doktorską pt. „Analiza plonowania pszenicy ozimej w Polsce w latach 1986–1996 w świetle badań ankietowych", uzyskując stopień doktora nauk rolniczych.

Staż odbył staż w gospodarstwie Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego w Końskowoli. W 1982 r. podjął pracę w Zakładzie Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań IUNG w Puławach na stanowisku asystenta, a od 2000 r. jako pracownik badawczo-techniczny. W latach 2008–2018 pełnił funkcję kierownika Działu Upowszechniania i Wydawnictw IUNG-PIB. Od 2019 r. pracował na samodzielnym stanowisku specjalisty ds. Rolniczych Zakładów Doświadczalnych IUNG-PIB, sprawując nadzór nad ich działalnością. Brał udział w pracach naukowo-badawczych w ramach działalności statutowej Instytutu oraz w zadaniach programu wieloletniego IUNG-PIB 2016–2020.

W ramach możliwości podniesienia kwalifikacji oraz umiejętności uzyskał wiele certyfikatów, takich jak: Badania i innowacje w produkcji roślinnej, Klasyfikacja gruntów w świetle aktualnych przepisów prawnych oraz wybrane zagadnienia ochrony gruntów, Wprowadzenie nawozów do obrotu, Aspekty prawne i praktyczne klasyfikacji gruntów, Kodeks spółek handlowych.

W 2012 r. na jego wniosek powstała aplikacja internetowa pn. „Nauka praktyce rolniczej" będąca formą elektronicznego przekazu informacji oraz wyników badań i zaleceń. W ramach wymiany doświadczeń w zakresie organizacji i funkcjonowania sieci na rzecz innowacji w rolnictwie brał udział w wyjazdach zagranicznych.

Był autorem lub współautorem ponad 40 publikacji naukowych i popularnonaukowych oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Agronomicznego oraz Zarządu Polskiego Klubu Ekologicznego.

Za pracę i zasługi w dziedzinie rolnictwa otrzymał odznakę „Zasłużony dla Rolnictwa" oraz odznakę „Zasłużony dla Województwa Lubelskiego". W 2009 r. otrzymał także dyplom z podziękowaniem od Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za wyjątkowo sprawne i na wysokim poziomie organizacyjnym przygotowanie I Kongresu Nauk Rolniczych, a w 2017 r. wraz z zespołem pracowników wyróżnienie i dyplom Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za osiągnięcia w zakresie wdrażania postępu w rolnictwie, rozwoju wsi i rynkach rolnych pn. „Wdrożenie i upowszechnienie integrowanej produkcji roślinnej (rolniczej, warzywniczej i sadowniczej)".

Mariusz Zarychta w 2021 r. przeszedł na emeryturę.



Monika Kowalik urodziła się 10 maja 1977 r. Ukończyła Międzywydziałowe Studia Ochrony Środowiska (MSOŚ) na Uniwersytecie Warszawskim, kierunek ochrona środowiska, specjalność geoekologia, uzyskując tytuł magistra, a także podyplomowe studia z zakresu gleboznawstwa, gleboznawczej klasyfikacji gruntów i kartografii gleb.

Uczęszczała na studia doktoranckie w IUNG w Puławach.

W 2010 r., po obronie pracy doktorskiej pt. „Prognozowanie zmian wykorzystania przestrzeni rolniczej przy użyciu modelu symulacyjnego METRONAMICA", uzyskała stopień doktora nauk rolniczych, dyscyplina kształtowanie środowiska, specjalność systemy informacji przestrzennej i modelowanie.

W 2003 r. została zatrudniona w Zakładzie Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów IUNG na stanowisku technika, od 2010 r. specjalisty inżynieryjno-technicznego, a od 2015 r. jako starszy specjalista badawczo-techniczny.

W 2018 r. została koordynatorem Strategii rozwoju kadry naukowej w IUNG-PIB (HRS4R), a od 2019 r. kierownikiem Działu Upowszechniania i Wydawnictw.

Zajmowała się tematyką związaną z modelowaniem zmian przestrzeni rolniczej, GIS oraz Wspólną Polityką Rolną.

Była autorką 4 artykułów, 2 rozdziałów w monografiach oraz 1 rozdziału w książce. Brała udział w 4 projektach polskich i 5 międzynarodowych oraz była członkiem Zarządu Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego – Oddział w Puławach.

W 2007 r. otrzymała nagrodę Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za osiągnięcia w zakresie wdrażania postępu w rolnictwie, rozwoju wsi i rynkach rolnych oraz nagrodę zespołową za realizację pracy „Opracowanie metodyki i przeprowadzenie procesu wydzielenia i uszczegółowienia obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania".

W tym czasie do Zakładu włączono Komórkę Wydawniczą Instytutu. Najważniejszą działalnością Zakładu było prowadzenie wdrożeń prac badawczych oraz poszerzanie zakresu działań upowszechnieniowych. Wdrożenia zakładano w licznych gospodarstwach indywidualnych i PGR poprzez zawieranie bezpośrednich umów. Warto zaznaczyć, że instrukcje wdrożeniowe, a w jeszcze większym stopniu forma karty technologicznej rzutowały bezpośrednio na rozwój i organizaję badań. Wymagania określane dla tego typu form upowszechnienia zmuszały do programowania badań, by odpowiadały na konkretne pytania praktyki rolniczej. W tym okresie prowadzono liczne szkolenia dla pracowników ODR.

Zmiany organizacyjne w Instytucie wprowadzone w 1987 r. nie wniosły radykalnych zmian w Zakładzie poza kolejną zmianą nazwy na Zakład Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań, którego kierownikiem nadal był Marian Król.

Nowe zarządzenie zatwierdziło wyłączenie Pracowni Wydawnictw, które nastąpiło pod koniec 1986 r. oraz formalnie powołało trzy Pracownie: Upowszechniania Wyników Badań pod kierunkiem Mariana Króla, Wdrażania Wyników pod kierunkiem Stanisława Sokołowskiego, Badań i Szkolenia pod kierunkiem Aleksego Bornusa. Taka struktura Zakładu utrzymała się do końca 1991 r.

W 1992 r. nastąpiła kolejna zmiana nazwy Zakładu na Zakład Upowszechniania Postępu w Rolnictwie i Marketingu, którego kierownikami byli: w 1992 r. Marian Król, a w latach 1993–2008 Kazimierz Kęsik. Wcześniej przyjęta struktura utworzonych Pracowni pozostała w stanie niezmienionym.

W 1997 r. ponownie przyłączono do Zakładu Dział Wydawnictw Naukowych oraz Dział Małej Poligrafii, zmieniając nazwę Zakładu na Dział Upowszechniania i Wydawnictw, którego kierownikami byli: w latach 1993–2008 Kazimierz Kęsik, w latach 2008–2019 Mariusz Zarychta i od 2019 r. Monika Kowalik.

Zakład, a potem Dział w swojej działalności wdrożeniowej i upowszechnieniowej stosował różnorodne formy przekazu wiedzy. Wydawano instrukcje wdrożeniowe, upowszechnieniowe, materiały szkoleniowe, ulotki czy plakaty propagujące nowe



Młodzież podczas Dni Otwartych IUNG przy stacji meteorologicznej

technologie uprawy roślin polowych. Zakład wprowadził stałą pozycję wydawniczą Biuletyn Informacyjny IUNG. Ten półrocznik zawierał ciekawsze wyniki prac badawczych przydatnych dla praktyki rolniczej i był przeznaczony głównie dla ośrodków doradztwa rolniczego.

Dział, korzystając z nowoczesnego Centrum Szkoleniowo-Kongresowego był organizatorem różnych tematycznie seminariów i szkoleń dla pracowników ODR i innych instytucji pracujących na rzecz rolnictwa. Każdego roku w organizowanych przez Zakład szkoleniach uczestniczyło zazwyczaj kilkaset osób. Wśród tych spotkań na specjalną uwagę zasługiwały konferencje upowszechnieniowe nt. Stosowanie ciekłych agrochemikaliów, które odbywały się w latach 1993–1999 i miały na celu podsumowywanie aktualnych dokonań w zakresie techniki i efektywności stosowania płynnych nawozów, pestycydów, mieszanek nawozowo-pestycydowych oraz przystosowanie opryskiwaczy do wymogów UE. Ponadto Zakład w każdym roku przejmował organizację głównej, tzw. czerwcowej konferencji naukowej IUNG, łącznie z wydaniem materiałów konferencyjnych.

Corocznie Dział Upowszechniania i Wydawnictw reprezentował Instytut w różnorodnych imprezach wystawienniczych, wśród których najważniejsza była „Polagra" w Poznaniu i Targi „Agrotech" w Kielcach, a także Targi Rolno-Przemysłowe w Lublinie oraz w Bydgoszczy. Każdego roku pracownicy Działu uczestniczyli również w wojewódzkich i ogólnopolskich dożynkach na terenie Polski, nie wyłączając Jasnogórskich Ogólnopolskich Dożynek w Częstochowie. Pracownicy uczestniczyli w licznie organizowanych Dniach Pola. Na tych wystawach, obok prezentacji dorobku naukowego Instytutu, często byli organizatorami konferencji.

Ponadto Dział uczestniczył w wielu pracach naukowych Instytutu, prowadził samodzielne badania ankietowe z zakresu oceny stanu agrotechniki głównych roślin uprawnych w indywidualnych gospodarstwach rolnych, które posłużyły do napisania



Stoisko Instytutu na Dniach Pola

licznych prac doktorskich oraz były zamieszczane w wydawnictwach IUNG.

W 1989 r. w związku z likwidacją PGR działalność wdrożeniowa Instytutu została znacznie ograniczona. Wdrożenia prac badawczych prowadzono wyłącznie w zakładach doświadczalnych.

W latach 1950–2020 zmieniła się też funkcja upowszechnienia w IUNG; od podrzędnej względem badań do co najmniej równorzędnej i była w tym okresie celem zasadniczym, o czym mogło świadczyć uzyskanie stopnia doktora nauk rolniczych przez siedmiu pracowników. Natomiast w minionym trzydziestoleciu wielu pracowników, dostosowując się do zmiany zadań Działu, ukończyło studia podyplomowe z zakresu marketingu, promocji wyników badań naukowych, pozyskiwania środków finansowych na badania i szkolenia dla doradców i praktyki rolniczej oraz uczestniczyło w wielu szkoleniach z zakresu wydawnictw.



Pracownicy Działu Upowszechniania i Wydawnictw w 1998 r.

(od lewej): Mariusz Zarychta, Barbara Tałałaj, Anna Jacniacka, Kazimierz Kęsik, Grażyna Hołubowicz-Kliza (niżej), Maria Michałkiewicz, Jadwiga Kucharczyk

Interdyscyplinarny, naukowy i zarazem usługowo-techniczny charakter Zakładu/Działu powodował, że jego skład osobowy na przestrzeni 70 lat zmieniał się częściej niż w innych Zakładach IUNG.

Pracownicy Działu Upowszechniania i Wydawnictw

Pracownicy naukowi: mgr Franciszek Biliński, dr Alina Bochniarz, doc. dr hab. Kazimierz Chłopecki, dr Grażyna Hołubowicz-Kliza, dr Kazimierz Kęsik, dr Monika Kowalik, prof. dr hab. Marian Król, dr Jadwiga Kucharczyk, mgr Marian Lachowicz, mgr Zofia Leziak, dr Jan Nakonieczny, dr Eugeniusz Polak, mgr Stanisław Sokołowski, mgr Eugeniusz Szpulak, mgr Stanisław Śliwiński, dr Wanda Wilczyńska-Kostrzewa, dr Mariusz Zarychta.



Pracownicy Działu Upowszechniania i Wydawnictw w 2011 r.

(od lewej): Waldemar Sumorek, Maria Deska, Alina Bochniarz, Anna Jacniacka, Grażyna Hołubowicz-Kliza, Mariusz Zarychta, Mateusz Pawłowski, Katarzyna Mikulska, Piotr Safader, Maria Michałkiewicz, Ryszard Socha, Bonifacy Maruszak



Pracownicy Działu Upowszechniania i Wydawnictw w 2023 r.

(siedzą od lewej): Ewa Decka-Cywińska, Magdalena Świątek, Katarzyna Mikulska, Mateusz Pawłowski, Grażyna Hołubowicz-Kliza, Agnieszka Bartuzi, Marek Bany; (**stoją od lewej**): Piotr Safader, Józef Taradyś, Alina Bochniarz, Monika Kowalik, Marcin Brzeski, Arkadiusz Tujaka, Zbigniew Samoń

Pracownicy inżynieryjno-techniczni: mgr Joanna Bal, mgr Marek Bany, mgr Aleksy Bornus, mgr Iwona Borowiecka, Marcin Brzeski, Łukasz Czajkowski, Wanda Czaki, mgr Ewa Decka-Cywińska, Maria Deska, mgr Anna Dziarżanowska, mgr Ewa Figaszewska, Pelagia Filipek, inż. Zofia Gajek, Michał Galiński, mgr Jan Grajper, dr Piotr Górski, mgr Ewa Gryniewicz, Mary Gumm, Anna Jacniacka, Leokadia Jadwiżyc, inż. Marta Jarosz, mgr Barbara Jodełko, mgr Jan Jonak, Anna Kalicka, mgr Barbara Kamińska, mgr Józefa Komsta, doc. dr Zofia Koter, mgr Krystyna Krakowiak, Teresa Kozak, Marlena Maj, inż. Tadeusz Majcher, dr Irena Marcinkowska, Bonifacy Maruszak, mgr Katarzyna Mikulska, Maria Michałkiewicz, Małgorzta Mizak, Janina Nalewajek, Bogdan Oroń, Jolanta Oroń, mgr Sylwia Pajóra, mgr Mateusz Pawłowski, Leokadia Pijanowska, mgr Aleksandra Polkowska, dr Jan Rybicki, mgr Piotr Safader, Ewa Samiec, dr Zbigniew Samoń, mgr Wincentyna Siuta, mgr Stanisława Skiba, Joanna Socha, Paweł Socha, Ryszard Socha, Janina Sułek, mgr Stanisław Sułek, Robert Stochmal, Barbara Sumorek, Waldemar Sumorek, mgr Magdalena Świątek, mgr Barbara Tałałaj, Józef Taradyś, dr Arkadiusz Tujaka, mgr Ryszard Winiarski, Jakub Witkowski, mgr Marzena Wydra-Ryś, mgr Anna Zdybel.

***

DZIAŁ WYDAWNICTW NAUKOWYCH. W latach 1951–1967 działalność wydawnicza Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa była prowadzona początkowo przez Działowy Ośrodek Dokumentacji i Wydawnictw, a w okresie 1956–1961, przez Sekcję Wydawnictw z siedzibą w Warszawie. Kierownikiem Sekcji była Stanisława Goralska. W 1962 r. w miejsce Sekcji Wydawnictw powołano Pracownię Wydawnictw, a jej kierownictwo powierzono Antoniemu Marszewskiemu.

W 1967 r. wydawnictwa przeniesiono do Puław. Początkowo funkcjonowały one jako Dział Wydawnictw i Małej Poligrafii, a później jako Pracownia Wydawnictw Naukowych w ramach Zakładu Wdrażania i Upowszechniania Wyników Badań. Kierownikiem Pracowni był Antoni Parfianowicz, a po jego przejściu na emeryturę w 1978 r. stanowisko to powierzono Zofii Koter.



Antoni Parfianowicz urodził się 18 kwietnia 1913 r. w Wilnie. Wykształcenie średnie uzyskał w Korpusie Kadetów we Lwowie. W okresie wojny i okupacji hitlerowskiej uczestniczył jako oficer, pod ps. Nałęcz-Nałęczowski, w działaniach wojenno-partyzanckich na terenie Wileńszczyzny. Rozpoczął też studia na Wydziale Rolnym Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie, a ukończył je w 1948 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując stopień inżyniera magistra rolnictwa. Po obronie pracy doktorskiej w 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczo-leśnych.

Przed wojną i w czasie wojny pracował jako zarządca w kilku majątkach ziemskich. W 1948 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Systematyki i Genetyki Roślin Uniwersytetu Łódzkiego w charakterze starszego asystenta. W 1949 r. przeniósł się do PINGW i pracował w Zakładzie Doświadczalnym w Fiszewie. Głównym przedmiotem jego zainteresowań naukowych była problematyka uprawy łąk i pastwisk. Prowadził doświadczenia z tego zakresu i opublikował 6 prac naukowych, 8 popularnonaukowych i 40 popularnych. Od 1967 r. do przejścia na emeryturę w 1978 r. pracował w IUNG w Puławach na stanowisku kierownika Pracowni Wydawnictw Naukowych. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarł 8 maja 1982 r.



Zofia Koter urodziła się 15 grudnia 1922 r. w Piotrowicach. Do 1941 r. mieszkała w Warszawie, gdzie uczęszczała do Państwowego Gimnazjum im. Klementyny z Tańskich Hoffmanowej. W późniejszym okresie okupacji przebywała w okolicach Puław i przez 2 lata pracowała w PINGW, w Dziale Hodowli Buraka Cukrowego w Pożogu. Po wojnie ukończyła Liceum Ogólnokształcace im. ks. A.J. Czartoryskiego w Puławach i w latach 1947–1951 studiowała na Wydziale Rolnym Uniwersyteu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując tytuł magistra inżyniera rolnictwa.

Pracowała kolejno: w Zakładzie Doświadczalnym PINGW w Kochcicach, w Zakładzie Chemii Rolnej UMCS w Lublinie i w Głównym Instytucie Włókiennictwa w Łodzi, w charakterze starszego asystenta.

W 1956 r. podjęła pracę w IUNG w Puławach – w Pracowni Fizjologii Żywienia Roślin, a potem w Zakładzie Uprawy Roślin Pastewnych, na stanowisku adiunkta. Prowadziła badania z zakresu mineralnego żywienia i nawożenia roślin, ze szczególnym uwzględnieniem azotu, a także potasu i sodu. Określała fizjologiczne wskaźniki produktywności roślin pastewnych oraz ich skład chemiczny i wartość pokarmową. Pracę doktorską obroniła w 1964 r. Kilkakrotnie wyjeżdżała na parotygodniowe staże zagraniczne (NRD, Czechosłowacja). Jej dorobek stanowiły 62 publikacje naukowe oraz ok. 20 publikacji popularnych i popularnonaukowych. Była współautorką monografii książkowych: Fizjologia mineralnego żywienia roślin oraz Gospodarka azotowa roślin uprawnych. Opracowała ponadto obszerne słowniki rolnicze: polsko-angielski i polsko-niemiecki. Biorąc pod uwagę całokształt jej dorobku w 1981 r. powołano ją na stanowisko docenta. W 1978 r. objęła kierownictwo Działu Wydawnictw Naukowych IUNG.

Otrzymała kilkakrotnie nagrodę Dyrektora Instytutu, oraz, w 1972 r., nagrodę zespołową Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Techniki. W 1966 r., za prace nad fizjologicznymi funkcjami potasu w roślinach otrzymała (wraz z Marią Warchołową) nagrodę Międzynarodowego Instytutu Potasowego (Szwajcaria). W 1984 r. była odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerski im. Orderu Odrodzenia Polski (1984), a w 1985 r. odznaką Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Zofia Koter w 1991 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 3 stycznia 2017 r.



Iwonna Borowiecka urodziła się 8 maja 1939 r. w Pożogu. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego im. ks. A.J. Czartoryskiego w Puławach, w 1956 r. rozpoczęła studia na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie. Dyplom magistra rolnictwa otrzymała w 1961 r. i w tym samym roku została zatrudniona w Rolniczym Rejonowym Zakładzie Doświadczalnym w Końskowoli. Prowadziła tam doświadczenia z zakresu agrotechniki roślin, głównie zbóż, ziemniaka, buraka cukrowego i rzepaku.

Pracę w IUNG w Puławach rozpoczęła w 1974 r., na stanowisku starszego asystenta w Zakładzie Upowszechniania Wyników Badań Naukowych. Brała udział w opracowywaniu, na podstawie wyników badań IUNG, instrukcji wdrożeniowych przeznaczonych dla praktyki rolniczej. W okresie 1977–1981 przebywała w Maroku, gdzie jej mąż został skierowany do pracy w tamtejszym instytucie rolniczym, w którym również podjęła pracę. Do kraju wróciła w 1981 r. i została zatrudniona w Dziale Wydawnictw Naukowych IUNG. Od stycznia 1991 r. pełniła funkcję kierownika tego Działu.

Iwonna Borowiecka w 1998 r. przeszła na emeryturę.

W 1986 r. w miejsce Pracowni utworzono Dział Wydawnictw Naukowych jako samodzielną jednostkę, którą kierowała Zofia Koter, a po jej przejściu na emeryturę w 1991 r. funkcję tę objęła Iwonna Borowiecka.

W 1998 r. Dział Wydawnictw Naukowych połączono z Zakładem Upowszechniania Postępu w Rolnictwie i Marketingu oraz z Sekcją Poligrafii, tworząc Dział Upowszechniania i Wydawnictw.

W pierwszych latach działalności IUNG, tj. w okresie 1950–1955, wyniki badań prowadzonych przez pracowników Instytutu były publikowane w różnych krajowych czasopismach naukowych. Dopiero w 1956 r. została utworzona Seria ZD, w której były zamieszczane opracowania syntetyczne wyników doświadczeń prowadzonych w Zakładach Doświadczalnych IUNG. W następnych latach zakres tej działalności stopniowo się poszerzał.

Pracownicy Działu Wydawnictw Naukowych

dr Maria Bawolska, mgr Alina Bochniarz, mgr Iwonna Borowiecka, mgr Maria Czekanowska, mgr Maria Dzierżawska, mgr Ewa Figaszewska, dr Pelagia Filipek, dr Stanisława Goralska, mgr Ewa Gryniewicz, Anna Jacyna, inż. Marta Jarosz, dr Zdzisława Jeziorska, mgr Barbara Jodełko, inż. Zofia Karpińska, mgr Józefa Komsta, doc. dr Zofia Koter, mgr Zofia Krawczyk, mgr Antoni Marszewski, dr Antoni Parfianowicz, mgr Janusz Pstrokoński, dr Kazimierz Saloni, Ewa Samiec, mgr Barbara Sulinowska, Gabriela Zaleska.



Pracownicy Działu Wydawnictw Naukowych w 1999 r.

(siedzą od lewej): Ewa Figaszewska, Iwonna Borowiecka, Marta Jarosz; **(stoją od lewej):** Zdzisława Jeziorska, Alina Bochniarz

GŁÓWNE LABORATORIUM ANALIZ CHEMICZNYCH

Dział Analiz Chemicznych funkcjonował początkowo jako Pracownia Analiz Roślinnych. Pracownia ta została utworzona w 1960 r. i wchodziła w skład Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych. Jej organizatorem i kierownikiem był Edward Drzas. W 1979 r. Pracownia została wyłączona z Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych i przemianowana na Laboratorium Analiz Roślinnych, a w 1988 r. na Dział Analiz Chemicznych. Była to jednostka podlegająca bezpośrednio dyrektorowi Instytutu. Kierował nią także Edward Drzas, a po jego przejściu na emeryturę w 1987 r. kierownictwo objęła Aleksandra Jurzysta. W 1996 r. Dział Analiz Chemicznych został włączony do nowo powstałego w IUNG Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych. Na kierownika tej jednostki powołano Genowefę Wilkos.



Edward Drzas urodził się 5 października 1922 r. w Mariampolu. Szkołę średnią w Białej Podlaskiej ukończył w 1945 r. W latach 1945–1950 studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i uzyskał tytuł magistra inżyniera nauk agrotechnicznych.

W okresie 1949–1950 pracował jako asystent w Zakładzie Żywienia Zwierząt PINGW, a po reorganizacji tego instytutu rozpoczął pracę jako starszy asystent w Zakładzie Paszoznawstwa Instytutu Zootechniki w Puławach. W 1958 r. podjął pracę w IUNG, w Pracowni Uprawy i Hodowli Chmielu. Prowadził tam prace z zakresu analizy składu chemicznego surowca tytoniowego i chmielowego.

Był organizatorem i kierownikiem Pracowni Analiz Roślinnych, która od 1960 r. funkcjonowała w ramach Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych IUNG. W 1979 r. Pracownia ta została przekształcona w samodzielną jednostkę organizacyjną i przemianowana na Laboratorium Analiz Roślinnych. Edward Drzas kierował tu pracami analitycznymi prowadzonymi na materiałach doświadczalnych pochodzących z różnych zakładów naukowych Instytutu. Interesował się przede wszystkim zagadnieniami związanymi ze składem chemicznym surowca tytoniowego, zwłaszcza uzyskiwanego z odmian hodowli puławskiej. Był też współautorem dwu odmian tytoniu. Opublikował jako autor lub współautor 17 prac naukowych i 6 popularnonaukowych.

Edward Drzas przez wiele lat pełnił w IUNG funkcję społecznego inspektora pracy. Był wyróżniony odznaką Związku Zawodowego Pracowników Rolnych, odznaką Zasłużony dla Kółek Rolniczych oraz medalem Zasłużony Pracownik Rolnictwa. W 1986 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, a w 1995 r. Urząd ds. Kombatantów przyznał mu odznakę „Weterana Walk o Niepodległość".

Edward Drzas w 1987 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 6 kwietnia 2017 r.



Aleksandra Jurzysta urodziła się 31 października 1937 r. w Koniecpolu koło Częstochowy. W 1955 r. ukończyła Liceum Ogólnokształcące Sióstr Nazaretanek w Częstochowie. W latach 1955–1960 studiowała chemię na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uzyskując tytuł magistra chemii. W 1978 r., na podstawie rozprawy dotyczącej występowania flawonoidów w liściach niektórych gatunków *Nicotiana* uzyskała stopień doktora nauk rolniczych.

W okresie 1960–1961 odbyła staż w przemyśle chemicznym w Skawinie koło Krakowa, a w latach 1961–1964, pracowała jako asystent w Katedrze Chemii Ogólnej AR w Lublinie. W 1964 r. rozpoczęła pracę w IUNG w Puławach, w Pracowni Analiz Roślinnych, początkowo na stanowisku inżyniera laboratoryjnego, w latach 1973–1978 asystenta, a od 1978 r. adiunkta. W okresie 1988-1995 była kierownikiem Działu Analiz Chemicznych.

Aleksandra Jurzysta zajmowała się analizami chemicznymi – rutynowymi i specjalistycznymi chmielu i tytoniu oraz innych roślin uprawnych. Wiele pracy poświęciła wprowadzaniu nowych metod analitycznych, tj. chromatografia cienkowarstwowa i gazowa, spektrometria bliskiej podczerwieni (NIRS), spektrometria plazmy indukowanej (ICP), metody enzymatyczne oznaczania frakcji i strawności włókna roślinnego. Była inicjatorką włączenia Działu Analiz Chemicznych IUNG do Klubu Polskich Laboratoriów Badawczych (POLLAB). Od 1993 r. posiadała status członka-obserwatora Europejskiej Organizacji ds. Badań Laboratoryjnych (EUROLAB). W latach 1994–1997 zdobyła kwalifikacje eksperta w zakresie opracowywania i wdrażania systemów jakości, zgodnych z wymaganiami norm europejskich. W 1997 r. została kierownikiem projektu PHARE mającego na celu dostosowanie laboratoriów okręgowych stacji chemiczno-rolniczych do wymagań Unii Europejskiej, na drodze procesu akredytacji. Była autorką lub współautorką 14 publikacji naukowych.

W 1989 r. otrzymała odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa.

Do zainteresowań pozazawodowych Aleksandry Jurzysty należała turystyka. Od 1980 r. była przewodniczką na terenie Puław, Kazimierza Dolnego, Nałęczowa i regionu, posiadającą uprawnienia do udzielania objaśnień w języku angielskim.

Aleksandra Jurzysta w 1998 r. przeszła na emeryturę.



Genowefa Wilkos urodziła się 18 marca 1948 r. w Biłgoraju, woj. lubelskie. W 1971 r. ukończyła Wydział Matematyczno-Fizyczno-Chemiczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, otrzymując tytuł magistra chemii. Po ukończeniu studiów podjęła pracę w Liceum Ogólnokształcącym w Michowie.

W 1973 r. rozpoczęła pracę w Zakładzie Nawożenia IUNG w Puławach na stanowisku kierownika Pracowni Analitycznej, gdzie zajmowała się tematyką analizy makro- i mikroelementów w roślinach, glebach oraz pełną analizą nawozów wapniowych.

Po otwarciu Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych w 1996 r. została powołana na stanowisko kierownika tego laboratorium, gdzie pracowała do 2011 r.

Była współautorką 3 publikacji, autorką 7 norm polskich oraz współautorką wielu ekspertyz dotyczących ochrony środowiska i przydatności odpadów przemysłowych w rolnictwie. Specjalizowała się w zakresie oceny nawozów wapniowych i nadzorowała wdrażanie systemu jakości w Głównym Laboratorium Analiz Chemicznych, zgodnego z wymaganymi normami, celem uzyskania akredytacji.

Genowefa Wilkos przeszła na emeryturę w 2011 r.

W początkowych latach funkcjonowania Pracowni Analiz Roślinnych, gdy wchodziła ona w skład Zakładu Hodowli i Uprawy Roślin Specjalnych, wykonywane w niej były tylko analizy chmielu i tytoniu. Określano w nich wartość technologiczną surowca pochodzącego z materiałów hodowlanych, a także z doświadczeń prowadzonych z tymi roślinami. Po wyodrębnieniu Pracowni Analiz Roślinnych, a potem Działu Analiz Chemicznych, wykonywane były analizy chemiczne zarówno chmielu i tytoniu, jak i materiałów pochodzących z doświadczeń prowadzonych przez inne

zakłady naukowe, niedysponujące własnymi laboratoriami, tj. Zakład Uprawy Roślin Zbożowych, Zakład Uprawy Roślin Pastewnych, Zakład Przyrodniczych Podstaw Zmianowania Roślin. Do zadań Działu należało nie tylko wykonywanie analiz rutynowych, lecz również unowocześnianie dawnych oraz wprowadzanie nowych metod analitycznych, dzięki sukcesywnym zakupom od 1990 r. nowoczesnej aparatury analitycznej. Zakupiono wówczas spektometr ICP (plazmy indukowanej) umożliwiający szybkie oznaczenie zawartości ponad 20 pierwiastków w zmineralizowanym materiale roślinnym lub glebowym oraz spektrometr NIRS (bliskiej podczerwieni) przeznaczony do szybkiego testowania dużych serii materiału roślinnego – głównie roślin pastewnych – pod względem ich wartości pokarmowej.

Pracownicy Działu Analiz Chemicznych (Edward Drzas i Aleksandra Jurzysta) byli autorami lub współautorami szeregu publikacji naukowych. Do ważniejszych można zaliczyć publikacje na temat: zmian jakości szyszek chmielu w okresie ich dojrzewania i magazynowania, wpływu nawożenia mikroelementami na jakość surowca chmielowego, wpływu sposobu suszenia liści tytoniu na skład chemiczny i jakość surowca, charakterystyki chemicznej surowca nowych odmian chmielu i tytoniu wyhodowanych w Instytucie w Puławach, a także występowania flawonoidów u różnych gatunków rodzaju *Nicotiana*. W latach 1960–1998 pracownicy Działu opublikowali ponad 30 publikacji.

W październiku 1995 r. utworzono Główne Laboratorium Analiz Chemicznych. Laboratorium było na początku zlokalizowane w kompleksie budynków Centrum Szkoleniowo-Kongresowego przy Alei Królewskiej.



Stanisław Sykut podczas wykonywania analiz chemicznych



Monika Kosmala, Magdalena Krawczyńska, Monika Sieńko podczas wykonywania analiz chemicznych

Główne Laboratorium Analiz Chemicznych było działem obsługi nauki świadczącym usługi w zakresie badań fizykochemicznych, mikrobiologicznych oraz parazytologicznych gleb, roślin, pasz, produktów spożywczych, wód i ścieków, odpadów, środków wapnujących, nawozów (mineralnych, naturalnych, organicznych i organiczno-mineralnych), środków wspomagających uprawę roślin i innych na potrzeby jednostek organizacyjnych Instytutu oraz innych podmiotów prawnych i osób prywatnych.

Do zadań Działu należało wykonywanie badań w celu określenia stanu żyzności użytków rolnych, potrzeb nawożenia i rekultywacji gleb, stopnia zanieczyszczenia gleb i roślin, ilości makro- i mikroelementów w glebach i roślinach, zawartości kationów i anionów w przesączach glebowych i wodach oraz ocena odpadów (osady denne, osady ściekowe, odpady poprodukcyjne, odpady komunalne, ścieki), nawozów naturalnych, organicznych i organiczno-mineralnych, środków wapnujących, w tym wapna nawozowego oraz środków wspomagających uprawę roślin (środki poprawiające właściwości gleby, podłoża uprawowe, stymulatory wzrostu).

W 2001 r. Laboratorium uzyskało akredytację PCA w zakresie badań chemicznych oraz właściwości fizycznych produktów rolnych, materiału roślinnego, nawozów, gleby, odpadów, osadów ściekowych, żywności i wyrobów tytoniowych.

W latach 2015-2020 kierownikiem Główne Laboratorium Analiz Chemicznych został Bogdan Janda.

Bogdan Janda ukończył chemię na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W 1998 r. rozpoczął pracę w IUNG w Zakładzie Biochemii i Jakości Plonów. W latach 2011-2020 pełnił funkcję kierownika Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych. W latach 2015–2020 był zarządcą Innowacyjno-Naukowego Centrum Badań Rolniczych INCBR w Puławach

Był specjalistą w zakresie metod chromatograficznych oraz spektralnych.

Bogdan Janda w 2020 r. odszedł z Instytutu.



Z końcem 2015 r. Dział wznowił działalność w nowej lokalizacji, tj. w budynku Innowacyjnego Centrum Badań Rolniczych (INCBR). Po pozytywnej ocenie Polskiego Centrum Akredytacji laboratorium nieprzerwanie wykonywało akredytowane badania w zakresie metod fizykochemicznych, a następnie rozszerzyło zakres akredytacji o badania mikrobiologiczne i parazytologiczne osadów, odpadów, nawozów i środków wspomagających uprawę roślin.

Po odejściu Bogdana Jandy z Instytutu w 2020 r. funkcję kierownika przejęła Anna Rybicka.

Anna Rybicka urodziła się 23 lipca 1979 r. w Puławach. Studia ukończyła w 2003 r. na Wydziale Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując tytuł magistra chemii w dziedzinie chemii podstawowej i stosowanej.

W 2003 r. odbyła staż w Głównym Laboratorium Analiz Chemicznych IUNG. W 2004 r. została zatrudniona w tym Dziale, początkowo na stanowisku technika, od 2005 r. na stanowisku specjalisty, a od 2022 r. na stanowisku starszego specjalisty.

W latach 2018–2020 była zatrudniona w Zakładzie Żywienia Roślin i Nawożenia, gdzie brała udział w pracach naukowo-badawczych w ramach działalności statutowej IUNG-PIB. W 2020 r. została kierownikiem Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych IUNG-PIB.

Odbyła liczne szkolenia specjalistyczne z zakresu chemii analitycznej, systemu zarządzania jakością w laboratorium zgodnie z normą PN-EN ISO/IEC 17025. Była wieloletnim audytorem wewnętrznym, osobą nadzorującą badania i autoryzującą wyniki badań. Była członkiem Zespołu Technicznego ds. obliczeń statystycznych, osobą odpowiedzialną za walidację metod badawczych.

W 2021 r. została przedstawicielem IUNG-PIB w Klubie Polskich Laboratoriów Badawczych POLLAB, a w 2020 r. reprezentantem IUNG-PIB w Polskim Komitecie Normalizacyjnym, jako członek Komitetu Technicznego Nr 156 ds. nawozów.
Członek NSZZ „Solidarność".



Główne Laboratorium Analiz Chemicznych posiadało akredytację w zakresie badań chemicznych i badań właściwości fizycznych produktów rolnych, gleby, osadów, odpadów, nawozów, środków wspomagających uprawę roślin oraz badań biologicznych, biochemicznych i mikrobiologicznych osadów, odpadów, nawozów, środków wspomagających uprawę roślin (Zakres Akredytacji Laboratorium badawczego Nr AB 339).

Przez sześćdziesiąt lat istnienia Działu Analiz Chemicznych oraz utworzonego nieco później na jego bazie GLACH zmieniała się kadra pracownicza. Jedni odchodzili na emerytury, a inni przychodzili do pracy. To oni stanowili trzon sprawnej pracy Laboratorium.

Pracownicy Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych

mgr Magdalena Abramek-Pajurek, mgr Radosław Badziak, mgr Izabela Bany, mgr Radosław Barański, Małgorzata Barnaś, mgr Dominika Bolesławska, dr Beata Boreczek, mgr inż. Maja Borowska, mgr inż. Aldona Borzęcka, mgr inż. Barbara Chęć, mgr Edward Drzas, mgr Małgorzata Fiuk, mgr Maja Gałat, inż. Renata Gębal, mgr Monika Hamera-Białek, mgr Martyna Janaczek, mgr Bogdan Janda, dr Aleksandra Jurzysta, Czesława Kopania, mgr Joanna Korniowska, mgr Monika Kosmala, mgr Helena Kotowicz-Kac, Helena Kowalik, Michał Kozak, Barbara Kozioł-Wysocka, Sabina Krasucka, mgr Magdalena Krawczyńska, Joanna Kruk, mgr Małgorzata Kruk, mgr Martyna Krzak, Janina Kuba, Jadwiga Lisowska,



Pracownicy Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych w 2011 r.

(od lewej): Sabina Krasucka, Jadwiga Ratus, Magdalena Krawczyńska, Bogdan Janda, Janina Kuba, Joanna Kruk, Beata Boreczek, Renata Gębal, Anna Wicha, Monika Sieńko, Waldemar Sajnaj, Monika Kosmala, Jerzy Łopatek, Joanna Korniowska, Stanisław Sykut, Paweł Żądełek



Pracownicy Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych w 2013 r.

(siedzą od lewej): Stanisław Sykut, Jadwiga Ratus, Paweł Żądełek, Monika Kosmala, Anna Wicha **(stoją od lewej):** Waldemar Sajnaj, Magdalena Krawczyńska, Joanna Kruk, Beata Boreczek, Janina Kuba, Sabina Krasucka, Monika Sieńko, Joanna Korniowska, Jerzy Łopatek, Agnieszka Sumorek-Gołąbek



Pracownicy Głównego Laboratorium Analiz Chemicznych w 2024 r.

(od lewej): Anna Rybicka, Joanna Korniowska, Weronika Szudaj, Małgorzata Kruk, Barbara Chęć, Maria Łepecka, Monika Białek, Monika Sieńko, Magdalena Abramek-Pajurek, Paulina Szymanek, Małgorzata Masłowska-Kurus, Maja Borowska, Kamila Wyrembska

mgr Maria Łepecka, Jerzy Łopatek, inż. Aleksandra Łyszcz, Krystyna Madej-Oleksiewicz, mgr Elżbieta Maj, mgr Małgorzata Masłowska-Kurus, mgr Edyta Matraszek, Genowefa Matysiak-Więsyk, Joanna Miazga-Zielińska, mgr Małgorzata Nieścior, dr Joanna Nowacka-Zaborska, mgr Monika Ogórkiewicz, Janina Oleszek-Wójcik, Krystyna Pawelec, mgr Anna Piaseczna, Halina Podlaska, mgr Łukasz Pytlak, Jadwiga Ratus, mgr Anna Rybicka, Waldemar Sajnaj, mgr Małgorzata Samorek-Pieróg, mgr Monika Sieńko, mgr Agnieszka Sumorek-Gołąbek, dr Stanisław Sykut, Jan Sysa, Marian Szewczyk, mgr Weronika Szudaj, mgr Paulina Szymanek, Barbara Święch, Halina Trębas, Ewa Walęcik-Fulara, mgr Eliza Warowna, mgr Patrycja Wesołowska, mgr Anna Wicha, mgr Genowefa Wilkos, Helena Wojczak, mgr Maria Wojtalik, mgr Anna Wójcik, mgr Katarzyna Wójcik-Domina, mgr Kamila Wyrembska, mgr Paweł Żądełek.

DZIAŁ DOŚWIADCZALNICTWA TERENOWEGO I WEGETACYJNEGO

Dział Doświadczalnictwa Terenowego i Wegetacyjnego zakończył swoją działalność w ramach IUNG jako samodzielna jednostka w 1990 r.

Doświadczalnictwo terenowe, zwane wcześniej masowym, miało w Polsce bogatą tradycję wywodzącą się jeszcze z czasów przedwojennych. Największy rozkwit działalności doświadczalnej organizowanej przez Centralne Towarzystwo Rolnicze, w ramach izb rolniczych, obserwowano pod koniec lat 30. XX w. (np. w 1938 r. wykonano 3397 doświadczeń, co świadczyło o masowym charakterze tej organizacji). Bezpośrednio po zakończeniu drugiej wojny światowej doświadczalnictwo wznowiło swoją działalność w ramach izb rolniczych. Po ich likwidacji w 1947 r. zostało powierzone Związkowi Samopomocy Chłopskiej, który na początku 1948 r. całość zagadnień dotyczących doświadczalnictwa przekazał Państwowemu Instytutowi Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Po reorganizacji Instytutu koordynację pracy Doświadczalnictwa Terenowego powierzono Instytutowi Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, w którym powołano Dział Doświadczalnictwa Terenowego. Pierwszym kierownikiem Działu był Marian Lachowicz. W 1951 r. powołano 12 Inspektoratów Doświadczalnictwa Terenowego, w których wykonano ponad 700 doświadczeń terenowych.

W 1957 r. powołano w każdym województwie Inspektorat Doświadczalnictwa Terenowego (17 Inspektoratów), delegując do pracy w nich 6–7 pracowników ówczesnych wojewódzkich lub powiatowych urzędów rolnictwa. Koszty związane z prowadzeniem doświadczeń były dotowane z dwu źródeł: z budżetu terenowego i budżetu Instytutu. Funkcje kierowników Inspektoratów Doświadczalnictwa Terenowego pełnili: Konstanty Kuźmicki (białostockie), Romuald Żbikowski (bydgoskie), Jan Pająk (gdańskie), Zofia Wrońska (katowickie), Stefan Kaleta (kieleckie), Helena Młodożeniec (koszalińskie), Jerzy Żbikowski (lubelskie), Jan Raczko (łódzkie), Tadeusz Duracz (olsztyńskie), Jadwiga Machnicka (opolskie), Stanisław Wołyński (poznańskie), Jerzy Schultis (rzeszowskie), Czesław Skrocki (szczecińskie), Piotr Solnicki (warszawskie), Roman Mróz (wrocławskie), Romuald Frymus (zielonogórskie), Kazimierz Krzysztofowicz (krakowskie).

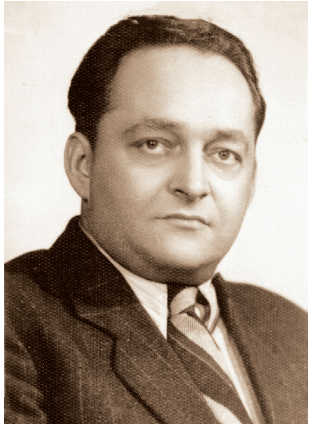

Marian Lachowicz
kierownik w latach 1950–1971

W 1962 r. powołano Zakład Upowszechniania i Doświadczalnictwa, w którym wydzielono Pracownię Doświadczalnictwa Terenowego pod kierownictwem Jerzego Żbikowskiego, byłego kierownika Inspektoratu Doświadczalnictwa Terenowego na województwo lubelskie. Kierownikiem Inspektoratu lubelskiego został Kazimierz Chłopecki.

W 1971 r. zarządzeniem Dyrektora IUNG Zakład Upowszechniania i Doświadczalnictwa Terenowego po-

dzielono na dwie jednostki organizacyjne, tj. Zakład Upowszechniania Postępu Rolniczego i Zakład Doświadczalnictwa Terenowego. Kierownikiem Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego w latach 1971–1972 został Andrzej Drewniak.



Andrzej Drewniak urodził się 27 listopada 1921 r. w Piątkowej, woj. rzeszowskie. W okresie okupacji brał udział w działalności konspiracyjnej w Związku Walki Zbrojnej, a następnie w Armii Krajowej oraz tajnym nauczaniu. W latach 1944–1945 ukończył gimnazjum i liceum w Rzeszowie. W 1950 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. Po ich ukończeniu zaczął pracować w Biurze Organizacji Nauki Ministerstwa Rolnictwa w Warszawie, gdzie uczestniczył w organizowaniu instytutów resortowych, w tym IZ, IUNG, IHAR. Przemiany organizacyjne w administracji państwowej i nauce spowodowały zmianę miejsca jego pracy: Centralny Instytut Rolniczy, Centralny Zarząd Nauki Rolniczej MR, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Departament Nauki i Oświaty Rolniczej, Krajowe Zrzeszenie WOPR.

Z inicjatywy Anatola Listowskiego w 1962 r. podjął pracę nad rozwojem i rozbudową doświadczalnictwa terenowego. Po wydzieleniu w 1971 r. z Zakładu Upowszechniania i Doświadczalnictwa IUNG, Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego objął jego kierownictwo.

Po ponownym przejściu z IUNG w 1972 r. do Ministerstwa Rolnictwa uczestniczył w organizowaniu Rolniczych Rejonowych Zakładów Doświadczalnych.

Otrzymał odznaczenia: Zasłużony Pracownik Rolnictwa, Brązowy, Srebrny, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski oraz szereg odznaczeń i wyróżnień za zasługi w rozwoju rolnictwa.

Andrzej Drewniak w 1989 r. przeszedł na emeryturę.

W 1972 r. zarządzeniem Ministra Rolnictwa, na podstawie wniosków Instytutu konsultowanych z Ministrem Rolnictwa Henrykiem Burczykiem, 17 Inspektoratów Doświadczalnictwa Terenowego IUNG przekazano do ówczesnych Rolniczych Zakładów Doświadczalnych przemianowanych w 1975 r. na Wojewódzkie Ośrodki Postępu Rolniczego (WOPR), a w 1990 r. na Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego (WODR). Od 1972 r. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, po-

przez Zakład Doświadczalnictwa Terenowego, sprawował nadzór naukowy (metodyczny i merytoryczny) nad działalnością doświadczalnictwa terenowego działającego w ramach WOPR, a później WODR.

W latach 1972–1974 funkcje kierownika Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego pełnił Kazimierz Chłopecki, w latach 1975–1976 Jerzy Borowiecki, a w latach 1976–1990 Leszek Maj.

W 1981 r. Zarządzeniem Dyrektora IUNG zmieniono nazwę Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego na Zakład Doświadczalnictwa Polowego, a następnie Dział Doświadczalnictwa Polowego.



Jerzy Borowiecki
kierownik w latach 1975–1976

W lutym 1990 r. Dział Doświadczalnictwa Polowego połączono z Działem Doświadczeń Wegetacyjnych prowadzącym doświadczenia wazonowe i mikropoletkowe, powołując Dział Doświadczalnictwa Polowego i Wegetacyjnego. Kierownikiem Działu został Leszek Maj.

Leszek Maj urodził się 10 stycznia 1944 r. we wsi Podole, pow. Bełżyce. Studia wyższe na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej ukończył w 1967 r., uzyskując tutuł magistra inżyniera rolnictwa.

W 1967 r. rozpoczął pracę w Lubelskim Przedsiębiorstwie Nasiennym „Centrala Nasienna" O. Bełżyce na stanowisku inspektora, natomiast w 1969 r. w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Wojciechowie na stanowisku wiceprezesa Zarządu Spółdzielni.

W 1969 r. rozpoczął pracę w IUNG w Puławach w Zakładzie Upowszechniania i Doświadczalnictwa Terenowego na stanowisku pracownika inżynieryjno-technicznego. Po podziale w 1971 r. Zakładu Upowszechnienia i Doświadczalnictwa Terenowego pracował w Zakładzie Doświadczalnictwa Terenowego współpracującym z WOPR. W latach 1976–1990 do chwili likwidacji Zakładu pełnił funkcję jego kierownika.



W 1982 r. na podstawie rozprawy doktorskiej „Wpływ gęstości siewu i nawożenia azotem na plon oraz wartość siewną pszenicy jarej" uzyskał stopień doktora nauk rolniczych. W 1990 r. Zakład Doświadczalnictwa Terenowego połączono z Działem Doświadczeń Wegetacyjnych. Wówczas utworzono Stację Doświadczeń Wegetacyjnych IUNG, którą kierował. W 1996 r., po kolejnej reorganizacji Instytutu, objął kierownictwo powołanej Stacji Doświadczalnej w Osinach.

Był autorem prac naukowych dotyczących agrotechniki pszenicy jarej. Uczestniczył w pracach wdrożeniowych jako współautor instrukcji wdrożeniowych i materiałów szkoleniowych dotyczących dolistnego dokarmiania roślin zbożowych i bobiku. Był też członkiem zespołu realizującego program pt. „Opracowanie i wdrożenie zasad rolnictwa ekologicznego na obszarze Zielone Płuca Polski".

Leszek Maj w 2009 r. przeszedł na emeryturę.

Jednym z ważniejszych zadań Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego było opracowanie rocznych planów doświadczeń. Plan doświadczeń polowych sporządzany był z uwzględnieniem tematyki zgłaszanej przez jednostki naukowo-badawcze: IUNG, IHAR, IMUZ, COBORU, IOR, Instytut Ziemniaka i Instytut Warzywnictwa oraz tematyki własnej WOPR. Przy układaniu planu obowiązywała zasada włączania tematyki najbardziej istotnej z punktu widzenia potrzeb praktyki rolniczej. Instrukcje do doświadczeń wraz z projektem planu przedkładano Komisji ds. Doświadczalnictwa Polowego kierowanej przez Zdzisława Goneta – zastępcy dyrektora IUNG, która je opiniowała, korygowała i akceptowała. Projekt planu był przesyłany do WOPR w celu ustalenia możliwości realizacji. Po uwzględnieniu wniesionych poprawek plan doświadczeń był zatwierdzany przez dyrektora Instytutu i przekazywany do realizacji Wojewódzkim Ośrodkom Postępu Rolniczego. Rocznie prowadzono około 2200 doświadczeń ścisłych. Doświadczenia były lokalizowane głównie w gospodarstwach indywidualnych.

W realizowaniu zadań planowych doświadczalnictwa terenowego uczestniczyli inspektorzy rejonowi Zakładu Doświadczalnictwa Terenowego IUNG. Do ich podstawowych obowiązków należało ustalanie z kierownictwem doświadczalnictwa terenowego WOPR programu prac wynikających z planu doświadczeń na dany rok. Wiązało się to ze szkoleniem specjalistów terenowych WOPR w zakresie metodyki zakładania, prowadzenia, obserwacji i zbioru doświadczeń. Do ich podstawowych obowiązków należała jednak kontrola prac prowadzonych na doświadczeniach oraz ich dokumentacji w okresie wegetacji roślin.

Tematyka doświadczeń terenowych koncentrowała się wokół zagadnień nawozowych, odmianowo-nawozowych i odmianowych zbóż, ziemniaka i roślin pastewnych. Za szczególnie ważne uznano doświadczenia określające efektywność nawożenia w warunkach produkcyjnych. Przeważały tu badania nad ustalaniem optymalnych dawek nawożenia dla: odmian zbóż, ziemniaka i roślin pastewnych. Otrzymane wyniki pozwalały na weryfikację zasad tzw. klasycznego doradztwa nawozowego, na-

stępnie były wykorzystywane do opracowywania programowego doradztwa nawozowego. Szczególnie duże zainteresowanie praktyki rolniczej budziły doświadczenia z kukurydzą i nowym gatunkiem zboża, jakim było pszenżyto. Za pośrednictwem doświadczalnictwa terenowego kukurydza i pszenżyto weszły bardzo szybko do masowej uprawy. Ważną grupę doświadczeń stanowiły doświadczenia nad reakcją nowych odmian roślin uprawnych na ilość wysiewu, termin siewu i rozstawę rzędów, a także badania porównawcze plonowania gatunków zbóż na glebach o różnych kompleksach przydatności rolniczej.

Na podstawie wyników uzyskanych z doświadczeń terenowych opracowywano instrukcje wdrożeniowe dotyczące uprawy odmian wszystkich gatunków zbóż.

Duże znaczenie dla praktyki rolniczej miały wykonywane w doświadczalnictwie terenowym badania nad rejonizacją uprawy jednorocznych niemotylkowatych i motylkowatych roślin pastewnych w plonie głównym i poplonach na zieloną masę. Na podstawie wyników pozyskanych z doświadczeń terenowych opracowywano nową technologię uprawy słonecznika na paszę oraz agrotechnikę i użytkowanie kapusty pastewnej. Otrzymane wyniki pozwoliły na spopularyzowanie uprawy roślin strączkowych, zwłaszcza bobiku i grochu. Nieprzerwanie prowadzono doświadczenia nad reakcją nowych odmian ziemniaka na nawożenie mineralne, terminy oraz gęstość



Konferencja doświadczalnictwa terenowego w Warszawie w 1972 r.

(w I rząd od lewej): Anatol Listowski, Jerzy Maciak (Min.Rol), Adam Partyka, Stefan Kaleta, **(II rząd od lewej):** Piotr Solnicki, Leszek Maj, Roman Mróz, Tadeusz Duracz, Romuald Żbikowski

sadzenia. Poprzez doświadczalnictwo terenowe wdrożono do produkcji uprawę mieszanek roślin motylkowatych drobnonasiennych z trawami. Na podstawie wyników doświadczeń terenowych opracowano przyrodniczo-rolnicze podstawy rejonizacji uprawy koniczyny czerwonej na nasiona, za którą autorzy otrzymali nagrodę Ministra Rolnictwa II stopnia.

Opracowywano najlepsze sposoby chemicznej ochrony podstawowych gatunków roślin uprawnych przed chwastami. W doświadczalnictwie terenowym opracowano zasady i upowszechniono w szerokiej praktyce stosowanie nawozów wapniowych i magnezowych. Duże znaczenie dla praktyki rolniczej miały doświadczenia, w których porównywano mieszanki herbicydów z fungicydami i nawozami stosowanymi dolistnie. Przeprowadzono badania agrotechniczne z burakami cukrowymi, a także nad wyznaczeniem rejonów do produkcji nasion buraka i marchwi systemem bezwysadkowym. W latach 70. XX w. wykonano serię doświadczeń rejonizacyjnych, uprawowo-nawozowych oraz porównawczych z odmianami rzepaku ozimego jedno- i dwuzerowego. Przeprowadzono, celem upowszechnienia w praktyce, serię doświadczeń ze szczepionkami *Rhizobium* (Nitragina) dla różnych gatunków roślin motylkowych i szczepionkami *Azotobacter* (Azotobakteryna) dla roślin niemotylkowatych. W latach 1986–1991 na podstawie doświadczeń terenowych opracowano normy branżowe do oznaczenia progu szkodliwości i ekonomicznej celowości chemicznego zwalczania chwastów w uprawach zbożowych.

Wyniki doświadczeń terenowych podbudowane przyrodniczo-rolniczą i agrochemiczną charakterystyką gleb, z uwagi na ich różnorodność i liczebność, stanowiły bogaty materiał naukowy.

Przyjęta w 1972 r. forma organizacyjna zdała całkowicie egzamin. Działy Doświadczalnictwa Terenowego WOPR były dobrze zorganizowane do prowadzenia doświadczeń w terenie. Była to zakorzeniona w tradycji polskiej forma agronomii społecznej.

Regres działalności doświadczalnej rozpoczął się po rozwiązaniu WOPR i powołaniu w 1991 r. ośrodków doradztwa rolniczego, kiedy decyzje o funkcjonowaniu doświadczalnictwa przekazano wojewodom i dyrektorom ODR. Nowo powstałe ODR, z powodu trudności etatowych i finansowych w 1991 r. rozpoczęły likwidację Działów Doświadczalnictwa Terenowego.

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, czując się odpowiedzialnym za funkcjonowanie doświadczalnictwa terenowego, występował do Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z wnioskami o zabezpieczenie środków na działalność doświadczalną. Nie przyniosło to jednak oczekiwanych rezultatów.

Dział Doświadczalnictwa Terenowego i Wegetacyjnego zatrudniał znaczną liczbę pracowników zajmujących się obsługą doświadczalnictwa terenowego.

Pracownicy Działu Doświadczalnictwa Terenowego i Wegetacyjnego

Regina Arczewska, mgr Jadwiga Batorowa, dr Jerzy Borowiecki, inż. Barbara Cena, Barbara Chebdowska, dr Kazimierz Chłopecki, dr Józef Deskur, Henryk Dębicki, mgr Andrzej Drewniak, inż. Tadeusz Duracz, dr Romuald Frymus, mgr Barbara Furmaga, Jolanta Gabryel, Edward Igielski, Jan Janisz, mgr Stefan Kaleta, Teresa Kołodziejek, inż. Jakub Korzeniowski, inż. Leszek Kowalkowski, inż. Krzysztof Krzysztofowicz, mgr Leszek Kwasek, inż. Konstanty Kuźmicki, mgr Marian Lachowicz, mgr Jadwiga Machnicka, dr Leszek Maj, mgr Roman Mróz, mgr Helena Młodożeniec, dr Anna Olszewska, Jan Pająk, mgr Stanisław Pawlak, Anna Piechowicz, Henryka Płaczkowska, mgr Jan Raczko, mgr Jan Robaszkiewicz, mgr Barbara Sacha, mgr Jerzy Schultis, dr hab. Czesław Skrocki, mgr Piotr Solnicki, Maria Taradyś, Czesława Telec, Tadeusz Tybora, mgr Bożena Wielgo, mgr Stanisław Wołyński, Zofia Wrońska, mgr Adolf Zieliński, Olga Żbikowska, mgr Jerzy Żbikowski, mgr Romuald Żbikowski.

DZIAŁ WSPOMAGANIA BADAŃ

W 2011 r. został powołany Dział Wspomagania Badań pod kierownictwem Joanny Wiącek. Dział prowadził działalność informacyjno-doradczą w zakresie możliwości korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. Dokonywał analizy i oceny finansowej przygotowywanych projektów oraz prowadził stały monitoring projektów będących w realizacji. Dział planował i rozliczał projekty, prace zlecone i usługi badawcze, utrzymując stały kontakt z kierownikami projektów realizowanych w Instytucie. Dział współpracował z instytucjami zagranicznymi, z Działem Finansowo-Księgowym i Sekretariatem Naukowym.



Joanna Wiącek urodziła się 12 stycznia 1978 r. w Puławach. Studia ukończyła na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, kierunek ekonomia, specjalizacja finanse i bankowość, uzyskując w 2001 r. tytuł magistra.

W 2003 r. rozpoczęła pracę w IUNG w Puławach. W latach 2003–2010 zajmowała stanowisko specjalisty w Dziale Finansowo-Księgowym. W 2011 r. została kierownikiem Działu Wspomagania Badań. W 2019 r. dodatkowo przejęła obowiązki głównej księgowej.

W latach 2013–2015 stała na czele Zespołu Zarządzająco-Wdrażającego projekt „Innowacyjno-Naukowe Centrum Badań Rolniczych w Puławach".

Odpowiadała za stronę finansową projektów finansowanych ze środków Programów Ramowych Badań i Rozwoju Unii Europejskiej, NATO, Programu Central Europe, Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 1997–2006, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013, Programu Współpracy Transgranicznej POL-CZ 2007–2013, Polsko-Norweskiego Funduszu Badań Naukowych, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego, Programu Region Morza Bałtyckiego, Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, Programu INTERREG Region Morza Bałtyckiego, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowego Centrum Nauki.

W 2015 r. została odznaczona Odznaką honorową Zasłużony dla Rolnictwa.

Pracownicy Działu Wspomagania Badań

mgr Renata Ciurkowska, mgr Magdalena Feledyn, mgr Barbara Kamińska, mgr Katarzyna Kołodziej, mgr Małgorzata Mizak, mgr Sylwia Pajóra, mgr Anna Rydz, mgr Joanna Wiącek.



Pracownicy Działu Wspomagania Badań w 2020 r.

(od lewej): Małgorzata Mizak, Joanna Wiącek, Magdalena Feledyn, Renata Ciurkowska, Barbara Kamińska, Sylwia Pajóra, Katarzyna Kołodziej



Pracownicy Działu Wspomagania Badań w 2024 r.

(od lewej): Małgorzata Mizak, Katarzyna Kołodziej, Sylwia Pajóra, Joanna Wiącek, Renata Ciurkowska, Barbara Kamińska, Magdalena Feledyn

***

DZIAŁ ORGANIZACJI BADAŃ I WSPÓŁPRACY Z ZAGRANICĄ. W planowaniu działalności naukowej, w czuwaniu nad poprawnością stosowania metod badawczych, a zwłaszcza nad sprawozdawczością w minionym siedemdziesięcioleciu Dyrekcja korzystała z pracy Zakładu Metodyki i Organizacji Badań Naukowych, który od 1992 r., w nawiązaniu do tradycji z pierwszych lat działalności Instytutu, nosił nazwę Sekretariatu Naukowego. Zakładem tym kierowali: Tadeusz Herman (1951–1956), Stanisław Siemion (1967–1969), Kazimierz Odziemkowski (1970–1975), Józef Wójcik (1976–1990) i Krystyna Paśniczek (1991–2010).



Kazimierz Odziemkowski
kierownik w latach 1970–1975



Tadeusz Herman urodził się 17 listopada 1911 r. w Warszawie. Po ukończeniu szkoły średniej i odbyciu służby wojskowej, w 1934 r. podjął studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, które ukończył w 1939 r. Zmobilizowany, brał udział w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r. W niewoli niemieckiej przebywał na terenie Austrii i Niemiec do końca stycznia 1945 r. Do Polski wrócił w 1945 r. i został powołany do czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim. Zwolniony z wojska w listopadzie 1945 r., podjął pracę w majątku Brwinów. Na podstawie pracy wykonanej jeszcze przed wojną w 1948 r. uzyskał w SGGW dyplom magistra inżyniera. Od lutego 1948 r. do października 1949 r. pracował w Państwowym Zakładzie Hodowli Roślin w charakterze referenta ds. doświadczalnictwa, a od listopada na stanowisku adiunkta w Biurze Zakładów Doświadczalnych PINGW w Warszawie. W 1950 r. został przeniesiony do IUNG w Puławach, gdzie zajmował się planowaniem naukowym i organizacją Działów Naukowych w Zakładach Doświadczalnych. W latach 1964-1966 pełnił obowiązki zastępcy dyrektora ds. naukowych. W 1966 r. przeniósł się do Instytutu Ziemniaka w Boninie na stanowisko zastępcy dyrektora tej placówki.

Tadeusz Herman w 1975 r. przeszedł na emeryturę.

W 1991 r. w skład zespołu dyrekcyjnego wszedł sekretarz naukowy, któremu powierzono sprawy z zakresu planowania i sprawozdawczości naukowo-badawczej Instytutu. Funkcję tę pełnił do 2011 r. Adam Harasim, który współpracował z Zakładem Metodyki i Organizacji Badań, przemianowanym w 1992 r. na Sekretariat Naukowy.

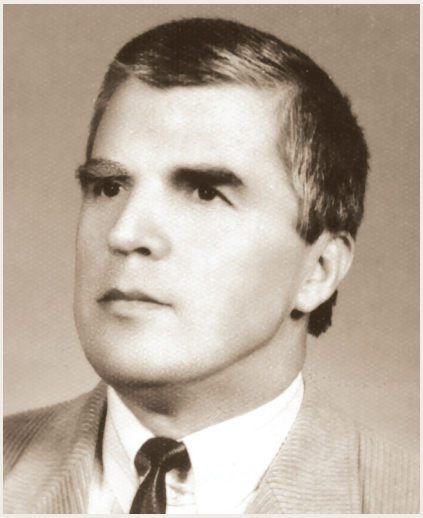

Józef Wójcik urodził się 2 listopada 1936 r. w kol. Żuków, woj. lubelskim. W 1955 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Rybczewicach, a potem studiował geografię na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytety Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Studia ukończył w 1960 r. ze specjalizacją w zakresie klimatologii. W 1960 r. rozpoczął pracę w Wojewódzkiej Pracowni Kartografii Gleb IUNG w Lublinie, a od 1962 r. w Pracowni Klimatologii Rolniczej, zajmując się badaniem mikroklimatu na przykładzie doliny Wisły pod Puławami. Następnie podjął pracę w administracji państwowej, w organach planowania Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie.

W 1970 r. wrócił do IUNG w Puławach. W okresie 1970–1976 kierował służbą meteorologiczną Instytutu. Zorganizował sieć meteorologiczną, poszerzoną o posterunki pomiarowe w Zakładach Doświadczalnych. W latach 1976–1989 pełnił funkcję kierownika Zakładu Organizacji Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą. W tym czasie został powołany na stanowisko adiunkta oraz zdobył kwalifikacje i uprawnienia rzecznika patentowego. W 1989 r. przeszedł do pracy w Zakładzie Agrometeorologii. Ukończył też Studium Podyplomowe Wyceny Nieruchomości przy ART w Olsztynie i od 1993 r. kierował powołanym w IUNG Zespołem Przekształceń Własnościowych.

Był autorem 1 publikacji naukowej podsumowującej badania nad mikroklimatem w terenach urzeźbionych. Współuczestniczył ponadto w opracowaniu kilku dokumentacji patentowych z zakresu mechanizacji rolnictwa.

Józef Wójcik w 1998 r. przeszedł na emeryturę.

Pracownicy Działu Organizacji Badań i Współpracy z Zagranicą

Elżbieta Bajson, mgr Katarzyna Bartuzi, mgr Małgorzata Fiuk, Małgorzata Gembal, mgr Anna Grabczak, mgr Tadeusz Herman, Zofia Irlik, mgr Wanda Kacprzak, mgr Barbara Kamińska, Maria Łukasiak, mgr Kazimierz Odziemkowski, mgr Krystyna Paśniczek, mgr Anna Sadurska, mgr Stanisław Siemion, mgr Małgorzata Stachyra, mgr Stanisław Sułek, mgr Józef Wójcik.

SEKRETARIAT NAUKOWY

W 2011 r. po reorganizacji powstał nowy Sekretariat Naukowy, którym kierowała Małgorzata Stachyra. Do zadań tego Działu należało planowanie i prowadzenie sprawozdawczości z zakresu statutowej działalności Instytutu, prowadzenie dokumentacji prac badawczych realizowanych w ramach działalności statutowej Instytutu oraz dokumentacji dotyczącej merytorycznej realizacji dotacji celowych MRiRW (dawniej programu wieloletniego). Dział zajmował się przygotowywaniem planu doświadczeń prowadzonych w RZD w ramach działalności statutowej Instytutu i realizowanych projektów badawczych.

Dział zajmował się również pracą na rzecz Rady Naukowej, prowadząc Sekretariat Rady Naukowej. Do zadań tego Działu należało wprowadzanie informacji do Polskiej Bibliografii Naukowej (artykułów zamieszczonych w czasopismach z listy MEiN, monografii, podręczników, rozdziałów oraz obsługa profilu jednostki w zakresie przekazywania przez Instytut dorobku poszczególnych autorów niezbędnego do przeprowadzenia oceny parametrycznej jednostki), a także wprowadzaniem danych i tworzeniem Systemu Informacji o Nauce POL-on. Koordynowano przepływ danych pomiędzy systemami Polon – PBN (systemy ewaluacyjne) oraz stałym monitoringiem poprawności tych danych w modułach systemów ewaluacyjnych. Przygotowywano zestawienia statystyczne dla Zespołu Dyrekcyjnego oraz Rady Naukowej w zakresie dorobku naukowego pracowników i Instytutu.



Małgorzata Stachyra urodziła się 9 lutego 1979 r. w Kocku. Ukończyła studia w Akademii Rolniczej w Lublinie na kierunku ogrodnictwo, specjalność fitopatologia, uzyskując w 2003 r. tytuł magistra inżyniera. Ukończyła również Międzywydziałowe Studium Pedagogiczne.

Od 2003 r. zatrudniona w Dziale Organizacji Badań i Współpracy z Zagranicą IUNG w Puławach. W 2011 r. została kierownikiem Sekretariatu Naukowego w IUNG w Puławach. Była współautorką trzech publikacji.

Małgorzata Stachyra została odznaczona w 2022 r. przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi odznaką resortową Zasłużony dla Rolnictwa oraz Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę nadanym na mocy postanowienia Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Otrzymała 2 Nagrody Dyrektora IUNG-PIB II stopnia.

mgr Katarzyna Bartuzi, Małgorzata Dąbrowska, mgr Krystyna Krakowiak-Domańska, mgr Małgorzata Stachyra, mgr Agnieszka Wojdat, Elżbieta Bajson.



Pracownicy Sekretariatu Naukowego w 2011 r.

(od lewej): Elżbieta Bajson, Agnieszka Wojdat, Małgorzata Stachyra, Małgorzata Dąbrowska, Katarzyna Bartuzi



Pracownicy Sekretariatu Naukowego w 2024 r.

(od lewej): Małgorzata Dąbrowska, Agnieszka Wojdat, Małgorzata Stachyra, Katarzyna Bartuzi

OŚRODEK SIECI KOMPUTEROWEJ PulMAN

Obsługą nauki zajmował się także Ośrodek Sieci Komputerowej, który był również operatorem Miejskiej Sieci Komputerowej PulMAN. Dział powstał w 1997 r. Sieć PulMAN łączyła instytuty naukowe, szkoły, jednostki administracji oraz inne instytucje zlokalizowane na obszarze Puław, zapewniając im dostęp do usług sieciowych, Internetu oraz transmisji danych w zamkniętych sieciach korporacyjnych.

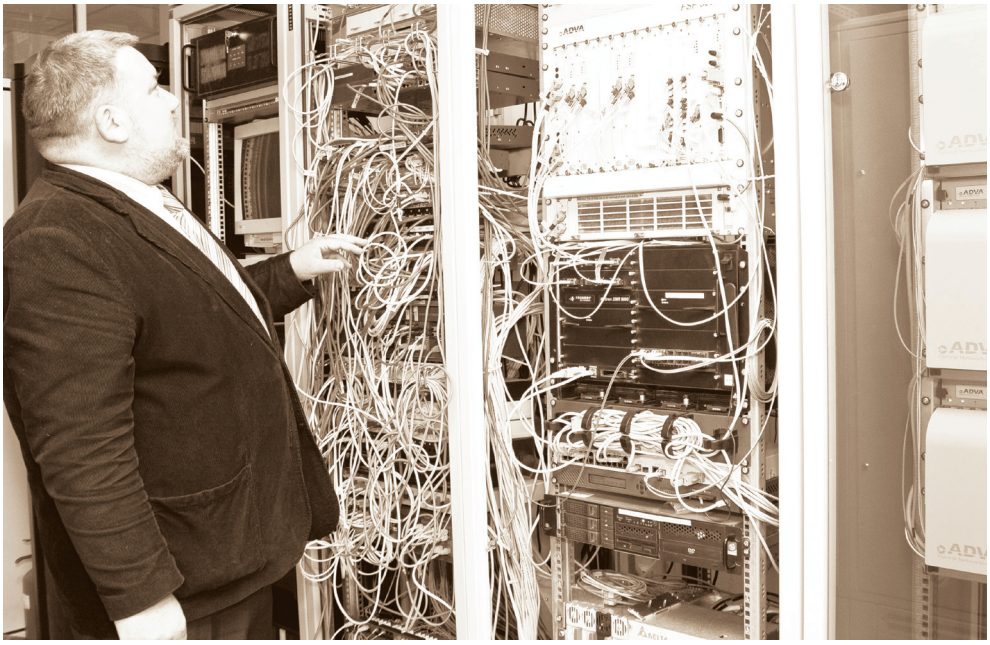

Kierownik jednostki Andrzej Krakowiak w serwerowni



Andrzej Krakowiak urodził się 12 listopada 1961 r. w Lublinie. Ukończył studia na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierunek fizyka.

W latach 1989–1995 zatrudniony był w Zakładzie Agrometeorologii IUNG w Puławach.

W latach 1995–2001 organizował Ośrodek Sieci Komputerowej PulMAN. W 2001 r. został kierownikiem tego Działu.

Jednostkom badawczym sieć PulMAN zapewniała dostęp do Polskiego Internetu Optycznego PIONIER oraz Europejskiej Sieci Naukowej GEANT, jak również do usług realizowanych w tej sieci dla europejskiego środowiska naukowego. Dostęp do Internetu oraz łączność z siecią GEANT były realizowane za pośrednictwem sieci PIONIER. Kierownikiem od chwili powstania Ośrodka Sieci Komputerowej PulMan był Andrzej Krakowiak.

Pracownicy Ośrodka Sieci Komputerowej PulMAN

Mariusz Korpysa, mgr Andrzej Krakowiak, Zbigniew Rodzoś, Jolanta Sekuła, Tomasz Stępkowski.



Pracownicy Ośrodka Sieci Komputerowej PulMAN w 2011 r.

(od lewej): Tomasz Stępkowski, Mariusz Korpysa, Zbigniew Rodzoś, Jolanta Sekuła, Andrzej Krakowiak

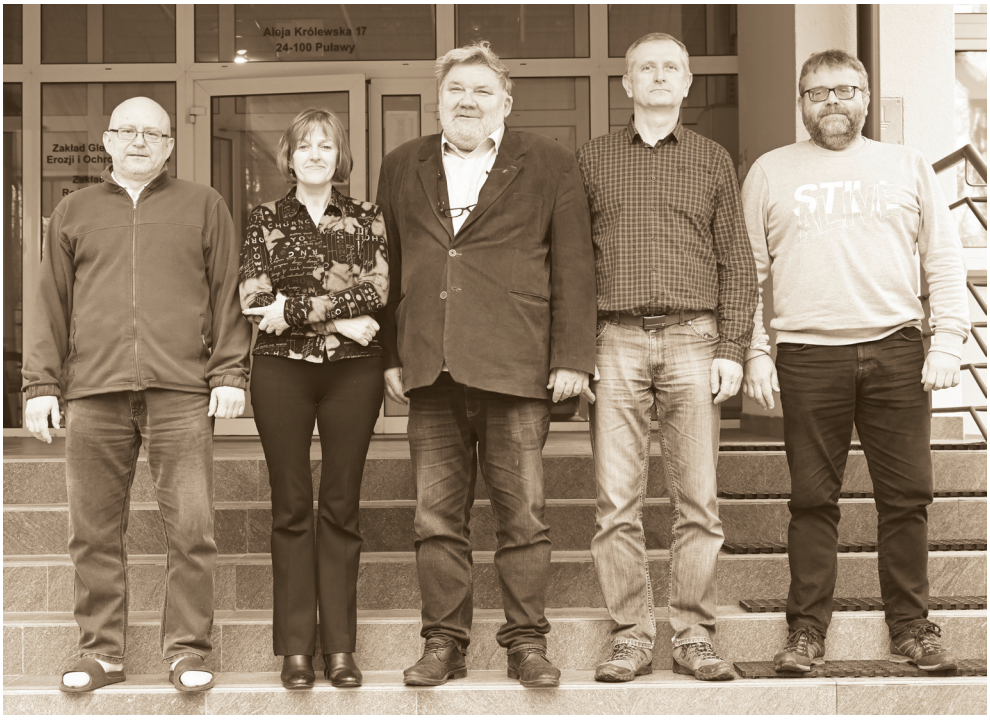

Pracownicy Ośrodka Sieci Komputerowej PulMAN w 2024 r.

(od lewej): Tomasz Stępkowski, Jolanta Sekuła, Andrzej Krakowiak, Zbigniew Rodzoś, Mariusz Korpysa

CENTRUM SZKOLENIOWO-KONGRESOWE

Centrum Szkoleniowo-Kongresowe utworzono na bazie Ośrodka Badawczo-Rozwojowego, którego budowę ukończono w 1995 r. Powstało dzięki staraniom ówczesnego dyrektora Mariana Króla. Centrum miało być miejscem do prowadzenia szkoleń upowszechnieniowych i wdrażania najnowszych wyników badań naukowych do praktyki rolniczej.

Obiekt składał się z części szkoleniowej, w której znajdowały się sale wyposażone w nowoczesny sprzęt multimedialny oraz bazy hotelowej dysponującej 100 miejscami noclegowymi. W skład Centrum wchodziła również restauracja „Sybilla" prowadzona przez spółkę Zakładów Azotowych w Puławach – STOZAP. Z czasem obiekt CSK został udostępniony dla szerokiego grona odbiorców z zewnątrz i stał się najlepszym obiektem tego typu w mieście. Staraniem ówczesnego kierownika Marzeny Milaniuk poddany kategoryzacji uzyskał 3 gwiazdki jako jedyny taki obiekt w Puławach.

Kierownikiem w latach 1996–2003 był Jan Rybicki, a w latach 2004–2015 Marzena Milaniuk.



Jan Rybicki urodził się 2 września 1947 r. w Woli Okrzejskiej, pow. Łuków. W 1971 r. ukończył Wydział Rolny w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie jako inżynier. W 1976 r. ukończył studia magisterskie na Wydziale Rolnym na Akademii Rolniczej w Lublinie. W 1987 r., na podstawie pracy pt. „Wpływ rozmieszczenia roślin na jednostce powierzchni na strukturę plonu zbóż jarych", uzyskał stopień doktora nauk rolniczych. W 1972 r. został zatrudniony jako stażysta w RZD IUNG Kępa-Puławy. W latach 1972–1974 pracował w Zakładzie Ochrony i Rekultywacji Gruntów Rolnych, w latach 1974–1980 w Zakładzie Agrometerologii, a w okresie 1980–1990 w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych. W latach 1985–1990 pełnił funkcję kierownika Pracowni Uprawy Owsa w Zakładzie Uprawy Roślin Zbożowych. W latach 1994–1996 pełnił funkcję kierownika Ośrodka Badawczo-Rozwojowego. Po zmianie nazwy jednostki na Centrum Szkoleniowo-Kongresowe w latach 1996–2004 pełnił funkcję kierownika. W okresie 2004–2008 pracował w Dziale Upowszechniania i Wydawnictw. Jan Rybicki w 2008 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 12 maja 1918 r.



Marzena Milaniuk urodziła się 4 kwietnia 1959 r. w Rejowcu. Ukończyła studia na Wydziale Zarządzania Wyższej Szkoły Turystyki i Języków Obcych w Warszawie, uzyskując w 2015 r. tytuł magistra.

W 2016 r. ukończyła studia podyplomowe z zakresu pedagogiki w Lubelskiej Szkole Wyższej.

W latach 1981–1996 odbyła praktykę hotelarsko-gastronomiczną w kraju i za granicą. W latach 1996–2016 pracowała w Centrum Szkoleniowo-Kongresowym IUNG jako samodzielny referent, z czego w latach 2004–2015 jako kierownik CSK.

W okresie 2017–2019 została zatrudniona w Zakładzie Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej na stanowisku technika.

Marzena Milaniuk w 2019 r. przeszła na emeryturę.

W CSK odbyło się bardzo wiele prestiżowych konferencji, sympozjów i szkoleń, również o randze międzynarodowej. Obiekt cieszył się coraz większą popularnością na rynku szkoleniowym i iventowym. Duży udział w sukcesie Centrum miała również branża turystyczna.

Centrum Szkoleniowo-Kongresowe gwarantowało obsługę organizacyjną szkoleń i kongresów zlecanych przez Instytut lub inne jednostki administracyjne i gospodarcze. Zapewniało sprawne funkcjonowanie hotelu i ośrodka szkoleniowego oraz współpracę z dzierżawcą części gastronomicznej.

W 2015 r. decyzją dyrektora Wiesława Oleszka Centrum Szkoleniowo-Kongresowe zostało wyłączone ze struktury IUNG-PIB, a pracowników przeniesiono do innych jednostek Instytutu.

Pracownicy Centrum Szkoleniowo-Kingresowego

Elżbieta Bajson, Barbara Barańska, Maryla Choina-Kozak, Małgorzata Dąbrowska, mgr Joanna Dryk, mgr Radosław Dryk, dr Marta Junkuszew, Maria Kosidło, Maria Kosmala, Teresa Krysa, Małgorzata Kula, Wanda Markiewicz, mgr Marzena Milaniuk, Maria Mazur, Joanna Pękala, Janina Pietrak, Aleksander Potajczuk, dr Jan Rybicki, mgr Piotr Safader, Dorota Starek, Dariusz Zimmerman.



Pracownicy Centrum Szkoleniowo-Kongresowego w 2003 r.

(I rząd od lewej): praktykantka, Jan Rybicki, Janina Pietrak; **(II rząd od lewej):** Marzena Milaniuk, Piotr Safader, Teresa Krysa, Maryla Choina-Kozak



Pracownicy Centrum Szkoleniowo-Kongresowego w 2011 r.

(od lewej): Dariusz Zimmerman, Helena Kłoczewska, Joanna Pękala, Teresa Gregorczyck, Barbara Barańska, Maria Mazur, Dorota Starek, Marzena Milaniuk

DZIAŁ FINANSOWO-KSIĘGOWY

Dział Finansowo-Księgowy zajmował się prowadzeniem rachunkowości Instytutu. Opracowywał zakładowy plan kont, instrukcji obiegu dokumentów i aktualizował je. Zajmował się sporządzaniem planu finansowego i prowadzeniem dokumentacji finansowej oraz sprawozdawczości dotyczącej programów wieloletnich. Dział przyjmował sprawozdania finansowe Rolniczych Zakładów Doświadczalnych i sporządzał sprawozdania finansowe zbiorcze Instytutu oraz RZD.

W Dziale dokonywano także analizy okresowej działalności gospodarczej i wyników finansowych, prowadzono ewidencję księgową placówek terenowych (stacji doświadczalnych i Zakładu we Wrocławiu) oraz księgowość kasy zapomogowo-pożyczkowej i zakładowych organizacji związkowych działających w Instytucie na przestrzeni wielu lat. Dział sporządzał deklaracje zbiorcze podatku dochodowego od osób prawnych i podatku od towarów i usług, a także dokonywał ewidencji aparatury naukowo-badawczej. Ponadto prowadził obsługę kasową Instytutu oraz rozliczał wynagrodzenia, podatek dochodowy od osób fizycznych oraz ZUS.



Joanna Wiącek
główna księgowa od 2019 r.

Na przestrzeni siedemdziesięciu lat istnienia Instytutu w Dziale pracowało wiele osób. W latach 1950–1969 głównym księgowym był Tadeusz Średniawski, w latach 1969–1978 Edward Syroka, w latach 1978–1990 Wiktor Fabijański, w latach 1990–2006 Maria Michalak, w latach 2006–2019 Barbara Jóźwicka-Kozak, a od 2019 r. Joanna Wiącek.

Tadeusz Średniawski urodził się 2 stycznia 1911 r. w Krakowie. W 1932 r. ukończył gimnazjum typu matematyczno-przyrodniczego w Krakowie i w tym samym roku rozpoczął studia w Wyższej Szkole Handlowej w Krakowie, której jednak nie ukończył. Pracę zawodową rozpoczął w Instytucie Wydawniczym Wojskowym w Warszawie, ale wkrótce przeniósł się do Gdyni, gdzie podjął pracę jako księgowy w Towarzystwie Budowy Osiedli i kolejno w Biurze Architektonicznym. W 1936 r. otrzymał stałą pracę w Żegludze Polskiej i w Polsko-Brytyjskim Towarzystwie Okrętowym. W tym czasie wyjeżdżał do Francji i Włoch.

W czasie okupacji pracował w Zakładach Graficznych w Krakowie. Za działalność konspiracyjną w 1943 r. został aresztowany i zesłany do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i Gross Rosen. Po wojnie osiedlił się w Gorzowie Wielkopolskim, gdzie zorganizował wydawanie czasopisma „Ziemia Lubuska", którego był redaktorem. Tadeusz Średniawski był także korespondentem Kuriera Wielkopolskiego.

Po przeniesieniu się do Warszawy, od 1 kwietnia 1951 r. podjął pracę w IUNG jako główny księgowy. Ze stanowiska tego zrezygnował w kwietniu 1969 r., nie mogąc przenieść się do Puław dokąd z Warszawy została przeniesiona Dyrekcja IUNG.

Tadeusz Średniawski był człowiekiem aktywnym społecznie, członkiem Stronnictwa Demokratycznego. Należał do Polskiego Związku Szachowego, Polskiego Związku Wędkarskiego i Polskiego Związku Filatelistycznego.

Był odznaczony Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Po odejściu z IUNG podjął pracę w Centrali Nasiennej w Warszawie, także na stanowisku głównego księgowego.



Edward Syroka urodził się 9 stycznia 1925 r. w Witoszynie pow. Puławy. W 1949 r. ukończył Gimnazjum Rolnicze w Klementowicach, a w 1951 r. Liceum Rachunkowości Rolnej w Wościkach k. Radomia. W systemie studiów zaocznych w 1970 r. ukończył Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Krakowie. Posiadał dyplom biegłego rewidenta.

Pracę zawodową rozpoczął w 1954 r. w Polskich Zakładach Zbożowych w Puławach na stanowisku referenta handlowego i kontynuował ją w Powiatowym Zakładzie Mleczarskim, jako księgowy w Gminnym Ośrodku Maszynowym. Już na stanowisku głównego księgowego pracował kolejno w Spółdzielni Mleczarskiej w Kurowie oraz w Przedsiębiorstwie Komunalnym w Puławach.



W latach 1969–1978 pracował w IUNG w Puławach jako główny księgowy. W 1970 r., w związku z istotnymi zmianami organizacyjnymi i finansowymi nauki, przypadł mu obowiązek zreorganizowania księgowości od podstaw. W ramach IUNG wydzielono wówczas 32 samobilansujące się jednostki organizacyjne (Oddziały te-

renowe IUNG, Zakłady Doświadczalne, Stacje Chemiczno-Rolnicze). W sprawach zasad finansowania nauki współpracował z ówczasnym ministerstwem rolnictwa i udzielał fachowych porad w prasie.

Po odejściu z IUNG pracował w POM w Rykach i w Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej w Puławach.

Edward Syroka w 1990 r. przeszedł na emeryturę.



Wiktor Fabijański urodził się 31 stycznia 1926 r. w Zamościu. W czasie okupacji, w 1943 r., będąc harcerzem został zaprzysiężony jako żołnierz Armii Krajowej.

W 1944 r. wraz z oddziałem por. „Osterwy" brał udział w Akcji „Burza".

Po wojnie pracował w Powiatowym Komitecie Opieki Społecznej w Zamościu jako księgowy i uzupełniał swoje wykształcenie uzyskane w okresie okupacji w Szkole Handlowej, w Liceum dla dorosłych. Po otrzymaniu świadectwa maturalnego przeniósł się do Szczecina, gdzie w 1947 r., pracując zawodowo, rozpoczął studia w Wyższej Szkole Ekonomicznej. Studia te uzupełnił na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując dyplom magistra.

W 1951 r. pracował w Lublinie w jednostkach nadrzędnych przedsiębiorstw handlu państwowego jako główny księgowy i zastępca dyrektora ds. ekonomicznych. W latach 1978–1990 pracował w IUNG w Puławach na stanowisku głównego księgowego. Przez okres 5 lat prowadził wykłady na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie.

W latach 1980–1984 pełnił funkcję członka Zarządu Miasta Puławy. W latach 1992–1996 był członkiem założycielem i pierwszym przewodniczącym Fundacji Pomocy Szpitalowi Puławskiemu. Był wiceprezesem Zarządu Koła Światowego Związku Żołnierzy AK oraz prezesem Koła Zrzeszenia Wolności i Niezależności w Puławach. Udzielał się w Radzie Parafialnej Kościoła Wniebowstąpienia NMP w Puławach.

Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim OOP, Medalem Wojskowym oraz Krzyżem Partyzanckim AK, Złotą Odznakę Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

Wiktor Fabijański w 1990 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 5 września 2014 r.



Maria Michalak urodziła się w Ułężu, pow. Garwolin. Ukończyła Technikum Finansowe im. A.J. Wetterów w Lublinie. Pracowała w Narodowym Banku Polskim Oddział w Puławach i równocześnie studiowała w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, uzyskując w 1970 r. tytuł magistra.

Równolegle z pracą w NBP przez 4 lata pracowała jako nauczyciel w Technikum Ekonomicznym w Puławach. W latach 1977–1990 pracowała w IUNG na stanowisku zastępcy głównego księgowego. W latach 1990–2006 pełniła obowiązki głównej księgowej.

W czasie pracy w Instytucie uzupełniała swoje kwalifikacje, uzyskując dyplom biegłego rewidenta.

Za wieloletnią pracę została odznaczona Brązowym i Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Maria Michalak w 2006 r. odeszła na emeryturę. Zmarła 23 kwietnia 2020 r. w Puławach.



Barbara Jóźwicka-Kozak urodziła się w 1956 r. w Puławach, gdzie ukończyła szkołę średnią. Po ukończeniu studiów ekonomicznych na Uniwersytecie Gdańskim podjęła pracę zawodową w Puławach w przedsiębiorstwie PKS, a następnie w latach 2006–2019 pracowała w IUNG na stanowisku głównej księgowej.

Przez trzynaście lat dbała o gospodarkę finansową macierzystej jednostki i dobry wizerunek Instytutu. Nadzorowała i wspierała działalność Rolniczych Zakładów Doświadczalnych. Dla kadry kierowniczej tych jednostek była nie tylko przedstawicielem jednostki nadzorującej, lecz także doradcą i konsultantem.

Barbara Jóźwicka-Kozak zmarła nagle 14 października 2019 r.

Pracownicy Działu Finansowo-Księgowego

Krystyna Backiel, Janina Bernat, mgr Wiktor Fabijański, mgr Wioleta Gnasiuk, mgr Katarzyna Górnik, Krystyna Janicka, mgr Aneta Jóźwicka, mgr Barbara Jóźwicka-Kozak, Maria Kałkowska, Wiesława Karkosińska, Jan Karkut, Joanna Kłopotowska, mgr Ewa Kopania, Leokadia Kosowska, mgr Anna Kozak, Leokadia Kozieł, Janina Koszel, Joanna Krześniak, Maria Małagocka, mgr Edyta Matraszek, mgr Maria Michalak, Ewa Mrozek, Tomasz Mutko, mgr Iwona Nocek, mgr Iwona Oczkowska, Anna Pawłowska, Barbara Pawłowska, Jadwiga Płóciennik, Irena Podołowska, Wiesława Potajczuk, Józefa Rodzoch, Józef Rogowski, Stanisława Rzewnicka, Robert Staniak, Alina Statek, mgr Edward Syroka, Jan Szóstak, Barbara Szczotka, Barbara Szymanek, Tadeusz Średniawski, Genowefa Świątek, Wiesława Troć, mgr Barbara Turketti, Edward Tuźnik, Zofia Wałaszkiewicz, mgr Joanna Wiącek, Bogumiła Witek, Jolanta Wójcik, Zofia Wróbel, Józef Zadura, Maria Zarzeka.



Pracownicy Działu Finansowo-Księgowego w 2024 r.

(I rząd od lewej): Krystyna Krakowiak-Domańska, Iwona Nocek, Joanna Krześniak, Wioleta Gnasiuk; **(II rząd od lewej):** Ewa Bernat, Katarzyna Szewczyk, Aneta Jóźwicka; **(III rząd od lewej):** Katarzyna Górnik, Barbara Szczotka, Anna Kozak, Joanna Wiącek

DZIAŁ ADMINISTRACYJNO-GOSPODARCZY

Dział Administracyjno-Gospodarczy przez siedemdziesiąt lat prowadził całokształt prac związanych z obsługą administracyjną i techniczną Instytutu. Do głównych zadań Działu należało zapewnienie sprawnego funkcjonowania Instytutu w zakresie realizacji jego bieżących potrzeb technicznych, z drugiej zaś strony dbałość o nieruchomości i urządzenia Instytutu.

Dział zapewniał sprawną obsługę archiwum, sekretariatu Dyrekcji i łączności z innymi Zakładami i Działami w Instytucie. Dbał o estetykę i porządek na terenie placówki, zabezpieczał potrzeby transportowe, dostawę i funkcjonowanie instalacji elektrycznej, wodno-kanalizacyjnej i ciepłowniczej na terenie obiektów należących do Instytutu. Prowadził także działalność socjalną i usługową na rzecz pracowników. Istniejąca w Dziale komórka ds. inwestycji i remontów opracowywała plany kapitalnych i bieżących remontów oraz inwestycji. Dział współpracował z najemcami lokali użytkowych, a także prowadził dozór i ochronę mienia Instytutu.

Dział prowadził także obsługę techniczną kongresów, konferencji, szkoleń i warsztatów. Przed utworzeniem Działu Zamówień Publicznych, Dział Administarcyjno-Gospodarczy zajmował się opracowywaniem planów zaopatrzeniowych i ich realizacją oraz transportem i przewozem pracowników.

W 2020 r. z Działu Administracyjno-Gospodarczego wyłączono część inwestycyjno-remontową, tworząc nową jednostkę.

Kierownikami Działu byli: w latach 1982–2012 Henryk Czech, a od 2012 r. Iwona Oczkowska.

Henryk Czech urodził się 28 maja 1947 r. w Zbójnie. W 1966 r. ukończył Technikum Łączności w Lublinie, specjalność eksploatacja pocztowa. W 1975 r. ukończył studia na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lubinie na Wydziale Prawa i Administracji.

W latach 1974–2012 pracował w IUNG jako inspektor, a potem starszy inspektor ekonomiczny w Dziale Administracyjno–Gospodarczym. W latach 1975–1982 był zastępcą kierownika w Dziale Administracyjno-Gospodarczym, a w latach 1982–2012 kierownikiem tego Działu.

Henryk Czech obok pracy w Instytucie, gdzie dużo uwagi poświęcał opiece nad powierzonymi Instytutowi zabytkami był regionalistą prowadzącym cykl audycji radiowych o historii regionu i placówek naukowych w Puławach pt. Ciekawostki Pana Czecha.

W 2012 r. przeszedł na emeryturę.



Iwona Oczkowska urodziła się 8 lutego 1978 r. w Puławach. Ukończyła studia na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z tytułem magistra. W 2023 r. ukończyła studia podyplomowe Executive Master of Business Administration (MBA) na Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie, studia dedykowane dla menedżerów, którzy chcą skutecznie zarządzać organizacjami, jak również uzyskując kwalifikacje dla kandydatów na członków organów nadzorczych spółek z udziałem Skarbu Państwa. Ukończyła również studia podyplomowe na kierunku „Rachunkowość i Finanse Przedsiębiorstw" na Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, uzyskując jednocześnie certyfikat księgowy Ministra Finansów Rzeczpospolitej Polskiej potwierdzający kwalifikacje i uprawnienia do prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz studia podyplomowe „Kontrola i audyt wewnętrzny" w Lubelskiej Szkole Wyższej im. Władysława Jagiełły w Lublinie.

W 2007 r. została zatrudniona w Dziale Finansowo-Księgowym IUNG-PIB w Puławach, początkowo na stanowisku referenta, a od 2008 r. jako samodzielna księgowa. W latach 2012–2024 była kierownikiem Działu Administracyjno-Gospodarczego. Obecnie pracuje w Archiwum Zakładowym IUNG-PIB.

W dniu 21 września 2020 r. uzyskałam odznakę honorową „Zasłużony dla Rolnictwa" nadaną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Pracownicy Działu Administracyjno-Gospodarczego

Michał Adamczyk, Roman Adamczyk, Andrzej Antas, Marcin Backiel, Barbara Barańska, Jadwiga Barańska, Małgorzata Barnaś, Monika Baryłka, Tomasz Bentkowski, mgr Agata Białek, Albin Brodzik, Ryszard Bryguła, Marianna Choina-Kozak, Henryk Czech, Andrzej Czopek, Stanisław Dębczak, Jolanta Dryk, Stanisław Dryk, Jan Fajbuś, Ewa Forgacz, Jerzy Forgacz, Edward Furdal, Jan Gawroński, Henryk Głowacki, Stanisław Głuski, Stanisław Góra, Teresa Gregorczyk, Zdzisława Grzegórska, Roman Izdebski, Grzegorz Jakubczyk, Tadeusz Jakubowski, Małgorzata Janisz, Józef Jasiński, Stanisław Kałdunek, Mieczysław Kamela, Sylwester Kania, Jerzy Karkuszewski, Stanisław Kasiński, Józef Kącki, Tadeusz Kiljanek, Jan Klowa, Bronisław Koc, Marian Kołodyński, Bolesław Koniczyński, Piotr Kopania, Szczepan Kosidło, Maria Kosmala, Kazimierz Kozak, Władysław Kozyra, Krystyna Kraszewska, Henryk Krawczyk,

Sylwester Kryczka, mgr Małgorzata Kula, Mieczysław Kwapiński, Zbigniew Lipa, Marian Łapień, Stefan Łucjanek, Danuta Marzec, Jerzy Maślanek, Edyta Matraszek, Zbigniew Matraszek, Jacek Matysiak, Włodzimierz Maziarczyk, Małgorzata Maziarz, Maria Mazur, Zbigniew Mazur, mgr Monika Guzik, Maria Miśtak, Michał Mizak, mgr Magdalena Mrozek-Bąk, Bogdan Niemiec, dr Joanna Nowacka-Zaborska, Iwona Nowak, Jerzy Nowak, Liliana Nowakowska, Jan Nowakowski, mgr Iwona Oczkowska, Kazimierz Olejniczak, mgr Jan Pawelec, Krystyna Pawelec, Stanisław Petruk, Czesław Pękala, Joanna Pękala, Tadeusz Piaseczny, Zenon Piątek, Jan Piechowiak, Bartłomiej Próchniak, Mateusz Przepiórka, Andrzej Przybysz, Jan Przybysz, Barbara Pytlak, Edward Pytlak, Marian Raj, Marek Rodzoch, Zygmunt Rodzoch, Janusz Rydz, Janusz Sadurski, Zygmunt Sajnaga, Czesław Sekuła, Andrzej Siwiec, Józef Skóra, Maria Sochacka, Dorota Starek, Michał Stefaniak, Krzysztof Stępień, Robert Stochmal, inż. Andrzej Strzałek, Łukasz Sułek, Dariusz Suszek, Marian Szkolak, Jan Szudejko, mgr Agnieszka Świtał, Piotr Tarłowski, Kazimierz Tomaszewski, Michał Toruński, Adam Trawiński, Stanisław Wąchała, Mirosław Wiejak, mgr Tadeusz Wilanowski, Zbigniew Wiluś, Leszek Witkowski, Tadeusz Władarczyk, Marian Woźniak, Józef Wójcik, Krzysztof Wydra, Ryszard Zakrzewski, Jan Zarzeka, Józef Ziółek.



Pracownicy Działu Administracyjno-Gospodarczego w 2020 r.

(od lewej): Jacek Matysiak, Marek Rodzoch, Andrzej Strzałek, Krzysztof Stępień, Łukasz Sułek, Roman Adamczyk, Agnieszka Świtał, Monika Guzik, Roman Izdebski, Tadeusz Kiljanek, Marian Woźniak, Kazimierz Tomaszewski, Andrzej Antas, Mirosław Wiejak, Zbigniew Matraszek, Tomasz Bentkowski, Dorota Starek, Maria Miśtak, Barbara Pytlak, Iwona Oczkowska, Jadwiga Barańska, Małgorzata Maziarz, Maria Kosmala, Joanna Pękala, Stanisław Dębczak



Pracownicy Działu Administracyjno-Gospodarczego w 2024 r.

(od lewej): JBartłomiej Próchniak, Iwona Nowak, Tadeusz Kiljanek, Krystyna Pawelec, Marian Woźniak, Kazimierz Tomaszewski, Monika Baryłka, Iwona Oczkowska, Łukasz Sułek, Marcin Backiel, Agnieszka Świtał, Magdalena Mrozek-Bąk

DZIAŁ ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

Dział Zamówień Publicznych został utworzony w 2014 r. jako dział pomocniczy, wspierający pozostałe Zakłady, Działy i Rolnicze Zakłady Doświadczalne w zakresie wydatkowania środków finansowych na realizację różnego rodzaju badań naukowych, projektów badawczych, doświadczeń, zgodnie z ustawą o zamówieniach publicznych. W latach 2014–2020 funkcję kierownika Działu pełniła Agnieszka Stawarz, a od 2020 r. Katarzyna Plis.

Do głównych zadań Działu należało przygotowywanie i przeprowadzanie postępowań o zamówienie publiczne (przetargów) oraz organizowanie postępowań uproszczonych (pozaustawowych).

W skład Działu Zamówień Publicznych wchodziła Sekcja Zaopatrzenia, która w dokonywała wszelkich bieżących zakupów dla całego Instytutu i obsługiwała sprawy związane z prawidłową realizacją zawartych umów przetargowych.

Agnieszka Stawarz urodziła się 12 października 1968 r. w Skarżysku-Kamiennej. Ukończyła studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując w 2005 r. tytuł magistra administracji. W 2012 r. ukończyła studia podyplomowe w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie z zakresu zamówień publicznych.

W latach 2013–2020 była zatrudniona w Dziale Zamówień Publicznych IUNG-PIB w Puławach na stanowisku kierownika Działu.

Zajmowała się kompleksową koordynacją działań związanych z zamówieniami publicznymi.

Agnieszka Stawarz odeszła z Instytutu w 2020 r.





Katarzyna Plis urodziła się 10 lutego 1974 r. w Kazimierzu Dolnym. Studia ukończyła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie, kierunek pedagogika, uzyskując w 1998 r. tytuł magistra. W 2001 r. ukończyła dwuletnie studia podyplomowe na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na Wydziale Prawa i Administracji, kierunek Prawo Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, w 2013 r. studia podyplomowe na UMCS na Wydziale Ekonomicznym, z zakresu Prawo Zamówień Publicznych pod Patronatem Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych, a w 2023 r. studia podyplomowe „Profesjonalne kadry zamówień publicznych" w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie.

Doświadczenie zawodowe zdobyła, pracując przez dwa lata w Powiatowym Urzędzie Pracy, gdzie realizowała zadania z zakresu pośrednictwa pracy, rozwoju zawodowego oraz zajmowała stanowisko starszego specjalisty ds. zamówień publicznych. W tym okresie zatrudnienia uzyskała aplikację administracyjną urzędników państwowych.

W 2014 r. została zatrudniona w IUNG w Puławach, początkowo jako specjalista ds. zamówień publicznych, następnie jako starszy specjalista. W 2020 r. została kierownikiem tego Działu.

W ramach powierzonej funkcji zajmowała się realizowaniem polityki zakupowej Instytutu oraz zamówieniami na rzecz Rolniczych Zakładów Doświadczalnych IUNG. Prowadzone przez nią działania obejmowały: planowanie i organizację postępowań przetargowych w ramach ustawy Prawo Zamówień Publicznych w procedurach krajowych oraz unijnych, dokonywanie zakupów z wyłączeniem stosowania przepisów ustawy Prawo Zamówień Publicznych, działania sprawozdawcze. Dodatkowo brała udział w przygotowywaniu i składaniu ofert w postępowaniach, w których IUNG występował w charakterze Wykonawcy.

W okresie aktywności zawodowej swoją wiedzę uzupełniała licznymi szkoleniami z zakresu: rozwoju partnerstwa lokalnego, kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy", zarządzania projektami oraz szeregiem szkoleń z zakresu prawa zamówień publicznych.

W 2022 r. została odznaczona Odznaką honorową Zasłużony dla rolnictwa, a w 2023 r. Nagrodą Dyrektora IUNG-PIB II stopnia za przygotowanie dokumentacji niezbędnej do przeprowadzenia kontroli MRiRW oraz NIK.

Poza działalnością zawodową zajmowała się doradztwem w sprawach dotyczących zamówień publicznych, realizacją procedur przetargowych po stronie zamawiających i wykonawców.

Pracownicy Działu Zamówień Publicznych

mgr Radosław Dryk, mgr Hanna Dębowska, mgr Małgorzata Fiuk, Bernadetta Jędrusiak, mgr Maria Kosidło, mgr Iwona Materek, mgr Edyta Matraszek, mgr Katarzyna Plis, mgr Agnieszka Stawarz, mgr Maciej Zakiewicz, mgr Renata Zarzecka-Stalenga, mgr Anna Zasada.



Pracownicy Działu Zamówień Publicznych w 2014 r.

(od lewej): Radosław Dryk, Renata Zarzecka-Stalenga, Katarzyna Plis, Agnieszka Stawarz, Anna Zasada, Hanna Dębowska, Maciej Zakiewicz



Pracownicy Działu Zamówień Publicznych w 2024 r.

(od lewej): Maria Kosidło, Renata Zarzecka-Stalenga, Iwona Materek, Katarzyna Plis, Hanna Dębowska, Bernadeta Jędrusiak, Maciej Zakiewicz

DZIAŁ INWESTYCYJNO-REMONTOWY

W 2020 r. został utworzony w Instytucie Dział Inwestycyjno-Remontowy. Kierownikiem tego Działu został Roman Izdebski.

Dział zajmował się działalnością w zakresie gospodarki remontowej i inwestycyjnej. Nadzorował inwestycje budowlane i remonty realizowane przez Instytut. Pracownicy opracowywali plany remontów i inwestycji, a także współpracowali z koordynatorami projektów, instytucjami zarządzającymi, wdrażającymi, pośredniczącymi i finansującymi. Przygotowywali założenia, wytyczne oraz uzgodnienia z użytkownikami do opracowania dokumentacji projektowo-kosztorysowej dotyczącej inwestycji i remontów budynków oraz przygotowaniem wniosków o ich dofinansowanie. Dział uczestniczył w odbiorach technicznych obiektów oraz przeprowadzał komisyjne przeglądy obiektów Instytutu i nadzorował infrastrukturę techniczną Instytutu. Współpracował z Urzędem Regulacji Energetyki, Zakładami Energetycznymi oraz innymi podmiotami w pozyskiwaniu nowych źródeł energii, zakupu energii od innych wytwórców, zakupu energii ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych oraz wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła, zakupu ciepła ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych. Dział współpracował z pozostałymi jednostkami organizacyjnymi Instytutu w zakresie inwestycji, remontów i bieżącej eksploatacji sieci, urządzeń i instalacji energetycznych, systemów i urządzeń wentylacji, klimatyzacji, urządzeń w węzłach cieplnych i kotłowniach oraz systemów bezpieczeństwa.



Roman Izdebski urodził się 26 listopada 1968 r. w Krasnymstawie. Był absolwentem Technikum Elektrycznego o specjalności elektromechanika.

W latach 1991–1993 pracował w IUNG w Puławach na stanowisku elektryka zakładowego, a następnie przez 18 lat w Zakładzie Odzieżowym, odpowiadając za utrzymanie ruchu w zakresie technicznym. W latach 2011–2020 był zatrudniony w Dziale Administracyjno-Gospodarczym na stanowisku starszego technika.

W 2020 r. po utworzeniu Działu Inwestycyjno-Remontowego został jego kierownikiem.

W pracy zawodowej zajmował się utrzymywaniem w dobrym stanie technicznym instalacji elektrycznych i sieci wodno-kanalizacyjnych oraz prowadzeniem podstawowych prac remontowych, a pełniąc funkcję kierownika – ich nadzorowaniem oraz koordynacją pracy pracowników w tym zakresie.

Był przewodniczącym Komisji Likwidacyjnej oraz członkiem Głównej Komisji Inwentaryzacyjnej. Posiadał pełnomocnictwo Instytutu do kontaktu z Urzędem Dozoru Technicznego. W ramach swoich obowiązków administrował system Centralnego Rejestru Operatorów dotyczącym urządzeń klimatyzacyjnych oraz system BMS sterujący pracą urządzeń w laboratorium INCBR.

Pracownicy Działu Inwestycyjno-Remontowego

Roman Adamczyk, Andrzej Antas, mgr inż. Monika Guzik, Roman Izdebski, Zbigniew Matraszek, Jacek Matysiak, Tadeusz Piaseczny, Krzysztof Stępień, inż. Andrzej Strzałek, Mirosław Wiejak.



Pracownicy Działu Inwestycyjno-Remontowego w 2014 r.

(od lewej): Mirosław Wiejak, Mateusz Przepiórka, Jacek Matysiak, Zbigniew Matraszek, Michał Adamczyk, Roman Izdebski, Tadeusz Piaseczny, Monika Guzik, Andrzej Strzałek, Roman Adamczyk, Andrzej Antas

STANOWISKA SAMODZIELNE

STANOWISKO DS. KADR: Pracownicy zajmowali się prowadzeniem całokształtu spraw pracowniczych związanych z zatrudnieniem pracowników, trwaniem stosunku pracy i rozwiązywaniem umów o pracę. Prowadzili sprawy związane z przechodzeniem pracowników na rentę, emeryturę lub świadczenia rehabilitacyjne. Sporządzali analizy stanu zatrudnienia. Wprowadzali informacje do określonych przepisami modułów w Zintegrowanej Sieci informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on. Prowadzili ewidencję pracowników oraz procesu reklamowania na potrzeby realizacji zadań obronnych.

Pracownicy: mgr Erazm Działoszyński, Anna Kapłon, inż. August Kołacz, mgr Stefania Kołodziejczyk, mgr Alicja Ogórek, mgr Hanna Sajnaga, mgr Katarzyna Szewczyk, mgr Barbara Turketti, dr Bożena Wielgo

RADCA PRAWNY: Do zadań radcy prawnego należało wykonywanie zastępstwa prawnego i procesowego, udzielanie porad i konsultacji prawnych oraz sporządzanie opinii prawnych.

Pracownicy: mec. Grzegorz Pawluk

STANOWISKO DS. BHP I PPOŻ.: W kompetencji pracownika była kontrola i ocena warunków pracy oraz przestrzegania przez pracowników zasad oraz przepisów bhp i ochrony ppoż., a także opracowywanie instrukcji dotyczących bhp i zabezpieczenia ppoż. na poszczególnych stanowiskach pracy. Do niego należało organizowanie i prowadzenie szkoleń dla pracowników w zakresie spraw związanych z bhp i ochroną ppoż.

Pracownicy: mgr Julita Grzegórska

STANOWISKO DS. RZD: Do zadań pracowników należała stała analiza sytuacji gospodarczej RZD oraz przedstawianie wniosków i opinii w tej sprawie zastępcy dyrektora ds. naukowych w zakresie badań środowiskowych. Doskonalili zasady współdziałania Instytutu z RZD. Podejmowali działania zmierzające do tworzenia wzorców produkcyjnych w RZD.

Pracownicy: dr Bogusław Podolski, mgr Stanisław Sułek, mgr inż. Paweł Wolszczak, dr Mariusz Zarychta

INSPEKTOR OCHRONY DANYCH: Do zadań pracownika na leżał nadzór nad przestrzeganiem postanowień zawartych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r., w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) – Dz.Urz. UEL 119. s. 1 oraz ustawie z dnia 10 maja 2018 r., o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 24 maja 2018 r., poz. 1000).

Pracownicy: mgr Julita Grzegórska

PEŁNOMOCNIK DS. OCHRONY INFORMACJI NIEJAWNYCH: Działalność pracownika polegała na zapewnianiu przestrzegania przepisów o ochronie informacji niejawnych, a także kierowanie pionem ochrony informacji niejawnych w Instytucie. Pracownik współpracował z jednostkami i komórkami organizacyjnymi służb ochrony państwa oraz przeprowadził szkolenia pracowników Instytutu w zakresie ochrony informacji niejawnych.

Pracownicy: dr Bogusław Podolski

PEŁNOMOCNIK DS. SPRAW OBRONNYCH, ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO I OBRONY CYWILNEJ: Zadaniem pracownika w tym zakresie było zapewnianie warunków do realizacji zadań obronnych oraz sporządzanie dokumentów planistycznych, w szczególności w zakresie planowania operacyjnego. Nadzorowanie realizacji zadań w zakresie współpracy cywilno-wojskowej oraz zapewnienie ciągłości przekazywania decyzji i zapewnienia kierowania Instytutem. Pracownik sporządzał plany organizacji świadczeń osobistych i rzeczowych, zabezpieczenia rezerw osobowych na potrzeby wykonywania zadań obronnych. Przygotowywał również plany realizacji szkoleń obronnych, a także przedsięwzięć związanych z zarządzaniem kryzysowym, realizacją zadań obrony cywilnej i powszechnej ochrony ludności.

Pracownicy: dr Bogusław Podolski

ROLNICZE ZAKŁADY DOŚWIADCZALNE

Integralną częścią Instytutu były Rolnicze Zakłady Doświadczalne. W strukturze organizacyjnej Instytutu i w jego działalności zawsze miały wyjątkową rolę. Te wielkoobszarowe gospodarstwa w swoich założeniach programowych miały realizować dwie podstawowe funkcje: prowadzenie prac w doświadczalnictwie polowym z zakresu obowiązków statutowych IUNG oraz organizowanie produkcji rolniczej ściśle związanej z warunkami i potrzebami rejonu, w którym były zlokalizowane, zgodnie z postępem nauki rolniczej w zakresie technologii produkcji i ekonomiki. Miały być one ośrodkami kultury rolnej biorącymi aktywny udział w upowszechnianiu wiedzy rolniczej w najbliższej okolicy i rejonie, w którym funkcjonowały.

Pierwsze Zakłady Doświadczalne znajdujące się w strukturze PINGW Instytut przejął w 1950 r. na podstawie zarządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych. Niektóre z nich miały tradycję pracy jeszcze z okresu międzywojennego, np. Błonie – powołany w 1923 r. przez Sejmik Powiatowy w Łęczycy, a także Zdanów i Poświętne powstałe w 1921 r.

Przyjmowane przez IUNG od PGR gospodarstwa, zwłaszcza te w późniejszym terminie, były z reguły niedoinwestowane, często skrajnie zaniedbane. Instytut, korzystając z kredytów inwestycyjnych, wykonał we wszystkich zakładach prace budowlane polegające na kapitalnych remontach powiązanych z modernizacją istniejącej zabudowy oraz wznoszeniu nowych obiektów: obór, magazynów, warsztatów, stacji paliwowych, a także dróg, melioracji itp., dbano o poprawę warunków socjalnych dla załóg. W wielu zakładach powstały całe osiedla mieszkaniowe. Przykładem takich najbardziej zmodernizowanych zakładów były: Baborówko, Błonie, Grabów, Laskowice, Jastków, Wierzbno. Wygląd i funkcjonalność wszystkich zakładów zostały znacznie poprawione.

Sprawą organizacji Zakładów Doświadczalnych, w początkowej fazie, zajął się zastępca dyrektora IUNG ds. inżynieryjno-technicznych Zbigniew Robota urzędujący na początku lat 50. XX w. w Poznaniu. Przy Oddziale Poznańskim IUNG utworzono Dział Planowania, który już w 1952 r. przekształcił się w Dział Administracji Rolnej. Działem tym kierował Leon Szymański. Specjalną rolę w tym zespole spełniał Tadeusz Plebański, który był kierownikiem Oddziału IUNG w Poznaniu i prowadził komórkę planowania, ewidencji i kontroli doświadczeń w Zakładach Doświadczalnych.

W latach 1950-1952 z administracją Zakładów Doświadczalnych związali się także Janusz Kozakiewicz i Tadeusz Herman. Janusz Kozakiewicz pod kierownictwem Bolesława Świętochowskiego zorganizował wkrótce w Zakładzie Uprawy Roli Zespół Płodozmianów i rozwinął prace badawcze w zakresie urządzania gospodarstw rolnych, których poligonem do różnorodnych analiz były właśnie Zakłady Doświadczalne IUNG.

Tadeusz Herman natomiast związał swoją pracę z Dyrekcją IUNG, kierując głównie sprawami planowania naukowego i będąc zastępcą dyrektora IUNG ds. naukowych do czasu przejścia w 1966 r do Instytutu Ziemniaka.

W 1955 r. Dział Administracji Rolnej przeniesiono do Warszawy pod bezpośredni nadzór Ludwika Holnickiego – dyrektora IUNG ds. inżynieryjno-technicznych. Kierownikiem Działu Administracji Rolnej został Maksymilian Konarski. Pracownicy Działu zajmowali się planowaniem gospodarczym w zakładach, zaopatrzeniem, inwestycjami i kontrolą. Sprawami finansowymi (księgowością) w Zakładach Doświadczalnych zajmowała się Zofia Konarska. W 1968 r. obsada Działu Administracji Rolnej, z chwilą przekazania obowiązków do Działu Zakładów Doświadczalnych Dyrekcji IUNG w Puławach, uległa redukcji.

Kierownictwo Działu Zakładów Doświadczalnych przejął w latach 1970–1978 Wacław Mańko. Po jego śmierci w latach 1978–1982 funkcję Kierownika Działu powierzono Jerzemu Niedźwiedzkiemu. W związku z całkowitym usamodzielnieniem się Zakładów Doświadczalnych IUNG pod względem finansowym, Dział zlikwidowano, by ponownie go odtworzyć pod nazwą Działu ds. Rolniczych Zakładów Doświadczalnych. Kierownictwo tego Działu objął Jerzy Niedźwiedzki. W 1992 r. nastąpiła likwidacja Działu. Pozostało jedynie stanowisko ds. Rolniczych Zakładów Doświadczalnych. Na stanowisku tym zatrudniony był Jerzy Niedźwiedzki (1978–1992), następnie w latach 2003-2012 Stanisław Sułek, a od 2012 r. Bogusław Podolski.

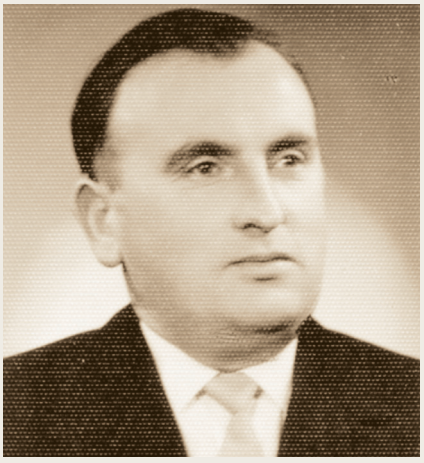

Wacław Mańko urodził się 29 czerwca 1919 r. w Łąkoci, gm. Puławy. W okresie okupacji, od października 1939 r. działał w BL „Roch", a od 1940 r. w Batalionach Chłopskich. W 1954 r. ukończył studia na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, otrzymując tytuł magistra inżyniera.

Pracę zawodową rozpoczął w 1947 r. w Inspektoracie Oświaty Rolniczej w Puławach, następnie w Wydziale Oświaty Rolniczej PWRK w Lublinie, a latach 1951–1952 w Zjednoczeniu Budownictwa Miejskiego w Lublinie. Następnie pracował w administracji rolnej na stanowisku kierownika Wydziału Rolnego w Krasnymstawie (do 1954 r.), w Lubartowie (do 1956 r.) i w Puławach. W latach 1970–1978 pracował w IUNG na stanowisku kierownika Działu Zakładów Doświadczalnych.

Był odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wacław Mańko zmarł w 1978 r.

Jerzy Niedźwiedzki urodził się 17 marca 1946 r. w Bargłowie Kościelnym, pow. Augustów. Wykształcenie średnie zdobył w Technikum Rolniczym w Olecku. Po maturze podjął pracę w Rolniczym Rejonowym Zakładzie Doświadczalnym w Siejniku. W 1965 r. rozpoczął studia na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie, uzyskując w 1970 r. dyplom magistra inżyniera. Po studiach w 1970 r. zarządzał Gospodarstwem w Grabowie wchodzącym wówczas w skład ZD IUNG w Puławach. W latach 1978–1985 był kierownikiem Działu Zakładów Doświadczalnych, a w latach 1985–1992, Działu ds. RZD, po jego likwidacji na samodzielnym stanowisku ds. RZD.

Jerzy Niedźwiedzki zmarł w 1992 r.

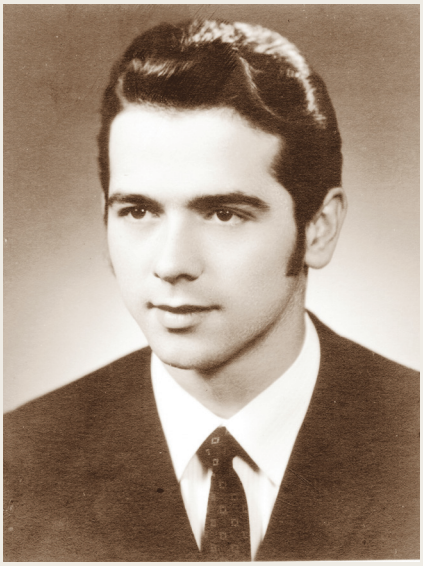

Stanisław Sułek urodził się 16 kwietnia 1945 r. w Witowicach. Ukończył Technikum Rachunkowości Rolnej w Klementowicach i od października 1964 r. studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie. Studia ukończył w 1969 r., uzyskując tytuł magistra inżyniera. W latach 1969–1970 odbył staż asystencki w Katedrze Ekonomiki Rolnictwa WSR w Lublinie. W 1972 r. podjął pracę w Zakładzie Organizacji Badań Naukowych IUNG, gdzie zajmował się kosztorysowaniem doświadczeń polowych.



W 1980 r. został skierowany do pracy w ZDUNG Puławy na stanowisko głównego specjalisty ds. produkcji i mechanizacji. W latach 1990–1991 pracował w Spółdzielni Usług Rolniczych w Bronowicach na stanowisku prezesa. W październiku 1991 r. został ponownie zatrudniony w IUNG na stanowisku dyrektora Zakładu Doświadczalno-Wdrożeniowego Rekultywacji Terenów Zdewastowanych w Puławach.

W związku z likwidacją tego Zakładu w 1999 r. podjął pracę w Dziale Upowszechniania i Wydawnictw IUNG. W latach 2003–2012 pracował na samodzielnym stanowisku ds. RZD.

Stanisław Sułek odszedł na emeryturę w 2012 r. Zmarł 14 października 2017 r.



Bogusław Podolski urodził się 13 stycznia 1958 r. w Parczewie. W 1978 r. ukończył Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Lubyczy Królewskiej. W 1991 r. ukończył studia na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie. Stopień doktora nauk rolniczych w zakresie kształtowania środowiska otrzymał w IUNG w 2002 r. za pracę pt. „Wyznaczenie zasięgu oddziaływania zadrzewienia śródpolnego na plonowanie pszenicy".

W latach 1978–1981 pracował w Spółdzielni Kółek Rolniczych w Werbkowicach jako stażysta (dyspozycja maszynami i sprzętem rolniczym dla rolników), w latach 1981–1984 w Stacji Hodowli Roślin w Ulhówek jako specjalista ds. mechanizacji przy Zarządzie Stacji (nadzór oraz zapewnienie ciągłości bezawaryjnego funkcjonowania całości parku maszynowego Stacji, obsługującego ponad 10 tys. ha użytków rolnych. W latach 1984 r. rozpoczął pracę w IUNG w Puławach w Zakładzie Erozji Gleb i Urządzania Terenów Urzeźbionych na stanowisku technika (do 1999 r.), a następnie w Zakładzie Gleboznawstwa Erozji i Ochrony Gruntów kolejno jako asystent i do 2012 r. jako adiunkt w zakresie: badań nad wpływem lasów i zadrzewień śródpolnych na plonowanie roślin i klimat, badań nad procesami erozji wodnej i wietrznej w Polsce oraz metod i ochrony gruntów poddawanych procesom erozji, prac koncepcyjno-projektowych i zaleceń dotyczących ochrony i kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W roku akademickim 2010/2011 prowadził zajęcia dydaktyczne na Wydziale Magisterskim Uniwersytetu Przyrodniczego im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, a także jako wykładowca dla studentów studiów podyplomowych na kierunku gleboznawstwo, gleboznawcza klasyfikacja gruntów i kartografia gleb w IUNG.

Od 2012 r. pracował w IUNG na samodzielnym stanowisku ds. Rolniczych Zakładów Doświadczalnych w zakresie: analiz sytuacji gospodarczej RZD, przedstawiania wniosków i opinii w tych sprawach, ustalania zasad współdziałania Instytutu z RZD oraz instytucjami i podmiotami zewnętrznymi w zakresie projektowania, prowadzenia i realizacji wszelkich prac na terenie RZD. Ponadto sprawował funkcje na stanowisku ds. obronnych, zarządzania kryzysowego i Obrony Cywilnej w IUNG.

Jego dorobek naukowy (autor lub współautor) obejmował 85 prac naukowych recenzowanych, komunikatów, instrukcji wdrożeniowych i upowszechnieniowych, materiałów szkoleniowych, map autoryzowanych oraz prac popularnonaukowych i popularnych z dziedziny ochrony przyrody i środowiska.

Po 1990 r. dokonano restrukturyzacji Zakładów Doświadczalnych. Wówczas wiele z nich wydzierżawiono, w większości z nich zlikwidowano Działy Naukowe, a na ich miejsce zorganizowano stacje doświadczalne w Baborówku, Laskowicach, Osinach i pola doświadczalne w ramach Zakładów Doświadczalnych w Grabowie i na Kępie-Mokradkach.

Działalność Zakładów Doświadczalnych Instytutu posiadała bogatą, dość systematycznie prowadzoną dokumentację. Każdy Zakład miał opracowany w różnym okresie plany urządzeniowo-gospodarcze. Były one uzupełniane, modernizowane bądź całkowicie zmieniane, gdy zaistniała ku temu potrzeba wynikająca np. z przyjęcia nowych gruntów, oddania do użytkowania nowych budynków inwentarskich. Plany urządzeniowe były opracowywane przy współudziale dyrektorów Zakładów, przez pracowników naukowych z Zakładu Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw IUNG. Były one wykorzystane między innymi do opracowania przez Bolesława Świętochowskiego i Janusza Kozakiewicza podręcznika pt. Wytyczne do wprowadzania płodozmianów z 1957 r., w którym znalazło się wiele przykładów planów urządzeniowych dla Zakładów Doświadczalnych IUNG.

Przez wiele lat corocznie były przygotowywane, przez Dział Administracji Rolnej, a później Dział Zakładów Doświadczalnych pod naukowym kierownictwem Zakładu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Roślinnej, analizy działalności gospodarczej (wyników produkcyjnych i ekonomicznych zakładów), a także działalności doświadczalnej i wdrożeniowej. Analizy te były drukowane i stanowiły podstawę oceny zakładów.

Działalność doświadczalna była, zwłaszcza w latach 50. i 60. XX w., dokumentowana w okresowo wydawanych przez Dział Wydawnictw IUNG sprawozdaniach z doświadczeń prowadzonych w poszczególnych zakładach. Praktykę tę zaniechano w późniejszych latach, wychodząc z założenia, że wyniki pojedynczych doświadczeń nie miały dostatecznej wartości i mogły być mało reprezentatywne. Położono natomiast nacisk, aby zakłady naukowe IUNG, projektujące serie doświadczeń, wykonywały i publikowały ich syntezy.

Rocznie prowadzono około 500–800 pojedynczych doświadczeń reprezentujących 150–250 tematów. Oznaczało to, że każdy temat, konkretne doświadczenie wykonywane według jednolitej instrukcji, wcześniej przedyskutowanej pod względem metodycznym oraz merytorycznym i zatwierdzone w Dyrekcji IUNG przez komisję doświadczalną, było prowadzone równolegle w kilku zakładach.

W latach 90. XX w. liczba doświadczeń zmalała i wynosiła około 150 prowadzonych wyłącznie w stacjach i na polach doświadczalnych w Baborówku, Laskowicach, Osinach, Kępie i Błoniu-Topoli. Pozostałe Zakłady Doświadczalne prowadziły szeroką działalność wdrożeniową, a także badania ekonomiczne.

Doświadczenia prowadzone w Zakładach Doświadczalnych były podstawą do wydania wielu zaleceń dla praktyki rolniczej i miały wymierny pozytywny wpływ na postęp agrotechniczny i ekonomiczny w polskim rolnictwie.

Znacznie trudniej ocenić rolę Zakładów Doświadczalnych jako ośrodków kultury rolnej, biorących udział w upowszechnianiu wiedzy rolniczej w najbliższej okolicy, w rejonie w którym pracowały. Tylko nieliczni dyrektorzy i kierownicy działów naukowych angażowali się we współpracę z praktyką. Bardzo często Zakłady Doświadczalne pod względem wyposażenia budowlanego i technicznego nie dorównywały przodującym PGR i gospodarstwom WOPR, co ograniczało ich rolę jako nosiciela postępu. Analizy porównawcze wyników produkcyjnych i ekonomicznych Zakładów Doświadczalnych IUNG z okolicznymi PGR z reguły wypadały na korzyść Zakładów Doświadczalnych. Także porównanie z gospodarką chłopską bez uwzględnienia ekonomiki, a tylko produkcji przeliczanej na jednostkę powierzchni, były korzystne. Wszystkie cechowała mała wydajność pracy i duża kapitałochłonność produkcji. Nic też dziwnego, że zmiany ustrojowe w trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęcie w 1989 r. zasad gospodarki rynkowej i konkurencji, doprowadziły do kryzysu w Zakładach Doświadczalnych. Wówczas nastąpiła ich restrukturyzacja i przystosowanie do gospodarki rynkowej.

W latach 1950–2020 w Instytucie istniało wiele Zakładów Doświadczalnych, które zostały przekazane do innych jednostek naukowych, sprzedane lub udostępnione w dzierżawę. Część z nich została przekształcona we wzorcowe placówki doświadczalno-produkcyjne.

ROLNICZE ZAKŁADY DOŚWIADCZALNE SPRZEDANE LUB PRZEKAZANE DO INNYCH JEDNOSTEK BADAWCZYCH W LATACH 1950–2020

Zakład Doświadczalny Biebrza. W 1955 r. Zakład został przejęty z Centralnego Instytutu Rolniczego. W latach 1955–1956 był w strukturze IUNG, ale już w 1956 r. przekazano go do Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych.

Zakład Doświadczalny Chorzelów. Zakład rozpoczął działalność w 1945 r. jako zakład Wojewódzkiej Izby Rolniczej w Rzeszowie. W 1947 r. przejął go PINGW. Do 1950 r., kiedy utworzono Dział Doświadczalnictwa Roślinnego, miał charakter wyłącznie zootechniczny. W 1951 r. Zakład został przejęty przez Instytut Zootechniki. IUNG zachował Dział Doświadczalnictwa Roślinnego. W 1952 r. Dział ten zlikwidowano.

Kierownikiem Zakładu był mgr Stanisław Domański, a kierownikiem naukowym Działu Doświadczalnictwa Roślinnego – mgr inż. Jadwiga Leńczyk-Machnicka.

Zakład Doświadczalny Czechnica. Zakład został utworzony w 1923 r. jako obiekt doświadczalny Wydziału Rolnego Uniwersytetu Wrocławskiego. W 1947 r. majątek został przejęty przez PINGW. Od 1951 r. należał do Instytutu Zootechniki jako pole doświadczalne. W latach 1950–1952 pole było prowadzone przez dr Henryka Kerna,

a w 1995 r. przez mgr Annę Jelinowską. W Zakładzie uprawiano rośliny pastewne, w tym poplony ozime, prowadzono doświadczenia z ochroną przed chwastami oraz doświadczenia łąkarskie.

Zakład Doświadczalny Dobrogostów. W 1952 r. Zakład został przejęty od przemysłu cukrowniczego. W związku z trudną sytuacją ekonomiczną w okresie przystosowawczym do gospodarki rynkowej w 1995 r. Zakład sprzedano. Powierzchnia ogólna Zakładu wynosiła 414 ha. Zakład przeznaczony był do prac nad uprawą gleb ciężkich (uprawa pożniwna, przedsiewna, orki, głęboszowanie, upraszczanie uprawy, płodozmiany, monokultury) oraz uprawą roślin zbożowych, pastewnych, ochroną przed chwastami. W doświadczeniach polowych dominowała tematyka z zakresu uprawy gleb ciężkich, agrotechniki roślin zbożowych i pastewnych oraz walki z chwastami. Zakład specjalizował się w uprawie buraka cukrowego, pszenicy, rzepaku ozimego i bobiku. Ponadto prowadził chów bydła o kierunku mleczno-mięsnym.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: Jan Kłoda (1952–1953), inż. Marcin Rayzacher (1954–1956), inż. Jerzy Małecki (1957–1959), inż. Edward Frankiewicz (1959–1966), mgr Bogdan Kiełczewski (1966–1967), mgr Bogusław Pasek (1967–1972), mgr Tomasz Kęsy (1972–1974), mgr Roman Mróz (1974–1977), mgr Zygmunt Kotlewicz (1977–1994), Andrzej Sadko (1994–1995). Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Zbigniew Adamczyk (1953–1956), mgr Halina Cybulska (1956–1957 i 1964–1968), dr Wincenty Grzegorzewski (1957–1958), mgr Józef Męka (1958–1963), mgr Aniceta Bajer (1969–1990).

Zakład Doświadczalny Jadwisin. W 1957 r. Zakład został przejęty od PGR. W 1966 r. przekazano Zakład do Instytutu Ziemniaka, który stworzył tam Ośrodek Naukowo-Badawczy. W skład Zakładu wchodziły dwa gospodarstwa – Jadwisin (od 1957 r.) i Nowy Modlin (od 1962 r.). Tematyka badawcza podejmowana w Zakładzie obejmowała głównie zagadnienia z zakresu produkcji ziemniaka dla różnych kierunków użytkowania z uwzględnieniem przechowalnictwa. Na potrzeby doświadczalnictwa wybudowano przechowalnię ziemniaka. Powierzchnia ogólna w chwili przejęcia wynosiła 506 ha.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Czesław Kończak (1957–1964), mgr Zygmunt Nowakowski (1965–1966). Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Sabina Kaczorek (1957–1962), mgr Janusz Nuckowski (1963–1966).

Zakład Doświadczalny Kluczewo. Po wojnie gospodarstwo było administrowane przez Centralny Zarząd Przemysłu Cukrowniczego. W 1952 r. Zakład został przejęty przez IUNG, ale już w 1955 r. został oddany do PGR. Powierzchnia ogólna Zakładu wynosiła 474 ha. Zakład przeznaczony był do prowadzenia doświadczeń z uprawą roślin oleistych, głównie rzepaku.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Helena Łozińska (1952–1953), inż. Jan Łopatowicz (1953–1955), inż. Wiktor Kmieciak (1955). Kierownikiem Działu Naukowego był inż. Włodzimierz Grabowski (1953–1955).

Zakład Doświadczalny Kończewice. W 1945 r. gospodarstwo rolne zostało przejęte przez Pomorską Izbę Rolniczą, zaś po jej likwidacji w 1946 r. jako Rejonowy Roślinny Zakład Doświadczalny przekazane do Związku Samopomocy Chłopskiej.
W 1948 r. przejął je PINGW. W styczniu 1951 r. majątek został przejęty przez IUNG, a w 1957 r. przez IHAR. Powierzchnia ogólna Zakładu wynosiła 289 ha.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Stanisław Stankiewicz (1951–1953), mgr Kazimierz Strzembosz (1954 r.) i inż. Tadeusz Topolewski (1954–1956). Kierownikami ds. naukowych byli: mgr Halina Cybulska (1952–1954) i dr Antoni Studziński (1954–1956).

Zakład Doświadczalny Jelcz-Laskowice. W 1956 r. Zakład został przejęty przez IUNG od PGR. Powierzchnia Zakładu wynosiła 1100 ha. Zakład został zorganizowany przez Bolesława Świętochowskiego z przeznaczeniem do prac nad podnoszeniem żyzności i urodzajności gleb lekkich. Zakład ściśle współpracował z Zakładem Uprawy Roli i Płodozmianów IUNG we Wrocławiu. W skład Zakładu wchodziły wówczas cztery obiekty: Laskowice, Brzezinki, Piekary i Miłoszyce. W 1970 r. Piekary przekazano do Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Hodowli Roślin. W latach 1966–1971 Zakład pełnił rolę Ośrodka Naukowo-Badawczego, którego kierownikiem był Zdzisław Gonet. Doświadczenia polowe prowadzono w Laskowicach i Miłoszycach. Badania obejmowały zagadnienia uprawy roli i płodozmianów, nawożenia, deszczowania i zwalczania chwastów przy użyciu herbicydów. W zakresie produkcji roślinnej uprawiano głównie zboża i ziemniak, a w produkcji zwierzęcej prowadzono chów bydła mlecznego i opas młodego bydła oraz tucz trzody chlewnej. Zakład posiadał także stawy rybne w Nowym Dworze i Oleśnicy Małej, gdzie prowadził produkcję karpia. Wybudowano zaplecze naukowe: halę wegetacyjną, lizymetry, mikropoletka, zorganizowano laboratoria, w tym izotopowe i mikrobiologiczne. W 1993 r. na bazie Działu Naukowego i wydzielonej części RZD utworzono stację doświadczalną, która stała się integralną częścią Zakładu Uprawy Roli w Jelczu-Laskowicach. W latach 1993–1994 Stacją kierowała Bogdana Runowska-Hryńczuk. W 1995 r. sprzedano pałac pochodzący z XVI w., który był wieloletnią siedzibą Zakładu Uprawy Roli i RZD.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Zbigniew Maciejewski (1956-1967), inż. Mieczysław Pulit (1968-1972 i 1974–1975), dr Józef Hendrysiak (1973–1974), inż. Franciszek Ciućman 1975–1978), mgr Roman Mróz (1978-1987), mgr Feliks Korzeniowski (1987–1990), dr Borys Hryńczuk (1990–1991), mgr Leszek Senator 1991–1992) i Andrzej Wójtowicz (1992–2003). Dyrektorami ds. naukowych byli: dr Józef Hendrysiak (1956–1972 i 1974–1987) i inż. Wacław Wartolec (1973–1974). Kierownikiem Działu Naukowego była mgr Leokadia Majka (1987–1991).

Zakład Doświadczalny Małyszyn Wielki. W latach 1947–1951 Zakład został przejęty od PINGW, który prowadził w nim doświadczenia polowe. Od 1951 r. przeszedł do IUNG. Zakład stanowił zaplecze doświadczalne dla Oddziału IUNG w Gorzowie Wielkopolskim. W 1972 r. został przekazany do IHAR. Powierzchnia ogólna majątku wynosiła 639 ha. W Zakładzie prowadzono doświadczenia uprawowe i nawozowe.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: Wacław Boguszewski (1950), Nikodem Jahołowski (1950-1952), Edmund Stuczyński (1952–1954), Edward Kozłowski (1954–1967), Walenty Maćkowiak (1968–1971). Kierownikami Działu Naukowego byli: Aleksander Przegaliński (1951), Edward Kozłowski (1952–1953), Walenty Maćkowiak (1956–1967), Stanisław Nuckowski (1968–1971).

Zakład Doświadczalny Minikowo. Do 1939 r. był gospodarstwem prywatnym. W okresie drugiej wojny światowej utworzono w nim Zakład Doświadczalny przy Instytucie Paszowym w Bydgoszczy. Po wyzwoleniu w 1945 r. Zakład został przejęty przez PINGW, a w 1950 r. majątek przejął IUNG. Administracyjnie obejmował także gospodarstwo Mochełek. Powierzchnia ogólna obiektu wynosiła 521 ha. Prace doświadczalne były ściśle powiązane z zespołem badawczym Działu Roślin Strączkowych IUNG w Bydgoszczy. W 1956 r. Zakład został przekształcony w Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny (RRZD). Zakład stanowił zaplecze doświadczalne dla Oddziału w Bydgoszczy. W 1955 r. został przekazany na RRZD.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Stanisław Żmijewski (1951–1954), a w latach 1954–1955 inż. Marian Szomek. Kierownikami pola doświadczalnego byli: mgr Bolesław Krzywicki (1951–1952), mgr Antoni Kiszka (1953–1954), mgr Stanisław Żmijewski (1954–1955) i mgr Feliks Juszczak (1955).

Zakład Doświadczalny Narożno-Ławica. W 1946 r. w gospodarstwie rolnym w Narożnej prowadziła doświadczenia Dolnośląska Izba Rolnicza. W 1947 r. Zakład przejął Wojewódzki Zarząd Związku Samopomocy Chłopskiej i w 1948 r. przekazał go do PINGW. Od stycznia 1951 r. został włączony do IUNG. W 1966 r. Zakład przekazano do Zjednoczenia Hodowli Zarodowej. W skład Zakładu wchodziły trzy gospodarstwa – Ławica i Podtynie (od 1954 r.) oraz Boguszyn (od 1957 r.). Siedzibą Zakładu była Ławica.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Halina Cybulska (1950–1951), mgr Eustachy Horodyński (1951–1952), inż. Erazm Stechman (1953–1960), dr Zdzisław Gonet (1961–1962), inż. Zdzisław Kazimierczak (1962–1964) i inż. Władysław Neusser (1964–1965). W latach 1950–1952 kierownicy Zakładu jednocześnie kierowali pracami Działu Naukowego. Byli nimi: mgr Eustachy Horodyński (1953-1955) i mgr Zbigniew Zywert (1956–1965).

Zakład Doświadczalny Pawłowice. W 1945 r. majątek ziemski Pawłowice został przejęty przez Państwo i przekazany Polskiemu Towarzystwu Zootechnicznemu. W 1949 r. Zakład włączono do PlNGW. Po likwidacji PINGW, w ramach tego obiektu

doświadczalnego, wiosną 1950 r. rozpoczął prace Dział Roślinny, który na podstawie porozumienia między Instytutem Zootechniki a IUNG do 1955 r. posiadał tam pola doświadczalne. Dział Roślinny gospodarował na polu doświadczalnym o powierzchni 37,5 ha. Dział ten nazwano Terenowym Ośrodkiem Badawczym IUNG.

Dyrektorem Zakładu był inż. Józef Obst (1951–1955), a kierownikami Ośrodka: mgr Miron Jabłoński (1950–1951) i mgr Feliks Juszczak (1952–1955).

Zakład Doświadczalny Poraj-Skarszewo. Obiekt składał się z gospodarstwa Poraj z przewagą gleb bagiennych i torfowych oraz Skarszewa o glebach mineralnych. Poraj dawniej nazywał się Nowy Czeczotów. W nim w 1901 r. zorganizowano Stację Badań Bagiennych. Po wojnie w 1947 r. utworzono Zakład Doświadczalny nadzorowany przez PINGW. W styczniu 1951 r. włączono go do IUNG. W 1957 r. Zakład przekazano do zasobu PGR. Powierzchnia ogólna majątku wynosiła 398 ha.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Wacław Ostaszewski (1950–1951), inż. Józef Szwarc (1952–1953) i inż. Wiesław Konarzewski (1953–1956), a kierownikiem Działu Naukowego był inż. Tadeusz Teleżyński (1953–1956).

Zakład Doświadczalny Poświętne. W 1923 r. Sejmik Płoński powołał do życia Ognisko Kultury Rolnej i Zakład Doświadczalny w Poświętnem. W latach 1931–1939 Zakład należał do Warszawskiej Izby Rolniczej. Po wyzwoleniu w lutym 1945 r. placówka wznowiła działalność pod kierunkiem Warszawskiej Izby Rolniczej, a po jej rozwiązaniu przejął ją Związek Samopomocy Chłopskiej. W 1947 r. Zakład przekazano do PINGW. W latach 1951–1955 należał do IUNG, zaś w 1956 r. został przekształcony w RRZD jako ośrodek podległy Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Warszawie.

Dyrektorem Zakładu był mgr Zygmunt Nowakowski (1950–1955), a kierownikiem Działu Naukowego inż. Jan Janiak (1951–1955).

Zakład Doświadczalny Przebędowo. W 1957 r. majątek został przejęty przez IUNG od Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin (IHAR), a następnie w 1972 r. ponownie przekazany do IHAR. Powierzchnia ogólna majątku wynosiła 669 ha. Zakład przeznaczony był do prac kierowanych przez Stefana Barbackiego nad roślinami strączkowymi, głównie łubinem. Prace hodowlane natomiast rozwinął Jan Mikołajczyk.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Piotr Winiarski (1957–1964), dr Jan Mikołajczyk (1964–1972). Kierownikami Działu Naukowego byli: dr Jan Mikołajczyk (1957–1964), inż. Witold Hoffman (1964–1965) i mgr Marian Zbirski (1966–1972).

Zakład Doświadczalny Reguły. Od 1945 r. gospodarstwo Reguły było w posiadaniu Administracji Gospodarstw Rolnych i Leśnych m.st. Warszawy. W 1949 r. Zakład został przejęty przez PINGW, a w 1951 r. przekazany do IUNG. Głównym kierunkiem badań prowadzonych w obiekcie była agrotechnika roślin warzywnych. W 1966 r. Zakład został podporządkowany Zakładowi Warzywnictwa i przekazany do Instytutu Warzywnictwa. Powierzchnia ogólna Zakładu wynosiła 276 ha.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: dr Bronisława Cholewińska (1950–1957), mgr Tadeusz Skąpski (1952–1961), inż. Erazm Stechman (1960–1965). Kierownikami Działu Naukowego byli: dr Bronisława Cholewińska (1950–1957), mgr Tadeusz Skąpski (1958–1962), mgr Józef Duch (1963–1966).

Zakład Doświadczalny Siejnik. W 1954 r. Zakład został przejęty przez IUNG, ale posiadał tradycje PINGW. W 1956 r. Zakład został przekazany na Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny. Powierzchnia ogólna obiektu wynosiła 570 ha.

Dyrektorem w latach 1954–1956 był Witold Pietruszewski, a kierownikiem Działu Naukowego Jerzy Górski.

Zakład Doświadczalny Skierniewice. W 1957 r. majątek został przejęty od Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego na potrzeby Zakładu Warzywnictwa na doświadczenia nad agrotechniką roślin warzywnych w uprawie polowej i pod szkłem. W 1965 r. na polecenie ministra rolnictwa Zakład przekazano Instytutowi Warzywnictwa. W okresie przynależności do IUNG dyrektorem w latach 1957–1965 był inż. Karol Twardowski, a kierownikiem Działu Naukowego mgr Jan Rumpel.

Zakład Doświadczalny Stare Pole. W 1952 r. gospodarstwo rolne było we władaniu Zarządu Szkolnictwa Rolniczego. Z niego utworzono Zakład Naukowo-Badawczy nadzorowany przez Centralny Instytut Rolniczy. W 1955 r. Zakład stanowił własność IUNG. W 1956 r. został przekształcony w RRZD. Podstawowym zadaniem Zakładu było opracowywanie naukowych podstaw kompleksowego, rolniczego zagospodarowania Żuław.

Dyrektorem Zakładu był mgr Franciszek Müller, a kierownikiem Działu Naukowego dr Stanisław Laskowski.

Zakład Doświadczalny Sternalice. Działalność doświadczalna była rozwijana w tym Zakładzie w latach 1947–1950 jeszcze przez PINGW, a w latach 1951–1955 już przez IUNG. W 1956 r. obiekt został przekazany do PGR. Powierzchnia ogólna majątku wynosiła 671 ha. Zakład specjalizował się w uprawie roli.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Roman Jasiński (1950–1951), inż. Edmund Stuczyński (1952), mgr Witold Machowski (1953–1955). Kierownikiem Działu Naukowego był mgr Tadeusz Zaleski (1952–1955).

Zakład Doświadczalny Szepietowo. W 1948 r. Zakład został przejęty przez PINGW od Związku Samopomocy Chłopskiej. W końcu 1950 r. majątek został przejęty przez IUNG. W 1956 r. został przekazany na Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny. Powierzchnia ogólna obiektu wynosiła 252 ha.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Tadeusz Teleżyński (1950–1952), inż. Władysław Dobrowolski (1953–1955). Kierownikiem Działu Naukowego była mgr Maria Wierszyłłowska (1953–1955).

Zakład Doświadczalny Zdanów. Działalność doświadczalna w tym Zakładzie istniała od 1921 r. W 1948 r. Zakład został przejęty przez PINGW. W 1951 r. majątek wszedł do zasobów IUNG. W 1966 r. został przekazany do Centrali Nasiennictwa Ogrodniczego i Szkółkarstwa. Powierzchnia ogólna obiektu wynosiła 231 ha. Zakład ukierunkowany był na rozwiązywanie problemów gospodarowania na glebach lessowych silnie urzeźbionych.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Jan Franciszek Piątkiewicz (1950–1953), inż. Tadeusz Rutkowski (1953–1958), mgr Zygmunt Hładyniuk (1958–1960), mgr Julian Bujak (1961–1966). Kierownikami Działu Naukowego byli: inż. Tadeusz Rutkowski (1951–1953), mgr Franciszek Gajek (1954–1959), mgr Irena Estreicher (1959–1966).

Zakład Doświadczalno-Wdrożeniowy Rekultywacji Terenów Zdewastowanych. Obiekt został utworzony w Puławach w 1975 r. decyzją ministra rolnictwa i reform rolnych, na podstawie porozumienia międzyresortowego z 1974 r. pomiędzy Ministrem Rolnictwa, Ministrstwem Przemysłu Chemicznego i Wojewodą Lubelskim. Zakład ten prowadził pionierskie prace nad minimalizacją skutków degradacji środowiska przez przemysł chemiczny.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Czesław Ścierzyński (1975–1981), mgr Michał Polkowski (1981–1991) i mgr Stanisław Sułek (1991–1999). Po 1999 r. Zakład został rozwiązany.

W ostatnim dwudziestoleciu funkcjonowało w IUNG 10 Zakładów, w tym jeden przekazany w dzierżawę oraz jeden działający w formie spółki prawa handlowego. Zakłady te były zlokalizowane w różnych regionach kraju o odmiennych warunkach klimatyczno-glebowych. Zajmowały się produkcją roślinną i zwierzęcą, prowadziły doświadczenia polowe i prace adaptacyjno-wdrożeniowe oraz ocenę nowych technologii i innowacyjnych rozwiązań. Pełniły one rolę ośrodków wdrażających zasady dobrej praktyki rolniczej i upowszechniających osiągnięcia nauki. Istotnym elementem ich działalności była współpraca z ośrodkami doradztwa rolniczego, rolnikami, organizacjami branżowymi i administracją samorządową.

Zakład Doświadczalny Baborówko. W 1953 r. gospodarstwo zostało przejęte przez Instytut od Dyrekcji Okręgowej PGR w Poznaniu. Siedzibą Zakładu był pałac zbudowany około 1895 r., otoczony parkiem. W skład Zakładu wchodziły dwa gospodarstwa – Baborówko (od 1953 r.) i Gąsawy (przejęte od PGR w 1956 r.), odległe od siedziby o 3 km. Powierzchnia ogólna (razem z gospodarstwem Gąsawy) wynosiła 677 ha. W 1993 r. część zakładu wydzierżawiono Henrykowi Święcickiemu. W 1999 r. sprzedano gospodarstwo Gąsawy o pow. 160 ha. W 2015 r. sprzedano pałac i zabudowania gospodarcze, a grunty orne pozostały w dzierżawie u Henryka Święcickiego. Zadania badawcze realizowano poprzez doświadczenia polowe i laboratoryjne (szklarnie, lizymetry) oraz pola wdrożeniowe w warunkach produkcyjnych. W początko-

wym okresie prace badawczo-rozwojowe były prowadzone w działach naukowych, przekształconych później w pracownie. W strukturze Zakładu funkcjonowało kilka Pracowni: Nawożenia i Żywienia Roślin, Uprawy Roślin Pastewnych, Uprawy Roślin Oleistych, Mikrobiologii Rolnej oraz Laboratorium Chemiczne. Obok działalności naukowo-badawczej w Zakładzie prowadzono produkcję roślinną i zwierzęcą. Uprawiano głównie zboża (pszenica, jęczmień) i ziemniaka, a w Gąsawach buraka cukrowego i rzepak ozimy. W zakresie produkcji zwierzęcej Zakład utrzymywał oborę hodowlano-użytkową w cyklu zamkniętym z produkcją jałowizny hodowlanej i bukatów oraz prowadził chów trzody chlewnej – produkcja materiału zarodowego i bekonów. W 1993–2015 r. zorganizowano w Baborówku stację doświadczalną, której kierownikiem w latach 1993–2006 Edwin Naglik, a w latach 2006–2015 Krzysztof Kubsik. Od stycznia 2016 r. Stacja Doświadczalna Baborówko po połączeniu z pozostałymi gruntami zakładu została przekształcona w Rolniczy Zakład Doświadczalny, którego kierownikiem został Krzysztof Kubsik. W latach 50.–80. XX w. Zakład przeznaczony był do prac nad nawożeniem roślin, uprawą roślin pastewnych i oleistych. Wybudowano w nim zaplecze do prac naukowo-badawczych: hala wegetacyjna, mikropoletka, laboratoria. Zakład prowadził działalność produkcyjną (gospodarstwo o profilu roślinnym) oraz realizował doświadczenia polowe i badania organizacyjno-ekonomiczne z uwzględnieniem technologii produkcji roślinnej. W strukturze zasiewów występowały głównie zboża (pszenica ozima, jęczmień jary) i rzepak ozimy.



Krzysztof Kubsik prowadzący zajęcia dydaktyczne dla młodzieży ze szkoły rolniczej

Ponadto realizowano w nim prace w ramach monitoringu suszy rolniczej prowadzonego przez IUNG-PIB w Puławach, a także dokonywano obserwacji i sygnalizacji pojawiania się chorób i szkodników wspólnie z IOR-PIB w Poznaniu.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: dr Władysław Misterski (1953–1960), mgr Witold Stopierzyński (1960–1968), doc. dr hab. Henryk Burczyk (1968–1971), dr Zdzisław Klupczyński (1972–1976), mgr Józef Śron (1977–1987), mgr Piotr Burczyk (1988–1989), mgr Henryk Święcicki (1990–1993). W latach 1953–1960 nadzór nad działalnością naukowo-badawczą zakładu sprawował dr Władysław Misterski. Kierownikami Działu Naukowego byli: dr Zdzisław Klupczyński (1969–1971), dr Teresa Hauska (1971–1975), doc. dr hab. Hieronim Kukurenda (1976–1980) i dr Edwin Naglik (1981–1993).

Zakład Doświadczalny Błonie-Topola. Zakład posiadał nieprzerwaną tradycję pracy na rzecz nauki rolniczej od 1923 r. Jego siedziba znajdowała się w pałacu. W Błoniu-Topoli urządzono Rolniczą Stację Doświadczalną, zwaną później Sejmikowym Zakładem Doświadczalnym w Błoniu pod Łęczycą. Nadzór nad Zakładem w latach 1923–1939 sprawował Sejmik Powiatowy w Łęczycy, a po wyzwoleniu w 1946 r. – Łódzka Izba Rolnicza, zaś w latach 1946–1948 Wojewódzki Zarząd Związku Samopomocy Chłopskiej w Łodzi. Następnie w 1948 r. Zakład został przejęty przez PINGW. W 1951 r. został przejęty przez IUNG. W 2014 r. sprzedano zespół pałacowo-parkowy. We wcześniejszych latach wzorowo prowadzony i doinwestowany Zakład był ukierunkowany na doświadczenia z uprawą zbóż, roślin pastewnych i płodozmianami. Prowadził badania ekonomiczne. Produkcja rolnicza nastawiona była głównie na uprawę roślin przemysłowych (burak cukrowy, rzepak ozimy) oraz jak najbardziej racjonalne powiązanie produkcji roślinnej z produkcją zwierzęcą. Zakład produkował duże ilości materiału nasiennego, zwłaszcza zbóż, rzepaku ozimego, grochu i cebuli. W zakresie produkcji zwierzęcej utrzymywał oborę zarodową bydła mlecznego i chlewnię zarodową rasy wielkiej białej polskiej. W związku z tym



RZD Błonie-Topola

prowadził chów i sprzedaż materiału hodowlanego buhajków i jałówek cielnych oraz loszek i knurków.

W warunkach urynkowienia gospodarki w kraju Zakład w latach 90. XX w. dostosowywał się do nowej sytuacji. Niekorzystne relacje między kosztami produkcji (cenami środków produkcji) a cenami zbytu produktów rolnych przyczyniły się do obniżenia poziomu nawożenia oraz ograniczenia, a następnie likwidacji produkcji zwierzęcej.



W pierwszej kolejności w 1999 r. zlikwidowano chów bydła, a w 2003 r. trzody chlewnej. W konsekwencji tych działań nastąpiła zmiana profilu gospodarstwa wielostronnego z produkcją roślinną i zwierzęcą na jednostronnie roślinną (bezinwentarzową).

Po 2001 r. w Zakładzie prowadzono doświadczenia zwłaszcza o tematyce płodozmianowej, nawozowej i związanej z gospodarką paszową. Oprócz uprawy zbóż i buraka cukrowego podjęto uprawy sadownicze (śliwa,



Dożynki w RZD Błonie-Topola w latach 70. XX w.



Budowa w RZD w Błoniu-Topoli w latach 70. XX w.

wiśnia, czereśnia, porzeczka czarna, malina) oraz truskawki, a także uprawiano cebulę konsumpcyjną. W ostatnich latach dominowały zboża, które dopełniała uprawa buraka cukrowego. W Zakładzie przez ponad 50 lat prowadzono badania organizacyjno-ekonomiczne. W latach 20. XXI w. RZD Błonie-Topola było gospodarstwem bezinwentarzowym, dwukierunkowym. W strukturze użytków rolnych przeważały grunty orne, a ich dopełnieniem były łąki trwałe. W strukturze zasiewów dominowały zboża, głównie pszenica ozima. Ponadto uprawiany był burak cukrowy i kukurydza na ziarno. W Zakładzie od wielu lat prowadzono badania organizacyjno-ekonomiczne obejmujące wszystkie pola uprawne z wykorzystaniem kart technologicznych produkcji roślinnej oraz analizy ekonomiczne działalności gospodarczej. Ponadto realizowane były prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Tomasz Szpunar (1950–1952), inż. Tadeusz Michalski (1953–1958), mgr Tadeusz Ładziński (1959–1974), dr Eugeniusz Mieloch (1974–2006), Zbysław Wardziński (2007–2018), mgr Michał Wardziński (od 2019). Kierownikami Działu Naukowego byli: Maria Wierszyłowska (1950–1952), mgr Tadeusz Ładziński (1953–1958), mgr Franciszek Gajek (1959–1962), mgr Józef Szulc (1962-1974), mgr Piotr Pieniążek (p.o. 1974–1976), Tadeusz Ładziński (1974–1976), dr Adam Harasim (1976–1986), inż. Elżbieta Mieloch (1986–1996).

Zakład Doświadczalny Borusowa. Zakład został zorganizowany w 1946 r. przez Wojewódzką Izbę Rolniczą w Krakowie. Po jej likwidacji 1 stycznia 1947 r. przeszedł do Związku Samopomocy Chłopskiej, następnie w lutym 1948 r. do PINGW i osta-



Siedziba RZD Borusowa

tecznie 1 stycznia 1951 r. został przekazany IUNG. Siedzibę Zakładu stanowił XIX-wieczny pałac otoczony parkiem dworskim z wiekowym drzewostanem.



Zbiór pszenicy w RZD Borusowa

W latach 1951–1990 Zakład prowadził doświadczenia nad przemiennym użytkowaniem łąk. Gospodarstwo funkcjonowało jako dwukierunkowe, specjalizujące się w produkcji roślinnej. Uprawiano w nim zboża (pszenica ozima, jęczmień jary), buraka cukrowego i rzepak ozimy. Udział zbóż w zasiewach stanowił około 60%. Na małą skalę prowadzono tucz trzody chlewnej. W Zakładzie wykonywane były badania organizacyjno-ekonomiczne i prace związane z oceną technologii produkcji roślinnej uprawianych w nim gatunków roślin oraz analiza ekonomiczna działalności gospodarczej. Realizowano także prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Stefan Grzymek (1950–1954), inż. Aleksander Olesiński (1954–1955), inż. Jan Twardowski (1955–1959), mgr Eustachy

Horodyński (1959–1961), inż. Czesław Sikora (1962–1967), inż. Jan Wojdak (1968–1970), inż. Zygmunt Pytlakowski (1971–1974), mgr Marian Hachaj (1975–1980), mgr Józef Olaś (1981–1988), mgr Stanisław Doroz (1988 r.), Marian Cegielski (od 1989 r.). Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Stefan Cwykiel (1950–1953), mgr Antoni Kiszka (1953–1954), mgr Eustachy Horodyński (1958–1959), mgr Tadeusz Cwykiel (1960–1973), mgr Marian Hachaj (1974–1975), mgr Maria Kasprzykowska (1975–1976 i 1978-1990), mgr Ludwik Zając (1976–1978).

Zespół Zakładów Doświadczalnych. W 1957 r. Antopol, Grabów, Kępa-Mokradki, Osiny, Sadłowice stanowiły zespół zakładów doświadczalnych zarządzanych przez wspólną Dyrekcję z siedzibą w Puławach. W 1986 r. Zakład Doświadczalny w Antopolu uzyskał samodzielność. Pozostałe Zakłady uzyskały samodzielność w 1990 r. W 1995 r. wydzierżawiono RZD Antopol, a w listopadzie 1997 r. – RZD Sadłowice i w styczniu 1998 r. – RZD Osiny. W Osinach na części pól utworzono wcześniej stację doświadczalną, której kierownikiem został Leszek Maj. W Grabowie pozostał Zakład Doświadczalny.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: Witold Stopierzyński (1956–1961), Czesław Ścierzyński (1962–1966), Stanisław Siemion (1967–1969), August Kołcz (1969–1972), Bogusław Pasek (1972–1980), Kazimierz Odziemkowski (1980–1989). Dyrektorami ds. naukowych byli: Czesław Marek (1969–1979), Kazimierz Odziemkowski (1979–1980) i Zbigniew Tałałaj (1980–1989).

Zakład Doświadczalny Antopol. Do reformy rolnej majątek był własnością prywatną Śliwińskich. W 1957 r. został przekazany IUNG pod Zespół Zakładów Doświadczalnych w Puławach. Do 1995 r., kiedy został przekazany w dzierżawę, w Zakładzie prowadzono liczne doświadczenia polowe z zakresu uprawy roślin zbożowych i pastewnych, a także działalność szkółkarską w zakresie produkcji drzew owocowych. Zakład prowadził chów bydła mlecznego. W 2016 r. został sprzedany pałac, zabudowania gospodarcze i stawy, a pola wydzierżawione.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: inż. Antoni Zawiślak, mgr Leonard Piróg, mgr Jan Nieróbca, mgr Lidia Chodulska-Filipowicz, inż. Tadeusz Jończyk, inż. Jan Wlazło, a następnie dyrektorami Zakładu byli: mgr Witold Boguta (1991–1992) i mgr Piotr Siodor (1993–1994). Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Anna Ładomirska, mgr Kazimiera Hałasa, mgr Witold Boguta i mgr Jerzy Księżak.

Zakład Doświadczalny Grabów. W 1958 r. został przejęty od Wojewódzkiego Zjednoczenia PGR w Kielcach. W 1986 r. został odłączony od Zespołu Zakładów Doświadczanych w Puławach. W Zakładzie prowadzono głównie doświadczenia rolnicze i chów bydła mlecznego. Oprócz doświadczeń polowych o tematyce nawozowej,



Doświadczenia polowe ze zbożami w RZD Grabów

płodozmianowej i z zakresu uprawy roślin pastewnych, od 1977 r. w hali wegetacyjnej prowadzono doświadczenia wazonowe. Działalność produkcyjna była nastawiona na uprawę roślin w systemach ekologicznym i konwencjonalnym. Produkcja roślinna, poza polami zajętymi pod doświadczenia, była znacząco ukierunkowana na zabezpieczenie potrzeb paszowych bydła mlecznego. Oprócz doświadczalnictwa polowego ważnym elementem były badania organizacyjno-ekonomiczne i prace związane z oceną technologii produkcji roślinnej (pszenica ozima, pszenżyto ozime, jęczmień



Doświadczenia polowe z łubinami w RZD Grabów

jary) oraz analiza ekonomiczna działalności gospodarczej całego Zakładu. Ponadto realizowano prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: Jan Drozd (1958–1969), mgr Jerzy Niedźwiedzki (1970–1978) i dr Janusz Chróst (1979–2009), a od 2009 r. dr Marek Sowiński. Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Henryk Grześkiewicz, mgr Stanisław Gradka i mgr Zofia Skrzypek (1987–1990).

Zakład Doświadczalny Kępa-Puławy. Początki gospodarstwa Kępa, zwanego również jako Mokradki, sięgały końca XIX w. W 1878 r. Mokradki funkcjonowały jako szkolne pole doświadczalne IGWiL. W 1895 r. do IGWiL włączono gospodarstwo leśne Ruda. Natomiast Kępa wraz z Górną Niwą była częścią Mokradek i od 1893 r. pełniła funkcję obiektu doświadczalnego należącego do IGWiL w Puławach. W 1917 r. Mokradki i folwarki Końskowola, Sadłowice i Michałówka oraz gospodarstwo leśne Ruda zostały przejęte przez PINGW. Po rozwiązaniu PINGW gospodarstwo Kępa–Mokradki przeszło do IHAR, a następnie w latach 1957–1989 było w składzie Zespołu Zakładów Doświadczalnych IUNG Puławy. W 1990 r. zostało usamodzielnione jako Zakład Doświadczalny Kępa-Puławy. W latach 90. XX w. w skład Zakładu weszły gospodarstwa: Kępa-Mokradki (od 1990 r.), Osiny (od 2000 r.), Pulki (od 2011 r.) i Sadłowice (od 2004 r.) oraz las Ruda (od 1990 r.). Zakład Doświadczalny Kępa-Puławy był Zakładem wieloobiektowym o zróżnicowanych glebach i wielokierun-



Sławomir Jurak z bydłem rasy highland w RZD Kępa-Puławy



Naprowadzanie pędów chmielu na druty w RZD Kępa-Puławy

kowej produkcji roślinnej ze zbożami jako wyróżniającą się gałęzią główną. W latach 1951–1990 na Kępie prowadzono doświadczenia z trawami pastewnymi, zbożami i roślinami motylkowatymi oraz chmielem i tytoniem, a w zakresie produkcji zwierzęcej na Mokradkach chów bydła mlecznego. W latach 90. XX w. prowadzono również produkcję szkółkarską drzewek owocowych i uprawę tulipanów na cebulki. Od lat 90. XX w. doświadczenia polowe dotyczyły głównie tematyki płodozmianowej i systemów produkcji roślinnej oraz uprawy roślin na cele energetyczne (Osiny), a także uprawy chmielu i tytoniu (Kępa). W zakresie produkcji roślinnej prowadzona była uprawa zbóż, rzepaku i chmielu oraz produkcja sadownicza i uprawa wikliny na cele energetyczne. Plantacje trwałe są zlokalizowane na Kępie (chmielnik, sad) i w Sadłowicach (wiklina). W 2013 r. na Kępie została wybudowana niewielka chłodnia i punkt sprzedaży detalicznej produktów pochodzących z własnego gospodarstwa. RZD Kępa-Puławy prowadziło również gospodarkę leśną. W przeszłości w strukturze Zakładu był tartak. Od 2015 r. w Zakładzie prowadzono chów bydła mięsnego rasy highland. Ponadto Zakład realizował badania organizacyjno-ekonomiczne i prace związane z oceną technologii produkcji roślinnej (pszenica ozima, pszenżyto ozime, rzepak ozimy) oraz przeprowadzał analizę działalności gospodarczej Zakładu. Realizował także prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri.

Kierownikami gospodarstwa Kępa-Mokradki w latach 1957–1989 byli: inż. Stanisław Borkowski (1957–1974) i inż. Leszek Telec (1974–1989), zaś dyrektorami samodzielnego RZD Kępa-Puławy byli: inż. Leszek Telec (1990–2012), a od 2012 r. mgr Sławomir Jurak. Kierownikiem Działu Naukowego w latach 1990–1992 była inż. Anna Surowiecka.



Dzień kukurydzy w RZD Kępa-Puławy

Zakład Doświadczalny Osiny. W 1937 r. gospodarstwo Osiny było w strukturze PINGW. Powstało z zamiarem założenia sadu pomologicznego i stacji doświadczalnej. W latach 1951–1956 po likwidacji PINGW należało do IHAR, a w 1957 r. w ramach Zespołu Zakładów Doświadczalnych Puławy przekazano je IUNG. W latach 1990–1997 Osiny były samodzielnym RZD, który w okresie (1998–1999) został wydzierżawiony, zaś od 2000 r. włączono go do RZD Kępa-Puławy. W latach 1990–1997 w skład RZD Osiny wchodziło gospodarstwo Pulki.

Przez siedemdziesiąt lat w Zakładzie prowadzona była działalność doświadczalna. Do 1996 r. funkcjonował Dział Naukowy, następnie w 1997 r. utworzono z części pól Stację Doświadczalną Puławy-Osiny, która w tej strukturze funkcjonowała w latach 1997–2007. W latach 2008–2012 działała ona samodzielnie, natomiast w 2013 r. została włączona do Zakładu Kępa-Puławy. W Osinach wykonywane były doświadczenia polowe dotyczące zagadnień płodozmianowych i systemów produkcji roślinnej, technologii produkcji roślin zbożowych i uprawy roślin na cele energetyczne. Zajmowano się także opasem młodego bydła, a także utrzymywano gorzelnię i chmielnik, który pod koniec lat 70. XX w. zlikwidowano ze względu na sąsiedztwo Zakładów Azotowych w Puławach.

Funkcję kierownika Zakładu pełnili: w latach 1957–1989: inż. Stanisław Borkowski, mgr Seweryn Kukuła, Tadeusz Dębek, mgr Ryszard Nieściór i Eugeniusz Próchniak. Dyrektorami RZD Osiny byli: mgr Henryk Wieczorek (1990–1993), Eugeniusz Próchniak (1993–1995) i mgr Stanisław Sułek (p.o. 1996–1997). Działem Naukowym kierowali: mgr Józef Gryka i mgr Alicja Próchniak.

Gospodarstwo Pulki. W latach 1921–1950 gospodarstwo należało do PINGW, a w latach 1951–1956 do Instytutu Zootechniki. Od maja 1956 r. weszło w skład Rolniczego Rejonowego Zakładu Doświadczalnego w Końskowoli, a w 1972 r. zostało przejęte przez IUNG z zamiarem zorganizowania na jego bazie zakładu doświadczalnego uprawy tytoniu. W latach 1972–1989 funkcjonowało w składzie Zespołu Zakładów Doświadczalnych Puławy, w latach 1990–1997 należało do RZD Osiny. W latach 1998–2011 zostało wydzierżawione. W 2012 r. włączono je do RZD Kępa-Puławy.

Zakład Doświadczalny Sadłowice. W 1917 r. gospodarstwo zostało przejęte przez PINGW. W okresie funkcjonowania tego Instytutu w Sadłowicach był Zakład Hodowli Wierzby Koszykarskiej. Po rozwiązaniu PINGW gospodarstwo zostało włączone do IHAR, a w 1957 r. przekazane IUNG. W latach 1957–1989 wchodziło w skład Zespołu Zakładów Doświadczalnych Puławy, a w latach 1990–1996 były samodzielnym RZD, który w latach 1997–2003 był wydzierżawiony. W 2004 r. Zakład włączono do RZD Kępa-Puławy.

W latach 50. XX w. na terenie gospodarstwa Sadłowice prowadzono badania w zakresie hodowli i agrotechniki wierzby koszykarskiej oraz wierzby szybko rosnącej dla przemysłu celulozowego. Arboretum wierzbowe w Sadłowicach było największym obiektem w kraju i obejmowało prawie wszystkie gatunki i odmiany wierzby. Do 1995 r. Zakład prowadził działalność doświadczalną, głównie z zakresu uprawy roślin pastewnych i zbożowych oraz nawodnień deszczownianych. W zakresie produkcji zwierzęcej prowadzono chów bydła mlecznego z wypasem na pastwiskach



Pakowanie wikliny w Zakładzie Doświadczalnym PINGW w Sadłowicach w latach 30. XX w.

deszczowanych. W latach 90. XX w. zlikwidowano chów bydła, a uprawiano porzeczkę czarną i zioła. W nowym stuleciu w Sadłowicach uprawiano zboża, rzepak i wiklinę.

Funkcję kierownika Zakładu pełnili: w latach 1957–1989: inż. Janusz Borkowski, mgr Jan Nieróbca, Witold Wałęga, inż. Marek Ulbrycht, inż. Bogdan Kowalczyk, inż. Stanisław Stobnicki, mgr Jan Mankiewicz i inż. Stanisław Jaszczuk. W latach 1990–1996 dyrektorem Zakładu był inż. Stanisław Jaszczuk. Działem Naukowym w kolejności kierowali: inż. Stanisław Borkowski, mgr Kazimierz Politalski i w latach 1981–1992 mgr Andrzej Kawalec.

Zakład Doświadczalny Werbkowice. Do 1944 r. gospodarstwo było własnością prywatną Teresy Rulikowskiej. W 1945 r. na bazie tego majątku władze powiatu hrubieszowskiego utworzyły Ośrodek Kultury Rolnej, natomiast w 1947 r. gospodarstwo przejęła Wojewódzka Izba Rolnicza z przeznaczeniem na Zootechniczny Zakład Doświadczalny. Po likwidacji Izby Rolniczej Zakład przekazano Związkowi Samopomocy Chłopskiej, a w 1948 r. do PINGW. W 1951 r. po reorganizacji PINGW przejął je IUNG. Siedzibą Zakładu był XIX-wieczny pałac. W skład Zakładu wchodziły Werbkowice i Kotorów. Zakład przeznaczony był do prac nad sposobem gospodarowania na glebach lessowych silnie urzeźbionych, prowadzono doświadczenia związane z użytkami zielonymi – łąki nad Huczwą. Werbkowice były także Zakładem o dużym stopniu specjalizacji w zakresie chowu bydła mlecznego. Od kilku lat dodatkowo, na małą skalę, prowadzono chów koni i hodowlę owiec. Na gruntach ornych uprawiano w Zakładzie rośliny towarowe – pszenice (ozimą i jarą) i buraka cukrowego, a także jako uzupełnienie bazy paszowej dla bydła - kukurydzę na kiszonkę i mieszankę motylkowato-trawiastą. Oprócz doświadczalnictwa polowego ważnym elementem były badania organizacyjno-ekonomiczne i prace związane z oceną technologii produkcji



Siedziba RZD Werbkowice



Chów bydła mlecznego w RZD Werbkowice

roślinnej (burak cukrowy, pszenica ozima) oraz analizy ekonomiczne działalności gospodarczej Zakładu. W Zakładzie realizowano także prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri. Placówka współpracowała z ośrodkami naukowo-edukacyjnymi oraz izbami rolniczymi i sąsiadującymi producentami rolnymi.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Erwin Sławikowski (1950–1968), dr Tadeusz Zaleski (1968–1969), inż. Lech Pulikowski (1969–1975), mgr Lechosław Drąg (1975–1977), inż. Bogdan Kowalczyk (1977–1993), mgr Jerzy Tomaszewski (1994–2010), a od 2010 r. dr Piotr Kozera. Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Julian Gajda (1951–1953), dr Tadeusz Zaleski (1954–1976), mgr Tadeusz Wronka (1977–1978), Waldemar Witkowski (1978-1992). Kierownikami ds. naukowych byli: Tadeusz Zaleski (1956–1976), Tadeusz Wronka (1977–1978) i mgr Waldemar Witkowski (1978–1991).

Zakład Doświadczalny Wielichowo. W 1950 r. IUNG przejął od PINGW majątek w Wielichowie. Zakład składał się z dwóch samodzielnych gospodarstw – Wielichowa (siedziba) i Zielęcina oraz dwóch mniejszych – Kołnierza i Ziemin. Siedzibą Zakładu był pałac pochodzący z początku XIX w.

W XX w. w obydwu gospodarstwach prowadzono chów bydła mlecznego i trzody chlewnej (tucz w Wielichowie, chlewnia macior w Zielęcinie). W zakresie produkcji roślinnej w warunkach Wielichowa dominowała uprawa zbóż i ziemniaka przemysłowego dla gorzelni, a w Zielęcinie uprawa buraka, pszenicy i roślin oleistych. Zakład specjalizował się w doświadczeniach polowych z zakresu uprawy roślin oleistych, go-

spodarki paszowej, nawadniania i płodozmianów. Prowadził też doświadczenia na łąkach w dolinie rzeki Obry, głównie na łące zwanej Kołnierzem. W 1992 r. zlikwidowano Dział Naukowy i zakończono prowadzenie ścisłych doświadczeń polowych. W 2002 r. sprzedano Zielęcin, a w latach 1994–2009 Zakład Wielichowo został wydzierżawiony spółce pracowniczej, której przewodniczył Tadeusz Fórmanowicz. W 2010 r. została zniesiona dzierżawa Wielichowa.

Gospodarstwo było ukierunkowane na produkcję zbóż (pszenica, pszenżyto, żyto). Uprawiano także rzepak ozimy, burak cukrowy, len i gorczycę na nasiona. W Zakładzie oprócz produkcji rolniczej i doświadczeń polowych ważnym elementem były badania organizacyjno-ekonomiczne i prace związane z oceną technologii produkcji roślinnej (pszenżyto ozime, żyto ozime, rzepak ozimy) oraz analizą ekonomiczną działalności gospodarczej. Ponadto realizowano prace w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: dr Marian Falkowski (1950–1952), inż. Marian Szomek (1953–1954), inż. Edward Frankiewicz (1955–1957), inż. Władysław Neuser (1958–1964), mgr Michał Priebe (1964–1968), inż. Władysław Roszkowski (1968–1977), inż. Bernard Domagała (1978–1982), mgr Mieczysław Patan (1982–1989), mgr Genowefa Feldgebel (1989–1990), mgr Tadeusz Fórmanowicz (1990–1993), od 2010 r. mgr Urszula Koziołek. Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Mi-



Siedziba RZD Wielichowo



Młocka zbóż z doświadczeń w RZD Wielichowo (Wielichowo 1951 r.)

chał Priebe (Zielęcin 1951–1964 i 1968–1979), dr Antoni Parfianowicz (1953–1960), mgr Jadwiga Ładomirska (1968–1974), mgr Michał Borysiak (1979–1984), mgr Genowefa Feldgebel (1984–1988), mgr Tadeusz Fórmanowicz (1988–1989) i mgr Barbara Sikora (1990–1992).



Młocka zbóż z doświadczeń w RZD Wielichowo (Zielęcin 1951 r.)

Zakład Doświadczalny Wierzbno. Zakład powstał w 1956 r. z gospodarstwa przejętego od PGR. Siedzibą Zakładu był pałac z połowy XIX w. otoczony parkiem krajobrazowym ze starodrzewiem. Produkcja rolnicza była prowadzona w trudnych warunkach siedliskowych i organizacyjnych, bowiem Zakład gospodarował na glebach słabych klasy V i VI, o niekorzystnym ukształtowaniu rozłogu pól uprawnych (duże rozczłonowanie). W latach 1956–1990 w Zakładzie prowadzono badania głównie z zakresu uprawy, nawożenia i nawodnień deszczownianych oraz uprawy ziemniaka, zbóż i roślin pastewnych, a także organizacji bazy paszowej. W 1992 r. z powodu braku zleceń z Instytutu na prowadzenie działalności doświadczalnej zlikwidowano Dział Naukowy. Wiele lat gospodarstwo było objęte badaniami organizacyjno-ekonomicznymi oraz prowadziło prace nad oceną technologii produkcji roślinnej (żyto i pszenżyto ozime). W zakresie produkcji roślinnej w gospodarstwie prowadzono uprawę zbóż i ziemniaka (sadzeniak i na potrzeby własne gorzelni), a w produkcji zwierzęcej chów bydła mlecznego i opas młodego bydła oraz fermę drobiową (brojlery i pisklęta jednodniowe). Od nowego stulecia na polach uprawnych prowadzona była produkcja zbóż, głównie żyta i pszenżyta ozimego. Natomiast działalność w zakresie wylęgu drobiu była nadal jednym ze sposobów poprawy wyników ekonomicznych Zakładu gospodarującego na słabych glebach. W 2015 r., po zakończeniu 20-letniej współpracy z Zakładem Wylęgu Drobiu „Interferm", Zakład wszedł na rynek drobiarski jako samodzielny Zakład Wylęgu Drobiu. Ponadto w Zakładzie prowadzono opas młodego bydła rzeźnego. Zakład współpracował z lokalnym samorządem i rolnikami w zakresie doradztwa rolniczego i upowszechniania zasad dobrej praktyki rolniczej.



Siedziba RZD Wierzbno



Wylęganie piskląt w RZD Wierzbno

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Wiktor Kmieciak (1956–1959), dr Augustyn Ponikiewski (1960–1961), inż. Krystyna Leska (1961–1971), mgr Józef Bialic (1971–1992), inż. Elżbieta Burzyńska (1992–2005), inż. Stanisław Koźlicki (2006–2012) i od 2012 r. mgr Jarosław Koźlicki. Kierownikami Działu Naukowego byli: inż. Krystyna Leska (1958–1962), dr Mariusz Fotyma (1963–1966), mgr Józef Pikul (1967–1975), dr Janusz Chróst (1976–1978) i inż. Stanisław Gruszczyński (1979–1992).

Zakład Doświadczalny Żelisławki. Gospodarstwo Żelisławki było w użytkowaniu Centralnego Zarządu Przemysłu Cukrowniczego. W 1950 r. na jego bazie powstała stacja doświadczalna, której celem były badania nad plonowaniem buraka cukrowego i roślin oleistych. Od marca 1952 r. obiekt stanowił majątek IUNG z przeznaczeniem na Zakład Doświadczalny, w którym podjęto badania z zakresu zagospodarowania gleb lekkich z wykorzystaniem roślin motylkowatych, uprawy roślin oleistych i ograniczania erozji gleb. Siedzibą Zakładu był pałac z początku XIX w. otoczony parkiem krajobrazowym.

Do lat 90. XX w. Zakład prowadził doświadczenia polowe z uprawą zbóż, roślin pastewnych oraz nawożeniem i wapnowaniem gleb. W 1992 r. zlikwidowano Dział Naukowy, a tym samym zakończono prowadzenie ścisłych doświadczeń polowych. Wówczas w Zakładzie prowadzono chów bydła mlecznego i żywca oraz trzody chlewnej. W 2007 r. zlikwidowano chów bydła, a nieco wcześniej trzody chlewnej.

W nowym stuleciu działalność Zakładu była ukierunkowana na produkcję roślinną w zakresie uprawy zbóż, rzepaku i buraka cukrowego. Ponadto prowadzono badania o tematyce organizacyjno-ekonomicznej oraz związane z oceną technologii



Siedziba RZD Żelisławki

produkcji roślinnej (burak cukrowy, pszenica ozima), a także doświadczenia demonstracyjne z odmianami rzepaku i pszenicy. Zajmowano się także pracami w ramach monitoringu suszy rolniczej i projektu LCAgri. Zakład prowadził współpracę z firmami pracującymi na rzecz rolnictwa.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: mgr Michał Szypowski (1952–1962), inż. Stanisław Rasiński (1963–1970), mgr Henryk Skalski (1971–1992), mgr Zdzisław Herstowski (1993–1999) i od 1999 r. mgr Sławomir Żur. Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Tadeusz Parowski (1953–1971), mgr Lechosław Drąg (1972–1975), inż. Marek Płożański (1975–1978), mgr Zbigniew Małkowski (1979–1982) i mgr Elżbieta Wyskwar (1982–1991).

Zakład Doświadczalny Jastków. Zakład został przejęty przez IUNG w 1972 r. od PGR. Na jego bazie zorganizowano Zakład Doświadczalny Hodowli i Uprawy Chmielu. Siedzibą Zakładu był pałac z końca XIX w., który Instytut sprzedał Urzędowi Gminy w Jastkowie. W 1972 r. do Zakładu włączono gospodarstwo Garbów z plantacją chmielu, a w latach 1987–1990 w jego strukturze było również gospodarstwo Antopol prowadzące wówczas produkcję szkółkarską drzew owocowych. Na terenie Zakładu w latach 1972–1992 funkcjonował Zakład Mechanizacji Produkcji Roślinnej zajmujący się głównie projektowaniem maszyn i urządzeń do produkcji chmielarskiej. W 2001 r. Zakład przekształcono w Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Zakład specjalizował się w uprawie chmielu i ten kierunek był przedmiotem prac

doświadczalnych związanych z mechanizacją uprawy i zbioru oraz suszarnictwem chmielu. Prowadzono również produkcję sadowniczą oraz chów bydła mlecznego i opasowego, który zakończono w 1999 r. W Zakładzie uprawiano pszenicę i buraka cukrowego. Spółka Jastków była jednym z wiodących producentów surowca chmielarskiego, z około 2% udziałem w krajowej produkcji chmielu.

Funkcję dyrektora Zakładu pełnili: Stanisław Szczepaniuk (1972–1979), mgr Zdzisław Karpeta (1979–2000), a od 2001 r. prezesem spółki była mgr Hanna Hołaj. Kierownikami Działu Naukowego byli: mgr Stanisław Wójtowicz (1973–1975), mgr Zdzisław Karpeta (1976–1979), mgr Adam Zięzio (1980–1983), mgr Helena Sularz (1984–1985) i mgr Teresa Kot (1986–1992).

Gospodarstwo Garbów. W okresie przynależności do PINGW Garbów był gospodarstwem, w którym prowadzono prace badawcze nad chmielem. Po likwidacji PINGW, w latach 1951–1956 gospodarstwo specjalizujące się w produkcji chmielarskiej wchodziło w skład IHAR, a następnie IUNG i w latach 1957–1971 funkcjonowało w Zespole Zakładów Doświadczalnych Puławy. W 1972 r. gospodarstwo zostało włączone do Zakładu Doświadczalnego Hodowli i Uprawy Chmielu w Jastkowie, a w 2000 r. sprzedane.



Chmielnik w maju w RZD Jastków Spółka z o.o

PLACÓWKI WYWODZĄCE SIĘ Z PINGW DZIAŁAJĄCE W PUŁAWACH

Tradycje przedwojennego PINGW kultywowane były na terenie Puław także przez inne placówki naukowe wywodzące się z tego Instytutu. Były to Państwowy Instytut Weterynaryjny, Instytut Ogrodnictwa – Oddział Pszczelnictwa oraz Biowet Puławy Sp. z o.o.

PAŃSTWOWY INSTYTUT WETERYNARYJNY. Instytut swoje tradycje wywodził zarówno z PINGW, jak i z Marymonckiego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego przeniesionego w 1862 r. do Puław, gdzie wykładany był przedmiot weterynaria. Po I wonie światowej badania w zakresie nauk weterynaryjnych były prowadzone w Dziale Weterynarii INGW, a następnie PINGW. W okresie drugiej wojny światowej utworzono w ramach Instytutu Krajowy Zakład Weterynaryjny.

Najwcześniej został oddzielony od PINGW Wydział Weterynaryjny. W 1945 r. przekształcono go w samodzielną instytucję naukową – Państwowy Instytut Weterynaryjny. Powołanie samodzielnej placówki naukowej zostało zainicjowane przez grupę Witolda Stefańskiego. Duże zasługi w powstaniu Instytutu położył także kierownik Wydziału Weterynaryjnego Kazimierz Zagrodzki. To dzięki jego zaangażowaniu jeszcze przed wojną wybudowano w stanie surowym gmach obecnej siedziby Instytutu.



Siedziba Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – PIB w Puławach

Nowo powstały Instytut był bardzo rozbudowany pod względem organizacyjnym. Swoim zasięgiem obejmował on nie tylko jednostki naukowe zlokalizowane w Puławach i Bydgoszczy, ale również podlegały mu zakłady produkujące szczepionki i surowice oraz wojewódzkie zakłady higieny weterynaryjnej – funkcjonujące jako laboratoria diagnostyczne.

Początkowo głównym zadaniem Instytutu była produkcja biopreparatów i diagnostyka chorób zakaźnych i niezakaźnych zwierząt, a w mniejszym stopniu praca naukowa. Jednak w miarę upływu czasu działalność naukowa rozwijała się coraz wydatniej i przyjmowała charakter działalności planowej. Niewątpliwie sprzyjającą temu okolicznością było oddzielenie w 1952 r. od Instytutu zakładów produkcyjnych oraz przejęcie w 1960 r. wojewódzkich zakładów higieny weterynaryjnej przez administrację weterynaryjną. Wówczas w Państwowym Instytucie Weterynaryjnym powstały nowe zakłady i pracownie, w tym Zakład Pryszczycy w Zduńskiej Woli, Zakład Badań nad Leptospirozą we Wrocławiu oraz Zakład Technologii i Kontroli Leków w Warszawie. W kolejnych latach utworzono nowe zakłady i pracownie naukowe w Puławach, Gdańsku, Poznaniu, Bydgoszczy i Swarzędzu. Wszystkie te zmiany pozwoliły na skoncentrowanie wysiłku przede wszystkim na pracy naukowej, rozwiązywaniu problemów istotnych dla podniesienia zdrowotności pogłowia zwierząt, higieny żywności pochodzenia zwierzęcego i tworzeniu naukowych podstaw dla skutecznej działalności służby weterynaryjnej.

Ukształtowana wówczas struktura organizacyjna Instytutu obejmowała zakłady i pracownie reprezentujące określone dyscypliny naukowe, jak: bakteriologia, wirusologia, parazytologia, biochemia, patomorfologia, farmakologia, toksykologia, fizjopatologia rozrodu i gruczołu mlekowego, higiena zwierząt i higiena żywności pochodzenia zwierzęcego, zajmujące się chorobami poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (bydło, owce, trzoda chlewna, konie, drób, zwierzęta mięsożerne i futerkowe, ryby, pszczoły) oraz prowadzące badania nad istotnymi dla hodowli zwierząt chorobami, jak: pryszczyca, gruźlica, bruceloza, leptospiroza, enzootyczna białaczka bydła czy choroby niedoborowe.

W miarę upływu lat niektóre zakłady i pracownie, zwłaszcza te, które były zlokalizowane poza Puławami, były stopniowo likwidowane, przekształcane lub łączone z innymi zakładami. W efekcie tych działań pozostały jedynie zakłady znajdujące się w Puławach oraz Zakład Pryszczycy w Zduńskiej Woli.

INSTYTUT OGRODNICTWA – ZAKŁAD PSZCZELNICTWA swoje tradycje wywodził zarówno z PINGW, jak i z Marymonckiego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego przeniesionego w 1862 r. do Puław, gdzie wykładany był przedmiot pszczelarstwo.

Po pierwszej wojnie światowej i utworzeniu INGW oraz PINGW wydzielony był najpierw Zakład Pszczelnictwa, z czasem przekształcony w Dział Pszczelarski funkcjonujący w ramach Wydziału Produkcji Zwierzęcej kierowanego przez Jana Białobo-



Wieloletnia siedziba Oddziału Pszczelnictwa Instytutu Ogrodnictwa – PIB w Puławach

ka. Ponadto od 1935 r. funkcjonował w PINGW Pszczelniczy Zakład Doświadczalny kierowany przez Antoniego Demianowicza. Dzięki staraniom Stanisława Jasińskiego, a w 1937 r. także Antoniego Demianowicza udało się włączyć go do struktur PINGW w Puławach.

Po rozwiązaniu PINGW 1 lutego 1946 r. za zgodą Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych Pszczelniczy Zakład Doświadczalny i Dział Pszczelarski włączono w strukturę organizacyjną Lubelskiej Izby Rolniczej w Lublinie. Na początku zorganizowano Wydział Pastwisk Pszczelich, Wydział Chemii i Technologii, Wydział Higieny Pszczół, Wydział Oświaty oraz Zakład Hodowli Matek. Pod koniec 1946 r. zaczęto likwidować izby rolnicze. W związku z zaistniałą sytuacją Instytut Pszczelarski próbowano włączyć do PINGW w Puławach, co nie udało się i ostatecznie został włączony do Centralnego Związku Samopomocy Chłopskiej.

Ten trudny okres trwał niewiele ponad rok. W 1948 r. Instytut został włączony do PINGW, ale jako Dział Pszczelarski. Zgodnie ze strukturą organizacyjną PINGW dawne wydziały stały się zakładami. Siedziba jednak dalej pozostała w Lublinie. Z dniem 1 września 1950 r. pszczelnictwo zostało przydzielone Instytutowi Zootechniki w Krakowie w formie Oddziału Pszczelarskiego. Natomiast już 1 stycznia 1951 r. włączono Oddział Pszczelarski do Instytutu Sadownictwa w Skierniewicach. W Instytucie tym pszczelnictwo uzyskało pełną niezależność w zakresie merytorycznym. Siedziba nadal pozostawała w Lublinie. Przeniesienie placówki z Lublina do Skierniewic nastąpiło w końcu 1955 r. Przedtem jednak zaistniała szansa na utworzenie samodzielnego Instytutu Pszczelarskiego, do czego w końcu nie doszło wskutek zmiany koncepcji organizacji nauk rolniczych, w których postawiono na wielkie placówki badawcze.

W 1963 r. przemianowano go na Oddział z trzema Zakładami: Gospodarki Pasieczne, Chemii i Technologii Produktów Pszczelich i Botaniki Pszczelarskiej.

Ze względu na skromne warunki w Skierniewicach, a także brak pożytków pszczelich w tym rejonie, które nie sprzyjały badaniom pasiecznym Oddział przeniesiono do Puław, gdzie od lat istniał Sadowniczy Zakład Doświadczalny „Górna Niwa" (także spadkobierca PINGW).

BIOWET Puławy Sp. z o.o. Tradycje puławskich nauk weterynaryjnych w zakresie poszukiwania preparatów leczniczych na choroby zwierząt także sięgały 1862 r., gdy Puławy stały się siedzibą uczelni pod nazwą Instytutu Politechnicznego Rolniczo-Leśnego, w którego strukturze znajdowały się nauki weterynaryjne. Po pierwszej wojnie światowej, w wyniku zmian polityczno-terytorialnych i odzyskania przez Polskę niepodległości, w Puławach powstał INGW, przekształcony następnie PINGW. Po powstaniu nowego Instytutu utworzono w nim Dział Higieny i Lecznictwa Zwierząt z Zakładem Kultury Szczepionek Ochronnych. W latach 1927–1935 funkcjonował Wydział Serologiczny kierowany przez Feliksa Jaroszyńskiego.

Początki produkcji leków w Puławach – Michałówce sięgały 1920 r., kiedy na terenach odradzającego się państwa polskiego pojawił się księgosusz – bardzo zakaźna choroba objęta urzędowym obowiązkiem zwalczania. Wówczas założono w PINGW wytwórnię surowicy antyksięgosuszowej. Pierwszą partię tej surowicy uruchomiono już 6 marca 1921 r.

Po zwalczeniu księgosuszu działalność Wytwórni w Puławach – Michałówce nie została zakończona. Nadal na Wydziale Serologicznym PINGW prowadzono produkcję różnych biopreparatów leczniczych. W lipcu 1935 r. Wydział Serologiczny przekształcono w Wydział Weterynaryjny. Wytwarzano tu głównie biopreparaty



Siedziba Biowetu w Puławach – Michałówce

przeciw takim chorobom, jak: różyca świń, cholera drobiu, zołzy koni, wąglik, pomór świń, księgosusz bydła.

Pracę wytwórni w Puławach – Michałówce znacząco ograniczył wybuch II wojny światowej. W latach okupacji niemieckiej 1939-1944 produkcja została bardzo zredukowana i dostosowana do potrzeb okupanta. Zniszczeniu bądź utracie uległa cenniejsza aparatura i urządzenia, które po wyzwoleniu szybko odbudowano.

W czerwcu 1945 r., gdy utworzono Państwowy Instytut Weterynaryjny, Wydział Produkcji Szczepionek znalazł się w jego strukturze organizacyjnej.

W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na leki weterynaryjne w styczniu 1952 r. utworzono samodzielne zakłady produkcji leków weterynaryjnych, m.in. Puławskie Zakłady Przemysłu Bioweterynaryjnego Biowet. W latach 1955–1958 wybudowano Oddział Produkcji szczepionki przeciw pomorowi świń, zaplecze techniczne, uzbrojono teren w instalacje technologiczno-energetyczne, postawiono budynki socjalne. Od 1 stycznia 1967 r. cała produkcja znalazła się wyłącznie w Puławach – Michałówce.

Bibliografia

1. Baran J.Z.: Geneza i rozwój bibliotek: Instytutu Agronomicznego w Marymoncie oraz Gimnazjum Realnego w Warszawie, [maszynopis], Lublin 1992.
2. Błażejewski S., Kutta J., Romaniuk M.: Bydgoski Słownik Biograficzny. Tom II. Bydgoszcz 1995. ISBN 83-85327-27-4, str. 28.
3. Bort Z.: Przepisy prawne Instytutów Rolniczych w Marymoncie i Puławach (1816–1939), Puławy 1983.
4. Chwalibóg T.: Wspomnienia puławskie. Wydawnictwo Stowarzyszenia Wychowańców Byłego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Warszawa 1933.
5. Domosławska-Baraniecka M.: Wspomnienie o profesorze Teofilu Cichockim w setną rocznicę śmierci", Roczniki Glebozawcze LI NR 1/2, Warszawa 2000, s. 135–138.
6. Flatt B.: Wiadomość historyczna o Instytucie agronomicznym w Marymoncie, Warszawa 1830.
7. Godlewski T.: Marymontczycy, [w:] „Mówią Wieki", nr 3/1964, s. 6-9.
8. Gonet Z.: Księga pamiątkowa IUNG. Wyd. IUNG, Puławy 2000.
9. Gorczyński W.: Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych stacji sobieszyńskiej. [w:] Pamiętnik Fizyograficzny, t. XXII. Warszawa: Druk K. Kowalewskiego, 1881.
10. Harasim A.: Zarys organizacji i działalności Rolniczych Zakładów Doświadczalnych w latach 1950–2015. Wyd. IUNG-PIB Puławy 2016, s. 100.
11. Kaczorowski B. (red.): Encyklopedia Warszawy, Warszawa 1994.
12. Karpowiczowa L.: Słownik biologów polskich (redaktor Stanisław Feliksiak), PWN, Warszawa 1987, s. 61.
13. Król A.: Marymont: dzieje letniej rezydencji Jana Sobieskiego, Augustów II i III oraz Instytutu Agronomicznego. [w:] „Rocznik Warszawski", tom 1/1960, s. 35-79.
14. Krzeptowska-Moszkowicz I.: Emil Godlewski Senior (1847–1930) Pionier polskiej fizjologii roślin PAU T.10, 2010.
15. Księga pamiątkowa. Jubileusz 50-lecia (1950-2000). Wyd. IUNG, Puławy 2000.
16. Praca zbiorowa: Wielka encyklopedya powszechna ilustrowana, t. XXXI, hasło Instytut Agronomiczny i Leśniczy. Warszawa: Drukarnia Tadeusza Jezierskiego, 1902, s. 14-17.
17. Strzemski M. (red.): Pamiętnik puławski – Puławy 1862-1962 – zeszyt jubileuszowy. Wyd. PWRiL, Warszawa 1965.

18. Strzemski M.: Instytut Agronomiczny w Marymoncie (w 150 rocznicę powstania pierwszej polskiej uczelni rolniczej). [w:] „Postępy Nauk Rolniczych", nr 2/1966, s. 131-138.
19. Strzemski M.: Instytut Agronomiczny w Marymoncie (1816-1862), Puławy 1980.
20. Strzemski M.: Panicze z marymonckiej mąki, Puławy 1986.
21. Strzemski M.: Niech nam żyją te Puławy. Wyd. IUNG Puławy, 1986.
22. Strzemski M.: Pod znakiem Pingwina. Wyd. IUNG Puławy, 1986.
23. Syska H.: Wojciech Bogumił Jastrzębowski. Opowieść, Warszawa 1954.
24. Śródka A.: Uczeni polscy XIX i XX stulecia, tom I: A-G, Agencja Wydawnicza ARIES, Warszawa 1994, s. 86-88.
25. Wawrzykowska-Wierciochowa D.: Najdziwniejszy z adiutantów – opowieść o Annie Henryce Pustowójtównie. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1968, s. 502.
26. Zujewicz M.: Jerzy Beniamin Flatt – założyciel pierwszej polskiej uczelni rolniczej, [w:] Rolniczy Magazyn Elektroniczny, Centralna Biblioteka Rolnicza, listopad 2004.
27. 70 lat działalności Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. Księga biogramów pracowników IUNG. Wyd. IUNG-PIB, Puławy 2020.

Indeks nazwisk

Abramczyk Barbara 448
Abramczyk-Pająk Anna 438
Abramek Ewa 448
Abramek-Pajurek Magdalena 543
Adamczyk Michał 573
Adamczyk Roman 573, 581
Adamczyk Wacława 438
Adamczyk Zbigniew 590
Adamek Teresa 438
Adametz Leopold 178
Adamiec-Gracki Ireneusz 376
Adamiecki S. 224
Adamowicz Maria 438
Adamska Zofia 438
Adamski Michał 23
Adamus Maria 404, 413, 496, 508
Agacka-Mołdoch Monika 437
Albrycht Jan 133
Albrychtowie 132, 133, 139
Aleksander Regina 403
Aleksandrowicz Edyta 493
Altman Chil 124, 129
Ałow Aleksandr 110, 111
Ambroziak Antoni 438
Andlauer S. 214
Andriolli Michał 132
Andruszczak Elżbieta 413
Anioł Andrzej 355
Antas Andrzej 573, 581
Antoniak Monika 483, 495
Antoniewski Stanisław 192, 214
Antonowicz Afinogen 82
Antosz Marian 209
Antoszka 139
Apuchtin Aleksandr 106, 141, 147
Araźna Irena 437
Araźna Janina 517
Arbuzow Aleksandr 110
Arczewska Regina 552
Armfeld Aleksander 82
Arnikowska Teresa 393, 403
Arnoldi Władimir 110
Arnsztajnowa Franciszka 41
Babski Franciszek 66
Bac Stanisław 236, 246, 379
Backiel Krystyna 320, 571
Backiel Marcin 573
Baćkowska Marlena 376
Badowski Marek 402
Badziak Radosław 543
Bagińska Helena 438
Bajer Aniceta 590
Bajson Elżbieta 448, 557, 565
Bajson Elżbieta 559
Bakowski Bernard 418
Bal Joanna 344, 532
Banach Paweł 403
Bany Izabela 543
Bany Marek 532
Bańka Krystyna 518
Bar Adam 23
Barakow Piotr 79, 108, 109, 110, 111, 115, 123
Baranowski Ryszard 418
Baranowski Stanisław 376
Barańska Barbara 356, 565, 573
Barańska Jadwiga 465, 573
Barański Eugeniusz 376
Barański Jerzy 376
Barański Radosław 543
Barbacki Stanisław 254
Barbacki Stefan 172, 210, 471, 482, 484, 593
Barbaś Stanisława 386
Barciński Antoni 19
Barłoga Ryszarda 418
Barnaś Małgorzata 543, 573
Bartosiewicz Beata 376
Bartuzi Katarzyna 557
Bartuzi Katarzyna 559
Bartuzi Marta 483
Baryłka Alina 509
Baryłka Krystyna 518
Baryłka Monika 573
Basiński Klemens 66
Bassalik Kazimierz 157, 162, 441
Batalin Michał 496, 508
Batorowa Jadwiga 552
Bawolska Maria 247, 252, 257, 423, 437, 536
Bawolski Stanisław 471, 482
Bażanow Alieksiej 87, 95
Bażant Janina 517

Bączkowska Janina 376
Bednarz Halina 413
Behrens B.W. 230
Belgowskij Iwan 115
Belowska Teresa 518
Bełza Józef 18, 23, 24
Bentkowski Tomasz 573
Berbeć Adam 456
Berbeć Apoloniusz 258, 265, 433, 437
Berbeć Halina 438
Berbeć Jan 422, 425, 426, 427, 437
Berbeć Tytus Jan 337
Berdau Feliks 48, 49, 50, 51, 82, 83
Berek „Bankier" 130
Berek 129
Bereza W. 171, 209
Berg Fryderyk 82
Berg Nikołaj 60, 65
Berg Władimir 82
Berliński Jerzy 448
Bernat Janina 571
Bernhardt August Fryderyk 23
Bewad Iwan 82, 83, 110
Bezradecki Sergiusz 210
Bialic Józef 612
Białek Agata 356, 573
Białobok Jan 177, 213
Białobok S. 213
Białodub-Pantera Halina 418
Biały Zbigniew 355
Bibow Aleksandra 356
Biedrzycki Stefan 23, 112
Bielajew Władimir 109, 110
Bielak Janina 470
Bielawska Barbara 495
Bielawska Małgorzata 376
Bielińska Anna 214
Bieńkowski Jerzy 465
Bieńkowski Zdzisław 470
Biernacki Alojzy 13
Biesiacki Aleksander 376
Bilewicz (Bielewicz) Ignacy 67
Bilińska Lidia 324
Bilińska-Skowron Barbara 337, 448
Biliński Franciszek 531
Birecka Helena 496, 508, 511, 517
Bis Kazimierz 270, 460, 461, 465
Biskupski Andrzej 418
Blaim Kazimierz 346, 355, 511
Blum-Wiącek Joanna 403
Błachowicz Bolesław 403
Błaszczak Ewa 483
Błoch Zuzanna (ob. Jarosz) 337, 344
Bochniarz Alina 531, 536
Bochniarz Józef 471, 473, 482
Bochniarz Maria 482
Bochra Tomasz 356
Boettner Rudolf 112
Bogdanowicz Michał 465
Bogdanowski Janusz 319
Bogenhardt 133
Bogenhardtowie 132
Boguccy 133
Bogucki Ludwik 24
Boguń Czesław 376
Bogusławski Władysław 132
Boguszewski Wacław 496, 497, 508, 592
Boguta Witold 601
Bojarszczuk Jolanta 320, 482
Bolesławska Dominika 543
Bolibrzuch Edward 376
Boratyński Kazimierz 254, 404, 405, 409, 413, 496, 508
Boreczek Beata 543
Borek Robert 337, 361
Borelowski „Lelewel" Marcin 65
Borkowska Urszula 423, 437
Borkowski Janusz 607
Borkowski Stanisław 604, 605, 607
Bornus Aleksy 532
Borowiecka Iwona 532, 535, 536
Borowiecki Jerzy 471, 473, 482, 548, 552
Borowik Józef 193, 202, 215
Borowska M. 214
Borowska Maja 543
Borowska W. 177
Borówka Marian 438
Bors Jerzy 418
Bors Urszula 418
Bortkiewicz Antoni 344
Bortniak Marcin 393
Borysiak Michał 609
Borzęcka Aldona 543
Borzęcka Magdalena 337, 361
Bral Waldemar 403
Brandl Konrad 24
Branke Władimir 111
Braun Józef 67
Broda Antoni Stefan 216
Brodzik Albin 573
Broniewiczowie 132, 133
Bronikowski Wiktor 216, 237

Bruzda Jolanta 376
Bryguła Ryszard 573
Brylak Józefa 413
Brzeski Marcin 532
Brzostowski Michał 49
Brzozowski Wacław 376
Buciek I 129
Budrin Dymitr 151
Budrin Piotr 82, 110, 147, 148
Budziński Stanisław 24
Budzyńska Krystyna 320, 376
Bugayski W. 215
Bujak Franciszek 192, 216, 458
Bujak Julian 595
Bukowski Jerzy 403
Bulewski Tytus 67
Burczyk Henryk 259, 496, 508, 597
Burczyk Piotr 597
Burda Stanisław 355
Burghardt Bogusława 393, 403
Buryj Nikołaj 111
Bury-Zaleska Jadwiga 319, 379, 380, 386
Burzyńska Elżbieta 612
Butkiewicz Władimir 110
Byczkowski Aleksy 496, 508
Bykow Michaił 82
Byszewski Antoni 112
Capała (Kozak) Małgorzata 337
Capała Waldemar 337, 470
Cebulski A. 171
Cegielski Marian 601
Celuch Teresa 438
Cena Barbara 552
Chabros Edyta 376
Chajdas Ewa 403
Chamiec Józef Jaxa 112
Chebdowska Barbara 552
Chełmiński Maksymilian 23
Chęć Barbara 543
Chiszczyński Zygmunt 237
Chludzinskij Wiktor 82
Chłopecka Anna 376
Chłopecki Kazimierz 524, 531, 546, 548, 552
Chmielewski Gracjan 67
Chmielewski Jan 265, 376
Chmielewski Jerzy 376
Chmielewskij Wikientij 82, 83, 110
Chmielowski Adam 67
Chodulska-Filipowicz Lidia 601
Choina-Kozak Marianna 573
Choina-Kozak Maryla 565
Chojnacki Adam 508
Chojnowski Mieczysław 465
Cholewa Zdzisław 518
Cholewińska Bronisława 594, 594
Chomicz Jan 112
Christiansen-Weniger Fritz 227, 230, 231
Chroboczek Emil 232
Chróst Janusz 603, 612
Chruszczow Aleksandr 65
Chwalibóg Tadeusz 224, 225
Ciarkowska Barbara 356
Ciastoń Józef 470
Cichocki Teofil 23, 24, 48, 49, 50, 52, 82
Ciecholewski Zbyszko 465
Cieciszowski Adam 131
Ciepiel Jarosław 448
Ciepiel Joanna 376
Ciepielewska Barbara 483
Ciepielewski Janusz 438
Cieszkowski Teodor 65
Cieśla Łukasz 355
Cieślak Zofia 495
Ciołek Gerard 319
Ciota Grzegorz 438
Ciotucha Olga 509
Ciućman Franciszek 591
Ciurkowska Renata 554
Curzytek Jan 216
Cwojdziński Wojciech 508
Cwykiel Stefan 601
Cwykiel Tadeusz 601
Cybulska Halina 590, 591, 592
Cymanowie 133
Cyngier Nikołaj 110
Cywka Jadwiga 509
Czaban Alina 376, 386
Czaban Janusz 448
Czaja Eleonora 448
Czajkowska-Strzemska Jadwiga 448
Czajkowski Łukasz 532
Czaki Anicet 17
Czaki Wanda 532
Czapelski Tadeusz 132
Czaplicki Jan 223
Czapski Franciszek 231
Czarnecka Diana 438
Czarnobil Zuzanna 438
Czarnocka Jadwiga 172, 209
Czarnocka Maria 214
Czech Henryk 322, 572, 573
Czekanowska Maria 536

Czelincew Aleksandr 111, 115
Czerniawska Wanda 413
Czernyj Aleksandr 115
Czerwińska Krystyna Maria 237, 448
Czopek Andrzej 573
Czopek Katarzyna 482
Czopek Władysława 438
Czuba Roman 256, 264, 311, 387, 404, 406, 409, 410, 413
Czubacka Anna 437
Czubak Anna 438
Czyż Artur 403
Czyż Ewa Antonina 376
Czyżewski Antoni 68
Dankowski Aleksander 413
Daszewski M. 214
Daszkiewicz Bohdan 214
Dąbrowska Małgorzata 559, 565
Dąbrowska Stanisława 437
Dąbrowski Jarosław 59
Dąbrowski Józef 319, 422, 437
Dąbrowski Wacław 232
Dąbrowski Walerian 376
Dąbrowski Władysław 214
Debaene Guillaume 376
Decka-Cywińska Ewa 532
Decowska Barbara 437
Dec-Plewka Stanisława 448
Deja Walentyna 376
Dejcz Wiktor 110
Delone Nikolaj 110
Dembiński Felicjan 248, 254, 312
Demel Kazimierz 216
Demidowicz Gustaw 328, 329, 337
Depta Anna 437
Deputat Barbara 344
Deputat Tadeusz 337
Deska Maria 532
Deskur Józef 552
Dessel E. 231
Detkens Karol 19
Dębczak Stanisław 320, 322, 573
Dębek Tadeusz 605
Dębicki Henryk 552
Dębowska Hanna 578
Dietrych-Szóstak Dorota 355
Dimo Nikołaj 115
Dixon Borys 215
Dłużniewska Bogumiła 393
Dmitriew Michaił 111
Dobrowolski Wasilij 82, 86, 95, 128, 129, 135
Dobrowolski Władysław 594
Dobrzański Bogdan 312
Doczyński Bolesław 237
Dokuczajew Wasilij 87, 95, 106, 108, 109, 117, 133, 141, 147, 362
Dolenko Grigorij 115
Domagała Bernard 609
Domański A. 214
Domański Stanisław 589
Domański Waldemar 337
Domaradzki Krzysztof 387, 389, 393, 400, 402
Dominik Tadeusz 214
Doroszewska Teresa 279, 429, 430, 437
Doroszewski Andrzej 331, 337
Doroszewski S. 215
Doroz Stanisław 601
Drąg Lechosław 608, 613
Drewien Barbara 438
Drewienowie 129
Drewniak Andrzej 547, 552
Drewnowski Ignacy 68
Drozd Jan 603
Drózd Barbara 495
Drucki-Lubecki Franciszek Ksawery 13
Dryk Joanna 565, 573
Dryk Radosław 483, 565, 578
Dryk Stanisław 573
Drzas Edward 423, 426, 437, 537, 540, 543
Drzas Kazimiera 508
Drzas Paweł 376
Drzazga Anna 495
Duch Józef 594
Duczymiński Józef 107, 112, 139
Duczymiński Konstanty 107, 139
Duczymiński Konstanty 139
Duda Andrzej 403
Dudek Maria 418
Dudkiewicz Barbara 172
Dudrewicz Władysław 24, 48, 49, 50, 82
Duer Irena 456, 470
Duracz Tadeusz 546, 552
Dutka Stanisław 376
Dutkiewicz Anna 465
Dutkiewicz Julian 465
Dworakowski Tadeusz 456, 470
Dwornikiewicz Ewa 376
Dwornikiewicz Jerzy 425, 429, 434, 437
Dybalska Weronika 356
Dybowski Jan 177, 193, 199, 213
Dyl Maria 376
Dyś Barbara 517

Działoszyński Erazm 339, 340, 344
Dziarżanowska Anna 532
Dziągwa-Becker Magdalena 393
Dziedzic Franciszek 216
Dziedzińska Elżbieta 465
Dzierżawska Maria 536
Dzikowski Bohdan 209, 210, 237
Dziurzyńska Alicja 403
Eichler Otton 24
Elżanowska Iwona 483
Engelsowa 122, 128, 129
Enoch Juliusz 42
Erlicki Feliks 48, 131
Estreicher Irena 595
Faber Antoni 265, 337, 342, 344, 361, 508
Faber Maria 376
Fabijański Wiktor 567, 569, 571
Fajbuś Jan 573
Falkowski Ludwik 213
Falkowski Marian 609
Fałenbojgen Benek 124
Fejdyk Ryszard 261, 262
Feldgebel Genowefa 609, 610
Feledyn Magdalena 554
Feledyn-Szewczyk Beata 456
Ferlas Alina 413
Fidelak Krystyna 403
Figaszewska Ewa 532, 536
Filipek Alicja 509
Filipek Pelagia 532, 536
Filipek Tadeusz 312
Filipek-Grzywacz Helena 356, 518
Filipiak Krystyna 337, 340, 344
Filipowicz Andrzej 403
Fitulska Irena 423, 438
Fiuk Małgorzata 543, 557, 578
Fiuk Marianna 376
Flaczyk Zdzisław 376
Flajszman Berek 133
Flatt Jerzy Beniamin 14, 15, 16, 17, 18
Forgacz Ewa 573
Forgacz Jerzy 573
Fortunatow Aleksiej 110
Fotyma Ewa 508
Fotyma Mariusz 270, 273, 311, 312, 498, 508, 612
Fórmanowicz Tadeusz 609
Franciszek Pelda 48, 139
Franek Marian 402
Frankenstein Adolf 215
Frankiewicz Edward 590, 609
Frankowski Leon 60, 61, 62, 63, 64, 65
Freyberg Jan 115
Friczyk Leon 213
Frontczak Janina 403
Frydecka Zofia 437
Frymus Romuald 546, 552
Fuhrmeister Karol Konrad 17
Fularowa Krystyna 493
Furdal Edward 448, 573
Furmaga Barbara 344, 552
Furtak Karolina 448
Gabański Józef 215
Gabińska Krystyna 402
Gabryel Jolanta 552
Gajda Anna 448
Gajda Julian 608
Gajek Franciszek 508, 595, 599
Gajek Zofia 438, 532
Galińska Elżbieta 376
Galiński Michał 532
Gałat Maja 543
Gałązka Anna 441, 446, 448
Gałczyńska Janina 376
Gałczyński Kazimierz 376
Gałczyński Marian 438
Gałecki Tadeusz (Strug Andrzej) 107, 112, 139
Gałecki Zdzisław 376
Gałęzowski Romuald 210
Gałuszka 153
Ganieszynow Siergiej 99
Ganowicz Marta 344
Garbarczyk Tadeusz 465
Garbowski Ludwik 193, 214
Gaszek Karol 413
Gaszyński Leon 68
Gawalewicz Marian 132
Gawda-Trocha Agnieszka 509
Gaweł Eliza 482
Gawęda Bogumiła 438
Gawęda Zofia 376
Gawęda Zygfryd 376
Gawinowska Teresa 376
Gawroński Jan 573
Gawryjołek Karolina 448
Gawryluk Maria 376
Gądor Józef 265, 376
Gądor Krystyna 376
Gąsior Joanna 403
Gejsztor 146
Gembal Anna 376
Gembal Małgorzata 509, 557
Gembal Piotr 376

Gembarzewski Hubert 404, 409, 410, 411, 413
Gębal Renata 509, 543
Gędek Małgorzata 483
Gędek Stanisław 465
Gierymski Maksymilian 68
Gil-Wołk Halina 376
Glabiszewski Józef 418
Glinka Józef 344
Glinka Konstantin 99, 100, 110, 123
Glinka-Janczewski Kazimierz 19, 23
Głażewska Zdzisława 426, 437
Głażewski Stanisław 265, 482, 517
Głąba Bolesław 470
Głowacki Aleksander (Prus Bolesław) 132, 144
Głowacki Henryk 573
Główczyński Zbigniew 171
Głuski Stanisław 573
Gnasiuk Wioleta 571
Gniazdowski Stefan 68
Gnieciak Maria 356
Gniewosz 153
Godek Aleksander 209, 210
Godlewski Emil 157, 171, 173, 193, 210, 511
Goldman Chaim 124
Goliński Stanisław 177, 180
Goluch Halina 483
Goluch Jan 376
Gołaszewski Henryk 215
Gołembiowska Janina 376
Gołembiowski Stanisław 376
Gołębiowska Hanna 402
Gołębiowska Jadwiga 471
Gondek Wiesław 376
Gonet Zbigniew 549, 259, 261, 414, 467, 470, 592
Goralska Stanisława 533, 536
Gorczakow Michaił 42
Gordiejew Taras 115
Gorzkowski Kazimierz 69
Gosek Stanisław 508
Goździelski Ignacy 238
Góra Maria 356
Góra Stanisław 573
Górka-Dragan Danuta 448
Górna Paulina 393
Górnik Andrzej 456
Górnik Katarzyna 571
Górny Anna 403
Górska Alicja 438
Górska Barbara 376
Górska Krystyna 337
Górska Maria 356
Górska Teresa 376
Górski Jerzy 594
Górski Marian 232
Górski Marian 254, 496, 508
Górski Piotr 355, 532
Górski Tadeusz 325, 326, 327,337
Grabarczyk Danuta 403
Grabczak Anna 557
Grabiński Jerzy 487, 493
Grabowski Franciszek 13
Grabowski J. 171, 209
Grabowski Ludwik 214
Grabowski Stanisław 238
Grabowski Władysław 69
Grabowski Włodzimierz 591
Gracka Barbara 518
Gradka Stanisław 603
Grajper Jan 509, 532
Gregorczyk Teresa 573
Grekowicz Józef 65
Grobel Irena 509
Grochowska Maria 403
Grodzieńska Wiktoria 177, 209
Gromadziński Alojzy 482
Grońska Jadwiga 210
Grossman Ludwik 132
Gruszczyński Stanisław 612
Gruza Wiera 438
Gryka Józef 605
Gryniewicz Ewa 532, 536
Gryniewicz Leszek 265, 518
Grzechnik Mirosław 483
Grzegorski Wincenty 590
Grzegórska Julita 582, 583
Grzegórska Zdzisława 573
Grześkiewicz Henryk 603
Grzęda Anna 438, 495
Grzęda Emilia 448
Grzęda-Żelazek Jadwiga 518
Grzybowska-Kocyłowska Irena 210
Grzymek Stefan 601
Grzywno-Dąbrowski Walerian 170, 177, 209
Gudkow Nikołaj 82
Gudz Ewa 413
Gumm Mary 532
Gural Harry 356
Gutakowski Ludwik 13
Guzik Monika 573, 581
Hachaj Marian 601
Haczkowski Tadeusz 403
Hajer Alicja 403

Halecki Janusz 376
Halladin Ryszard 215
Hałasa Kazimiera 601
Hamera-Białek Monika 543
Hanusz Ignacy 48, 49, 58
Harasim Adam 271, 456, 465, 557, 599
Harasim Józefa 482
Hardtl H. 230
Haskiel 125
Hauk-Bosak Józef 65
Hauke-Bosak Pacewicz Teresa 448
Hauska Teresa 482, 597
Heinrich Teodor 17
Hempel Aleksy 23
Hempel Jan 418
Hempel Stanisław 107, 112, 139
Hendrysiak Józef 591
Henke Gustaw 23
Herman Tadeusz 249, 556, 557, 584, 585
Hermanowicz Małgorzata 438
Herstowski Zdzisław 613
Hignet Emil 27
Hładyniuk Zygmunt 595
Hoffman Witold 593
Hojden Barbara 402
Hollak Antoni 49, 50, 57, 82, 83
Hollakowie 132, 133
Holnicki Ludwik 249, 252, 261, 465, 585
Hołaj Hanna 614
Hołaj Jacek 337, 437
Hołubowicz-Kliza Grażyna 270, 279, 280, 320, 322, 523, 531
Hołyński Stanisław 209
Hołysz Maria 448
Honigsfeld I 134
Honigsfelda II 134
Horn Valentin 230, 231
Horodyński Eustachy 592, 601
Horodyscy 133
Horodyski Apolinary 139
Horowitz Benzion 210
Horowitzowa Rania 214
Hryniewiecki Henryk 107, 108, 112, 139
Hryniuk Jan 509
Hryńczuk Borys 418, 591
Huczyński Bogusław 376
Igielski Edward 552
Ignaciuk Krystyna 517
Igras Janusz 465, 500, 508
Iłowiecka Elżbieta 509
Irlik Zofia 509, 557
Iwanejko Maria 438, 493
Iwanicz Tadeusz 376
Izdebska Ewa 438
Izdebski Jakub 361
Izdebski Roman 573, 580, 581
Jabłońska Barbara 418
Jabłoński Miron 593
Jachontow Ilia 115
Jackiewicz Zofia 470
Jackowska Irena 493, 517
Jacniacka Anna 483, 532
Jacob E. 230
Jacob Fryderyk 17,19
Jacyna Anna 536
Jadczyszyn Jan 376, 386
Jadczyszyn Tamara 500, 501, 508
Jadwiżyc Leokadia 532
Jahołowski Nikodem 592
Jakacka Maria 337
Jakimow Iwan 115
Jakóbik Marianna 386
Jakubczak Zygmunt 376
Jakubczyk Anna 438
Jakubczyk Elżbieta 438
Jakubczyk Grzegorz 573
Jakubowska Danuta 337, 344
Jakubowski Tadeusz 573
Jakubowski Zbigniew 376
Jakutowicz Witold 141, 142
Janaczek 129
Janaczek Martyna 543
Janczak Danuta 413
Janczarek Agata 448
Janda Bogdan 355, 542, 543
Janiak Jan 593
Janicka Krystyna 571
Janikowski Tadeusz 214
Janisz Jan 470, 552
Janisz Małgorzata 573
Janiszewska Barbara 438
Jankowiak Janusz 456, 465
Jankowska-Barbacka Krystyna 214
Janowski Józef Kajetan 63
Januszewska Krystyna 214
Jarnicki Janusz 495
Jarosz Henryk 356
Jarosz Marta 532, 536
Jarosz Zuzanna 361
Jaroszyński Feliks 157, 171, 191, 193, 215
Jarubas Mieczysław 376
Jasiński Józef 573

Jasiński Roman 594
Jasnopolski Nikołaj 82
Jastrzębowski Wojciech 18, 24, 29, 30
Jastrzębski Andrzej 437
Jastrzębski Mieczysław 376
Jastrzębski Włodzimierz 112
Jaszczuk Bogdan 403
Jaszczuk Stanisław 607
Jaszczyński B. 215
Jaśkiewicz Bogusława 493
Jaśkowski Zygmunt 498, 508
Jaworska Krystyna 493
Jaworska Teresa 376
Jaworski Antoni 355
Jaworski Zbigniew 393
Jaworski Zygmunt 153, 160
Jazurek Halina 509
Jazurek Jan 337
Jazurek Mieczysław 337
Jaźwierska-Ślusarczyk Maria 355
Jegunow Michaił 115
Jelinowska Anna 251, 471, 473, 482, 590
Jelinowski Stefan 466, 470
Jelińska Ewa 418
Jełowicki Adolf 222
Jemielewski Tytus 238
Jemioła J. 214
Jerzmanowski Erazm 69
Jeśmianowicz Aleksandra 517
Jewtuszewski Klimientij 82, 115, 122, 123
Jeziorska Zdzisława 536
Jeżyna Janina 438
Jędrejek Anna 337, 361
Jędrejek Dariusz 355
Jędruch Krystyna 413
Jędrusiak Bernadetta 578
Jędrzejewicz Józef 19, 23
Jędrzejowski Karol 69
Jodełko Barbara 532, 536
Jojne 125
Jonak Jan 532
Jońca Barbara 403
Jończyk Krzysztof 452, 453, 456, 470
Jończyk Stanisław 376
Jończyk Tadeusz 601
Józefaciuk Anna 383, 386
Józefaciuk Czesław 382-383, 386
Józefowicz Wincenty 23
Józefowski Józef 413
Jóźwicka Aneta 571
Jóźwicka-Kozak Barbara 273, 279, 567, 570, 571
Jóźwicki Tomasz 337
Judenko Eugeniusz 214
Junkuszew Janina 518
Junkuszew Marta 355
Jurak Sławomir 604
Juraszkówna Helena 214
Jurga Beata 508
Jurga Piotr 361
Jurkiewicz Karol 24
Jurzysta Aleksandra 426, 438, 537, 538, 540,543
Jurzysta Marian 349, 355
Juszczak Feliks 592, 593
Kabata-Pendias Alina 247, 252, 364-365, 376
Kac-Kacas Mendel 508
Kacperek Krystyna 376
Kacprzak Wanda 557
Kaczmarek Anna 393
Kaczmarek Dorota 393
Kaczmarek Maciej 393
Kaczor Elżbieta 344
Kaczorek Sabina 590
Kaczyński Paweł 19, 23
Kaczyński Radosław 376
Kaldunek Małgorzata 438
Kaleta Stefan 546, 552
Kalicka Anna 532
Kaliniewicz-Gołębiowska Julia 448
Kałdunek Stanisław 573
Kałkowska Maria 571
Kaługin Iwan 109, 110, 111
Kamela Mieczysław 573
Kamieńska 132
Kamińska Barbara 532, 554, 557
Kamińska Maria 456, 470
Kamińska Monika 376
Kamińska Wanda 413
Kandafer Józef 438
Kania Sylwester 573
Kania Zofia 495
Kapalska-Lampart Iwona 356
Kapalski Mikołaj 438
Kapłon Mieczysław 261
Kapusta Ireneusz 355
Karczewski Andrzej 386
Kardasz Tadeusz 413
Karkosińska Wiesława 571
Karkosiński Henryk 344
Karkoszka Regina 403
Karkuszewska Elżbieta 376
Karkuszewski Jerzy 573
Karkut Jan 571

Karłowski Jan 465
Karnaś Alicja 403
Karnicka Halina 449
Karpeta Zdzisław 614, 614
Karpińscy 132
Karpińska Zofia 536
Karpiński Aleksander 82, 83, 131
Karpiński Włodzimierz 320
Karszo-Siedlewski Aleksander 222, 223, 224
Kasiński Stanisław 573
Kasprzykowska Maria 601
Kaszlej Zofia 355
Kaufman Laura 188, 214, 220
Kaufmann Laura 231
Kaus Adam 418
Kawalec Andrzej 607
Kawka-Lipińska Magdalena 438
Kazimierczak Zdzisław 592
Kaznowski Lucjan 172, 177, 193, 208, 210, 213, 216, 225, 230, 238, 246, 422, 471, 484
Kaźmierczak Jolanta 483
Kącki Józef 573
Kączkowski Bolesław 184
Keler Stefan 214, 230
Kern Elżbieta 376
Kern Henryk 365, 376, 589
Kędra Franciszek 238
Kęsik Kazimierz 508, 525, 528, 531
Kęsy Tomasz 465, 590
Kibort T. 214
Kieloch Renata 393
Kiełczewski Bogdan 590
Kiełczewski Jan 223
Kiepul Jacek 413
Kierek Krystyna 470
Kilian Wiesława 403
Kiljanek Tadeusz 573
Kindrasz Robert 376
Kinel Ignacy 69
Kisiel Waldemar 376
Kiszka Antoni 592, 601
Klaudel Jadwiga 438
Klaudel Janusz 426, 437
Kleczyński Zygmunt 238
Kleniewiczowa Wanda 215
Klimkowicz-Pawlas Agnieszka 376
Klonowska Zofia 413
Klowa Jan 573
Klupczyński Zdzisław 498, 508, 597
Kłak Władysława 418
Kłak Zofia 344
Kłoda Jan 590
Kłopotowska Joanna 571
Kmieciak Wiktor 591, 612
Knoblauchowie 132
Kobus Irena 426, 437
Kobus Józef 441, 443, 446, 448
Kobyłecki Andrzej 376
Koc Bronisław 573
Kochman Józef 214
Kocoń Anna 508, 517
Kogut Icek 139
Kokczyński Zygmunt 112
Kokular Hilary Aureliusz 70
Kolak Karol 376
Kolarz Bogusław 403
Kolberg Juliusz 17
Kolczyńska Magdalena 356
Kołaczkowska Antonina 215
Kołcz August 601
Kołkunow Władimir 110
Kołodyńska Maria 483
Kołodyński Marian 573
Kołodziej Janina 376
Kołodziej Katarzyna 554
Kołodziejek Teresa 438
Kołodziejek Teresa 552
Kołomijcew Nikołaj 110
Komierowski Bronisław 222, 223, 224
Komorek Magdalena 438
Komoszka Ewa 456, 470
Komsta Józefa 532, 536
Konarska Zofia 585
Konarski Maksymilian 585
Konarzewski Wiesław 593
Koniczyński Bolesław 573
Konopacka Wanda 178
Kończa Czesław 590
Kopacz Waldemar 483
Kopania Czesława 543
Kopania Ewa 571
Kopania Leszek 377
Kopania Mirosława 344
Kopania Piotr 573
Kopania Stanisław 377
Kopania Stefan 377
Kopania Tadeusz 438
Kopeć Krystyna 438
Kopeć Stefan 157, 164, 170, 188, 193, 214, 238
Koperek-Nitka Joanna 413
Kopiński Jerzy 456, 465

Koppens J. 209
Kopytowski Kazimierz 49, 50, 57
Korbecka-Glinka Grażyna 437
Korniowska Joanna 543
Korohoda Jerzy 210, 471
Korpysa Mariusz 562
Korybut-Daszkiewiczówna Alina 209
Korzec Józef 438
Korzeniowska Jolanta 393, 413
Korzeniowski Bohdan 238
Korzeniowski Feliks 591
Korzeniowski Jakub 552
Korzeniowski Władysław 48
Korzynek Franciszek 82, 84
Kosidło Maria 565, 578
Kosidło Szczepan 573
Kosiński Ignacy 160, 209, 238
Kosmala Maria 565, 573
Kosmala Monika 543
Kosowska Leokadia 571
Kossowski Marian 517
Kostka Janina 438
Kostowska Barbara 402
Kostrzewa-Kosiarska Maja 456
Koszel Janina 571
Kościelecki Aleksander 112
Kot Teresa 614
Kotar Szymon 209
Kotas Wiesława 418
Koter Maria 518
Koter Marian 377
Koter Marianna 356
Koter Zofia 482, 517, 532, 533, 534, 535, 536
Kotlewicz Zygmunt 590
Kotowicz-Kac Helena 543
Kotowska-Czerwińska Alfreda 449
Kowacz Ewa 418
Kowalczuk Danuta 377
Kowalczyk Bogdan 607, 608
Kowalczyk Elżbieta 465
Kowalczyk Mariusz 355
Kowalik Helena 543
Kowalik Monika 376, 527, 528, 531
Kowalik Zofia 495
Kowalińska Irena 413
Kowalkowski Leszek 552
Kowalska Anna 376
Kowalska Iwona 354, 355
Kowalski Aleksander 223
Kowalski Tadeusz 49, 50, 55, 82
Koza Joanna 377, 495
Koza Piotr 377
Kozak Anna 571
Kozak Jadwiga 495
Kozak Kazimierz 438, 573
Kozak Małgorzata 361
Kozak Michał 543
Kozak Teresa 532
Kozakiewicz Janusz 458, 460, 465, 584, 588
Kozera Piotr 608
Koziara-Ciupa Marta 438
Kozieł Leokadia 571
Kozieł Monika 448
Kozij Grzegorz 213
Kozińska Jolanta 449
Koziołek Urszula 609
Kozioł-Wysocka Barbara 543
Kozłowska Helena 413
Kozłowska Teresa 344
Kozłowska-Ptaszyńska Zofia 493
Kozłowski Edward 592
Kozyra Jerzy 337, 361
Kozyra Władysław 573
Koźlicki Jarosław 612
Koźlicki Stanisław 612
Kraczkowski Zbigniew 438
Krahelska Krystyna 239, 449
Krakowiak Andrzej 344, 561, 562
Krakowiak-Domańska Krystyna 532, 356, 539, 559
Krasiuk Iwan 115
Krasowicz Laurencja 465
Krasowicz Stanisław 273, 279, 322, 344, 456, 460, 462, 465
Krasowska Lucyna 344
Krasowski Tadeusz 344
Krasucka Sabina 543
Krasucki Adam 210
Krasuska Ewa 337
Krasuski Józef 82
Kraszewska Krystyna 573
Kratowski Józef 82
Krauze Aleksander 83
Krawczyk Henryk 573
Krawczyk Zofia 482, 536
Krawczyńska Magdalena 543
Krawczyńska S. 214
Krisztafowicz Nikołaj 99, 100, 140
Kronsztadt Władimir 115
Król Genowefa 509
Król Małgorzata 403
Król Maria 448
Król Marian 266, 267, 270, 272, 273, 524,528,531

Król Zygmunt 403
Król-Badziak Aleksandra 361
Królicka Jadwiga 413
Królikowski Jan 337
Kruk Joanna 377, 543
Kruk Małgorzata 543
Kruk-Heydenreich Michał 65
Krukowski Marian 193, 209
Kruszewscy 132, 133
Kryczka Sylwester 573
Krysa Teresa 565
Krzak Martyna 543
Krzemińska Janina 344
Krześniak Joanna 571
Krzymuska Izabela 509
Krzymuski Jerzy 339, 340, 341, 344, 458, 465
Krzysztofowicz Krzysztof 546, 552
Krzywicki Bolesław 592
Krzywicki Kazimierz 44
Krzyża Grażyna 344
Krzyżanowska-Kowalczyk Justyna 355
Książkiewicz Tadeusz 215
Księżak Jerzy 474, 482, 601
Księżniak Andrzej 320, 448
Kuba Janina 543
Kuba Rozalia 438
Kubicki Otton 24, 48, 49, 50, 54, 82
Kubsik Krzysztof 596
Kucharczyk Artur 403
Kucharczyk Elżbieta 403
Kucharczyk Jadwiga 531
Kucharska Joanna 344
Kucharski Mariusz 387, 390, 393, 402, 387, 390, 393
Kuczaj Władysław 377
Kudelik Czesław 240
Kuguszew Aleksandr 110
Kukla Ryszard 403
Kukowski Tadeusz 402
Kukuła Seweryn 273, 274, 277, 278, 311, 605
Kukurenda Hieronim 509, 597
Kula Małgorzata 565, 573
Kulczycka Krystyna 509
Kulczycki Janusz 172, 210, 484
Kulmatycki Włodzimierz 215, 240
Kupczak Piotr 403
Kupczyk Zofia 449
Kurdiani Sałomon 111, 115
Kurek Ewa 449
Kurowski Apolinary 65
Kursa Karolina 438
Kurzawa Maria 418
Kusio Genowefa 495
Kusio Irena 438
Kusio Maria 518
Kustra Zofia 438
Kuś Jan 270, 311, 312, 452, 456, 464, 466, 470
Kuś Janina 493
Kuśmierek Alicja 418
Kutrzuba Danuta 403
Kuźmicki Jerzy 456, 470
Kuźmicki Konstanty 546, 552
Kuźniewski Eugeniusz Maria 403
Kwapień Stanisław 216
Kwapiński Mieczysław 573
Kwasek Leszek 552
Kwiatkowski Antoni 27
Kwiecień Lucjan 377
Kwieciński Ryszard 209, 345, 346, 355, 511
Kwit Apolonia 438
Lachowicki-Czechowicz Ludgard 213
Lachowicz Marian 249, 520, 522, 524, 531, 546, 552
Lange Gieorgij 110
Lange Jurij 108, 123, 133
Langhamer Leonard 376
Langiewicz Marian 62, 65
Laskowska Dorota 437
Laskowska Regina 423, 437, 438, 482
Laskowski Michał 214
Laskowski Stanisław 594
Lasocki Michał 222, 223
Lasota Tadeusz 509
Latusek-Buczyńska Henryka 337
Latuszyński Jerzy 437
Latyszewski Miron 214
Ląd Teresa 495
Lechnicki J. 214
Lec-Zapartowicz Józef 112
Lehmann P. 230
Lej Nikołaj 82
Lejzor 125
Lekan Szczepan 272, 365, 376
Lenartowicz Alfreda 377
Lenartowicz Wanda 483
Lenkiewicz Walery 465
Leńczyk-Machnicka Jadwiga 589
Leska Krystyna 612
Lessel Franciszek 19
Leszczenko Piotr 214
Leszczyńska Danuta 493
Leszczyński Władysław 113, 139
Leśniowski Stanisław 112, 223, 224
Lewicki Adam vel Jan 213

Lewicki Stefan 171, 172, 210, 218, 422, 484, 493
Lewińska-Karlicka Janina 438
Lewoniewska S. 171, 209
Lewtak Krystyna 449
Lewtak Maria 438
Leyko Zygmunt 214
Leziak Zofia 531
Leżnicki T. 214
Libort Genowefa 438
Liebiediew Aleksandr 99, 115
Liebig Justus 23
Linde Samuel Bogumił 13
Liniewicz Danuta 413
Lipa Zbigniew 573
Lippomanówna Maria 214
Lipska Elżbieta 509
Lipska Irena 177, 214
Lipski Dominik 320, 377
Lipski Sylwester 482
Lis Krystyna 437
Lis Zenon 426, 437
Lisowska Jadwiga 543
Listowski Anatol 248, 249, 254, 257, 258, 259, 484, 511, 517
Lorek Henryk 413
Łabędzka 132
Łabińska Stefania 418
Łaciński Tomasz 438
Ładomirska Anna 601
Ładomirska Jadwiga 609
Ładziński Tadeusz 599, 599
Łaguna Leon 120
Łanowska Jadwiga 449
Łapień Marian 573
Łastowski Wacław 113
Łaszczyński Jakub 18
Łata Tadeusz 418
Łepecka Maria 545
Łobodziński T. 214
Łoginow Włodzimierz 496, 509
Łokot Timofiej 110
Łopatek Jerzy 377, 545
Łopatka Artur 377
Łopatowicz Jan 591
Łoskowski Wincenty 135, 137
Łoś Stefania 495
Łozińska Helena 591
Łubieński Julian 48
Łucjanek Stefan 573
Łuka Marianna 356
Łukasiak Maria 465, 557
Łukasik Maria 509
Łukaszewicz Mieczysław 240
Łupkowski Bronisław 393
Łyjak Anna 449
Łysiak Magdalena 377
Łyszcz Aleksandra 545
Łyszcz Stanisława 517
Łyszcz Zofia 438
Machnicka Jadwiga 546, 552
Machowski Witold 594
Machul Marian 482
Maciąg Wanda 438
Maciąg Zdzisław 518
Maciejewski Zbigniew 591
Mackiewicz Zbigniew 471
Maczuga Agnieszka 482
Maćkowiak Czesław 509
Maćkowiak Halina 509
Maćkowiak Walenty 592
Madej Andrzej 456, 465
Madej-Oleksiewicz Krystyna 545
Madejski Adam 377
Magnuszewska Krystyna 483
Magnuszewski Tadeusz 483
Maj Elżbieta 545
Maj Leszek 548, 552
Maj Marlena 495, 532
Majcher Tadeusz 532
Majewska Jadwiga 356
Majewska Zofia 438
Majewski Andrzej 438
Majewski Franciszek 232
Majewski Kazimierz 422, 437
Majewski Piotr 82, 83
Majka Leokadia 591
Makara Krzysztof 356
Makowski Jan 113
Maksimow Aleksander 232
Malarski Henryk 157, 186, 193, 196, 214, 230
Malarski Jerzy 509
Maleczyńska Z. 213
Malewscy 132
Malewski Konstanty 79, 82, 83, 84, 131
Malicki Jacek 470
Malinowski Jakub 17
Malinowski L. 213
Malinowski Marian 192
Malińska Halina 509
Maliszewska-Blaim Halina 355
Maliszewska-Kordybach Barbara 370, 371, 376
Malukiewicz Maksymilian 60

Małaczyński M. 213
Małagocka Maria 571
Małecki Jerzy 590
Małkowski Zbigniew 613
Małysiak Bronisława 483
Mankiewicz Jan 607
Mańko Bożenna 483483
Mańko Piotr 376
Mańko Stefan 241
Mańko Wacław 585
Marchlewski Leon 157, 166, 511
Marchocka Alina 438
Marchwicki Henryk 209
Marcinkowska Irena 337, 532
Marcinkowski Ksawery Jan 70
Marczewska-Kolasa Katarzyna 393
Marek Czesław 601
Markiewicz Maria 449, 470
Markiewicz Tadeusz 214
Markiewicz Wanda 565
Markowicz Kazimierz 191, 193, 215
Markowska Emilia 344, 438, 440
Markowska Felicja 216
Markowska-Strzemska Ewa 456
Markowski A.S. 215
Markowski Andrzej 456
Maroczenko Aleksandr 111
Marszewska-Ziemięcka Jadwiga 209, 237, 239, 441, 446, 447, 448
Marszewski Antoni 533, 536
Martin Karol 24, 48, 49, 55, 82
Martyniuk Maria 446, 448
Martyniuk Stefan 445, 448
Maruszak Bonifacy 532
Marzec Danuta 573
Marzec-Grządziel Anna 448
Masiak Danuta 438, 449
Masiulis Jan 113
Masłowska-Kurus Małgorzata 545
Maślanek Jerzy 573
Matczuk Adrian 337
Materek Iwona 578
Matłosz Maria 418
Matras Czesław 241
Matraszek Anna 438
Matraszek Edyta 545, 571, 574, 578
Matraszek Michał 438
Matraszek Zbigniew 573, 581
Matyka Mariusz 279, 282, 320, 452, 454, 456
Matys „Garbaty" 129
Matys Włodzimierz 465
Matysiak Jacek 573, 581
Matysiak-Więsyk Genowefa 545
Maziarczyk Barbara 449
Maziarczyk Włodzimierz 573
Maziarz Małgorzata 573
Mazur Maria 565, 573
Mazur Zbigniew 573
Mazurek Anna 438
Mazurek Jadwiga 493
Mazurek Jan 270, 485, 487, 493
Mazurkiewicz (NN) 129
Mączyński Wacław 107, 114
Męka Józef 590
Miara Zygmunt 214
Miarecka Kazimiera 413
Miazga Janina 438
Miazga Marian 241
Miazga-Zielińska Joanna 545
Michalak Maria 267, 271, 273, 567, 570, 571
Michalska J. 214
Michalski Karol 215
Michalski Tadeusz 599
Michałkiewicz Maria 532
Michniuk Maria 449
Miczyńska Zofia 423, 437
Miczyński Jacek 518
Miechowicz Zofia 518
Mieczyński Jan 209
Mieczyński Tadeusz 157, 171, 177, 178, 193, 209, 230, 362
Miednikow Jerzy 62, 64
Miedźwiedzki Emilian 128, 139
Mieloch Elżbieta 599
Mieloch Eugeniusz 599
Mierzwa Mariola 438
Migdal Julian 264, 425, 429, 433, 437
Mikasiewicz M. 213
Miklaszewski Wacław 208, 231
Mikołajczyk Bogdan 403
Mikołajczyk Jan 471, 593
Mikulska Katarzyna 532
Mikus Janina 518
Milaniuk Marzena 456, 564, 565
Miller Leonid 111
Miłobędzki Józef 114
Miłosz Franciszek 24, 48, 49
Minkiewicz Józef 180, 241
Minkiewicz Stanisław 157, 177, 178, 179, 193, 214, 230
Mirkowicz Piotr 113
Misterski Władysław 496, 509, 597

Miśtak Maria 573
Mitosek Henryk 230, 325, 337
Mizak Katarzyna 337
Mizak Małgorzata 554, 532
Mizak Michał 573
Mizio Piotr 403
Młodożeniec Helena 546, 552
Mocny Krystian 361
Molenda Eleonora 449
Molenda Józefa 438
Moltke Helmuth 231
Mołdoch Jarosław 355
Moniuszko-Szajwaj Barbara 355
Morkowin Nikołaj 110
Moroń Halina 413
Mostowski Tadeusz 13
Motowicka-Terelak Teresa 364, 376
Mroczkowski Włodzimierz 517
Mrozek Ewa 571
Mrozek Maria 438
Mrozek-Bąk Magdalena 573
Mrozowski Jan 377
Mróz Anna 456, 470
Mróz Roman 546, 552, 590, 591
Mróz Stanisław 438
Mruk Jacek 403
Muller Franciszek 594
Müllerówna Elżbieta 60
Munteanu-Murgoci Gheorghe 99
Murat Beata 337
Murat Halina 509
Murat Kazimierz 509
Muryn Seweryn 213, 214
Musierowicz Arkadiusz 233, 254, 364
Musiorowski Maciej 413
Muszyński Jan 418
Muszyński Kazimierz 518
Mutko Tomasz 571
Myszkin Nikołaj 110
Myśków Władysław 446, 448
Myślicka Zofia 437
Myślicki Florian 377
Nabokich Aleksandr 99
Nadzieja Henryk 339, 344
Naglik Edwin 509, 596, 597
Nakielska Małgorzata 456
Nakonieczna Anna 440, 483
Nakonieczny Jan 265, 531
Nalewajek Janina 532
Napiórkowski Jerzy 386
Napora Jadwiga 377
Napora Mieczysław 456, 470
Napora-Łyszcz Kazimiera 518
Natanson M. 224
Nawara Franciszek 214
Nawrocki Stanisław 259, 263, 266, 311, 312, 467
Nazarewskij Michaił 110
Neuser Władysław 609, 592
Nida Stanisław 209, 241
Niedabylski Zdzisław 49, 50
Niedzielski Józef 48
Niedziółka J. 210
Niedźwiecki Jacek 376
Niedźwiedzki Jerzy 585, 586, 603
Niemiec Bogdan 573
Niemiec-Gonet Irena 470
Nieróbca Anna 337
Nieróbca Jan 337, 440, 601, 607
Nieróbca Piotr 493
Nierubca Mirosław 279
Nieścior Małgorzata 545
Nieściór Eliza 456, 465
Nieściór Ryszard 605
Niezbecki Czesław 377
Niezgoda Jadwiga 509
Nieżychowska Zdzisława 449
Nieżychowski Jerzy 440
Niklewski Bronisław 232
Nitrittówna M. 214
Niwiński (Nowiński) 70
Nizioł Maria 377
Nocek Iwona 571
Nowacka Danuta 355
Nowacka-Zaborska Joanna 355, 545, 573
Nowacki Edmund 347, 348, 349, 355, 471, 511
Nowaczewski Jerzy 440
Nowak Adam 440
Nowak Iwona 573
Nowak Jerzy 573
Nowak Teresa 356
Nowakowska Liliana 573
Nowakowski Jan 573
Nowakowski Zygmunt 319, 590, 593
Nowicka Barbara 403
Nowicki Klemens 403
Nowicki Władysław 216
Nowocień Eugeniusz 320, 376, 386,
Noworolnik Kazimierz 493
Noworolnik Stanisław 241
Nowotny-Mieczyńska Anna 209, 511, 512, 517
Nożyński Aleksander 376
Nóżka Lucyna 344

Nuckowski Janusz 590
Nuckowski Stanisław 592
Obarski Jerzy 210
Obitz Kurt 241
Obojski Janusz 404, 413
Obst Józef 593
Ochal Piotr 509
Ochalska Lidia 376
Oczapowski Michał 18, 19, 23, 29
Oczkowska Iwona 571, 573
Oczoś Anna 437
Oczoś Zygmunt 376
Odziemkowski Kazimierz 465, 556, 557, 601
Ogórkiewicz Monika 545, 495
Okniński Dominik 48, 60
Okrój Ireneusz 241
Olaś Józef 601
Olchowska Jadwiga 470
Olejniczak Edward 377
Olejniczak Kazimierz 573
Olender Marian 377
Olenderkiewicz Hanna 440
Olenderkiewicz Marianna 483
Olesiński Aleksander 601
Oleszczuk Tadeusz 418
Oleszek Marta 355
Oleszek Wiesław 278, 279, 282, 311, 316, 351, 355, 565
Oleszek-Wójcik Janina 545
Oleśkiewicz Jan 465
Oleśkiewicz Marian 470
Olszak-Przybyś Hanna 440
Olszańska Elżbieta 377
Olszewska Anna 552
Omelanskij Fiedosij 82
Omeljanienko 146
Opacki Remigiusz 440
Opoka Bronisław 426, 437
Opolska-Ruziewicz Jadwiga 413
Orlik Teresa 344
Orłow Michaił 110, 111
Orłowska Antonina 132
Orłowski Antoni 49, 50, 78, 82
Oroń Bogdan 377, 532
Oroń Jadwiga 446, 449
Oroń Jolanta 532
Orzeł Anna 356, 518
Osiak Stefan 440
Ostaszewski Wacław 593
Ostrokólski Ireneusz 265, 440, 509
Ostromęcka-Kulczycka Helena 213
Ostromęcki Jerzy 379
Ostromęcki Ludwik 178
Ostrowski Bolesław 70
Ostrowski Edward 23, 24
Ostrowski Janusz 376
Oświecimski Adam 379
Owczarz Stanisław 449
Oxiński Józef 65
Pabin Jan 387, 387, 416, 418, 420
Pachała Zbigniew 518
Pacocha Grzegorz 518
Pająk Jan 546, 552
Pajóra Sylwia 532, 554
Pałac Urszula 403
Pałładin Władimir 82, 83, 147, 148
Panaś Zbigniew 242
Panek Kazimierz 193, 198, 214
Pankow Michaił 115
Pankowski (Pańkowski) Władysław 43, 59, 70
Pannwitz K. 231
Panowicz Franciszek 242
Pantera Bolesław 418
Pańkowski (Pankowski) Władysław 43, 59, 70
Parfianowicz Antoni 533, 536, 609
Parowski Tadeusz 613
Partyka Adam 376
Parużyńska Marianna 413
Pasek Bogusław 590, 601
Pasiutewicz Ksawery 49, 53, 126, 127
Pasiutewiczowie 132
Pasternacki Jerzy 509
Pasternak Urszula 377, 483
Paszkowski Wojciech Leopold 448
Paśniczek Krystyna 556, 557
Patan Mieczysław 609
Paterman Ryszard 403
Pawelec Jan 573
Pawelec Krystyna 545, 573
Pawelec Sylwia 355
Pawlak Stanisław 552
Pawlik Antoni 470
Pawlikowska Lidia 403
Pawlinow Aleksandr 82
Pawluk Grzegorz 582
Pawłow Dmitrij 82, 110
Pawłowska Anna 571
Pawłowska Barbara 571
Pawłowska-Olejarz Jadwiga 493
Pawłowski Jan 242
Pawłowski Mateusz 532
Pecio Alicja 493, 509

Pecio Edward 377
Pecio Łukasz 355
Pecio Monika 377
Pecio Solomiia 355
Pelda Antonina 139
Pelda Franciszek 48, 139
Pentkowski Andrzej 509
Perez Andy 355
Perzyński Andrzej 449
Peters 134
Petruk Stanisław 573
Pękala Czesław 573
Pękala Joanna 565, 573
Pękala Sławomir 483
Pęska W. 214, 215
Pfaff W. 230
Pfeiffer-Maliszewska Wanda 441, 442, 446, 448
Piaseczna Anna 545
Piaseczna Emilia 483
Piaseczny Jerzy 509, 518
Piaseczny Tadeusz 573, 581
Piątek Zenon 573
Piątkiewicz Jan Franciszek 595
Piech Irena 483
Piech Jan 440
Piechowiak Jan 573
Piechowicz Anna 344, 552
Piekielniak Franciszek 465
Pieniążek Piotr 599
Pieńkowska Maria 403
Pietrak Janina 565
Pietras Józef 440
Pietrasz-Kęsik Grażyna 509
Pietraś Alicja 509
Pietraś Bogusław 340, 344
Pietruch Czesław 337, 341, 344
Pietruszczyńscy 132, 133
Pietruszczyński Zygmunt 133, 230, 232
Pietruszewski Witold 594
Pietrzak Teresa 440
Pięta Danuta 377
Pięta Jan 377
Pijanowska Leokadia 532
Pijanowski Eugeniusz 232
Pikul Józef 612
Pikuła Dorota 509
Pilecki Stanisław 177
Piliszczuk Krystyna 386
Piłsudski Józef 190
Pindral Sylwia 377
Piotrowska Maria 365, 376
Piotrowski Franciszek 319
Pirożek Janina 377
Piróg Leonard 601
Piskorska Aniela 440
Pisula Karol 495
Piszczymuka Piotr 115
Pitura Józef 418
Plebański Tadeusz 465, 584
Pleskacz Marian 483
Plis Katarzyna 576, 577, 578
Pliszczyńska Julia 440
Pliszczyńska-Maderner Anna 449
Płaczkowska Henryka 552
Płaczkowski Witold 386
Płaskociński Tadeusz 418
Płoszyńska Wanda 470
Płoszyński Michał 350, 355
Płożański Marek 613
Płóciennik Jadwiga 571
Pochylczuk Andrzej 386
Pochylczuk Bogumiła 386
Poczek Kazimiera 495
Podedworny Henryk 465
Podgajna Halina 337
Podlaska Halina 545
Podleśna Anna 500, 502, 509, 517
Podleśny Janusz 482
Podobianka S. 214
Podolska Grażyna 487, 488, 493
Podolska Monika 495
Podolski Bogusław 377, 386, 585, 587
Podolski Bogusław 582, 583
Podołowska Irena 571
Podwyszyński Stanisław 178, 208, 242
Pogorzelska Lucyna 213
Pohlens Edward 24
Pojedyniec Maria 482
Pokrowskij Nikołaj 82
Polak Eugeniusz 465, 524, 525, 531
Politalski Kazimierz 607
Polkowska Aleksandra 344, 532
Polkowski Michał 267, 268, 273, 279, 595
Połacz Urszula 403
Połcik Bronisław 403
Pondel Henryk 364, 376
Poniatowski Juliusz 192
Ponikiewski Augustyn 251, 458, 465, 612
Popiołek Stanisława 495
Popławska Anna 509
Popławski Zdzisław 509
Popow Iwan 82, 83, 115, 147

Popow Siergiej 110
Popowiczenko Jakow 82
Poręba Ludwika 377
Porębska Elżbieta 177
Potajczuk Aleksander 565
Potajczuk Wiesława 571
Potapska Halina 337
Potocki Stanisław 13
Poturgiel Anna 470
Potylicyn Aleksiej 82, 109
Powiłański Kazimierz 177, 213
Prawocheński Roman 157, 165, 178
Pridorogin Michaił 82, 110, 111
Priebe Michał 609, 610
Prokopiuk Teresa 509
Propokowicz Wincenty 24
Próchniak Alicja 605
Próchniak Anna 518
Próchniak Bartłomiej 573
Próchniak Eugeniusz 605
Próchniak Krystyna 495
Próchniak Tomasz 495
Prószyńska Zofia 518
Prószyński Tadeusz 107, 114
Prus Bolesław 132, 146
Prus Bolesław (Głowacki Aleksander) 132, 144
Pryk Michaił 115
Prylińska Zofia 386
Przegaliński Aleksander 465, 592
Przepiórka Mateusz 573
Przestępska Lucyna 209
Przyborowski Walerian 59
Przybysz Andrzej
Przybysz Jan 573
Przybysz Teodozja 356, 440
Przybysz Zbigniew 377
Przybyś Marcin 437
Przydatek Helena 449
Przydatek Teresa 344
Przydatek Zbigniew 377
Przygocka Sabina 440
Przystański Stanisław 24, 28
Pstrokoński Janusz 536
Ptak Bolesław 403
Ptaszyńska Zofia 493, 517
Puchacz Stanisław 440
Pudełko Rafał 337, 358, 361
Pulikowski Lech 608
Pulit Mieczysław 591
Purchała Leszek 337
Pustowójtówna Anna Henryka 39
Puszkar Lucyna 437
Puszkar Tadeusz 376
Pyszczak Józefa 440
Pytlak Barbara 573
Pytlak Edward 574
Pytlak Łukasz 545
Pytlakowski Zygmunt 601
Raczko Jan 546, 552
Raczyńska-Kowalik Maria 356
Raczyński Józef 193
Radwan Barbara 413
Radzikowski Paweł 456
Radziszewski Jacek 403
Raj Marian 574
Ralski Eugeniusz 484
Rasiński Stanisław 613
Raszewska Elżbieta 449
Ratus Jadwiga 377, 545
Rautenstrauchowa Łucja 132
Rayski Jan 64
Rayzacher Marcin 590
Reczek Krzysztof 509
Regulska Anna 465
Reisner Michaił 110
Rejmak Grażyna 495
Relikowska Janina 403
Rene Barbara 482
Reniger Anna 379, 386
Respondowska Teresa 449
Rębowska Zofia 517
Rębowski Bogumił 319, 440
Richter Wiktor 82
Ries W. 230
Robaszkiewicz Jan 552
Robota Zbigniew 249, 253, 584
Rodzoch Józefa 571
Rodzoch Marek 574
Rodzoch Zygmunt 574
Rodzoś Zbigniew 562
Rogojsk Józef Bohdan 24
Rogowski Józef 571
Rogoyski Kazimierz 153, 157
Rogoziński Andrzej 210
Rola Henryka 387, 387, 388, 393, 395, 399, 403
Rola Józef 255, 311, 387, 387, 392, 393, 395, 399, 403
Rolbieccy 131
Romanowski Bohdan 209
Romanowski M. 213
Ronikier L. 210
Rosenthal Dawid 27

Rosiak Anna 449
Rosnowski Stanisław 209
Rosołowska 134, 135
Rostowcew Fiłaret 82
Roszkowski Władysław 609
Rozwadowska Katarzyna 465
Rozwadowski Tadeusz 180
Rożkowicz Wojciech 393
Rożnowska Leonia 210
Różański Bolesław 440
Różewicz Marcin 495
Różycka Stefania 518
Rubach Bolesław 71
Rudinskij Grigorij 82
Rudnicka Anna 355
Rudnicki Adam Antoni 17
Rumiński Bolesław 209
Rumpel Jan 594
Runowska-Hryńczu Bogdana 591, 416, 417, 418
Ruszczyc Stanisław 71
Ruszczykowski Stanisław 107, 114, 139
Ruszkowska Barbara 495
Ruszkowska Maria 511, 513, 514, 515, 517
Ruszkowski Andrzej 423, 437
Ruszkowski Marek 484, 485, 487, 495
Rutkowska Agnieszka 509
Rutkowski Tadeusz 595
Rutowski Franciszek 24
Rybicka Anna 542, 545
Rybicka Krystyna 337
Rybicki Jan 337, 532
Rybicki Jan 564, 565
Rybka Janusz 440
Rydz Anna 554
Rydz Janusz 574
Rynarzewski Leszek 393, 403
Ryż Wiesław 403
Rzewnicka Stanisława 571
Rzewuski Napoleon 71
Sacha Barbara 552
Saczuk Dmitrij 110, 115
Saderska Irena 440
Sadko Andrzej 590
Sadkowska-Bojczuk Irena 440
Sadowski Jerzy 403
Sadura Natalia 449
Sadurska Anna 557
Sadurska Bronisława 377
Sadurska Elżbieta 377, 386
Sadurski Janusz 574
Sadurski Wiesław 377
Safader Piotr 437, 532, 565
Sajnaga Zygmunt 440, 574
Sajnaj Waldemar 509, 545
Sakowska Karolina 377
Sakowska-Wróbel Danuta 449
Saloni Kazimierz 536
Salutryński Eugeniusz 59
Sałuda Grażyna 356
Samcik Monika 509
Samiec Ewa 344, 386, 532, 536
Samiec Halina 518
Samojłow Jakow 110
Samoń Dominik 377
Samoń Zbigniew 437, 532
Samorek-Pieróg Małgorzata 545
Samorek-Wijaszka Agnieszka 483
Samślikowski Juliusz 242
Samślikowski Leon 344
Samślikowski Stefan 509
Sandek Józef 17
Sanockij Anton 109, 111
Sarnowiec W. 191, 215
Sawin Aleksander 23
Saxe (Saksa) Karol 72
Sądag Aleksander 114
Schaaf J. 231
Schaperclaus E. 230
Scholz Aschersleben Nikołaj 111, 115
Schultis Jerzy 546, 552
Schulz P. 214
Schwob (NN) 17
Seifman Piotr 49
Sekuła Czesław 574
Sekuła Jolanta 562
Sekutowicz Stanisław 242
Sekutowski Tomasz 393
Seliga Henryka 509, 517
Seliwanow Fiodor 110
Sempołowski Antoni 157, 172, 175
Senator Leszek 591
Siagło Roman 210
Sibircew Nikołaj 79, 88, 99, 110
Siebielec Grzegorz 370, 372, 376
Siebielec Sylwia 448
Siejka Stanisław 449
Siejka Zofia 449
Siemienow Wasilij 110
Siemion Emilia 465
Siemion Stanisław 556, 557, 601
Sienkiewicz Jerzy 387, 387, 414, 415, 416, 418,
Sienkiewicz-Cholewa Urszula 393, 413

Sieńko Monika 545
Sikora Barbara 609
Sikora Czesław 601
Sikora Zofia 495
Siodor Piotr 601
Siuta Adam 456, 470
Siuta Jan 249, 263, 364, 376, 381, 383, 386, 498
Siuta Wincentyna 356, 532
Siwicki Roman 214
Siwiec Andrzej 574
Skalski Henryk 613
Skarbek-Kozietulski Karol 72
Skarbek-Kozietulski Zdzisław 72
Skąpski Tadeusz 594
Skiba Alicja 449
Skiba Stanisława 532
Skiba Tadeusz 265, 512, 517
Skomra Grzegorz 377
Skomra Urszula 429, 433, 437
Skowron Piotr 509
Skowronek Józef 107, 139
Skowroński Stefan 413
Skóra Józef 574
Skrobiszewski Władysław 82
Skrocki Czesław 546, 552
Skrzynecka Jadwiga 413
Skrzyniarz Hanna 482
Skrzypek Zofia 603
Skwarek B. 213
Skwarek-Rybicka Halina 449
Skworcow Aleksandr 82, 109, 110, 111
Słaboński Andrzej 210, 484
Sławikowski Erwin 608
Sławińska Mariola 413
Słotwińska Małgorzata 386
Słowik Joanna 456, 465
Smagacz Janusz 320, 456, 470
Smirnow Władimir 110
Smoleńska F. 210
Smoleński Marceli 73
Smreczak Bożena 376
Snopczyński Tomasz 393
Snopek Stanisława 418
Sobolewski Ignacy 13
Socha Joanna 532
Socha Paweł 532
Socha Ryszard 532
Socha Zofia 440
Sochacka Maria 465, 574
Sofronow Michaił 111
Sokołowski Antoni 222, 223
Sokołowski Marian 177
Sokołowski Stanisław 538, 531
Solarska Ewa 425, 437
Solis Edward 242
Solnicki Piotr 546, 552
Soluch Agata 355
Sołonienko Mark 111, 115
Sołtysiak-Dudzik Barbara 440
Sotkowski B. 215
Sotniczuk Mieczysław 376
Sowiński Marek 603
Sowiński Mieczysław 216
Spasowicz Włodzimierz 132
Spernal Maria 403
Spiczakow Teodor 230
Spoz-Pać Wanda 270, 337
Spóz Halina 377
Spóz Józef 377
Spóz Michał 322
Spytkowska Helena 458, 465
Sroczyński Wacław 264, 267, 268
Srzednicka Eugenia 377
Stachowicz Roman 169
Stachyra Anna 448
Stachyra Małgorzata 557, 558, 559
Stadejek Henryka 470
Stadniccy 129
Stalenga Jarosław 282, 284, 456, 470
Stalęga Maria 440
Staniak Mariola 474, 476, 482
Staniak Robert 361, 571
Staniewicz Witold 216
Stanisławska-Glubiak Ewa 393, 413
Stankiewicz Stanisław 591
Starek Dorota 565, 574
Starzyńska Leokadia 509
Starzyński Z. 177
Stasiak Elżbieta 377
Stasiak Henryk 337
Stasiak Mieczysław 428, 434, 437
Staszic Stanisław 13
Statek Alina 571
Stauffenberg Claus 231
Stawarz Agnieszka 576, 578
Stawska Irena 403
Stechman Erazm 592, 594
Stefaniak Leszek 495
Stefaniak Michał 574
Stefański Witold 231, 232
Stępień Krzysztof 574, 581
Stępień Wiesława 356

Stępień-Warda Anna 483
Stępkowski Tomasz 562
Stępniewska Klementyna 214
Stobnicki Stanisław 607
Stochmal Anna 352, 354, 355
Stochmal Robert 532, 574
Stopierzyński Witold 597, 601
Strachowicz Paweł 23
Strahl Antoni 404, 409, 413
Strączyński Stanisław 280, 387, 404, 407, 409, 410, 413
Strug Andrzej (Gałecki Tadeusz) 107, 112, 139
Strumpfowie 132
Strzałek Andrzej 574, 581
Strzelec Anna 446, 448
Strzelec Jan 376
Strzelecka Joanna 377
Strzelecka Krystyna 440
Strzembosz Kazimierz 591
Strzemski Michał 59, 319, 322, 362, 376
Strzeszewski Kazimierz 223
Stuczyńska Jadwiga 482
Stuczyński Edmund 471, 482, 592, 594
Stuczyński Tomasz 366, 370, 372, 376
Studziński Antoni 591
Styś Jarosław 510
Sularz Helena 614
Sulenta Bolesław 377
Sulima Henryka 518
Sulinowska Barbara 536
Sulinowski Stanisław 471
Sułek Alicja 487, 490, 495
Sułek Janina 532
Sułek Łukasz 574
Sułek Stanisław 532, 557, 586, 595, 605
Sumisławska Jolanta 393
Sumorek Barbara 532
Sumorek Waldemar 532
Sumorek-Gołąbek Agnieszka 545
Surowiecka Anna 440, 604
Surowiecka Kazimiera 440
Suroż Josif 111
Surzycki Stefan 156, 159
Suszek Dariusz 574
Suszek Kazimierz 386
Suszek-Łopatka Beata 376
Swederski Walery 210
Sydorenko Maria 403
Sykut Stanisław 509, 517, 545
Syp Alina 337, 361
Sypniewska Urszula 448
Sypniewski Jerzy 471, 482
Sypniewski Józef 114, 157, 171, 172, 181, 209, 484
Syroka Edward 567, 568, 571
Sysa Jan 545
Szabason Suchar 125
Szabłowski Gustaw 107, 114
Szabunia Karol 209
Szafran Bronisław 210
Szczegodzińska Krystyna 413
Szczepaniuk Stanisław 614
Szczęch Monika 495
Szczotka Barbara 571
Szczukin Maria 449
Szczyp Wiesław 377
Szczypa Anna 356
Szejmin Piotr 110
Szela T. 215
Szeleźniak Edward 320, 482, 495
Szeliga Zygmunt 418
Szewczyk Katarzyna 582,
Szewczyk Marian 509, 545
Szewczyk Piotr 216
Szirokich Iwan 111
Szkatiełow Władimir 110, 111, 123, 140
Szkolak Marian 574
Szomek Marian 592, 609
Szóstak Jan 571
Szóstak Zofia 518
Szpulak Eugeniusz 531
Szpunar Tomasz 599
Szremowicz M. 213
Sztuder Helena 413
Szudaj Weronika 545
Szudejko Aleksandra 518
Szudejko Jan 574
Szudejko Kazimiera 377
Szukalski Henryk 496, 509
Szukiewicz Feliks 59, 60
Szulc Józef 599
Szulga Jan 115
Szwarc Józef 593
Szymanek Barbara 355, 571
Szymanek Paulina 545
Szymanowski Wacław 132
Szymańska Józefa 418
Szymańska Władysława 495
Szymański Leon 584, 584
Szymański Wacław 214
Szymkiewicz Jadwiga 187
Szymski J. 214
Szypowski Michał 613

Szyszkin Aleksandr 82
Szyszkowska Danuta 356
Ścibior Agata 337
Ścibior Halina 482
Ścibor Lucyna 377
Ścierzyński Czesław 319, 595, 601
Ścieżyński Jacek Robert 510
Śliwiński Stanisław 531
Ślizień Władysław 114
Śliż Zofia 403
Ślusarczyk Edward 364-365, 376
Śniechowski Stefan 107, 114, 139
Śpiewak Marianna 518
Średniawski Tadeusz 249, 567, 571
Śron Józef 597
Świąder Krystyna 403
Świątek Genowefa 571
Świątek Karolina 377
Świątek Magdalena 532
Świątek Zdzisław 449
Świdziński Karol 43, 59, 73
Świech Jarosław 510
Świerczewska Mirosława 413
Świerczewski Andrzej 440
Świerzawski Stefan 107, 114
Świeżarowski Stefan 139
Święch Barbara 545
Święcicki Henryk 595, 597
Święcicki Roman 131, 146
Świętochowski Bolesław 233, 249, 254, 255, 387, 395, 414, 418, 458, 466, 584, 588
Świtał Agnieszka 574
Tałałaj Barbara 465, 532
Tałałaj Zbigniew 320, 386, 601
Taracha Wanda 337
Taradyś Józef 532
Taradyś Maria 552
Tarłowski Piotr 377, 574
Tarnani Iwan 110
Tatarow Jerzy 83
Telec Czesława 344, 552
Telec Leszek 483, 604
Teleżyński Tadeusz 593, 594
Terelak Henryk 261, 267, 366, 369, 376
Terlikowski Feliks 230, 232, 496, 509
Thieme Karol 24
Timm Wilhelm 48
Tiutczew Iwan 76, 82, 86, 95
Tkaczyk Zofia 413
Tobiasz 129, 134
Tokarz Adam 413
Tokarz Stefan 377
Toll S. 214
Tomaszewska Henryka 377
Tomaszewska Joanna 376
Tomaszewski Jan 99, 114, 177, 193, 203, 209
Tomaszewski Jerzy 377, 608
Tomaszewski Kazimierz 574
Tomorowicz Jan 222, 223
Topolewski Tadeusz 591
Toruński Michał 574
Trawiński Adam 574
Treitz Piotr 99
Trejdosiewicz Jan 48, 49, 56
Trębas Halina 545
Trębicki Antoni 13
Troć Wiesława 571
Trojak-Goluch Anna 437
Tronina Krystyna 418
Truszkowska Regina 365, 376
Trybulski Maurycy 114
Trzebiński Józef 157, 163, 177, 178
Tujaka Arkadiusz 509, 532
Tuligłowicz M. 213
Tumin Grigirij 99, 115
Turketti Barbara 571
Turski Jan 121
Turski Ryszard 312
Turski Wacław 243
Tutka Małgorzata 344
Tuźnik Edward 571
Tuźnik Tomasz 510
Twardowski Jan 601
Twardowski Karol 594
Tybora Tadeusz 552
Tytko Mieczysław 377
Ufnowska Janina 456, 465
Ukalska-Jaruga Aleksandra 282, 283, 376
Ulanicki Jan 191
Ulbrych Marek 607
Ulińska Maria 344
Uliński Genadiusz 495
Ulman Ludwika 413
Urałow Nikołaj 115
Ustjancew Wasilij 115
Valezy-Piasecki Feliks 61
Vetulani Tadeusz 214
Wach Damian 509
Wacyk S. 213
Wadowski Ludwik 403
Wadowski Piotr 393

Wagner Grigorij 82, 83
Wagner Jegor 82, 89
Waker Wacław 114
Walczyk Krystyna 413
Walewski Kazimierz 458, 465
Walęcik-Fulara Ewa 545
Wałaszkiewicz Zofia 571
Wałęga Wiesław 470
Wałęga Witold 607
Warchołowa Maria 517
Wardziński Michał 599
Wardziński Zbysław 599
Warężak Jan 216
Warowna Eliza 545
Warta Zygmunt 465, 509
Wartolec Wacław 591
Wasilcew Jewgienij 82, 110
Wasiliew L. 110
Waściszakowski-Waściszewski Leon 114
Wawer Rafał 376
Wawer-Sykut Marianna 518
Wąchała Stanisław 574
Weber Ryszard 418
Weissówna W. 214
Weremek Stanisław 440
Wermiński Feliks 49, 50, 82
Werner 133
Wernerowie 132, 139
Wernik Tadeusz 17
Werpachowska Bogumiła 449
Wesołowska Patrycja 545
Wesołowska Zuzanna 418
Weyberg Zygmunt 157
Weznikas Themistokles 355
Węgorek Stefan 440
Wiadrowski Adam 210, 484
Wiącek Joanna 279, 282, 553, 554, 567, 571
Wiącek Krystyna 377
Wiącek Władysław 393
Wicha Anna 545
Wichman Diomid 115
Widera Maria 418
Widła Piotr 393
Wieczorek Elżbieta 393
Wieczorek Henryk 605
Wieczorkiewiczowie 129
Wiejak Henryka 440
Wiejak Mirosław 574, 581
Wiejak Zdzisław 377
Wiejak Zdzisława 495
Wielgo Bożena 552
Wielgo Bożena 582
Wielopolski Aleksander 42, 43
Wierszyłłowska Maria 594, 599
Wierzbicka Anna 449
Wierzchowski Z. 214
Wietrzykowski Waldemar 403
Wikientiewicz Paweł Ejmont 82, 87, 95
Wilanowski Tadeusz 574
Wilczyńscy 129
Wilczyńska-Kostrzewa Wanda 531
Wilczyński Czesław 440
Wilkos Genowefa 510, 537, 539, 545
Wilkos Stanisław 337, 344, 344
Wilk-Wilczyński (Wolf) 127
Willand Bronisław 114
Wiluś Zbigniew 574
Winiarska Danuta 418
Winiarska Zofia 376
Winiarski Andrzej 470, 517
Winiarski Piotr 593
Winiarski Ryszard 509, 517, 532
Wirowski Zbigniew 425, 437
Wiśniewska Kazimiera 440
Wiśniewska Teresa 437
Witek Bogumiła 571
Witek Tadeusz 261, 364, 366, 376
Witkowska Halina 495
Witkowski Jakub 532
Witkowski Leszek 574
Witkowski Waldemar 483, 608
Witorożec-Piechnik Agata 456
Witte 146
Wlazło Jan 601
Włodarczyk Jolanta 418
Włodarczyk Zdzisław 404, 410, 413
Włodek Stanisław 418
Włudarczyk Tadeusz 574
Wnuk Edward 518
Woch Franciszek 376, 383, 386
Woch Jadwiga 495
Wojas Halina 356
Wojciechowski Bronisław 458, 465
Wojcieska-Wyskupajtys Urszula 515, 517
Wojczak Helena 545
Wojdak Jan 601
Wojdaszka Wacław 243
Wojdat Agnieszka 559
Wojewódka Barbara 356
Wojewódzki Feliks 114, 222, 223, 224
Wojtalik Maria 545
Wolska Ewa 517

Wolska Helena 440
Wolska Jadwiga 449
Wolski Jan 121
Wolski Ludwik 24
Wolszczak Paweł 456
Wolszczak Paweł 582
Wołk Adam 320, 376
Wołoszyński Jacek 440
Wołoszyński Marcin 214
Wołyński Stanisław 546, 552
Woroniecka (Siemaszkowa) Janina 178, 214
Woszczyk Kazimierz 518
Wotczał Jewgienij 110
Wowkun Mieczysława 377
Woyzbun Józef 23
Woźna Helena 418
Woźniak Małgorzata 448
Woźniak Marek 456
Woźniak Marian 574
Woźniakowska Anna 446, 449
Wójcik Anna 545
Wójcik Jolanta 483, 571
Wójcik Józef 337, 556, 557, 574,
Wójcik Józefa 449
Wójcik-Domina Katarzyna 545
Wójtowicz Andrzej 591
Wójtowicz Karol 440
Wójtowicz Stanisław 440, 614
Wójtowicz Urszula 377
Wronka Tadeusz 608
Wrońska Zofia 546, 552
Wróbel Stanisław 387, 387, 413, 420, 421, 421
Wróbel Tadeusz 448
Wróbel Zofia 571
Wróblewska Barbara 449
Wróblewska Elżbieta 337, 344, 344
Wydra Krzysztof 574
Wydra Małgorzata 361
Wydra Sławomir 377
Wydra-Ryś Marzena 532
Wypych Joanna 393
Wyrembska Kamila 545
Wyrzykowska Dorota 440
Wyrzykowski Bolesław 209
Wyrzykowski Jan 215
Wyskwar Elżbieta 613
Wyszyńska-Śmierzchalska Kryspina 496
Wyszyński Tadeusz 187, 214
Wyzińska Marta 495
York von Warthenberg Peter 231
Zabielski Zdzisław 184, 187, 214, 230
Zaborowska Grażyna 518
Zacharow Mikołaj 191, 214
Zadura Józef 571
Zagrodzki Kazimierz 231, 243
Zając Ludwik 601
Zajączek Józef 13
Zajączkowska Aleksandra 393
Zajączkowski Wiktor 209
Zajonczewski Władimir 82
Zakiewicz Maciej 578
Zakrzewski Mieczysław 214
Zakrzewski Ryszard 574
Zaleska Gabriela 536
Zaleski Julian 177
Zaleski Leopold 171, 193, 209, 511
Zaleski Tadeusz 594, 608, 608
Zaleskij Wiaczesław 110
Zaliwski Andrzej 330, 337, 343, 344
Zaliwski Stanisław 231
Zambrzycki W. 210
Zaorski Tadeusz 425, 428, 437
Zaremba Piotr 17
Zarychta Mariusz 526, 528, 531, 582
Zarzecka-Stalenga Renata 578
Zarzeka Jan 574
Zarzeka Maria 571
Zasada Anna 361, 578
Zawadzka Magdalena 403
Zawadzki Józef 114
Zawiślak Antoni 601
Ząbek Stanisław 418
Zbirski Marian 593
Zbysław Bogdan 377
Zdanowicz Antoni 60, 61, 62, 64
Zdun Maria 440
Zdunek Artur 312
Zdybel Anna 532
Zdzitowiecki Seweryn 23, 24, 25
Zielińscy 132
Zieliński Adolf 552
Zieliński Aleksander 49, 82
Zieliński Antoni 24, 48, 49, 50, 54, 82, 83, 131
Zieliński Jerzy 243
Ziemięcka-Marszewska Jadwiga 319,
Ziemięcki Jan 17
Ziemnicki Stefan 379
Zięba Stefania 449
Zięzio Adam 614
Zimmerman Dariusz 565
Zinin Nikołaj 82
Zinkiewicz Ewa 517

Zinkiewicz Jadwiga 377, 518
Zinkiewicz Leonard 377
Ziółek Józef 574
Znamierowski Czesław 230, 233
Zub Jerzy 213
Zub Leon 437
Zuchmańska Małgorzata 470
Zweigbaum Zofia 243
Zwerbny Tomasz 403
Zwierzchowski Z. 186
Zylbertal Saul 243
Zywert Zbigniew 592
Żabykin Iwan 111
Żądełek Paweł 545
Żbikowska Olga 552
Żbikowski Jerzy 546, 552
Żbikowski Romuald 546, 552
Żebrowski Jacek 509
Żebrowski Zdzisław 517
Żelazna Selma 209
Żeleński Władysław 132
Żmijewski Stanisław 592
Żmuda Genowefa 356
Żmuda Zygmunt 440
Żochowski Piotr 191, 193, 215
Żórawska Barbara 376
Żuchowski Jerzy 355
Żukowska Grażyna 449
Żukowska Helena 377
Żulińscy 133
Żuławski Ludwik 114
Żur Sławomir 613
Żurawska Barbara 449
Żurawski Henryk 416, 418
Żurek Janusz 355, 482
Żyłowska Katarzyna 361
Żyłowski Tomasz 361

Spis treści

WPROWADZENIE 5
INSTYTUT AGRONOMICZNY W MARYMONCIE (1816-1833) 13
INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA (1836-1861) 18
INSTYTUT WYCHOWANIA PANIEN (1843-1861) 35
INSTYTUT POLITECHNICZNY I ROLNICZO-LEŚNY (1862-1869) 42
INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA (1869-1893) 75
INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA (1893-1915) 97
NIEZREALIZOWANY PROJEKT PROFESORA DOKUCZAJEWA 117
ŻYCIE STUDENTÓW I PRACOWNIKÓW INSTYTUTÓW W PUŁAWACH W LATACH 1864–1914 119
RELEGOWANIE BOLESŁAWA PRUSA Z INSTYTUTU 144
STOSUNKI MIĘDZYLUDZKIE POMIĘDZY POLAKAMI I ROSJANAMI W INSTYTUCIE GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA 147
INSTYTUT NAUKOWY GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1917-1921) 153
PAŃSTWOWY INSTYTUT NAUKOWY GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1921-1927) 171
PAŃSTWOWY INSTYTUT NAUKOWY GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1927-1936) 193
PAŃSTWOWY INSTYTUT NAUKOWY GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1936-1939) 207
STOWARZYSZENIE BYŁYCH WYCHOWAŃCÓW INSTYTUTU GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO I LEŚNICTWA W PUŁAWACH 222
PAŃSTWOWY INSTYTUT NAUKOWY GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1939-1944) 227
PAŃSTWOWY INSTYTUT GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO (1944-1950) 244
INSTYTUT UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA (1950-2024) 248
DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA W INSTYTUCIE UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA 285
RADA NAUKOWA INSTYTUTU 312
ROZBUDOWA BAZY NAUKOWEJ 316
DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU NA RZECZ ZABYTKÓW 319
INSTYTUT A SPRAWY PRACOWNICZE 324
ZAKŁAD AGROMETEOROLOGII I ZASTOSOWAŃ INFORMATYKI 325
ZAKŁAD ZASTOSOWAŃ MATEMATYKI I INFORMATYKI 339
ZAKŁAD BIOCHEMII I JAKOŚCI PLONÓW 345
ZAKŁAD BIOGOSPODARKI I ANALIZ SYSTEMOWYCH 358
ZAKŁAD GLEBOZNAWSTWA I OCHRONY GRUNTÓW 362
ZAKŁAD EROZJI GLEB I URZĄDZANIA TERENÓW URZEŹBIONYCH 379
ZAKŁAD HERBOLOGII I TECHNIK UPRAWY ROLI 387
ZAKŁAD EKOLOGII I ZWALCZANIA CHWSTÓW 395
ZAKŁAD AGROCHEMICZNEJ OBSŁUGI ROLNICTWA 404
ZAKŁAD UPRAWY ROLI 414
ZAKŁAD TECHNIK UPRAWY ROLI I NAWOŻENIA 420
ZAKŁAD HODOWLI I BIOTECHNOLOGII ROŚLIN 422

ZAKŁAD MIKROBIOLOGII ROLNICZEJ 441
ZAKŁAD SYSTEMÓW I EKONOMIKI PRODUKCJI ROŚLINNEJ 452
ZAKŁAD EKONOMIKI I ORGANIZACJI PRODUKCJI ROŚLINNEJ 458
ZAKŁAD PŁODOZMIANÓW 466
ZAKŁAD UPRAWY ROŚLIN PASTEWNYCH 471
ZAKŁAD UPRAWY ROŚLIN ZBOŻOWYCH 484
ZAKŁAD ŻYWIENIA ROŚLIN I NAWOŻENIA 496
ZAKŁAD FIZJOLOGII ROŚLIN 511
DZIAŁ UPOWSZECHNIANIA I WYDAWNICTW 519
DZIAŁ WYDAWNICTW NAUKOWYCH 533
GŁÓWNE LABORATORIUM ANALIZ CHEMICZNYCH 537
DZIAŁ DOŚWIADCZALNICTWA TERENOWEGO I WEGETACYJNEGO 546
DZIAŁ WSPOMAGANIA BADAŃ 553
DZIAŁ ORGANIZACJI BADAŃ I WSPÓŁPRACY Z ZAGRANICĄ 556
SEKRETARIAT NAUKOWY 558
OŚRODEK SIECI KOMPUTEROWEJ PulMAN 461
CENTRUM SZKOLENIOWO-KONGRESOWE 564
DZIAŁ FINANSOWO-KSIĘGOWY 567
DZIAŁ ADMINISTRACYJNO-GOSPODARCZY 572
DZIAŁ ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH 576
DZIAŁ INWESTYCYJNO-REMONTOWY 580
STANOWISKA SAMODZIELNE 582
ROLNICZE ZAKŁADY DOŚWIADCZALNE 585
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY BIEBRZA 589
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY CHORZELÓW 589
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY CZECHNICA 589
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY DOBROGOSTÓW 590
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY JADWISIN 590
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY KLUCZEWO 590
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY KOŃCZEWICE 591
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY JELCZ-LASKOWICE 591
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY MAŁYSZYN WIELKI 591
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY MINIKOWO 592
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY NAROŻNO-ŁAWICA 592
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY PAWŁOWICE 592
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY PORAJ-SKARSZEWO 593
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY POŚWIĘTNE 593
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY PRZEBĘDOWO 593
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY REGUŁY 593
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY SIEJNIK 594
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY SKIERNIEWICE 594
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY STARE POLE 594
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY STERNALICE 594
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY SZEPIETOWO 594
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ZDANÓW 594

ZAKŁAD DOŚWIADCZALNO-WDROŻENIOWY REKULTYWACJI TERENÓW ZDEWASTOWANYCH 595
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY BABORÓWKO 595
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY BŁONIE-TOPOLA 597
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY BORUSOWA 599
ZESPÓŁ ZAKŁADÓW DOŚWIADCZALNYCH 601
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ANTOPOL 601
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY GRABÓW 601
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY KĘPA-PUŁAWY 603
ZAKŁAD DOŚWIADCZANY OSINY 605
GOSPODARSTWO PULKI 606
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY SADŁOWICE 606
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY WERBKOWICE 607
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY WIELICHOWO 608
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY WIERZBNO 611
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ŻELISŁAWKI 612
ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY JASTKÓW 613
GOSPODARSTWO GARBÓW 614
PLACÓWKI WYWODZĄCE SIĘ Z PINGW DZIAŁAJĄCE W PUŁAWACH 615
PAŃSTWOWY INSTYTUT WETERYNARYJNY 615
INSTYTUT OGRODNICTWA – ZAKŁAD PSZCZELNICTWA 616
BIOWET PUŁAWY 618
BIBLIOGRAFIA 620
INDEKS NAZWISK 622